

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ :
กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

นางสาวปรีชมาศ ลัญชานนท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT BY COMMUNITY PARTICIPATION
IN TOURIST- HISTORIC CITY :
A CASE STUDY OF COMMUNITIES IN CHIANG MAI CITY.

Miss Pradchamas Lanchanon

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Urban and Regional Planning
Department of Urban and Regional Planning
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2011
Copyright of Chulalongkorn University

ปรัชญาศาสตร์ : การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมือง
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่. (CULTURAL HERITAGE
MANAGEMENT BY COMMUNITY PARTICIPATION IN TOURIST- HISTORIC CITY :
A CASE STUDY OF COMMUNITIES IN CHIANG MAI CITY) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
หลัก : รศ. ดร.วรรณศิลป์ พีรพันธุ์, 438 หน้า.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและผลของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมต่อการคงอยู่ของ
มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ การศึกษาแบ่งออกเป็น
2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการศึกษาในภาพกว้างเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน
เก่าที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่จำนวน 27 ชุมชน ส่วนขั้นตอนที่สองเป็น
การศึกษาในเชิงลึกของชุมชนกรณีศึกษาจำนวน 3 ชุมชน โดยใช้วิธีการสำรวจภาคสนาม
แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ด้วย
สถิติเชิงพรรณนา สถิติเชิงอนุมาน การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการซ้อนทับแผนที่

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมือง
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม
ในชุมชน ได้แก่ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการผ่านกลไกทางสังคม ผู้มีบทบาท
หลักในการจัดการ ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน ภาครัฐ
ขณะที่ผู้มีบทบาทส่งเสริม ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มสถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชน
ในชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระและกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ส่วน
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วยขั้นตอนการริเริ่ม การวางแผน การปฏิบัติและการ
ประเมินผล สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน
ได้แก่ ปัจจัยทางวัฒนธรรมด้านความศรัทธาในศาสนา ปัจจัยทางสังคม ด้านความสัมพันธ์ในระบบ
เครือญาติและการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปัจจัยการได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านการอนุรักษ์
อาคาร การรักษาสภาพแวดล้อมและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษสามารถสรุปเป็น
แบบจำลองการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิง
ประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้.

ภาควิชา...ภาควางแผนภาคและเมือง.....ลายมือชื่อ.....
สาขาวิชา...ภาควางแผนภาคและเมือง.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ปีการศึกษา...2554.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

4974408625 : MAJOR URBAN AND REGIONAL PLANNING.

KEYWORDS : TANGIBLE CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT / COMMUNITY PARTICIPATION / TOURIST- HISTORIC CITY / COMMUNITIES IN CHIANG MAI CITY.

PRADCHAMAS LANCHANON : CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT BY COMMUNITY PARTICIPATION IN TOURIST-HISTORIC CITY : A CASE STUDY OF COMMUNITIES IN CHIANG MAI CITY. ADVISOR : ASSOC. PROF. WANNASILPA PEERAPUN, Ph.D., 438 pp.

The objectives of this study is to study the tangible cultural heritage management by community participation, the factors that influenced community participation and the affects of the tangible cultural heritage management to the existence of these heritages in the tourist-historic city of Chiang Mai. The study has 2 steps, the first step is the overall cultural heritage management of the 27 old communities with tourism development within the Chiang Mai Municipality and the second step is the detailed study of the three cases. The research methods are field surveys, questionnaires, deep interviews and assessments by experts then analyzes with descriptive and inferential statistics, stakeholder analysis and the overlay mapping technique.

The study reveals that the effectiveness of the management and the existence of the of the community cultural heritage depend on the informal management through social mechanism. The key role players are local inhabitants, the formal community groups, religious institutions in the communities and the local government. The secondary role players are the informal community groups, the educational institutions in the communities, private sectors, the formal and informal groups outside the communities and independent scholars. The participation process consists of initiation, planning, implementation and evaluation stages. The factors influenced the community participation are the cultural factors that is the religious faith, the social factors in the relationship within kinship and the interaction of the communities' members and the receiving benefit from building and environmental conservation factor as well as chances to receive information. The study suggests an appropriate model for the cultural heritage management by community participation in the tourist-historic city to be used in future.

Department : .Urban and Regional Planning.....Student's Signature.....

Field of Study : .Urban and Regional Planning.....Advisor's Signature.....

Academic Year : .2011.....Co-advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยการให้คำปรึกษาข้อคิดเห็น ความช่วยเหลือและกำลังใจเป็นอย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.วราศิลป์ พีระพันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ท่านกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ ข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกาและให้กำลังใจมาโดยตลอดระยะเวลาในการศึกษา ขอขอบพระคุณท่านกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ ทายตะคุ และรองศาสตราจารย์ ดร.ระหัตถ์ โจนประดิษฐ์ ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกาอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรานอม ต้นสุขานันท์ กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัยที่ให้กำลังใจ คำปรึกษาและคำแนะนำอย่างดียิ่งและเป็นประโยชน์ต่อการศึกา ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ตลอดระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษานี้ได้รับความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลและคำปรึกษาด้านต่างๆ จากหน่วยงานส่วนราชการและองค์กรส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ขอขอบพระคุณสำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่ สำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ คุณทวน บุญมี พัฒนาการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ พัฒนาการแขวงกาวิละ พัฒนาการแขวงนครพิงค์ พัฒนาการแขวงเม็งราย พัฒนาการแขวงศรีวิชัย ประธานชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ทุกท่าน ผู้อาวุโสในชุมชน ท่านเจ้าอาวาส ประชาญ์ท้องถิ่นและชาวบ้านในชุมชนต่างๆ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ รวมถึงผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทุกท่านที่กรุณาให้การสนับสนุนและสละเวลาในการให้ข้อมูลความรู้ต่างๆ เจ้าหน้าที่ภาควิชาฯ คุณกุลยา ชุมเกษตร คุณแสงจันทร์ ประโยชน์วาณิช รวมทั้งอาจารย์วิทยา ดวงธิดา อาจารย์จรัสพิมพ์ บุญญานันต์ และนักศึกษาสาขาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ให้ความช่วยเหลือทั้งด้านกำลังใจ การทำแผนที่และข้อมูลต่างๆ ดังนี้ สมลวรรณ วรกาญจน์ วิชญะ อยู่ดี นภาลัย ใจบ้านเอื้อม เตือนรัตน์ วรณสอน วัชรพงษ์ เบ็ญแสนฟู ณัชนิช สิงสุข ศิริวรรณ วรนุช รวมทั้งกำลังใจจากอาจารย์ทรรชชล ปัญญาทรง อาจารย์ลักษณะ สัมมานิติ และเพื่อนพี่น้องนิสิตปริญญาเอกทุกคน ขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนที่ไม่สามารถกล่าวนามท่านทั้งหลายที่เสียสละให้ความช่วยเหลือในการศึกษานี้ได้ทั้งหมด

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณคุณแม่ที่ให้ความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างทั้งด้านกำลังทรัพย์กำลังใจและดูแลเอาใจใส่ผู้ศึกษาด้วยดีตลอดเวลา รวมถึงพี่น้องทุกคนในครอบครัวที่ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนและให้กำลังใจให้ผ่านพ้นไปได้ตลอดระยะเวลาในการศึกษา ที่จะขาดไม่ได้คือ ขอขอบพระคุณคุณพ่อที่ล่วงลับไปแล้วที่เป็นแรงบันดาลใจสำหรับผู้ศึกษาตลอดมา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนที่.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ค
สารบัญรูปภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามในการศึกษา.....	4
1.3 สมมุติฐานในการศึกษา.....	4
1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.5 ขอบเขตการศึกษา.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา.....	9
1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	13
2.1.1 ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม.....	13
2.1.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์	15
2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	35
2.2.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย.....	36
2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วม.....	39
2.2.3 ระดับขั้นของการมีส่วนร่วม.....	43
2.2.4 กลไกการมีส่วนร่วม.....	53
2.2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม.....	55

2.3 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม และคุณลักษณะของชุมชน.....	59
2.3.1 การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม.....	59
2.3.2 คุณลักษณะของชุมชน.....	62
2.4 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน.....	68
2.4.1 วัฒนธรรมชุมชนในบริบทของสังคมไทย.....	68
2.4.2 วัฒนธรรมชุมชนในบริบทของชุมชนในเมืองเชียงใหม่.....	71
2.5 กรณีศึกษาเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน.....	73
2.6 สรุปแนวคิดทฤษฎีที่นำมาสร้างเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษา.....	77
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	86
3.1 การออกแบบการศึกษาและขั้นตอนในการศึกษา.....	86
3.1.1 การออกแบบการศึกษา.....	86
3.1.2 ขั้นตอนในการศึกษา.....	88
3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย.....	91
3.2.1 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	91
3.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	94
3.3 การแบ่งกลุ่มพื้นที่และการคัดเลือกพื้นที่ศึกษา.....	103
3.4 ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	106
3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	110
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	115
3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	123
บทที่ 4 พัฒนาการและสภาพทั่วไปของเมืองเชียงใหม่.....	125
4.1 พัฒนาการของเมืองเชียงใหม่.....	125
4.2 การใช้ที่ดินปัจจุบันในเมืองเชียงใหม่.....	143
4.3 มรดกทางวัฒนธรรมในเมืองเชียงใหม่.....	147
บทที่ 5 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	155
5.1 ผลการสำรวจและการวิเคราะห์ประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	156
5.1.1 การวิเคราะห์ผลการศึกษาประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่.....	164
5.1.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	165

5.1.3 การอภิปรายผลเกี่ยวกับประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ของชุมชน.....	184
5.2 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ของชุมชน.....	187
5.2.1 การศึกษาและการวิเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	189
5.2.2 การอภิปรายผลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรม.....	207
5.3 ความสัมพันธ์กับที่ตั้งของชุมชนในระดับเมือง.....	218
5.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	233
5.5 ข้อค้นพบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	244
บทที่ 6 กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่.....	253
6.1 การจัดกลุ่มชุมชนและการคัดเลือกชุมชนเพื่อเป็นกรณีศึกษา.....	253
6.2 คุณลักษณะของกรณีศึกษา.....	257
6.3 ระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมใน การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของกรณีศึกษา.....	299
6.3.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของกรณีศึกษา.....	299
6.3.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	308
6.3.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการ ระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	318
6.4 การวิเคราะห์ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน.....	332
6.5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการกับลักษณะการมีส่วนร่วม.....	335
6.6 การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน.....	345
6.7 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน.....	347
6.8 การอภิปรายเชิงทฤษฎี.....	351
บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	358
7.1 การสรุปผลการศึกษา.....	358
7.2 การสังเคราะห์ผลการศึกษา.....	370

หน้า

7.3 ข้อค้นพบจากการศึกษา.....	372
7.4 ข้อเสนอแนะ.....	374
7.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	374
7.4.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป.....	374
7.5 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	375
รายการอ้างอิง.....	376
ภาคผนวก.....	388
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	417

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1	แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา.....	108
ตารางที่ 3.2	รายละเอียดกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา.....	109
ตารางที่ 5.1	การสำรวจการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเมืองเชียงใหม่จำนวน 27 ชุมชน เรียงตามลำดับค่าคะแนนประเด็น การจัดการมรดกวัฒนธรรม.....	159
ตารางที่ 5.2	การสำรวจการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ในการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรมจำนวน 27 ชุมชน เรียงตามลำดับค่าคะแนนประเด็น การจัดการมรดกวัฒนธรรมจากมากไปน้อย.....	161
ตารางที่ 5.3	ความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้ง ขนาดชุมชน รูปแบบประเด็นการจัดการ รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการ รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วม.....	219
ตารางที่ 5.4	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้ง รูปแบบประเด็นการจัดการ รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการ รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมและขนาดชุมชน.....	220
ตารางที่ 5.5	สรุปภาพรวมความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้ง ขนาดชุมชน และการจัดการมรดก ทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	231
ตารางที่ 5.6	แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	233
ตารางที่ 5.7	แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบ ของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	236
ตารางที่ 5.8	แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	238
ตารางที่ 5.9	แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทาง วัฒนธรรม.....	239

ตารางที่ 5.10 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับมีบทบาทในการจัดการมรดกทาง วัฒนธรรม.....	240
ตารางที่ 5.11 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับ ประเภทผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	240
ตารางที่ 5.12 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรย่อยการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กับตัวแปรองค์ประกอบย่อยของการมีส่วนร่วม.....	241
ตารางที่ 5.13 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรย่อยการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับตัวแปรองค์ประกอบย่อย ของการมีส่วนร่วม.....	243
ตารางที่ 5.14 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม ของชุมชน.....	245
ตารางที่ 5.15 ตารางสรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	246
ตารางที่ 6.1 แสดงการจัดกลุ่มรูปแบบการจัดการมรดกวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน.....	254
ตารางที่ 6.2 แสดงการจำแนกชุมชนตามกลุ่มรูปแบบการจัดการมรดกวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	254
ตารางที่ 6.3 แสดงข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา.....	299
ตารางที่ 6.4 ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามประเด็นการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรม.....	309
ตารางที่ 6.5 ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วม.....	312
ตารางที่ 6.6 ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วม.....	315
ตารางที่ 6.7 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เป็นกรณีศึกษา.....	318
ตารางที่ 6.8 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา.....	323
ตารางที่ 6.9 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวชุมชนของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....	330
ตารางที่ 6.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและ การมีส่วนร่วมกรณีศึกษาชุมชนบ้านวัดเกต.....	342
ตารางที่ 6.11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและ การมีส่วนร่วมกรณีศึกษาชุมชนวัดศรีสุพรรณ.....	343

ตารางที่ 6.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและ การมีส่วนร่วมกรณีศึกษาชุมชนบ้านปิง.....	344
ตารางที่ 6.13 แสดงระดับคุณค่าและการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับย่าน.....	345

สารบัญแผนที่

หน้า

แผนที่ 1.1	แสดงที่ตั้งของชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.....	8
แผนที่ 4.1	ผังเวียงเชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังรายตอนปลาย (พ.ศ.2020).....	131
แผนที่ 4.2	ผังเวียงเชียงใหม่สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนตอนต้น (พ.ศ. 2317 - 2417).....	138
แผนที่ 4.3	การใช้ที่ดิน พ.ศ.2550.....	148
แผนที่ 4.4	วัดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.....	150
แผนที่ 4.5	สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในเมืองเชียงใหม่.....	152
แผนที่ 4.6	แสดงที่ตั้งย่านประวัติศาสตร์ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.....	154
แผนที่ 5.1	การจัดกลุ่มชุมชนตามค่าคะแนนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	163
แผนที่ 5.2	การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	223
แผนที่ 5.3	การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	226
แผนที่ 5.4	การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม.....	228
แผนที่ 5.5	การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม.....	230
แผนที่ 6.1	รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	256
แผนที่ 6.2	การใช้ที่ดินชุมชนบ้านวัดเกต พ.ศ. 2550.....	259
แผนที่ 6.3	การใช้ที่ดินชุมชนวัดศรีสุพรรณ พ.ศ. 2550.....	274
แผนที่ 6.4	การใช้ที่ดินชุมชนบ้านปิง พ.ศ. 2550.....	291

สารบัญแผนภูมิ

หน้า

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงองค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วม.....	35
แผนภูมิที่ 2.2 แสดงขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วม.....	42
แผนภูมิที่ 2.3 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน ของ Arnstein (1969).....	44
แผนภูมิที่ 2.4 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน ของ Choguill (1996).....	45
แผนภูมิที่ 2.5 แบบจำลองสำหรับการมีส่วนร่วม.....	47
แผนภูมิที่ 2.6 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของ IAP2.....	49
แผนภูมิที่ 2.7 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของสถาบันพระปกเกล้า (2547)...	50
แผนภูมิที่ 2.8 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	78
แผนภูมิที่ 3.1 แสดงกรอบตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา.....	87
แผนภูมิที่ 3.2 แสดงขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา.....	90
แผนภูมิที่ 3.3 แสดงตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	94
แผนภูมิที่ 3.4 แสดงตัวแปรเกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	96
แผนภูมิที่ 3.5 แสดงตัวแปรเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม.....	97
แผนภูมิที่ 3.6 แสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวแปร.....	100
แผนภูมิที่ 3.7 การแบ่งกลุ่มพื้นที่.....	105
แผนภูมิที่ 3.8 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder).....	120
แผนภูมิที่ 5.1 ค่าคะแนนรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	164
แผนภูมิที่ 5.2 แสดงสัดส่วนของลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้.....	182
แผนภูมิที่ 5.3 แสดงสัดส่วนของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ และไม่เป็นทางการ.....	184
แผนภูมิที่ 5.4 แสดงสัดส่วนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	194
แผนภูมิที่ 5.5 แสดงสัดส่วนของกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	196
แผนภูมิที่ 5.6 แสดงสัดส่วนของระดับขั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....	199
แผนภูมิที่ 5.7 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการให้ข้อมูล.....	201
แผนภูมิที่ 5.8 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการรับความคิดเห็น.....	202
แผนภูมิที่ 5.9 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการปรึกษาหารือ และการวางแผน.....	203

หน้า

แผนภูมิที่ 5.10 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ.....204

แผนภูมิที่ 5.11 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการติดตามและประเมินผล...205

แผนภูมิที่ 5.12 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน.....205

แผนภูมิที่ 5.13 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วม โดยแยกตามระดับขั้น
 การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....206

แผนภูมิที่ 5.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับ
 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....234

แผนภูมิที่ 5.15 แสดงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม.....237

แผนภูมิที่ 5.16 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทาง
 วัฒนธรรมภาพรวม.....238

แผนภูมิที่ 5.17 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ
 และไม่เป็นทางการกับองค์ประกอบการมีส่วนร่วม.....252

แผนภูมิที่ 6.1 แสดงสัดส่วนระหว่างเพศชายและเพศหญิงเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....302

แผนภูมิที่ 6.2 แสดงสัดส่วนระหว่างช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....303

แผนภูมิที่ 6.3 แสดงสัดส่วนการนับถือศาสนาของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....304

แผนภูมิที่ 6.4 แสดงสัดส่วนชาติพันธุ์ของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....304

แผนภูมิที่ 6.5 แสดงสัดส่วนสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....305

แผนภูมิที่ 6.6 แสดงสัดส่วนระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....305

แผนภูมิที่ 6.7 แสดงสัดส่วนระดับรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....306

แผนภูมิที่ 6.8 แสดงสัดส่วนอาชีพของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....307

แผนภูมิที่ 6.9 แสดงสัดส่วนกรรมสิทธิ์การอยู่อาศัยในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง
 เปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....307

แผนภูมิที่ 6.10 แสดงสัดส่วนระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง
 เปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....308

แผนภูมิที่ 6.11 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน.....314

แผนภูมิที่ 6.12 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทาง
 วัฒนธรรมเปรียบเทียบ 3 ชุมชน.....329

แผนภูมิที่ 7.1 สรุปรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....366

แผนภูมิที่ 7.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 1.....367

แผนภูมิที่ 7.3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 2.....368

แผนภูมิที่ 7.4 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 3.....	369
แผนภูมิที่ 7.5 แสดงกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	371

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 5.1 แสดงประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 1.....	185
ภาพที่ 5.2 แสดงประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 2.....	185
ภาพที่ 5.3 แสดงประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 3.....	186
ภาพที่ 5.4 แสดงประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 4.....	186
ภาพที่ 5.5 แสดงรูปแบบประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภาพรวม.....	187
ภาพที่ 5.6 แสดงผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1.....	208
ภาพที่ 5.7 แสดงผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2.....	208
ภาพที่ 5.8 แสดงผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 3.....	209
ภาพที่ 5.9 แสดงรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภาพรวม.....	210
ภาพที่ 5.10 แสดงกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 1.....	211
ภาพที่ 5.11 แสดงกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 2.....	211
ภาพที่ 5.12 แสดงรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในภาพรวม.....	212
ภาพที่ 5.13 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 1.....	213
ภาพที่ 5.14 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 2.....	213
ภาพที่ 5.15 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 3.....	214
ภาพที่ 5.16 แสดงรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมในภาพรวม.....	215
ภาพที่ 5.17 แสดงกลไกการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 1.....	216
ภาพที่ 5.18 แสดงกลไกการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 2.....	216
ภาพที่ 5.19 แสดงกลไกการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 3.....	217
ภาพที่ 5.20 แสดงรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมในภาพรวม.....	218
ภาพที่ 6.1 แสดงที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านวัดเกต พ.ศ. 2552.....	260
ภาพที่ 6.2 บริเวณพิพิธภัณฑวัตถุวัดเกตการาม.....	262
ภาพที่ 6.3 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนบ้านวัดเกต.....	263
ภาพที่ 6.4 การใช้พื้นที่ภายในวัดเพื่อกิจกรรมนันทนาการ.....	266
ภาพที่ 6.5 กิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านวัดเกต.....	267
ภาพที่ 6.6 แสดงที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนวัดศรีสุพรรณ พ.ศ. 2552.....	275
ภาพที่ 6.7 ผู้ประกอบการจำหน่ายเครื่องเงินและเครื่องเงิน.....	275
ภาพที่ 6.8 บรรยากาศย่านชุมชนวัดศรีสุพรรณ.....	276
ภาพที่ 6.9 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ.....	277

หน้า

ภาพที่ 6.10 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของบ้านที่ทำเครื่องเงิน.....284

ภาพที่ 6.11 กิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนวัดศรีสุพรรณ.....285

ภาพที่ 6.12 แสดงที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านปึง พ.ศ. 2552.....292

ภาพที่ 6.13 แสดงมรดกทางวัฒนธรรมและกิจกรรมในชุมชนบ้านปึง.....293

ภาพที่ 6.14 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนบ้านปึง.....294

ภาพที่ 6.15 กิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านปึง.....297

ภาพที่ 6.16 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านวัดเกต...333

ภาพที่ 6.17 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน
วัดศรีสุพรรณ.....334

ภาพที่ 6.18 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านปึง.....335

ภาพที่ 6.19 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แบบที่ 1.....348

ภาพที่ 6.20 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แบบที่ 2.....349

ภาพที่ 6.21 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แบบที่ 3.....350

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มรดกทางวัฒนธรรมเป็นผลผลิตจากการผสมผสานความคิด พัฒนาการของศิลปะและวิทยาการ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชน ทำให้แต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์แตกต่างกัน ปัจจุบัน ชุมชนเหล่านี้หลายแห่งกำลังถูกคุกคามจากการพัฒนาสมัยใหม่ โดยการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งนำมรดกทางวัฒนธรรมมาทำให้เป็นสินค้า(Commodification)เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองเก่าซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างสิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมดั้งเดิมตั้งอยู่อย่างหนาแน่น การเติบโตทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งธุรกิจใหม่ในพื้นที่เมืองเก่าและวิถีชีวิตแบบใหม่ ที่มีแนวโน้มที่จะทำลายประเพณีวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดี ถึงแม้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมของเมืองจะดึงดูดนักท่องเที่ยวและก่อให้เกิดรายได้มหาศาลจากการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องที่กลายเป็นสาขาทางเศรษฐกิจเมืองที่สำคัญในหลายเมือง (Charoenmuang Duongchan Apavatjirut, 2001) รวมทั้งการได้รับผลประโยชน์และผลประโยชน์ได้ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชน แต่ก็อาจจะส่งผลกระทบต่ออาคารดั้งเดิม มรดกทางวัฒนธรรมที่หาค่ามิได้จำนวนมากที่อาจจะถูกรื้อและถูกแทนที่โดยอาคารที่มองดูทันสมัย และส่งผลต่อประชากรที่อยู่อาศัยในชุมชนในเมืองประวัติศาสตร์เหล่านั้น ทั้งในด้านความรู้สึกของการสูญเสียความเป็นส่วนตัว การสูญเสียจิตวิญญาณของย่านชุมชน การเปลี่ยนแปลงของการใช้สอยที่ว่างในชุมชนเมือง รูปแบบทางกายภาพของชุมชนเมือง (Orbasli, 2000) และความอยู่รอดของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ของโลกกำลังพัฒนา โบราณสถานที่สำคัญ โครงสร้างและสิ่งก่อสร้างท้องถิ่นที่มีลักษณะพิเศษ กำลังสูญหายอย่างรวดเร็วภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ การหลีกเลี่ยงผลกระทบดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (UNESCO 2004) โดยมีหลักการสำคัญ คือ การหาสมดุลระหว่างการรักษามรดกทางวัฒนธรรมกับการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการด้านสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (International Cultural Tourism Charter, 1999) ซึ่งเป็นหลักการที่นักอนุรักษ์ตระหนักมานานแล้ว เห็นได้จากแนวคิดของจอห์น รัสกิน และในกฎบัตรเวนิสที่ระบุว่ามรดกทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติของอดีตและอนาคตด้วย คนในปัจจุบันเป็นเพียงผู้ดูแลรักษาเพื่อส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง (Ruskin, John, 1890; Venice Charter, 1964)

สิ่งที่สำคัญ คือ การจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการมรดก สามารถนิยามได้ว่า “กระบวนการทั้งหมดของการดูแลสถานที่เพื่อรักษาคุณค่าความสำคัญของมรดก ไม่ใช่เพียงแค่คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของแหล่งที่ตั้ง แต่รวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบ (Pearson & Sullivan, 1995:9) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพเป็นเครื่องมือที่สำคัญ สำหรับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม (Abungu 2006) ในยุคที่เศรษฐกิจโลกขึ้นอยู่กับ การท่องเที่ยว โดยเฉพาะการร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในกระบวนการดำเนินการที่เพิ่มมากขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา (Reed 1999; Timothy 1999) และเป็นประเด็นหลักในพื้นที่ที่มีการวางแผนที่เชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Bramwell and Lane 1999; Hall 2000; Selin 1999; Timothy 1999) และในบริบทของการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานชุมชน ในด้านการบูรณาการ (integration) และการมีส่วนร่วม (Mitchell and Reid 2001; Tosun 2000) ซึ่งระบบของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมี 2 ระบบ คือ ระบบที่เป็นทางการ (formal system) หรือระบบสมัยใหม่ (modern system) และระบบที่ไม่เป็นทางการหรือระบบดั้งเดิม (traditional systems) (Albert Mumma, 2009) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย (Aylin Orbasli, 2000 ; Ashworth and Tunbridge ,1999 ; Christopher Tweed and Margaret Sutherland, 2007) ซึ่งต้องริเริ่มจากชุมชนและเป็นกิจกรรมในระดับชุมชน จึงเป็นที่มาของแนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (Venice Charter ค.ศ. 1964; Washington Charter 1987; International Cultural Tourism Charter, 1999) ซึ่งมีความสลับซับซ้อนและหลากหลาย จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับผู้คนมากมาย (Reed 1997; Roberts and Simpson 1999; Stolton and Dudley 1999) มีการดำเนินการร่วมมือทำงานในรูปแบบองค์กรหรือกลุ่มบุคลากรที่มีบทบาทที่ต่างกันตามความรู้หรือความเชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป (Medeiros de Araujo and Bramwell 1999; Reed 1997; Simmons 1994) ด้วยเหตุนี้ แนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญที่เพิ่มมากขึ้น ในการวางแผนและการจัดการมรดก (Nuryanti 1996; Peters 1999; Serageldin 1986) ในแต่ละชุมชนจึงมีแนวทางการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป มีผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามา มีบทบาทที่แตกต่างกัน มีเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของชุมชน (Venice Charter ค.ศ. 1964; Stolton and Dudley 1999) แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแล้วก็คือปรัชญาเดียวกันคือการผลักดันสังคมให้มุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนนั่นเอง และอยู่บนพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในชุมชนของตนเอง รวมถึงอยู่บนฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก จากการศึกษากระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ระบบการจัดการมรดกแบบวัฒนธรรมแบบทางการจะไม่สามารถสร้างความมั่นใจในการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

และยังเป็นของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็สถานที่ใดๆ ที่มีคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Mumma 2003; Ndoro 2003) ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามของหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่จะจัดการอย่างมีประสิทธิภาพในการจัดการ แต่ก็ยังมีแหล่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมน้อยมากที่จะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากแนวคิดการจัดการมรดกแบบทางการ (Albino Pereira de Jesus Jopela, 2010)

เมืองเชียงใหม่ที่เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทยที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยู้จัก และมีการบันทึกไว้ในเอกสารท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่น “lonely planet” เป็นต้น เนื่องจากเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการทับซ้อนมาหลายยุคหลายสมัย มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและงานศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่หลากหลายตั้งแต่ในอดีตสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของตนเอง มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมอย่างยาวนาน (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546) มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนต่างๆในเมือง ซึ่งในแต่ละชุมชนมีเอกลักษณ์และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ปัจจุบัน ชุมชนเหล่านี้หลายแห่งกำลังถูกคุกคามจากการด้านการท่องเที่ยวและก่อให้เกิดปัญหาแก่เมืองเชียงใหม่ แต่การท่องเที่ยวก็ถือว่าเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่สนับสนุนให้ชุมชนในเมืองเชียงใหม่สามารถสืบทอดความเป็นชุมชน และสามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในแต่ละชุมชนให้คงอยู่ได้ในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น ชุมชนบ้านวัดเกต ที่สามารถรักษาอาคารเก่าให้คงอยู่ได้ (ดวงจันทร์, 2547) ชุมชนหมื่นสาร บ้านวัวลาย ที่สามารถรักษากิจกรรมดั้งเดิมของชุมชนให้คงอยู่ (สุภาพร. 2546)

นอกจากนี้แล้ว ในการดำเนินการปกป้อง ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นกระบวนการการดำเนินจากบนลงล่าง หรือจากภาครัฐสู่ท้องถิ่น (top-down approach) (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2007) ซึ่งเป็นการจัดการมรดกแบบทางการหรือที่อยู่บนพื้นฐานของรัฐที่ได้มีการจัดการในลักษณะการขึ้นทะเบียน การมีกฎหมายในการใช้บังคับ โดยส่วนใหญ่ได้มองข้ามความจริงในประเด็นที่เกี่ยวกับระบบการดูแลแบบดั้งเดิมของแหล่งที่ตั้งทางวัฒนธรรมที่ไม่ได้รวมอยู่ในกรอบกฎหมายเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม (Ndoro & Pwiti 2005) และไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นผู้ใช้มรดกทางวัฒนธรรมและมีความผูกพันกับมรดกทางวัฒนธรรม แต่สำหรับชุมชนบางชุมชนในเมืองเชียงใหม่ เช่น ชุมชนวัดเกต ที่มีการบูรณะรักษาอาคารศาลาบาตรที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชุมชนให้คงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไว้ได้ ซึ่งเป็นการดำเนินการจากล่างสู่บน หรือในแนวทางความต้องการของชุมชน (bottom-up approach) ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ชุมชนมีความเข้มแข็ง (ดวงจันทร์, 2547) ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะ

ศึกษาถึงกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน ที่ทำให้ชุมชนเหล่านั้นยังคงสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของชุมชนไว้ได้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงรูปแบบของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละชุมชนย่อยต่าง ๆ ในเมืองเชียงใหม่ ท่ามกลางกระแสการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่พื้นที่ชุมชน และผลของกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นองค์ความรู้สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยต่อไป

1.2 คำถามในการศึกษา

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ เพื่อที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่และส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง ชุมชนหลายแห่งในเมืองเชียงใหม่ได้มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในลักษณะที่แตกต่างกันเห็นได้อย่างชัดเจน จึงมีความน่าสนใจอย่างมากในการค้นหา **กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในชุมชนย่อยต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ที่มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวว่ามีรูปแบบอย่างไร และกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไร**

1.3 สมมติฐานในการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีนักคิดหลายท่านได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีความสลับซับซ้อนและหลากหลายอย่างมาก และไม่ใช่ว่าเรื่องง่าย ๆ ที่สามารถทำได้โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เพียงผู้เดียว แต่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับผู้คนมากมาย (Reed 1997; Roberts and Simpson 1999; Stolton and Dudley 1999) ที่มีการดำเนินการร่วมมือทำงานในรูปแบบองค์กรหรือกลุ่มบุคลากรที่มีบทบาทที่ต่างกันตามความรู้หรือความเชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป (Medeiros de Araujo and Bramwell 1999; Reed 1997; Simmons 1994)

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ จึงกำหนด**สมมติฐานหลัก**ว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แตกต่างกันเป็นผลมาจากประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกระบวนการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้มีการอภิปรายจากมุมมองที่แตกต่างกันโดยนักวิชาการจำนวนมากกว่าทศวรรษที่ผ่านมาได้วิพากษ์วิจารณ์ถึง ระบบการจัดการมรดกแบบวัฒนธรรมแบบทางการ จะไม่สามารถสร้างความมั่นใจในการจัดการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็สถานที่ใดๆที่มีคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Mumma 2003; Ndoro 2003; Albino Pereira de Jesus Jopela, 2010) ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามของหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่จะจัดการอย่างมีประสิทธิภาพในการจัดการ แต่ก็มีแหล่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมน้อยมากที่จะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง (Albino Pereira de Jesus Jopela, 2010) จึงนำมาสู่**สมมติฐานรอง**ที่ว่า

1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ (Informal Cultural Heritage Management) หรือระบบการจัดการแบบดั้งเดิม (Traditional Management System) เป็นระบบที่ทำหน้าที่ในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นที่เคารพสักการะ และทำให้มั่นใจถึงการอยู่รอดของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ (Ndoro 2001b; Mumma 2003; Jopela 2006) เป็นกระบวนการที่มีบทบาทมากที่สุดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีการบังคับใช้ผ่านระบบวัฒนธรรม ระบบความเชื่อ และศาสนา และผู้นำชุมชน (Albino Pereira de Jesus Jopela , 2010) ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางสังคมไทย มีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความเป็นพี่น้อง เพื่อนบ้านที่รู้จักกันมานาน ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในชุมชน ความเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกันในชุมชน ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เป็นการใช้กลไกของคนเป็นหลัก ซึ่งเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ ก่อให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

2) ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายในชุมชน (Insider Stakeholder) มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ (Nabeel Hamdi and Reinhard Goethert, 1997) โดยเฉพาะกลุ่มคนในชุมชนที่เป็นผู้ได้รับผลทั้งทางด้านบวกและลบโดยตรง เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (stakeholder) กลุ่มใหญ่ที่สุด (UNESCO, 2009, Jan 7. Orbasli, Aylin, 2000) และสำคัญที่สุด มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Orbasli, 2000)

สำหรับในบริบทของสังคมไทย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภทกลุ่มที่ไม่เป็นทางการภายในชุมชนเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม อาทิ กลุ่มศรัทธาวัด

เป็นต้น ซึ่งคนในกลุ่มนี้จะมีผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด และมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากระบบวัฒนธรรมของไทยมีลักษณะของการให้ความสำคัญกับตัวบุคคลเป็นหลัก โดยเฉพาะสถาบันสงฆ์ที่มีสถานะและบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด และผู้นำที่ไม่เป็นทางการที่ได้รับการนับถือมาก มีส่วนช่วยในการไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งต่างๆ (อศินรพีพัฒน์, 2531) และมีส่วนช่วยให้งานการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนลุล่วงไปได้ (บำรุง บุญปัญญา 2549) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญด้วยประการหนึ่งต่อความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะชุมชนในเมืองเชียงใหม่ที่ยังคงยึดวัดเป็นศูนย์กลางของแต่ละชุมชน เจ้าอาวาสมีบทบาทมากต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เพราะคนในชุมชน ชาวบ้านเชื่อฟังและยินยอมทำตามที่วัดต้องการ เช่น ชุมชนวัดศรีสุพรรณที่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดำเนินการเอง ชุมชนวัดหมื่นสารบ้านวัวลายเจ้าอาวาสให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ชุมชนวัดพวกแต่มที่มีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำชุมชนทั้งในวัดและนอกวัดแบบดั้งเดิมของล้านนา เป็นต้น (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546.)

1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ในการศึกษา ดังนี้

- 1) ศึกษากระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่
- 2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่
- 3) ศึกษาผลของกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1.5.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนดั้งเดิมในเมืองประวัติศาสตร์ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและมีมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากปัจจัยหลัก 3 ด้าน คือ

1) ปัจจัยด้านการตั้งถิ่นฐาน เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาก่อนที่เมืองเชียงใหม่จะยกฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย (พ.ศ.2476) เนื่องจากในช่วงก่อนหน้านั้นชุมชนในเมืองเชียงใหม่ยังคงมีลักษณะเฉพาะดั้งเดิมของล้านนา และระบบการปกครองในสมัยนั้นยังคงให้ความสำคัญกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ ประกอบกับยังไม่ได้รับอิทธิพลจากรัฐบาลส่วนกลางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองที่ทำลายพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

2) ปัจจัยด้านมรดกทางวัฒนธรรม เป็นชุมชนที่ยังคงมีมรดกทางวัฒนธรรมอยู่อย่างชัดเจน

3) ปัจจัยด้านการท่องเที่ยว เป็นชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เมื่อพิจารณาปัจจัยทั้ง 3 ร่วมกันพบว่า มีชุมชนที่สอดคล้องกับปัจจัยทั้ง 3 ด้านจำนวน 27 ชุมชน ดังแผนที่ 1.1

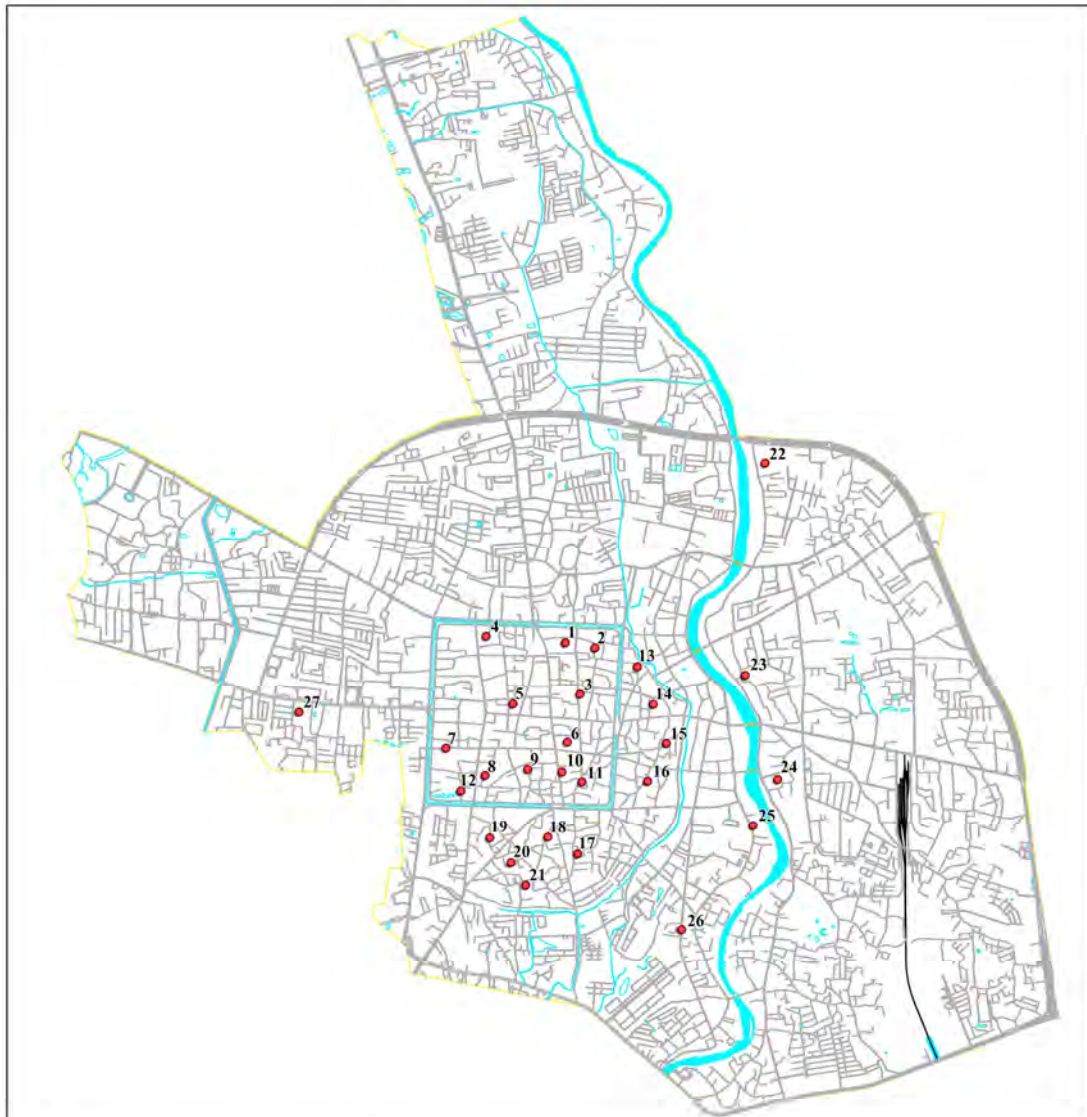
1.5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาในลักษณะการอธิบายปรากฏการณ์ในเชิงประจักษ์ (Empirical study) เพื่อค้นหาองค์ความรู้และข้อเท็จจริงในปรากฏการณ์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ขอบเขตของการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

(1) การศึกษาภาพรวมของพื้นที่ศึกษาระดับเมือง ในด้านพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ การใช้ที่ดินในปัจจุบันของเมืองเชียงใหม่ และมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่

(2) การศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (stakeholder) ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การจัดการกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และคัดเลือกชุมชนที่เป็นตัวแทนของกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกรณีศึกษา เพื่อศึกษาขั้นรายละเอียดต่อไป

(3) การศึกษากรณีศึกษา เป็นการศึกษาในรายละเอียดของชุมชนที่เป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน เพื่ออธิบายผลของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 1.1 แสดงที่ตั้งของชุมชนเป็นพื้นที่ศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

สัญลักษณ์

● ที่ตั้งชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา

1. ชุมชนเชียงใหม่	11. ชุมชนวัดฟ้าขาว	21. ชุมชนวัดนันทราม
2. ชุมชนท่าช้าง	12. ชุมชนบวกทาด	22. ชุมชนฟ้าฮ่าม
3. ชุมชนบ้านบึง	13. ชุมชนวัดชมพูข้างมอญ	23. ชุมชนบ้านวัดเกตุ
4. ชุมชนลวรคำมีสามัคคีพัฒนา	14. ชุมชนวัดเซตวัน	24. ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล
5. ชุมชนวัดพระเจ้ามิ่งระยสามัคคี	15. ชุมชนข้างจ้อ	25. ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง
6. ชุมชนวัดพันอ้น	16. ชุมชนวัดลอยเคราะห์	26. ชุมชนข้างสถานี
7. ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง	17. ชุมชนวัดธาตุคำ	27. ชุมชนสวนดอก
8. ชุมชนพุกแก้ว	18. ชุมชนวัดดาวดึงส์	
9. ชุมชนช่างเค็ม	19. ชุมชนวัดศรีสุพรรณ	
10. ชุมชนหมื่นตม	20. ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย	

ที่มา : จากการวิเคราะห์และเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2553

มาตราส่วน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1) ด้านวิชาการ ผลจากการศึกษานี้ทำให้สามารถค้นพบองค์ความรู้และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ในแง่ของการอธิบายถึงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ซึ่งเป็นการจัดการที่มาจากแนวคิดและความต้องการของชุมชน และผลของกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม อันเป็นข้อค้นพบใหม่ในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของชุมชนในเมืองประวัติศาสตร์ที่มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชนเอง และในระดับชาติที่สามารถอธิบายได้ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ อันจะเป็นประโยชน์ในแง่กระบวนการดำเนินการศึกษาที่เป็นระบบ นอกจากนี้ มีประโยชน์ต่อนักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษาและผู้สนใจในสาขาการวางแผนภาคและเมือง ในการนำไปใช้อ้างอิงทางวิชาการและการเสริมสร้างองค์ความรู้ในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ด้านนโยบายและการปฏิบัติงาน ผลการศึกษานี้เป็นข้อค้นพบที่สำคัญสำหรับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น และองค์กรต่างๆ ที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ รวมทั้งนักวิชาการและผู้สนใจต่างๆ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น ในการนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน รวมทั้งเป็นแนวทางกำหนดกรอบนโยบายของการวางแผนและการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถบรรลุผลสำเร็จในทางปฏิบัติ และการวางแผนเมืองที่มีการผนวกการวางแผนการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเข้าไปด้วย โดยอยู่บนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนที่มีกระแสการท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามา

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มคนที่มีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินการในการปกป้อง ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยมีประเด็นในการดำเนินการในด้าน การเงิน การศึกษาและฝึกอบรม การลงทุน การสร้างข้อตกลงร่วมกัน และด้านกายภาพ ด้วยรูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและอยู่บนพื้นฐานความยั่งยืนของชุมชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรม ด้านการเงิน การศึกษาและฝึกอบรม การลงทุน การสร้างข้อตกลงร่วมกัน และด้านกายภาพ เพื่อการปกป้อง ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมและการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว ที่มีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำในมีส่วนร่วม และมีกฎหมาย กฎระเบียบของทางภาครัฐมารองรับ เป็นการใช้กลไกของรัฐหรือความเป็นทางการหรือความเป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งมา หรือการได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญของรัฐ (Albert Mumma, 2009)

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรม ด้านการเงิน การศึกษาและฝึกอบรม การลงทุน การสร้างข้อตกลงร่วมกัน และด้านกายภาพ เพื่อการปกป้อง ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมและการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในการท่องเที่ยว เป็นระบบที่มาจากการใช้ในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติ โดยเริ่มต้นมาจากชุมชนท้องถิ่น การบังคับใช้ผ่านระบบความเชื่อของชาติพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนาและสังคม และรูปแบบทางพฤติกรรม รวมทั้งผู้นำชุมชน มีการผสมผสานการจัดการมรดกที่สอดคล้องกับ ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ คนในชุมชนเป็นผู้นำและมีสิทธิที่เท่าเทียมกันในการจัดการ (Albert Mumma, 2009)

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง สมบัติทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าที่ตกทอดมาจากรุ่นก่อน เป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าไม่สามารถหาทดแทนได้ เป็นเครื่องหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้คนในอดีต แสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรมที่โดดเด่นและเอกลักษณ์ของพื้นที่ มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงวิถีชีวิตร่วมสมัยในปัจจุบันที่สาธารณชนเข้าถึงและรับรู้ได้ และควรค่าแก่การสืบสานต่อไปในอนาคต (ร่างกฎบัตรวิโคโมสไทย, 2550) ในที่นี้จะหมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมประเภทที่จับต้องได้ (tangible heritage) คือ โบราณสถาน อาคาร สิ่งปลูกสร้างดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องการศาสนา การอยู่อาศัย และการค้า และอาคารราชการ รวมถึงบริเวณพื้นที่ที่ผลิตงานช่างฝีมือ

การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง ความสามารถในการดำรงอยู่ ด้านสภาพ ลักษณะการใช้สอยหรือกิจกรรม รูปแบบ โครงสร้างหรือองค์ประกอบ ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible heritage) ที่ยังสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นตัวตนและลักษณะเฉพาะดั้งเดิมที่มีคุณค่าของท้องถิ่น ถึงแม้ว่าชุมชนที่กำลังถูกคุกคามจากการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Tourist-Historic City) หมายถึง เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะที่ชี้ให้เห็นลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบชุมชนเมืองอย่างชัดเจน และต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน โดยสามารถมองเห็นขอบเขตและเค้าโครงเมืองเก่าได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันยังมีการพัฒนาและการตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้อย่างต่อเนื่อง และมีการซ้อนทับของการ

ใช้พื้นที่ด้านการท่องเที่ยวที่ใช้มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวและการให้บริการด้านการท่องเที่ยว

ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) หมายถึง ผู้คนที่มีสิทธิและความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วย กลุ่มคนที่อยู่ในย่านชุมชน ได้แก่ ผู้อยู่อาศัยในชุมชน สถานศึกษาและสถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน และภาคเอกชนในชุมชน รวมถึงกลุ่มคนภายนอกย่านชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการศึกษา จำเป็นต้องกำหนดกรอบแนวความคิด เพื่อสร้างแนวทางที่ชัดเจน สำหรับสิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นอันดับแรกเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษา คือ การทบทวนทฤษฎี แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่มีสาระสำคัญ ดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
  - 2.1.1 ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม
  - 2.1.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
- 2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
  - 2.2.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
  - 2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วม
  - 2.2.3 ระดับขั้นของการมีส่วนร่วม
  - 2.2.4 กลไกการมีส่วนร่วม
  - 2.2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม
- 2.3 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมและคุณลักษณะของชุมชน
  - 2.3.1 การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม
  - 2.3.2 คุณลักษณะของชุมชน
- 2.4 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน
  - 2.4.1 วัฒนธรรมชุมชนในบริบทของสังคมไทย
  - 2.4.2 วัฒนธรรมชุมชนในบริบทของชุมชนในเมืองเชียงใหม่
- 2.5 กรณีศึกษาเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน
- 2.6 สรุปแนวคิดทฤษฎีที่นำมาสร้างเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษา

สาระในแต่ส่วนมีจุดประสงค์เพื่อหาทฤษฎีและแนวความคิดที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาเป็นกรอบการศึกษาในการอธิบายปรากฏการณ์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่

2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

2.1.1 ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม

UNESCO (2000) ได้ให้ความหมายของ มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) ว่า หมายถึง

- (ก) ค่านิยมและแนวความคิดทางวัฒนธรรมที่สำคัญ
- (ข) โครงสร้างและวัตถุที่สร้างขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ อาทิ ที่อยู่อาศัย อาคารเพื่อทำการสักการบูชา โครงสร้างสาธารณูปโภคที่เป็นประโยชน์ งานทางด้านทัศนศิลป์ เครื่องมือ และเครื่องใช้ ในการดำรงชีวิตที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ และวิทยาศาสตร์
- (ค) ที่ตั้งและที่อยู่ของมนุษย์ อาทิ การประดิษฐ์สร้างสรรค์ของมนุษย์ หรือการประดิษฐ์สร้างสรรค์ของมนุษย์ร่วมกับธรรมชาติ แหล่งโบราณคดี และแหล่งชุมชนที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ มานุษยวิทยาและระบบนิเวศ หรือลักษณะธรรมชาติ ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการคงอยู่หรือความอยู่รอดทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบเนื่องกันมา
- (ง) มรดกที่ถ่ายทอดด้วยวาจาหรือวิถีชีวิตพื้นบ้าน อาทิ การดำเนินชีวิต คติชาวบ้าน ภาษาและวรรณกรรม งานฝีมือและศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สถาปัตยกรรม ศิลปะการแสดง การละเล่น ระบบความรู้พื้นถิ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีการปฏิบัติ นิทานชนบทธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ พิธีกรรม และธรรมเนียมปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่สืบต่อกันมา
- (จ) มรดกจากการจัดบันทึก
- (ฉ) มรดกทางวัฒนธรรมสมัยนิยม อาทิ การสร้างสรรค์ตามสมัยนิยมของประชาชนในวัฒนธรรมแบบกลุ่ม (mass culture) (เช่น วัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม หรือพาณิชยกรรม) รูปแบบที่เป็นที่นิยมของประชาชนที่แสดงออกของคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ มนุษยวิทยา สังคมวิทยาที่สำคัญ รวมทั้งดนตรี การเดินร่า กราฟฟิคอาร์ต แฟชั่น เกมส์ และกีฬา การออกแบบอุตสาหกรรม ภาพยนตร์ ทีวี มิวสิควิดีโอ วิดีโออาร์ต และไซเบอร์อาร์ตในสังคมเมืองที่เน้นเทคโนโลยี

สำหรับในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2552) ได้ให้ความหมายของ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ว่าหมายถึง องค์ความรู้ หรือผลงานที่เกิดจากบุคคล / กลุ่มชนที่ได้มีการสร้างสรรค์ พัฒนา สืบส่ง สืบทอด และประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิต

มาอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละกลุ่มชน อันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นอกเหนือนั้น นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมก็ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม อาทิ

ฟิลิส จีริญวงส์ (2542) นักโบราณคดีและนักวิชาการผู้บุกเบิกการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโบราณคดีได้ให้คำนิยาม “มรดกวัฒนธรรม” ว่า .... “มีความหมายรวมทั้งที่เป็น “วัฒนธรรมทางวัตถุ” (material culture) ในรูปของวัตถุ (objects), โครงสร้าง (structures), สถานที่ (sites) และภูมิทัศน์ (landscape) หรือ “วัฒนธรรมที่ดำรงอยู่” (living culture) หรือ “วัฒนธรรมที่แสดงออก” (expressive culture) เช่น ดนตรี งานฝีมือ ศิลปะการแสดง วรรณคดี ประเพณีบอกเล่า และภาษา ฯลฯ ซึ่งเป็นความต่อเนื่องจากอดีตผ่านปัจจุบันไปสู่อนาคต โดยยอมรับว่าวัฒนธรรมเป็น “อินทรีย์สูง” (super organic) และ “วิวัฒนาการ” (evolving) ได้เรื่อย ๆ”....

สายนต์ ไพรชาญจิตร (2547) นักโบราณคดีและนักวิชาการด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ที่ใช้แนวทางโบราณคดีในการพัฒนาชุมชน เป็นผู้บุกเบิกการทำงานโบราณคดีชุมชน ได้จัดว่า “ทรัพยากรทางโบราณคดี” เป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า “มรดก” ซึ่งหมายถึง “สถานที่ สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และวัฒนธรรมในอดีตทุกยุคทุกสมัย เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน ได้แก่ แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน และวัตถุโบราณ” (สายนต์ ไพรชาญจิตร 2547)

วิมล จิโรจพันธุ์ (2551) ได้ให้คำนิยามไว้ในหนังสือ เรื่อง “มรดกทางวัฒนธรรมภาคเหนือ” ว่า “เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ในสมัยอดีต และได้รับการสืบทอดกันต่อมาถึงปัจจุบันทั้งในรูปธรรมและนามธรรม มรดกวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ งานศิลปกรรม งานฝีมือ เครื่องมือเครื่องใช้ ทั้งนี้ยังรวมถึงโบราณสถาน และหลักฐานการจารึกต่าง ๆ ส่วนมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม หมายถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ภาษา ประเพณี ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษที่สำคัญ”

อิโคโมสไทย (2550) ได้ให้ความหมายของ มรดกวัฒนธรรมว่า หมายถึง “ผลงานสร้างสรรค์ของชนในชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าที่ตกทอดมาจากรุ่นก่อน เป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ หมายถึงรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น รวมทั้งระบบนิเวศ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าไม่สามารถหาทดแทนได้ เป็นเครื่องหมายที่สะท้อน

ให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้คนในอดีต แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและควรค่าแก่การสืบสานต่อไปในอนาคต”

มรดกวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

ก) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องและมองเห็นได้ ได้แก่ โบราณสถาน อนุสาวรีย์ สถาปัตยกรรม อาคาร กลุ่มอาคาร ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม พื้นที่ทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุ แหล่งภูมิทัศน์ วัฒนธรรม และผลงานทางศิลปะแขนงต่างๆ เป็นต้น (อิโคโมสไทย, 2550)

ข) มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องหรือแสดงออกมาทางกายภาพได้ ได้แก่ ภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ขนบธรรมเนียม ประเพณีจารีตที่บุคคลหรือชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้น และได้ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน (อิโคโมสไทย, 2550)

อาจกล่าวได้ว่า “มรดกวัฒนธรรม” มีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างสรรค์งานของมนุษย์ในอดีตและสืบทอดมาจากถึงปัจจุบันทั้งรูปธรรมที่สร้างเป็นวัตถุ พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับ ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ และนามธรรมที่เป็นเรื่องของความคิด ความเชื่อ การแสดง เป็นการให้ความหมายที่มีจุดเริ่มต้นจากมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible heritage) ก่อนต่อมาจึงพัฒนาเป็นสาขาเฉพาะที่ครอบคลุมเนื้อหาถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible heritage)

สำหรับคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรม” ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรม ประเภทที่จับต้องได้ (tangible heritage) ประเภทโบราณสถาน อาคาร สิ่งปลูกสร้างดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องเนื่องการศาสนา การอยู่อาศัยและการค้า และอาคารราชการ รวมถึงแหล่งผลิตหัตถกรรมพื้นบ้าน

2.1.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ในระยะแรกของศตวรรษที่ 21 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจะไม่ใช่แค่เพียงการซ่อมแซมและการปกป้องสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพต่าง ๆ และไม่ใช่ว่าเพียงการรักษาคุณค่าความเป็นของแท้ไว้เท่านั้น แต่จะเน้นกระบวนการจัดการด้านเศรษฐกิจ

สังคม และวัฒนธรรมมากขึ้น เป็นการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมในภาพรวม เนื่องจากมรดกนี้เปรียบเสมือนหลักฐานของการพัฒนาและความสำเร็จของมนุษย์จากประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน และยังคงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับการดำรงชีวิตของมนุษย์

หลักการสำคัญในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม คือ การรักษามรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ไว้ให้ได้ และในขณะเดียวกันก็สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านวัฒนธรรม และเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นิจ วิทยุธีระนันท์, 2534) ความต้องการเหล่านี้รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษา และกำหนดแนวทางการจัดการสถานที่ทางวัฒนธรรมของตนเองด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนและเกณฑ์ในการจัดการ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งทางวัฒนธรรม เช่น เจ้าของ นักอนุรักษ์ และคนในชุมชน สามารถบรรลุข้อตกลงว่าจะอะไร คือ การกระทำที่เหมาะสมที่สุดในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และสามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายได้ และสามารถนำมาใช้สนองวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดผลตอบแทนตามวัตถุประสงค์นั้นๆ ได้ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

2.1.2.1 รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ในการศึกษารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม จำเป็นที่จะต้องเข้าใจความหมายของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมก่อน เพื่อเข้าใจถึงขอบเขตการศึกษา มีผู้ให้ความหมายของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมไว้ต่าง ๆ กัน อาทิ

สายนต์ ไพรชาญจิตร (2547) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง กระบวนการหรือชุดของการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับทรัพยากรวัฒนธรรมในอดีตของชุมชน ซึ่งรวมเรียกว่า มรดก ประกอบด้วย แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมืองและชุมชนโบราณ แหล่งเตาเผาผลิตเครื่องถ้วยชามสมัยโบราณ วัดวาอาราม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมทั้งภูมิปัญญา ความรู้ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีปฏิบัติ ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน หรือที่ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณค่าระดับสูง หรือการพัฒนาทางจิตใจที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน

อิโคโมสไทย (2550) ได้ให้ความหมายของการจัดการทางวัฒนธรรม (Cultural Management) ว่าหมายถึง กระบวนการคุ้มครองและการจัดการองค์ประกอบที่หลากหลายของมรดกวัฒนธรรมให้ดำรงคุณค่าไว้ เพื่อสร้างความเข้าใจและทำให้เกิดความตระหนักใน

ความสำคัญทางวัฒนธรรม โดยมีการคำนึงถึงความสอดคล้องกับสังคมปัจจุบันที่มีการขยายตัวของจำนวนประชากร และความจำเป็นที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้มีความสอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่

สำหรับการจัดการมรดกวัฒนธรรมในการศึกษาคำนี้ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินการปกป้อง ดูแล รักษา บูรณะ ถ่ายทอดและสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในชุมชน โดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสังคมร่วมสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว เพื่อความสมดุลและความยั่งยืนของชุมชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มี 2 รูปแบบ (Albert Mumma, 2009 ; สายันต์, 2548) คือ

1. การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ (formal cultural heritage management) หรือระบบแบบทันสมัย (modern system) (Albert Mumma, 2009) เป็นระบบการจัดการที่อยู่บนพื้นฐานของรัฐ ด้วยระบบกฎหมาย (Albert Mumma, 2009) มีลักษณะการจัดการแบบรวมศูนย์โดยหน่วยงานราชการส่วนกลางที่มีอำนาจตามกฎหมายเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการ และเป็นการจัดการที่ขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่นๆ (สายันต์ ไพรัชญาจิตร, 2547) การจัดการในกระแสความคิดนี้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และการพัฒนาตัวโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ มากกว่าการพัฒนาตัวคนและชุมชนในพื้นที่นั้นๆ ให้มีความสามารถในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมได้ ซึ่งแบบแผนการจัดการลักษณะเช่นนี้กลายเป็นแบบแผนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกระแสหลัก หรือแบบแผนจารีต ที่ผูกติดอยู่กับแบบแผนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (สายันต์ ไพรัชญาจิตร, 2547) และมุ่งเน้นสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณมากกว่าการพัฒนาเชิงคุณภาพของมิติอื่นๆ ในสังคม และกำลังก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงผลประโยชน์ ที่เกิดจากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ลักษณะการจัดการแบบทางการ บังคับใช้ด้วยกฎหมายที่ผ่านกระบวนการแบบทางการ เช่น พระราชกฤษฎีกา พระราชบัญญัติ เป็นต้น เป็นระบบที่มาจากภาครัฐส่วนกลาง (nation-state system) ไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น การจัดการของมรดกทางวัฒนธรรมได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญของรัฐ (Albert Mumma, 2009)

2. การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ (informal cultural heritage management) หรือระบบแบบดั้งเดิม (traditional system) เป็นระบบการจัดการที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน (community-based system) (Albert Mumma, 2009) เป็นการจัดการที่

ริเริ่มจากภาคประชาชนในชุมชนท้องถิ่น (people focus-approach) ที่มุ่งเน้นการใช้หลักการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม (participative approach) (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2547) ที่ภาคประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการหรือกิจกรรม และสามารถริเริ่มกิจกรรมในเรื่องอื่นๆ ต่อเนื่องออกไปอีก ได้แก่ การร่วมกันศึกษาค้นหาศักยภาพ การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การประสานขอรับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณ เทคนิควิชาการเฉพาะทาง การติดตามประเมินผล รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมนั้นๆ โดยการดำเนินงานจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน และอยู่ในแนวความคิดพึ่งตนเองในระยะยาวให้มากที่สุด ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการในแนวระนาบที่มุ่งเน้นการประสานความร่วมมือร่วมใจ เป็นกระบวนการที่พัฒนาวิถีคิดและความสามารถในการจัดระบบความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของผู้มีส่วนร่วมในการจัดการ และดำเนินการบริรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมไปพร้อมๆ กัน และผลสำเร็จหรือผลได้ของการจัดการควรจะทำให้เกิดความเข้มแข็ง ความมั่นใจและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และการพึ่งตนเองได้ และทำให้มรดกทางวัฒนธรรมดำรงอยู่ได้อย่างเป็นประโยชน์ยาวนานที่สุด (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2547)

ลักษณะการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การบังคับใช้ด้วยกฎหมาย เป็นระบบที่มาจากการใช้ในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติ โดยเริ่มต้นมาจากชุมชนท้องถิ่น (community-based system) ให้ความสำคัญกับความรู้สึภายในจิตใจ การบังคับใช้ผ่านระบบความเชื่อของชาติพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนาและสังคม และรูปแบบทางพฤติกรรม รวมทั้งผู้นำชุมชน มีการผสมผสานการจัดการมรดกที่สอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ คนในชุมชนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันในการจัดการ (Albert Mumma, 2009)

จากการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ต่างๆ เช่น แอฟริกา พบว่าระบบการจัดการมรดกแบบวัฒนธรรมแบบทางการ จะไม่สามารถสร้างความมั่นใจในการจัดการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ใดๆ ที่มีคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม (Mumma 2003; Ndoro 2003) และปัญหาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจะมาจากแนวความคิดจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่อยู่บนพื้นฐานของรัฐในปัจจุบัน (Macamo 1996 ; Mumma 2003; Jopela 2006) แต่การศึกษาต่อมาในแอฟริกากลับพบว่า ระบบการจัดการแบบดั้งเดิม (tradition systems) หรือระบบการดูแลรักษามรดกที่ไม่เป็นทางการ จะทำสูญเสียประสิทธิภาพในการดูแลรักษามรดก โดยเฉพาะในบริบทของการพัฒนาที่ทันสมัย (Smith, 2006) ความยากลำบากในการจัดการแหล่งมรดกถูกอภิปรายจากมุมมองที่

แตกต่างกันโดยนักวิชาการจำนวนมากกว่าทศวรรษที่ผ่านมา (Taruvunga 1995; Pwiti & Mvenge 1996; Ndoro & Pwiti 1999; Maradze 2003; Ndoro 2003) ในด้านหนึ่ง การจัดการมรดกที่กระทำให้เกิดความเสียหายต่อแหล่งที่ตั้งที่เป็นผลมาจากการใช้แบบดั้งเดิมของทรัพยากรมรดก ตัวอย่างของการนี้คือ การสาดเบียร์ลงบนภาพที่อยู่บนหินในแหล่งมรดก Mongomi Wa Kolo ในแทนซาเนีย (Kessey 1995; Bwasiri 2008) นอกจากนี้ ข้อจำกัดด้านขีดความสามารถขององค์กรมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐ และวิธีการในการดำเนินงานของนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานมรดกทางวัฒนธรรมที่ใช้ระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ จะไม่สามารถสร้างความมั่นใจในการจัดการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมมรดกทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความพยายามขององค์กรมรดกทางวัฒนธรรมของรัฐ ที่จะจัดการอย่างมีประสิทธิภาพในการจัดการแหล่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรม แต่มีแหล่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่น้อยมากที่จะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง จากแนวคิดการจัดการมรดกแบบทางการ (Albino Pereira de Jesus Jopela , 2010)

แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการใช้มรดกทางวัฒนธรรม ด้วยความผูกพันกับแหล่งที่ตั้งมรดก ผ่านการปฏิบัติในแง่พิธีกรรม เช่น Domboshava และ Silozwane ใน Zimbabwe (Pwiti & Mvenge 1996), Tsodilo Hills ใน Botswana (Thebe 2006), Kondoa - Irangi ใน Tanzania (Loubser 2006; Bwasiri 2008) ปัจจุบัน หลายชุมชนในแอฟริกาใต้ ได้เพิ่มความตระหนักมากขึ้น เพื่อให้แน่ใจถึงการอยู่รอดของแหล่งที่ตั้งศักดิ์สิทธิ์ (Ndoro, Mumma & Abungo 2008; Sheridan & Nyamweru 2008) ในความเป็นจริง เมื่อใดก็ตามที่สถานที่ที่เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ทำพิธีสักการบูชา สถานที่เหล่านี้มักจะได้รับประโยชน์จากการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ที่โดดเด่นจากชุมชนท้องถิ่น (Ranger 1999; Ndoro 2003; Sætersdal 2004)

การจัดการมรดกเป็นเรื่องเกี่ยวกับ "การดูแลและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของสถานที่นั้นที่คุณค่าความสำคัญจะถูกเก็บรักษา และแสดงให้เห็น และถูกป้องกันในอนาคต" (Ndoro 2001b : 2) กลยุทธ์ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาเป็นการคุ้มครองแหล่งที่ตั้งจากความเสียหายจากธรรมชาติและมนุษย์ และการส่งเสริมความตระหนักของประชาชน รวมทั้งการท่องเที่ยว (Felgueiras 1965; Mazel 1982; Rudner 1989; Deacon 1993, 1997, 2007; Loubser 2001; Smith 2006) สำหรับกลยุทธ์การจัดการที่ใช้กันมากที่สุดที่เน้นในเบื้องต้น คือ การควบคุมการเข้าถึงแหล่ง อย่างไรก็ตาม ในการสร้างความมั่นใจการอนุรักษ์และการจัดการแหล่งที่ตั้ง รัฐบาลส่วนใหญ่ได้สนับสนุนการมีส่วนร่วมของระบบการจัดการ เมื่อพิจารณาถึงระบบการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ มีกรอบที่แตกต่างกัน

กัน 2 กรอบ คือ : ระบบการดูแลรักษาแบบดั้งเดิม และระบบการจัดการแบบตะวันตกหรือที่อยู่บนพื้นฐานของรัฐ (ระบบการจัดการแบบทางการ) (Pwiti & Mvenge 1996; Ndoro & Pwiti 1999; Ndoro 2003)

ระบบการจัดการแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิม เป็นระบบที่มีการสะสมความรู้ การปฏิบัติและความเชื่อเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต (รวมทั้งมนุษย์) กับคนอื่น และกับสภาพแวดล้อม ที่มีการดำเนินการการเก็บรักษาไว้และการส่งผ่านในบริบทแบบดั้งเดิมและระหว่างยุค (Taylor & Kaplen 2005 : 1646) ในฐานะที่เป็นความรู้ การปฏิบัติ ความเชื่อที่ซับซ้อน ระบบการจัดการแบบดั้งเดิมรวมถึงโลกทัศน์หรือประเพณีทางศาสนาของสังคม รวมทั้งคลังข้อมูลที่ไม่มีการบันทึกไว้ ของชนบทรอบมณฑลที่มีอายุยาวนาน (Berkes, Colding & Folke 2000:1252) ในระบบการจัดการแบบดั้งเดิมการใช้ทรัพยากรของมรดกทางวัฒนธรรม จะเป็นไปตามกฎจารีตประเพณีหรือกฎหมายที่มีบังคับใช้โดยผู้ปกครองดั้งเดิม คนเหล่านั้นมีความรับผิดชอบที่สำคัญสำหรับการจัดการการใช้และการเก็บรักษาของแต่ละทรัพยากรมรดก ซึ่งรวมถึงการบังคับใช้กลไกทางสังคม (พิธีกรรมและข้อห้าม) เพื่อรักษาความเคารพในสถานที่ที่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์สำหรับชุมชน (Mantjoro 1996; Berkes Colding และ Folke 2000; Maradze 2003; Mumma 2003, 2005) วัตถุประสงค์ของระบบการจัดการแบบดั้งเดิมโดยทั่วไป คือ เพื่อส่งเสริมการใช้ที่ยั่งยืนของทรัพยากรทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์เดียวกันในการปกป้องคุณภาพและคุณค่าของแหล่งที่ตั้ง (Munjeri 2002; Edroma 2003) สำหรับการอธิบายในปัจจุบัน การดูแลรักษาแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิมจะอ้างถึงกลไกและการดำเนินการทั้งหมดที่อยู่บนพื้นฐานชนบทรอบมณฑลและระบบความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น ที่มีจุดมุ่งหมายสำหรับการใช้งานอย่างต่อเนื่องและการพิทักษ์รักษาสถานที่และสภาพแวดล้อมโดยรวมที่มีคุณค่า รวมถึงการพิทักษ์รักษาคุณค่าความสำคัญเชิงสัญลักษณ์และเชิงจักรวาลเพื่อให้แน่ใจถึงการเคารพในสถานที่ที่มีคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมสำหรับชุมชน (Ndoro & Pwiti 2001; Sheridan & Nyamweru 2008). ระบบการดูแลรักษาแบบดั้งเดิมได้เริ่มต้นจากชุมชนท้องถิ่นที่มาจากการใช้งานประจำวันและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงอย่างเป็นธรรมชาติของแหล่งที่ตั้งมรดกกับการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น (Ndoro, 2006) ระบบการดูแลรักษาแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิมจะปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติผ่านการปฏิบัติทางเศรษฐกิจ สังคมและศาสนาอย่างยั่งยืน (Dutfield, 2000) ในความเป็นจริงระบบการดูแลรักษาแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิมฝังอยู่ในระบบความเชื่อในการปฏิบัติของท้องถิ่น และระบบเหล่านี้จะก่อให้เกิดการพิทักษ์รักษา การใช้ที่ยั่งยืน ทั้งแหล่งที่ตั้งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม การปฏิบัติทางด้านอนุรักษ์ได้มีการพัฒนาและแก้ไขมามากกว่าศตวรรษ ซึ่งเป็น

คุณลักษณะที่แพร่หลายของระบบเหล่านี้เช่นกัน (Munjeri 2002; Mumma 2005) อย่างไรก็ตาม ไม่จำเป็นต้องหมายความว่าทุกวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิม จะดีหรือยั่งยืนอย่างแท้จริงในแง่ของการจัดการทรัพยากรมรดก

ระบบการจัดการอย่างเป็นทางการ โดยทั่วไปจะขึ้นอยู่กับกฎหมายเกี่ยวกับมรดก การบังคับใช้ผ่านกระบวนการทางกฎหมายอย่างเป็นทางการ และกรอบการบริหารจัดการที่กำหนดขึ้นโดยรัฐบาล และการกำหนดเป้าหมายทางปรัชญาเกี่ยวกับข้อมูลทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการของมรดกทางวัฒนธรรมมรดกทางวัฒนธรรม (Mumma 2005) หนึ่งในกรณีศึกษาที่เป็นที่ยอมรับระบบการจัดการอย่างเป็นทางการ ว่าด้วยการแนะนำกฎหมายมรดกในการปกป้องแหล่งที่ตั้งทางโบราณคดีที่เป็นสถานที่ของภาครัฐ (Smith 2004) ในช่วงศตวรรษ 1990 กระบวนทัศน์ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการในประเทศต่างๆ เริ่มเปลี่ยนจาก 'แนวคิดการเป็นอนุสรณ์สถาน (monumentalist approach)' ที่มุ่งเน้นเฉพาะในการป้องกันของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็น 'แนวคิดการอนุรักษ์แบบองค์รวม' (Deacon 1993; Pearson & Sullivan, 1995; Ndoro 2001b) การอนุรักษ์ ถูกนิยามว่าเป็นกระบวนการในการดูแลสถานที่และรักษาคุณค่าความสำคัญ รวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบ (Burra Charter 1999:2) ปัจจุบัน การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรับรู้ในวงกว้างในฐานะกระบวนการให้ข้อมูลโดยนโยบายสาธารณะ และกฎหมายมรดกในการจัดการและปกป้องชุมชนพื้นเมือง รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม และการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างนักโบราณคดี ผลประโยชน์ของชนพื้นเมืองและรัฐบาล (Smith 2004:9) การคุ้มครองทางกฎหมายของแหล่งโบราณคดีเป็นหนึ่งในกลไกการจัดการที่แข็งแกร่งในการอนุรักษ์สถานที่มรดกทางวัฒนธรรม (Deacon 1997)

ในปัจจุบันนี้ มรดกทางวัฒนธรรมเป็นของชุมชนท้องถิ่น และชุมชนได้รับอนุญาตให้ได้รับผลประโยชน์ทางจิตวิญญาณและทางเศรษฐกิจและสังคมจากทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรม (Katsamudanga 2003; Ndoro 2006; Abungu 2006) และชุมชนจำนวนมากในแอฟริกาที่มีกลไกดั้งเดิมในการรักษาความเคารพในสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม กระนั้น ผู้จัดการมรดกมักจะประณาม 'ความเสียหาย' ในแหล่งที่ตั้งมรดกจากการใช้งานแบบดั้งเดิมของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เช่น การสาดเปียร์ลงบนภาพบนหิน หรือแสงไฟที่ส่องในแหล่งที่ตั้งมรดก (cf. Pwiti & Mvenge 1996; Taruringa & Ndoro 2003; Pwiti *et al.* 2007; Bwasiri 2008)

การจัดการของแหล่งที่ตั้งมรดกให้ความสำคัญกับคุณค่าความศักดิ์สิทธิ์ ได้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสถาบันการจัดการมรดกทั่วทั้งภูมิภาค ที่อ้างว่าพิธีกรรมบางอย่างจะเสียหายต่อมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งโบราณคดีและแหล่งที่ตั้ง (Bwasiri

2008) แนวคิดการจัดการนี้ได้นำไปสู่การเผชิญหน้าระหว่างหน่วยงานมรดกทางวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น เหตุการณ์เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้น ถ้าระบบการดูแลรักษาแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิมมีความรู้ความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของชุมชนกับแหล่งที่ตั้ง และรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกันกับระบบการจัดการอย่างเป็นทางการ ทุกวันนี้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่า ความรับผิดชอบในการจัดการหลักของการดูแลรักษามรดก คือ การอนุรักษ์และคุ้มครองคุณค่าความสำคัญของสถานที่ (Lennon 2002:120) และระบบการจัดการควรจะมาจากพื้นฐานทางด้านสังคมที่มีร่วมกันของผู้คนและสภาพแวดล้อมทางสังคมของวัฒนธรรมท้องถิ่น (Ndoro 1996 : 13) แนวคิดดังกล่าวเป็นประเด็นมรดกที่จับต้องได้ในบริบทที่กว้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของแหล่งที่ตั้งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกับชุมชนที่มีทางคุณค่าจิตวิญญาณ การเมือง และสังคมอย่างสูง (Bouchenaki 2003) เมื่อพิจารณาในแง่นี้ คนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งที่ตั้งมรดกเป็นผู้มีส่วนได้เสียหลักในการดูแล (Mitchell, Rössler & Tricaud 2009:35) ดังนั้น แนวคิดที่ดีที่สุด สำหรับการจัดการคุณค่าที่จับต้องไม่ได้ดังกล่าว อันเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ 'ผู้ถือครอง' มีความรับผิดชอบโดยตรงต่อมรดกนอกเหนือจากการใช้งานได้แล้ว ควรจะเป็นการอยู่รอดของคุณค่าดังกล่าวด้วย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นภายหลังประเพณีวัฒนธรรมและความต้องการร่วมสมัยของผู้มีส่วนได้เสีย (Buggey 2000:24; Katsamudanga 2003 : 3; Ndoro 2003:81) ด้วยแนวทางนี้ ระบบการดูแลรักษาแบบไม่เป็นทางการ (แบบดั้งเดิม) เป็นการจัดการแหล่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ ในหลายๆ แนวทางที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน ในการกำหนดปรัชญาการอนุรักษ์ที่มีกฎหมายรองรับชุมชนท้องถิ่น และการรักษาคุณค่าของชุมชน (Mumma 2003:44-45; Ndoro 2006:336-7; Sheridan 2008:14) อย่างไรก็ตาม ระบบการดูแลรักษาแบบไม่เป็นทางการ (แบบดั้งเดิม) ที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อทางศาสนา ปัจจุบันถูกคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Sheridan 2008:13) แม้ว่าในช่วงยุคหลัง ระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการมีการบังคับใช้ในชุมชนท้องถิ่น แต่ระบบการดูแลรักษาแบบไม่เป็นทางการ (แบบดั้งเดิม) ก็ยังคงอยู่ ชุมชนหลายแห่งยังคงพึ่งพาระบบการจัดการแบบไม่เป็นทางการ (แบบดั้งเดิม) (Shackleton et al. 2002) ที่ยังคงมีอยู่และคนในท้องถิ่นใช้ระบบนี้ในการจัดการสถานที่ที่มีคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมต่อคนท้องถิ่น (Pwiti & Mvenge 1996; Ndoro 2001b, 2003; Ndoro & Pwiti 2005; Jopela 2006)

นักวิชาการบางคน (Smith 2006; Taruvinga 2007) ได้แนะนำว่า แนวคิดที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการภูมิทัศน์และแหล่งที่ตั้งที่ศักดิ์สิทธิ์ควรจะใช้ระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งหมายถึง “สถานการณ์ที่มีผู้กระทำทางสังคมสองคนหรือมากกว่า ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับแหล่งที่ตั้งมรดกมีการเจรจาต่อรอง กำหนดและรับรอง ท่ามกลางการแบ่งปันอย่างยุติธรรมของ

การจัดการ หน้าที่ การได้รับสิทธิและความรับผิดชอบ” (Taruvunga 2007:41) ตามที่ Smith (2006:329) ได้กล่าวถึง ระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมนี้ สามารถดำเนินการด้วยความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนและผู้เชี่ยวชาญด้านมรดก โดยชุมชนนำความรู้ในคุณค่าความสำคัญและความหมายของแหล่งที่ตั้ง และประสบการณ์ในการปกป้องแหล่งที่ตั้งในอดีตที่ผ่านมา ขณะที่ผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกทางวัฒนธรรมนำประสบการณ์ในวงกว้างของการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในสถานที่อื่นๆ และทักษะทางวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อนที่สามารถช่วยในการอนุรักษ์คุณค่าความสำคัญของแหล่งที่ตั้ง และยังช่วยในการอนุรักษ์ส่วนของมรดกของแหล่งที่ตั้งที่ชุมชนท้องถิ่นอาจไม่ยอมรับว่ามีคุณค่า

แม้ว่าแนวคิดของการมีระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมจะไม่มีปัญหาในการนำไปปฏิบัติและการดำเนินงานของระบบบูรณาการดังกล่าว แต่จะถูกจำกัดโดยพิจารณาว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกของชุมชนที่ไม่มีความหมาย (Chirikure & Pwiti 2008; Chirikure et al, 2010) การวิจัยที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในตัวเองไม่ได้เอาชนะความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างฝ่ายต่างๆที่สนใจ (เช่นระหว่างนักโบราณคดี นักปฏิบัติงานเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่น) ตัวอย่างเช่น Smith (2004:199) ได้แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีการรวมตัวกันของความรู้และประสบการณ์ของชุมชนท้องถิ่นผ่านการให้คำปรึกษา การปฏิบัติงานด้านมรดกที่แท้จริงยังคงอยู่ภายใต้แนวคิดมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการในแง่ของการตีความและการควบคุม จึงทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่มีความหมาย

Appiah (2006) ได้แนะนำว่า ไม่ใช่เพียงแต่การยอมรับการคงอยู่ของระบบคุณค่าที่แตกต่างกัน ระหว่างระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ (แบบดั้งเดิม) แต่กฎหมายก็ยังแตกต่างกันด้วย ซึ่งเป็นจุดยืนทางทฤษฎีที่มีประโยชน์ที่จะช่วยลดผลลัพธ์บางส่วนของแนวคิดที่มีอำนาจในสาขาการจัดการมรดก ซึ่งจะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานด้านมรดกได้ตระหนักถึงคุณค่าที่แตกต่างกัน ความสนใจและความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด จุดยืนทางทฤษฎีอีกประการคืออาจจะช่วยลดขอบเขตที่แยกความคิดของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการจากคุณค่า ความต้องการและแรงบันดาลใจของชุมชน และยังคงลบสมมติฐานที่ว่า การวิเคราะห์และการสื่อความหมายของมรดกสามารถทำได้โดยผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกทางวัฒนธรรมที่มักจะมีถ้อยคำเกี่ยวกับลักษณะและความหมายของมรดก (Smith 2009:12)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มี 2 แนวคิด คือ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิม การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการเป็นแนวคิดที่มาจากประเทศทาง

ตะวันตก บังคับใช้ผ่านกลไกทางเทคนิคด้านกฎหมาย กระบวนการที่เป็นทางการ แต่ในขณะที่การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิม เป็นระบบที่มาจากการปฏิบัติและการใช้ในชีวิตประจำวันที่ทำให้ความสำคัญกับความรู้สึกภายในจิตใจ บังคับใช้ผ่านกลไกทางสังคม ความเชื่อของชาติพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนาและสังคม และผู้นำชุมชน มีการผสมผสานการจัดการมรดกที่สอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ คนในชุมชนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการจัดการ (Albert Mumma, 2009) การจัดการในแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น สำหรับการศึกษาคำนี้จะอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการที่ใช้กลไกทางสังคม เป็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดมรดกทางวัฒนธรรม การเข้ามามีส่วนร่วมชุมชนท้องถิ่นก่อให้เกิดความตระหนักและความรู้สึกเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้น และจะช่วยกันดูแลปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยผ่านกลไกทางสังคมและความเชื่อทางศาสนา สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนในบริบทของสังคมไทยที่คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้งในรูปแบบเครือญาติและเพื่อนบ้าน และยังคงให้ความสำคัญพื้นที่และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของผู้คน ประกอบกับการบังคับใช้กฎหมายในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยยังไม่มี ความเข้มแข็ง และยังมีมรดกทางวัฒนธรรมบางส่วนไม่ได้รับการคุ้มครองทางด้านกฎหมายเนื่องจากเป็นมรดกที่มีคุณค่าในระดับท้องถิ่น แต่การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการสามารถที่จะดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมได้ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ในการจัดการมรดกแบบไม่เป็นทางการถ้าคนในชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ก็จะทำให้คุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมลดลงและเสื่อมสภาพในที่สุด จึงต้องมีการจัดการด้านการให้ความรู้และการส่งเสริมความตระหนักของประชาชนและการท่องเที่ยว (Felgueiras 1965; Mazel 1982; Rudner 1989; Deacon 1993, 1997, 2007; Loubser 2001; Smith 2006) เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมคงอยู่อย่างยั่งยืน ถึงแม้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการจะมีข้อดีมาก แต่ถ้ากลไกทางสังคมและความเชื่อทางศาสนาของคนในชุมชนไม่เข้มแข็งโดยเฉพาะชุมชนในเมือง การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนจะหายไป ดังนั้น จึงต้องมีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการควบคู่ไปด้วย โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแบบทางการ อันจะเป็นกระบวนการที่มาจากความต้องการของชุมชนที่แท้จริง

สำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้ศึกษาถึงประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมร่วมด้วย เนื่องจากประเด็นการจัดการต่างๆ จะสะท้อนถึงความต้องการของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองและนักท่องเที่ยว

ประกอบด้วยแนวคิดการจัดการตัวมรดกทางวัฒนธรรม และการจัดการการท่องเที่ยวมรดก วัฒนธรรม (Orbasli, Aylin, 2000)

2.1.2.2 ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

หลักการในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดการจัดการตัวมรดกทางวัฒนธรรม และการจัดการการท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดในการอนุรักษ์และการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม แนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญที่เพิ่มมากขึ้น ในการวางแผนและการจัดการมรดก (Nuryanti 1996; Peters 1999; Serageldin 1986) แนวคิดที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติที่สำคัญ คือ แนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเมืองประวัติศาสตร์ด้วยแบบจำลองสำหรับความร่วมมือในระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย (UNESCO, 2004) เป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานขององค์การและความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการวางแผนและการจัดการในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเมืองประวัติศาสตร์ และได้ดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมในพื้นที่กรณีศึกษา 8 แห่ง ที่เป็นเมืองมรดกโลกในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและความรับผิดชอบสำหรับการอนุรักษ์และการบำรุงรักษาของสังหาริมทรัพย์มรดกทางวัฒนธรรม กิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวและการพิทักษ์รักษามรดก ที่สามารถสร้างโอกาสในการดำรงชีวิตใหม่และเป้าหมายเพื่อกำหนดรูปแบบพันธมิตรทางด้านผลประโยชน์ ทั้งความเหมาะสมทางเศรษฐกิจและการยอมรับทางสังคมต่อผู้อยู่อาศัยท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ประกอบด้วยประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ต่อไปนี้

1) ประเด็นการจัดการด้านการเงิน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระยะยาวต้องให้เงินทุนซึ่งส่วนใหญ่มาจากรัฐบาล หรือผู้บริจาค หรือการจัดตั้งกองทุนสำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การจัดการทางการเงินจำแนกตามแหล่งที่มาและแบ่งตามประเภทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินหรือบริจาคเงิน เพื่อใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (UNESCO, 2009, Jan 7) ประกอบด้วย

1.1) กองทุนสำหรับการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว (UNESCO, 2009, Jan 7; Orbasli, Aylin, 2000 ; New Zealand Historic Places Trust , 2004 ; Natural England, 2008) ประกอบด้วย กองทุนระหว่างประเทศที่ได้งบประมาณมาจากแหล่งต่างในระดับนานาชาติ องค์การ

ระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารการพัฒนาระหว่างประเทศ (เช่น ธนาคารโลก) สถาบันด้านการอนุรักษ์ของต่างประเทศ (เช่น Getty Grant Program) กองทุนโบราณสถานโลก Ambassadors' Special Fund Country of Origin Funds เป็นต้น

1.2) เงินทุนจากภาครัฐ ประกอบด้วย งบประมาณของภาครัฐ (UNESCO, 2009, Jan 7; Natural England, 2008 ; The Australian National University, 2000) เงินช่วยเหลือจากรัฐ/เงินกู้ การจัดสรรเงินพิเศษรายได้จากการขายสินค้าและบริการของรัฐ รายได้จากการจัดงานเทศกาลต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ การประชุม การแสดงในเมืองประวัติศาสตร์ ศิลปะการแสดง เป็นต้น การยกเว้นภาษี / การสละสิทธิ์ / การหักลบหนี้ (UNESCO, 2009)

1.3) เงินทุนจากองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ/ ภาคเอกชน จะมาแหล่งต่างๆ เช่น ทรัสต์ของเอกชน การบริจาคจากภาคเอกชน การสนับสนุนจากบริษัท ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7; Orbasli, Aylin, 2000)

1.4) รายได้จากการท่องเที่ยว เป็นรายได้ที่มาจากสาขาการท่องเที่ยวทางตรง ประกอบด้วย ภาษีจากธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ภาษีโรงแรม ภาษีการเข้าสถานที่ ค่าธรรมเนียมในการเข้าชมสถานที่ ค่าธรรมเนียมศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ภาษีการบริการ และอื่นๆ (UNESCO, 2009, Jan 7; Natural England, 2008) ส่วนทางอ้อม เช่น รายได้จากการขายสินค้าและบริการของรัฐ การจัดงานเทศกาล ศิลปะการแสดง ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7) ซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อพิทักษ์รักษา ปกป้อง จัดการ และการปฏิบัติงานวิจัยเกี่ยวกับทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมของแทนชานเนีย โดยการใช้เงินกองทุนที่ได้มาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาษีการเยี่ยมเยือนและการบริจาคเงิน ณ ที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว คือที่มาหลักของรายได้สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่มาทางการเงินอื่นๆ ได้แก่ การขายของที่ระลึกที่สัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีแก่นักท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งที่ตั้ง หรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น เสื้อยืด หมวก แก้ว งานฝีมือ โปสการ์ด ภาพถ่ายของแหล่งที่ตั้ง และภาพวาดของนักศึกษา (Mabulla 2000)

รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะกลายเป็นกองทุนที่บริหารจัดการโดยคณะกรรมการพิเศษ และใช้เฉพาะสำหรับโครงการการจัดการมรดกวัฒนธรรม รวมทั้งการพิทักษ์รักษา การอนุรักษ์ การดูแลรักษา การค้นหา และงานวิจัย รายได้บางส่วนใช้เพื่อการปรับปรุงและการทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งที่ตั้งมรดก เพื่อพัฒนาผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยว การจัดการมรดกวัฒนธรรมและชุมชนท้องถิ่นต่อไป (Mabulla 2000)

อย่างไรก็ตาม การบำรุงรักษาและการจัดการในพื้นที่ที่มีจำนวนมาก เงินส่วนใหญ่มาจากการต้อนรับนักท่องเที่ยว และการหาแนวทางเข้าไปสู่โครงการของรัฐบาลอื่น ๆ

(Tosun, 2000) รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลก ที่ทำให้รายได้ของรัฐลดลง ซึ่งมีความจำเป็นที่ต้องหาที่มาของรายได้เพิ่มขึ้น (ตัวอย่าง ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีทั้งร้านค้าภัตตาคาร) สาขาที่ไม่ใช่ภาครัฐและสาขาภาคเอกชนเริ่มมีบทบาทมากขึ้นขณะที่มีการขยายตัวในการมีส่วนร่วมโดยประชากรท้องถิ่น (Stolton and Dudley 1999) ที่ยังคงเป็นประเด็นของการพัฒนาประสิทธิภาพเพื่อสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสำหรับชุมชนท้องถิ่น จากความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและมรดก การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนท้องถิ่นในกระบวนการวางแผนเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าไปสู่ผลสำเร็จ (Russo, Boniface and Shoal, 2001) ค่าธรรมเนียมการเข้าพิพิธภัณฑ์เป็นตัวอย่างของเครื่องมือการจัดการอย่างง่าย การจัดการนักท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับพิพิธภัณฑ์ อาคารเก่าและพระราชวัง อาจจะเป็นที่มาที่สำคัญยิ่งของการเงินสำหรับการดูแลรักษาและซ่อมแซมอาคารประวัติศาสตร์ (Orbasli, Aylin, 2000)

1.5) การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน ประกอบด้วย องค์การอาสาสมัคร กลุ่มของเจ้าของมรดก คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ (โดยผ่าน NGO หรืออื่นๆ) กลุ่มโรงเรียนหรือเด็กนักเรียน องค์การคริสต์ที่เกี่ยวกับมรดก สถาบันวิจัยของมหาวิทยาลัย การฝึกงานของนักศึกษา ผู้ว่างงาน การให้ความช่วยเหลือโดยปัจเจกบุคคล อื่นๆ ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7)

1.6) อื่นๆ ที่เป็นรายได้ทางอ้อม เช่น รายได้จากการขายสินค้าและบริการของรัฐ การจัดงานเทศกาล ศิลปะการแสดง การบริจาคให้วัด รายได้จากสวนศิษย์ / ผู้แสวงบุญ ฯลฯ

2) การจัดการด้านการลงทุน ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2009, Jan 7; Orbasli, Aylin, 2000)

เป็นการสร้างโอกาสสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยมีกำหนดเฉพาะสถานที่ประกอบกิจกรรมและ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว สำนักงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว สำนักงานวางแผนร่วมกัน โครงการอนุรักษ์ โครงการนำกลับมาใช้ใหม่ เส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรม การสื่อความหมาย สัญลักษณ์ การจัดงานและเทศกาล โครงการสาธารณะ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่ตลาดทางการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับการสร้างความร่วมมือกันในชุมชนระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเงินที่ได้มาจากการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ของชุมชนและการศึกษาเพื่อยกระดับการจ้างงานท้องถิ่น (UNESCO, 2009)

การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการ เนื่องจากในกระแสการพัฒนาในปัจจุบันเป็นแบบทุนนิยมเสรีที่มีการคิดเรื่องลงทุน-ขาดทุน-กำไรอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าจะในกรอบคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงจะพยายามไม่ให้คิดเรื่องกำไร-

ขาดทุนมากนัก แต่ในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายตลอดเวลา ในระยะเริ่มต้นคงจะไม่มีใครเสียสละลงทุนลงแรงในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมโดยไม่มีทุนที่เป็นเงิน หรือวัตถุดิบของได้เป็นเวลานาน ๆ ดังนั้นกิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมซึ่งจะสามารถสร้างรายได้ โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพโปสเตอร์ จัดทำของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ค้าเอกลักษณ์ของแหล่งโบราณคดีและชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม การให้บริการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เก็บค่าธรรมเนียมจากผู้เข้าร่วม และการขอรับการสนับสนุนจากองค์กรการกุศล ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรระหว่างประเทศด้านวัฒนธรรม ฯลฯ (สายันต์ ไพเราะญจิตร 2547) รวมทั้ง การจัดการด้านการตลาดและการลงทุนที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว (Orbasli, Aylin, 2000) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการของการเลือกตลาดนักท่องเที่ยว และการจัดเตรียมตลาดนักท่องเที่ยวด้วยผลผลิตทางการท่องเที่ยวในมุมมองของการบรรลุผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และเป้าหมายในการดำเนินการ (Komba, 1997) เนื่องจากการท่องเที่ยวต้องการนักท่องเที่ยวที่มาแทนที่ผลผลิต การตลาดของการท่องเที่ยวมุ่งเน้นไปที่การจำแนกตลาดเป้าหมายและการประชาสัมพันธ์ผลผลิต ปัญหาการท่องเที่ยวแหล่งที่ตั้งมรดกวัฒนธรรมในปัจจุบันที่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากการขาดแคลนการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ดังนั้น การดำเนินการและเริ่มการโฆษณาและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สำหรับสิ่งดึงดูดใจทางด้านมรดกวัฒนธรรม เป้าหมายหลักเพื่อสร้างความรู้ของสิ่งดึงดูดใจทางด้านมรดกวัฒนธรรมที่หามาได้ และสนับสนุนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศ การประชาสัมพันธ์ถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานชุมชนอย่างยั่งยืน ถูกกระตุ้นโดยคุณค่าของวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและการจัดการ และรายได้สูงสุดที่ตกอยู่ในชุมชน (Mabulla 2000)

นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวต้องการการลงทุนเพื่อการก่อสร้างและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อใช้ในการดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และเพื่อสนับสนุนอุตสาหกรรมท้องถิ่น การขาดแคลนเงินทุนจะเป็นปัญหาเรื้อรังในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา (HwanSuk Chris Choi and Ercan Sirakaya ,2006)

3) การจัดการการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ

การจัดการการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะสำหรับชุมชน (UNESCO, 2009, Jan 7; New Zealand Historic Places Trust , 2004 ; The Australian National University, 2000) นำไปสู่การจ้างงานในสาขาการอนุรักษ์มรดก และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการ

จำแนกตามความต้องการการฝึกอบรม และการออกแบบโปรแกรม เพื่อทำตามความต้องการเหล่านั้น ประกอบด้วย

3.1) ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะสำหรับชุมชนที่อยู่นอกระบบ

เป็นความต้องการในระยะสั้น ประกอบด้วย ด้านการสร้างความรู้ตระหนักรู้ เช่น หลักสูตรของโรงเรียน ความอ่อนไหวของเพศหญิง ลัทธิอาสาศัมคร ความตระหนักในมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ด้านการฝึกอบรมทักษะ เช่น ทักษะทางศิลปะและงานฝีมือ ศิลปะการแสดง การต้อนรับ อาหาร ทักษะในการติดต่อสื่อสาร ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาในด้านกระบวนการเรียนรู้และการปลูกจิตสำนึก (education) เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง (learning by doing) การจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ (informal two-way communication) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในหมู่นักวิชาการ นักจัดการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อความเข้าใจร่วมกันในเรื่องคุณลักษณะทางวิชาการ เป็นการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรทางโบราณคดีประเภทต่างๆ รวมทั้งการเล็งเห็นประโยชน์ของทรัพยากรทางโบราณคดีในทางการพัฒนาชุมชน (สายันต์ ไพรัชญาจิตร 2546)

3.2) ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะสำหรับชุมชนที่อยู่ในระบบ

เป็นความต้องการในระยะยาว ประกอบด้วย ด้านวิชาการ เช่น วิชาการที่เกี่ยวกับโบราณคดี การบูรณปฏิสังขรณ์ สังคมวิทยา ธรณีวิทยา การท่องเที่ยว การศึกษาทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ความชำนาญในการรวบรวมและการจัดการ ฯลฯ ด้านเทคนิค เช่น สถาปัตยกรรม วิศวกรรม การอนุรักษ์เชิงวัสดุ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ครูในการฝึกอบรม วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7) อันจะนำไปสู่โอกาสในการก่อตั้งและการจ้างงานในสาขาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น งานที่เกี่ยวกับโรงแรม ล่ามที่ชำนาญเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ภัตตาคาร ร้านค้า/หัตถกรรม การคมนาคมขนส่ง การเดินทางและการท่องเที่ยว ฯลฯ ส่วนสาขาการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม เช่น งานที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ยามรักษาการณ์ พิพิธภัณฑ์/หัวหน้าภัณฑารักษ์ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม นักออกแบบ การประเมินความเสี่ยง ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7)

3.3) การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่นๆ ในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชนทั่วไป (รัศมี 2552 : 12-53 และ Green 2008 : 375-394 ; The Australian National University, 2000 ; New Zealand Historic Places Trust , 2004)

เป็นการจัดการความรู้ มีจุดเริ่มต้นจากการรวบรวมความรู้จากการทำงานวิจัยเอง (รัศมี 2552) หรือการสร้างองค์ความรู้ (resource research) เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับทรัพยากรทางโบราณคดี ทั้งในเชิงกายภาพ และคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต ศักยภาพคุณค่า และข้อจำกัดของทรัพยากรโบราณคดีนั้น ต่อชุมชนปัจจุบันในระดับต่างๆ (สายันต์ ไพเราะญจิตร 2547) หรือการจัดการความรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (รัศมี 2552) หรือการประมวลและสังเคราะห์จากผู้อื่น เช่น การนำเอาความรู้จากการค้นคว้าวิจัยจากงานที่ดำเนินการโดยนักโบราณคดี นักวิทยาศาสตร์ นักมานุษยวิทยา นักประวัติศาสตร์ หรือนักวิชาการสาขาอื่นๆ ฯลฯ (รัศมี 2552 : 12-53 และ Green 2008 : 375-394) มาเรียบเรียงให้เป็นเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจของสาธารณะ แล้วจัดแสดงหรือเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบหนังสือ สารคดี ภาพยนตร์ นิทรรศการ หนังสือนำชม หนังสือท่องเที่ยว การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ฯลฯ (รัศมี 2552 : 12-53 และ Green 2008 : 375-394) โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนที่เน้นกลุ่มเยาวชน (รัศมี 2552) นอกเหนือจากงานวิจัยแล้ว การจัดการจำเป็นต้องคำนึงถึงกระบวนการที่เกี่ยวกับกฎหมาย และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับรู้สิทธิของตนในการจัดการกับมรดกทางวัฒนธรรม (รัศมี 2552 : 12-53 และ Green 2008 : 375-394) ซึ่งก็มีตัวอย่างที่กรมศิลปากร ได้จัดตั้งโครงการนำร่องการบริหารจัดการทรัพย์สินทางศิลปวัฒนธรรมสู่เขตพื้นที่ท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ สงขลา และอุบลราชธานี พ.ศ. 2544 ที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและสิทธิชุมชน ตลอดจนการดูแลจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (อารักษ์ 2544)

การเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่นๆ ในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชนทั่วไป ถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในกระบวนการเรียนรู้และให้การศึกษา อาจจะมีสิ่งพิมพ์ หรือสื่อต่างๆ ออกเผยแพร่ โดยการจำหน่ายหรือให้เปล่า ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของกลุ่มคนที่จัดการ ในการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์ หรือข้อมูลต่างๆ จะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจ (สายันต์ ไพเราะญจิตร 2547)

4) การจัดการสร้างความตกลงร่วมกันของชุมชน

เป็นการสร้างความตกลงร่วมกัน (การแก้ปัญหาความขัดแย้ง) ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ระหว่างรัฐบาลและองค์กรของรัฐบาล ผู้สนับสนุนการท่องเที่ยว นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ ผู้คนในท้องถิ่น เจ้าของมรดก และนักอนุรักษ์มรดก (UNESCO, 2009, Jan 7 ; Orbasli, Aylin, 2000 ; The Australian National University, 2000) สามารถบรรลุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มในการพัฒนาข้อตกลงอย่างเป็นระบบ และการนำไปปฏิบัติเชิงกิจกรรมโดยการจัดเตรียมสถานที่จัดตั้ง ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดเข้าร่วมและอภิปรายสถานการณ์และเรื่องราว

สำหรับพิจารณา โดยมีคนกลางหรือผู้อำนวยความสะดวกที่ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเข้ามามีบทบาทในการสร้างความตกลงร่วมกันของชุมชน และการสร้างการร่วมมือกันของชุมชน สำหรับคุณสมบัติของคนกลาง ได้แก่ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ มีทักษะในการปรองดองที่ชำนาญ มีความน่าเชื่อถือทางสังคม สติปัญญา วัฒนธรรม สามารถที่จะยืนยันเป้าหมายของวิสัยทัศน์ (UNESCO, 2009)

การสร้างการตัดสินใจร่วมกันในระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความต้องการที่สมดุล ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และการเผชิญหน้าระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านเกิดขึ้นผ่านธุรกิจท้องถิ่น (Orbasli, Aylin, 2000) ผู้ปกป้องที่ดีที่สุดของทรัพยากรมรดก คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ใกล้กับทรัพยากรมรดก ชุมชนท้องถิ่นจะเกี่ยวพันอย่างเต็มที่กับการกระตุ้น และการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พวกเขาก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการแหล่งที่ตั้งมรดก ประชาชนท้องถิ่นก็จะเข้ามาเกี่ยวข้องในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม งานฟื้นฟูแหล่งที่ตั้ง อาคารที่เป็นพิพิธภัณฑสถานหลัก และการก่อสร้างถนนที่เข้าสู่แหล่งที่ตั้ง จะต้องส่งให้ผู้รับเหมาชุมชนท้องถิ่น การป้องกันรักษาแหล่งที่ตั้งและการแนะนำการท่องเที่ยวควรจะเป็นการจ้างจากชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการพัฒนาของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการขายอาหาร และวัฒนธรรมที่เป็นวัสดุท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว ส่วนหนึ่งของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรจะส่งกลับไปใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและโอกาสในการจ้างงาน (Mabulla 2000) สำหรับชุมชนท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับคุณภาพของแหล่งที่ตั้ง และเงื่อนไขในการอนุรักษ์และการจัดการแหล่งที่ตั้ง (Marc, 1994) Murphy (1999) ได้กล่าวว่า ประชากรท้องถิ่นต้องสมัครใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจสำหรับการพัฒนาในปัจจุบัน และในอนาคตของชุมชน ผู้มีส่วนสนับสนุนด้วยการเรียนรู้โดยตรง (HwanSuk Chris Choi and Ercan Sirakaya ,2006) รวมทั้งนโยบายในการจัดการ ที่ชุมชนมีส่วนร่วม (New Zealand Historic Places Trust , 2004 ; The Australian National University, 2000)

นอกจากนี้ ในการสร้างความตกลงร่วมกัน ก่อให้เกิดการกำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับของชุมชนและกฎหมายในการอนุรักษ์ (UNESCO, 2009, Jan 7 ; Orbasli, Aylin, 2000 ; Natural England, 2008 ; The Australian National University, 2000) เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับชุมชนท้องถิ่น จึงต้องมีนโยบายการควบคุม-การพัฒนา ความปลอดภัย และนโยบายความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว กฎข้อบังคับตามกฎหมาย ข้อกำหนดการ

ใช้ที่ดินและการพัฒนา ทำที่ที่สุดกฎหมายควรจะสนับสนุนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบร่วมกัน (HwanSuk Chris Choi and Ercan Sirakaya ,2006)

การสร้างและการบังคับใช้กฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ ข้อบัญญัติ และข้อห้ามต่างๆ เพื่อสนองต่อความประสงค์ที่จะทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมคงอยู่ให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งอาจจะเป็นข้อตกลงของชุมชน กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรประชาชน ที่ตราขึ้นร่วมกันมา บังคับใช้ หรือข้อกฎหมายที่กำหนดโดยรัฐก็ได้ (สายันต์ ไพเราะญจิตร 2547) เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน และเฝ้าระวังให้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น ไม่สะดุดหยุดลง กลางคัน หรือไม่ถูกละเมิดให้เสื่อมค่า หรือเสื่อมสภาพไปด้วยเหตุอันไม่สมควร (สายันต์ ไพเราะญจิตร 2546) แต่การบังคับใช้จะต้องดำเนินไป ในรูปแบบที่เฝ้าระวังต่อการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และเป็นคุณต่อทั้งชุมชนและต่อตัวทรัพยากรวัฒนธรรมเอง (สายันต์ ไพเราะญจิตร 2547)

แต่อย่างไรก็ตาม แบบจำลองนี้ยังขาดความสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นแบบจำลองที่ใช้อธิบายกับพื้นที่เมืองที่เป็นเมืองมรดกโลกในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งการที่เป็นเมืองมรดกโลกนั้น ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของ UNESCO ในแง่ที่ว่าต้องมีความสมบูรณ์หรือมีองค์ประกอบทางกายภาพที่แสดงถึง วิถีชีวิต จิตวิญญาณแห่งถิ่น ฯลฯ (UNESCO 1998; Asa Christina, Ladkin Adele and Fletcher John, 2004) และเป็นแนวความคิดการจัดการที่มีการวางแผนการอนุรักษ์เมืองไว้แล้ว ถ้านำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในระดับชุมชนที่อยู่ในเมืองที่ไม่ใช่เมืองมรดกโลก แนวคิดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว มีประเด็นการจัดการที่ไม่ครอบคลุม ขาดประเด็นการจัดการด้านกายภาพ จึงควรเพิ่มแนวความคิดจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองประวัติศาสตร์ของ Aylin Orbasli (2000) ที่ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ดังนี้

5) การจัดการทางกายภาพ

การจัดการทางกายภาพ หมายถึง การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Orbasli, Aylin, 2000 ; New Zealand Historic Places Trust , 2004 ; Natural England, 2008 ; The Australian National University, 2000) และการจัดภูมิทัศน์ของมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (รัศมี 2552 : 12-53 และ Green 2008 : 375-394 ; Natural England, 2008) เช่น โบราณสถาน หมู่บ้าน บ้านเรือนให้มีระเบียบ มีระบบการดูแลโดยชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเข้าถึงง่าย เช่น การจัดการมรดกวัฒนธรรมทางโบราณคดีเป็นการจัดการพื้นที่ของแหล่งโบราณคดี มีการอนุรักษ์และบูรณะให้อยู่ในสภาพที่คงทนถาวร รวมทั้งการจัดภูมิทัศน์โดยรอบด้วยที่เรียกว่า

“อุทยานประวัติศาสตร์” หรือ พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง หรือพิพิธภัณฑ์แหล่งโบราณคดี หรือการจัดแสดงโบราณวัตถุและเก็บอยู่ในสถานที่ปลอดภัยเพื่อรักษาสภาพและยืดอายุของโบราณวัตถุให้นานขึ้น ไม่ว่าจะเป็พิพิธภัณฑ์หรือศูนย์ข้อมูลชุมชน ส่วนการจัดการมรดกวัฒนธรรมประเพณีนั้น อาจจะเป็นการจัดระเบียบภายในชุมชน หรือฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมที่ใกล้สูญหายไป เช่น การทอผ้า ดนตรี พิธีกรรม เป็นต้น (รัศมี 2552 : 12-53 และ Green 2008 : 375-394) นอกจากนี้แล้ว Aylin Orbasli (2000) ยังได้กล่าวถึงการจัดการการใช้พื้นที่ภายในเมือง (Orbasli, Aylin, 2000 ; Ashworth and Tunbridge, 1999 ; Natural England, 2008) ซึ่งประกอบด้วย การค้า (Commerce) เป็นกิจกรรมการค้าที่เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว การสนับสนุนประสบการณ์ทางวัฒนธรรม (Enhancing the cultural experience) การใช้สอยอาคาร (Natural England, 2008 ; The Australian National University, 2000) การจัดการระบบคมนาคมและการจราจร อาทิ ถนน ทางเดินเท้า ระบบขนส่งมวลชน (Orbasli, Aylin, 2000 ; Middleton, 1994 ; New Zealand Historic Places Trust , 2004) และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ (Orbasli, Aylin, 2000) ในด้านการเข้าถึง เช่น ถนน ไทด์พท์ เป็นต้น (Mabulla 2000) รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวภายในศูนย์กลางเมืองประวัติศาสตร์ อาจจะมีขึ้นอยู่กับนโยบายระดับชาติ ภาค และโดยเฉพาะระดับท้องถิ่น แต่วิธีการแก้ไขที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ การนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามา (innovation) และการออกแบบที่คำนึงถึงการเริ่มต้นอย่างสร้างสรรค์และมีจินตนาการ สุนทรียภาพ และคุณค่าด้านภูมิทัศน์ และสะท้อนถึงคุณภาพและเครื่องมือการจัดการที่มีประสิทธิภาพระหว่างสัณฐานเก่าและใหม่ ขอบเขตทางกายภาพ เช่น กำแพงเมือง หรือขอบเขตของพื้นที่อนุรักษ์ บทบาทของการออกแบบจะครอบคลุมหลายประเด็นของเมืองประวัติศาสตร์ ได้แก่ ที่จอดรถที่เหมาะสม (Orbasli, Aylin, 2000 ; New Zealand Historic Places Trust , 2004) ระบบคมนาคมขนส่งและสิ่งอำนวยความสะดวกที่สัมพันธ์กัน การออกแบบพื้นที่ทางเดินเท้า วัสดุ และบริเวณที่เชื่อมต่อกัน สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น บูทข้อมูลข่าวสาร kiosks และอื่นๆ สิ่งประกอบบริเวณ (street furniture) ต่างๆ (Orbasli, Aylin, 2000 ; Millar 1995) การบริการโดยตรงต่อนักท่องเที่ยว ณ แหล่งที่ตั้ง เช่น บ้านพัก ห้องพัก และพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งท้องถิ่น เป็นต้น (Mabulla 2000) และเส้นทางท่องเที่ยวมรดก (Heritage trails) ต่างๆ (Orbasli, Aylin, 2000 ; Millar 1995 ; Natural England, 2008) รวมทั้ง การจัดการข้อมูลข่าวสาร และการสื่อความหมาย (orientation, information and interpretation) ที่เหมาะสมไม่กีดขวางสถานที่และการใช้ชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกัน ต้องสร้างให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่และไม่ใช่เป็นเพียงผู้ดู (Orbasli, Aylin, 2000) ควรมีข้อมูลข่าวสารที่พอเพียงที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักและทราบเรื่องราว

ของสถานที่ Stirling (1995: 16) กล่าวว่า การสื่อความหมายควรมีความปลอดภัยและช่วยสร้างความเข้าใจ และสัมพันธ์กับสถานที่ การสื่อความหมาย ประกอบด้วย ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สื่อที่หลากหลาย และการสื่อความหมายเชิงกระตุ้น (Orbasli, Aylin, 2000) ข้อมูลข่าวสาร (Orbasli, Aylin, 2000 ; The Australian National University, 2000) การนำเสนอข้อมูลข่าวสาร อาทิ ป้าย สัญลักษณ์ (signage) มัตติมีเดีย และสื่อต่างๆ (Orbasli, Aylin, 2000 ; Millar 1995)

จะเห็นได้ว่า ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ไม่มีแผนการอนุรักษ์เมือง จำเป็นต้องมีการจัดการตัวมรดกทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมโดยรอบมรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการจัดการด้านกายภาพที่ต้องการสนับสนุนด้านเงิน ถือเป็นประเด็นที่สำคัญ เนื่องจากใช้แนวคิดความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พิจารณาเฉพาะแหล่งที่มาของเงินทุนที่มาจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มวิถีชีวิตในชุมชน และการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม กระแสการพัฒนาในปัจจุบันนี้เป็นแบบทุนนิยมเสรีที่มีการคิดเรื่องลงทุน-ขาดทุน-กำไรตลอดเวลา แม้ว่าในกรอบคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง จะพยายามไม่ให้คิดเรื่องกำไร-ขาดทุนมากนัก แต่ในการจัดการจะต้องมีค่าใช้จ่ายตลอดเวลา จึงต้องมีการลงทุนในการจัดการบนพื้นฐานความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรม (UNESCO, 2009, Jan 7; Orbasli, Aylin, 2000) ทั้งในแง่การสร้างรายได้ของคนในชุมชนท้องถิ่น และการโฆษณาและการเผยแพร่การประชาสัมพันธ์มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้แล้ว การจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะก็เป็นประเด็นที่สำคัญที่ช่วยสนับสนุนการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เนื่องจากเป็นการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม และการเล็งเห็นประโยชน์ของมรดกทางวัฒนธรรมในทางการพัฒนาชุมชน (สายันต์ ไพเราะญจิตรี 2546) เป็นประเด็นที่สามารถสร้างความต่อเนื่องในการดูแลรักษาและการใช้มรดกทางวัฒนธรรมอย่างไรก็ตาม การใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้ เช่น ระหว่างกลุ่มอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และกลุ่มที่ใช้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องหาความสมดุลระหว่างผู้ขัดแย้งดังกล่าว โดยการสร้างข้อตกลงร่วมกันที่อาศัยการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างมรดกวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (Ashworth 1993) บนพื้นฐานแนวคิดของการจัดการมรดกที่มีเป้าหมายเพื่อการปกป้องและพิทักษ์รักษา และแนวคิดการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายในการดำเนินการธุรกิจที่ให้ผลกำไร

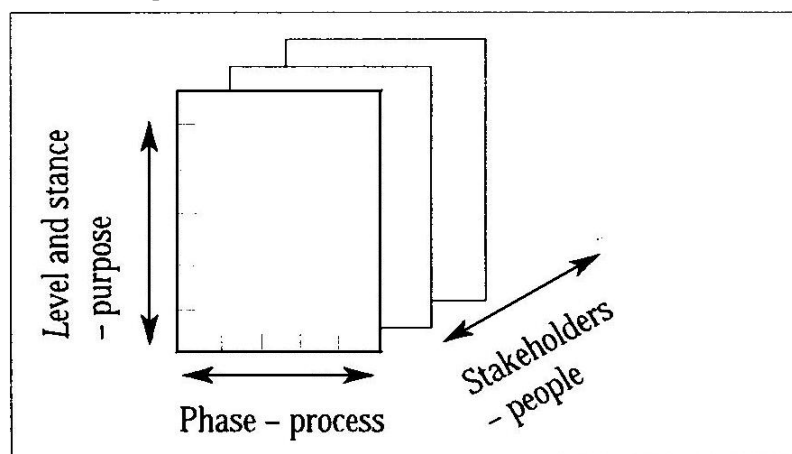
นอกจากนี้แล้ว การศึกษาประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละด้าน ได้แบ่งระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ แต่เนื่องจากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการหรือแบบดั้งเดิม เป็นระบบที่มาจากการปฏิบัติและการใช้ในชีวิตประจำวันที่ยังคงใช้ผ่านกลไกทางสังคม ความเชื่อของชาติพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนาและสังคม (Albert Mumma, 2009) ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible heritage) ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 2 ประเภทนี้ แยกจากกันไม่ออก การศึกษาครั้งนี้ ถึงแม้จะเน้นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible heritage) แต่ก็ได้ศึกษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible heritage) ในฐานะตัวประกอบควบคู่ไปด้วย

2.2 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

นอกจากแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแล้ว ยังมีแนวคิดที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่ง คือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วม 3 องค์ประกอบ (David Wilcox, 1994) (แผนภูมิที่ 3.2) คือ

- 1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)
- 2) กระบวนการมีส่วนร่วม (Process) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- 3) ระดับชั้นของการมีส่วนร่วม (Level of Participatio

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงองค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วม

ที่มา : David Wilcox, 1994

โดยจะกล่าวถึง รายละเอียดแต่ละองค์ประกอบ ในหัวข้อที่ 2.2.1, 2.2.2 และ 2.2.3

2.2.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบอื่น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการที่แตกต่างกันส่งผลต่อองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมและเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการที่แตกต่างกันเหมือนที่ UNESCO (2004) ได้นำแนวคิดความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้เสียมาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองมรดกโลกในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (UNESCO, 2009.) ในการลดความขัดแย้งระหว่างการรักษา มรดกทางวัฒนธรรมและการใช้มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (Orbasli, Aylin, 2000; UNESCO, 2009) นอกจากนี้แล้ว ผู้ที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ย่อมเป็นผู้ที่จะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากการจัดการที่จะเกิดขึ้นโดยตรง หรืออาจจะเรียกได้ว่า “ผู้มีส่วนได้” และ “ผู้มีส่วนเสีย” จากการดำเนินการ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549) ดังนั้น แนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญที่เพิ่มมากขึ้น ในการวางแผนและการจัดการมรดก (Nuryanti 1996; Peters 1999; Serageldin 1986) สำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจะประสบความสำเร็จได้ต้องเริ่มมาจากชุมชนและประสานความร่วมมือไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานที่อยู่ในระดับเดียวกันหรือในระดับที่สูงขึ้น องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐและภาคเอกชนได้เข้ามา มีบทบาทอย่างมากในการมีส่วนร่วมกับการจัดการท้องถิ่น (Stolton and Dudley 1999)

สำหรับแนวคิดประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีประโยชน์ในแง่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่หลากหลาย และคุณสมบัติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะช่วยในการสร้างความเข้าใจถึงลักษณะที่คล้ายคลึง ความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น การแบ่งประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ ได้ใช้แนวคิดการจำแนกประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของ Nor Berg Schulz (1971) เป็นพื้นฐาน ซึ่งได้จำแนกประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มคนที่อยู่ในย่าน (Insider) และกลุ่มคนที่อยู่นอกย่าน (Outsider) ผสมผสานกับการแบ่งประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามความหมายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามแนวทางการแสวงหาผลประโยชน์ (UNESCO, 2009, Jan 7. ถวิลวดี, 2547) ร่วมกับตามแนวทางและระดับในการวางแผนการบริหารจัดการ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) กลุ่มคนที่อยู่ในย่าน (Insider) เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียท้องถิ่น (local stakeholders) ที่มีทรัพยากรอย่างจำกัด มีความสามารถในการรวบรวมอย่างมีประสิทธิภาพในกระบวนการเกี่ยวกับการปรึกษาหารือ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ (McGlashan & Williams 2003) ประกอบด้วย

(1) คนในชุมชน ประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าของอาคารประวัติศาสตร์ เจ้าของอาคารที่ไม่ใช่อาคารประวัติศาสตร์ที่อยู่ภายในย่านมรดก กลุ่มย่อยของชุมชน (ที่ขึ้นอยู่กับสังคม / เชื้อชาติ / ชาติพันธุ์ / วรณะ ฯลฯ) ซึ่งจะเป็นผู้ที่ได้รับผลทั้งทางด้านบวกและลบโดยตรง และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มใหญ่ที่สุด (UNESCO, 2009, Jan 7. Orbasli, Aylin, 2000.) มีบทบาทเป็นผู้ใช้หรือผู้อยู่อาศัยที่สะท้อนถึงความต้องการของประชากรเมือง (Worksett 1978) คนในชุมชนเป็นประเภทผู้มีส่วนได้เสียที่สำคัญที่สุดที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Orbasli, 2000)

(2) สถานศึกษาและวัดที่อยู่ในท้องถิ่น (องค์กรการศึกษา) เนื่องจากโรงเรียนและวัดจะเป็นศูนย์รวมผู้รู้ของท้องถิ่น รวมถึงการมีศักยภาพในแง่ของการระดมสรรพกำลัง เพื่อให้โครงการต่างๆ สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

(3) กลุ่มต่างๆ ในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มบุคคลผู้ที่มีความสนใจต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีทั้งเป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ องค์กรชุมชนที่เป็นกลุ่มทางการ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของคนในท้องถิ่น เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549) ลักษณะการรวมกลุ่มของคนในท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดสรรทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม การรวมตัวดังกล่าวเกิดขึ้นจากผู้ที่มิได้รักทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ มีชีวิตชีวา และเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทต่าง ๆ ของท้องถิ่น

(4) ภาคธุรกิจเอกชน ประกอบด้วยแบบที่เป็นทางการ เช่น ธนาคาร นักพัฒนาสังหาริมทรัพย์ บริษัท เจ้าของโรงแรม/ สายการบิน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เจ้าของบ้านเช่า ฯลฯ แบบไม่เป็นทางการ มีทั้งที่เป็นระบบ เช่น แท็กซี่ ฯลฯ ไม่เป็นระบบ เช่น คนเร่ขายของ ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7. Orbasli, Aylin, 2000.)

2) กลุ่มคนที่อยู่นอกย่าน (Outsider) เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเชิงสถาบัน (institutional stakeholders) ที่มีความเชี่ยวชาญเชิงเทคนิคและมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรสำหรับการมีส่วนร่วมที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ (McGlashan & Williams 2003) ประกอบด้วย

(1) หน่วยงานภาครัฐ (UNESCO, 2009, Jan 7. Orbasli, Aylin, 2000. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

(1.1) หน่วยงานส่วนกลางระดับชาติ (ระดับนโยบาย) ได้แก่ กรม กระทรวง และหน่วยงานเทียบเท่า เป็นหน่วยงานที่เป็นองค์ประกอบในการกำหนดกรอบและทิศทางของประเทศในอนาคต เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และกรม

ศิลปากร สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

(1.2) หน่วยงานส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549) เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ฯลฯ มีหน้าที่ประสานงานระหว่างระดับชุมชนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติการกับระดับที่อยู่สูงขึ้นไปซึ่งก็คือหน่วยงานระดับกรม กระทรวงหรือเป็นหน่วยงานระดับนโยบายและกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อนำนโยบายไปปฏิบัติได้ กำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่นที่สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานส่วนกลางระดับชาติ และการดำเนินการปฏิบัติการในระดับท้องถิ่น

(2) หน่วยงานที่ไม่ได้เป็นของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organizations ; NGOs) ที่สนับสนุนทั้งในทางด้านทุนทรัพย์ และการให้คำปรึกษา เช่น สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย มูลนิธิใบไม้สีเขียว มูลนิธิสถาบันพัฒนาเมือง มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม มูลนิธิฟอร์ด เป็นต้น (UNESCO, 2009, Jan 7. Orbasli, Aylin, 2000. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

(3) หน่วยงานปฏิบัติงานระหว่างประเทศ เป็นหน่วยงานระดับนานาชาติที่พร้อมให้การสนับสนุน เช่น องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก UNESCO) อิคอโมส (ICOMOS) สถาบันการอนุรักษ์เกตตี้ (The Getty Conservation Institute) ที่สนับสนุนทั้งในทางด้านทุนทรัพย์และการให้คำปรึกษา (UNESCO, 2009, Jan 7. Orbasli, Aylin, 2000; มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

(4) ผู้ใช้และผู้ประสานงาน ประกอบด้วย บุคคลสำคัญ เช่น องค์กรอิสระ บุคคลสาธารณะ นักวิชาการอิสระ ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรม ฯลฯ (UNESCO, 2009, Jan 7; Orbasli, Aylin, 2000.) รวมทั้งผู้ใช้ที่เข้ามาในชุมชน (User) เช่น นักท่องเที่ยว ผู้แสวงบุญ ฯลฯ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยว เป็นผู้ที่ได้รับผลทั้งทางด้านบวกและลบโดยตรง (UNESCO, 2009, Jan 7; Orbasli, Aylin, 2000.) จากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ มุ่งเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในที่นี้จะใช้คำว่า “ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม” ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดอิทธิพลต่อองค์ประกอบการมีส่วนร่วมอื่นๆ โดยแบ่งผู้มีบทบาท

ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มภายในย่านชุมชนและกลุ่มภายนอกย่านชุมชน เนื่องจากความแตกต่างด้านความรู้สึกของการเป็นเจ้าของและความใกล้ชิดมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่มคนที่อยู่ภายในย่านชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมจะมีความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของและมีความใกล้ชิด รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมมากกว่ากลุ่มคนที่อยู่ภายนอกย่านชุมชน โดยกลุ่มคนภายในย่านชุมชนประกอบด้วย คนในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชนและภาคเอกชนในชุมชน ส่วนกลุ่มคนภายนอกย่านชุมชนประกอบด้วย ภาครัฐ นักวิชาการอิสระ กลุ่มทางการนอกชุมชนและกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน เนื่องจากลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมมีทั้งที่เป็นปัจเจกบุคคล และเป็นกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของที่แตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม สำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวไม่ได้ศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากไม่ได้มีส่วนโดยตรงต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แต่มีส่วนทางอ้อมในฐานะผู้ใช้มรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้แล้ว กลุ่มดังกล่าวข้างต้น มีบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันตามกระบวนการมีส่วนร่วมและระดับชั้นการมีส่วนร่วม รวมทั้งอิทธิพลและความสนใจของกลุ่มด้วย

2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (วันชัย วัฒนศัพท์, ผู้แปล, 2543) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ประเด็นหลักในการดำเนินการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการที่จะต้องทราบแน่ชัดคือ วัตถุประสงค์และบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วม กลุ่มของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมและกลไกที่จัดไว้ให้ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ (Cohen & Uphoff, 1980)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แบ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็น 2 ประเภท (Kerstin Arbter และคณะ , 2007) คือ

1) กระบวนการมีส่วนร่วมแบบทางการ (formal process)

กระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นทางการ (formal participation process) เป็นกระบวนการที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำการมีส่วนร่วม โดยมีกฎหมาย กฎระเบียบของทางภาครัฐรองรับในกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการใช้กลไกของรัฐหรือความเป็นทางการ หรือความเป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งมาจึงจะได้รับความร่วมมือ (Kerstin Arbter และคณะ , 2007) ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ต้องแจ้งอย่างเป็นทางการจากผู้นำชุมชนเท่านั้น กระบวนการแบบทางการนี้เป็นผลมาจากลักษณะสังคมสมัยใหม่หรือสังคมเมือง ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในรูปแบบที่เป็นทางการหรือเป็นระบบราชการ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้ถูกกำหนดโดยหน้าที่และกฎระเบียบ ที่เกิดขึ้นในการพัฒนาองค์กรที่เป็นทางการ

2) กระบวนการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ (informal process)

กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ (informal participation process) ไม่ได้ถูกวางระเบียบอย่างตายตัว มีแนวทางที่หลากหลายขึ้นอยู่กับกรณีแวดล้อม ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมอาสาสมัครในการจัดการแก้ปัญหาตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หรือเพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนแนวคิดหรือค้นหาวิธีแก้ปัญหา ด้วยกระบวนการอย่างไม่เป็นทางการที่ยอมรับในการปฏิบัติที่ให้ผล (Kerstin Arbter และคณะ , 2007) นอกจากนี้ Harrison (1985) ยังกล่าวว่า อิทธิพลของผู้ได้บังคับบัญชามีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการดำเนินการในองค์กร โดยผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้เสนอการจัดการด้วยลักษณะที่ไม่เป็นทางการ กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการและไม่ได้เริ่มต้นด้วยการใช้กฎหมายในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตาม การจัดการที่เกี่ยวกับสาธารณะการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการมีอิทธิพลในการตัดสินใจ (Harvey 1996a) นอกจากนี้ Dr Beverley Clarke and Professor Nick Harvey (2008) ได้ทำการศึกษาถึง การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยการมีส่วนร่วม พบว่า กลไกในการมีส่วนร่วมที่เป็นทางการไม่ได้ผลดีเท่าที่ควรจะเป็น ส่วนวิธีการที่มีอิทธิพลมากขึ้น คือ การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ โดยสังเกตจากจำนวนของโครงการที่ใช้การมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการที่ประสบความสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการเป็นกระบวนการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นคนในชุมชนเป็นผู้นำในมีส่วนร่วม โดยอาศัยความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ความเป็นเครือญาติ เพื่อนบ้านที่รู้จักกันมานาน ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในชุมชน ความเป็นผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกันในชุมชน ที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน เป็นการใช้กลไกของคนเป็นหลัก โดยมีลักษณะของปฏิสัมพันธ์ในชุมชนเป็นรูปแบบไม่เป็นทางการ

การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกันทุกขั้นตอนของการดำเนินการ มีขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน (Wilcox : 2003) คือ

1) ขั้นตอนการริเริ่ม (Initiation) เป็นขั้นตอนที่ไปกระตุ้นความต้องการของคนในชุมชน (Wilcox : 2003) ให้เริ่มคิดถึงการปกป้อง ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล (Informing) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน (Cohen & Uphoff , 1980 : 10-17) และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน รวมทั้งการแจ้งข่าวสาร (อคิน รพีพัฒน์, 2525 ; ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2527 : 6-7 ; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2535 : 12) ด้านกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมที่สำคัญมากที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่างๆที่วางออกมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมามีได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม และการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและสามารถสนองความต้องการหรือปัญหาของพวกเขาได้ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2526 และอคิน รพีพัฒน์, 2531)

2) ขั้นตอนการวางแผน (Planning) การดำเนินกิจกรรม ที่ประกอบไปด้วย การเตรียม (Preparation) ในการค้นหา การกำหนดรูปแบบ กระบวนการ วิธีการ (Wilcox : 2003) ในการแก้ไข การลดปัญหา และการดำเนินการในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม หรือการสนองความต้องการของชุมชน รวมทั้งการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วางแผนงาน โครงการและกิจกรรม วิธีการแนวทางการดำเนินการ (Cohen & Uphoff , 1980 : 10-17) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มากที่สุด (อคิน รพีพัฒน์ : 2525 ; ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2527 : 6-7 ; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2535 : 12) เมื่อประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นต่อไปก็คือ การร่วมกันวางแผนการดำเนินโครงการ เพื่อสนองตอบความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวของเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้ที่มีความรู้ในการวางแผน ควรมีส่วนร่วมเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่มีชี้ว่านักพัฒนาเหล่านั้น จะเป็นผู้วางแผนแนวทางการแก้ไขเสียเอง แต่เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำเท่านั้น (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2526 และอคิน รพีพัฒน์, 2531)

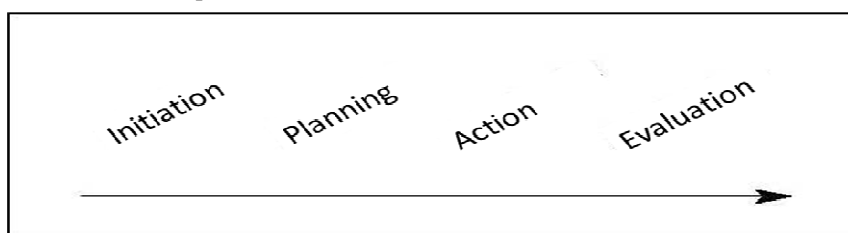
3) ขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) เป็นขั้นตอนที่ใช้วิธีการมีส่วนร่วม (Participation) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในชุมชน (Wilcox : 2003) ในการดำเนินการในการจัดการมรดก

ทางวัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นที่ไปตามแนวทางที่ได้วางแผนไว้ รวมถึงการช่วยเหลือสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร การประสานขอความร่วมมือ (Cohen & Uphoff , 1980 : 10-17) และการสนับสนุนด้านการเงิน หรือลงทุนในโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถและศักยภาพของตนเอง เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ (อคิน รพีพัฒน์ : 2525 ; ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2527 : 6-7 ; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2535 : 12) ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ เป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2526 และอคิน รพีพัฒน์, 2531)

4) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบ เป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป (Cohen & Uphoff , 1980 : 10-17) และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติการและผลประโยชน์ทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ (อคิน รพีพัฒน์ : 2525) และการประเมินผล (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2527 : 6-7 ; เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2535 : 12) เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ที่เป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด (อคิน รพีพัฒน์ : 2525) ซึ่งจะมีผลสะท้อนกลับ (Feed-back) จากการประเมินผลและปฏิบัติการ กลับไปสู่ขั้นตอนการเริ่มต้นใหม่ (Continuation) โดยอาจจะกลับไปทำการปรึกษาหารือ (consultation) หรือระดับอื่น (Wilcox : 2003) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนขั้นตอนนี้ ทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่าผลงานที่ตัวเองดำเนินการไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์มากน้อยเพียงไร และมีอุปสรรคอะไรบ้างที่เกิดจากการดำเนินงานนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้ จึงทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะได้นำไปใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหาในอนาคตต่อไป (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2526 และอคิน รพีพัฒน์, 2531)

แผนภูมิที่ 2.2 แสดงขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วม

ที่มา : ดัดแปลงมาจาก David Wilcox (2003)

จะเห็นได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมี 4 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนการริเริ่ม ก่อนที่จะมีการดำเนินการใดๆ จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนบพบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในการให้ข้อมูล การแบ่งปันข้อมูล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนการวางแผน เนื่องจากเมืองเชียงใหม่ไม่ได้มีการวางแผนการอนุรักษ์เมือง และไม่มีข้อกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการ ดังนั้น ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจึงต้องมีขั้นตอนนี้ เพื่อปรึกษาหารือและวางแผนในการดำเนินการ ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนการปฏิบัติ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งขั้นตอนนี้มีทั้งการปฏิบัติการ การสนับสนุนในด้านต่างๆ และการประสานงาน ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นตอนการติดตามและการประเมินผล เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด ในแง่ที่ว่าประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป ซึ่งเป็นผลสะท้อนกลับ (Feed-back) จากการประเมินผลและปฏิบัติการกลับไปสู่ขั้นตอนการเริ่มต้นใหม่ (Continuation) หรือกลับไปขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนที่ 2 ผู้มีส่วนบพบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจะได้นำไปใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหาในอนาคตต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้เมื่อประชาชนได้รับโอกาสและเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงของชุมชนและความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ประชาชนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการของการมีส่วนร่วม โดยกลุ่มคนภายนอกย่านชุมชนเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ

นอกจากนี้แล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนยังได้ให้ความสำคัญกับระดับขั้นการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

2.2.3 ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

นักคิดหลายท่าน ได้มีการอธิบายความหลากหลายของแนวคิดการมีส่วนร่วมในแง่ของระดับขั้นการมีส่วนร่วม ที่เน้นเกณฑ์ที่แตกต่างกันด้านวัตถุประสงค์ กระบวนการ หรือผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วม รวมทั้งการให้ความสำคัญของรัฐบาลด้วย ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ มีดังนี้

- 1) Sherry R. Arnstein (1969)

ระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนได้เริ่มจากแนวคิดของ Sherry R. Arnstein (1969) ได้เขียนบทความที่มีชื่อเสียงเรื่อง “A Ladder of Citizen Participation” ซึ่งการจัดกลุ่มและลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานแผนผังของ Arnstein นั้นมีมุมมองจากความคิดพื้นฐานเรื่องความไม่เท่าเทียม และความด้อยโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วม การจัดกลุ่มนี้แม้จะมีพื้นฐานที่อคติต่อองค์กรและหน่วยงานผัง แต่ก็มิใช่หลักการแบ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการพิจารณา วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ความจำเป็นในการมีส่วนร่วมและความต้องการของประชาชน โดย Arnstein ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 8 ขั้น ในขั้นของการมีส่วนร่วม ขั้นพื้นฐานนั้น วัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงให้ความรู้แก่ประชาชนเท่านั้น (Non – participation) ในขั้นกลางนั้นกลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้น ในเรื่องให้ข้อมูลและคำปรึกษา แต่ยังไม่มียอำนาจในการตัดสินใจ และในสามขั้นสุดท้ายจะเป็นการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจและดำเนินการ (Degrees of citizen Power) ในแต่ละขั้น จะสอดคล้องกับขอบเขตของอำนาจของประชาชนในการกำหนดผลลัพธ์สุดท้าย ระดับการมีส่วนร่วม ที่กำหนดโดย Arnstein (1969 p. 217) มีดังนี้ :

แผนภูมิที่ 2.3 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนของ Arnstein (1969)

ในสองระดับแรกจะไม่ถือว่าเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทั้งหมด ส่วนระดับที่ 3 ถึงระดับที่ 5 เป็นรูปแบบที่เป็นสัญลักษณ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการได้รับข้อมูล แต่ขาดอำนาจในการเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ ระดับ 6 และ 7 เป็นการจัดสรรอำนาจให้ประชาชนเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งประชาชนมีการดำเนินการควบคุม (ระดับ 8) มีอำนาจในการจัดการเต็มรูปแบบ การเป็นหุ้นส่วนเกี่ยวข้องกับกระจายอำนาจผ่านการเจรจาต่อรองในกฎหรือข้อตกลงที่เห็นพ้องกันร่วมกันระหว่างประชาชนและรัฐบาลในการวางแผนและการตัดสินใจ

2) Pretty (1995)

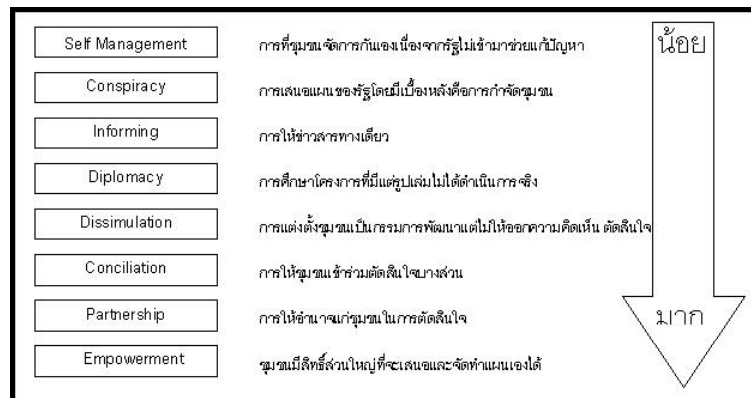
Pretty (1995 p. 1252) (ดัดแปลงมาจาก Pretty, 1994 และ Satterthwaite et al., 1995) นำเสนอถึงวิธีการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรมการพัฒนาและโครงการในอนาคต ในแต่ละระดับ ต่อไปนี้

- (1) การมีส่วนร่วมที่เป็นการควบคุมโดยรัฐทั้งหมด ตัวแทนไม่มีอำนาจ
- (2) การมีส่วนร่วมแบบ passive (Passive participation) ผู้เข้ามามีส่วนร่วม จะบอกสิ่งที่ได้รับการตัดสินใจ แต่คำตอบของพวกเขาอาจไม่ได้รับการตอบสนองหรือเอาใจใส่
- (3) การมีส่วนร่วมโดยการให้คำปรึกษา การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา ให้คำปรึกษาหรือตอบคำถาม แต่จะไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- (4) การมีส่วนร่วมในการสร้างแรงจูงใจเชิงวัตถุ ผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมในแรงงาน มีการตอบแทนด้วยอาหารหรือเงิน
- (5) การมีส่วนร่วมการทำงาน การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ เช่น ลดค่าใช้จ่าย มีการตัดสินใจร่วมกัน แต่ที่สำคัญเมื่อตัดสินใจได้แล้วสามารถนำไปปฏิบัติ
- (6) การมีส่วนร่วมแบบโต้ตอบ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ร่วมกันและการพัฒนาของแผนปฏิบัติการโดยผู้เข้าร่วมและตัวแทนภายนอก เป็นรูปแบบที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรท้องถิ่น เป็นกระบวนการวิธีการแบบสหวิทยาการที่แสวงหาหลายมุมมอง และใช้ประโยชน์จากกระบวนการเรียนรู้ระบบและโครงสร้าง เป็นกลุ่มใช้ควบคุมการตัดสินใจของท้องถิ่น และกำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรโดยใช้การมีส่วนร่วมในการรักษาโครงสร้างหรือการปฏิบัติ
- (7) การเคลื่อนไหวด้วยตนเอง (Self-mobilization) คนมีส่วนร่วมโดยการริเริ่มอย่างเป็นทางการจากสถาบันภายนอก มีการพัฒนาการติดต่อกับสถาบันภายนอก สำหรับแหล่งข้อมูลและคำแนะนำทางเทคนิคที่ต้องการ แต่ยังคงควบคุมวิธีการในการใช้ทรัพยากร

3) Choguill (1996)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1996 Choguill ได้สร้างแบบจำลองของการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเทศด้อยพัฒนา แบ่งออกเป็น 8 ขั้นตอน (แผนภูมิที่ 2.4) ในแบบจำลองนี้ได้แสดงถึงระดับของการมีส่วนร่วมจากที่ไม่มีส่วนร่วมเลย ไปจนถึงการมีส่วนร่วมเป็นส่วนใหญ่ และแสดงให้เห็นว่าประเทศในโลกที่สาม จะไม่มีกรณีของชุมชนที่มีสิทธิเต็มที่ 100 % ในการวางแผน และตัดสินใจ เพียงแต่ได้สิทธิ์ “ส่วนใหญ่” เท่านั้น นั่นคือ เป็นเพียงการคานอำนาจ (Empowerment) ไม่ใช่การควบคุมโดยชุมชน (Citizen Control) เหมือนในแบบจำลองของ Arnstein

แผนภูมิที่ 2.4 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนของ Choguill (1996)

4) Nabeel Hamdi and Reinhard Goethert (1997)

ได้เสนอแบบจำลองสำหรับการมีส่วนร่วม (A model for participation) เป็นแบบจำลองที่ใช้ในการวางแผนการปฏิบัติการชุมชนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนของโครงการและระดับการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม สำหรับระดับการมีส่วนร่วมจะเรียงลำดับตั้งแต่ไม่มีส่วนร่วมไปจนถึงระดับการควบคุมอย่างสมบูรณ์โดยชุมชน ส่วนขั้นตอนของโครงการจะเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการริเริ่มไปจนถึงขั้นตอนการดูแลรักษา ในแต่ละขั้นตอนจะเกี่ยวข้องกับชุมชนและเมืองในลักษณะความสัมพันธ์ที่ดีที่สุดในผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนชุมชนที่มีประสิทธิภาพที่จะร่วมกันในการวางแผน การควบคุม การปฏิบัติการ ประกอบด้วยขั้นตอน ต่อไปนี้

ขั้นตอนการเริ่มต้น อยู่ในระดับขั้นการให้คำปรึกษา การควบคุมร่วมกัน หรือระดับการควบคุมเต็มรูปแบบ ชุมชนเข้ามามีบทบาทในทุกกรณีที่อยู่บนพื้นฐานการดำเนินการจากล่างขึ้นบน ตั้งแต่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและผู้ดำเนินการโดยตรง

ขั้นตอนการวางแผน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับชุมชนและเมืองร่วมกัน เป็นขั้นตอนการตัดสินใจที่สำคัญ ที่จะกำหนดและวางโปรแกรมของโครงการอย่างเต็มรูปแบบ ชุมชนมีสิทธิ์ที่จะเลือกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น ในการดำเนินการเพื่อลดต้นทุนหรืออาจจะเลือกที่จะแบ่งปันความรับผิดชอบ หรือแม้แต่ว่าจะไม่เข้าร่วมต่อไป สิ่งสำคัญ คือ การพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับทั้งหมด

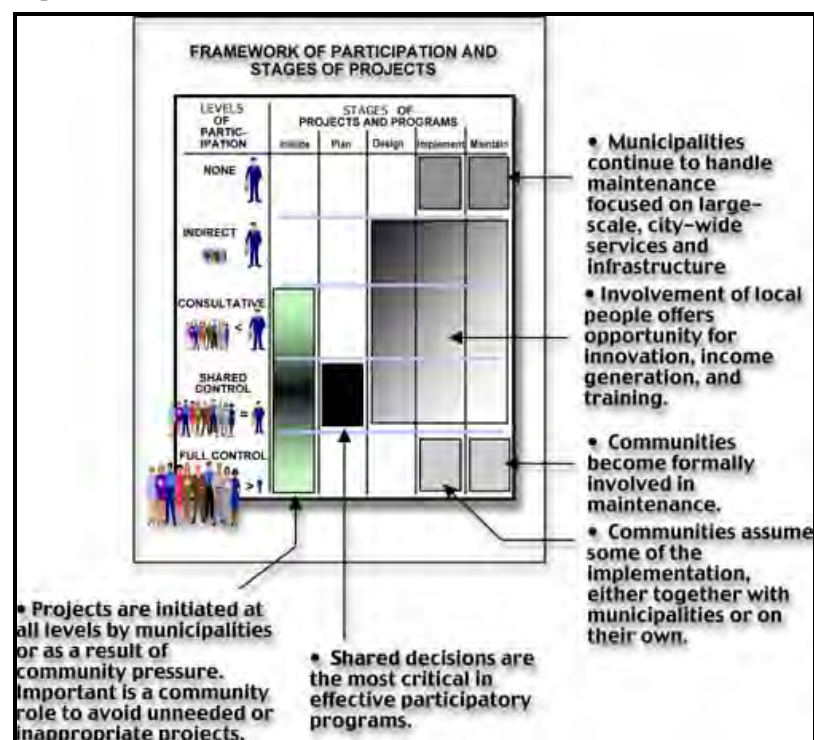
ขั้นตอนการออกแบบ เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อยที่สุด แต่ก็มีข้อได้เปรียบในการกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมถ้าวิธีการและแนวทางดำเนินการวางแผนและทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการดำเนินการ ในบางกรณีควรจะเป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานระดับเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ หรือเนื่องจากความ

ซับซ้อนทางด้านเทคนิค ขั้นตอนการดำเนินการเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง และอาจจะเป็นการสร้างรายได้ เมื่อเป็นการดำเนินการด้านการฝึกอบรมทักษะโดยชุมชน

ขั้นตอนการบำรุงรักษา เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของเมืองและชุมชน บางกรณีชุมชนจัดหาเงินทุน แรงงาน วิศวกรรับการใช้งานอื่น ๆ ในขณะที่การซ่อมแซมที่สำคัญที่ต้องใช้เงินทุนมากและมีทักษะทางเทคนิคพิเศษ ต้องมีการตกลงอย่างชัดเจนระหว่างเมืองและชุมชน ด้วยการประเมินขีดความสามารถที่แท้จริงในการบำรุงรักษาาร่วมกัน ถึงจะประสบความสำเร็จ

แผนภูมิที่ 2.5 แบบจำลองสำหรับการมีส่วนร่วม (A model for participation)

ที่มา : Nabeel Hamdi and Reinhard Goethert (1997)

5) Both Ends (2000)

องค์กรพัฒนาเอกชน Both Ends ได้นำเสนอ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงสถานะของอำนาจ ที่กล่าวถึง บทบาทของผู้มีส่วนร่วม (Both Ends , 2000) : ผู้ได้รับผลประโยชน์แฝง → ดำเนินงานและหน้าที่ที่กำหนดโดยผู้อื่น → การให้คำปรึกษาอย่างกระตือรือร้น → การมีส่วนร่วมในการวางแผน การนำไปปฏิบัติ การติดตาม และการประเมินผล → การตัดสินใจอย่างมีอิสระ โดยอ้างถึง ระดับขั้นที่สามารถบ่งบอกถึงทัศนคติของผู้ตัดสินใจ นักพัฒนานโยบาย และผู้จัดการทรัพยากร ที่อยู่ในกระบวนการที่เรียกว่า 'การมีส่วนร่วม'

6) IAP2 (2003)

International Association for Public Participation (IAP2) เป็นองค์กรนานาชาติที่ประกอบด้วยตัวแทนจากหลายประเทศทั่วโลก มาร่วมเป็นกรรมการบริหารและสมาชิกขององค์กร โดยมีหน้าที่ในการส่งเสริมเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่ง IAP2 ได้ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ไว้ว่า “เป็นกระบวนการที่นำเอาประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน หรือกระบวนการตัดสินใจร่วมกันและใช้ข้อมูลความเห็นของประชาชนเป็นส่วนประกอบในการตัดสินใจ” IAP2 (2003) กล่าวว่า ระดับขั้นที่สะท้อนให้เห็นถึงระดับหลักที่ใช้ร่วมกันขึ้นอยู่กับระดับที่เพิ่มขึ้นของผลกระทบต่อสาธารณะ โดยศึกษาและพัฒนากรอบความคิดเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือ Public Participation Spectrum ประกอบด้วย 5 ระดับขั้น (แผนภูมิที่ 2.6) ดังนี้ (IAP, 2003)

(1) การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ถือเป็น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุดแต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ และเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทางเลือก และทางแก้ไข ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการรับฟังข้อมูล รับรู้ข้อมูลข่าวสาร วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การตีพิมพ์ และ การให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

(2) การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือก และแนวทางแก้ไข เพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ๆ ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การประชุมกลุ่มย่อย การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

(3) การเข้ามาเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ การประสานการทำงานกับประชาชน เพื่อสร้างความมั่นใจว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน จะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกและหาแนวทางแก้ไขในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสมัครใจเข้ามาเป็นอาสาสมัคร ในการค้นหาทางเลือก ร่วมวางแผนแนวทางการปฏิบัติงาน เพื่อการแก้ไขปัญหา และดำเนินกิจกรรม

(4) ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วมโดยเป็นหุ้นส่วนระหว่างประชาชนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาพร้อมและดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ การเข้าเป็นคณะที่ปรึกษา คณะกรรมการของชุมชน เป็นต้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแผน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมด้านแรงงาน ทุน ทรัพยากร สถานที่ ฯลฯ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

(5) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empowerment) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนมีอำนาจในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชน เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นเจ้าของปัญหา สามารถลุกขึ้นมาดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลาขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งนี้ IAP2 (2003) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นไม่จำเป็นต้องไปถึงระดับ 5 คือ เสริมพลังอำนาจ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในระดับ 1 - 3 ก็ถือว่าใช้ได้แล้ว สำหรับระดับ 4 และ 5 นั้น สามารถดำเนินการได้ในบางงานหรือบางภารกิจ

แผนภูมิที่ 2.6 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของ IAP2

ระดับการมีส่วนร่วมที่เพิ่มขึ้น					
	การแบ่งปันข้อมูล (Inform)	ปรึกษาหารือ (Consult)	การเกี่ยวข้อง (Involve)	ความร่วมมือ (Collaboration)	เพิ่มอำนาจ (Empower)
เป้าหมายการมีส่วนร่วม	นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงสมดุล ทันสมัย ซึ่งช่วยให้สาธารณชนมีความรู้ ความเข้าใจ ปัญหา ทางเลือกและหรือแนวทางแก้ไข	รับฟังความเห็น ข้อเสนอมะเพื่อประกอบการวิเคราะห์กำหนดทางเลือก และตัดสินใจ	ทำงานร่วมกับสาธารณชน ตลอดกระบวนการ เพื่อยืนยันว่าเข้าใจความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน	ทำงานเป็นหุ้นส่วนในทุกแง่มุมของกระบวนการตัดสินใจรวมถึงการเลือกริธีการแก้ปัญหา	มอบอำนาจการตัดสินใจสุดท้ายให้สาธารณชนเป็นผู้กำหนด
คำมั่นสัญญา	จะนำเสนอข้อมูลได้อย่างสม่ำเสมอ	จะนำเสนอข้อมูลรับฟังความเห็น เข้าใจถึงความกังวล เหตุผล ความคิดเห็น และจะแจ้งผลกลับข้อมูลไปให้ได้อย่างสม่ำเสมอ	จะทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อยืนยันว่าความคิดเห็นข้อเสนอและความต้องการ การเลือกแนวทางแก้ไข และจะแจ้งว่าใช้ในการตัดสินใจอย่างไร	จะให้สาธารณชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกเสนอแนะและตัดสินใจจัดทำแนวทางแก้ไขปัญหาดังๆ รวมถึงจะนำข้อเสนอแนะประกอบการตัดสินใจ	จะดำเนินการตามที่สาธารณชนตัดสินใจ
ตัวอย่างเทคนิค	-เอกสารข้อมูล -Website -Open House	- การรับฟังความเห็น - เสวนากลุ่มสนใจ - ส่วาง - เวทีประชาชน	- ประชุมเชิงปฏิบัติการ - Deliberative Polling	- คณะกรรมการ ที่ปรึกษาภาคประชาชน - กระบวนการ อภิปรายมติ และตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม	- ลงประชามติ - ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

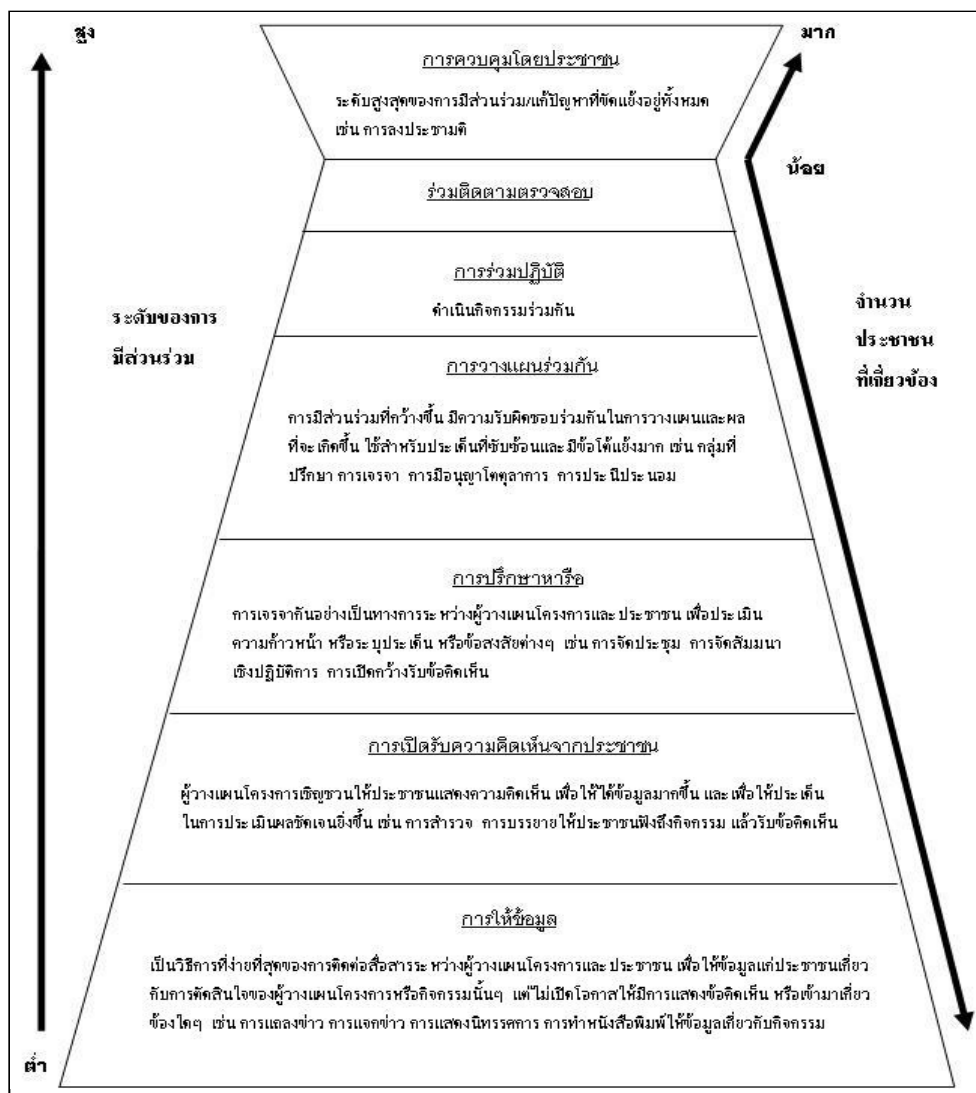
ที่มา : The International Association for Public Participation (2003)

7) สถาบันพระปกเกล้า (2547)

ระดับชั้นการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในประเทศไทย คือ แบบจำลองระดับชั้นของประชาชนในการวางแผน โดยแบ่งระดับชั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุดเป็น 7 ระดับ จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม คือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนสูงจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลง (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) ระดับชั้นการมีส่วนร่วมเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่ การให้ข้อมูลเป็นการให้ประชาชนรับรู้ การเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกันจนถึงร่วมกันตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ การร่วมติดตามตรวจสอบ และการควบคุมโดยประชาชน (แผนภูมิที่ 2.7)

แผนภูมิที่ 2.7 แบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนของสถาบันพระปกเกล้า (2547)

อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อสังเกตเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการอื่น ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมระดับสูงเป็นการกระทำกิจกรรมโดยชุมชนเอง เกิดจากคนภายในชุมชนหรือคนภายในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีอิทธิพลและมีบทบาทน้อยกว่าผู้นำชุมชน รวมทั้งมีบทบาทน้อยในการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ คงทำหน้าที่เพียงผู้ให้คำปรึกษาทางวิชาการเท่านั้น ในขณะที่การมีส่วนร่วมในระดับต่ำหรือปานกลางนั้น บทบาทหรืออำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับภาครัฐ ประชาชนเป็นเพียงผู้รับการช่วยเหลือจากรัฐ และรัฐก็มักจะทำตัวเป็นผู้รู้ ผู้มีความสามารถ เพราะรัฐคิดว่าตนเองมีความรู้หรือภูมิปัญญาสูงกว่าประชาชนโดยทั่วไป (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2545 : 4-6)

จะเห็นได้ว่า ระดับขั้นการมีส่วนร่วมได้มีนักวิชาการต่าง ๆ กำหนดไว้หลากหลาย แต่ในสาระสำคัญมีความคล้ายกัน เช่น แบบจำลองระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนของ Arnstein และ Chogill ซึ่งแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนออกเป็น 8 ขั้น ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ใช้วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของประชาชนในอุดมคติ แต่ในความเป็นจริงเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในประเทศไทย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จึงใช้แบบจำลองระดับขั้นการมีส่วนร่วมของสถาบันพระปกเกล้า เป็นแนวคิดหลัก โดยแบ่งระดับขั้นของการมีส่วนร่วม ออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

1) ระดับขั้นการให้ข้อมูล

เป็นระดับขั้นของการมีส่วนร่วมขั้นพื้นฐาน ที่มีวัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงให้ความรู้แก่ประชาชน และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและคำปรึกษา แต่ยังไม่มียอำนาจในการตัดสินใจ (Arnstein , 1969 ; Choguill , 1996 ; ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ : 2547) เป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการติดต่อสื่อสารที่ง่ายที่สุดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือระหว่างผู้วางแผนหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจกับประชาชน เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้วางแผน แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใดๆ

2) ระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น

เป็นระดับขั้นของการมีส่วนร่วมขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมเป็นเพียงให้ความรู้แก่ประชาชนและให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่ยังไม่มียอำนาจในการตัดสินใจ (Arnstein , 1969 ; Choguill , 1996 ; ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ : 2547) เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ เชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) เป็นการศึกษาภายในชุมชน เพื่อหาข้อดีที่ต้องทำการอนุรักษ์และข้อด้อยที่ต้องทำการปรับปรุง (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

3) ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน

เนื่องจากการมีส่วนร่วมทั้ง 2 ระดับขั้นนี้ สำหรับชุมชนในเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่ เป็นการดำเนินการไปพร้อมๆ กัน ไม่มีการแบ่งแยกรูปแบบที่ชัดเจนนัก ซึ่งการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นขั้นกลาง ที่มีวัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจ (Degrees of citizen Power) ในการตัดสินใจ (Arnstein , 1969 ; Cohen & Uphoff ,1980 ; Choguill , 1996 ; ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ : 2547) ในการวางแผนการดำเนินการ ที่ประกอบด้วย การปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่างๆ (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) ซึ่งเป็นการสร้างทางเลือกในการแก้ไขปัญหาด้วยการปรึกษาหารือกัน (deliberative dialogue) หรือการปรึกษาสาธารณะ (public consultation) ร่วมกันของชุมชน และเป็นการสร้างแนวทางกว้างๆ อันเป็นการเสริมสร้างพลังในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้ตัดสินใจร่วมกัน (เดวิท, 2540) ส่วนการวางแผนร่วมกันเป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น การสร้างความเข้าใจร่วมกันวางแผนแนวทางการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการและผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ซึ่งเหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก (สถาบันพระปกเกล้า, 2547)

4) ระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ

เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมที่มีวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจ (Degrees of citizen Power) ในการดำเนินการ (Arnstein , 1969 ; Cohen & Uphoff ,1980 ; ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ : 2547) ซึ่งแตกต่างจากแบบจำลองของ Choguill (1996) ที่ไม่มีการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ เนื่องจาก Choguill เชื่อว่าประเทศในโลกที่สาม จะไม่มีกรณีของชุมชนที่มีสิทธิเต็มที 100 % ในการวางแผน และตัดสินใจ เพียงแต่ได้สิทธิ์ “ ส่วนใหญ่ ” เท่านั้น นั่นคือ เป็นเพียงการคานอำนาจ (Empowerment) การมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นระดับขั้นสูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับที่ผู้วางแผนหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) การร่วมปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะเป็นกิจกรรมที่ระดมพลังประชาชนจากความร่วมมือร่วมใจ (voluntary action) มีความหลากหลาย และเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่มาทำกิจกรรมสาธารณะเป็นความสัมพันธ์แบบเท่าเทียม หรือมีปฏิสัมพันธ์ในแนวระนาบ แตกต่างจากกิจกรรม

ของภาครัฐที่เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งมีการสั่งการจากบนสู่ล่าง แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งกิจกรรมสาธารณะและกิจกรรมของภาครัฐจะช่วยเสริมพลังการดำเนินการต่างๆ ในชุมชน (เดวิท, 2540)

5) ระดับขั้นการร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมที่มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนมีอำนาจ (Degrees of citizen Power) ในการติดตามตรวจสอบและประเมินผล (Arnstein , 1969 ; Cohen & Uphoff ,1980 ; ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ : 2547) เป็นการส่งเสริมและดำเนินการในแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลการดำเนินการของชุมชน โดยให้ผู้คนได้ตัดสินใจว่ากิจกรรมใดที่มีคุณค่าอย่างแท้จริงต่อพวกเขา เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและแก้ไขการดำเนินการต่อไป (เดวิท, 2540) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีประโยชน์ที่ผู้เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ได้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2547)

6) ระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน

เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมขั้นสุดทำย ที่มีวัตถุประสงค์ของการจัดการให้มีส่วนร่วมที่ประชาชนมีอำนาจ (Degrees of citizen Power) ในการควบคุมโดยชุมชน (Citizen Control) (Arnstein , 1969 ; Cohen & Uphoff ,1980 ; ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ : 2547) เป็นระดับที่สูงที่สุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เป็นอยู่ทั้งหมด เช่น การลงมติ เป็นต้น

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมสิ่งที่สำคัญอีก ประการหนึ่ง คือ กลไกการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการดำเนินการหรือกระตุ้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นกลไกลักษณะการสื่อสารที่มีทั้งทางเดียวและสองทาง ที่มีการสื่อสารโดยบุคคลหรือโดยวัตถุ

2.2.4 กลไกการมีส่วนร่วม

เมื่อพิจารณาถึงกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นไปตามระดับขั้นของการมีส่วนร่วม หมายความว่า ระดับขั้นการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะมีกลไกที่ช่วยให้ประชากรเข้ามามีส่วนร่วม ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งประเภทของกลไกตามระดับขั้นของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) ระดับขั้นการให้ข้อมูล

กลไกในการมีส่วนร่วมในระดับขั้นนี้ ประกอบด้วย การแถลงข่าว การแจกข่าว (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) การแสดงนิทรรศการ รายการวิทยุและโทรทัศน์ การปฐมฤกษ์และ

เสนอผลงาน รายการสำหรับนักเรียน ภาพยนตร์ แผ่นพับ รายงาน จดหมาย และการทำหนังสือพิมพ์เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ (Cohen & Uphoff ,1980 , สถาบันพระปกเกล้า, 2547) บทความหนังสือพิมพ์ การประชุมสัมมนา การจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น (Cohen & Uphoff ,1980) การไปภาคสนาม (Cohen & Uphoff ,1980 , สถาบันพระปกเกล้า, 2547 , บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

2) ระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น

กลไกในการมีส่วนร่วมในระดับขั้นนี้ ประกอบด้วย การบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่างๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง (สถาบันพระปกเกล้า,2547) การไต่สวนสาธารณะ การลงคะแนนแสดงความคิดเห็น การประชุมประชาชน (Cohen & Uphoff ,1980 , สถาบันพระปกเกล้า, 2547) การสำรวจด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชน (Cohen & Uphoff ,1980 , สถาบันพระปกเกล้า, 2547 , บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

3) ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน

เป็นลำดับขั้นในการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน เป็นการเจรจากันทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ระหว่างผู้วางแผนหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจและประชาชน และเป็นการตัดสินใจในการดำเนินการ โดยกลไกในการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การจัดกิจกรรมพิเศษ การสัมภาษณ์ การตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ การอภิปรายกลุ่ม (Cohen & Uphoff ,1980 , สถาบันพระปกเกล้า, 2547) การเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) การใช้ Games / Simulation (Cohen & Uphoff ,1980) การมีสาธารณชนเป็นผู้ร่วมคิดในรูปของผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมกิจการวิจัย หรือทีมวิจัย (Research Team) (Cohen & Uphoff ,1980 , บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) เวทีประชาคม (Popular Theatre) สร้างบรรยากาศของการร่วมมือ ช่วยให้ประชาชนได้รับทราบ สามารถเข้าถึงชนทุกชั้น และสามารถเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากกว่าจะได้จากผู้เชี่ยวชาญ (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

4) ระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ

การร่วมปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจ (voluntary action) ของประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมที่จัดทำขึ้น และเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก (เดวิท, 2540) และต้องมีการประสานการทำงานระหว่างภาครัฐและชุมชน ซึ่งกลไกที่เข้ามามีส่วน ได้แก่

การจัดตั้งองค์กรชุมชน ที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนทำหน้าที่เป็นตัวแทน โดยองค์กรชุมชนอาจจะมีส่วนช่วยในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในย่านเพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุน และตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของชุมชน นอกจากนี้ องค์กรชุมชนอาจจะจัดทำโครงการจากองค์กรชุมชน (citizen action groups) ซึ่งเป็นโครงการที่มีความเป็นไปได้และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากคนในชุมชนมีความเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างถ่องแท้ รวมถึงเข้าใจถึงความต้องการ กำลังซื้อ และความสามารถในการลงทุนของภาคเอกชนในพื้นที่ จึงช่วยให้การลงทุนมีความเหมาะสม (Appleyard, 1979)

5) ระดับขั้นการร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล

รูปแบบของการติดตามตรวจสอบหรือประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลที่จะมาจากหลายฝ่าย การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจเพื่อให้ประชาชนประเมิน เป็นต้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2547)

6) ระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน

เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เป็นอยู่ทั้งหมด (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) กลไกที่เข้ามีส่วนร่วม ได้แก่ การเจรจาลดความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน เป็นต้น (UNESCO, 2009, Jan 7 ; Orbasi, Aylin, 2000)

2.2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นการอธิบายในเชิงจิตวิทยาและทางสังคมวิทยา เนื่องจากการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับตัวบุคคลและสังคม ในด้านตัวบุคคลทฤษฎีทางจิตวิทยาช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากแนวความคิด ความปรารถนา แรงจูงใจ ความจำและความรู้สึก โดยศึกษามนุษย์ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่แตกต่างกัน ในด้านสังคมทฤษฎีทางสังคมวิทยาจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกิดจากการกระทำระหว่างกัน (Human Interaction) โดยศึกษามนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในสังคม จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมที่เป็นทฤษฎีหลัก ได้แก่ ทฤษฎีการวิเคราะห์การกระทำ ของฟริตซ์ ไฮเดอร์ (Fritz Heider, อ้างถึงใน สิทธิโชค วรรณสันติ ม.ป.ป : 89-90) เป็นทฤษฎีที่ระบุถึงสาเหตุของพฤติกรรมมนุษย์ ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Action) ของพาร์สัน (Parsons, อ้างถึงใน เกสร วงศ์วัฒนาภิกข 2542 : 34) อธิบายการกระทำของมนุษย์ (Action of Human) ในลักษณะที่สามารถนำไปปรับใช้ทางสังคมทั่วไป (A General Theory of

Action) และทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร (Communication Theory) ของโรเจอร์ (Rogers, 1973 : 45) ได้สรุปถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับสิ่งใหม่กับกระบวนการติดต่อสื่อสารไว้ว่า การที่บุคคล จะมีการยอมรับสิ่งใหม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ช่องทางการสื่อสาร และปัจจัย ที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลและมีส่วน ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย

1) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ (องค์การอนามัยโลก อ้างถึงในสุวรรณภา ศาคร, 2543 : 18-19 และนิรันดร์ จงวุฒิวเศศย์, 2527 : 183) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด ในการมี ส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่ วัฒนธรรม เชื่อสาย ชาติพันธุ์ ศาสนา และวิถีชีวิตที่เป็นสภาพพื้นฐานเฉพาะของท้องถิ่นที่มีรากเหง้าของ สังคมฐานเดียวกันหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะทำให้เกิดสภาวะการณ์รวมตัวที่เป็นธรรมชาติ ความผูกพันของชาวบ้านที่มีต่อชุมชน ความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึกของคนในชุมชนและ ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนทำให้เกิดความกลมกลืน ซึ่งจะมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ลักษณะการรวมตัวของคนในชุมชน (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์ วิหาร เป็นต้น โดยเฉพาะความเข้มแข็งของผู้นำเป็นปัจจัย สำคัญด้วยประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ทั้งผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่มีสถานะและบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน ครู หรือผู้นำรุ่นใหม่ที่ได้รับการเชื่อถือ เป็นต้น พื้นที่หรือกลุ่มที่มี ความเข้มแข็งมักจะมีผู้นำที่เข้มแข็งเป็นองค์ประกอบหนึ่งเสมอ (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) รวมทั้งความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่ เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะกระทำ จะมีส่วนร่วม ด้วยทั้งๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอแรง ผู้น้อยก็ช่วยแรง

2) ปัจจัยส่วนบุคคล ที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่บน พื้นฐาน ทฤษฎีการวิเคราะห์การกระทำของ ฟรีดริช ไฮเดอร์ (Fritz Heider, อ้างถึงใน สิทธิโชค วรา นุสนธิ ม.ป.ป : 89-90) ที่กล่าวว่า ถ้าจะกระทำใดๆ ด้วยความต้องการของตนส่งผลให้เกิด แรงจูงใจให้พยายามทำ (Trying) และความสามารถ (Ability) ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรม ทั้ง 2 อย่าง นี้มีความสัมพันธ์กันจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ได้ หมายความว่า บุคคลจะไม่กระทำพฤติกรรมออกมา หากไม่มีแรงจูงใจหรือไม่มีความสามารถที่จะกระทำได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการกระทำทาง

สังคม (The Theory of Action) ของพาร์สัน (Parsons, อ้างถึงใน เกสร วงศ์วัฒนาภิจ 2542 : 34) ที่กล่าวว่า การกระทำใดๆของมนุษย์ขึ้นอยู่กับบุคคลิกภาพของแต่ละบุคคล (Personality) ทั้งนี้ ลักษณะส่วนบุคคลที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมและการกระทำ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพทางสังคม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน (Kaufman, H.R., 1949 : 11 ; Roger 1973 ; Cohen & Uphoff, 1977 : 59-78 ; เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ, 2532 : 3 ; ชัยพร พัฒนรักษ์, 2540 : 19 ; ดุสิต เวชกิจ และคณะ, 2546 : 23)

3) ปัจจัยด้านสังคม ที่เป็นปัจจัยสำคัญ ที่หล่อหลอมให้เกิดลักษณะส่วนบุคคล เนื่องจากพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์เป็นผลมาจากวัฒนธรรม (Culture) ในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ และวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดเกี่ยวกับความคิด หรือความเชื่อ (Ideas or Believes) ความสนใจ (Primary of Interest) และระบบค่านิยมของบุคคล (System of Value Orientation) (Parsons, อ้างถึงใน เกสร วงศ์วัฒนาภิจ 2542 : 34) และมาจากเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมที่ว่าบุคคลจะกระทำได้ง่ายขึ้นเมื่อสิ่งแวดล้อมอำนวยให้ แต่จะยากขึ้นเมื่อสิ่งแวดล้อมเป็นตัวขัดขวาง (Fritz Heider, อ้างถึงใน สิทธิโชค วรานุสันติ ม.ป.ป : 89-90) หมายความว่า บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมหากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย และการมีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณี ทัศนคติของบุคคล การใช้สิ่งเร้าที่เหมาะสมจะนำไปสู่การที่สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของการมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ ปัจจัยด้านสังคมประกอบด้วย การเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีกิจกรรมเดียวกัน และการได้รับการฝึกอบรมความรู้ (ชัยพร พัฒนรักษ์, 2540 : 19 ; เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ, 2532 : 3) รูปแบบความสัมพันธ์ เช่น การมีโอกาสในการเข้าร่วมการดำเนินการในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (องค์การอนามัยโลก อ้างถึงในสุวรรณา ศาคร, 2543 : 18-19) รวมถึงลักษณะทางสังคมหรือชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันในระบบเครือข่าย และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างบ้านเรือนแต่ละหลัง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

4) ปัจจัยด้านการรับสารสื่อสาร เพราะการสื่อสารเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาบุคคล ต่อการสร้างกลุ่มและทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป ซึ่งปัจจัยทางด้านการรับสารสื่อสารมีความสอดคล้องกับทฤษฎีของ Rogers (1973 : 45) ซึ่งได้ระบุว่า การรับสารหรือข้อความต่างๆ เป็นกระบวนการทางสังคม การที่บุคคลจะมีการรับของใหม่นั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ช่องทางการสื่อสารความรู้หรือกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดข่าวสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสารซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ส่งสารส่งไปยังผู้รับสาร แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) ช่องทางสื่อมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร สิ่งตีพิมพ์อื่นๆ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น (เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ, 2532 : 3 ; ดุสิต เวชกิจ และคณะ, 2546 : 23 ; Rogers, 1973 : 45)

(2) ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interperson Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคล เพื่อการถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร(เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ, 2532 : 3 ; ดุสิต เวชกิจ และคณะ, 2546 : 23 ; Rogers, 1973 : 45)

นอกจากนี้ Rogers (1973 : 45) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า สื่อสารมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ การแพร่ การกระจายข่าวสาร รวมทั้งมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้ และสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มากกว่า ดังนั้น ปัจจัยการติดต่อสื่อสาร ทั้งสื่อสารมวลชนและสื่อสารระหว่างบุคคล จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในหลายๆ ปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นกัน

จึงสรุปได้ว่า กระบวนการติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลต่อการเพิ่มความรู้สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้ ย่อมส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่บุคคลมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากขึ้น

5) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ เป็นการมองเห็นว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ถือเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ (องค์การอนามัยโลก อ้างถึงในสุวรรณงา สาคร, 2543 : 18-19) โดยเฉพาะผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ประกอบด้วย การสร้างงาน อาชีพรายได้ งบประมาณในพื้นที่ และทรัพยากร (Cohen & Uphoff, 1977 : 59-78; ชัยพร พัฒนรักษ์, 2540 : 19 ; เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ, 2532) ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึง ขนาดที่ดิน การถือครองที่ดิน (เมตตา กฤตวิทย์ และคณะ, 2532 : 3 ; Rogers, 1973 : 45) สำหรับประชาชนที่ให้ความสนใจในเรื่องที่ตนมีส่วนได้ส่วนเสีย Cogan และคณะ (1986) ให้ข้อสังเกตว่า การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความคาดหวังของประชาชนในการมีบทบาทและความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทั้งนี้ประชาชนจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมถ้าเขาเห็นว่าเขาจะไม่มีอิทธิพลและบทบาทในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย อีกทั้งจะไม่สนใจเรื่องที่ไม่สำคัญ (Cogan และคณะ, 1986) ซึ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับระดับขั้นการมีส่วนร่วม

6) ปัจจัยด้านการเมือง มีองค์ประกอบทางด้านศักยภาพและแนวนโยบายการพัฒนาพื้นที่ ทั้งทิศทางการผลักดันแผนงานและงบประมาณ การพัฒนาหรือการอนุรักษ์ในพื้นที่ ย่อมส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้มีองค์ประกอบด้านอำนาจ

บังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส (นิรันดร์ จงวุฒิวเศศย์ 2538 : 183) ที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในลักษณะบังคับและจำยอม

2.3 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมและคุณลักษณะของชุมชน

2.3.1 การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมนอกจากเป็นการดำเนินการต่อตัวมรดกทางวัฒนธรรมโดยตรงแล้ว ควรจะคำนึงถึงการอยู่รอดของคุณค่าความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมด้วย (Buggiey 2000:24; Katsamudanga 2003 : 3; Ndro 2003:81) นอกจากนี้ ระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ (แบบดั้งเดิม) อาจส่งผลต่อการคงอยู่ของระบบคุณค่าที่แตกต่างกัน (Appiah ,2006) จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ในการศึกษาครั้งนี้ จึงนำแนวคิดคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมมาใช้ศึกษาระดับการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

คุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมเกิดจากความมีเอกลักษณ์ (Uniqueness) ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะในการสร้างจิตวิญญาณแห่งสถานที่ (Spirit of Place) โดยตั้งอยู่บนแนวคิดคุณลักษณะของเมือง (Character of Town) เป็นการศึกษาสิ่งที่มีคุณค่าในพื้นที่ระดับเมืองและระดับชุมชน หรือย่าน ทั้งเอกลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งองค์ประกอบด้านต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นนั้น จะเป็นสิ่งที่ทำให้พื้นที่นี้มีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปจากพื้นที่อื่น

คุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมมีการประยุกต์จากกฎบัตรต่าง ๆ อาทิ กฎบัตรเบอร์รา (Burra Charter) กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ (Washington Charter 1987) กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานและแหล่งที่ตั้ง (The Venice Charter 1964) และแนวคิดในการอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ อาทิ Heritage Council of Western Australia (2005) NSW Heritage Office (2001) Nahoum Cohen (1998) Alan Dobby (1978) Catanese (1979) Sir.Bernard M. Feilden (1994) เกณฑ์การพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถาน (กรมศิลปากร, มปป) จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า สิ่งที่ต้องพิจารณาหรือหลักเกณฑ์ในการประเมินการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมโดยใช้แนวคิดคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมมี 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านประวัติศาสตร์ (Nahoum Cohen ; 1998, Alan Dobby ;1978, Catanese ; 1979, Sir.Bernard M. Feilden ; 1994 ; กรมศิลปากร, มปป)

เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ของชาติ เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การกำหนดขอบเขตหรือการรักษาอธิปไตย และการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย

- ช่วงที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์ของย่าน ชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ /บุคคลสำคัญ

- ความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ศิลปะขององค์ประกอบ

- ความสืบเนื่องการพัฒนา ย่าน ชุมชน กิจกรรมของประวัติศาสตร์ใน

ท้องถิ่น

- อายุสมัย

- ความสมบูรณ์และความชัดเจนของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางโบราณคดี

- ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน

2) ด้านศิลปะหรือคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Value) (Nahoum Cohen ; 1998, Alan Dobby ;1978, Catanese ; 1979, Sir.Bernard M. Feilden ; 1994 ; กรมศิลปากร, มปป)

เป็นคุณค่าความงามของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย

- รูปแบบสถาปัตยกรรม ของอาคาร สิ่งก่อสร้างท้องถิ่นที่มีคุณค่าในการ

อนุรักษ์

- งานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์

- ภูมิทัศน์ /ภูมิสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์

- ความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่ ลักษณะพื้นถิ่น/ กลมกลืนกับ

สภาพแวดล้อมชุมชน

- ผังของย่านและชุมชน ลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์

3) ด้านสังคม-วัฒนธรรม (Social-Cultural Value) (Nahoum Cohen ; 1998, Alan Dobby ;1978, Catanese ; 1979, Sir.Bernard M. Feilden ; 1994 ; กรมศิลปากร, มปป)

เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม รวมถึงการเป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงการรับรู้ หรือความเข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม ของชุมชนใด ชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ ประกอบด้วย

- ความสืบเนื่องของการใช้สอย การเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์/ ที่เคารพบูชา
- วัฒนธรรมท้องถิ่น ลักษณะวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาประเภทองค์

ความรู้ท้องถิ่น

- ความผูกพันต่อท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของประชากรในท้องถิ่น

4) ด้านวิทยาการและการศึกษา (Alan Dobby ;1978 ; กรมศิลปากร, มปป)

เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากการเข้าใจถึงโครงสร้าง องค์ประกอบ วัสดุ และเทคนิคพิเศษ ของมรดกทางวัฒนธรรมในอดีต และยังคงความเป็นของแท้ดั้งเดิม ในปัจจุบัน ที่นำไปสู่การศึกษาหาความรู้ ถึงลักษณะพิเศษดังกล่าว ประกอบด้วย

- ความเป็นของแท้ดั้งเดิมด้านที่ตั้ง และบริเวณโดยรอบของมรดกทาง

วัฒนธรรมที่จับต้องได้ภายในชุมชน

- ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ด้านเทคโนโลยีการก่อสร้าง (อาคาร

สาธารณูปโภค สาธารณูปการ)

- ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ในรูปแบบศิลปกรรม / สถาปัตยกรรม / ผัง
- การยังคงใช้วัสดุของเดิมหรือเหมือนเดิม
- ความหายาก (ความมีเอกลักษณ์เฉพาะ) / ลักษณะพิเศษเฉพาะ
- การสื่อความหมาย
- การเป็นตัวแทนของรูปแบบหรือยุคสมัย / สัญลักษณ์ท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่า ตามแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมว่ามีคุณค่าด้านใดบ้าง ซึ่งในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะต้องเป็นการรักษาคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นด้วย

นอกจากนี้แล้ว กรมศิลปากร (มปป) ได้มีเกณฑ์การพิจารณา เพื่อจัดลำดับศักยภาพเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานประเภทย่าน ชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ โดยพิจารณาจากสภาพทางกายภาพในปัจจุบัน ในด้านต่างๆ ได้แก่ คุณภาพด้านสภาพแวดล้อมของย่านชุมชน บรรยากาศ ความเป็นย่านประวัติศาสตร์ ความหนาแน่น หรือการมีที่โล่งที่เหมาะสม การคงอยู่ของระบบ

นิเวศชุมชนดั้งเดิม (ลำน้ำ คูคลอง) การมีพืชพรรณท้องถิ่น ต้นไม้ดั้งเดิมของย่าน ทศนิยมภาพของย่านชุมชน (ในแง่อาคารสูงในย่าน) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม (การไม่มีป้ายโฆษณาบดบังภูมิทัศน์ชุมชน) ความสัมพันธ์ของผังเดิมกับโครงผังเมืองปัจจุบัน ระบบการสัญจร หรือ การเข้าถึงความคงสภาพทางกายภาพของย่านชุมชนประวัติศาสตร์ การใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมที่เหมาะสม เป็นต้น

2.3.2 คุณลักษณะของชุมชน

คุณลักษณะของชุมชน (Community Characters) เป็นลักษณะที่ทำให้ชุมชนหรือพื้นที่นั้นมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ จนทำให้ชุมชนเกิดมี “เอกลักษณ์ของพื้นที่” การที่ชุมชนแต่ละแห่งจะมีเอกลักษณ์ (Uniqueness) ที่แตกต่างกันไป ชุมชนนั้นๆ จำเป็นต้องมีความรู้สึกต่อสถานที่ (Sense of place) ที่สร้างลักษณะเฉพาะ (Identity) ของพื้นที่ (Burke 1976 : 83-85) ซึ่งมีการใช้คำศัพท์ที่หลากหลาย เช่น “Sense of Place” “Spirit of Place” หรือ “Unique Place” หรือ “Characteristic of Place” แต่อย่างไรก็ตามทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะอยู่บนพื้นฐานที่ว่า ลักษณะพิเศษที่ทำให้ชุมชนแต่ละชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกัน และเกิด “การรับรู้ถึงความเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยเดียวกัน (Sense of Neighborhood) หรือความเป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน” ชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะ (Identity) ที่ก่อให้เกิดการรับรู้หรือการจดจำได้ถึงเอกลักษณ์หรือจิตวิญญาณของสถานที่ (Spirit of Place) และสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของผู้คนในพื้นที่นั้นขึ้นมา (Garnham 1985 : 1-7) ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก ดังนี้

2.3.2.1 องค์ประกอบด้านกายภาพ

เป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ภายนอก ซึ่งประกอบด้วย

1) ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพและสิ่งที่ปรากฏ (Physical features and appearance) เป็นการพิจารณาองค์ประกอบของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ (Burke 1976 : 83-85, Nahoem cohen, 1998 , Clara Greed and Marion Roberts, 1998) เป็นการเข้าใจถึงส่วนที่เป็นองค์ประกอบที่เกิดลักษณะเฉพาะ ซึ่งจะเกี่ยวข้องนำไปสู่กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จะเป็นแนวทางในการพัฒนาข้อจำกัดของพื้นที่และทิศทางการพัฒนาในอนาคต (Garnham 1985) สภาพภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานที่ตั้งและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในส่วนของกิจกรรมกลางแจ้ง ฤดูกาล

ทิศทางลม แดด เป็นผลต่อคุณภาพของบรรยากาศ ด้านกายภาพและกิจกรรมของชุมชน (Garnham 1985) และพืชพรรณ ต้นไม้ขนาดใหญ่ที่โดดเด่นตามธรรมชาติที่ส่งผลต่อภาพรวมของชุมชนและบรรยากาศของสถานที่ตั้ง (Garnham 1985) ส่งผลให้เกิดลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของสถานที่ ซึ่งการทำความเข้าใจสภาพที่ตั้งตามธรรมชาติของสถานที่จะเป็นพื้นฐานในการเข้าใจลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน (Burke 1976 : 83-85) เป็นการทำความเข้าใจถึงการปรับตัวและการตอบสนองต่อสภาพที่ตั้งทางธรรมชาติ ส่งผลต่อรูปแบบการวางผังและสภาพบรรยากาศ (Burke 1976 : 83-85) ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การก่อตัวของชุมชน แนวทางการขยายตัวของชุมชนกิจกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินที่สะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของพื้นที่แต่ละบริเวณที่สัมพันธ์กับพื้นที่เมืองโดยรวม (ICOMOS, 2005, Nahoem Cohen, 1999) โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน รูปทรงและลักษณะการวางผังขอบเขตของพื้นที่ประวัติศาสตร์หรือพื้นที่ดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งความหนาแน่นของมวลอาคารต่อพื้นที่ รูปแบบแปลงที่ดิน ย่าน (Cohen, 1999) และรูปแบบถนนหรือโครงข่ายเมือง (ICOMOS, 2005, Clara Greed and Marion Roberts , 1998, Burke 1976, Nahoem cohen, 1999, Cohen, 1999) รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะของชุมชน พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ พื้นที่สีเขียว การเชื่อมต่อของพื้นที่โล่งต่าง ๆ ในชุมชน ทางเดินส่วนกลาง สถานที่ทางศาสนาและความเชื่อ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงน้อยและเป็นโครงสร้างหลักในการแสดงถึงเอกลักษณ์และบรรยากาศของชุมชน (Garnham 1985, Clara Greed and Marion Roberts , 1998) และลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ได้แก่ ขนาด สัดส่วน รูปแบบ โครงสร้าง วัสดุ สี การตกแต่ง (ICOMOS, 2005 , Burke 1976 : 83-85, Nahoem cohen, 1998 , Clara Greed and Marion Roberts , 1998) กลุ่มอาคาร (Building fabric) (Burke 1976 : 83-85) การจัดรูปของกลุ่มอาคาร รูปร่างทางเรขาคณิตของกลุ่มอาคารที่อยู่รวมกัน (Nahoem cohen, 1998) ที่สะท้อนถึงการใช้สอยและงานช่างฝีมือของชุมชนในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ที่จะทำให้เกิดความชัดเจนทางกายภาพโดยรวม ที่ส่งผลต่อภาพรวมที่เป็นการแสดงออกถึงจิตวิญญาณของสถานที่ (Harry Launce Garnham, 1985 : 35-38) นอกจากนี้แล้ว ขนาดของชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการรวมกลุ่มของคนในชุมชน ซึ่งต้องมีขนาดปานกลางเพียงพอที่จะทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงความ เป็นชุมชนหรือความรู้สึกผูกพันกันในชุมชน (sense of community) (Rubin อ้างใน Brown, 1940)

2) กิจกรรม และหน้าที่ที่สังเกตเห็นได้ (Observable activities and functions) เป็นการพิจารณาสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ หรือความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม (ในด้านพฤติกรรมมนุษย์) และการจัดการสภาพแวดล้อมที่สะท้อนและเชื่อมโยงไปสู่ลักษณะที่ปรากฏทางกายภาพและส่งผลให้พื้นที่นั้น ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะ

ของชุมชนขึ้นมา ได้แก่ ภาพลักษณ์ของพื้นที่จากการประกอบกิจกรรม (Image of area perceived by activity) (Garnham 1985) และรูปแบบกิจกรรมของชุมชน (ICOMOS, 2005) ที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไปของแต่ละชุมชน ที่เป็นผลมาจากภูมิหลังของการตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคน ที่ทำให้พื้นที่นั้นมีเอกลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่น Rapoport (1977) ได้อธิบายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนระหว่างวัฒนธรรม ระบบกิจกรรม และระบบที่ตั้ง โดยความสัมพันธ์ที่เกิดจากองค์ประกอบทั้ง 3 ถือเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนแต่ละแห่ง มีอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะระบบกิจกรรมถือเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เป็นกายภาพมากที่สุดและมีผลต่อการจัดองค์ประกอบทางพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นในฐานะที่เป็นผลจากการเลือกของคนในชุมชน ในด้านการเลือกที่อยู่อาศัย รูปแบบ/แบบแผนการใช้พื้นที่ รวมถึงการใช้พื้นที่โล่งในย่านหรือละแวกบ้านของคนในชุมชนเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของค่านิยมและความเชื่อในการดำเนินชีวิตของกลุ่มทางสังคม และในที่สุดจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงไปสู่ระบบที่ตั้งหรือการใช้พื้นที่ภายในชุมชน แล้วปรากฏให้คนทั่วไปรับรู้และเห็นได้ ทั้งนี้ หากชุมชนใดมีวัฒนธรรมพื้นฐานที่แตกต่างกันของกลุ่มคนในสังคมย่อมส่งผลให้ระบบกิจกรรม การจัดองค์ประกอบทางพื้นที่ และการใช้พื้นที่หรือการครอบครองพื้นที่ภายในชุมชน มีความหลากหลายหรือลักษณะที่แตกต่างกันไปตามเหตุผลที่ซ่อนอยู่ (Rapoport 1994) ซึ่งในที่สุดเกิดเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่หรือนั้น ๆ

Rapoport (1994 : 478) มองว่า กิจกรรมเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดโดยตรงมาจากวิถีชีวิตและภูมิหลังทางวัฒนธรรม ทุกกิจกรรมจะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ ตัวกิจกรรม วิธีการดำเนินกิจกรรม การเกี่ยวข้องกับกิจกรรมอื่น ๆ และการรวมเข้ากันเป็นระบบกิจกรรม แต่สิ่งสำคัญของระบบกิจกรรมก็คือ ระบบกิจกรรมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากพื้นที่ที่ใช้ทำกิจกรรมและเวลา รวมถึงการพิจารณาเพียงกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งไม่สามารถทำได้ ต้องพิจารณาทั้งระบบของกิจกรรมประกอบกัน เช่น เราไม่สามารถพิจารณาส่วนใดส่วนหนึ่งของอาคารได้ เพราะคนเราไม่ได้อยู่ที่นั่นหรือไม่ได้มีบทบาทในอาคารเพียงแห่งเดียว คนหนึ่ง ๆ มีกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งในที่โล่งนอกอาคาร แหล่งตั้งถิ่นฐาน และทั้งภูมิภาค เนื่องจากอยู่ในภูมิศาสตร์วัฒนธรรมเดียวกัน ดังนั้น สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและปรากฏบนพื้นที่ให้เห็น จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบกิจกรรมของผู้คนที่มาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ขณะเดียวกัน เราสามารถศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ได้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดในที่นี้คือ ระบบกิจกรรม ซึ่งระบบกิจกรรมของมนุษย์ทั้งหมดจะเกิดขึ้นบนพื้นที่และเวลาที่ซ้อนทับกันสนิท ดังนั้น เมื่อทราบตำแหน่งที่เกิดกิจกรรมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ก็สามารถนำไปเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องหรือนำไปเชื่อมโยงกับที่ตั้งของกิจกรรมอื่นในช่วงเวลานั้นได้ ซึ่งทั้งหมดจะสามารถบ่งบอกถึงวิถี

การดำเนินชีวิต ระบบความคิด ค่านิยม และโลกทัศน์ของผู้คนที่อยู่อาศัยในชุมชนในช่วงเวลานั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ Golledge and Stimson (1997 : 288-289) กล่าวว่า ระบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน ทั้งในระดับบุคคล (Individual level) และระดับกลุ่ม (Group level) นอกจากรู้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ เวลา และชนิดของกิจกรรมที่ทำแล้ว ยังขึ้นอยู่กับลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม (Socio-economic attributes) สภาพแวดล้อมของที่ตั้ง ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในถิ่นที่อยู่ นั้น ช่วงชีวิต (Stage of life course) และโอกาสในการทำกิจกรรม ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดส่งผลให้เกิดเป็นโครงสร้างของรูปแบบกิจกรรม (Structure of activity patterns) ของผู้คนในชุมชน ทั้งในระดับวัน (Daily) สัปดาห์ (Weekly) ฤดูกาล (Seasonal) และช่วงชีวิต (Life cycle) ทำให้ทราบถึงบทบาทเด่นของย่านนั้นอันเกิดจากกิจกรรมที่ทำ Gehl (1996:11-16) ได้เสนอว่า โอกาสของการพบปะกันในชีวิตประจำวันภายในพื้นที่สาธารณะของเมือง ย่านพื้นที่พักอาศัย พิจารณาจากความสัมพันธ์ของรูปแบบการติดต่อและการเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคม จากการติดต่อพื้นฐานทั่วไปไปสู่ความซับซ้อนและอารมณ์ของการเข้าร่วม ดังแนวคิดนี้ รูปแบบของความเข้มข้นของการติดต่อหลายระดับโอกาสนั้น มีหลายระดับดังนี้ คือ จากการติดต่อที่เข้มข้นน้อยที่สุดไปยังระดับที่มีการติดต่อที่เข้มข้นมากที่สุด ซึ่ง Gehl (1996: 17) อภิปรายโอกาสของการพัฒนา (opportunity of development) ว่าสัมพันธ์กันกับระดับด้านกายภาพ (physical framework) ด้านหน้าที่ใช้สอยสาธารณะ (function of public) การมีส่วนร่วมของชุมชน (social Participating)

Harry Launce Garnham (1985 : 39) กล่าวว่า ในการศึกษารูปแบบของกิจกรรมในชุมชน ไม่ว่าจะเป็กิจกรรมทางวัฒนธรรมมีความโดดเด่นในช่วงฤดูกาลต่างๆ กิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กิจกรรมหลักที่ใช้ในการพักผ่อนและกีฬาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในอดีตต่อสถานที่ สถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม ข้อมูลในส่วนนี้ต้องเกิดจากการสำรวจและสัมภาษณ์ (Harry Launce Garnham, 1985 : 39) การศึกษาสังเกตพฤติกรรมการใช้งานและประโยชน์ใช้สอย การใช้งานพื้นที่ภายในของชุมชน (Harry Launce Garnham, 1985 , Nahoem cohen , 1998) รวมทั้งระดับของกิจกรรม (Level of activity) (Clara Greed and Marion Roberts 1998, Garnham 1985) เป็นสิ่งที่บอถึงประเภทของกิจกรรมว่า กิจกรรมใดเป็นกิจกรรมหลักที่คนในชุมชนให้ความสำคัญและทำเป็นประจำ ซึ่งอาจจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือทางสังคม (Burke 1976 : 83-85) โดยพิจารณาจากความถี่และลักษณะของการประกอบกิจกรรมของผู้คนในชุมชน ทั้งในรายวันและตามฤดูกาล ลักษณะที่ปรากฏชัดของกิจกรรมและวัฒนธรรม และการรับรู้ได้ทางเสียงและกลิ่น (Sound & smells) เป็นรูปแบบของเสียงและกลิ่นที่เกิดขึ้นเมื่อเข้าเขตชุมชนนั้น ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะอาชีพหรือกิจกรรมที่ปรากฏชัดเจนของชุมชนนั้น ๆ (Garnham 1985) และมี

พื้นที่ประกอบกิจกรรมที่ชุมชนรับรู้ถึงกิจกรรมนั้น ๆ และยอมรับว่าเป็นกิจกรรมของชุมชน ปรากฏเห็นได้ชัดด้วยองค์ประกอบทางกายภาพขั้นต้น คือ มีพื้นที่อาณาเขต การโอบล้อมพื้นที่อย่างชัดเจน และมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

รายละเอียดประเด็นสำคัญของวัฒนธรรม ระบบกิจกรรม และระบบที่ตั้ง ที่กล่าวมาข้างต้น Amos Rapoport (1977) แสดงให้เห็นว่า วิถีชีวิต การทำกิจกรรม และการใช้พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเริ่มจากวัฒนธรรมคือ สิ่งที่ส่งผลต่อความคิดความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อม สภาพทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้ง สภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม และอื่น ๆ และสิ่งนั้นก่อให้เกิดเป็นโลกทัศน์ (World view) ที่มนุษย์สามารถตีออกมาเป็นคุณค่า แล้วเลือกคุณค่านั้นมาเป็นค่านิยม (Value) ในการประพฤติปฏิบัติและดำเนินชีวิตในสังคม โดยปรากฏออกมาให้เห็นและรับรู้ได้ในรูปของระบบกิจกรรม (System of activities) ที่มีพื้นที่รองรับ และในที่สุดเกิดเป็นการใช้พื้นที่หรือระบบที่ตั้ง (System of setting) ขึ้นในชุมชนหรือเมืองต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ ภูมิปัญญาที่มาจากผู้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนด ส่งผลให้ชุมชนแต่ละแห่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์เป็นผู้กระทำจะถูกถ่ายทอดโดยตรงมาจากวิถีชีวิตที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรม และกิจกรรมต่าง ๆ จะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากพื้นที่และเวลามารองรับ ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ปรากฏออกมาให้เห็นใน 2 ลักษณะ คือ องค์ประกอบทางกายภาพ เปรียบเสมือนร่างกายของชุมชนที่ปกคลุมอยู่ภายนอก และองค์ประกอบส่วนที่อยู่ภายในและเป็นคุณค่าที่มองไม่เห็นด้วยตา แต่รับรู้ด้วยการเข้าไปสัมผัสสิ่งที่เรียกว่า คุณค่าทางจิตใจ (Spiritual values) เป็นสิ่งที่ช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ต่อไป และมีเอกลักษณ์แห่งความแตกต่างในแต่ละชุมชน (Identity of place)

2.3.2.2 องค์ประกอบด้านสังคม-วัฒนธรรม

เป็นองค์ประกอบที่มีลักษณะเป็นนามธรรมที่อยู่ภายใน เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามองไม่เห็นด้วยตาเปล่า หรือเรียกได้ว่าเป็นคุณค่าทางจิตใจ (Spiritual valued) หรือจิตใจของย่าน เกิดจากการสะสมประสบการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ของย่านพื้นที่นั้นอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นความทรงจำร่วมกันของผู้คนในย่าน (Collective memory) และเป็นที่รับรู้ของผู้คนทั่วไป โดยเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนเหล่านั้นในที่สุดจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชุมชน ที่เป็นลักษณะเฉพาะของย่าน (local character) (Burke 1976 : 83-85) ที่เป็นผลมาจากภูมิหลังของการตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของคนที่ทำให้พื้นที่นั้นมีเอกลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่น (Rapoport 1977) ซึ่งอาจจะแสดงออกในลักษณะของการสื่อความหมาย หรือสัญลักษณ์ (Meaning or symbols) เป็นการพิจารณาถึงการรับรู้ ความเข้าใจ หรือการมีประสบการณ์ร่วมของ

คนที่มีต่อลักษณะที่หลากหลายของพื้นที่ต่าง ๆ อันเกิดจากการตอบสนองของผู้คนในชุมชนต่อลักษณะทางกายภาพ หน้าที่ใช้สอย และสังคมของชุมชน ได้แก่ ข้อกำหนดของพื้นที่ (Area rule) รูปแบบความเป็นเจ้าของ (Pattern of ownership) เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนที่แสดงถึงการครอบครองทางพื้นที่ ทั้งขนาดและความสัมพันธ์ที่มีต่อพื้นที่ (Garnham 1985)

นอกจากภาพลักษณ์ทางกายภาพที่ทำให้คนรับรู้ได้ถึงเอกลักษณ์ของชุมชน Schulz (1971: 25) ยังกล่าวถึง ภาพลักษณ์ของชุมชนที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของคนกับชุมชนว่า แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) ภาพลักษณ์ที่เกิดจากกลุ่มคนที่อยู่ในย่าน (Insider) มีความสัมพันธ์และประสบการณ์ต่อย่านหรือพื้นที่นั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง จนเป็นภาพลึก (Vertical structure) จากการสั่งสมความรู้ความเข้าใจที่มาจากการอยู่อาศัยและทำกิจกรรมต่าง ๆ ในย่านอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน จนสามารถระบุความสัมพันธ์ได้ว่า “ภายในย่าน” มีความแตกต่างจาก “ภายนอกย่าน” อย่างไร และทราบขอบเขตของย่าน หรือทราบว่าเขาอยู่ในส่วนไหนของย่านนั้น และ 2) ภาพลักษณ์ที่เกิดจากการกลุ่มคนที่อยู่ภายนอกย่าน หรือที่เรียกว่า คนนอก (Outsider) ได้ผ่านประสบการณ์ร่วมกัน เกิดการยอมรับในการรับรู้ถึงความหมายของย่านหรือพื้นที่นั้น จนเป็นภาพลักษณ์ในลักษณะภาพกว้าง (Horizontal structure) ที่เป็นการรับรู้กันโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม การรับรู้ถึงความหมายหรือภาพลักษณ์ของย่านในบุคคลทั้ง 2 กลุ่มอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม และการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในย่าน จนเกิดเป็นองค์ประกอบใหม่แทนของเดิมที่หายไป การรับรู้ถึงความหมายเดิมของย่านนั้นจึงอาจซับซ้อน ไม่ชัดเจน หรืออาจหายไป โดยเฉพาะถ้าสิ่งนั้นเป็นสัญลักษณ์ทางกายภาพหรือความคิดเห็นอันเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนั้นที่หายไป นอกจากนี้ องค์ประกอบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ภายในชุมชนยังมีความสัมพันธ์ที่แสดงออกในรูปแบบของ ความเป็นญาติความเป็นเพื่อนบ้าน และความเป็นผู้นำ

ขณะเดียวกัน Rossi (1999 : 97-98) กล่าวถึง จิตวิญญาณของชุมชนว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน เป็นสิ่งที่ช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ต่อไป และมีเอกลักษณ์แห่งความแตกต่างในแต่ละชุมชน (Identity of place) ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนเกิดจากการที่ผู้คนตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มีการสร้างสมประสบการณ์และการถ่ายทอดวิถีชีวิตชุมชนสู่คนรุ่นหลัง จนทำให้ชุมชนได้กลายเป็นถิ่นที่มีความหมายและลักษณะพิเศษสำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนและบุคคลภายนอก เกิดการรับรู้ได้ว่าในแต่ละชุมชนหรือย่านนั้นมีบทบาทความสำคัญอย่างไร รวมถึงสามารถเชื่อมโยงภาพของย่านแต่ละย่านเป็นโครงข่ายเข้าด้วยกัน แล้วปรากฏเป็นภาพลักษณ์ของพื้นที่ (Image of place) หรือชื่อเสียงของย่าน (Naming) ที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะ ส่งผลให้เป็นที่

รู้จักของคนทั่วไปและเกิดเป็นเอกลักษณ์ของย่านในที่สุด เป็นผลมาจากองค์ประกอบของชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน ธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อม และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งสิ่งหลังมักจะเป็นลักษณะเด่นร่วมกับความเชื่อของคนในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันภายในชุมชน วิถีชีวิต (Graham, Harry L และ Manler and Guix , Burke 1976 : 83-85) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ การอยู่อาศัยภายในสิ่งก่อสร้างที่คนในชุมชนสร้างขึ้นมา มีการใช้พื้นที่จากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งเป็นการซ้อนทับกันของความหมายและความทรงจำผ่านพื้นที่เหล่านั้น ซึ่งกิจกรรมที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของคนในชุมชนที่แตกต่างจากชุมชนอื่น (Graham, Harry L และ Manler and Guix) รวมทั้งบทบาทและหน้าที่ทั้งในอดีตและปัจจุบันของชุมชน (Clara Greed and Marion Roberts ,1998)

องค์ประกอบทั้ง 2 ส่วนที่กล่าวมาข้างต้น ต่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันจนไม่อาจแยกประเด็นเพื่อศึกษาเฉพาะส่วนใดด้านหนึ่งได้ หรือกล่าวได้ว่าเอกลักษณ์ของชุมชนเกิดจากการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆโดยสมาชิกในชุมชน ผ่านวิวัฒนาการและการสืบทอดกันมาจนกลายเป็นลักษณะพิเศษของชุมชนและถือเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชุมชนจนเกิดเป็นการรับรู้ของคนทั่วไป

2.4 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน

2.4.1 วัฒนธรรมชุมชนในบริบทของสังคมไทย

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนถือได้ว่าเป็นแบบจำลองความคิดอีกแบบหนึ่ง ที่สามารถใช้ในการทำความเข้าใจสังคมไทย เป็นแนวคิดที่ใช้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนหรือลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหรือกลไกที่สำคัญของสังคม คือ แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชน ลักษณะที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่พบในสังคมหนึ่งน่าจะแตกต่างกันออกไป ลักษณะสำคัญของหมู่บ้านไทยที่ Jack Potter ได้สรุปไว้อย่างเป็นระบบ มี 11 ข้อ คือ ลักษณะครอบครัวขยายที่อาศัยอยู่รวมกันในบริเวณบ้านเดียวกัน ระบบเครือญาติที่นับญาติทั้ง 2 ฝ่าย การให้ความสำคัญต่อกลุ่มบ้านที่เป็นเพื่อนบ้านกัน กลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย การจัดแบ่งชนชั้นและสถานภาพ ผู้นำและบริวาร กลุ่มการเมือง หมู่บ้านในฐานะองค์กรบริหารและปกครอง สังคมหมู่บ้านและวัดของหมู่บ้าน ลักษณะสำคัญดังกล่าวนี้ Potter เชื่อว่า มีอยู่ในหมู่บ้านไทยทุกหมู่บ้านและเป็นองค์ประกอบสำคัญในการก่อรูปโครงสร้างของสังคม สิ่งที่สำคัญ คือ ลักษณะ

เหล่านี้จะไม่เหมือนกันในแต่ละหมู่บ้านเสมอไป ในแต่ละแห่งอาจมีลักษณะบางอย่างที่เห็นได้ชัดเจน บางอย่างอาจจะขาดหายไป (ชยันต์ วรรณะภูมิ, 2537)

การทำความเข้าใจชุมชน คือ การทำความเข้าใจโครงสร้างของสังคม หมายถึง กลุ่มหรือประเภทของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือประเภทของคน ความสัมพันธ์ของคนภายในกลุ่ม (อคิน รพีพัฒน์, 2531) ในชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคมขั้นพื้นฐานเป็นความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ชาวบ้านแต่ละคนจะเกี่ยวพันกับบุคคลอีกคนหนึ่งในกลุ่มเครือญาติบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ 2 ทาง คือ ทางสายเลือดหรือการสืบเชื้อสาย และการแต่งงานหรือการเกี่ยวดอง ความสัมพันธ์แบบ“ผู้อุปถัมภ์ – ผู้ได้รับอุปถัมภ์” เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองฝ่ายที่พึ่งพาและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันแต่เป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน ในสังคมไทย ความสัมพันธ์แบบนี้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับระบบผู้อุปถัมภ์หรือสิทธิพ่อปกครองลูก แนวคิดนี้ยังสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของสังคมไทย ที่เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและเชื่อในความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม ซึ่งยอมรับความแตกต่างส่วนตัวในการมีทรัพย์สินและอำนาจวาสนาว่าเป็นสิ่งธรรมดา เนื่องจากสะสมบุญบารมีไว้แตกต่างกัน (ชยันต์ วรรณะภูมิ, 2537)

นอกจากนี้ ยังได้เน้นแนวคิดเรื่องการหน้าที่ หมายถึง อะไรก็ตามที่เป็นสถาบันหรือพฤติกรรมที่มาสืบสนุนให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งโครงสร้างของสังคม (อคิน รพีพัฒน์, 2531) คือ

- 1) สถาบันสงฆ์ เป็นพระที่ได้รับการนับถือมาก การหน้าที่ของท่าน คือ ช่วยในการไกล่เกลี่ย ระวังความขัดแย้งต่างๆ
- 2) การพบปะประชุมแบบไม่เป็นทางการ หรือการพูดคุยถกเถียงกันอย่างเป็นทางการ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างเต็มที่ เป็นบรรยากาศที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีอิสระ เสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ไม่เหมือนในบรรยากาศที่มีการประชุมพูดคุยกันอย่างเป็นทางการและมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาร่วมด้วย
- 3) บทบาทของกลุ่มแบบแนวนอนในการพัฒนา การรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีสถานภาพใกล้เคียงกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนสมาชิกมีปัญหาและผลประโยชน์ร่วมกันนั้น เป็นลักษณะการรวมกลุ่มตามธรรมชาติของชาวบ้านเป็นการรวมกลุ่มในลักษณะแนวนอนที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของสมาชิก ต่างจากการรวมกลุ่มแนวตั้งของทางราชการที่พยายามจัดตั้งกลุ่ม โดยรวบรวมบุคคลที่มีสถานภาพต่างกัน ฐานะแตกต่างกัน ปัญหาแตกต่างกัน ผลประโยชน์แตกต่างกัน ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนายากมาก
- 4) บทบาทหน้าที่ของผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ มีความสำคัญต่อการพัฒนามาก การหน้าที่ (Function) ของผู้นำไม่เป็นทางการ จะช่วยสนับสนุนการรวมกลุ่มและการร่วมมือกัน

การดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ที่ริเริ่มเองโดยชาวบ้าน ให้เป็นไปอย่างง่ายขึ้น และก่อให้เกิดการพัฒนาในลักษณะล่างขึ้นบน (Bottom-Up)

วัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ที่มาจากความเชื่อ ค่านิยม การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ (องค์การอนามัยโลก อ้างถึงใน สุวรรณสา ศาคร, 2543 : 18-19 และนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527 : 183) ดังนั้น วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงถือได้ว่าเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมโดยการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

การมีวัฒนธรรมของชุมชน รากเหง้าของสังคมมีฐานเดียวกันหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ศาสนา หรือการเป็นสมาชิกในเครือญาติหรือเชื้อสายเดียวกัน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในปัญหาเดียวกันจะทำให้เกิดสภาวะการณ์รวมตัวที่เป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดความกลมกลืนซึ่งจะมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มากกว่าการมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันหรือการรวมตัวโดยการสร้างจากภายนอก พัฒนาการของการมีส่วนร่วมจะพัฒนาจากกลุ่มคน เช่น ชมรม ประชาคม ชุมชน และเครือข่าย โดยมักจะต้องมีวิถีคิดและทิศทางในการร่วมกันภายใต้สถานการณ์หรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกัน เช่น เครือข่ายพัฒนาอาชีพ เครือข่ายอนุรักษ์ป่า เป็นต้น (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547)

การพัฒนาของการมีส่วนร่วมความเข้มแข็งของผู้มาเป็นปัจจัยสำคัญด้วยประการหนึ่ง ทั้งผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ แต่มีสถานะและบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน ครู หรือผู้นำรุ่นใหม่ที่ได้รับการเชื่อถือ เป็นต้น (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) เช่น พื้นที่หรือกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง มักจะมีผู้นำที่เข้มแข็งเป็นองค์ประกอบหนึ่งเสมอในความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ชาวบ้านถือว่าเป็นตัวหลัก (main actor) ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน หน่วยงานภายนอกมีบทบาทสนับสนุน (บำรุง บุญปัญญา 2549)

จากสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันย่อมมีปัจจัยและอิทธิพลเกี่ยวพันที่แตกต่างกัน ด้วย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากความแตกต่างเชิงพื้นที่ (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) เช่น

- สภาพภูมิประเทศและสภาพทางนิเวศที่แตกต่างกัน ทำให้รูปแบบการใช้ประโยชน์แตกต่าง ส่งผลให้ลักษณะปัญหาและความรุนแรงของปัญหาต่างกันไปด้วย

- วัฒนธรรม เชื้อสาย ชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน อันเป็นสภาพพื้นฐานเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นทำให้ลักษณะการรวมตัวและความเข้มแข็งของการรวมตัวแตกต่างกัน

- ศักยภาพและแนวนโยบายการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ทำให้รูปแบบกิจกรรมในการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไปด้วย
- ปัจจัยทางการเมือง มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ ทั้งทิศทางการผลักดันแผนงาน และงบประมาณการพัฒนา หรือการเน้นการอนุรักษ์

ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชน ประกอบด้วย ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่นถือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากในการจัดการ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตโดยตรง นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่ง คือ ที่พึ่งทางใจ ตามความเชื่อความศรัทธา ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดประเพณีต่างๆ ขึ้นมา แต่ละท้องถิ่นจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตนแตกต่างกันออกไป ตามบริบทที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงลักษณะทางสังคมหรือชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติ และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างบ้านเรือนแต่ละหลัง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549)

2.4.2 วัฒนธรรมชุมชนในบริบทของชุมชนในเมืองเชียงใหม่

สำหรับเมืองเชียงใหม่ที่อยู่บนบริบทของวัฒนธรรมล้านนา มีระบบสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย คนส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม “ไต” หรือ “ไท” กลุ่มที่มีมากที่สุด คือ ไทยวน รองลงไปคือกลุ่มไทลื้อ ไทยอง ไทเขิน รวมทั้งลัวะ ขมุ ฯลฯ ดังนั้น เมืองเชียงใหม่จึงมีคติความเชื่อพื้นถิ่นภูมิปัญญา รวมทั้งการนับถือพระพุทธศาสนาแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทยแม้ในปัจจุบัน ชาวเชียงใหม่เช่นเดียวกับชาวล้านนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนับถือ “ผี” ที่เชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ที่จะดลบันดาลให้ชาวล้านนาอยู่เย็นเป็นสุขหรือประสบภัยพิบัติต่างๆ ความเชื่อเรื่องผีและการนับถือผีของชาวล้านนาเป็นที่มาของพลังอำนาจ และเป็นความเชื่อที่สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคม (อาณัติและฉลาดชาย, มปป.) ปัจจุบันชาวยังมีความเชื่อและมีการประกอบพิธีกรรมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับเสี้ยววัด ซึ่งถือว่าเป็นที่สถิตของอดีตเจ้าอาวาสผู้มรณภาพที่ต้องมีการทำการสักการะเป็นประจำ และเสี้ยวบ้านถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์โดยเชื่อกันว่าถ้าชุมชนใดมีเสี้ยวบ้านจะทำให้คนในชุมชนนั้นอยู่ร่มเย็นเป็นสุข โดยจะต้องมีการจัดให้มีพิธีสืบชะตาหมู่บ้านหรือที่เรียกกันว่า “สืบชะตาหลวง” ในพิธีนอกจากจัดให้มีการเลี้ยงผีแล้ว ยังจัดให้มีการพ้อนรำของช่างทรงของเจ้าหรือผีต่างๆ ที่เข้ามาร่วมในพิธีครั้งนี้ด้วย

จากคติความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือมนุษย์และความเชื่อเรื่องกรรมนำไปสู่คติความเชื่อเรื่อง “ชืด” หรือ “ชืดขวง” ซึ่งเชื่อว่าหากประพฤติไม่ถูกต้อง กรรมที่ผู้นั้นละเมิดกฎแห่งชืดจะมาสนอง

ผู้กระทำ (มณี, 2539) กฎนี้มีหลายประเภทใช้สำหรับควบคุมความประพฤติของแต่ละบุคคลกับควบคุมพฤติกรรมของคนทั้งสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการใช้ทรัพยากรซึ่งถือว่าเป็นของส่วนรวมหรือของหน้าหมู่ หากปัจเจกชนละเมิดกฎแห่งชีวิต คนผู้นั้นก็จะ “ตกชีวิต” ประสบความหายนะ ความวิบัติโดยส่วนตัวและครอบครัว แต่หากละเมิดกฎเกณฑ์ที่ใช้ควบคุมสังคมทั้งสังคม เรียกว่า “ตกชีวิตหลวง” ทำให้คนหมู่มาเดือดร้อนต้องประสบความวิบัติทั้งสังคม (ดวงจันทร์, 2548)

จะเห็นได้ว่า ทั้งความเชื่อพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพระพุทธศาสนาในล้านนาและเชียงใหม่มีแบบฉบับของตนเอง ซึ่งล้วนนำไปสู่การปฏิบัติที่นอบน้อมถ่อมตน การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด การไม่โลภเอาของส่วนรวมมาเป็นของส่วนตน การคิดถึงคนรุ่นต่อไป ซึ่งหลักการเหล่านี้ทำให้คนเชียงใหม่สามารถดำรงวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนและสามารถสืบทอดต่อมากกว่า 700 ปี โดยเฉพาะความเชื่อพื้นถิ่นเรื่อง “ชีวิต” เป็นกฎหมายจารีตที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมล้านนาให้รู้จักใช้ทรัพยากรและการปฏิบัติตัวที่เหมาะสม เพื่อไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ในแต่ละชุมชนต่างมีมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสืบทอดกันมาในระดับหนึ่งที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากการมี “ความสำนึกทางชาติพันธุ์ (Ethnic Consciousness)” เป็นสายใยสร้างชุมชน “คนเมือง” ขึ้น เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของตนที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น ไม่ว่าจะเป็ “คนพื้นเมือง” (Autochthony or Indigenous People) เช่น ลัวะ เม็ง ยาง ฯลฯ หรือกลุ่มคนที่เข้ามาใช้อำนาจทางการเมือง เช่น พม่า และสยาม เพื่อเป็นปฏิกริยาตอบโต้การถูกเหยียดหยามจากคนกลุ่มอื่น และสร้างพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ที่มีอัตลักษณ์ของตนไว้อย่างภาคภูมิใจ ดังนั้นแม้ตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยเฉพาะในระยะหนึ่งศตวรรษที่ผ่านมา เมื่อสยามเข้าปกครองเชียงใหม่แล้วทำให้คนในเชียงใหม่มีความรู้สึกเป็นชาติไทยเหมือนคนในภูมิภาคอื่นแล้วก็ตาม สำนึกทางชาติพันธุ์แห่งความเป็น “คนเมือง” ก็ยังคงดำรงอยู่เป็นสายใยที่เชื่อมชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างลึกๆ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2545)

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ของสมโชติ อ๋องสกุล (2546) มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เหลืออยู่ในแต่ละชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยชาวบ้านและพระสงฆ์ที่เป็นลูกชาวบ้านในแต่ละชุมชนและคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นแกนของชุมชนในการสืบทอดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในส่วนคติความเชื่อเรื่องผี-พราหมณ์และความศรัทธาในพุทธศาสนาที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่โดยมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเป็นเสมือนลมหายใจของชุมชน จากการศึกษายังพบว่า

- ในแต่ละชุมชนที่สามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ได้ มีการสืบต่อมา โดยเฉพาะจากคนที่ผ่านการศึกษาระบบโรงเรียนภาคบังคับและน้อย-หนานเป็นหลัก

- วัดเป็นศูนย์กลางของแต่ละชุมชน เจ้าอาวาสมีบทบาทมากต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เพราะคนในชุมชน ชาวบ้าน เชื่อฟังและยินยอมทำตามที่วัดต้องการ เช่น ชุมชนวัดศรีสุพรรณที่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดำเนินการเอง ชุมชนวัดหมื่นสารบ้านวัวลายเจ้าอาวาสให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลังไม่ดำเนินการเอง ชุมชนวัดพวกแต่มที่มีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำชุมชนทั้งในวัดและนอกวัดแบบดั้งเดิมของล้านนา เป็นต้น

- ชาวบ้านต้องการการเปลี่ยนแปลงในชุมชน โดยเฉพาะในวัด จึงต้องรอเวลาช่วงเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาส เช่น กรณีวัดเกต เป็นต้น

- การรื้อฟื้นความรู้ทางประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านมีพลังเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้น จากเดิมที่ต่างคนต่างอยู่ต่างทำมาหากิน เริ่มรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีบรรพบุรุษเป็นคนมาจากที่เดียวกัน มีอะไรที่เหมือนกัน ต่อไปควรทำอะไรเพื่อฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นให้ลูกหลานได้รับรู้ เช่น การคิดจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน การคิดจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นต้น (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546.)

2.5 กรณีศึกษาเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

จากกรณีศึกษา ชุมชนย่านยานาคะ เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (ทิพย์สุดา, 2543 และ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546) และชุมชนนิชิจิน เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546) ทั้ง 2 ชุมชน ได้ให้ความสำคัญกับ ประเด็นทางด้านสังคมที่เน้นการคงอยู่ของผู้คนในชุมชน เนื่องจากผู้คนเหล่านี้เป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยแสดงถึงบทบาทของนโยบายและกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นที่เน้นการวางแผนการจัดการทั้งในระดับชาติที่กำหนดให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ และระดับท้องถิ่นที่กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ รวมทั้งการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชากรท้องถิ่น ในดำเนินการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องในด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 2 แห่ง มีโครงสร้างในการดำเนินการชุมชนที่มีการอยู่อาศัยที่ต่อเนื่องมาจากอดีต ลักษณะสำคัญในการดำเนินการ คือ การให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาตั้งแต่เริ่มกระบวนการดำเนินการอนุรักษ์ในการศึกษาคุณค่าของพื้นที่และที่ตั้ง โดยมีแนวทางในการจัดการดังนี้

1) แนวทางในการจัดการพื้นที่สาธารณะ เป็นการจัดการลงในรายละเอียดของบริเวณที่ทำการศึกษามีความสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ในส่วนของสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบของชุมชนที่เป็นย่านที่มีผลต่อจินตภาพของชุมชน โดยกำหนดแนวทางในการป้องกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการสร้างข้อตกลงร่วมกันในการใช้

พื้นที่สาธารณะ เช่น การจัดการด้านการสัญจรของรถยนต์ภายในชุมชนระหว่างทางเดินเท้ากับรถยนต์ภายในชุมชน เป็นการกำหนดแนวทางในการจัดการปัญหา รวมไปถึงความต้องการใช้พื้นที่ในปัจจุบันที่เอื้อและสอดคล้องต่อแนวทางในการดำเนินการอนุรักษ์ การทำความเข้าใจถึงพื้นที่การใช้งานในอดีตที่เป็นความทรงจำที่มีคุณค่าการปรับปรุงการใช้งานพื้นที่ภายในชุมชนสอดคล้องต่อความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชน และลักษณะอันโดดเด่นอันเป็นองค์ประกอบทางจิตวิญญาณของสถานที่

2) แนวทางในการจัดการสถาปัตยกรรม โดยการควบคุมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิทัศน์ภายนอกที่จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ มีการดำเนินการ ดังนี้

- ลักษณะทางกายภาพของชุมชน การดำเนินการสงวนรักษาและปรับปรุงให้เกิดความคงทน และคงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์

- การควบคุมการปลูกสร้างอาคารใหม่ในพื้นที่ มีทั้งการควบคุมรูปด้านของอาคาร ขนาดของอาคาร หรือโครงสร้าง สีสีนองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม รวมถึงไม่อนุญาตให้ทำการปลูกสร้างอาคารใหม่ในบริเวณที่จะรบกวนภูมิทัศน์ในย่านที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชน

- ยอมให้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานภายในให้สอดคล้องกับความต้องการในปัจจุบัน เพื่อสร้างคุณค่าให้กับอาคารเก่าที่ปล่อยทิ้งร้าง ตัวอย่างกรณีของนิชิจิน ที่ปรับเปลี่ยนแปลงห้องแถวให้สอดคล้องกับความต้องการพื้นที่ภายในของผู้เช่าอาคาร รวมไปถึงการหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินการรักษามรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการสร้างเงื่อนไขที่เอื้อประโยชน์ต่อเจ้าของอาคารและผู้เช่าอาคารรายใหม่ ในส่วนของพื้นที่อนุรักษ์ที่ต้องควบคุมภาพลักษณ์ ขนาด สีสีน และองค์ประกอบภายในชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงการยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในส่วนอื่นที่ไม่รบกวนต่อภาพรวมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

3) แนวทางในการดำเนินการในด้านความหมายของพื้นที่ เป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่จะดำเนินการ โดยสร้างคุณค่าจากความหมายดั้งเดิมของพื้นที่ที่ตอบสนองต่อการใช้งานในปัจจุบัน แต่ยังคงความหมายทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ในส่วนที่ยังคงคุณค่าทางสถาปัตยกรรมหรือลักษณะทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของแขกผู้มาเยือนชุมชน เช่น ชุมชนนิชิจิน ที่มีการคงความหมายของชุมชนที่สร้างผลงานด้านการทอผ้าปรับสู่ชุมชนของศิลปินสมัยใหม่ เป็นนัยยะของการคงความหมายและการสร้างความหมายใหม่ที่สอดคล้องกับความหมายดั้งเดิม สอดคล้องกับความต้องการพื้นที่ใช้งานในปัจจุบัน รวมถึงการควบคุมการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางธรรมชาติที่มีคุณค่าต่อผู้อยู่อาศัย เป็นสถานที่อันเป็นคุณค่าของกิจกรรมในอดีต

ในการดำเนินการนั้น ได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนให้เป็นตัวกลางประสานงานระหว่างภาครัฐกับชุมชน การสร้างความรู้สึกรักบ้านเกิดภาคภูมิใจและมีความพึงพอใจในชุมชนของเขา เป็นการเริ่มต้นในการเข้าทำการดำเนินการปกป้อง ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม ที่จะได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากชาวบ้านและร่วมเป็นสมาชิกในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยในเนื้อหาของแนวความคิดมี 3 ประเด็น คือ ทำให้ชุมชนกลับมาอยู่อาศัยได้ ความสะอาดน่าอยู่อาศัย การสร้างคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นโดยที่วิถีชีวิตในชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้และต้องได้รับความพึงพอใจจากผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และก่อให้เกิดบรรยากาศเฉพาะอันเป็นคุณค่าคู่กับการดำเนินการรักษาลักษณะทางกายภาพของชุมชน ตลอดระยะเวลาในการดำเนินการพัฒนา สามารถที่จะปรับเปลี่ยนโครงการให้เหมาะสม โดยต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการชุมชนและสามารถยืดหยุ่นได้ตามความต้องการของชาวชุมชน

การที่เมืองนารา (Nara) ในประเทศญี่ปุ่น สามารถรักษาความเป็นชุมชนดั้งเดิมไว้ได้นั้น เนื่องจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญต่อความยั่งยืนของเมืองนารา ได้แก่ นโยบายระดับชาติ ซึ่งกำหนดให้นาราเป็นเมืองหนึ่งในสามของเมืองประวัติศาสตร์ของชาติ และแผนพัฒนาภาคกำหนดให้ภาคกึ่งที่ครอบคลุมจังหวัดทั้งหมด 8 แห่ง รวมทั้ง โตเกียว นารา และ โอซากา ให้มีการพัฒนาที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ นาราซึ่งเป็นเมืองประวัติศาสตร์เก่าแก่จะดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนเนื่องจากรัฐได้ประกาศเป็นนโยบายระดับชาติและการประกาศเทศบัญญัติหลายเทศบัญญัติและกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์ของเมืองนารา เพื่อช่วยในการเก็บรักษานาราในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ ปัจจัยที่สำคัญ คือ ความเชื่อดั้งเดิมและศาสนามีอิทธิพลเป็นอย่างสูงต่อคนนารา ที่ส่งผลให้คนนาราดูแลบ้านช่องและเมืองให้สะอาดเรียบร้อยและอยู่อย่างอ่อนน้อมต่อธรรมชาติโดยเก็บรักษาต้นไม้ใหญ่และพื้นที่สีเขียวไว้เป็นอย่างดี รวมทั้งปัจจัยด้านความภาคภูมิใจในรากเหง้าและภูมิใจที่ได้อาศัยอยู่ในเมืองหลวงแห่งแรกของญี่ปุ่น ทำให้คนนาราสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีและมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอาคารบ้านเรือนและอาคารทางศาสนา และกระบวนการสร้างสรรค์เมือง ทำให้มีการก่อตั้งศูนย์สร้างสรรค์เมืองนาราหรือศูนย์นารามาชิซึคิ ริ มีบทบาทสำคัญในการเก็บรักษาพื้นที่เก่าของเมือง รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิทัศน์เมือง บรรยากาศเมือง ประวัติศาสตร์ และบ้านไม้แบบดั้งเดิม สูดทำยเป็นปัจจัยโชไนไก (Chonaigai) หรือสมาคมชุมชนที่ทุกคนที่อาศัยอยู่จะต้องเป็นสมาชิกและเสียค่าสมาชิก สมาคมนี้อาศัยความตระหนักและสำนึกต่อชุมชน รวมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนของตน (ดวงจันทร์, 2547)

สำหรับเมืองบาหลี ที่สามารถในการเก็บรักษาย่านเมืองตลอดจนวัฒนธรรมได้อย่างเข้มแข็ง เนื่องจากปัจจัยหลายประการ ดังนี้ ปัจจัยทางด้านนโยบายของรัฐบาลดัตช์ที่มีต่อ

บาทลีในฐานะอาณานิคมด้วยกระบวนการทำบาทลีให้เป็นบาทลี (The Balinization of Bali) กำหนดนโยบายการปกป้องวัฒนธรรมของบาทลีอย่างเป็นรูปธรรม การพยายามทำให้บาทลีเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living museum) โดยพยายามให้บาทลีเก็บรักษาวัฒนธรรมบาทลี และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่นในการที่จะดำรงอัตลักษณ์ของตนเองและการส่งเสริมโดยผ่านการท่องเที่ยว (Pichard, Michel., 1996.) นโยบายของรัฐบาลอินโดนีเซียที่รณรงค์ให้ทำการท่องเที่ยวให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและทำสังคมให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว (The Socialization of Tourism and the Touristification of Society) รวมทั้งการที่ชาวต่างชาติชื่นชมความเป็นบาทลี ทำให้คนบาทลีเริ่มมองเห็นคุณค่าในตัวเองและเก็บรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ปัจจุบันคือ ศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดสำหรับบาทลี ในการดำรงรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้งการมีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งที่รวมตัวกันแสดงรายการที่เป็นพิธีกรรมดั้งเดิมให้นักท่องเที่ยวเข้าชม ทำให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปถึงมือชาวบ้านอย่างแท้จริง ชุมชนที่เข้มแข็งทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างยุติธรรม (ดวงจันทร์, 2547)

นอกจากนี้แล้ว การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองมรดกโลกอื่นๆ เช่น เมืองลี่เจียง ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นเมืองมรดกโลก (the World Heritage cities) ในปี ค.ศ.1997 มีโครงสร้างเป็นเมืองประวัติศาสตร์ชนกลุ่ม "Naxi" และวัฒนธรรม "Dongba" โดยรัฐบาลจีนได้ใช้ความร่วมมือขององค์กรต่างๆ เพื่อสร้างแหล่งทุนในการอนุรักษ์เมือง และให้ความสำคัญกับภาคสาธารณะและเอกชนในการมีส่วนร่วม การจัดการของหน่วยงานภาครัฐในรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการบริจาคเงิน เพื่อสร้างแผนการจัดการและแนวทางการอนุรักษ์ทั้งอาคารและลำคลอง (Zhang and Yamamura, 2003, GFH, 2008) หลวงพระบาง ประเทศลาว รัฐบาลได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการฟื้นฟูและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของหลวงพระบาง คือ ประเพณีเก่าแก่ วัดวาอาราม และสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา รูปแบบวัฒนธรรมประเพณีที่เก่าแก่และสถาปัตยกรรมมรดกของเมืองจนกระทั่งได้รับเป็นเมืองมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก ในการปรับปรุงพระราชวังเก่าแก่ ปรับปรุงบ้านเรือนตามแบบแผนต้นแบบเดิมของสถาปัตยกรรมลาว ด้วยความร่วมมือจากชาวบ้านและพระสงฆ์ การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมด้วยภาษีจากการกิจกรรมท่องเที่ยว (UNESCO 2004) ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูเนสโก และรัฐบาลฝรั่งเศส (Engelmann 1997)

จากกรณีศึกษา พบว่า ชุมชนยานากะ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น เป็นการเริ่มต้นจากคนในพื้นที่จากกลุ่มแม่บ้านในย่านยานาเซน ทำให้เกิดกลุ่มคนที่ตระหนักถึงคุณค่าของถิ่นที่อยู่อาศัย จากนั้นจึงได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการเข้ามาช่วยส่งเสริมการจัดการในด้านกายภาพ

ของชุมชน ส่วนชุมชนนิชิจิน เมืองเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น เกิดจากกลุ่มศิลปินที่สนใจในอาคารแถวที่เป็นเอกลักษณ์แบบมาจิยะและนางายะ ที่ทิ้งร้างนำมาจัดการให้เกิดประโยชน์โดยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารแถว ที่ตอบสนองต่อการใช้งานที่สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยของวิถีชีวิตในปัจจุบัน เมืองนารา ประเทศญี่ปุ่น ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทางสังคมที่เน้นการอนุรักษ์ผู้คนในชุมชน เนื่องจากผู้คนเหล่านี้เป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยแสดงถึงบทบาทของนโยบายและกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น ที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการปฏิบัติงาน โดยการจัดตั้งองค์กรชุมชนให้เป็นตัวกลางประสานงานระหว่างภาครัฐกับชุมชน ส่วนกรณีของบาห์ลี แสดงให้เห็นถึงบทบาทของนโยบายระดับชาติ นโยบายระดับเมือง และการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและพลเมือง ที่ให้ความสำคัญกับการกระตุ้นให้เกิดแนวคิดในการเก็บรักษาเมืองในบางแง่มุม ร่วมกับวิสัยทัศน์ของการบริหารจัดการเมืองและเทศบัญญัติ รวมทั้งการกระตุ้นให้พลเมืองให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ สำหรับกรณีลิเจียง การอนุรักษ์และการฟื้นฟูโดยการรณรงค์การบริจาคเงินและรายได้ได้จากการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นเครื่องมือในการจัดการเมืองมรดกโลก หลวงพระบางใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนและพระสงฆ์เป็นกลไกในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของเมือง

2.6 สรุปแนวคิดทฤษฎีที่นำมาสร้างเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษา

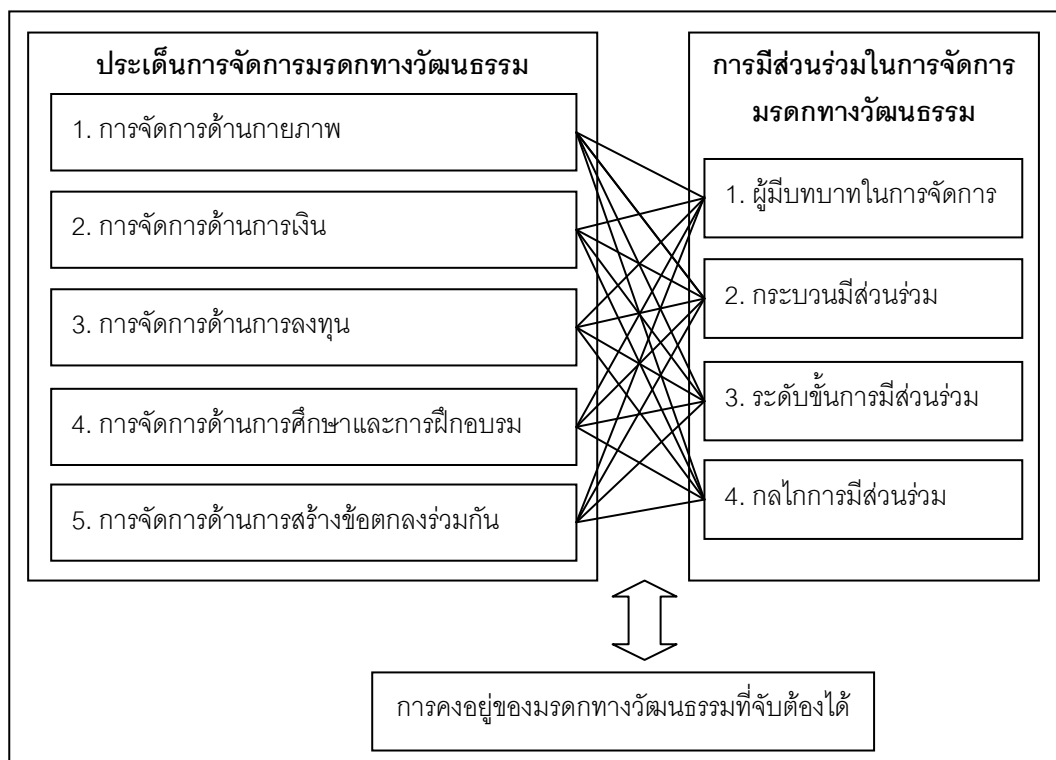
จากการทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎี แนวคิดที่เกี่ยวข้อง นำมาสรุปเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษา เพื่อค้นหารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการอธิบายและชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ในพื้นที่เมืองที่มีบทบาทหน้าที่เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง สำหรับพื้นที่ตัวอย่างในการวิจัยนี้ คือ เมืองเชียงใหม่เป็นท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่มีการตั้งถิ่นฐานอันยาวนานกว่า 700 ปี มีชื่อเสียงไปทั่วโลก มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น มีลักษณะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลายที่อยู่บนพื้นฐานลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้ชุมชนต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่มีเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะของชุมชนแตกต่างกันตามการตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์และภูมิหลังทางวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ในการรักษาอัตลักษณ์ของตนที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการจัดการ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมโดยตรง รวมทั้งการมีรากเหง้าของสังคมที่มีฐานเดียวกันหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ความเชื่อ ค่านิยม การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาศาสนา ความเป็นเครือญาติหรือเชื้อ

สายเดียวกัน เป็นต้น จะมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงคุณลักษณะผู้นำทั้งผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ประธานชุมชน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการแต่มีสถานะและบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด เช่น พระสงฆ์ ผู้อาวุโสในชุมชน ในแต่ละชุมชนแตกต่างกันและมีบทบาทที่แตกต่างกัน ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนแตกต่างกันออกไป

ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้ทำการศึกษาถึง การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในลักษณะการเปรียบเทียบระหว่างชุมชนต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ ที่เศรษฐกิจชุมชนขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยว และศึกษาถึงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เหมาะสมที่ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และตอบสนองต่อความต้องการด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้การศึกษานี้มีความซับซ้อนมากขึ้นและยากขึ้น

ดังนั้น การศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษา ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ จึงมีกรอบแนวคิดในการศึกษาดังแผนภูมิที่ 2.5

แผนภูมิที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากกรอบแนวคิดประกอบด้วย รายละเอียด ดังนี้

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่ศึกษาในครั้งนี้ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ที่ปรากฏเห็นได้อย่างชัดเจน ประกอบด้วย โบราณสถาน อาคาร สิ่งก่อสร้าง ลักษณะภูมิทัศน์ แหล่งงานศิลปหัตถกรรมที่มีการใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรม เป็นจุดเริ่มต้นในการอธิบายถึงการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในแต่ละชุมชน ที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของชุมชน การใช้ที่ดินของในแต่ละชุมชนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ด้วยอิทธิพลวิถีชีวิตดั้งเดิม สถาปัตยกรรม ทัศนียภาพของพื้นที่ (Rapoport 1977)

2) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ใช้แบบจำลองสำหรับความร่วมมือในระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย (UNESCO, 2004) เป็นแนวคิดหลัก เนื่องจากเป็นแบบจำลองที่ได้รับเอาแนวคิดในแนวทางกลยุทธ์ Agenda 21 ของท้องถิ่น โดยการสร้างและการดำเนินการแผนปฏิบัติการ สำหรับการจัดการอย่างยั่งยืนของมรดกในระดับชุมชน (Asa Christina, Ladkin Adele and Fletcher John, 2004) และได้ทำการศึกษาเมือง 8 แห่ง ในประเทศกำลังพัฒนา ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ซึ่งมีบริบทของเมืองที่ใกล้เคียงกับเมืองเชียงใหม่ ที่เป็นเมืองในประเทศกำลังพัฒนาและอยู่ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และเป็นแบบจำลองที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการผลประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน และเป็นการจัดการที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันภายในของชุมชน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ปกป้องเอกลักษณ์ของชุมชนที่ส่งต่อไปยังคนรุ่นใหม่ และการดำเนินชีวิตร่วมสมัย ร่วมกับแนวคิดของ Albert Mumma (2009) ที่กล่าวถึงระบบการจัดการที่มีทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ สำหรับประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

2.1) การจัดการทางการเงิน ที่นำมาใช้ในการดูแลรักษาและดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ประเภท ตามที่มาของแหล่งการเงิน คือ แบบทางการ เป็นการเงินที่ได้มาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเชิงสถาบัน ได้แก่ งบประมาณภาครัฐ กองทุนสำหรับการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวหรือเงินบริจาคจากองค์กรระหว่างประเทศ เงินบริจาคจากภาคเอกชน เงินบริจาคจากองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) แบบไม่เป็นทางการ เป็นการเงินที่ได้มาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียท้องถิ่น ได้แก่ เงินบริจาคจากคนในชุมชน กองทุน หรือสหกรณ์ ที่มีการจัดตั้งจากคนในชุมชน เงินบริจาคจากนักท่องเที่ยว คนนอกชุมชน การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน เช่น วัสดุ แรงงาน ฯลฯ จากคนในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งแบบนี้จะใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ และส่งผลให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมาก

2.2) การจัดการด้านการลงทุน ประกอบด้วยแบบทางการ เป็นการสร้างโอกาสสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมและการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการรักษา

ศิลปวัฒนธรรม โดยหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว โครงการอนุรักษ์ โครงการนำกลับมาใช้ใหม่ โครงการสาธารณะ การจัดงานและเทศกาล การจัดกิจกรรมถนนคนเดิน เป็นต้น และแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสร้างโอกาสสำหรับการส่งเสริมกิจกรรม และการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการรักษาศิลปวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ได้แก่ การลงทุนในการสร้างผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ของชุมชน การรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพงานฝีมือ การลงทุนในการประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อวีดิทัศน์ การสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน การลงทุนในการติดต่อสื่อสาร เช่น การติดตั้งเครื่องกระจายเสียง เป็นต้น และการประชาสัมพันธ์ผลผลิต

2.3) การจัดการทางการศึกษาและการฝึกอบรม แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบทางการเป็นการศึกษาและการฝึกอบรมในระบบ ได้แก่ การฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์ การดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม การสร้างเทคโนโลยีเกี่ยวกับการรักษามรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในหลักสูตรการศึกษาในสถาบันการศึกษา และแบบไม่เป็นทางการเป็นการศึกษาและการฝึกอบรมนอกระบบ ได้แก่ การฝึกอบรมให้ความรู้ทางด้านการอนุรักษ์ การดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม การสร้างเทคโนโลยีเกี่ยวกับการรักษามรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกหลักสูตรการศึกษาในสถาบันการศึกษา เป็นการดำเนินการโดยคนในชุมชน หรือเพื่อนในชุมชน

นอกจากนี้ มีการจัดการด้านการเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่นๆ ในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชนทั่วไป เป็นการจัดการความรู้ มีจุดเริ่มต้นจากการรวบรวมความรู้จากการทำงานวิจัย หรือการสร้างองค์ความรู้ ทั้งในเชิงกายภาพ และคุณลักษณะทางนามธรรม ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หรือการประมวลและสังเคราะห์จากผู้อื่น มาสกัดให้เป็นเรื่องที่ย่อยง่ายแก่ความเข้าใจของสาธารณะ แล้วจัดแสดงหรือเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบหนังสือ สารคดี ภาพยนตร์ นิทรรศการ หนังสือนำชม หนังสือท่องเที่ยว การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ฯลฯ โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน

2.4) การจัดการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เป็นการสร้างความตกลงร่วมกัน ประกอบด้วยแบบทางการ เป็นการดำเนินการโดยมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ การพูดคุยตกลงผลประโยชน์ร่วมกันโดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นคนกลาง และการใช้กลไกของรัฐ คือ กฎหมายในการดำเนินการ และแบบไม่เป็นทางการ เป็นการดำเนินการโดยชุมชน ได้แก่ การพูดคุยตกลงผลประโยชน์ร่วมกันโดยมีประธานชุมชนเป็นคนกลาง และการใช้กลไกของชุมชน คือ

กฎระเบียบชุมชน การประสานความร่วมมือ การทำงานร่วมกัน ในการดำเนินการ รวมทั้งการจัดตั้งกลุ่มของชุมชนในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.5) การจัดการทางกายภาพ ประกอบด้วย แบบทางการ ที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรม การดูแลสภาพแวดล้อมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม การใช้พื้นที่ภายในเมือง การจัดการระบบคมนาคมและการจราจร อาทิ ถนน ทางเดินเท้า ระบบขนส่งมวลชน ที่จอดรถ โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ข้อมูลข่าวสาร และการสื่อความหมาย การนำเสนอข้อมูลข่าวสาร อาทิ ป้าย สัญลักษณ์ มัตติมีเดีย สื่อต่างๆ เส้นทางท่องเที่ยวมรดก สิ่งประกอบบริเวณและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น บูทข้อมูลข่าวสาร ศาลา เป็นต้น และแบบไม่เป็นทางการที่คนในชุมชนเป็นแกนนำในการดำเนินการดูแลมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ และการจัดภูมิทัศน์ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ การใช้สอยอาคาร และการสื่อความหมาย การนำเสนอข้อมูลข่าวสาร อาทิ ป้าย สัญลักษณ์ มัตติมีเดีย สื่อต่างๆ เส้นทางท่องเที่ยวมรดก และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

สำหรับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) กระบวนการมีส่วนร่วม (Process) ระดับชั้นการมีส่วนร่วม (Levels) และกลไกการมีส่วนร่วม (Tools) โดยประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยหลัก ที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

3) ประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ใช้แนวคิดการจำแนกประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของ Nor Berg Schulz (1971) เป็นพื้นฐาน โดยจำแนกประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็น 2 ประเภท คือ

3.1) กลุ่มคนที่อยู่นอกย่าน (Outsider) ประกอบด้วย ภาครัฐ กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน และนักวิชาการอิสระนอกชุมชน

3.2) กลุ่มคนที่อยู่ในย่าน (Insider) ประกอบด้วย คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน (องค์กรชุมชน) ภาคเอกชนในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน และสถาบันศาสนาที่อยู่ในชุมชน รวมทั้งกลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน เช่น กลุ่มศรัทธาวัด เป็นต้น

ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในย่าน (Insider) โดยเฉพาะคนในชุมชน เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุด (Key Stakeholders) ส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ในลักษณะการรู้จักคุ้นเคยกัน ความเป็นเครือญาติ เพื่อนบ้านที่รู้จักกันมานาน มีความใกล้ชิดสนิท

สนมกันมากเหมือนญาติพี่น้อง มีการพบปะพูดคุยทั้ทหายและไปมาหาสู่กัน รวมถึงการใช้กลไกของผู้ใหญ่ในชุมชนที่เป็นที่เคารพนับถือ หรือคนที่เป็นผู้นำชุมชนหรือคนที่มีส่วนในการพัฒนาชุมชน หรือทำประโยชน์ให้ชุมชนเป็นหลัก หรือความเป็นผู้ที่รู้จักกันในชุมชนในการเข้ามาเป็นผู้ประสานงานและประสานความร่วมมือกันในชุมชน เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการซึ่งมีความสำคัญกว่ากระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการที่ใช้กฎหมาย กฎระเบียบของภาครัฐเป็นกลไกในการมีส่วนร่วม

4) กระบวนการมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นมิติที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

4.1) ขั้นตอนการริเริ่ม (Initiation) ประกอบด้วย การให้ข้อมูล (Informing) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และการกำหนดประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกในการค้นหาปัญหา

4.2) ขั้นตอนการวางแผน (Planning) ที่ประกอบไปด้วย การเตรียม (Preparation) ในการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การกำหนดกำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กำหนดบุคคลในการปฏิบัติงาน และการวางกฎระเบียบของกิจกรรม

4.3) ขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) เป็นขั้นตอนที่ใช้วิธีการมีส่วนร่วมในการดำเนินการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้วางแผนไว้ การชักชวนผู้อื่นให้เข้าร่วมปฏิบัติงาน และการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

4.4) ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) ประกอบด้วย การประเมินผลกิจกรรม การติดตามและหาแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงาน การอำนวยความสะดวกและให้การสนับสนุนต่างๆ รวมทั้งการควบคุมการดำเนินการ

5) ระดับขั้นการมีส่วนร่วมและกลไกการมีส่วนร่วม ในการศึกษาได้นำมาจัดระบบร่วมกัน โดยใช้ระดับขั้นการมีส่วนร่วมเป็นหลัก กลไกที่นำมาใช้จะอยู่บนพื้นฐานในบริบทของสังคมไทย ที่มีวัฒนธรรมชุมชนแบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน การเคารพนับถือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ และมีความเชื่อความศรัทธาทางศาสนา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1) ระดับขั้นการให้ข้อมูล ประกอบด้วยกลไก

5.1.1) จดหมายข่าว / ประกาศข่าว / หนังสือแจ้งข่าว / แผนพับ

5.1.2) หอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย

5.1.3) ป้ายประกาศ บอร์ดในชุมชน

5.1.4) การบอกด้วยวาจาตามบ้าน

- 5.1.5) การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน
- 5.1.6) การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน
- 5.1.7) การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน
- 5.2) ระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น ประกอบด้วยกลไก
  - 5.2.1) การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน
  - 5.2.2) การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน / การสนทนากลุ่มย่อย
  - 5.2.3) การประชุมคนในชุมชน
  - 5.2.4) สายด่วน สายตรง
  - 5.2.5) การปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ (ประชาพิจารณ์)
- 5.3) ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน ประกอบด้วยกลไก
  - 5.3.1) การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ
  - 5.3.2) การประชุมคนในชุมชน
  - 5.3.3) การตั้งคณะกรรมการ
  - 5.3.4) การสนทนากลุ่มย่อย
  - 5.3.5) การจัดสัมมนา / ประชุมเชิงปฏิบัติการ
  - 5.3.6) การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน
- 5.4) ระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ ประกอบด้วยกลไก
  - 5.4.1) การจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน
  - 5.4.2) การดำเนินกิจกรรม ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน
- 5.5) ระดับขั้นการร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล ประกอบด้วยกลไก
  - 5.5.1) การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล
  - 5.5.2) การสอบถามประชาชน โดยการสำรวจให้ประชาชนประเมิน
- 5.6) ระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน ประกอบด้วยกลไก
  - 5.6.1) การเจรจาความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย
  - 5.6.2) การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน

อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนในแต่ละชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการแบบไหน รูปแบบใด มักจะมาจากเหตุผลเบื้องหลัง ที่ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นส่วนสำคัญและมีอิทธิพล ที่เป็นเหตุผลที่จูงใจ และผลักดันให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

- 6) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน

6.1) ปัจจัยส่วนบุคคล ที่เป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ที่จะกระทำใดๆ ด้วยความต้องการของตน ทั้งนี้ลักษณะส่วนบุคคลที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมและการกระทำ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพทางสังคม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

6.2) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด ที่อยู่บนพื้นฐานสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่ วัฒนธรรม ชชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต รวมถึงสถานะและบทบาทของผู้นำ มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการรวมตัวของคนในชุมชน

6.3) ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย การเป็นสมาชิกของกลุ่ม การได้รับการฝึกอบรม ความรู้ ลักษณะทางสังคมหรือชุมชนที่มีความสัมพันธ์กัน และปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน

6.4) ปัจจัยด้านการรับสาร ประกอบด้วย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนและการได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียด

6.5) ปัจจัยด้านการเมือง มีองค์ประกอบทางด้านศักยภาพและแนวนโยบายการพัฒนาพื้นที่ งบประมาณ และอำนาจบังคับ

6.6) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ประกอบด้วย การได้รับประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมชุมชน การอนุรักษ์ และข้อมูลข่าวสาร

นอกจากนี้แล้ว การที่ชุมชนต่างๆ มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีรูปแบบที่แตกต่างกันนั้น เป็นผลมาจากคุณลักษณะของชุมชนที่แตกต่างกัน โดยใช้แนวคิดของ Garnham (1985) เป็นหลัก ที่กล่าวว่า การที่เมืองหรือชุมชนแต่ละแห่งมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป เป็นผลมาจากการมีลักษณะเฉพาะ (Identity) ขององค์ประกอบหลักในชุมชนที่ประกอบรวมกันขึ้น ก่อให้เกิดการรับรู้หรือการจดจำได้ถึงเอกลักษณ์หรือจิตวิญญาณของสถานที่ (Spirit of Place) และสำนึกของการเป็นส่วนหนึ่งของผู้คนในพื้นที่นั้นขึ้นมา ประกอบด้วยปัจจัยทางกายภาพด้านทำเลที่ตั้ง การใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ความเชื่อ กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รูปแบบกิจกรรมของชุมชน การใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมและปัจจัยทางสังคม-วัฒนธรรม ในแง่ของวิถีชีวิตและการจัดการของชุมชน ที่มีลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชน ตามแนวคิดที่เกี่ยวกับหลักการในการอนุรักษ์ อนุรักษ์ขนานชาติและกรณีศึกษา โดยเฉพาะประเด็นทางด้านจิตวิญญาณของชุมชนที่มีต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่ประกอบด้วยปรัชญา ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความภูมิใจในชุมชน ความเข้มแข็งของพลเมืองและชุมชน ความเข้มแข็งและบทบาทของศาสนา คุณลักษณะ

ประชากรที่มีความแตกต่างในแต่ละชุมชนที่ทำให้สามารถรักษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ชุมชนไว้ได้ นำมาใช้ในการอธิบายถึงความแตกต่างกันในแต่ละชุมชนที่เกิดปรากฏการณ์นี้ขึ้นและผลต่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนนั้นแตกต่างกัน

7) การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นผลมาจากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดย การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการศึกษานี้ใช้แนวคิดหลักเกณฑ์คุณค่าความสำคัญของมรดก วัฒนธรรมประเมินสภาพการคงอยู่ในแต่ละด้าน ประกอบด้วย

7.1) ด้านสุนทรียภาพ ความงามที่เกี่ยวกับรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร สิ่งก่อสร้างท้องถิ่น งานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น มุมมองเด่นและสภาพภูมิทัศน์ที่โดดเด่นที่มีคุณค่า ในการอนุรักษ์ ความกลมกลืนกับลักษณะพื้นถิ่นหรือสภาพแวดล้อมชุมชน ลักษณะรูปแบบการ ตั้งถิ่นฐาน รูปแบบผังของย่านและชุมชน ที่เป็นเอกลักษณ์

7.2) ด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน บุคคลสำคัญ ช่วงที่โดดเด่น เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของย่าน ชุมชน และเมืองประวัติศาสตร์ ความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ศิลปะขององค์ประกอบ ความสืบเนื่องการพัฒนาย่าน ชุมชน กิจกรรม ของประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น อายุสมัย ความสมบูรณ์และความชัดเจนของหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดีในด้านวิธีการ ความเชี่ยวชาญ การออกแบบที่ประสบ ความสำเร็จในอดีต

7.3) ด้านสังคม/วัฒนธรรม ความสืบเนื่องของการใช้สอย ลักษณะวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่นและงานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือที่ เคารพบูชาของประชากรในท้องถิ่น ความผูกพันต่อท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของประชากรใน ท้องถิ่น ความสำคัญของประเพณี พิธีกรรม และกิจกรรมทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น รูปแบบการ รวมกลุ่มทางสังคม เช่น รูปแบบกิจกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรม เป็นต้น

7.4) ด้านวิทยาการและการศึกษา เป็นคุณค่าที่เกิดจากการเข้าใจถึงโครงสร้าง องค์ประกอบ วัสดุ และเทคนิคพิเศษของมรดกทางวัฒนธรรมในอดีต และยังคงความเป็นของแท้ ดั้งเดิมในปัจจุบันทั้งในด้านที่ตั้ง บริเวณโดยรอบ ด้านเทคโนโลยีการก่อสร้าง รูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ผัง วัสดุ ความมีเอกลักษณ์เฉพาะที่หายาก รวมทั้งการเป็นตัวแทนของยุคสมัย หรือสัญลักษณ์ท้องถิ่น

7.5) สภาพทางกายภาพในปัจจุบัน ประกอบด้วยการมีที่โล่งที่เหมาะสม ระบบ นิเวศชุมชนดั้งเดิม การมีพืชพรรณท้องถิ่น ต้นไม้ดั้งเดิมของย่าน ทักษะคุณภาพของย่านชุมชน ภูมิ ทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม ความสัมพันธ์ของผังเดิมกับโครงผังเมืองปัจจุบัน การเข้าถึง และการใช้ พื้นที่ประกอบกิจกรรมที่เหมาะสม

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่ซบเซาในพื้นที่เมืองเก่า ในบทนี้เป็นส่วนของการอธิบายการออกแบบวิธีวิจัย และระเบียบวิธีการที่ใช้ในการวิจัย นับตั้งแต่ขั้นตอนการศึกษา ข้อมูลตัวแปร เทคนิคที่ใช้ในการศึกษา ทั้งหมดนี้ ดำเนินการศึกษาอยู่บนพื้นฐานข้อมูลและความรู้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้รูปแบบการสำรวจ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในสองลักษณะผสมผสานกัน (Mixed methods) คือ ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) ใช้การสำรวจและการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถาม ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) ใช้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับบุคคลที่ได้รับการยอมรับและที่มีความน่าเชื่อถือ ในรูปแบบการกำหนดคำถามทั้งหมดให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผสมผสานกับข้อมูลทุติยภูมิที่ได้มีการเก็บรวบรวมไว้แล้ว เป็นผลให้ข้อมูลที่จัดเก็บมา มีความสมบูรณ์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 3.1 การออกแบบการศึกษาและขั้นตอนในการศึกษา
- 3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา
- 3.3 การแบ่งกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการคัดเลือกกรณีศึกษา
- 3.4 ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
- 3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 3.6 วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

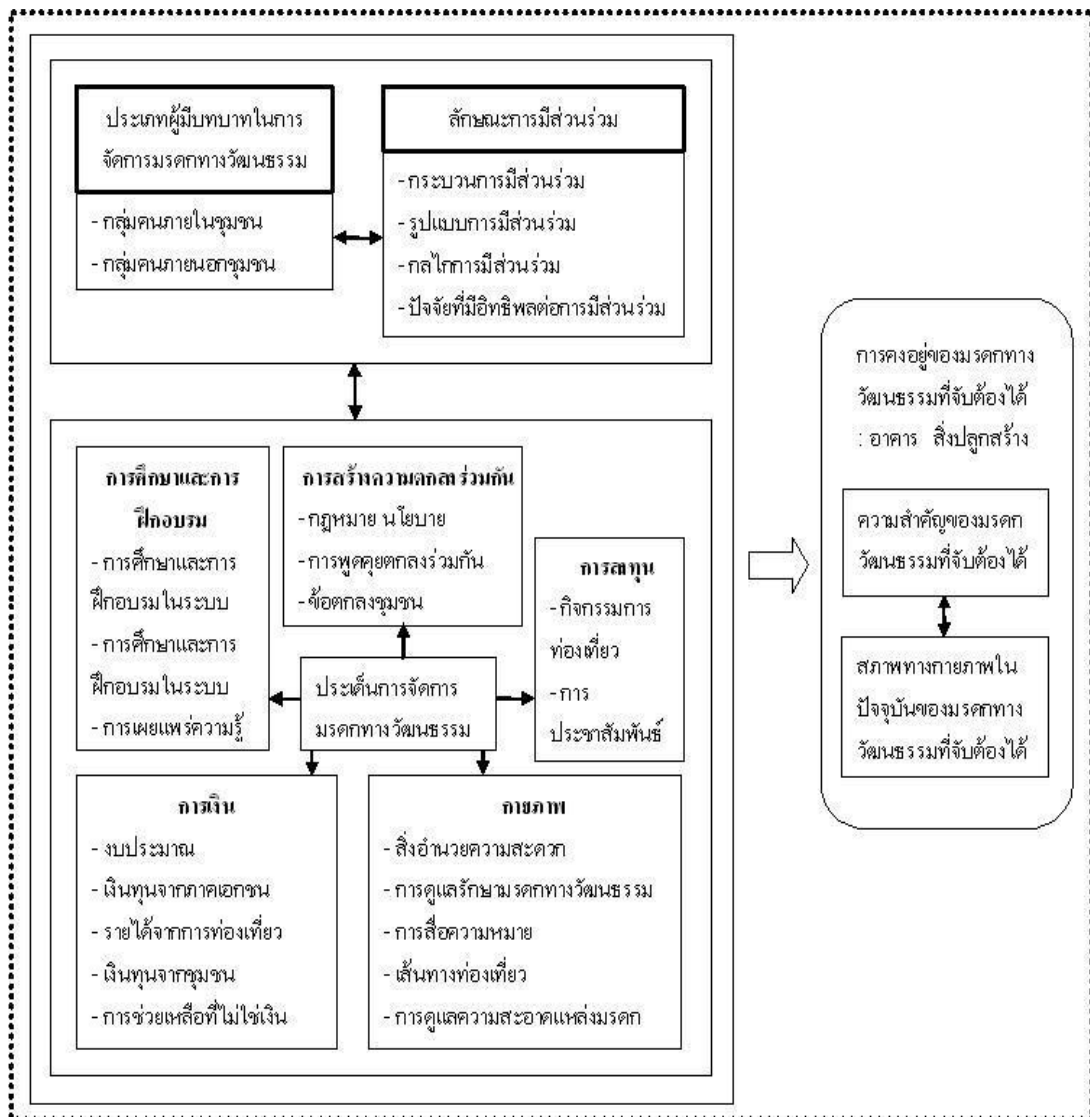
3.1 การออกแบบการศึกษาและขั้นตอนในการการศึกษา

3.1.1 การออกแบบการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรม และกำหนดกรอบแนวคิดในบทที่ 2 หัวข้อที่ 2.6 นำมาสู่การจัดระเบียบวิธีวิจัยให้เหมาะสมของการศึกษา โดยเริ่มกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา ที่เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาก่อนที่เมืองเชียงใหม่จะยกฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย (พ.ศ. 2476) เนื่องจากในช่วงก่อนหน้านั้นชุมชนในเมืองเชียงใหม่ยังคงมีลักษณะเฉพาะดั้งเดิมของล้านนา และระบบการปกครองในสมัยนั้นยังคงให้ความสำคัญกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ ประกอบกับยังไม่ได้รับอิทธิพลจากรัฐบาลส่วนกลางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองที่ทำลายพื้นที่ทาง

ประวัติศาสตร์ และเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ทำการศึกษาค้นหาหมวดทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ยังคงเหลืออยู่ในชุมชน หลังจากนั้นค้นหารูปแบบการจัดการหมวดทางวัฒนธรรม และรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการหมวดทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการหมวดทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับขั้นการมีส่วนร่วมและกลไกการมีส่วนร่วม ที่ก่อให้เกิดกระบวนการจัดการหมวดทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีรูปแบบที่แตกต่างกัน ที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของหมวดทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่แตกต่างกัน ต่อมาทำการค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการหมวดทางวัฒนธรรมของชุมชนที่แตกต่างกัน ว่ามีสาเหตุมาจากปัจจัยใดบ้าง และปัจจัยใดสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลมากที่สุด โดยกำหนดกรอบตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังแผนภูมิที่ 3.1

แผนภูมิที่ 3.1 แสดงกรอบตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.1.2 ขั้นตอนในการศึกษา

การศึกษานี้ เป็นการศึกษาเพื่อค้นหาและอธิบายถึงการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดย การมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษา ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่ช้อนทับบนพื้นที่ชุมชนเก่าแก่ ดั้งเดิม โดยทำการศึกษาถึงทฤษฎี แนวความคิดและวรรณกรรมต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น เป็น พื้นฐานแนวความคิดที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน และการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดก ทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับขั้นการมีส่วนร่วม กลไกการมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของมรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องได้ รวมทั้งกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อ กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

2) กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิพัฒนาการของเมือง ประวัติศาสตร์เชียงใหม่ บริบททางวัฒนธรรมด้านนาของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ และการสำรวจ เบื้องต้นเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

3) ศึกษาและเลือกพื้นที่ศึกษา โดยนำแนวคิดพัฒนาการและการตั้งถิ่นฐานของ ชุมชน ประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่คงเหลืออยู่ และแนวคิดการจัดการมรดกทาง วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มาประยุกต์ใช้ในการพิจารณา และเลือกชุมชนที่มี องค์ประกอบที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา ดังนี้

- การค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ
- การสำรวจภาคสนาม
- การสัมภาษณ์ประธานชุมชนและพัฒนากลุ่มชุมชนของเทศบาลนคร เชียงใหม่ พัฒนากลุ่มชุมชนของแขวงนครพิงค์ พัฒนากลุ่มชุมชนของแขวงศรีวิชัย พัฒนากลุ่มชุมชน ของแขวงเม็งราย พัฒนากลุ่มชุมชนของแขวงกาวิละ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องต่างๆ

- แบบสอบถามประธานชุมชน
เพื่อค้นหาชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และ ประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ที่ยังคงเหลืออยู่

4) ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม

ของชุมชน ตามองค์ประกอบ ต่อไปนี้

- รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ทำการศึกษาและวิเคราะห์ในต่อไปนี้ ด้านการเงินในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ด้านการลงทุน โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่อยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืนของมรดกทางวัฒนธรรม ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับชุมชน ด้านการสร้าง ความตกลงร่วมกันในการอนุรักษ์ ด้านกายภาพ

- ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ทำการศึกษาและวิเคราะห์ประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

- กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ทำการศึกษาและวิเคราะห์ ในประเด็นต่อไปนี้ ขั้นตอนการมีส่วนร่วม ระดับชั้นการมีส่วนร่วม และ กลไกการมีส่วนร่วม

5) จัดกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และคัดเลือกชุมชนที่เป็นตัวแทนของรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกรณีศึกษา

6) ศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน

โดยมีเครื่องมือในการศึกษา ดังนี้

- แบบสอบถามประชาชนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

- การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ กลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อค้นหากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

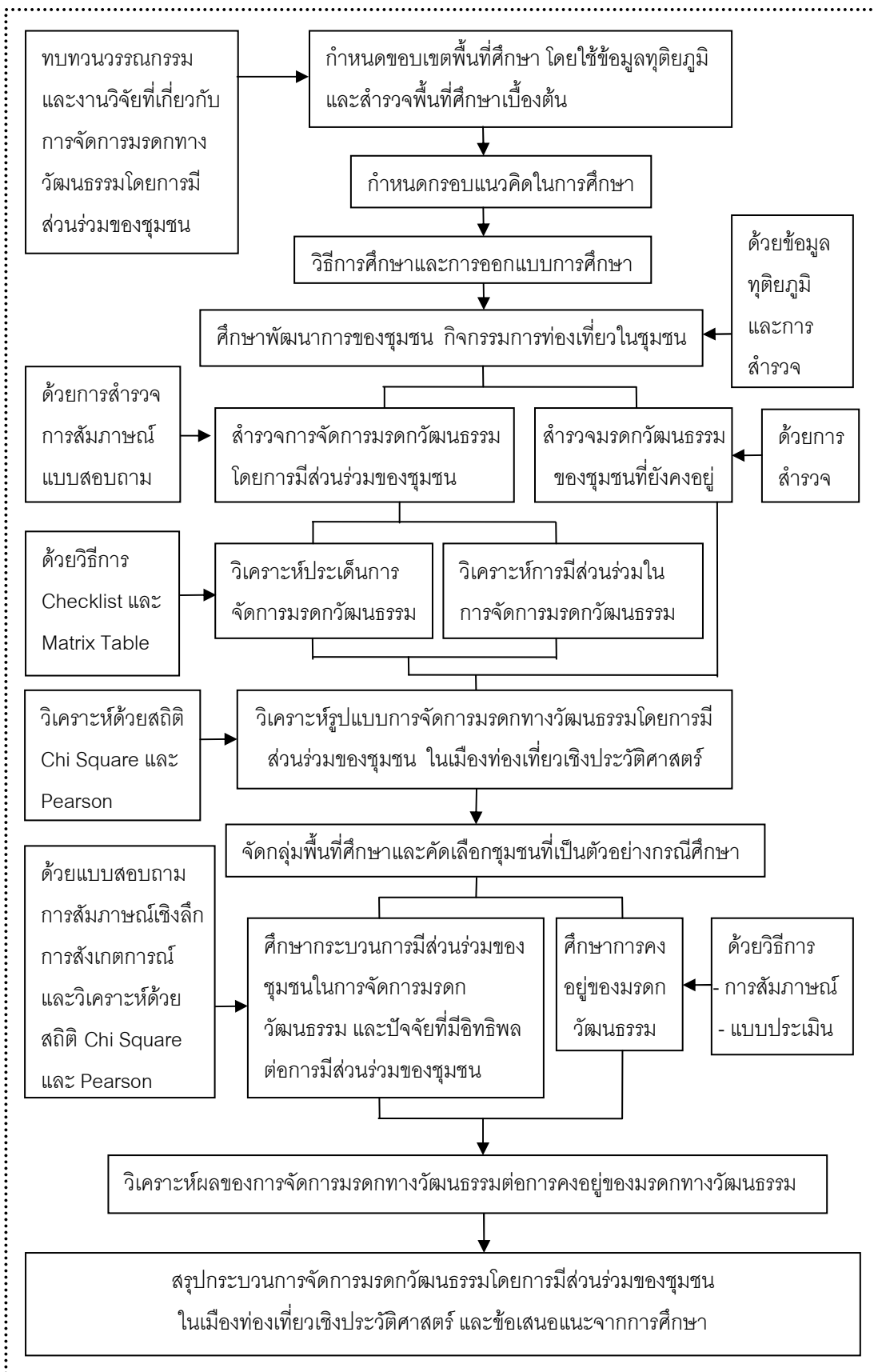
- สังเกตการณ์การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

7) ศึกษาการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบประเมินและการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมาก่อนที่จะมีการท่องเที่ยวเข้ามา และวิเคราะห์ผลของกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

8) สรุปผลการศึกษาในขั้นสุดท้าย เกี่ยวกับกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่ และสร้างแบบจำลองการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม อันนำไปสู่การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับชุมชน

แผนภูมิที่ 3.2 แสดงขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา

3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

3.2.1 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

เป็นการศึกษาระดับชุมชน โดยทำการศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาก่อนปี พ.ศ. 2476 มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนในพื้นที่ศึกษา จัดกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและคัดเลือกชุมชนที่เป็นตัวแทนของรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกรณีศึกษา โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

3.2.1.1 รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) การจัดการทางการเงิน ประกอบด้วย

- 1.1) เงินทุนจากภาครัฐ ประกอบด้วย งบประมาณของภาครัฐ ที่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนกลาง งบประมาณ ที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครเชียงใหม่
- 1.2) เงินทุนจากองค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ/ ภาคเอกชน จะมาแหล่งต่างๆ เช่น การบริจาคจากภาคเอกชน การสนับสนุนจากบริษัท ฯลฯ (Orbasli, Aylin, 2000)
- 1.3) เงินทุนที่ได้รับบริจาคจากนักท่องเที่ยว คนนอกชุมชน
- 1.4) การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน ประกอบด้วย การบริจาควัสดุ และการใช้แรงงาน จากองค์กรอาสาสมัคร กลุ่มของเจ้าของมรดก กลุ่มโรงเรียนหรือเด็กนักเรียน อื่นๆ ฯลฯ
- 1.5) เงินทุนที่ได้จากคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การบริจาคให้วัด รายได้จากสาธุศิษย์ / ผู้แสวงบุญ การจัดตั้งสหกรณ์ กองทุนของชุมชน เป็นต้น

2) การจัดการด้านการลงทุน

- 2.1) การจัดงานและเทศกาลเกี่ยวกับการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม เช่น การจัดกิจกรรมถนนคนเดิน เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่ตลาดทางการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับการสร้างความร่วมมือกันในชุมชนระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเงินที่ได้มาจากการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน และการศึกษาเพื่อยกระดับการจ้างงานท้องถิ่น การสร้างโอกาสสำหรับการส่งเสริมกิจกรรมและการลงทุนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการรักษาศิลปวัฒนธรรม โดยภาครัฐหรือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ
- 2.2) การลงทุนในการประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อ วิดีทัศน์ เกี่ยวกับการดูแล ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม เช่น การติดตั้งเครื่องกระจายเสียง เป็นต้น โดยภาครัฐหรือชุมชน

2.3) การลงทุนในการสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยภาครัฐหรือชุมชน

2.4) การตั้งกลุ่มและจัดกิจกรรมของกลุ่มในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้

2.5) การสร้างพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ และศูนย์ศึกษาในการดูแลรักษาฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยชุมชน

3) การจัดการทางการศึกษาและการฝึกอบรม

3.1) การถ่ายทอดความรู้ ปลูกจิตสำนึก สร้างความตระหนัก เกี่ยวกับการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม แบบทางการในระบบหลักสูตรโรงเรียน และแบบไม่เป็นทางการนอกระบบหลักสูตรโรงเรียน

3.2) การจัดการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะด้านงานช่างฝีมือ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การสร้างเทคโนโลยีเกี่ยวกับการรักษามรดกทางวัฒนธรรม การบูรณะซ่อมแซมอาคาร เช่น ช่างไม้ ช่างปูน เป็นต้น แบบทางการ ในระบบหลักสูตรโรงเรียน และแบบไม่เป็นทางการ นอกระบบการศึกษา

3.3) การจัดการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การนำเที่ยวในชุมชน ทักษะการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น แบบทางการ ในระบบหลักสูตรโรงเรียน และแบบไม่เป็นทางการ นอกระบบการศึกษา

3.4) การศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน แบบไม่เป็นทางการ นอกระบบการศึกษา การจัดการด้านการเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่นๆ ในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชนทั่วไป เป็น การจัดการแสดงหรือเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบหนังสือ สารคดี ภาพยนตร์ นิทรรศการ หนังสือนำชม หนังสือท่องเที่ยว ฯลฯ

4) การจัดการสร้างความตกลงร่วมกัน

4.1) การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ การมีกฎหมาย นโยบาย แผนของ รัฐในการส่งเสริม สนับสนุนการดูแลรักษา การฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน

4.2) การพูดคุยแก้ไขความขัดแย้งด้านการตกลงผลประโยชน์ร่วมกัน การดูแลรักษา และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนกลาง และการใช้กลไกของรัฐ คือ กฎหมายในการดำเนินการ

4.3) การพูดคุยแก้ไขความขัดแย้งด้านการตกลงผลประโยชน์ร่วมกัน การดูแลรักษา และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน โดยมีบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เป็นคนกลาง และการใช้กลไกของชุมชน คือ กฎระเบียบชุมชน การประสานความร่วมมือ ในการดำเนินการ

4.4) การกำหนดกฎระเบียบของชุมชน ในการดูแลรักษา และการใช้มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน

4.5) การจัดตั้งกลุ่มของชุมชน ในการดูแลรักษา การฟื้นฟู และการท่องเที่ยว มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน

5) การจัดการทางกายภาพ

5.1) การดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน โดยภาครัฐหรือชุมชน

5.2) การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยภาครัฐหรือชุมชน

5.3) การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดก เช่น ศาลา สิ่งประกอบบริเวณ เป็นต้น โดยภาครัฐหรือชุมชน

5.4) การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดก เช่น ป้าย สัญลักษณ์ ฯลฯ โดยภาครัฐหรือชุมชน

5.5) การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยภาครัฐหรือชุมชน

แผนภูมิที่ 3.3 แสดงตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

3.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

3.2.2.1 ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder)

ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้

(1) กลุ่มคนที่อยู่ภายนอกย่าน (Outsider) ประกอบด้วย

(1.1) หน่วยงานภาครัฐ

- หน่วยงานภาครัฐส่วนกลางระดับชาติ ทำหน้าที่

กำหนดกรอบและทิศทางของประเทศในอนาคต

- หน่วยงานส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่

ประสานงานระหว่างระดับชุมชนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติการกับระดับที่อยู่สูงขึ้นไป กำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่นที่สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานส่วนกลางระดับชาติ และการดำเนินการปฏิบัติการในระดับท้องถิ่น

(1.2) กลุ่มทางการนอกชุมชน หรือภาคธุรกิจเอกชน ที่สนับสนุน

ทั้งในทางด้านทุนทรัพย์ และการให้คำปรึกษา

(1.3) กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ที่สนับสนุนทั้งในด้านทุน

ทรัพย์ การให้คำปรึกษา และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

(1.4) นักวิชาการอิสระ ที่อยู่ภายนอกชุมชน ประกอบด้วย

นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางการจัดการ การดูแลรักษา และการฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ที่ให้การสนับสนุนทั้งในด้านการให้คำปรึกษา และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

(2) กลุ่มคนที่อยู่ภายในย่าน (Insider) ประกอบด้วย

(2.1) คนในชุมชน ประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยในชุมชน ผู้นำชุมชน

เจ้าของอาคารประวัติศาสตร์ ฯลฯ เป็นผู้ที่ได้รับผลทั้งทางด้านบวกและลบโดยตรง มีบทบาทเป็นผู้ใช้หรือผู้อยู่อาศัย

(2.2) สถานศึกษาในชุมชน ที่สนับสนุนในด้านการให้คำปรึกษา

และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

(2.3) สถาบันศาสนาในชุมชน มีบทบาทในฐานะเป็นเจ้าของ

พื้นที่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรม สนับสนุนในด้านการให้คำปรึกษา และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

(2.4) กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน เป็นกลุ่มบุคคลผู้ที่มีความ

สนใจต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีบทบาทให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

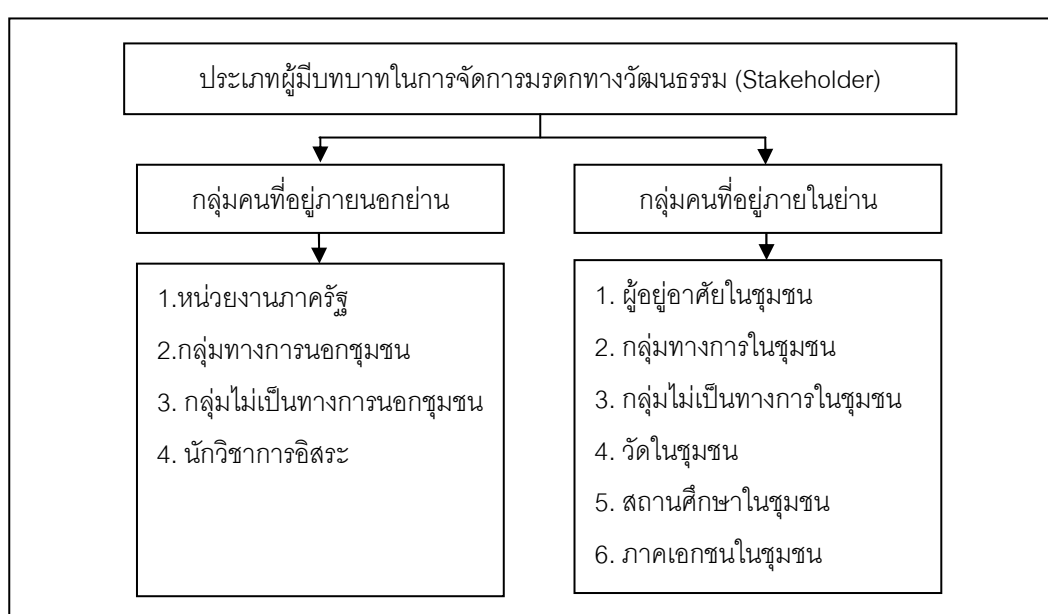
(2.5) กลุ่มทางการในชุมชน เป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเจ้าของมรดก

ทางวัฒนธรรมร่วมกัน มีบทบาทให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

(2.6) ภาคเอกชนในชุมชน สนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ และมี
ส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น เจ้าของธุรกิจการค้า ธุรกิจการท่องเที่ยว เจ้าของบ้านเช่า ฯลฯ

ในการศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษากลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะเป็น
ผู้จัดการมรดกทางวัฒนธรรม จึงไม่ได้ศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยว เนื่องจากไม่ได้มีส่วนโดยตรงต่อการ
จัดการมรดกทางวัฒนธรรม แต่มีส่วนทางอ้อมในฐานะผู้ใช้มรดกทางวัฒนธรรม

แผนภูมิที่ 3.4 แสดงตัวแปรเกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder)

3.2.2.2 กระบวนการมีส่วนร่วม ที่แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในการ
จัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วยตัวแปร ต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ค้นหาปัญหา เป็นขั้นตอนการให้ข้อมูล
และการแสดงความคิดเห็น ประกอบด้วย

- 1.1) การให้ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม
- 1.2) การวิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น
- 1.3) อำนวยความสะดวกในการค้นหาปัญหา

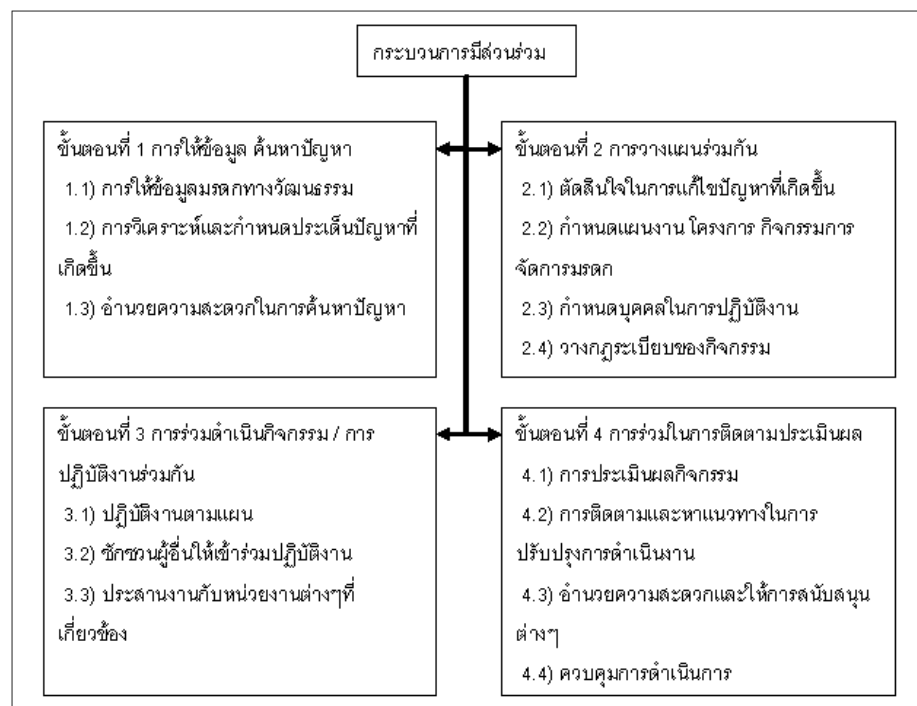
2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจเพื่อกำหนดแผนงาน
ร่วมกัน เป็นขั้นตอนในการปรึกษาหารือ และการร่วมกันวางแผน ประกอบด้วย

- 2.1) ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
- 2.2) กำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรมการจัดการมรดก

- 2.3) กำหนดบุคคลในการปฏิบัติงาน
- 2.4) วางกฎระเบียบของกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกัน ประกอบด้วย
  - 3.1) ปฏิบัติงานตามแผน
  - 3.2) ชักชวนผู้อื่นให้เข้าร่วมปฏิบัติงาน
  - 3.3) ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เป็นขั้นตอนการร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล ประกอบด้วย
  - 4.1) การประเมินผลกิจกรรม
  - 4.2) การติดตามและหาแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงาน
  - 4.3) อำนวยความสะดวกและให้การสนับสนุนต่างๆ
  - 4.4) ควบคุมการดำเนินการ

ซึ่งขั้นตอนในการมีส่วนร่วม สามารถแสดงเป็นแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3.5 แสดงตัวแปรเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

3.2.2.3 ระดับขั้นของการมีส่วนร่วม ที่เกิดขึ้นมีหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมในการดำเนินการ ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แบ่งระดับขั้นของการมีส่วนร่วม 6 ระดับ คือ

- 1) ระดับการให้ข้อมูลเป็นการให้ประชาชนรับรู้
- 2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน
- 3) ระดับการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน
- 4) ระดับการร่วมปฏิบัติ
- 5) ร่วมติดตามตรวจสอบ
- 6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน

3.2.2.4 กลไกที่ในการมีส่วนร่วม แบ่งตามระดับขั้นของการมีส่วนร่วม

- 1) ระดับการให้ข้อมูล ประกอบด้วยกลไก ดังนี้
  - จดหมายข่าว ประกาศข่าว หนังสือแจ้งข่าว แผ่นพับ
  - หอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย
  - ป้ายประกาศ บอร์ดในชุมชน
  - การบอกด้วยวาจาตามบ้าน
  - การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา
  - การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน
  - การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน
- 2) ระดับขั้นการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน มีดังนี้
  - การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน
  - การพบปะสนทนากันของคนในชุมชน การสนทนากลุ่มย่อย
  - การประชุมคนในชุมชน
  - สายด่วน สายตรง
  - การปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ (ประชาพิจารณ์)
- 3) ระดับการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน ประกอบด้วยกลไก ดังนี้
  - การติดต่อ/ การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ
  - การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน
  - การประชุมคนในชุมชน
  - การตั้งคณะกรรมการให้คำปรึกษาและดำเนินการ
  - การสนทนากลุ่มย่อย
  - การจัดสัมมนา / ประชุมเชิงปฏิบัติการ
- 4) ระดับการร่วมปฏิบัติ
  - การจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน

- การดำเนินกิจกรรม ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน
- 5) ร่วมติดตามตรวจสอบ
  - การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล
  - การสอบถามประชาชน โดยการสำรวจให้ประชาชนประเมิน
- 6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน
  - การเจรจาลดความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย
  - การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน

3.2.2.5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

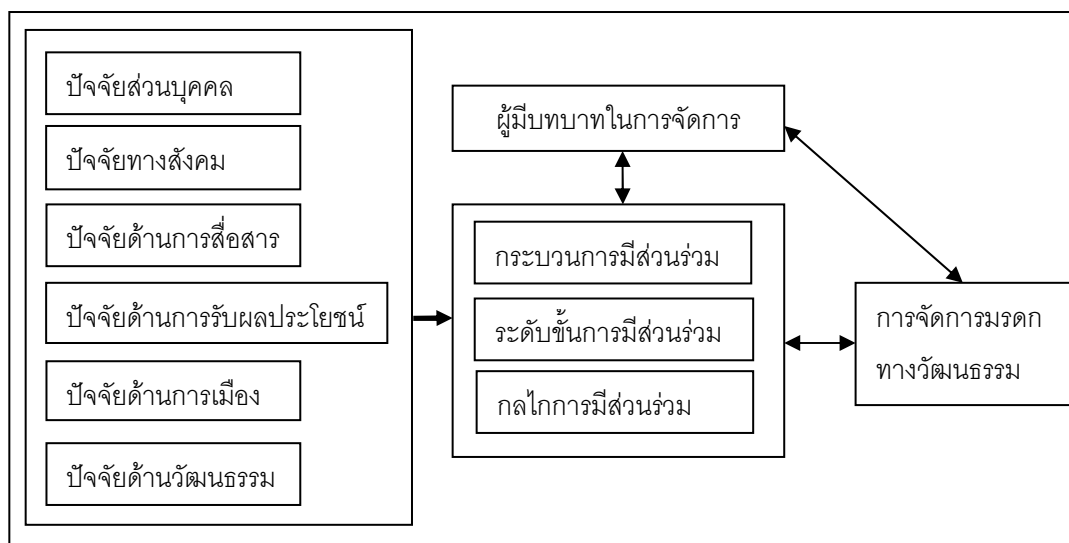
สำหรับปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้จากการทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

- 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว อาชีพ รายได้ การศึกษา สถานภาพทางสังคม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน
- 2) ปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย การดำเนินชีวิต ลักษณะทางสังคม หรือชุมชนที่มีความสัมพันธ์กัน การเป็นสมาชิกของกลุ่ม ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความผูกพัน และการสืบทอดทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์เดียวกัน การมีจิตสำนึกและความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษามรดก
- 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ประกอบด้วย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ ฯ อย่างละเอียดเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียดเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม
- 4) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ประกอบด้วย การได้รับประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างงาน อาชีพ รายได้ ในพื้นที่ ฯฯ สร้างการดึงดูดนักท่องเที่ยว การได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน การจัดภูมิทัศน์ชุมชน การอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการมรดก การใช้มรดกทางวัฒนธรรม
- 5) ปัจจัยด้านการเมือง ประกอบด้วย อำนาจบังคับ จากผู้นำที่เป็นทางการ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ฯฯ อำนาจบังคับ จากผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หรือคนที่มีอำนาจเหนือกว่า เป็นแผนงานและนโยบายของเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่และส่วนกลาง การมีบทบาทในการตัดสินใจในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากมรดก
- 6) ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ปัจจัยด้านความศรัทธาในศาสนา ความเชื่อและการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ค่านิยมของคนในชุมชน ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคล

สำคัญ ความต้องการรักษามรดกที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ความต้องการฟื้นฟูและเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

ปัจจัยดังกล่าวเหล่านี้ เป็นได้ทั้งการส่งเสริมและอุปสรรคของการเข้ามามีส่วนร่วม ของคนในชุมชน ที่จะต้องคำนึงถึง

แผนภูมิที่ 3.6 แสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มตัวแปร

3.2.3 การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม

3.2.3.1 ประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

ทำการศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยศึกษาเฉพาะประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมที่คงอยู่ในชุมชน ดังต่อไปนี้

1) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ที่ยังคงประโยชน์ทางการใช้สอยและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร และเจดีย์ ซึ่งประชาชนยังใช้ประโยชน์เป็นที่สักการะและแสดงความนับถือ รวมทั้งบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ย่านตลาดการค้า รวมทั้งแหล่งศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

2) มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ที่ไม่มีประโยชน์ทางการใช้สอย บางครั้งเรียกว่า โบราณสถานที่ยาวแล้ว หรือ โบราณสถานร้าง หมายถึง สิ่งก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร เจดีย์ เป็นต้น ซึ่งเคยใช้สอยมาแต่ในอดีต แต่ได้ร้างไปจนกระทั่งกลายเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ทางโบราณคดี

3.2.3.2 การศึกษาการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1) การประเมินคุณค่าความสำคัญและความเป็นของแท้ดั้งเดิมของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับย่านชุมชน เนื่องจากคุณค่าความสำคัญเป็นการประเมินจากมรดกทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ ถ้ามีคุณค่าความสำคัญมาก แสดงว่ามรดกทางวัฒนธรรมมีการคงอยู่มาก ประกอบด้วยตัวแปร ดังต่อไปนี้

1.1) ด้านประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนเรื่องราวในอดีตเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชน ของชาติ เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การกำหนดขอบเขตหรือการรักษา อธิปไตย และการสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย

- ช่วงที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์ของย่าน ชุมชน และเมือง
- เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ /บุคคลสำคัญ
- ความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ศิลปะขององค์ประกอบ
- ความสืบเนื่องการพัฒนา ย่าน ชุมชน กิจกรรมของประวัติศาสตร์

ในท้องถิ่น

- อายุสมัย
- ความสมบูรณ์และความชัดเจนของหลักฐานทาง

ประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี

- ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน

1.2) ด้านสุนทรียศาสตร์ เป็นคุณค่าความงามของศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ประกอบด้วย

- รูปแบบสถาปัตยกรรม ของอาคาร สิ่งก่อสร้างท้องถิ่นที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์
- งานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์
- ภูมิทัศน์ /ภูมิสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์
- ความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่ ลักษณะพื้นถิ่น/ กลมกลืน

กับสภาพแวดล้อมชุมชน

- ผังของย่านและชุมชน ลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็น

เอกลักษณ์

1.3) ด้านสังคม-วัฒนธรรม เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคม รวมถึงการเป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงการรับรู้ หรือความเข้าใจถึงที่มา สถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใด ชุมชนหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยเฉพาะ ประกอบด้วย

- ความสืบเนื่องของการใช้สอย การเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์/ ที่เคารพบูชา
- วัฒนธรรมท้องถิ่น ลักษณะวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาประเพณี องค์ความรู้ท้องถิ่น
- ความผูกพันต่อท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของประชากรในท้องถิ่น

1.4) ด้านวิทยาการและการศึกษา เป็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าใจถึงโครงสร้าง องค์ประกอบ วัสดุ และเทคนิคพิเศษ ของมรดกทางวัฒนธรรมในอดีต และยังคงความเป็นของแท้ดั้งเดิม ในปัจจุบัน ที่นำไปสู่การศึกษาหาความรู้ ถึงลักษณะพิเศษดังกล่าว ประกอบด้วย

- ความเป็นของแท้ดั้งเดิมด้านที่ตั้ง และบริเวณโดยรอบของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ภายในชุมชน
- ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ด้านเทคโนโลยีการก่อสร้าง (อาคาร สาธารณูปโภค สาธารณูปการ)
- ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ในรูปแบบศิลปกรรม / สถาปัตยกรรม / ผัง
- การยังคงใช้วัสดุของเดิมหรือเหมือนเดิม
- ความหายาก (ความมีเอกลักษณ์เฉพาะ) / ลักษณะพิเศษเฉพาะ
- การสื่อความหมาย
- การเป็นตัวแทนของรูปแบบหรือยุคสมัย / สัญลักษณ์ท้องถิ่น

2) การประเมินสภาพทางกายภาพในปัจจุบัน ด้านคุณภาพ

สภาพแวดล้อมของย่านชุมชน และบรรยากาศความเป็นย่านประวัติศาสตร์ ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยประเมินในประเด็นต่อไปนี้

2.1) ความหนาแน่น/ การมีที่โล่งที่เหมาะสม

2.2) ระบบนิเวศชุมชนดั้งเดิม (การคงอยู่ของลำน้ำ คูคลอง)

- 2.3) การมีพืชพรรณท้องถิ่น ต้นไม้ดั้งเดิมของย่าน
- 2.4) ทักษะคุณภาพของย่านชุมชน (อาคารสูงในย่าน)
- 2.5) ภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม (ไม่มีป้ายโฆษณาบดบังภูมิทัศน์ชุมชน)
- 2.6) ความสัมพันธ์ของผังเดิมกับโครงผังเมืองปัจจุบัน
- 2.7) ระบบการสัญจร – การเข้าถึง
- 2.8) การใช้พื้นที่ ประกอบกิจกรรมที่เหมาะสม

3.3 การแบ่งกลุ่มพื้นที่และการคัดเลือกพื้นที่ศึกษา

จากข้อมูลงานพัฒนาชุมชน กองสวัสดิการ เทศบาลนครเชียงใหม่ รวบรวมข้อมูล ณ เดือนมกราคม พ.ศ.2553 พบว่ามีชุมชนย่อยในเมืองเชียงใหม่ มีทั้งหมด 87 ชุมชน จึงต้องกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการเลือกชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษา แบ่งกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และเลือกตัวแทนชุมชนที่มีคุณสมบัติสะท้อนภาพรวมของแต่ละแบ่งกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกรณีศึกษา (case study)

3.3.1 การกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษา

พื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนดั้งเดิมที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จำนวน 27 ชุมชน (รายละเอียดในหัวข้อที่ 1.5.1)

สำหรับชุมชนที่เป็นตัวอย่างกรณีศึกษา เลือกตามลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยทำการเลือกชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ดังต่อไปนี้

3.3.2 การแบ่งกลุ่มชุมชนเพื่อคัดเลือกกรณีศึกษา

การแบ่งกลุ่มชุมชน ตามลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พิจารณาตามหลักเกณฑ์ ต่อไปนี้

3.3.2.1 กลุ่มชุมชนจำแนกตามช่วงคะแนน (จำนวนประเด็นย่อย) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

โดยพิจารณาถึง ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในแต่ละชุมชน ว่าชุมชนใดมีประเด็นย่อยได้ในการจัดการบ้าง ด้วยวิธีการ

ตรวจสอบรายการ (Check List) โดยการให้ค่า “มี” และ “ไม่มี” หากชุมชนใด มีประเด็นย่อยในการจัดการตามที่กำหนดไว้จะให้ค่า “มี” ด้วย หากไม่มีประเด็นย่อยในการจัดการจะให้ค่า “ไม่มี” สำหรับประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบไปด้วยประเด็นด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เนื่องจากประเด็นย่อยในแต่ละด้านของการจัดการ มีจำนวนประเด็นย่อยไม่เท่ากัน จึงได้ปรับฐานให้อยู่ในรูปร้อยละ เพื่อให้เป็นฐานเดียวกัน แล้วนำมารวมกันเป็นค่าคะแนนของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีค่าคะแนนรวมเป็น 500 คะแนน หลังจากนั้นนำค่าคะแนนประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนมาเรียงตามลำดับโดยการจัดกลุ่มแบ่งเป็น 3 ระดับ ตามช่วงคะแนน ดังนี้

ค่าคะแนน	334 – 500	ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาก
ค่าคะแนน	167 – 333	ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมปานกลาง
ค่าคะแนน	0 – 166	ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมน้อย

3.3.2.2 กลุ่มชุมชนจำแนกตามรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

โดยนำจำนวนประเด็นหลักในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมา

วิเคราะห์จัดกลุ่มประเด็นหลักการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

3.3.2.3 กลุ่มชุมชนจำแนกตามการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทาง

วัฒนธรรม

จากแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กระบวนการมีส่วนร่วม และระดับขั้นของการมีส่วนร่วม (David Wilcox, 1994) ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้จำแนกกลุ่มพื้นที่ศึกษาตามองค์ประกอบดังกล่าว ดังนี้

1) การจัดกลุ่มชุมชนจำแนกตามรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder)

โดยวิเคราะห์จัดกลุ่มจากจำนวนผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder)

2) การจัดกลุ่มชุมชนจำแนกตามรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม

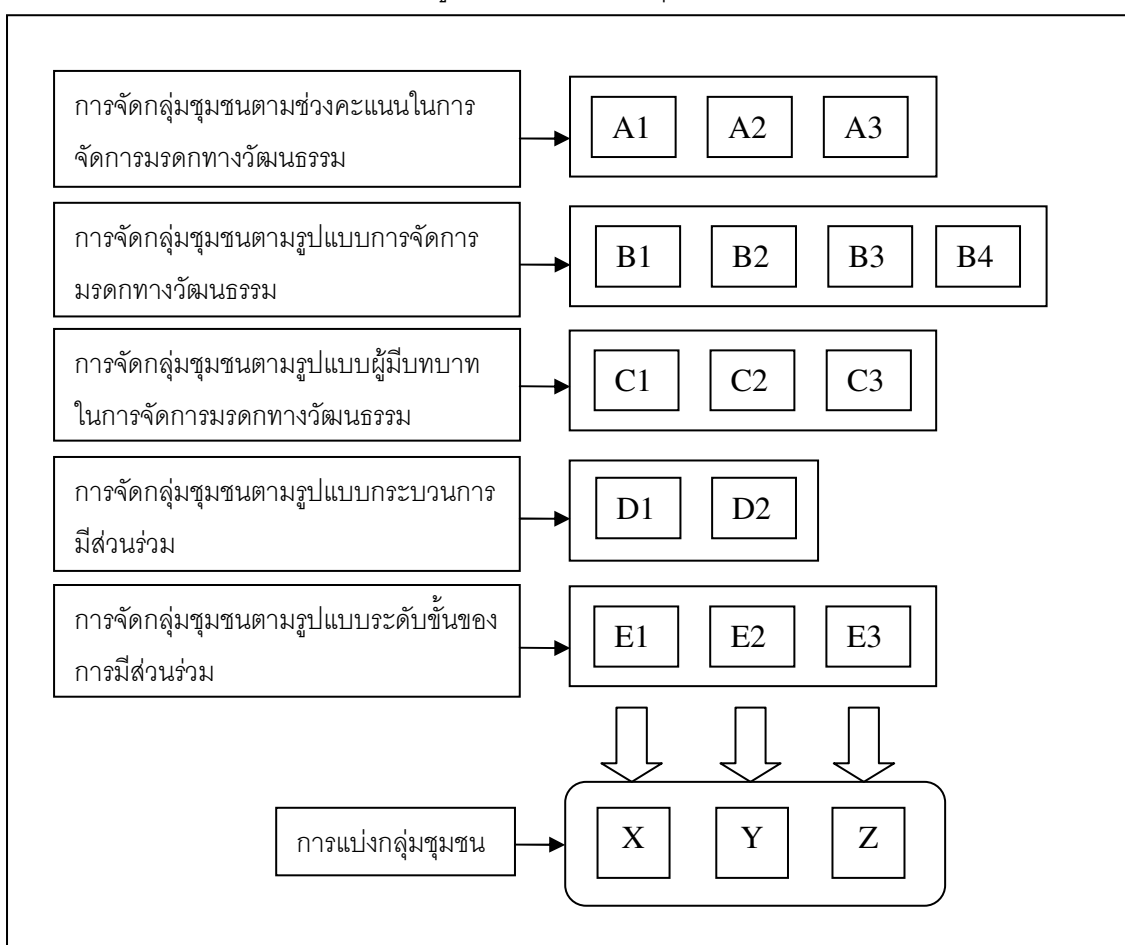
โดยวิเคราะห์จัดกลุ่มจากขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วม

3) การจัดกลุ่มชุมชนจำแนกตามรูปแบบระดับขั้นของการมีส่วนร่วม

โดยวิเคราะห์จัดกลุ่มจากระดับขั้นการมีส่วนร่วม

เมื่อแบ่งกลุ่มชุมชนตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแต่ละหัวข้อข้างต้นแล้ว จึงนำมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อทำการจัดกลุ่มชุมชนที่มีช่วงคะแนนการจัดการกลุ่มเดียวกัน มีรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วมที่เหมือนกันอยู่กลุ่มเดียวกัน ดังแผนภูมิที่ 3.7

แผนภูมิที่ 3.7 การแบ่งกลุ่มพื้นที่

3.3.3 การคัดเลือกกรณีศึกษา

การคัดเลือกชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกรณีศึกษา ในการศึกษาขั้นรายละเอียดนั้น ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาจะพิจารณาจากความเหมาะสมในด้านความเข้มแข็งของชุมชน และสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของชุมชนในปัจจุบัน รวมถึงความพร้อมทางด้านข้อมูล และศักยภาพของชุมชน ในการเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มี

เอกลักษณ์ โดยคัดเลือกตัวแทนแต่ละกลุ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมา 1 ชุมชน มีด้วยกันทั้งหมด 3 ชุมชน โดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

- 1) การจำแนกกลุ่มชุมชนตามช่วงคะแนนรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- 2) การจำแนกกลุ่มชุมชนตามรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- 3) การจำแนกกลุ่มที่ชุมชนตามรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder)
- 4) การจำแนกกลุ่มชุมชนตามรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม
- 5) การจำแนกกลุ่มชุมชนตามรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม

ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ประกอบด้วย ชุมชนวัดศรีสุพรรณ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชนอย่างชัดเจน เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว มีการจัดกิจกรรมในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอยู่เสมอ เช่น การจัดกิจกรรม “กาดมั่ว คั่วเงิน คั่วฮัก คั่วหาง” ร่วมกับ ชุมชนวัดหมื่นสารวัดวไลย ชุมชนวัดนันทาราม ในวันที่ 1-2 พฤศจิกายน 2545 ณ วัดศรีสุพรรณ ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปดีเด่นประเภทชุมชนพื้นถิ่น ประจำปี พ.ศ. 2548 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการคัดเลือกของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการจัดเสวนา “ช่วยกันช่วยใจ พัฒนาวัดเกต” เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และบูรณะศาลาบาตร มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในการสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐอย่างเห็นได้ชัดเจน สำหรับชุมชนบ้านปิง เป็นชุมชนที่มีการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมการท่องเที่ยวมาก เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในยุคแรกๆ อยู่ในเขวงนครพิงค์ที่มีเครือข่ายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในแขวงที่เข้มแข็ง เป็นชุมชนที่มีกฎหมายควบคุมพื้นที่ในด้านความสูง การใช้ที่ดิน และเป็นเขตอนุรักษ์ ตามกฎกระทรวงผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่

3.4 ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยแบ่งตามลักษณะวิธีการในการเก็บข้อมูล ซึ่งรายละเอียดของแต่ละกลุ่มประชากรมีดังนี้

1) กลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นตัวแทนในการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคล (key informants) ประกอบไปด้วยประชากรที่เป็นตัวแทนภาครัฐส่วนกลาง ได้แก่ ตัวแทนจากสำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น ประชากรที่เป็นตัวแทนภาครัฐส่วนท้องถิ่น ได้แก่ พัฒนาการชุมชนของเทศบาลนครเชียงใหม่ พัฒนาการชุมชนของแขวงนครพิงค์ พัฒนาการชุมชนของแขวงศรีวิชัย พัฒนาการชุมชนของแขวงเม็งราย พัฒนาการชุมชนของแขวงกาวิละ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ ศึกษาพิเศษกึ่งชำนาญการ เทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นต้น ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ คือ ประธานชุมชน ส่วนผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำกลุ่มต่างๆในชุมชน ผู้อาวุโสในชุมชน และผู้ยินดีให้ข้อมูลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในด้านต่าง ๆ จำนวน 10- 15 คน ถือว่าเพียงพอแล้วในการให้ข้อมูลและความคิดเห็น (Delbecq Andre, 1975)

2) กลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนในการตอบแบบสอบถาม (questionnaire) ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ตามแบบสอบถามที่ผู้การศึกษากำหนดขึ้น โดยเป็นกลุ่มประชากรที่อยู่อาศัยจริงในพื้นที่ชุมชนทั้ง 3 แห่ง การกำหนดประชากรที่อยู่ในชุมชนที่เป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่าง ได้ใช้การกำหนดขนาดของตัวอย่างตามแนวคิดของ Yamane (1973) นี้ นิยมใช้กับข้อมูลระดับช่วงมาตรา (Interval scale) และระดับอัตราส่วนมาตรา (Ratio scale) โดยใช้วิธีคำนวณหาตัวอย่างที่เหมาะสม ณ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ 5% โดยใช้สูตร ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อกำหนดให้

n = จำนวนตัวอย่างการการศึกษาที่จะต้องทำการสุ่มเลือก

N = จำนวนประชากรการศึกษาทั้งหมด

e = ความคลาดเคลื่อน ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.05

จากนั้นทำการคัดเลือกตัวอย่างโดยการสุ่มแบบไม่เจาะจง และพยายามให้กระจายครอบคลุมในทุกกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนให้มากที่สุด

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ชุมชน	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
ชุมชนวัดศรีสุพรรณ	134	100
ชุมชนบ้านวัดเกต	401	200
ชุมชนบ้านปิง	105	85

ที่มา : เทศบาลนครเชียงใหม่ 2552 และจากการวิเคราะห์

3) กลุ่มประชากรเป้าหมายที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการประเมินการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม ใช้แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมมาเป็นเกณฑ์ในการประเมิน เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมแต่ละประเภท อันจะส่งผลให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

(1) เป็นหัวหน้าองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษา การฟื้นฟู การจัดการ และคุณลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ รวมทั้งมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของชุมชน

(2) เป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการดูแลรักษา การฟื้นฟู การจัดการ และคุณลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ รวมทั้งมีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 12 คน ซึ่งได้มาจากประชากรที่มีคุณสมบัติอย่างน้อย 1 ข้อ จากคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น การได้มาของกลุ่มตัวอย่างคือ การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแบบเฉพาะเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (purposive sampling) และวิธีแนะนำอ้างอิงแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ด้วยวิธีการที่ผู้ศึกษาได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญแนะนำผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นๆ จนครบตามจำนวน ซึ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย คณาจารย์ในมหาวิทยาลัย 6 ท่าน หัวหน้าองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคุณลักษณะ การดูแลรักษา และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 6 ท่าน

ตารางที่ 3.2 รายละเอียดกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มประชากรเป้าหมาย	รายละเอียดประชากรเป้าหมาย
1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคล (Key informants)	<p>ประกอบด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ตัวแทนภาครัฐส่วนกลาง ได้แก่ ตัวแทนจากสำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ - ตัวแทนภาครัฐส่วนท้องถิ่น ได้แก่ พัฒนาการชุมชนของเทศบาลนครเชียงใหม่ พัฒนาการชุมชนของแขวงนครพิงค์ พัฒนาการชุมชนของแขวงศรีวิชัย พัฒนาการชุมชนของแขวงเม็งราย พัฒนาการชุมชนของแขวงกาวิละ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ เทศบาลนครเชียงใหม่ - ผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานชุมชน - ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ - ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้ที่คนในชุมชนให้ความนับถือ - กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน เช่น คณะทำงานชาวบ้านย่านวัดเกต เชียงใหม่ - นักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา <p>จำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคลประมาณ 10 – 15 คน</p>
2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลตามแบบสอบถาม (Questionnaire)	<p>ประกอบด้วย ประชากรผู้ที่อยู่อาศัยจริงในพื้นที่ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา 3 ชุมชน ประกอบด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนวัดศรีสุพรรณ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 100 ครัวเรือน - ชุมชนบ้านวัดเกต จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 200 ครัวเรือน - ชุมชนบ้านปิง จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 85 ครัวเรือน
3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ	<p>ประกอบด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> - คณาจารย์ในมหาวิทยาลัย 6 ท่าน - หัวหน้าองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคุณลักษณะ การดูแลรักษา และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 6 ท่าน

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่

1) การสำรวจภาคสนาม

เป็นการสำรวจการใช้ที่ดินเพื่อประกอบกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบัน มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนที่หลงเหลืออยู่ และทำเลที่ตั้งของชุมชนร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิ โดยมีเครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนที่ และการบันทึกภาพเหตุการณ์และสถานที่ต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชน

2) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายบุคคล (Key informants)

เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่กำหนดลักษณะผู้ให้สัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่สร้างขึ้น ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ประธานชุมชน พัฒนาการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ พัฒนาการชุมชนแขวงกาวิละ พัฒนาการชุมชนแขวงนครพิงค์ พัฒนาการชุมชนแขวงศรีวิชัย พัฒนาการชุมชนแขวงเม็ງราย ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นต้น โดยประเด็นในการสัมภาษณ์พูดคุยใช้แนวคำถามปลายเปิดเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ แนวคำถามหลักในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

(1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีการจัดการในประเด็นใดบ้าง

(1.1) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้มีการสนับสนุนทางการเงิน มาจากแหล่งใด (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

(1.2) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีการลงทุนในรูปแบบใดบ้าง (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

(1.3) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดการด้านการศึกษา และการฝึกอบรมทักษะ ในลักษณะใดบ้าง (ในระบบ/นอกระบบ)

(1.4) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันมีการจัดการในการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ในลักษณะใดบ้าง (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

(1.5) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนด้านกายภาพ มีการดำเนินการในเรื่องใดบ้าง (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

(2) กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีกลุ่มใดบ้าง

(3) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีกระบวนการดำเนินการในการมีส่วนร่วม ที่ขั้นตอน อะไรบ้าง

(4) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ระดับขั้น อะไรบ้าง

(5) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในแต่ละระดับขั้นการมีส่วนร่วม ใช้กลไกการมีส่วนร่วมอะไรบ้าง

(6) มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ มีอะไรบ้าง

3) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการสอบถามข้อมูลระดับชุมชน โดยทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์หารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน จะมีข้อคำถามที่เป็นแบบปลายปิดและปลายเปิด ข้อคำถามแบบปลายปิด จะเป็นคำถามที่เตรียมคำตอบไว้เสร็จ ส่วนคำถามปลายเปิดจะเป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบตอบได้อย่างอิสระ รายละเอียดของเนื้อหาสาระในแต่ละส่วนของแบบสอบถาม มีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการจัดการในประเด็นใด (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

ส่วนที่ 2 ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วย

1) ประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีกลุ่มใดบ้าง

2) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน มีขั้นตอนใด

3) ระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน มีระดับใด

4) กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยวิธีการใด

3.5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในรายละเอียด ประกอบด้วย

1) การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

แบบสอบถามเกี่ยวกับ ข้อมูลคุณลักษณะประชากรของคนในชุมชน ลักษณะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นการสอบถามข้อมูลระดับบุคคล โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์หารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน จะมีข้อคำถามที่เป็นแบบปลายเปิดและปลายปิด ข้อคำถามแบบปลายปิด จะเป็นคำถามที่เตรียมคำตอบไว้เสร็จ ส่วนคำถามปลายเปิดจะเป็นคำถามที่ให้ผู้ตอบตอบได้อย่างอิสระ รายละเอียดของเนื้อหาสาระในแต่ละส่วนของแบบสอบถามมีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะประชากรของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ชาติพันธุ์ สถานภาพในครอบครัว การศึกษา ศาสนา อาชีพ รายได้ สถานภาพทางสังคม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ส่วนที่ 2 คุณลักษณะทางสังคม – วัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วยตัวแปร และ ต่อไปนี้

- 1) บทบาททางสังคม ภายในชุมชน
- 2) ลักษณะความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ส่วนใหญ่มี

ความสัมพันธ์ในลักษณะใด

3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ความใกล้ชิดกันและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในย่านชุมชน

- ความถี่ในการพูดคุย (พบปะ / โทรศัพท์) กับเพื่อนบ้านในย่านชุมชน
- ความสนิทสนมกับเพื่อนบ้านที่คบหาอยู่ ความถี่ในการเดินไปมาหาสู่ตามบ้าน / ร้านของเพื่อนบ้านในย่านชุมชน
- จำนวนเพื่อนบ้านที่คบหาอยู่ในย่านชุมชน (เป็นจำนวนหลังคาเรือน)

- ความถี่ในการเข้าร่วมมีบทบาทในกิจกรรมของย่านชุมชน

- ความถี่ในการติดต่อกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน กลุ่มอาชีพ กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นว่า มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่มีความสำคัญต่อคนในชุมชนในด้าน ต่อไปนี้

- 1) ประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่มีคุณค่า
ความสำคัญสำหรับคนในชุมชน
- 2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้อง
ได้ในชุมชน

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วยประเด็น ต่อไปนี้

- 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนใด ในระดับใด (ความถี่ในการเข้าร่วม)
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ในประเด็นใดบ้าง ในระดับใด (ความถี่ในการเข้าร่วม)
- 3) การได้รับข้อมูลข่าวสาร หรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนด้วยวิธีการใด ในระดับใด
- 4) การเข้าร่วมปรึกษาหารือ วางแผน และตัดสินใจ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนในรูปแบบใด ในระดับใด
- 5) ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชน ควรจะเป็นอย่างไร
- 6) เหตุผลในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก

เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเฉพาะประเด็น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่กำหนดลักษณะผู้ให้สัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่สร้างขึ้น เช่น ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ประธานชุมชน พัฒนาการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ พัฒนาการชุมชนแขวงกาวิละ พัฒนาการชุมชนแขวงนครพิงค์ พัฒนาการชุมชนแขวงศรีวิชัย พัฒนาการชุมชนแขวงเม็กราช ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นต้น โดยคำนึงถึงความหลากหลาย

ของการให้ข้อมูลตามลักษณะที่แตกต่างกันของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนประเด็นในการสัมภาษณ์ พุดคุยใช้แนวคำถามปลายเปิดเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ แนวคำถามหลักในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

(1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีการจัดการในประเด็นใดบ้าง

(1.1) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนได้มีการ สนับสนุนทางด้านการเงิน มาจากแหล่งใด (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

(1.2) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีการลงทุน ในรูปแบบใดบ้าง (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

(1.3) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดการ ด้านการศึกษา และการฝึกอบรมทักษะ ในลักษณะใดบ้าง (ในระบบ/นอกระบบ)

(1.4) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อมีความ คิดเห็นที่แตกต่างกันมีการจัดการในการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ในลักษณะใดบ้าง (ทางการ/ไม่เป็น ทางการ)

(1.5) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนด้านกายภาพ มีการดำเนินการในเรื่องใดบ้าง (ทางการ/ไม่เป็นทางการ)

(2) กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของ ชุมชน มีกลุ่มใดบ้าง

(3) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีกระบวนการ ดำเนินการในการมีส่วนร่วม ที่ขั้นตอน อะไรบ้าง

(4) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีระดับชั้นการมีส่วน ร่วมของประชาชน ที่ระดับชั้น อะไรบ้าง

(5) ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนใน แต่ละระดับชั้นการมีส่วนร่วม ใช้กลไกการมีส่วนร่วมอะไรบ้าง

(6) มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ มีอะไรบ้าง

4) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด

เป็นวิธีการเก็บข้อมูลวิธีหนึ่ง ที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปสังเกตการณ์ในการ ดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การประชุมภายในชุมชน การพบปะ พุดคุย ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมทำกิจกรรมของชุมชนอย่าง ใกล้ชิด โดยเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้นในประเด็นการจัดการมรดกทาง วัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

3.5.3 เครื่องมือที่ใช้ศึกษาการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม คือ แบบประเมิน เพื่อใช้ในการประเมินคุณค่าความสำคัญและความเป็นของแท้ดั้งเดิม รายละเอียดของเนื้อหาสาระในแต่ละส่วนของแบบประเมิน มีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล เป็นข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะประชากรของผู้ประเมิน เป็นแบบปลายเปิด ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบสถานภาพของผู้ตอบประเมิน ได้แก่ ตำแหน่งหน้าที่ สถานที่ทำงาน

ส่วนที่ 2 ศึกษาการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ในชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา 3 ชุมชน ประกอบด้วย

1) การประเมินคุณค่าความสำคัญและความเป็นของแท้ดั้งเดิมของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ในระดับย่านชุมชน เพื่อต้องการทราบว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนแต่ละประเภท มีคุณค่าความสำคัญด้านใดบ้าง ในระดับใด โดยจะพิจารณาตามคุณค่า ในแต่ละด้าน ดังนี้

- 1.1) ด้านประวัติศาสตร์
- 1.2) ด้านสุนทรียศาสตร์
- 1.3) ด้านสังคม-วัฒนธรรม
- 1.4) ด้านวิทยาการและการศึกษา

2) การประเมินสภาพทางกายภาพในปัจจุบัน ของย่านชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เพื่อต้องการทราบว่า ในย่านที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน มีสภาพทางกายภาพที่แสดงถึงการคงอยู่ของย่านชุมชนประวัติศาสตร์ ในระดับใด

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ข้อมูลเชิงกายภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) และข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีเทคนิคในการการวิเคราะห์ ดังนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพของชุมชน

ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางกายภาพของชุมชน ใช้วิธีการทำแผนภาพเชิงซ้อน หรือ การซ้อนทับแผนที่ (Overlay Method) เป็นวิธีการประเมินผลที่ทำได้รวดเร็ว เช่น วิธีการซ้อนทับข้อมูลแผนที่ ประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้กับที่ตั้งชุมชน การวิเคราะห์แบบนี้มีการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ และทำการวิเคราะห์

ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อใช้ในการกำหนดและจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงพื้นที่ ให้อยู่ในระบบฐานข้อมูลของตัวเลขและมีคุณลักษณะที่สามารถทำการซ้อนทับข้อมูล (overlay) เพื่อวิเคราะห์ผลและสามารถแสดงข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะภาพกราฟิกได้ ร่วมกับวิธีการตรวจสอบรายการ (Check List) โดยการให้ค่า “มี” และ “ไม่มี” หากประเด็นใดมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ ให้ค่า “มี” หากไม่มีคุณสมบัติจะให้ค่า “ไม่มี” และสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบตารางเมตริกซ์ ที่มีองค์ประกอบย่อยทุกองค์ประกอบ ในการแสดงประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กับลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน และนำมาแบ่งกลุ่มพื้นที่ศึกษา เพื่อคัดเลือกชุมชนในพื้นที่ศึกษา เพื่อที่เป็นตัวแทนในการศึกษา

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ที่รวบรวมจากแบบสอบถาม ที่มาจากการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในชุมชน ที่เป็นตัวแทนในการศึกษา โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา จากสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การแจกแจงตัวแปร (Cross tabulation test) และอื่น ๆ เพื่อนำมาใช้อธิบายเปรียบเทียบเชิงปริมาณ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรย่อย ในแต่ละปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แบ่งข้อมูลในแบบสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ซึ่งแต่ละส่วนมีเกณฑ์การวัดและการให้คะแนน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา เชื้อชาติ สถานภาพ การศึกษา รายได้ อาชีพ ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน กรรมสิทธิ์ในการถือครองอาคาร ข้อมูลความสัมพันธ์กับธุรกิจการท่องเที่ยว สถานภาพหรือบทบาททางสังคมภายในชุมชน และลักษณะความสัมพันธ์กับคนในชุมชน สำหรับในส่วนนี้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ตารางแจกแจงความถี่ ระบุค่าข้อมูลเป็นร้อยละ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ ได้แก่ ข้อมูลความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน แจกแจงตามประเภทของมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชน สำหรับในส่วนนี้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ตารางแจกแจงความถี่ ระบุค่าข้อมูลเป็นร้อยละ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมแต่ละประเภท ที่คนในชุมชนเห็นว่ามีความสำคัญ

ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน ประกอบด้วยคำถามจำนวน 17 ประเด็น ใช้วิธีวัดแบบ Likert Scale โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เคย

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ ข้อมูลกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน ประกอบด้วยคำถามจำนวน 24 ประเด็น ใช้วิธีวัดแบบ Likert Scale โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เคย

ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน แยกตามประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วยคำถามจำนวน 38 ประเด็น ใช้วิธีวัดแบบ Likert Scale โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เคย

ข้อมูลกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน แยกตามระดับการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยคำถามจำนวน 28 ประเด็น ใช้วิธีวัดแบบ Likert Scale โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เคย

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนในส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน และส่วนที่ 3 ข้อมูลกระบวนการมีส่วนร่วม ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วม และข้อมูลกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีดังนี้

มากที่สุด	มีคะแนน	5
มาก	มีคะแนน	4
ปานกลาง	มีคะแนน	3
น้อย	มีคะแนน	2
น้อยที่สุด	มีคะแนน	1
ไม่เคย	มีคะแนน	0

ส่วนเกณฑ์การตัดสินในการพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนกระบวนการมีส่วนร่วมระดับการมีส่วนร่วมแยกตามประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และกลไกการมีส่วนร่วมแยกตามระดับการมีส่วนร่วม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยใช้คะแนนสูงสุดลบคะแนนต่ำสุดหารด้วยจำนวนระดับชั้น ได้คะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด	มีคะแนนเฉลี่ย	4.01 - 5.00 คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมมาก	มีคะแนนเฉลี่ย	3.01 - 4.00 คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง	มีคะแนนเฉลี่ย	2.01 - 3.00 คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมน้อย	มีคะแนนเฉลี่ย	1.01 - 2.00 คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด	มีคะแนนเฉลี่ย	0.00 - 1.00 คะแนน

ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนในอนาคต สำหรับในส่วนนี้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ตารางแจกแจงความถี่ ระบุค่าข้อมูลเป็นร้อยละ ที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการของคนในชุมชนที่ต้องการให้ชุมชนของตนเองมีการลักษณะอย่างไร

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประกอบด้วยข้อคำถาม 23 ประเด็น สำหรับในส่วนนี้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ตารางแจกแจงความถี่ ระบุค่าข้อมูลเป็นร้อยละ ที่แสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

3.6.3 การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder)

เมื่อก้าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมนั้น จำเป็นที่จะต้องพิจารณาอย่างละเอียดว่า “ชุมชน” นั้นประกอบไปด้วยกลุ่มคนหรือบุคคลใดบ้าง วิธีที่ดีที่สุดในการกำหนดผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม คือ การใช้แนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) กลุ่มบุคคลเหล่านี้ คือ คนที่มีความสนใจ มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อหรือได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและลบจากการจัดการนั้น นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการสนับสนุนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้

กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในขั้นตอนและระดับต่าง ๆ กัน โดยสามารถกำหนดกลุ่มบุคคลเหล่านี้ได้โดยการหาคำตอบจากคำถามดังต่อไปนี้ (Tertia Q, Caroline P., 1998)

- ใครบ้างที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ
- ใครบ้างที่จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานและผลลัพธ์ของโครงการ
- โครงการต้องการสนับสนุนจากคนกลุ่มใดบ้างจึงจะประสบผลสำเร็จ

การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (stakeholder analysis) เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาวิจัย ที่มุ่งเน้นไปถึงการศึกษาถึงลักษณะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ไม่ว่าจะเป็นจุดมุ่งหมาย จุดยืน ความต้องการ ความสนใจ องค์ประกอบกลุ่ม อำนาจหน้าที่ อิทธิพลและความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) อื่นๆ ในการวิเคราะห์ เพื่อจำแนกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ในการศึกษา ใช้วิธีการดำเนินการโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) จากประธานชุมชน และทำการวิเคราะห์ความสำคัญและอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Ruairi Brugh., Zsuzsa Varvasovszky. 2000) โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ที่สำคัญ 2 เกณฑ์ ดังนี้

1) เกณฑ์ด้านอำนาจอิทธิพล (Power)

- ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ในรายการ อยู่ในตำแหน่งหน้าที่ที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนแผนงานโครงการได้มากหรือน้อย หรือมีท่าทีแสดงต่อสาธารณะให้ผู้คนจำนวนมากเข้าใจหรือคล้อยตาม

- ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) นั้น มีระดับความสัมพันธ์ กับชุมชน ประชาคม และเครือข่ายองค์กรทั้งภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบภายในประเทศ นานาชาติ (กว้างขวางหรือไม่ / จำนวนเครือข่ายที่เขาปฏิสัมพันธ์ด้วย / ความสามารถในการเจรจาโน้มน้าวเรื่องและประเด็นทางสุขภาพและนโยบายสาธารณะที่ผ่านมา / การปรากฏตัวในชุมชน / คะแนนเสียงเลือกตั้งท้องถิ่น เลือกตั้งทั่วไป เลือกตั้งเป็นประธานสมาคมวิชาชีพ / การได้รับเป็นผู้แทนประชาคมวิชาชีพไปประชุมระดับประเทศหรือนานาชาติ)

- ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) นั้นมีทุน (ทุนด้านการเงิน ทุนทางสังคม ทุนทางความน่าเชื่อถือวิชาการ) มากหรือน้อย และมีความสามารถในการเคลื่อนไหวให้มีการจัดสรรทรัพยากรให้แก่งานต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญในระดับที่ประชาชนเชื่อถือ ทั้งระดับพื้นที่ ระดับเขต ระดับประเทศ ระดับทุนจากกองทุนนานาชาติมีเท่าใด

- ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) นั้นมีภาวะผู้นำ (Leadership) หรือมีชื่อเสียง (Social recognition) ในการนำความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยเฉพาะด้านการพัฒนาสังคมมาแล้ว (เป็นบุคคลต้นแบบ เป็นนักปาฐกถา เป็นผู้บริหารโครงการหรือหน่วยงานกิจการขนาดใหญ่ในพื้นที่ ที่ประสบผลสำเร็จ) มากน้อยประการใด

2) เกณฑ์ด้านความสนใจเป็นพิเศษ (Interest)

- ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) นั้นมีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ ต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมากหรือน้อยประการใด

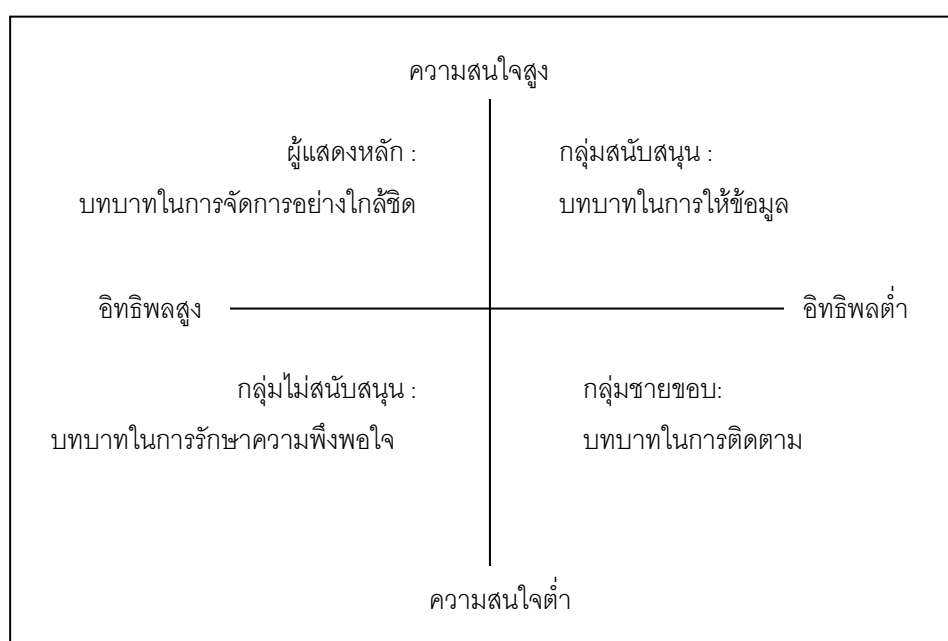
- ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) นั้น มามีปฏิสัมพันธ์และเข้ามาสนใจต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม บ่อยมากน้อยประการใด และให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผ่านช่องทางต่างๆ มากน้อยประการใดบ้าง (เสนองานวิจัย / มาทำข่าว ให้ข้อคิดเห็น / เป็นเครือข่ายจิตอาสาชั้นเลิศ / ช่วยแก้ไขสถานการณ์ตามกรณี)

- สำหรับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ภายนอก มีผลประโยชน์ทับซ้อนและเคยใช้ประโยชน์ทับซ้อนนั้นแก่ตนหรือองค์กรของตน มากหรือ

น้อยประการใด (ขอให้ช่วยเหลือบุคลากรสายวิชาชีพเป็นพิเศษ / ให้ดำเนินการหรือยับยั้งการดำเนินการจัดการอย่างยั่งยืน)

- สำหรับผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ภายในและภายนอก พิจารณาความเป็นผู้นำในการพัฒนา หรือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในโครงการริเริ่มใหม่ๆมาแล้ว หรือมีความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับความเป็นเลิศด้านใดด้านหนึ่งที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

แผนภูมิที่ 3.8 การวิเคราะห์ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder)

ที่มา : Jeffrey R. Singleton, PMP Senior Project Manager Lower Colorado River Authority

ตารางการจัดลำดับผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) และพื้นที่อำนาจ (Force field stakeholder prioritization matrix) มีประโยชน์สำหรับแบ่งกลุ่มผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ดังนี้

- ผู้แสดงหลัก ที่มีบทบาทในการจัดการอย่างใกล้ชิด (Manage closely) เป็นกรณีบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรนั้น มีอำนาจบารมีมาก และมีความสนใจมาก (High power – High interest) มีอิทธิพลต่อเปลี่ยนแปลง (Transformation) เป็นกลุ่มหลักที่ช่วยให้การดำเนินการประสบผลสำเร็จ ร่วมตรวจสอบผลการดำเนินงาน

- กลุ่มไม่สนับสนุน ที่มีบทบาทในการรักษาความพึงพอใจ (Keep satisfied) เป็นผู้มีอำนาจบารมีมาก แต่สนใจเกี่ยวกับองค์การไม่มากนัก (High power – Low interest =

Manage closely) ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) กลุ่มนี้อาจจะเป็น นักการเมืองท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ การแจ้งข่าวสารและชี้แจงผลการดำเนินงานในอดีต กิจกรรมเด่นๆขององค์กรในปัจจุบันหรือเล่าความคาดหวังของชุมชนในอนาคตให้รับทราบ ท่านเหล่านี้ก็จะใช้สายสัมพันธ์และบารมีที่มีอยู่เพื่อจัดหาทรัพยากรทางกลยุทธ์ (Mobilize strategic resources) ได้

- กลุ่มสนับสนุน ที่มีบทบาทในการให้ข้อมูล (Keep informed) เป็นผู้มีอำนาจบารมีน้อย แต่มีความสนใจหรือเป็นที่สนใจแก่ชุมชนมาก (Low power –High interest) ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) เหล่านี้ มักเป็นบุคลากรสายวิชาชีพภายในองค์กร หรือเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือเป็นผู้แทนผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากการบริการบางอย่าง การขอความเห็น ให้ข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิดริเริ่ม และขอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม

- กลุ่มชายขอบ ที่มีบทบาทในการติดตาม (Monitor) ผู้ที่มีอำนาจบารมีน้อย และมีความสนใจหรือเป็นที่สนใจแก่ชุมชนน้อย (Low power – Low interest = Monitor) เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) ที่เฝ้าติดตาม (monitor these people) เพื่อรับทราบข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.6.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชน ในส่วนที่เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยจัดทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ส่วนนี้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ และการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ในการหารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

สำหรับการศึกษารองอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน โดยใช้เทคนิค Delphi เป็นเทคนิคที่ใช้ในการหาความคิดเห็นรวมของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และเป็นเทคนิคที่ใช้หาความคิดเห็นที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Consensus) โดยไม่มีการเผชิญหน้ากันโดยตรงของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยทั่วไปจะใช้การติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญทางไปรษณีย์ (Plinstone and Turoff, 1975) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่และอิสระ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่น และไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลของเสียงส่วนใหญ่หรือความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ (สุวรรณ เอิ้อรัตน์พงษ์ ,2528) นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังมีโอกาสถกแถลงความคิดเห็นของตนเองอย่างรอบคอบ ทำให้ได้ข้อมูลที่นำเชื่อถือและนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในด้านต่างๆได้ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1) กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ผู้ศึกษาทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่จะศึกษา โดยจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมในการศึกษาแบบเดลฟายต้องกำหนดให้เหมาะสม และมีจำนวนมากพอเพียงเพื่อจะได้คำตอบที่น้ำหนักความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าควรจะให้จำนวนผู้เชี่ยวชาญกี่คน เดลเบค อังเดร (Delbecq Andre, 1975) ได้ให้ความคิดเห็นว่าจำนวนผู้เชี่ยวชาญประมาณ 10 ถึง 15 คน ซึ่งมาจากกลุ่มเดียวกันนั้น ก็นับว่าเพียงพอแล้ว ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้มีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 12 คน ดังรายละเอียดในหัวข้อที่ 3.4

2) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟาย จะใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการศึกษาคั้งนี้ รูปแบบของแบบสอบถามเป็นแบบประเมินชนิดมาตราส่วนค่า (Rating Scale) โดยทั่วไปใช้มาตราส่วนค่า 5 ระดับ (Murry and Hammon, 1995) สำหรับแบบประเมินที่ให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เป็นผู้ประเมิน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ส่วนที่ 2 คุณค่าความสำคัญและความแท้ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน ประกอบด้วยข้อมูลความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ในด้านต่างๆ ซึ่งในการวิเคราะห์คุณค่าความสำคัญและความแท้ของมรดกทางวัฒนธรรม ใช้วิธีวัดแบบ Likert Scale โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เคย

ส่วนข้อมูลสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในระดับย่านชุมชน แจกแจงตามประเด็นทางกายภาพในแต่ละชุมชน ใช้วิธีวัดแบบ Likert Scale โดยแบ่งออกเป็น 6 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และไม่เคย

สำหรับเกณฑ์การให้คะแนนในส่วนที่ 2 คุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในด้านต่างๆและข้อมูลสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของมรดกทางวัฒนธรรม มีดังนี้

มากที่สุด	มีคะแนน	5
มาก	มีคะแนน	4
ปานกลาง	มีคะแนน	3
น้อย	มีคะแนน	2
น้อยที่สุด	มีคะแนน	1
ไม่มีเหลือ	มีคะแนน	0

ส่วนเกณฑ์การตัดสินใจในการพิจารณาค่าเฉลี่ยคะแนนคุณค่าความสำคัญและความแท้ ของมรดกทางวัฒนธรรม แยกตามระดับคุณค่าความสำคัญและการคงอยู่ และสภาพทางกายภาพในปัจจุบัน แยกตามระดับสภาพทางกายภาพ แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยใช้คะแนนสูงสุดลบคะแนนต่ำสุด หาค่าด้วยจำนวนระดับชั้น ได้คะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ระดับการคงอยู่มากที่สุด	มีคะแนนเฉลี่ย	4.01 - 5.00 คะแนน
ระดับการคงอยู่มาก	มีคะแนนเฉลี่ย	3.01 - 4.00 คะแนน
ระดับการคงอยู่ปานกลาง	มีคะแนนเฉลี่ย	2.01 - 3.00 คะแนน
ระดับการคงอยู่น้อย	มีคะแนนเฉลี่ย	1.01 - 2.00 คะแนน
ระดับการคงอยู่น้อยที่สุด	มีคะแนนเฉลี่ย	0.00 - 1.00 คะแนน

สำหรับในส่วนนี้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ที่แสดงให้เห็นถึงระดับของคุณค่าความสำคัญ และการคงอยู่ด้านสภาพทางกายภาพของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับชุมชน

3.7 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

3.7.1 สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้อธิบายข้อมูลคุณลักษณะ หรือรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง ที่อยู่ในการวัดระดับนามบัญญัติ ได้แก่ ตารางแจกแจงความถี่ ระบุค่าข้อมูลเป็นร้อยละ (Percentage) เพื่อพรรณนาลักษณะข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง เช่น เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ เป็นต้น และใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับอธิบายข้อมูลที่อยู่ในการวัดระดับช่วง และอัตราส่วน ได้แก่ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ภายในชุมชน ความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน แยกตามประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนและการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

3.7.2 สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะต่างๆของกลุ่มตัวอย่าง กับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้ การทดสอบไค-สแควร์ (Chi-Square) สัมประสิทธิ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

3.7.3 สำหรับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05

ในส่วนแรกของการศึกษานี้ ศึกษาถึงภาพรวมของพื้นที่ศึกษาระดับเมือง ในด้าน พัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ และมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 4

พัฒนาการและสภาพทั่วไปของเมืองเชียงใหม่

ในบทนี้จะกล่าวถึงการศึกษาเมืองเชียงใหม่ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเมืองสภาพทั่วไปของเมืองเชียงใหม่ และมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ในเมืองเชียงใหม่ เพื่อทราบถึงภาพรวมของพื้นที่ในระดับเมือง ซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจถึงความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ และชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วย

4.1 พัฒนาการของเมืองเชียงใหม่

4.2 การใช้ที่ดินปัจจุบันในเมืองเชียงใหม่

4.3 มรดกทางวัฒนธรรมในเมืองเชียงใหม่

4.1. พัฒนาการของเมืองเชียงใหม่

จากประวัติศาสตร์อาณาจักรล้านนาและเมืองเชียงใหม่ สามารถแบ่งช่วงการพัฒนาตามรูปแบบการเมืองการปกครอง ระหว่าง พ.ศ. 1839 ถึง พ.ศ. 2476 ซึ่ง สุริยสวัสดิ์ อ่องสกุล (2545) ได้แบ่งไว้ 6 ยุค และระหว่าง พ.ศ. 2476 ถึง ปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) 1 ยุค โดยสรุปแล้ว ได้แบ่งพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ เป็น 7 ยุค ดังนี้

- ยุคสร้างอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1839-1898)
- ยุคอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง (พ.ศ. 1898-2068)
- ยุคเสื่อมของอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 2068-2101)
- ยุคล้านนาสมัยพม่าปกครอง (พ.ศ. 2101-2317)
- ยุคล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม (พ.ศ. 2317-2442)
- ยุคการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2442-2476)
- ยุคการปกครองในฐานะที่เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย (พ.ศ. 2476-2554)

4.1.1 ยุคสร้างอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1839-1898)

ในการสร้างเมืองเชียงใหม่ พญามังรายทรงเชิญพญางำเมือง และพ่อขุนรามคำแหงมาร่วมกันพิจารณาถึงชัยภูมิและการวางผังเมือง ผังเมืองเชียงใหม่มีลักษณะคล้ายกันกับผังเมืองสุโขทัย ทั้งนี้เพราะเชียงใหม่รับอิทธิพลจากสุโขทัย และผังเมืองโบราณรูปสี่เหลี่ยมทรงเรขาคณิตไม่เคยมีมาก่อนในวัฒนธรรมชาวไทยยวน และหลังจากสร้างเวียงเชียงใหม่แล้ว ไม่พบการวางผัง

เมืองแบบนี้ในทีใด ผังเมืองเชียงใหม่จึงเป็นรูปแบบพิเศษต่างกับเมืองอื่น ๆ โดยทั่วไปการสร้างเวียงจะอาศัยแนวธรรมชาติ ทำให้ในด้านนามีเวียงที่ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน (สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545)

เมืองเชียงใหม่ เมื่อแรกสร้างเริ่มจากการขุดคูเมืองกว้าง 9 วา ยาว 3,800 วา เอาดินที่ขุดจากคูเมืองมาพูนเป็นแนวกำแพงเมือง บนกำแพงเมืองปูลูฐุ และทำเสมาไว้บนกำแพงเมือง โดยรอบทั้งสี่ด้าน ขนาดกว้าง 900 วา ยาว 1,000 วา ขนาดนามเมืองว่า นพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่ (สุรพล ดำริห์กุล, 2545) มีคูน้ำล้อมรอบ กว้างประมาณ 30 เมตร ลึก 4 เมตร ยาวประมาณ 6,120 เมตร (ฮันส์ เพนธ์, 2529: 10-14) มีประตูเมือง 5 ประตู ทิศละประตูยกเว้นทิศใต้มี 2 ประตู กำแพงเมืองที่เห็นทุกวันนี้มี 2 ส่วน คือ กำแพงสี่เหลี่ยม (ชั้นใน) และกำแพงดิน (ชั้นนอก) โดยกำแพงสี่เหลี่ยม (ชั้นใน) สร้างก่อน โดยสร้างในสมัยพญามังรายและน่าจะก่อด้วยดิน ส่วนกำแพงดิน (ชั้นนอก) สร้างในสมัยท้าวแม่กุ (พญาเมกุฎิ) (สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545) เขตกำแพงเมืองชั้นในของเวียง เรียกว่า “เวียงแก้ว” เป็นที่ตั้งของหอคำ หรือพระราชวัง คู่มของเจ้านายบ้านขุนนางและไพร่พลที่มีฝีมือประณีต ที่ทำการราชการ “เสาอินทขิล” หรือหลักเมือง วัดวาอารามที่สำคัญ และตลาดของเมือง (สุรพล ดำริห์กุล, 2545: 27-29) แขนงของเมืองได้แก่แนวเหนือใต้ และตะวันออก ตะวันตก เป็นถนนสายหลักสองสายตัดกัน ถนนภายในเมืองเป็นระบบตารางกริดที่สอดคล้องกับรูปทรงของเมือง และทางเข้าออกประตูเมือง ถนนจะแบ่งพื้นที่เมืองออกเป็นบล็อกขนาดใหญ่ แนวแกนทั้งสองนี้มีวัดที่สำคัญหลายวัด

การสร้างเชียงใหม่จะสร้างตามคติจักรวาลที่ว่า เมืองเชียงใหม่เปรียบประดุจศูนย์กลางจักรวาลที่มีความสำคัญที่สุด โดยมีเมืองบริวารอยู่รายรอบ ในเมืองเชียงใหม่เองก็ได้สร้างจำลองตามคติความเชื่อเรื่องระบบจักรวาล โดยมีพระเจดีย์หลวง “เขาพระสุเมรุ” ศูนย์กลางจักรวาล เป็นศูนย์รวมจิตใจอันสูงส่ง และรายล้อมด้วยวัดบริวาร เปรียบประดุจดวงดาวน้อยใหญ่อีก 8 วัด ตามทักขณศาสตร์ คือวัดเชียงยืน วัดชัยศรีภูมิ วัดบุพพาราม วัดชัยมงคล วัดนันทาราม วัดตโปทาราม วัดสวนดอก และวัดเจ็ดยอด สถานที่สำคัญที่ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง ตั้งอยู่ที่บริเวณกลางเวียงเชียงใหม่ อันเป็นศูนย์กลางจักรวาล ได้แก่ เสาอินทขิล ต้นไม้ยาง กุมภภัณฑ์หอคำ (พระราชวัง) และวัดสำคัญ (สุรสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545) นอกจากนี้ ได้กำหนดการใช้พื้นที่ในเมืองเชียงใหม่แบ่งออกเป็นเขตต่าง ๆ อาศัยความเชื่อเรื่องดวงเมืองตามคัมภีร์มหาทักษา ซึ่งมีผลต่อการตั้งบ้านเรือนของคนในเวียงเชียงใหม่ในสมัยโบราณ ดังนี้ ทิศเหนือเป็นทิศสำคัญตรงกับเดชเมืองจะใช้เป็นทิศที่กษัตริย์เสด็จเข้าเมืองในพระราชพิธีราชาภิเษกโดยผ่านประตูข้างเผือก ทิศตะวันตกเฉียงใต้ คือ บริเวณแจ้งกู่เฮืองตรงกับกาลกิณีเมือง เป็นเขตที่ไม่ดีไม่เหมาะสมจะตั้งบ้านเรือน จึงเป็นที่ตั้งของเรือนจำและป่าช้าของเมืองโดยมีประตูสวนปูลูฐุ ซึ่งชาวเมืองจะเอาศพออกทางประตูนี้เท่านั้นห้ามนำศพผ่านประตูอื่น การตั้งบ้านเรือนในสมัยราชวงศ์มังรายตอนต้นใน

ยุคสร้างเมือง พ.ศ.1804-1914 ก่อนที่จะมีการสร้างกำแพงเมืองชั้นนอกนั้นจะตั้งบ้านเรือนในเขตกำแพงสี่เหลี่ยม และนอกเมืองทางด้านตะวันออกติดกับแม่น้ำปิงและทิศตะวันตกไปจรดดอยสุเทพ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2543) สำหรับการประกอบอาชีพของประชาชนในยุคนี้ พ่อขุนมั่งรายได้ส่งเสริมให้ประชาชนประกอบอาชีพหลายอาชีพ นอกเหนือจากการเกษตรกรรม ได้พบข้อความในตำนานต่างๆ กล่าวว่าพระองค์ได้นำช่างฝีมือประเภทต่างๆ เช่น ช่างทอง ช่างต๋อง ช่างเหล็ก ช่างเงิน ฯลฯ มาจากเมืองพุกาม (สุริยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545)

ด้านความสัมพันธ์กับอาณาจักรเพื่อนบ้านนั้น เชียงใหม่มีความสัมพันธ์อันดีกับอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรพะเยาตลอดจนอาณาจักรพุกาม ความสัมพันธ์นี้จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนและการรับเอาวัฒนธรรมระหว่างล้านนาไทยเชียงใหม่กับอาณาจักรใกล้เคียง เช่น เชียงใหม่รับเอาพุทธศาสนานิกายหินยานจากสุโขทัย เป็นต้น (สุริยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545)

4.1.2 ยุคอาณาจักรล้านนารุ่งเรือง (พ.ศ. 1898-2068)

ยุคนี้ ได้อาราธนาพระสงฆ์จากอาณาจักรสุโขทัย สุมณเถรนำเอาพุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ เข้ามาเผยแผ่ประดิษฐานในล้านนาไทยและเจริญรุ่งเรืองสืบมาจนทุกวันนี้ (สุริยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545) เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาแพร่หลายในล้านนาแล้ว มีผลทำให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างล้านนาไทยกับอาณาจักรสุโขทัย ทั้งทางศาสนา ศิลปกรรม ประเพณีและพุทธศาสนา ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนล้านนาไทยด้วย พระสงฆ์มีบทบาทและได้รับการยกย่องจากสังคมล้านนามาก เช่น ทางด้านการศึกษา พระสงฆ์มีฐานะเป็นครูของประชาชนด้านการเมือง พบหลักฐานว่า พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัดสินคดีต่างๆ ร่วมกับขุนนางของบ้านเมือง นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการว่ากล่าวตักเตือนกษัตริย์ล้านนาไทยผู้ประพฤติน่าเกลียดอีกด้วย และเป็นที่พักของประชาชนในยามบ้านเมืองอยู่ในความยุ่งยาก เช่น สงคราม เป็นต้น นับว่าพระสงฆ์เริ่มมีบทบาทตั้งแต่ยุคนี้เป็นต้นมา (สุริยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545)

ในสมัยพระยาติโลกราช หรือพิลกราช เป็นยุคที่บ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองทุกด้าน โดยเฉพาะทางด้านการเมืองและศาสนา ด้านพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุด ทรงสร้างวัดขึ้นหลายวัด เช่น วัดโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) ซึ่งต่อมาพระองค์ได้โปรดให้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นที่วัดนี้ ประมาณ พ.ศ. 2020 นับเป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกโลกครั้งที่ 8 นอกจากนี้ยังได้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาจากวัดพระธาตุลำปางหลวง มาประดิษฐานไว้ที่วัดเจ็ดยอดด้วย อาจเรียกว่าเป็นยุคทองของล้านนาไทย (สุริยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2545) นอกจากนี้ ยังเป็นยุคสมัยที่วรรณคดีของล้านนาไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก พระสงฆ์มีความรู้แตกฉานเชี่ยวชาญใน

ภาษาบาลีมาก ซึ่งเป็นภาษาในพระไตรปิฎกฝ่ายหินยาน พระสงฆ์ในสมัยนี้ได้แต่งคัมภีร์ไว้มากมายมีความไพเราะมาก เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์หรือชินกาลมาลินี แต่งโดยพระรัตนปัญญาเถระ เป็นต้น กล่าวได้ว่าสมัยนี้เป็นยุคทองของวรรณกรรม (สุริยวดี อ่องสกุล, 2545)

ในสมัยปลายราชวงศ์มังราย ยุครุ่งเรืองล้านนา พ.ศ.1914-2068 มีความเจริญสูงสุด มีการสร้างกุ้หลวง (เจดีย์หลวง) ใน พ.ศ.1934 และมีการสร้างกำแพงเมืองชั้นนอก ประชาชนบางกลุ่มได้ออกมาตั้งบ้านเรือนในเขตกำแพงชั้นนอก การใช้ที่ดินในสมัยนี้มีดังนี้ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2543)

1) เวียงแก้วหอคำ เป็นเขตพระราชวังเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน ปัจจุบันคือทัศนสถานหญิง (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2543)

2) บริเวณศูนย์กลางเวียงเชียงใหม่ เรียกว่า สะดือเมือง เป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมืองหรืออินทขิล (ปัจจุบันอินทขิลย้ายไปประดิษฐานที่วัดเจดีย์หลวง) มีวัดอินทขิล

3) บริเวณที่ประทับของพญามังรายขณะที่มีการสร้างเวียงเชียงใหม่ คือ บริเวณวัดเชียงมั่น ซึ่งเป็นวัดแรกของเวียงเชียงใหม่

4) ชวงหลวง เป็นบริเวณที่โล่งคล้ายกับสนามหลวงของกรุงเทพฯ หรือทุ่งพระเมรุของกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่บนแนวแกนสำคัญของเมือง ดังนี้ แกนนอน คือ ถนนสายหลักจากประตูท่าแพไปถึงหน้าวันพระสิงห์ ส่วนแกนตั้ง คือ ถนนจากประตูช้างเผือกไปประตูเชียงใหม่ บริเวณที่แกนทั้งสองตัดกัน คือ สี่แยกกลางเวียง “ชวงหลวง” มีสภาพเป็นลานอเนกประสงค์ ใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของบ้านเมือง เมื่อมีพิธีกรรมที่สำคัญ เช่น พิธีราชาภิเษก (สุริยวดี อ่องสกุล, 2545) ในยามสงคราม จะใช้เป็นที่ประชุมทัพ ที่ชุมนุมของทหารที่จะออกสงคราม และเป็นชุมนุมของประชาชนเมื่อบ้านเมืองมีพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เช่น สงกรานต์หรืองานรื่นเริงในสมัยโบราณ สมัยราชวงศ์มังรายใช้เป็นสถานที่ถวายพระเพลิงของกษัตริย์หรือเป็นชวงเมรุด้วย ในสมัยพระยาภาวילהมีการเปลี่ยนสภาพชวงหลวงไปเป็นคุ่มต่างๆของเจ้านายในบริเวณด้านเหนือของเวียงจนถึงวัดสะดือเมือง ทำให้ชวงหลวงหายไปและสถานที่ถวายพระเพลิงย้ายออกมาอยู่นอกเหนือเมืองด้านติดกับแม่น้ำปิง เรียกว่า ชวงเมรุ (ปัจจุบันคือตลาดวโรรส) (สมโชติ อ่องสกุล, 2546)

5) วัดหลวงและเวียงหลวง เป็นวัดและเวียงที่กษัตริย์และพระราชวงศ์สร้างมีขนาดใหญ่และอยู่นอกเวียง ได้แก่ พญากือนาสร้างเวียงสวนดอกใน พ.ศ.1914 พญาสามฝั่งแกนสร้างเวียงเจ็ดลินในพ.ศ.1954 พญาติโลกราชสร้างวัดโพธารามมหาวิหารหรือวัดเจ็ดยอดใน พ.ศ.2020 วัดหลวงที่กษัตริย์สร้างในเวียงเชียงใหม่ เช่น วัดแสงเมืองมาหลวง วัดเจดีย์หลวง เป็นต้น

6) เขตบ้านเรือนของขุนนางและไพร่พลเมือง สันนิษฐานว่าเป็นทางทิศใต้ของวัด สะดือเมืองลงไปเป็นบ้านเรือนและวัดต่างๆ กลุ่มขุนนางในล้านนา จะสร้างวัดเป็นวัดประจำครอบครัวและผู้ใต้บังคับบัญชาของตนได้แก่ วัดของขุนนางระดับนายร้อยใช้ยศและชื่อของตนเป็นชื่อวัด เช่น วัดร้อยชื่อ (เจ้าร้อยชื่อ “ชื่อ” ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นวัดลอยเคราะห์) วัดของขุนนางระดับนายพันสร้างวัดในเขตบ้านเรือนของตนเช่น วัดพันไค้ (เจ้าพันชื่อ “ไค้”) วัดพันอื่น ขุนนางระดับเจ้าหมื่นสร้างวัด เช่น วัดหมื่นสาร (นายอำมาตย์มียศระดับเจ้าหมื่นมีหน้าที่เกี่ยวกับพระราชสาส์นและใช้สถานที่วัดเป็นที่แปลพระราชสาส์น) วัดหมื่นกอง (วัดหมื่นเงินกอง) วัดหมื่นล้าน ขุนนางระดับเจ้าแสนเป็นตำแหน่งขุนนางชั้นสูงจะสร้างวัดบริเวณประตูเวียงเชียงใหม่ทั้งสี่ทิศได้แก่ วัดแสนขาน (บริเวณประตูหัวเวียงด้านนอก ปัจจุบันคือบริเวณตลาดช้างเผือก) นอกจากนี้ยังมีชุมชนของกลุ่มคนที่เป็นช่างฝีมือหรือเป็นข้าขุนนางระดับต่ำเรียกว่า “พวก” กับ “ช่าง” กลุ่มพวกเป็นกลุ่มที่มีความสามารถและหน้าที่พิเศษมีวัดเป็นของตนเองได้แก่ วัดพวกช่าง วัดพวกแต่้ม (แต่้ม-วาดรูป) วัดพวกหงส์ (ช่างฝีมือทำหงส์ตกแต่งวัด) ส่วนกลุ่มช่างช่างฝีมือต่าง ๆ สร้างวัดในชุมชนของตนได้แก่ วัดช่างคำ (คำ-ทอง) วัดช่างเคียน (เคียน-กลึง) วัดช่างซ้อง วัดช่างแต่้ม (แต่้ม-วาดรูปเขียนรูป) วัดช่างทอง (เครื่องทองเหลือง) วัดช่างลาน (ลาน-ตุ้มหู) ฯลฯ วัดเหล่านี้ใช้เป็นร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของขุนนางและไพร่เมืองในล้านนาได้เป็นอย่างดี วัดโรงคะม้า (คอกม้าหลวง-วัดควรคำม้า) วัดล้ามช่าง (โรงช่างต้น)

7) ที่คุ้มขังนักโทษและที่เก็บอัฐิ (กุ) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้มาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายตอนต้น ในสมัยพญาแสนภูทิศนี้เป็นทิศอัปมงคลมีประตูสำหรับนำศพออกจากเมืองไปเผานอกเมืองหรือที่เรียกว่าประตูผี ประตูสวนปรงหรือประตูแสนพุง ชาวเชียงใหม่ที่อาศัยอยู่ในกำแพงเมืองจะนำศพผ่านประตูผีไปสุ่ป่าข้างประตูไหยา (ประตูหายยา)

การสร้างกำแพงเมืองชั้นนอกในลักษณะราหูอมจันทร์ ได้มีการเจาะช่องประตูเมือง ได้แก่ กำแพงชั้นนอกด้านใต้มีประตูไหยา (ประตูหายยา) ประตูขัวก้อม (ประตูเหล็ก) ประตูหล่ายแคง (ประตูระแกง) กำแพงชั้นนอกด้านตะวันออกมีประตูช่างม่อย จากนั้นเวียงเชียงใหม่มีการขยายตัวได้มีการเจาะช่องประตูเมืองกำแพงชั้นในด้านทิศตะวันออกเพิ่มอีกสองประตูคือ ประตูศรีภูมิและประตูสวญแห่ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2543)

8) ย่านการค้า เจ้าเมือง (รวมทั้งกษัตริย์ด้วย) จะเป็นผู้จัดการสร้างตลาดให้เป็นที่ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ตลาดมักจะทำขึ้นพร้อมกับการสร้างเมือง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของเมืองอย่างแยกไม่ออก พื้นฐานทางเศรษฐกิจอยู่ที่การเกษตรกรรม ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ (self-sufficient economy) เป็นหมายการผลิตเพื่อไว้บริโภคในครอบครัวเป็นหลัก มิใช่ผลิตเพื่อขาย (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545)

จุดศูนย์กลางในการพบปะ แลกเปลี่ยนสิ่งของ คือ บริเวณตลาดมี 3 แห่ง คือ กาดหัวเวียง (อยู่บริเวณประตูช้างเผือก) กาดกลางเวียงเป็นกาดใหญ่อยู่ภายในกำแพงเมือง หรือที่ผู้คนเรียกว่า กาดลีเชียงพระ หรือ กาดลี (ปัจจุบันคือแนวถนนราชดำเนินตั้งแต่ประตูเชียงเรือก หรือประตูท่าแพใน บริเวณสี่แยกกลางเวียงจนถึงหน้าวัดพระสิงห์) และกาดเชียงเรือก (ประตูท่าแพ) ลักษณะทั่วไปของตลาดเป็นลานโล่งหรือใช้พื้นที่บริเวณ 2 ฝั่งถนน เพื่อการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้า (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545) โดยมีประตูทางการค้าแต่เดิมคือ ประตูเชียงเรือก หรือประตูท่าแพในเป็นทางเข้าของพ่อค้าที่นำสินค้าจากท่าจอดแพฝั่งแม่น้ำปิง ที่น่าสนใจ คือ ในเมืองเชียงใหม่เริ่มมีผ้าทอขายให้แก่คนในเมืองแล้ว แต่การทอผ้าใช้เองก็มีอยู่เฉพาะในเวียงซึ่งเป็นสังคมเมือง (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545) การค้าในตลาดจะเกิดขึ้นในบางช่วงเวลา ส่วนใหญ่ติดตลาดเฉพาะช่วงเช้าเท่านั้น การค้าระหว่างเมืองมีพ่อค้าทางบก เช่น กลุ่มพ่อค้าเงี้ยว พม่า มอญ เม็ง กลุ่มพ่อค้าฮ่อ กลุ่มพ่อค้าลาวจากหลวงพระบาง กลุ่มพ่อค้าจากเมืองน่าน นำสินค้าของป่าจากแหล่งต่าง ๆ ด้วย วัวต่าง ม้าต่าง มาแลกเปลี่ยนสิ่งของและจำหน่าย โดยมี “กาดกลางเวียง เชียงใหม่” เป็นศูนย์กลางใหญ่แห่งใหม่ บรรดาพ่อค้าต่างเมืองเหล่านี้ มาทำมาค้าขายในเมืองเชียงใหม่ โดยพำนักอยู่บริเวณนอกกำแพงชั้นนอกถึงสองฝั่งน้ำแม่ปิง เช่น ย่านช้างคลานมีทั้งพวกฮ่อที่บ้านฮ่อ พม่า มอญ ริมน้ำปิงด้านวัดชัยมงคล พวกฮินดู มุสลิม ซึ่งค้าวัวมาจากอินเดีย ปากีสถาน มาตั้งชุมชนที่ทุ่งช้างคลาน (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545) สำหรับบริเวณด้านหน้าเมืองติดแม่น้ำปิง มีชุมชนท่าแพตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกใกล้กับแนวกำแพงเมือง โดยมีถนนท่าแพเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างกำแพงเมืองกับบริเวณริมแม่น้ำปิง เพื่อการสัญจรและขนส่งสินค้า ในช่วงนี้การสัญจรของผู้คนภายในพื้นที่จะใช้การเดินทางเท้าเป็นหลักและใช้สัตว์ต่าง ๆ เช่น ม้า เกวียนในการขนส่งสินค้า ค้าขายระหว่างหมู่บ้านและสำหรับเส้นทางหลักในการขนส่งสินค้าระยะทางไกล ๆ จะใช้เส้นทางน้ำบรรทุกสินค้า โดยใช้เรือแม่ปะหรือเรือแมงป่อง เรือสีดอ (บุญเสริม สาทรรักษ์และสังคีต จันทนะโพธิ, 2520) ล่องไปตามแม่น้ำปิง ดังนั้น บริเวณริมฝั่งทั้งสองของแม่น้ำปิง จะปรากฏท่าเรือริมน้ำหลายแห่งด้วยกัน เช่น บริเวณที่ตั้งตลาดต้นลำไยในปัจจุบัน (อิสรา กันแตง, 2533) อันเป็นที่จอดเรือแพของบรรดาพ่อค้าที่เข้ามาค้าขายกับเมืองเชียงใหม่ เป็นจุดรวมของกิจกรรมการค้าขาย จุดเปลี่ยนการสัญจรและเป็นที่พักชั่วคราวของเหล่าพ่อค้า และบริเวณถนนท่าแพจะมีตลาดสดเกิดขึ้นด้วย (อัษฎางค์ โปราณนท์, 2537.) การค้าในช่วงนี้ที่ตั้งของตลาดจะสัมพันธ์กับชุมชน เส้นทางสัญจรทั้งถนนและแม่น้ำ เพื่อความสะดวกในการเข้าถึง เพื่อประโยชน์ทางการค้าและการขนส่งสินค้า

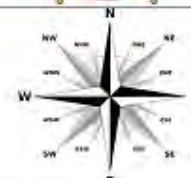

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

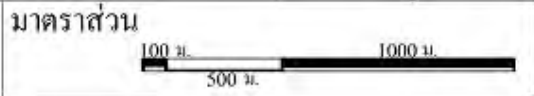
แผนที่ 4.1 แผนผังเชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังรายตอนปลาย (พ.ศ.2020)

สัญลักษณ์

- ตำแหน่งที่ตั้งของวัด
- ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน

ที่มา : วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง ,2543

4.1.3 ยุคเสื่อมของอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 2068-2101)

สมัยนี้บ้านเมืองตกอยู่สมัยเสื่อม เริ่มอ่อนแอลง เกิดการจลาจลแย่งชิงราชสมบัติ อำนาจการปกครองตกอยู่ในมือของข้าราชการขุนนาง ข้าราชการมีอำนาจมากถึงกับสามารถถอดถอนและแต่งตั้งกษัตริย์ได้ (สุริยวดี อ่องสกุล, 2545) บ้านเมืองอ่อนแอ ประชาชนข้าราชการ ขุนนางแตกความสามัคคี จนยากจะแก้ไขให้เข้มแข็งดังเดิมได้ จึงเสียดอกราชให้แก่พระเจ้าบุเรงนองในปี พ.ศ. 2101 ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่านานนับสองร้อยปีเศษ จึงสามารถขับไล่พม่าออกไปในสมัยราชวงศ์กาวิละ จากการที่ในยุคเสื่อมของล้านนา เกิดความสับสนและแตกแยกภายใน เกิดภาวะเงินเฟ้อ จึงไม่มีการบูรณะและสร้างวัดหรืออาคารขึ้นใหม่ (สุริยวดี อ่องสกุล, 2545)

4.1.4 ยุคล้านนาสมัยพม่าปกครอง (พ.ศ. 2101-2317)

เมื่อบุเรงนองยึดเมืองเชียงใหม่ได้แล้ว ในระยะแรกนี้พม่าไม่ได้เข้ามาปกครองโดยตรง แต่ได้แต่งตั้งให้เจ้าเมืองเชียงใหม่ปกครองบ้านเมืองตามเดิม ในฐานะเมืองประเทศราชของพม่า ต่อมาพม่าก็ได้แต่งตั้งให้เจ้านายและข้าราชการของพม่ามาปกครองเมืองเชียงใหม่โดยตรง ตลอดระยะเวลาที่พม่าปกครองล้านนาไทยเป็นเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2101 ถึง พ.ศ. 2317 นั้นพม่าได้นำเอาวัฒนธรรมประเพณีของตนเข้ามาเผยแพร่ในล้านนาไทยหลายด้าน ทั้งด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ความเชื่อ การแต่งกาย อาหาร ฯลฯ ทางด้านศิลปกรรม โดยเฉพาะศิลปกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น เจดีย์ในเชียงใหม่หลายวัดสร้างตามแบบเจดีย์พม่า เช่น เจดีย์วัดแสนฝาง เป็นต้น ประเพณีการสร้างรูปสิ่งศักดิ์ตามวัดต่างๆ นิยมสร้างตามประเพณีพม่า ด้านประติมากรรม พบพระพุทธรูปพม่าในวัดต่างๆ ในล้านนาไทยทั่วไป การที่คนล้านนาไทยนิยมบวชเณรมากกว่าบวชพระภิกษุ นั้น เป็นประเพณีนิยมของพม่าอย่างหนึ่ง เช่น การนิยมสักตามร่างกายเป็นประเพณีของพม่า ซึ่งคนพม่าถือว่าเด็กผู้ชายของพม่าจะถือว่าเป็นหนุ่มต่อเมื่อได้สักตามร่างกายแล้ว โดยสักเป็นรูปสัตว์ต่างๆ และเชื่อว่าทำให้คงกระพัน ประเพณีการสักนี้พม่านำเข้ามาใช้ในล้านนาไทย ด้านศาสนาพม่าได้อาพุทธศาสนาหินยานแบบพม่า เรียกว่านิกายม่าน เข้ามาเผยแพร่ในล้านนาไทย อย่างไรก็ตาม พม่าได้นำเอาวิธีการบางอย่างในล้านนาไปใช้ในบ้านเมืองของตน เช่น นำเอาวิธีขุดพื้นรักลงเป็นรูปภาพต่างๆ ไปจากเชียงใหม่ พม่าปกครองเชียงใหม่มานาน 200 ปี จนถึงสมัยพระยาภาววิละได้ร่วมกับฝ่ายไทยขับไล่อำนาจพม่าออกไปได้สำเร็จ ล้านนาไทยจึงเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของไทยเรื่อยมา (สุริยวดี อ่องสกุล, 2545)

4.1.5 ยุคล้านนาสมัยเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยาม (พ.ศ. 2317-2442)

ความคิดที่จะฟื้นฟูเมืองของผู้นำชาวล้านนาไทยตรงกับความต้องการของฝ่ายไทยที่พยายามขับไล่พม่าออกไปจากล้านนาไทยอยู่แล้ว ทำให้ผู้นำล้านนาไทยทำการฟื้นฟูเมืองและตัดสินใจเลือกข้างฝ่ายไทยถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ล้านนาไทย ที่สำคัญจากฐานะเมืองขึ้นของพม่าเป็นประเทศราชของไทย การฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2339 เป็นช่วงที่มีการรวบรวมพลเมืองเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ เป็นยุคที่เรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” พระยาภาววิละกวาดต้อนชาวเมืองเชียงใหม่ที่หลบหนีเข้าป่าให้กลับสู่เมืองและเริ่มกวาดต้อนผู้คนจากสิบสองปันนา ไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยเขิน และยอง ผู้คนที่กวาดต้อนมามีหลายกลุ่มโดยช่างฝีมือหรือไพร่เมืองชั้นดีจะให้ตั้งถิ่นฐานในตัวเมือง เช่น เขิน ที่ถนนวัวลาย ส่วนไพร่ที่ไม่เป็นช่างฝีมือจะไว้หน้านอกเมือง เช่น เขินที่สันทราย ยองที่ลำพูน ผู้คนที่ถูกกวาดต้อนมาก็จะตั้งชื่อหมู่บ้านของตน ตามชื่อบ้านเมืองเดิมที่ตนถูกกวาดต้อนลงมา เช่น เมืองวะ เมืองเลน เมืองซอน เมืองกาย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ในรูปแบบต่างๆ เช่น ราชประเพณี โดยการกระทำพิธีราชาภิเษก สถาปนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนขึ้นปกครองสืบต่อจากราชวงศ์มังราย การทำนุบำรุงพุทธศาสนา โดยสร้างวัด พระพุทธรูป การสร้างกำแพงเมืองขึ้นใหม่ การเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นรัตนตั้งชาอภินวบุรี เป็นต้น (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545)

ในสมัยพระยาภาววิละได้นำระบบการปกครองอย่างของไทย ไปปรับปรุงใช้ที่เชียงใหม่ เช่น การแต่งตั้งพระยาแสนหลวง พระยาสามล้าน พระยาจำบ้านและพระยาเด็กชาย ให้อยู่ในตำแหน่งปฐมอัครมหาเสนาบดีทั้ง 4 ทำหน้าที่เหมือนจตุสดมภ์ของไทยคือเป็น เวียง วัง คลัง นา ตามลำดับ โดยถือว่าตำแหน่งดังกล่าวสูงกว่าข้าราชการอื่นๆ และการตั้งตำแหน่งวังหน้าและวังหลังเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของไทยในด้านความคิดและแบบอย่างทางการปกครองที่มีต่อเมืองเชียงใหม่ หลังจากอังกฤษเข้าครอบครองดินแดนพม่าทำให้คนในบังคับอังกฤษเข้ามามีความสัมพันธ์กับเชียงใหม่มากขึ้น และกลายเป็นปัญหาที่ทำให้รัฐบาลกลางต้องจัดการปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพในเวลาต่อมา รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียกับรัฐบาลไทยได้ทำสัญญาเชียงใหม่ (The Treaty of Chiang Mai) ฉบับแรก พ.ศ. 2416 และการทำสนธิสัญญาเชียงใหม่ฉบับที่สอง พ.ศ. 2426 จากการทำสัญญาเชียงใหม่ที่เกิดขึ้นทั้งสองครั้ง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของตะวันตกที่เข้ามามากขึ้น จนรัฐบาลไทยได้ทำการปฏิรูปการปกครองมณฑลพายัพตั้งแต่ พ.ศ. 2427 ซึ่งเป็นกระบวนการรวมหัวเมืองประเทศราชล้านนาไทยเข้ากับส่วนกลาง เพื่อสร้างเอกภาพแห่งชาติ เมืองค์พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมอำนาจเพียงแห่งเดียว ในการดำเนินการจะต้องกระทำสิ่งสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก ยกเลิกฐานะหัวเมืองประเทศราชที่

เป็นมาแต่เดิม โดยจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล ส่งข้าหลวงมาปกครอง ขณะเดียวกัน ก็พยายามยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองเสีย โดยรัฐบาลกลางลิดรอนอำนาจของเจ้าเมืองอย่างค่อยเป็น ค่อยไปซึ่งในที่สุดตำแหน่งเจ้าเมืองก็สลายตัวไป ประการที่สอง การผสมกลมกลืนชาวบ้านเมือง ให้มีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทยเช่นเดียวกับพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ กล่าวคือให้เกิดความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนในชาติ รัฐบาลกลางใช้วิธีจัดการปฏิรูปการศึกษาในลานนาโดย จัดระบบโรงเรียนหนังสือไทยซึ่งเป็นระบบการศึกษาแบบใหม่เข้าแทนที่ การเรียนในวัดและ กำหนดให้เรียนภาษาไทยกลางแทนภาษาไทยยวน (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545)

การใช้ที่ดินย่านตลาดในเมืองเชียงใหม่ในยุคนี้ มีกาดกลางเวียงเป็นตลาดที่เก่าแก่ที่สุด อยู่หน้าวัดพระสิงห์ไปจนถึงต้นโพธิ์กลางเวียง และตลาดที่ถนนท่าแพ โดยจะติดตลาดทุกเช้า แม่ค้าเป็นชาวพื้นเมืองจะนำผลผลิตจากหมู่บ้านใกล้เคียง มาวางขายตามสองข้างถนน (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545) ส่วนการค้าระหว่างเมืองเชียงใหม่กับพม่า เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2372 เมื่อ ดร. ริ ชาร์ดสัน เดินทางเข้ามาเชียงใหม่เพื่อขอซื้อช้าง โค กระบือ จากนั้นการค้าก็เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะหลังจากการทำสนธิสัญญาเบาริงปี พ.ศ. 2398 สยามประเทศจำเป็นต้องเปิดการค้าแบบ เสรี บริษัทการค้าของชาติตะวันตกทยอยเข้ามาดำเนินกิจการและผูกขาดการค้าระหว่างประเทศ ชาวอังกฤษเข้ามาดำเนินกิจการค้า เช่น พ.ศ.2399 บริษัทบอร์เนียวเข้ามาค้าไม้สักในภาคเหนือ พ.ศ. 2426 อังกฤษได้เข้ามาตั้งสถานกงสุลในเมืองเชียงใหม่ (บริเวณสะพานนครพิงค์ในปัจจุบัน) การค้าระหว่างเมืองเชียงใหม่กับพม่าขยายตัวมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2427 เริ่มมีพ่อค้าชาวต่างชาติ เข้ามาตั้งร้านค้ามากขึ้น โดยเฉพาะชาวพม่า ชาวไทยใหญ่ เข้ามาตั้งร้านขายสินค้าอยู่เต็ม 2 ฝั่ง ถนนท่าแพ ตั้งแต่หน้าวัดแสนฝางไปจนถึงสี่แยกวัดอุปกุด (สุรัสวดี อ๋องสกุล, 2545) ร้านค้าส่วนใหญ่เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ส่วนชาวอินเดียที่ประกอบอาชีพค้าขายจะตั้งร้านค้าที่มีลักษณะเป็น เรือนไม้ 1-2 ชั้น เกาะกลุ่มอยู่บริเวณถนนช้างม่อย (ใกล้ตลาดวโรรสปัจจุบัน) จำหน่ายสินค้า ประเภทผ้าตัดเสื้อเป็นหลัก และในบริเวณถนนท่าแพเชิงสะพานนวรัฐจนถึงปากตรอกช่วงเมรุ (ทางเข้าตรอกเล่าใจัว) ถนนช้างม่อยบริเวณที่ตั้งตลาดวโรรสในปัจจุบัน (ช่วงเมรุ) มีตลาดสดแบบกะ ดินตลาดเช้าทุกวัน (ไกรศรี นิมมานเหมินท์, 2527:6) การดำรงชีวิตของผู้คนจะเป็นระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้น มีการใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยนสินค้า บรรยากาศการค้าใน ช่วงเวลานี้คึกคักมากขึ้น ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2443 – 2446 การค้าทางเรือกับทางใต้ขยายตัว พ่อค้าเงินเริ่มอพยพเข้ามาค้าขายในลานนาโดยอพยพขึ้นมาตามลำน้ำปิง และได้ตั้งชุมชนของคน จีนตามย่านท่าเรือต่าง ๆ เช่น บริเวณหน้าวัดเกตทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ทำการค้าขายเป็น อาชีพหลัก ทำให้บริเวณวัดเกตเป็นย่านการค้าที่สำคัญในช่วงนี้ด้วย ต่อมาชุมชนชาวจีนก็ ขยายตัวจากวัดเกตมายังฝั่งตรงข้ามแม่น้ำปิงสู่บริเวณ ทางด้านตรอกเล่าใจัว ครอบคลุมบริเวณ

ตลาดต้นลำไยและตลาดวโรรส โดยหันหน้าร้านออกสู่แม่น้ำปิง เพื่อสะดวกในการขนถ่ายสินค้า จากทางเรือทำให้การสัญจรทางน้ำในช่วงนี้จะคึกคักมาก นอกจากนี้ พ่อค้าชาวจีน ยังได้มีการ ขยายตัวมาถึงถนนท่าแพในขณะนั้นพ่อค้าพม่า ไทยใหญ่ ยังมีบทบาทอยู่ แต่เริ่มถูกพ่อค้าคนจีน แทรกตัวเข้ามา (สุริยวดี อ่องสกุล, 2545)

โดยเหตุที่ริมฝั่งแม่น้ำปิงเป็นชัยภูมิอันงดงาม รมเย็นและเป็นสถานที่ต้องทำบุญปีใหม่เมือง ในช่วงสงกรานต์ เป็นสถานที่ประกอบพิธีศพเจ้านาย ณ บริเวณช่วงเมรุ เป็นที่ตั้งกุ๊เก็บอัฐิของ เจ้านายตามธรรมเนียมแต่เดิม เจ้าหลวงเชียงใหม่และเจ้านายบุตรหลานจึงมีคู่มืออยู่บริเวณริมปิง เป็นที่พักชั่วคราว ในสมัยเทศบาลนครเชียงใหม่โดยายตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง เจ้าหลวงและ เจ้านายบุตรหลานจึงถูกลิดรอนอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจลง เจ้าหลวงเชียงใหม่และ เจ้านายบุตรหลานพยายามปรับสภาพของตนให้สอดคล้องกระแสการเมืองเศรษฐกิจขณะนั้น โดยการปรับพื้นที่สุสานของเจ้านาย เป็น “กาด” แห่งใหม่ เรียกว่า “กาดหลวง” เพื่อจะให้มียาได้ พอเลี้ยงชีพ (สมโชติ อ่องสกุล, 2539) ทำให้พื้นที่ริมแม่น้ำปิงเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ อย่างโดดเด่น ต่อมาเรียกว่า ตลาดวโรรส เป็นการพัฒนาจากตลาดสดที่เคยเป็นลานโล่ง เพื่อ วางขายสินค้าเปลี่ยนเป็นตลาดถาวรที่มีโรงเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นที่จำหน่ายสินค้าของชาว พม่า ชาวจีน ไทยใหญ่ และตรงกลางตลาดมีลานโล่ง ๆ ให้พ่อค้าแม่ค้านำสินค้ามาวางขาย กับพื้นที่พ่อค้าแม่ค้าส่วนใหญ่เป็นชาวพื้นเมืองจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร

เมื่อมีการสร้างถนนเชื่อมเมืองต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ.2459 พ่อค้าจีนได้ทยอยเข้าประกอบ กิจการค้าในเชียงใหม่จำนวนมากขึ้น เริ่มนำรถยนต์มาใช้แทนวัวต่าง ม้าต่าง และยึดบทบาททาง เศรษฐกิจในเชียงใหม่ประกอบธุรกิจทุกด้าน ในช่วงนี้ชุมชนและย่านการค้าเริ่มขยายตัวไปทางฝั่ง ตะวันออกของแม่น้ำปิงบนถนนเจริญเมือง หลังจากที่ได้มีการสร้างสะพานนวรัฐใน พ.ศ. 2446 ทำให้การสัญจรภายในพื้นที่ใจกลางเมืองเก่า ได้เปลี่ยนจากการเดินเท้า สัตว์ต่าง มาเป็นการใช้ รถจักรยาน รถยนต์มากขึ้น มีการปรับปรุงสภาพถนนให้ดีขึ้น หลังจากการเข้ามาของรถยนต์ทำให้ตลาดสดแบกกะดินหมดไป (ไกรศรี นิมมานเหมินทร์, 2527) ย่านการค้าในช่วงนี้ประกอบด้วย อาคารร้านค้าบริเวณสองฝั่งถนนท่าแพตั้งแต่ประตูท่าแพจนถึงบริเวณแม่น้ำปิง ถนนวิชนายนท์ ตั้งแต่สี่แยกอุปกุดขึ้นไปทางเหนือถึงถนนช้างม้อย รวมทั้งตลาดวโรรส ตลาดต้นลำไยด้วย (ไกรศรี นิมมานเหมินทร์, 2527) การค้าเกิดขึ้นตลอดทั้งวันพร้อมกับการขยายตัวของชุมชนจนถึงริมแม่น้ำ ปิง มีบรรดาพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาตั้งถิ่นฐานหนาแน่นมากขึ้น รวมกันอยู่หลายเชื้อชาติหลายภาษา ทั้งชาวจีน อินเดีย พม่าและคนพื้นเมือง ส่งผลให้ย่านนี้กลายเป็นย่านการค้าที่สำคัญของเมือง

ด้านการอยู่อาศัยสมัยพญาภาวิไลระหว่าง พ.ศ.2325-2356 มีการฟื้นฟูเมืองและกวาด ต้อนผู้คนเข้ามาไว้ในเชียงใหม่ มีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม ดังนี้ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2543)

- ชาวไถยวนอพยพมาจากเมืองเชียงแสนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณประตูท่าแพด้านใต้ภายในกำแพงดินชั้นนอกเรียกว่าบ้านฮ่อม
- ชาวน่านเข้ามาตั้งถิ่นฐานสองกลุ่ม กลุ่มแรกตั้งถิ่นฐานนอกกำแพงสี่เหลี่ยมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้หรือแจ่งกะทำมี วัดบัวเงินจอกปอก (วัดพวกช้าง) และอีกกลุ่มหนึ่งตั้งถิ่นฐานบริเวณท่าแพในกำแพงดินชั้นนอกมี วัดเซตวัน เป็นวัดของตนเป็น “นิกายน่าน”
- ชาวไถใหญ่หรือเงี้ยว “นิกายไถ” เข้ามาตั้งบ้านเรือนริมคูเมืองนอกติดกับประตูเชียงเรือกคือ วัดคูทรายคำ อีกกลุ่มหนึ่งตั้งบ้านเรือนที่ทุ่งข้างคลานนอกกำแพงดินเมืองเชียงใหม่บริเวณทุ่งนา คือ วัดใหม่ทุ่งข้างคลาน และอีกกลุ่มตั้งบ้านเรือนฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออกเฉียงมีวัดศรีโขงเป็นศูนย์กลางกลุ่มนี้อาจจะมากับบริษัททำไม้สักของอังกฤษ
- ชาวไถใหญ่หรือเงี้ยว “นิกายเงี้ยว” ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกกำแพงเมืองสี่เหลี่ยมด้านเหนือบริเวณประตูหัวเวียงมีวัดเงี้ยว (วัดป่าต้นเป้าหรือวัดป่าเป้า)
- ชาวพม่า หรือ “ม่าน” อพยพมาจากเมืองมาจ รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ มีวัด วัดทรายมูลม่าน วัดเมืองมาจเป็นศูนย์กลาง อีกกลุ่มหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ทุ่งข้างคลานนอกเมืองด้านตะวันออกเฉียงมีวัดม่านทุ่งข้างคลาน บางส่วนอยู่บริเวณวัดหนองคำ วัดอุปกุดม่าน (ปัจจุบันคือพุทธสถานเชียงใหม่) และวัดคูเต่า
- ชาวคง หรือคนจากกลุ่มแม่น้ำคง (แม่น้ำสาละวิน) ประเทศเมียนมาร์ มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในกำแพงดินเมืองเชียงใหม่ด้านใต้นอกประตูสวนปรุงมี วัดพวกเพี้ยหรือพิณเพี้ยะ (วัดพวกเปี้ย) อีกสองกลุ่มตั้งบ้านเรือนอยู่วัดศรีสุพรรณและวัดดาวดิงส์
- ชาวไตเงินหรือชาวเชียงตุง ตั้งบ้านเรือนอยู่ในกำแพงดินชั้นนอกเป็นพวกช่างที่มีอาชีพทำเครื่องเงินและเครื่องเงิน บริเวณวัดกุดคำ (วัดธาตุคำ ปัจจุบันเป็นวัดร้าง)
- ชาวไตเงินจัวลาย อพยพมาจากบ้านจัวลายฝั่งตะวันตกแม่น้ำสาละวิน ตั้งบ้านเรือนบริเวณบ้านจัวลายมีวัดหมื่นสารเป็นศูนย์กลาง มีอาชีพทำเครื่องเงินและเครื่องเงิน
- ชาวไตเงินช่างหล่อ อพยพกวาดต้อนมาจากฝั่งตะวันตกแม่น้ำสาละวิน มีอาชีพด้านปั้นและหล่อพระพุทธรูปและเครื่องใช้โลหะเป็นกลุ่มที่เป็นเครือญาติกับชาวไตเงินจัวลาย
- ชาวไตลื้อเมืองเลนมาจากเมืองเลน ตั้งถิ่นฐานบริเวณวัดเมืองเลนในกำแพงชั้นนอกของเมืองเชียงใหม่
- ชาวเมืองบันและเมืองตอง ตั้งเป็นชุมชนมีวัดดอกคำเป็นศูนย์กลางชุมชน
- ชาวเมืองเถินจากอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง วัดเมืองเถินเป็นศูนย์กลาง (ปัจจุบันคือศูนย์วัฒนธรรม)
- ชาวเมืองเชียงรุ่งมีวัดเมืองเชียงรุ่งเป็นศูนย์กลาง (ปัจจุบันคือโรงพยาบาลสวนปรุง)

- ชาวเมืองเชียงของอพยพมาจากเมืองเชียงของ จังหวัดเชียงราย ตั้งบ้านเรือนที่บ้านประดู่ เชียงใหม่ (ปัจจุบันคือวัดร้างหน้าประดู่เชียงใหม่และวัดร้างหน้าโรงพยาบาลสวนปรุง)
- ชาวเมืองกาย ตั้งบ้านเรือนที่บ้านเมืองกาย มีวัดเมืองกายเป็นศูนย์กลาง
- ชาวเมืองสาทร ตั้งบ้านเรือนที่บ้านเมืองสาทร มีวัดเมืองสาทรน้อยและวัดเมืองสาทรหลวงเป็นศูนย์กลาง
- ชาวเมืองสะต๋อย อพยพกวาดต้อนมาจากบ้านสะต๋อย รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ตั้งบ้านเรือนที่บ้านท่าสะต๋อย ตำบลวัดเกต มีวัดท่าสะต๋อยเป็นศูนย์กลาง
- ชาวเมืองล้ง ตั้งบ้านเรือนที่บ้านท่าเมืองล้งมีวัดเมืองล้งเป็นศูนย์กลาง
- มุสลิมปากีสถาน ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง มีมัสยิดข้างคลานบนถนนเจริญประเทศเป็นศูนย์กลางชุมชน
- มุสลิมปากีสถานและอินเดีย เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณชุมชนข้างเผือกมีตลาดข้างเผือกเป็นศูนย์กลางชุมชน
- ชาวจีนแต่ใจอพยพมาจากแม่น้ำปิงมาตั้งถิ่นฐานค้าขายอยู่บนฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิงบริเวณวัดเกตการาม ต่อมาขยายเข้ามาฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิงมาอยู่บริเวณตลาดต้นลำไย มีศาลเจ้าปู่เกล้า ศาลเจ้ากวนอู บริเวณช่วงเมรุ (ตลาดวโรรส) เป็นศูนย์กลางชุมชน
- ชาวห่อหรือฮ้อมาจากมณฑลยูนนานเป็นชาวจีนที่นับถือศาสนาอิสลามที่มาค้าขายตั้งบ้านเรือนอยู่นอกกำแพงด้านตะวันออกเรียกว่า “บ้านห่อ” บริเวณตั้งแต่ไนท์บาซาร์ จนถึงถนนข้างคลาน มีสุเหร่าฮิดายาตุลย์เป็นศูนย์กลาง
- ชาวอังกฤษ ตั้งถิ่นฐานฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงบริเวณใกล้วัดไชยมงคล ส่วนชาวอังกฤษที่เข้ามาทำไม้อยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงบริเวณใกล้วัดเกตการาม
- ชาวฝรั่งเศส ตั้งถิ่นฐานอยู่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิงบริเวณสถานกงสุลฝรั่งเศส
- ชาวอเมริกันเพรสไบทีเรียนหรือมิชชันนารี เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนา สร้าง โรงเรียนชายวังสิงห์คำ ต่อมาย้ายอยู่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิง บริเวณโรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน โรงเรียนพระราชชายา (ปัจจุบันคือสภาศรีนครเชียงใหม่) โรงเรียนปรินส์รอยแยลวิทยาลัย
- ชาวคาทอลิก อยู่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิงมีโบสถ์พระหฤทัยเป็นวัดคาทอลิกแห่งแรก
- ชาวฮินดู ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณวัดเกตการาม
- ชาวซิกข์ มาจากแคว้นปัญจาบ ประเทศอินเดีย ตั้งถิ่นฐานถนนเจริญราษฎร์
- ชาวขมุ ได้อพยพมาจากเมืองชัยบุรีทางทิศเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมารับจ้างใช้แรงงานย่านการค้าบริเวณวัดเกตการาม ถนนเจริญราษฎร์

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

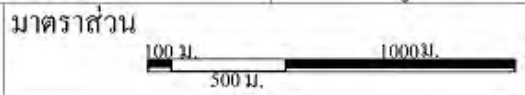
แผนที่ 4.2 ผังเวียงเชียงใหม่สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนตอนต้น (พ.ศ. 2317 - 2417)

สัญลักษณ์

- ตำแหน่งที่ตั้งของวัด
- ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน

ที่มา : วิฑริช เหลียวรุ่งเรือง ,2543

4.1.6 ยุคการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2442-2476)

การจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลเป็นการยกเลิกฐานะหัวเมืองประเทศราช ล้านนาไทยมาเป็นดินแดนส่วนหนึ่งในประเทศไทย รูปแบบของมณฑลเทศาภิบาลได้ปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการปกครองแบบเดิม ในช่วงนี้เป็นช่วงที่เกิดการปฏิรูปการศึกษาในล้านนาราชวรินทร์นิยมเรียนหนังสือไทยกันมากการผสมกลมกลืนให้มีความรู้สึกเป็นพลเมืองไทย

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเชียงใหม่เกิดหลังจากทางรถไฟสายเหนือมาถึงในปี พ.ศ. 2464 ซึ่งทำให้เศรษฐกิจเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว มีการขยายเนื้อที่เพาะปลูกข้าวและพืชเศรษฐกิจอื่นๆ เพื่อส่งเป็นสินค้าออกและสินค้าจากส่วนกลางก็เข้ามาเชียงใหม่มากขึ้น รวมทั้งวิทยาการความเจริญในทุกๆ ด้าน การปกครองเชียงใหม่ช่วง พ.ศ. 2468-2476 เป็นการปรับปรุงช่วงสุดท้ายก่อนยกเลิกระบบเทศาภิบาล ได้เริ่มเมื่อรัชกาลที่ 7 ขึ้นครองราชย์ทรงดำเนินนโยบายยกเลิกตำแหน่งเจ้าเมืองโดยเด็ดขาดจึงเป็นการสิ้นสุดตำแหน่งเจ้าเมืองเชียงใหม่ และหลังจากคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาลลง ใน พ.ศ. 2476 เมืองเชียงใหม่ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาไทย ในอดีตก็มีฐานะเป็นเพียงจังหวัด เช่นเดียวกับจังหวัดอื่นๆ สืบมาจนปัจจุบัน

การใช้ที่ดิน ในช่วงปี พ.ศ.2443 – 2446 ได้มีชาวจีนเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่ที่บริเวณหน้าวัดเกตทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงทำการค้าขายเป็นอาชีพหลัก ต่อมาชุมชนชาวจีนก็ขยายตัวจากวัดเกตมาอยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำปิงสู่บริเวณย่านใจกลางเมืองเก่านี้ทางด้านตรอกเล่าโจ้วและตลาดต้นลำไย ทำให้การสัญจรทางน้ำในช่วงนี้จะคึกคักมาก ในช่วงนี้ชุมชนและย่านการค้าเริ่มขยายตัวไปทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิงบนถนนเจริญเมือง หลังจากที่ได้มีการสร้างสะพานนวรัฐ ใน พ.ศ.2446 (ไกรศรี นิมนานเหมินทร์, 2527:6)

การเปลี่ยนแปลงของเมืองเชียงใหม่ทางกายภาพ สถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม ผังเมืองและชุมชนครั้งใหญ่ในระยะ พ.ศ. 2460 มีการขุดเหมืองสามสายในเวียงเชียงใหม่ เกิดการพัฒนาและการขยายตัวของสังคม การปกครอง การศึกษาและเศรษฐกิจ เช่น การจัดตั้งสถานที่ราชการและสถาบันศึกษาต่างๆบริเวณช่วงหลวง คุ่มหลวงของเจ้านายก็เปลี่ยนเป็นโรงเรียนประจำมณฑลพายัพ (ปัจจุบันคือโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย) โรงเรียนการช่างสตรีมณฑลพายัพ ศาลาัฐบาลมณฑลพายัพ บริเวณช่วงหลวงและคุ่มหลวงกลางเวียง บริเวณเวียงแก้วหอคำเป็นเรือนจำกลางเชียงใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2453 (ปัจจุบันคือทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่) บริเวณเวียงเจ็ดลินมีโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเดิมเปลี่ยนเป็นโรงเรียนการช่างมณฑลพายัพ(ปัจจุบันคือสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ) บริเวณวัดสุทธาวาสจัดตั้งเป็นโรงเรียนช่างไม้เชียงใหม่

(ปัจจุบันคือวิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่) และโบราณสถานร้างหลายแห่งถูกยึดครองโดยทางราชการ และเอกชนดังที่ปรากฏเช่นวัดส้มสุก (ปัจจุบันคือโรงเรียนสารพัดช่างเชียงใหม่) วัดกิตติ (ปัจจุบันคือโรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่) วัดแสนต่าห้อย (ปัจจุบันคือหอจดหมายเหตุเชียงใหม่) ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการขยายตัวของแหล่งการค้าจากทางน้ำไปสู่การคมนาคมทางบกโดยทางรถไฟในเดือนมกราคมปี พ.ศ. 2464 (วิฑูรย์, 2543) บริเวณด้านตะวันออกตั้งแต่กำแพงชั้นในถึงสองฝั่งน้ำแม่ปิงจึงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่คึกคักโดยมีพ่อค้าจีนเป็นผู้ประกอบกิจการ กลายเป็นถนนสายเศรษฐกิจตั้งแต่ประตูท่าแพไปจรดสถานีรถไฟ หนองประทีป หนองเล็ง รวมทั้งถนนท่าแพและถนนช่างม่อย ขณะเดียวกันคุ่มหลวงถูกพ่อค้าชาวจีนหรือใช้เป็นพื้นที่ “กาด” คุ่มท่าของพระเจ้ากาวิโลรสที่ตกทอดถึงพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ส่วนหนึ่งถูกใช้เป็นสถานกงสุลอเมริกัน ส่วนหนึ่งใช้เป็นที่ตั้งเทศบาลนครเชียงใหม่ การเปลี่ยนบทบาทการขนส่งสินค้าจากทางเรือเป็นทางรถไฟ ทำให้การขนส่งสินค้าทางน้ำค่อย ๆ ลดบทบาทลง พ่อค้าชาวจีนได้ซื้อกิจการจากพ่อค้าพม่า พ่อค้าไทยใหญ่ (อิสรา กันแตง, 2533:306) และมีบทบาททางการค้าในพื้นที่มากขึ้น

สำหรับร้านค้าก็มีการดัดแปลงจากอาคารพักอาศัยเดิมให้สามารถทำการค้าด้วย จากร้านค้าแต่เดิมที่สร้างด้วยวัสดุชั่วคราวประเภท ไม้ไผ่ ใบตองตึง มาเป็นร้านค้าแบบใหม่ในรูปของอาคารไม้ อาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ตึกแถว มีความทันสมัยมากขึ้น มีความสูง 2-3 ชั้น ที่ใช้พื้นที่ชั้นล่างทำการค้าชั้นบนสำหรับพักอาศัย รูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกผสมกับลักษณะเฉพาะดั้งเดิม

4.1.7 ยุคการปกครองในฐานะที่เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย (พ.ศ. 2476-2554)

นับตั้งแต่สงครามไทยมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมถึงเชียงใหม่ด้วยได้ถูกกำหนดโดยแผนพัฒนาฯ เป็นหลัก ดังนี้

1) ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509)

เป็นช่วงจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ใน พ.ศ.2507 มีการโอนคณะแพทยศาสตร์ มาสังกัดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พื้นที่ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ทางด้านทิศตะวันตกของเมือง ใน พ.ศ.2508 ได้เริ่มเปลี่ยนความเติบโตของเมืองมาด้านทิศตะวันตก การจัดสรรที่ดินและการสร้างโรงแรมชั้นหนึ่งเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่จะมาประชุมนานาชาติครั้งแรก ใน พ.ศ.2512 ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ในเชียงใหม่ได้เกิดความเคลื่อนไหวหลายประการที่สำคัญ (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546) เช่น

(1) การรื้อกำแพงเมืองชั้นในและสร้างประตูเมืองตามแบบอย่างประตูท่าแพ

(2) รัฐบาลตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) เมื่อ พ.ศ. 2502 โดยมีนโยบายส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวตั้งแต่นั้นมา

2) ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่สอง (พ.ศ.2510-2514)

ช่วงนี้โครงการคลองชลประทานแม่แตงได้เริ่มดำเนินการเพื่อส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่เกษตรกรรมตั้งแต่อำเภอแม่แตงอำเภอแมริม อำเภอเมือง อำเภอหางดง ถึงอำเภอสันป่าตอง ทำให้เกิดทำเลสวยงามเชิงดอยสุเทพ บริเวณสองฝั่งคลองชลประทาน โดยเฉพาะส่วนที่ผ่านเขตอำเภอเมืองในเวลาต่อมาจึงเป็นที่ตั้งหมู่บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ สนามกีฬา ศูนย์ราชการแห่งใหม่ ฯลฯ ช่วงแผนพัฒนาฯระยะที่สองมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้มีการขยายงานมากขึ้น ทำให้มีการเพิ่มขึ้นของประชากรวัยเรียน มีถนนซูเปอร์ไฮเวย์จากลำปางสู่เชียงใหม่ ทำให้การคมนาคมทางบกจากกรุงเทพฯสู่เชียงใหม่สะดวกขึ้น และกิจการท่องเที่ยวเจริญเติบโต มีการขยายตัวของภาคเอกชนเพื่อรองรับการขยายตัวของเชียงใหม่ (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546)

3) ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-2519)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ยังคงเน้นเรื่องความเจริญทางเศรษฐกิจ เป็นช่วงเติบโตภาคธุรกิจเอกชนที่มีการขยายกิจการในเขตเมือง คนจากชนบททยอยเข้าสู่เมืองจนเกิดเป็นชุมชนแออัดในเขตเมือง มีการขยายพื้นที่สนามบินให้เป็นสนามบินนานาชาติรุกกล้าพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านพวกแต้ม ชาวบ้านวัวลาย ชาวบ้านปากกล้วย ชาวบ้านวัดตำหนัก ฯลฯ ทำลายพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ วัดปากกล้วย (นิกายชิน) ให้กลายเป็นพื้นที่รันเวย์ของสนามบิน ช่วงนี้นักท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่เชียงใหม่มากขึ้น ธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวขยายตัว ตลาดไนท์บาซาร์ ถนนช้างคลานก็พัฒนาจากหาบเร่เป็นตลาดสินค้าพื้นเมืองอย่างถาวร (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546)

4) ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) และฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

แนวการพัฒนาภาคเหนือ แผนพัฒนาฯฉบับที่ 4 ได้กำหนดให้เชียงใหม่เป็นเมืองหลักในส่วนภูมิภาคภาคเหนือตอนบนเพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาออกนอกเขตเมืองหลวง ขณะที่ต่อมาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 สานต่อด้วยการเน้นให้ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและการเพิ่มผลผลิต เกิดองค์กรและโครงการเพื่อพัฒนาจำนวนมาก ในช่วงนี้ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ได้รับการยกฐานะเป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ตั้งแต่ พ.ศ.2522 ทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ใน พ.ศ.2525 ทำให้ธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเติบโตมากขึ้น เช่น โรงแรม กิจการรถทัวร์ ร้านค้าของที่ระลึก ร้านอาหาร ฯลฯ เพิ่มมากขึ้น มีโครงการปรับปรุงหลายโครงการเพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนา เช่น (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546)

- (1) การขยายพื้นที่เขตเทศบาลนครเชียงใหม่จากเดิม 17.50 ตารางกิโลเมตรเป็น 40.216 ตารางกิโลเมตรใน พ.ศ.2526
- (2) การย้ายศูนย์ราชการไปทางด้านแมริมตั้งแต่ พ.ศ.2527
- (3) การตัดถนนสายใหม่โดยถนนองน้ำใหญ่ไชยมงคลของเมืองและสร้างสะพานแห่งใหม่ข้ามแม่น้ำปิง เรียกว่า ถนนรัตนโกสินทร์และสะพานรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2525
- (4) การตัดถนนเชื่อมถนนชูปเปอร์เป็นถนนวงแหวนรอบใน
- (5) กรมศิลปากรได้มีการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ ด้วยการบูรณะเวียงโบราณหลายแห่ง เช่น เวียงท่ากาน เวียงกุมกาม

5) ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) และฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) และฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)

แผนพัฒนาฯฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) มุ่งพัฒนาเมืองหลักต่อจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 และฉบับที่ 5 โดยกำหนดให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า การบริการและการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบนและขยายบทบาทเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญมากขึ้น ในช่วงแผนพัฒนาฯฉบับที่ 6 และฉบับที่ 7 (พ.ศ.2530-2539) เป็นช่วงทศวรรษที่เศรษฐกิจเติบโตสูงสุด เป็นยุคทองของนักธุรกิจในสังคมไทย ซึ่งต่อมาเรียกว่า “ยุคทองสบู่” บรรดานักธุรกิจจากหลายแห่งมาลงทุนในเชียงใหม่จำนวนมาก เช่นสร้างอาคารสูง โรงแรม ศูนย์การค้า รีสอร์ท สวนเกษตร สนามกอล์ฟ บ้านจัดสรร ที่ดินจัดสรร ฯลฯ (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546) การเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดิน การก่อสร้างโครงการต่าง ๆ พื้นที่เกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นบ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ ฯลฯ ขณะเดียวกันนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวได้รับการตอบสนองอย่างดีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเชียงใหม่มากขึ้น ทำให้รายได้เข้าสู่เชียงใหม่จำนวนมากแต่ก็ส่งผลเสียต่อสภาพลักษณะเมืองประวัติศาสตร์ ภาคราชการได้พยายามหาแก้ไขโดยการออกกฎหมายควบคุมเช่นเทศบัญญัติควบคุมอาคาร และกฎหมายผังเมืองควบคุมการใช้พื้นที่ ซึ่งได้ผลน้อย

ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 การก่อสร้างโครงข่ายถนนในเมืองเชียงใหม่ได้ดำเนินการตามแผนเป็นรูปวงแหวน 3 รอบ คือวงแหวนรอบใน รอบกลาง และรอบนอก ซึ่งผ่านพื้นที่เกษตรกรรมและโบราณสถานของเมือง เริ่มเปิดให้ใช้ได้อย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ.2545

6) ช่วงแผนพัฒนาฯฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549)

ช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เศรษฐกิจอยู่ใน “ขาลง” แต่การเมืองกลับตรงข้ามถือเป็นช่วง “ขาขึ้น” มีนายกรัฐมนตรีเป็นคนเชียงใหม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เป็นรูปธรรมขึ้นหลายประการ (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546) เช่น

(1) โครงการขุดลอกคูเมืองเชียงใหม่ เพื่อให้คูเมืองมีน้ำไหลรับสงกรานต์ 2544 โครงการขุดลอกคลองระบายน้ำธรรมชาติในพื้นที่บ้านบ่อสร้าง อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ “บ้านเกิดนายกรัฐมนตรีน” (ดู พลเมืองเหนือ ปีที่ 2 ฉบับที่ 18 กุมภาพันธ์ 2545 หน้า 10)

(2) โครงการทำให้น้ำตกห้วยแก้ว มีน้ำไหลมาก พร้อมการปรับปรุงทัศน (ดู พลเมืองเหนือ ปีที่ 1 ฉบับที่ 7 ธันวาคม 2544)

(3) โครงการขุดแต่งและบูรณะเวียงกุมกาม ในฐานะ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล และบูรณะโบราณสถานต่าง ๆ และจัดงาน “เปิดประตูสู่เวียงกุมกามนครโบราณได้พิภพ” ณ โบราณสถานวัดอีด่าง เวียงกุมกาม และการแสดงทาง

4.2 การใช้ที่ดินในปัจจุบัน

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้แบ่งการใช้ที่ดินตามที่ตั้งและบทบาทของย่าน ได้ 7 ย่าน ได้แก่ ย่านประวัติศาสตร์ภายในกำแพงเมืองชั้นใน ย่านประวัติศาสตร์กำแพงเมืองชั้นนอก ย่านพาณิชยกรรมและศูนย์กลางธุรกิจการค้า ย่านสถาบันราชการและสถาบันการศึกษาฝั่งตะวันตก ย่านที่อยู่อาศัยด้านเหนือ ย่านที่อยู่อาศัยด้านใต้ และย่านที่อยู่อาศัยฝั่งตะวันออก โดยมีภาพรวมการใช้ที่ดินในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ดังนี้

1) ย่านประวัติศาสตร์ภายในกำแพงเมืองชั้นใน

พื้นที่ที่อยู่ในอาณาเขตกำแพงเมืองเก่าซึ่งมีจำนวนวัดมากที่สุด โดยรวมแล้วพื้นที่ของการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรมและการใช้ที่ดินประเภทอื่นจะมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน พื้นที่นี้เป็นเขตอนุรักษ์ที่มีโบราณสถานมากจึงไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่คูเมือง พื้นที่ที่เป็นที่พักอาศัยจะอยู่ด้านใน ส่วนมากจะอยู่ในตรอกซอกซอยเล็ก ๆ ส่วนของที่ดินที่ใช้ทำการพาณิชยกรรมนั้นเกือบทั้งหมดจะอยู่ติดถนนใหญ่ บริเวณที่อยู่ใกล้ย่านศูนย์กลางค้าและธุรกิจจะมีสัดส่วนของที่ดินพาณิชยกรรมมาก สำหรับที่ดินประเภทอื่นนั้น พบว่าโซนที่อยู่ตรงกลางจะมีสถานที่ราชการที่สำคัญและวัด พื้นที่คูเมืองด้านแจ้งหัวริน มีด้านที่ติดคูเมือง 2 ด้าน คือ ด้านเหนือ และด้านตะวันตก พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณครึ่งหนึ่งเป็นบ้าน ที่พักอาศัย จะอยู่ตามตรอกซอกซอย ส่วนที่เป็นการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชยกรรมจะอยู่ติดถนนที่เป็นขอบเขตทั้งสี่ด้านอันได้แก่ ขอบเขตด้านเหนือติดถนนศรีภูมิ ด้านตะวันตกติดถนนอารักษ์ ด้านตะวันออกติดถนนสิงหราช ด้านใต้ติดถนนอินทวโรธ ในส่วนของการใช้ที่ดินประเภทอื่นส่วนใหญ่จะเป็นวัด โดยที่เป็นวัด 4 แห่ง ได้แก่ วัดป่าพร้าวใน วัดดับภัย

วัดผาบ่องและวัดปราสาท นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนและสถานที่ราชการอีก 2-3 แห่ง พื้นที่ด้านเหนือของคูเมืองมีสัดส่วนของการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นค่อนข้างมาก ประกอบด้วยสถานศึกษา (วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ และวิทยาลัยอาชีวศึกษา) วัดและสถานที่ราชการ (เรือนจำจังหวัดเชียงใหม่ โรงบ่มไบยากะทรวงการคลัง ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ และศูนย์ทะเบียนการค้า) ส่วนพื้นที่พาณิชยกรรมนั้นส่วนใหญ่ก็จะอยู่ติดถนนพระปกเกล้าและถนนศรีภูมิ

พื้นที่ริมคูเมืองด้านแจ่งศรีภูมิ สัดส่วนของที่พักอาศัยมากที่สุด รองลงมาคือที่ดินเพื่อการพาณิชย์ และการใช้ที่ดินประเภทอื่น โดยส่วนที่เป็นการใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์อื่นนั้นประกอบด้วย สถานศึกษา (โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย) วัด 3 แห่ง และสถานที่ราชการคือ ที่ทำการแขวงฝ่ายการโยธาและรักษาความปลอดภัย

ด้านตะวันออกติดกับคูเมืองเป็นบริเวณที่เป็นประตูท่าแพ มีสัดส่วนของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์มากที่สุดเนื่องจากติดกับประตูท่าแพซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและการบริการที่พักอาศัยที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก รองลงมาคือที่ดินพักอาศัยและที่ดินประเภทอื่น ลักษณะการใช้ที่ดินที่เป็นพื้นที่พาณิชยกรรมอยู่บริเวณถนนราชวิถี ถนนมูลเมืองและถนนพระปกเกล้า ส่วนการใช้ที่ดินแบบอื่น ได้แก่ วัด 4 แห่ง และสถานที่ราชการ (ศาลจังหวัด) อยู่ประปรายตามริมถนนที่เป็นขอบโซน ส่วนบ้านและที่พักอาศัยจะอยู่ในซอย

พื้นที่พาณิชยกรรมจะหนาแน่นอย่างเด่นชัดอยู่ด้าน 2 คือ ด้านฝั่งทิศเหนือติดถนนราชดำเนินและด้านตะวันออกฝั่งคูเมืองติดถนนมูลเมือง เนื่องจากอยู่ใกล้กับบริเวณประตูท่าแพซึ่งเป็นแหล่งบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ สำหรับการี่ใช้ที่ดินประเภทอื่นประกอบด้วย วัด 2 แห่ง และโรงเรียนพุทธโสภณ บริเวณมุมคูเมืองด้านตะวันออกเฉียงใต้ตรงแจ่งชะต้ำ มีสัดส่วนของที่ดินเพื่อการพักอาศัยมากที่สุด ที่ดินเพื่อการพาณิชย์จะหนาแน่นบริเวณที่ติดกับถนนพระปกเกล้า สำหรับที่ดินประเภทอื่นเป็นวัด 3 แห่ง และสถานสงเคราะห์คนชรา ทางด้านใต้ของคูเมืองมีสัดส่วนของที่อยู่อาศัยมากที่สุด รองลงมาคือพื้นที่พาณิชยกรรม โดยจะกระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่นบริเวณตลาดประตูเชียงใหม่และที่ดินประเภทอื่น ซึ่งเป็นวัด 3 แห่ง โรงเรียน 2 แห่ง และสถานที่ราชการอีก 3 แห่ง โซนที่อยู่มุมทิศตะวันตกเฉียงใต้ด้านแจ่งกู่เฮือง มีสัดส่วนที่ดินเพื่อการพักอาศัยมีมากที่สุด รองลงมาคือที่ดินประเภทอื่นและที่ดินเพื่อการพาณิชย์ซึ่งอยู่หนาแน่นบริเวณถนนอารักษ์ ถนนสามล้าน สำหรับที่ดินประเภทอื่น ประกอบด้วย วัด 3 แห่ง โรงเรียนและสวนสาธารณะสวนบวหาด โซนนี้เป็นที่ตั้งของวัดสำคัญ คือ วัดพระสิงห์

2) ย่านประวัติศาสตร์กำแพงเมืองชั้นนอก

ในย่านนี้มีสัดส่วนการใช้พื้นที่เพื่อการพักอาศัยมากที่สุด รองลงมาคือ พื้นที่พาณิชยกรรมและพื้นที่เพื่อประโยชน์อื่นตามลำดับ เป็นพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ

การใช้ที่ดิน โดยพื้นที่พาณิชยกรรมจะหนาแน่นบริเวณถนนข้างคลาน ถนนเจริญประเทศ ถนนราชเชียงใหม่ และถนนศรีดอนไชย มีโรงเรียนขนาดใหญ่ถึง 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนมงฟอร์ตแผนกประถม โรงเรียนพระหฤทัยและโรงเรียนเรยีนาเชลี (นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนไชยโรจน์วิทยา และโรงเรียนอนุบาลนครพิงค์) ทั้งยังมีวัดและสถานที่ราชการอีกหลายแห่งอยู่บริเวณเดียวกัน ในซอยเล็กเป็นที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่น ที่ดินเพื่อการพาณิชย์อยู่บริเวณริมถนนข้างหล่อ ถนนทิพย์เนตรและถนนวิเวียงและมีประปรายแถบถนนสุรินทร์และนันทาราม นอกจากนี้ยังมีวัด โรงเรียน และสถานที่ราชการแล้วจะพบว่ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าอยู่บริเวณระหว่างถนนเวียงพิงค์กับแนวกำแพงดินอยู่ค่อนข้างมาก

เป็นโซนที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นพื้นที่ของโรงพยาบาลสวนปรุงและสวนสาธารณะ การใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่พักอาศัย กระจัดตัวกันอยู่บริเวณหมู่บ้านจัดสรรและชุมชนที่เข้าทางถนนทิพย์เนตร

3) ย่านพาณิชยกรรม และศูนย์กลางธุรกิจการค้า

โซนนี้จะมีสัดส่วนการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมมากที่สุด เนื่องจากโซนนี้เป็นแหล่งรวมตลาดที่สำคัญ และข้อปลีกเซ็นเตอร์ขนาดใหญ่ มีกิจกรรมเกิดขึ้นมากมายทั้งการค้าส่งและปลีกหลายประเภทสินค้า รวมทั้งธุรกิจบริการที่รองรับนักท่องเที่ยว โดยที่ดินที่อยู่ติดถนนใหญ่เช่น ถนนข้างม่อย ถนนท้ายวัง ถนนวิชยานนท์จะเป็นที่ดินเพื่อการพาณิชย์ทั้งสิ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นตลาดที่อยู่ติดแม่น้ำปิงและบริเวณอยู่ติดถนนข้างม่อย ย่านที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะหนาแน่นอยู่ริมฝั่งคลองแม่ข่า สำหรับที่ดินประเภทอื่นจะเป็นสถานกงสุลใหญ่แห่งสหรัฐฯ และสถานีกาชาด เป็นโซนที่กำหนดเป็นศูนย์กลางของการค้าและธุรกิจ เนื่องจากตั้งอยู่ระหว่างถนนข้างม่อยและถนนท่าแพซึ่งเป็นย่านการค้าเก่าแก่ตั้งแต่อดีต และด้านตะวันตกก็อยู่ในย่านประตูท่าแพซึ่งเป็นแหล่งบริการการท่องเที่ยว เป็นโซนที่มีการเดินทางมาก สัดส่วนของที่ดินเพื่อการพาณิชย์สูงที่สุด รองลงมาคือที่อยู่อาศัย และที่ดินประเภทอื่น ๆ ซึ่งเป็นวัด 3 แห่ง และโรงเรียนอีก 1 แห่ง ที่ดินที่เป็นที่พักอาศัยจะหนาแน่นอยู่ด้านในของเขตโซนซึ่งเป็นตรอกซอยขนาดเล็กที่รถไม่สามารถสวนกันได้

พื้นที่พาณิชยกรรมเกือบจะทั้งหมดของพื้นที่เป็นตลาด โดยทางฝั่งตะวันตกเป็นตลาดต้นลำไย ทางฝั่งตะวันตกเป็นตลาดวโรรส บริเวณถนนท่าแพ ถนนคชสาร ถนนลอยเคราะห์ และถนนศรีดอนไชย บริเวณไนท์บาซาร์ซึ่งเป็นที่ข้อปลีกเซ็นเตอร์ขนาดใหญ่อยู่ทั้ง 2 ฝั่งของถนนข้างคลาน เป็นโซนพื้นที่ของตลาดอนุสาร ข้อปลีกเซ็นเตอร์เชียงใหม่พาวิลเลียน และโรงแรมรวมทั้งเกสต์เฮ้าส์ ที่อยู่อาศัยจะอยู่ในตรอกซอยขนาดเล็ก พื้นที่เพื่อการพาณิชย์จะอยู่บริเวณริมถนนที่เป็นขอบโซน ได้แก่ ถนนด้านที่ติดคูเมือง คือ ถนนชัยภูมิ ถนนสิทธิวงค์ ถนนข้างม่อย

ริมคลองแม่ข่าและถนนกำแพงดิน สำหรับที่ดินประเภทอื่น ประกอบด้วย วัด 3 แห่ง และสถานที่ราชการ 1 แห่ง พื้นที่ที่เหลือเป็นที่ดินประเภทอื่นซึ่งประกอบด้วย สถานที่ราชการ โรงเรียน โรงพยาบาล และสวนสาธารณะ

4) ย่านสถานที่ราชการและสถาบันการศึกษาฝั่งตะวันตก

เป็นย่านการใช้ที่ดินเป็นสถานที่ราชการ เช่น โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น สถาบันการศึกษาที่เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีพื้นที่ครอบคลุมถึง 2,000 ไร่เศษ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตภาคพายัพ โรงเรียนศรีธนาพาณิชยการ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนห้วยแก้ว และโรงเรียนวัฒโนทัยพายัพบริเวณถนนบุญเรืองฤทธิ์ และวิทยาลัยสารพัดช่างเชียงใหม่ จากการเป็นย่านสถาบันการศึกษา ทำให้มีการใช้ที่ดินประเภทอาคารชุด และหอพักอยู่ค่อนข้างมาก ในบริเวณใกล้กับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำหรับการใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์ จะอยู่ริมถนนห้วยแก้ว ถนนนิมมานเหมินท์ และถนนศรีมังคลาจารย์ นอกจากนี้ในย่านเป็นที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ คือ กาดสวนแก้ว รวมทั้งเป็นพื้นที่ตลาดต้นพะยอม ที่มีอาคารพาณิชย์ค่อนข้างหนาแน่น การใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา คือ วัดสวนดอก ถนนสุเทพ วัดอุโมงค์ และวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) พื้นที่นันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ มีสวนสุขภาพห้วยแก้ว สวนรุกขชาติห้วยแก้ว สวนสัตว์ห้วยแก้วเชียงใหม่ และสวนสุขภาพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และมีการใช้ที่ดินที่อยู่อาศัย ส่วนการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลางอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของถนนห้วยแก้ว ทางทิศใต้ของถนนสุเทพ บริเวณด้านใต้วัดสวนดอก ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนสวนดอก และที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยกระจายอยู่โดยทั่วไปตามถนนซอยต่างๆ

5) ย่านที่อยู่อาศัยด้านเหนือ

เป็นย่านที่มีการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยมากที่สุด รองลงมาเป็นการใช้ที่ดินเพื่อพาณิชยกรรม โดยเฉพาะบริเวณริมถนนโชตนา และถนนมณีรินทร์ จะมีความหนาแน่นของอาคารร้านค้าและอาคารพาณิชย์มากกว่าถนนสายอื่นๆ ในย่านนี้ นอกจากนี้ ยังเป็นที่ตั้งของตลาดธานีรินทร์ การใช้ที่ดินหนาแน่นปานกลาง ส่วนใหญ่จะเกาะตามแนวถนนมณีรินทร์ ถนนช้างเผือก ส่วนการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย จะกระจายเข้าไปจากถนนสายหลัก มีสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และมีสนามกีฬาจังหวัดทหารบกเชียงใหม่และสนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ สำหรับการใช้ที่ดินประเภทสาธารณูปการ มีสถานีขนส่งผู้โดยสารแห่งที่ 1 ช้างเผือกเป็นชุมทางสำหรับการเดินทางไปยังอำเภอตอนเหนือของจังหวัด สถานที่ราชการและศูนย์ราชการของจังหวัด จะตั้งอยู่ทางด้านเหนือ ซึ่งบริเวณนี้ยังเป็นที่ตั้งของสวนหลวงล้านนา ร.9 อีกด้วย

6) ย่านที่อยู่อาศัยด้านใต้

เป็นส่วนของสถานที่ราชการ (ป่าช้าหายยา และที่ของเทศบาล) และที่ดินอุตสาหกรรมและคลังสินค้า ที่ดินเพื่อการพาณิชย์ และที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อยกระจายตัวอยู่ทั่วไป มีห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลแอร์พอร์ตพลาซ่า ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกแอร์พอร์ต มีท่าอากาศยานเชียงใหม่ และกองบิน 41 ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง นอกจากนี้มีการใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมในบางพื้นที่ เช่นบริเวณตำบลป่าแดด หรือฝั่งทิศใต้ของถนนมหิดล

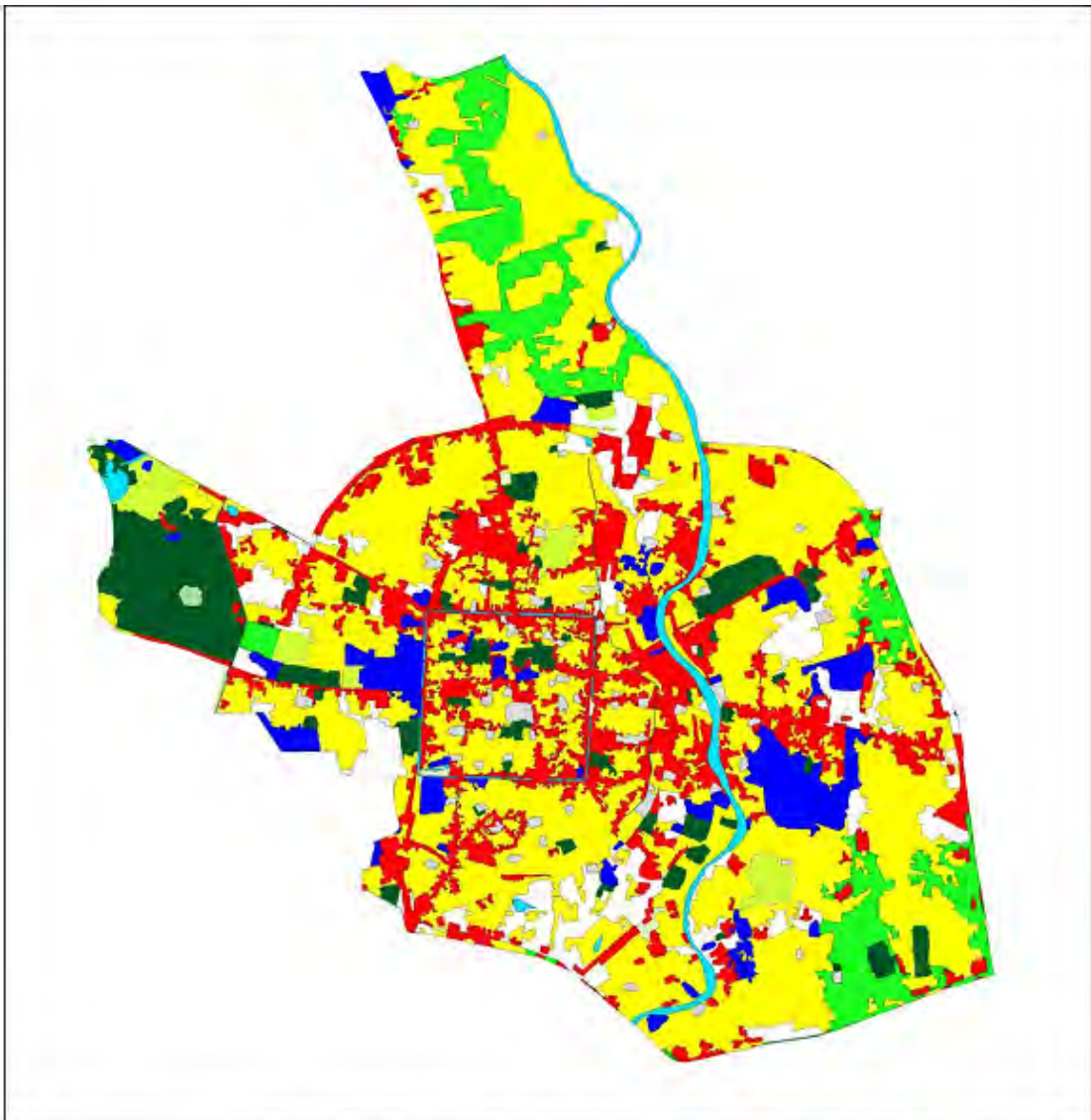
7) ย่านที่อยู่อาศัยฝั่งตะวันออก

ย่านนี้ มีการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยมากที่สุด ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณถนนแก้ววรัญญู ส่วนด้านที่ติดถนนเจริญราษฎร์และถนนสุขเปอรไฮเวย์ มีการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์ หนาแน่นมาก เป็นแหล่งที่ตั้งของตลาดสดขนาดใหญ่ที่สำคัญคือ ตลาดสันป่าข่อยและตลาดหนองหอย เป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟเชียงใหม่ มีควรถสองแถวที่รอให้บริการผู้ที่เดินทางเข้ามาถึงเมืองเชียงใหม่ ที่ตั้งสถานีขนส่งผู้โดยสารแห่งที่ 2 อาเขตซึ่งเป็นสถานีสำคัญมีผู้ใช้บริการจำนวนมาก

การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยพายัพ โรงเรียนปรินซ์รอแยลวิทยาลัย และโรงเรียนนานาชาติ ซึ่งจะอยู่บริเวณถนนแก้ววรัญญู และถนนดอยสะเก็ดเก่า ส่วนใหญ่ กระจุกตัวอยู่บริเวณถนนเจริญประเทศ ถนนแก้ววรัญญู ถนนมหิดล ถนนช้างคลาน และถนนเจริญเมือง ศาสนสถานที่สำคัญบริเวณนี้ ได้แก่ วัดเกตการาม การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ เช่น ค่ายทหารค่ายกาวิละ และมีโรงพยาบาลแมคคอมมิคส์

4.3 มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่

จากที่ในอดีตเมืองเชียงใหม่ คือ ศูนย์กลางทางการเมือง การปกครอง และศาสนาของดินแดนล้านนา ตั้งแต่ปี พ.ศ.1839 สามารถพบเห็นรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมอันเป็นมรดกทางสังคมที่มีความหลากหลายภายในเขตเมืองเชียงใหม่ เช่น กำแพงเมืองวัง อาคารราชการ เป็นต้น ในการศึกษาครั้งนี้ จะขอกล่าวเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ประกอบด้วยโบราณสถาน เมืองโบราณ สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา การอยู่อาศัย ย่านประวัติศาสตร์

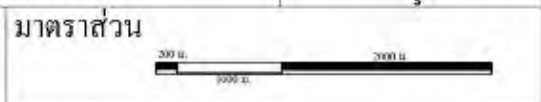

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 4.3 การใช้ที่ดิน พ.ศ.2550

<p>สัญลักษณ์</p>	<ul style="list-style-type: none"> ที่อยู่อาศัย พื้นที่นันทนาการ พาณิชยกรรม พื้นที่ป่า พื้นที่โล่งว่าง สถาบันการศึกษา สถาบันราชการ สถาบันศาสนา แหล่งน้ำ 	
-------------------------	---	--

ที่มา : จากการสำรวจและกรมโยธาธิการ
และผังเมือง ,2543

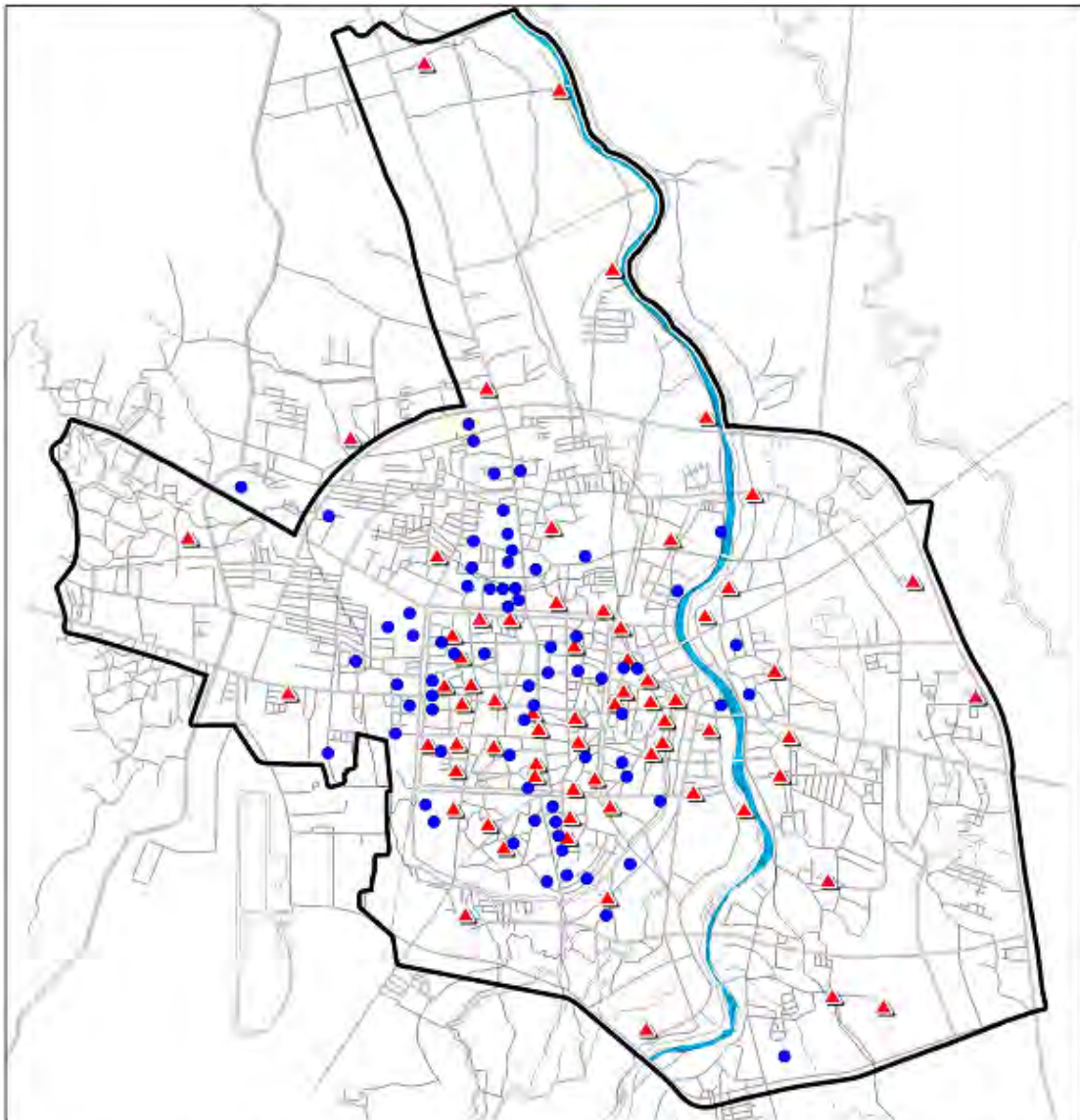

4.3.1 โบราณสถาน

นครเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางอาณาจักรล้านนามาเป็นเวลา 700 กว่าปี เป็นแหล่งที่สมบูรณด้วยความสำเร็จทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา วรรณคดี และประเพณี องค์พยานแห่งความสำเร็จนี้ปรากฏในศาสนสถานที่มีอยู่ทั่วไป จึงสามารถกล่าวได้ว่าเชียงใหม่มีวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก ที่ล้วนสร้างขึ้นด้วยความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งในระดับของกษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง และสามัญชน แต่เนื่องจากในอดีตบางสมัยเมื่อบ้านเมืองอยู่ในภาวะวิกฤต ผู้คนพลเมืองเบาบาง วัดสำคัญหลายวัดก็ร้างไป แม้กระนั้นโบราณวัตถุโบราณสถานที่ยังคงเหลืออยู่ก็นับเป็นสิ่งสำคัญ ควรแก่การรู้จักและเข้าใจของอนุชนรุ่นหลัง การดูแลและอนุรักษ์โบราณสถานจากการได้สำรวจรายชื่อวัดต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในเชียงใหม่ ซึ่งศึกษาจากการวิจัยของ วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง (2543, หน้า 131) ได้ศึกษาพบว่า

- 1) พื้นที่ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าเชียงใหม่ มีจำนวน 36 วัด มีวัดร้างจำนวน 19 วัด
- 2) พื้นที่ภายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำปิง มีวัดจำนวน 37 วัด มีวัดร้างจำนวน 50 วัด
- 3) พื้นที่ภายในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิง มีวัดจำนวน 11 วัด มีวัดร้างจำนวน 3 วัด

หากจะลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่ก่อนสร้างเมืองเชียงใหม่ สถาปัตยกรรมส่วนมากได้รับอิทธิพลจากเชียงแสนและหริภุญชัย วัดในยุคแรกของการสร้างเมืองเชียงใหม่ จะสร้างภายในกำแพงเมืองเก่า และที่สำคัญจะตั้งอยู่บริเวณที่เป็นมงคลตามทิศทางเมืองเชียงใหม่ ทิศทางเมืองเชียงใหม่ซึ่งอ้างในบทความของ สมโชติ อ๋องสกุล (2539, หน้า 4) ได้กล่าวไว้ว่า ทิศทางเมืองเชียงใหม่เป็นบริเวณพื้นที่กำแพงเมืองชั้นในของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีอาณาบริเวณดังนี้ ประตูหัวเวียงหรือประตูช้างเผือกซึ่งอยู่ด้านเหนือถือเป็นเศเมือง ประตูเชียงใหม่อยู่ด้านใต้เป็นมนตรีเมือง ประตูเชียงเรือกหรือประตูท่าแพอยู่ด้านทิศตะวันออก เป็นมุขหรือมุขเมือง ประตูสวนดอกอยู่ด้านทิศตะวันตกเป็นบริเวณเมือง แจ่งหัวลินอยู่ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นอายุเมือง แจ่งศรีภูมิอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศรีเมือง แจ่งชะต้ำ อยู่ด้านตะวันออกเฉียงใต้ เป็นอุตสาหะแจ่งกู่เฮืองอยู่ด้านตะวันตกเฉียงใต้ เป็นกาลกิติเมือง แต่ละด้านจะมีศิลาจารึกและยันต์กำกับไว้ และถือว่ามีมีเทวบุตรเฝ้าอารักขาทุกประตูทุกแห่ง ภายในทิศทางเมืองจะมีวัดสำคัญ ๆ อยู่ภายในกำแพงเมือง

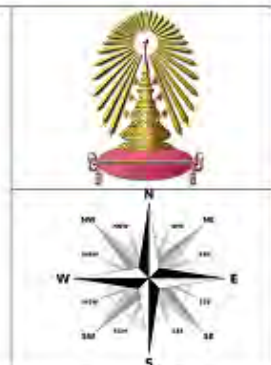

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

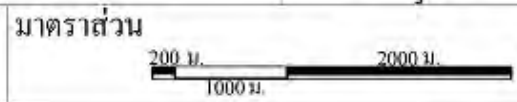
แผนที่ 4.4 วัดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

สัญลักษณ์

- ตำแหน่งที่ตั้งวัด
- ขอบเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
- ตำแหน่งที่ตั้งวัดร้าง

ที่มา : เทศบาลนครเชียงใหม่ ,2553
 อนุวัดน์ วิเชียรเชิด ,2539
 และสำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ ,2553

4.3.2 เมืองโบราณบริเวณเชิงดอยสุเทพ

จากการศึกษาตำนานและภาพถ่ายทางอากาศชุมชนหรือเมืองโบราณบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงและเชิงดอยสุเทพ พบว่ามีเมืองหลายเมืองที่ตั้งอยู่รอบเมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันเวียงเหล่านี้ยังมีหลักฐานเหลืออยู่ เช่น แนวกำแพง เจดีย์ และพระพุทธรูป เป็นต้น

1) เวียงสวนดอก

เวียงสวนดอก ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกของเชียงใหม่ประมาณ 1 กิโลเมตร มีวัดสวนดอกเป็นศูนย์กลางเวียง ปัจจุบันยังมีแนวกำแพงและคูเมืองบางส่วนเหลืออยู่ ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยม ปัจจุบันแนวกำแพงสี่เหลี่ยมด้านเหนือยังอยู่ในสภาพสมบูรณ์ อยู่ในเขตคณะทันตแพทยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ส่วนกำแพงด้านใต้บางส่วนยังสมบูรณ์อยู่ บางส่วนถูกทำลายลงแล้ว (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542)

2) เวียงเจ็ดลิน

เวียงเจ็ดลิน ตั้งอยู่บนดอยเจ็ดลินหรือดอยลัวะ ปัจจุบันถนนห้วยแก้วตัดผ่านกลางเวียงเจ็ดลินพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ตั้งสถาบันราชมนฑลภาคพายัพ เวียงเจ็ดลินคงจะร้างไประยะเวลาหนึ่งเหมือนกับเวียงสวนดอก ต่อมาในสมัยราชวงศ์กาวิละ คงจะได้ฟื้นฟูเวียงนี้ขึ้นใหม่ (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542)

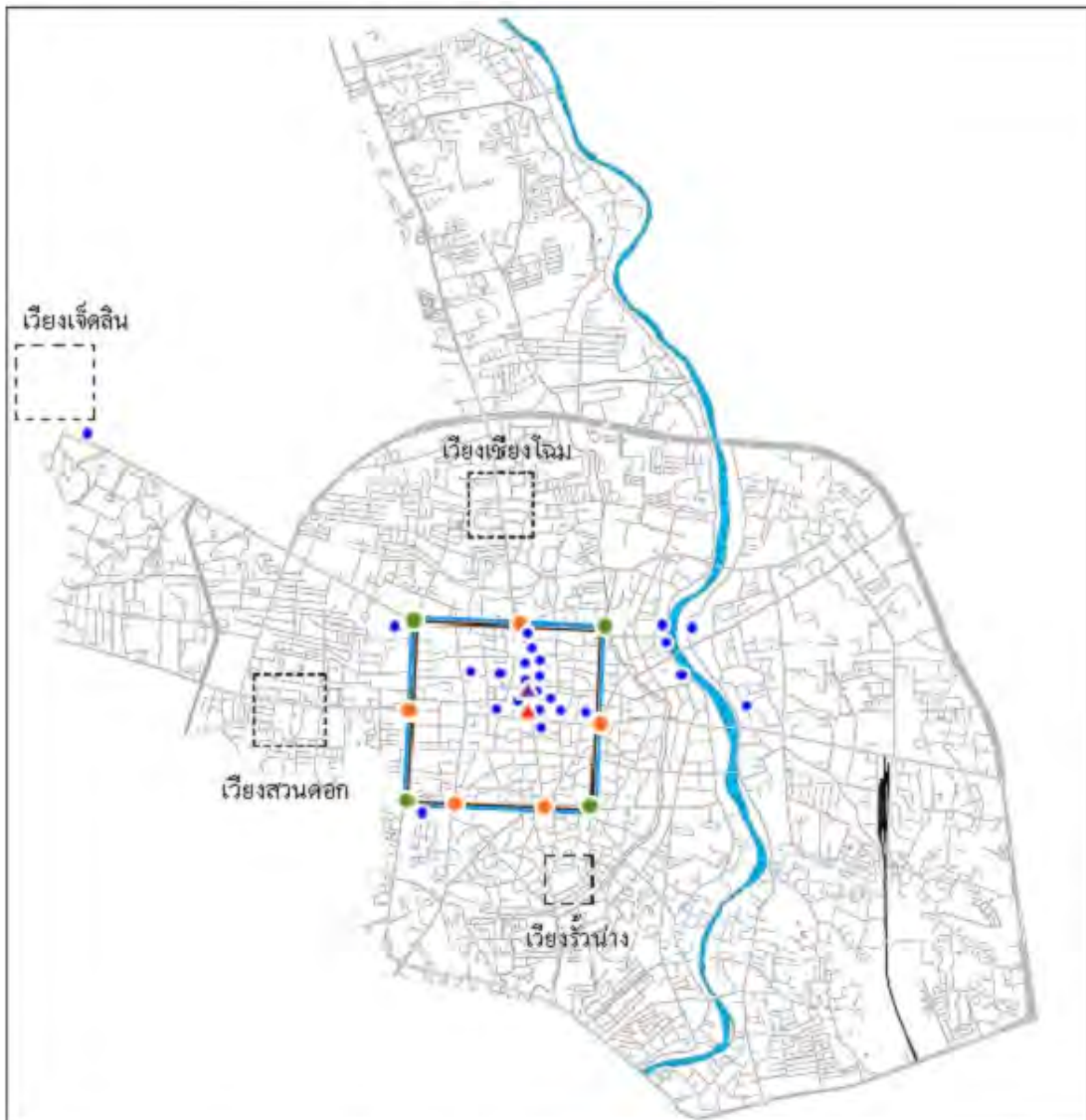
3) เวียงรั้วนาง หรือ นางรั้ว

ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประตูเชียงใหม่ ด้านในของกำแพงเมืองชั้นนอก (กำแพงดิน) ปัจจุบันอยู่ใกล้กับวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ก่อนพญามังรายจะสร้างเมืองเชียงใหม่บริเวณรั้วนางอาจจะเป็นชุมชนหรือหมู่บ้านแห่งหนึ่งเหนือเวียงกุมกาม ต่อมาพระเจ้ากาวิละได้นำเอาชาวไทยเชินจากเมืองเชียงตุง มาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้จนถึงปัจจุบัน (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542)

4) เชียงโถม

เชียงโถมเป็นเวียงอีกเวียงหนึ่ง ตำนานเขียนว่าสร้างขึ้นในช่วงสมัยราชวงศ์มังรายหรือก่อนหน้านั้น เชียงโถมตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเชียงใหม่ด้านเหนือ ห่างจากประตูช้างเผือกประมาณ 2 กิโลเมตร (บริเวณสถาบันราชภัฏเชียงใหม่) มีวัดร้างและซากเจดีย์ปรากฏเป็นหลักฐาน ชาวบ้านเรียกว่า เจดีย์ปล่อง วัดเชียงโถม ปัจจุบันร้างมีเจดีย์ชำรุดเหลืออยู่ (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542)

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 4.5 สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในเมืองเชียงใหม่

สัญลักษณ์

● ประตูเมือง	▲ เสาอินทขิล
● แจ่งเมือง	▲ ออนุสาวรีย์สามกษัตริย์
● กุ่มเก่า	— กำแพงดิน
 เวียงเก่า	— คูเมือง

ที่มา : การสำรวจ 2553, เทศบาลนครเชียงใหม่ 2553

มาตราส่วน

4.3.3 ย่านชุมชนประวัติศาสตร์

เมืองเชียงใหม่มีย่านประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลายย่าน แต่ละย่านมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ตั้งแต่สมัยล้านนาลงมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ย่านที่สำคัญมี ดังนี้

1) ชุมชนชาวไทใหญ่

อยู่ในเขตตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ บริเวณประตูช้างเผือกด้านทิศเหนือขึ้นไปเดิมมีอาชีพปั้นหม้อดิน หม้อเคลือบและตีเหล็ก มีวัดป่าเป้าเป็นศูนย์กลางของชุมชน ถือว่าเป็นวัดชาวไทใหญ่แห่งแรกในเมืองเชียงใหม่ (กระทรวงมหาดไทย, 2542)

2) ชุมชนชาวจีน

บริเวณท่าน้ำย่านวัดเกต บริเวณตลาดวโรรส (กาดหลวง) อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นย่านค้าขายของชาวจีนและชาวฝรั่งฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิง เป็นย่านที่รุ่งเรืองสูงสุดในยุคสุดท้ายของการค้าทางน้ำของเชียงใหม่ งานสถาปัตยกรรมเพื่อพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมในยุคแรกที่ย่านวัดเกตการาม ถนนเจริญราษฎร์มีความสำคัญสูงสุดเพราะติดแม่น้ำปิงและเป็นท่าเรือขนถ่ายสินค้า (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542)

3) ชุมชนชาวไทยวน

อยู่ในเขตบ้านฮ่อม ตำบลช้างคลาน อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นชุมชนไทยวนที่ถูกวาดต้อนมาจากเมืองเชียงแสน เมื่อประมาณ พ.ศ.2339 ในสมัยของพระเจ้ากาวิละ ในอดีตชาวบ้านฮ่อมมีเอกลักษณ์พิเศษทางศิลปะ สถาปัตยกรรม การแต่งกายและโภชนาการ (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542)

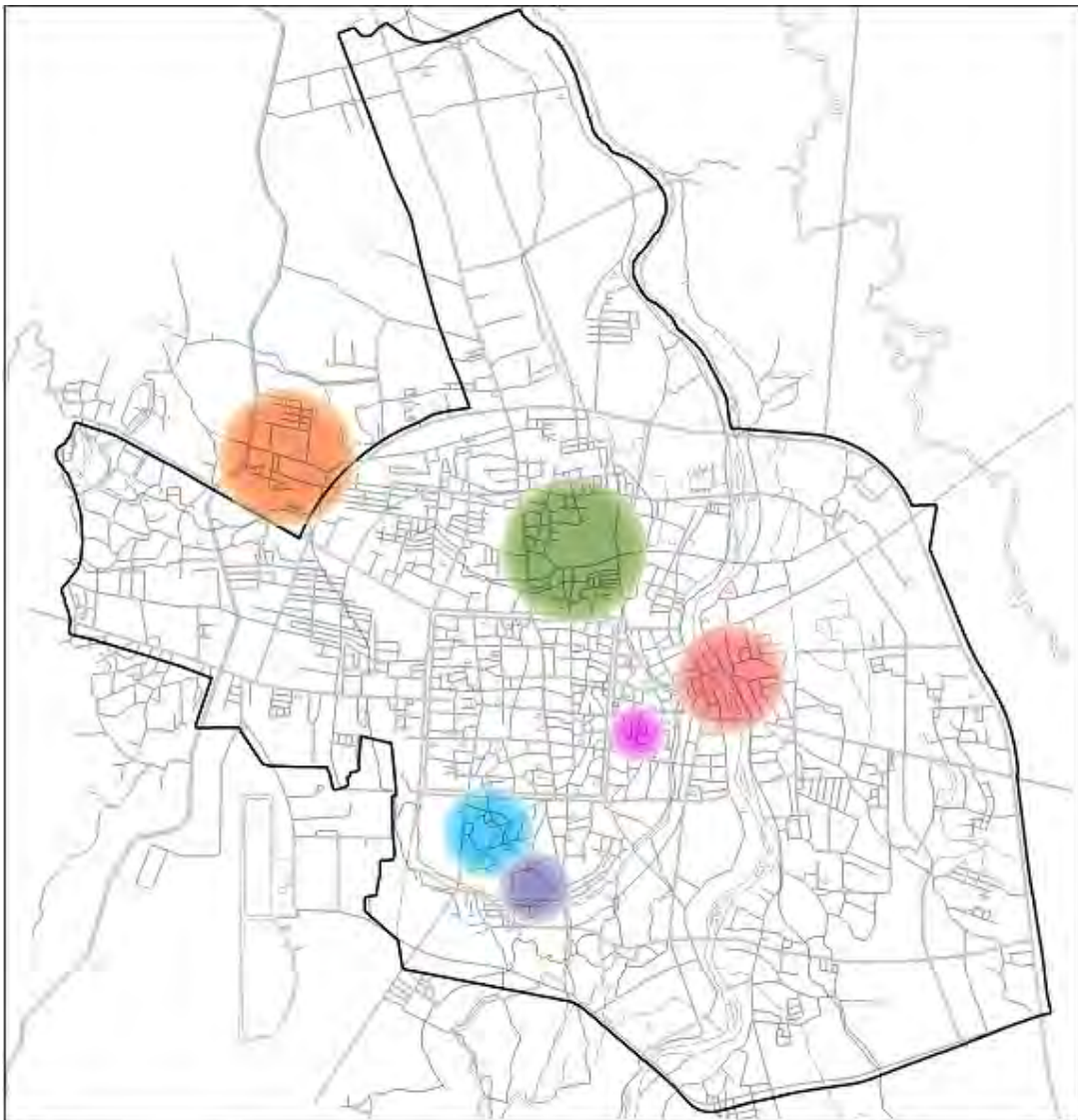
4) ชุมชนบ้านวัวลาย และบ้านช่างหล่อ

อยู่ในเขตตำบลหายยา อำเภอเมืองเชียงใหม่ บ้านวัวลายเป็นชุมชนที่ถูกวาดต้อนมาจากบ้านวัวลายที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสาละวินฝั่งตะวันตก เป็นชุมชนช่างทำเครื่องเงินที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนบ้านช่างหล่อเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านประติมากรรมปั้นหล่อพระพุทธรูปศิลปะเชียงแสน ปัจจุบันคงเหลือช่างไม่กี่ครัวเรือน (กระทรวงมหาดไทย , 2542)

5) ชุมชนบ้านช่างเคียน

ตั้งอยู่ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ชุมชนนี้เดิมชื่อ ทุ่งช้างเคียน เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยเก่าแก่ที่ปรากฏชื่อสมัยพระเจ้าองค์ดำปกครองเชียงใหม่ยุคที่พม่าเข้ามามีอำนาจปกครอง ทุ่งช้างเคียนมีลำน้ำแม่ละงอไหลผ่าน ทางด้านเหนือของลำน้ำเป็นสันเหมือน ทางด้านใต้เป็นวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน เคยเป็นปางช้างของเจ้าเมืองเชียงใหม่เพื่อขนสัมภาระขึ้นไปบูรณะพระธาตุดอยสุเทพ (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542)

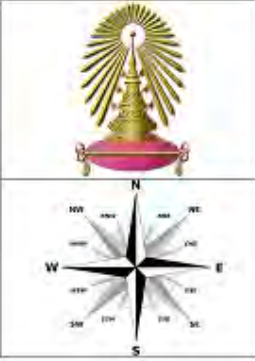

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 4.6 แสดงที่ตั้งย่านประวัติศาสตร์ในเทศบาลนครเชียงใหม่

สัญลักษณ์

- ชุมชนข่าเงี่ยน
- ชุมชนไทลื้อ
- ชุมชนชาวจีน
- ชุมชนไทขวน
- ชุมชนไทจีน
- ชุมชนชาวลอง
- ขอบเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ที่มา : วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง 2543
และเทศบาลนครเชียงใหม่ 2553

มาตราส่วน
200 ม. 1000 ม. 2000 ม.

บทที่ 5

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในบทที่ 4 ได้กล่าวถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ที่คงเหลืออยู่ภายในบริบทของพัฒนาการของเมืองและการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่แสดงถึงความสามารถในการเก็บรักษาที่เป็นผลมาจากแนวคิดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ของชุมชน ในบทนี้จะกล่าวถึงลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่ของชุมชนที่เน้นไปที่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการอธิบายถึงรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม

การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการสำรวจและวิเคราะห์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ มีเป้าหมายเพื่อ

1) ต้องการทราบถึงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในแต่ละชุมชนว่ามีรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างไร และรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละรูปแบบเป็นอย่างไร

2) ต้องการทราบถึงลักษณะการมีส่วนร่วมในแต่ละของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับชั้นการมีส่วนร่วม และกลไกการมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละรูปแบบ มีลักษณะการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างไร และวิเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมองค์ประกอบใด ที่มีอิทธิพลที่ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนมีรูปแบบและประเด็นการจัดการแตกต่างกัน

จากหลักเกณฑ์การเลือกชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นพื้นที่ศึกษา ในหัวข้อที่ 1.5.1 พบว่า พื้นที่ศึกษาประกอบด้วยชุมชนทั้งหมด 27 ชุมชน (แผนที่ 1.1) และได้ศึกษารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศึกษาได้ผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1. ผลการสำรวจและการวิเคราะห์รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

โดยปกติการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน จะมีประเด็นการจัดการที่แตกต่างกัน การสำรวจรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นการสำรวจเพื่อค้นหาชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ตามเงื่อนไขที่ได้ให้คำจำกัดความว่าประกอบไปด้วย องค์ประกอบด้านการจัดการ 5 องค์ประกอบ คือ กายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยมีองค์ประกอบย่อยดังหัวข้อที่ 3.1.1 เป็นผลของลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ดังที่อธิบายในเบื้องต้นแล้ว

การวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ในองค์ประกอบด้านประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับชั้นการมีส่วนร่วม กลไกการมีส่วนร่วม มีผลต่อรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์หาสาเหตุของลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในระดับชุมชน ด้วยการเปรียบเทียบชุมชนที่มีประเด็นในการจัดการมาก กับชุมชนที่มีประเด็นในการจัดการน้อย ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน มีองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมอะไรบ้าง และองค์ประกอบมีระดับอิทธิพลแตกต่างกันอย่างไร องค์ประกอบไหน มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มากกว่าองค์ประกอบอื่นๆ ด้วยตัวแปรในหัวข้อที่ 3.2.1 (ลักษณะการมีส่วนร่วม) ผลการสำรวจชุมชนในเมืองเชียงใหม่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และที่มีการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน มีทั้งหมด 27 ชุมชน ตามแผนที่ 5.1 แล้วทำการบันทึกเป็นตารางเมตริกซ์ (Matrix) ดังตารางที่ 5.1 โดยใช้สัญลักษณ์ ● แทนค่า “มี” และสัญลักษณ์ ○ แทนค่า “ไม่มี”

ผลการสำรวจประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ดังตารางที่ 5.1 อธิบายได้ดังนี้ ช่องที่ 1 ลำดับที่ของชุมชน ช่องที่ 2 แสดงชื่อชุมชน ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมและมีการท่องเที่ยวในชุมชน จำนวน 27 ชุมชน เรียงจากแถบบนไปแถวล่างสุดตามลำดับแถวที่ 1- 27 รวมทั้งหมด 27 ชุมชน ช่องที่ 3 แสดงประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยใช้สัญลักษณ์ ● แทนค่า “มี” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้ ช่องที่ 4 ด้านกายภาพ ที่แบ่งเป็น “ทางการ” และ “ไม่เป็น”ทางการ” ช่องที่ 5 ค่าคะแนนรวมขององค์ประกอบด้านกายภาพ นับตามแถวแนวนอน นับจากคะแนนช่องที่ระบุสัญลักษณ์ ● แทนค่า “มี” ซึ่งมีค่าองค์ประกอบย่อยทั้งหมด 8 ค่า ช่องที่ 6 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยด้านกายภาพโดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 7 ด้านการเงินแบ่งเป็น “ทางการ”และ “ไม่เป็นทางการ” ช่องที่ 8 ค่าคะแนนรวมขององค์ประกอบด้านการเงิน นับตามแถวแนวนอน นับจากคะแนนช่องที่ระบุสัญลักษณ์ ● แทนค่า “มี” ซึ่งมีค่าองค์ประกอบย่อยทั้งหมด

6 ค่า ช่องที่ 9 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยด้านการเงิน โดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 10 ด้านลงทุน ที่แบ่งเป็น “ทางการ” และ “ไม่เป็นทางการ” ช่องที่ 11 ค่าคะแนนรวมขององค์ประกอบด้านลงทุน นับตามแถวแนวนอน นับจากคะแนนช่องที่ระบุสัญลักษณ์ ● แทนค่า “มี” ซึ่งมีค่าองค์ประกอบย่อยทั้งหมด 7 ค่า ช่องที่ 12 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยด้านลงทุนโดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 13 ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม ที่แบ่งเป็น “ทางการ” และ “ไม่เป็น”ทางการ” ช่องที่ 14 ค่าคะแนนรวมขององค์ประกอบด้านการศึกษาและการฝึกอบรม นับตามแถวแนวนอน นับจากคะแนนช่องที่ระบุสัญลักษณ์ ● แทนค่า “มี” ซึ่งมีค่าองค์ประกอบย่อยทั้งหมด 6 ค่า ช่องที่ 15 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยด้านการศึกษาและการฝึกอบรมโดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 16 ด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกันแบ่งเป็น “ทางการ” และ “ไม่เป็นทางการ” ช่องที่ 17 ค่าคะแนนรวมขององค์ประกอบด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน นับตามแถวแนวนอน นับจากคะแนนช่องที่ระบุสัญลักษณ์ ● แทนค่า “มี” ซึ่งมีค่าองค์ประกอบย่อยทั้งหมด 5 ค่า ช่องที่ 18 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกันโดยคิดเป็นร้อยละ แถวล่างสุดสุดท้าย แถวที่ 28 เป็นคะแนนรวมนับค่าคะแนนตามช่องแนวตั้งของแต่ละองค์ประกอบย่อยในการจัดการ ว่าองค์ประกอบย่อยไหนได้คะแนนรวมเท่าไร นั่น คือ ชุมชนที่มีองค์ประกอบนั้นมีที่ชุมชน เพื่อนำไปวิเคราะห์ความสำคัญขององค์ประกอบว่ามีมากน้อยอย่างไร ช่องที่ 19 แสดงจำนวนค่าคะแนนรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ตามแถวแนวนอน นับจากคะแนนรวมร้อยละในแต่ละช่ององค์ประกอบย่อยด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและฝึกอบรม การสร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยคิดเป็นร้อยละ แถวล่างสุดสุดท้าย แถวที่ 28 เป็นคะแนนรวม นับค่าคะแนนตามช่องแนวตั้งของแต่ละองค์ประกอบย่อยในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ว่าองค์ประกอบย่อยไหน ได้คะแนนรวมเท่าไร นั่น คือ ชุมชนที่มีองค์ประกอบนั้นมีที่ชุมชน เพื่อนำไปวิเคราะห์ความสำคัญขององค์ประกอบว่ามีมากน้อยอย่างไร

ตารางที่ 5.2 ช่องที่ 20 เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบที่เป็นสาเหตุที่ทำให้ประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีมากน้อยแตกต่างกัน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้ ช่องที่ 21 ประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 10 กลุ่ม โดยแบ่งเป็น “กลุ่มผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน” และ “กลุ่มผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมนอกชุมชน” ช่องที่ 22 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ช่องที่ 23 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 24 กระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 ขั้นตอน คือ การสำรวจและให้ข้อมูล การ

วางแผน การปฏิบัติและการติดตามผล ช่องที่ 25 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อย ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม ช่องที่ 26 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อย ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 27 ระดับขั้นการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 6 ระดับ คือ การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือและการวางแผน การปฏิบัติ การติดตาม และการควบคุม ช่องที่ 28 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อย ด้านระดับขั้นการมีส่วนร่วม ช่องที่ 29 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อย ด้านระดับขั้นการมีส่วนร่วม โดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 30 กลไกการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ที่แบ่งตามระดับขั้นการมีส่วนร่วม 6 ระดับ ช่องที่ 31 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อย ด้านกลไกการมีส่วนร่วม ช่องที่ 32 ค่าคะแนนรวมในองค์ประกอบย่อยด้านกลไกการมีส่วนร่วมโดยคิดเป็นร้อยละ ช่องที่ 33 แสดงจำนวนค่าคะแนนรวมของลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกวัฒนธรรม ตามแถวแนวนอนนับจากคะแนนรวมร้อยละในแต่ละองค์ประกอบย่อยด้านประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับขั้นการมีส่วนร่วมและกลไกการมีส่วนร่วมโดยคิดเป็นร้อยละ แถวล่างสุดสุดท้ายแถวที่ 28 เป็นคะแนนรวม นับค่าคะแนนตามช่องแนวตั้งของแต่ละองค์ประกอบย่อยในการมีส่วนร่วมของชุมชน ว่าองค์ประกอบย่อยไหนได้คะแนนรวมเท่าไร นั่นคือชุมชนที่มีองค์ประกอบนั้นมีที่ชุมชน เพื่อนำไปวิเคราะห์ความสำคัญขององค์ประกอบ

ตารางที่ 5.1 และ 5.2 ได้มีการเรียงลำดับชุมชน ตามค่าคะแนนในช่องที่ 19 จากมากไปหาน้อย ชุมชนที่ได้คะแนนมากที่สุดจะอยู่บนสุด ชุมชนที่ได้คะแนนน้อยที่สุด จะอยู่ล่างสุด ทำให้เห็นภาพของชุมชนที่มีประเด็นการจัดการที่เรียงลำดับ ซึ่งทำให้สามารถแบ่งกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม โดยเรียงลำดับชุมชนที่มีประเด็นการจัดการมาก ปานกลาง น้อย เพื่อวิเคราะห์การแบ่งกลุ่มชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ เมืองค์ประกอบย่อยรวมกันทั้งหมด 32 องค์ประกอบ เนื่องจากองค์ประกอบหลักแต่ละองค์ประกอบ มีจำนวนองค์ประกอบย่อยไม่เท่ากัน จึงได้ปรับฐานให้อยู่ในรูปร้อยละ เพื่อให้เป็นฐานเดียวกัน แล้วนำมารวมกันเป็นค่าคะแนนของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีค่าคะแนนรวมเป็น 500 คะแนน สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมก็เช่นกันประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ และมีจำนวนองค์ประกอบย่อยที่ไม่เท่ากันในแต่ละองค์ประกอบหลัก จึงได้ปรับฐานให้อยู่ในรูปร้อยละเพื่อให้เป็นฐานเดียวกัน แล้วนำมารวมกันเป็นค่าคะแนนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และนำค่าคะแนนประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ (ตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 การสำรวจการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่จำนวน 27 ชุมชน เรียงตามลำดับค่าคะแนนประเด็นการจัดการมรดกวัฒนธรรมจากมากไปน้อย

(1)	ชุมชน (2)	ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (3)																				ร้อยละผลรวมการจัดการ (19)																	
		กายภาพ (4)						การเงิน (7)				การลงทุน (10)				การศึกษา การฝึกอบรม (13)				การสร้างข้อตกลง (16)																			
		ทางการ			ไม่เป็นทางการ			(5)	(6)	ทางการ		ไม่เป็นทางการ		(8)	(9)	ทางการ		ไม่เป็นทางการ		(11)	(12)		ทางการ		ไม่เป็นทางการ		(14)	(15)	ทางการ		ไม่เป็นทางการ		(17)	(18)					
		P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	TP	F1	F2	F3	F4	F5	F6	TF	%	I1	I2	I3		I4	I5	I6	TI	%	E1	E2	E3	E4	E5	E6	TE	%	R1	R2	R3	R4
1	ชุมชนวัดศรีสุพรรณ	●	●	●	●	●	●	5	62.50	●	●	●	●	●	6	100.00	●	●	●	●	●	5	83.33	●	●	●	●	●	6	100.00	●	●	●	●	4	80.00	425.83		
2	ชุมชนเชียงมัน	●	●	●	●	●	●	7	87.50	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	6	100.00	●	●	●	●	●	5	83.33	●	●	●	●	4	80.00	417.50		
3	ชุมชนลำช้าง	●	●	●	●	●	●	4	50.00	●	●	●	●	●	6	100.00	●	●	●	●	●	6	100.00	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	3	60.00	343.33		
4	ชุมชนบ้านวัดเกต	●	●	●	●	●	●	5	62.50	●	●	●	●	●	5	83.33	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	3	60.00	322.50		
5	ชุมชนสวนดอก	●	●	●	●	●	●	6	75.00	●	●	●	●	●	5	83.33	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	2	40.00	315.00		
6	ชุมชนวัดชมพูข้างม่อ	●	●	●	●	●	●	3	37.50	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	5	83.33	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	5	100.00	304.17		
7	ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย	●	●	●	●	●	●	4	50.00	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	6	100.00	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	1	20.00	303.33		
8	ชุมชนวัดเซตวัน	●	●	●	●	●	●	3	37.50	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	5	83.33	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	2	40.00	277.50		
9	ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง	●	●	●	●	●	●	5	62.50	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	3	60.00	272.50		
10	ชุมชนวัดพันอ้น	●	●	●	●	●	●	4	50.00	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	5	83.33	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	2	40.00	223.33		
11	ชุมชนวัดควาติง	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	2	40.00	215.00		
12	ชุมชนวัดนันทาราม	●	●	●	●	●	●	4	50.00	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	1	20.00	203.33		
13	ชุมชนพวกแต้ม	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	3	60.00	201.67		
14	ชุมชนป้านบึง	●	●	●	●	●	●	5	62.50	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	0	0.00	162.50		
15	ชุมชนฟ้าฮ่าม	●	●	●	●	●	●	3	37.50	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	1	20.00	157.50		
16	ชุมชนช่างแต้ม	●	●	●	●	●	●	3	37.50	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	0	0.00	154.17		
17	ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี	●	●	●	●	●	●	4	50.00	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	0	0.00	150.00		
18	ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง	●	●	●	●	●	●	3	37.50	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	2	40.00	144.17		
19	ชุมชนวัดธาตุคำ	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	2	40.00	131.67		
20	ชุมชนควรรคำมีสามัคคีพัฒนา	●	●	●	●	●	●	3	37.50	●	●	●	●	●	4	66.67	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	0	0.00	120.83		
21	ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	0	0.00	108.33		
22	ชุมชนลอยเคราะห์	●	●	●	●	●	●	3	37.50	●	●	●	●	●	3	50.00	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	0	0.00	104.17		
23	ชุมชนวัดฟ้าขาว	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	1	20.00	95.00		
24	ชุมชนช่างซ้อง	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	1	20.00	95.00		
25	ชุมชนช่างกลาน	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	2	33.33	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	0	0.00	65.00		
26	ชุมชนหมื่นดุม	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	0	0.00	58.33		
27	ชุมชนบวกดาด	●	●	●	●	●	●	2	25.00	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	1	16.67	●	●	●	●	●	0	0.00	●	●	●	●	0	0.00	58.33		
28	ค่าคะแนนรวม	4	3	5	27	27	15	8	3		15	15	2	16	27	11		15	21	16	7	13	10		11	4	11	1	5	6		8	2	10	14	8			

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

หมายเหตุ

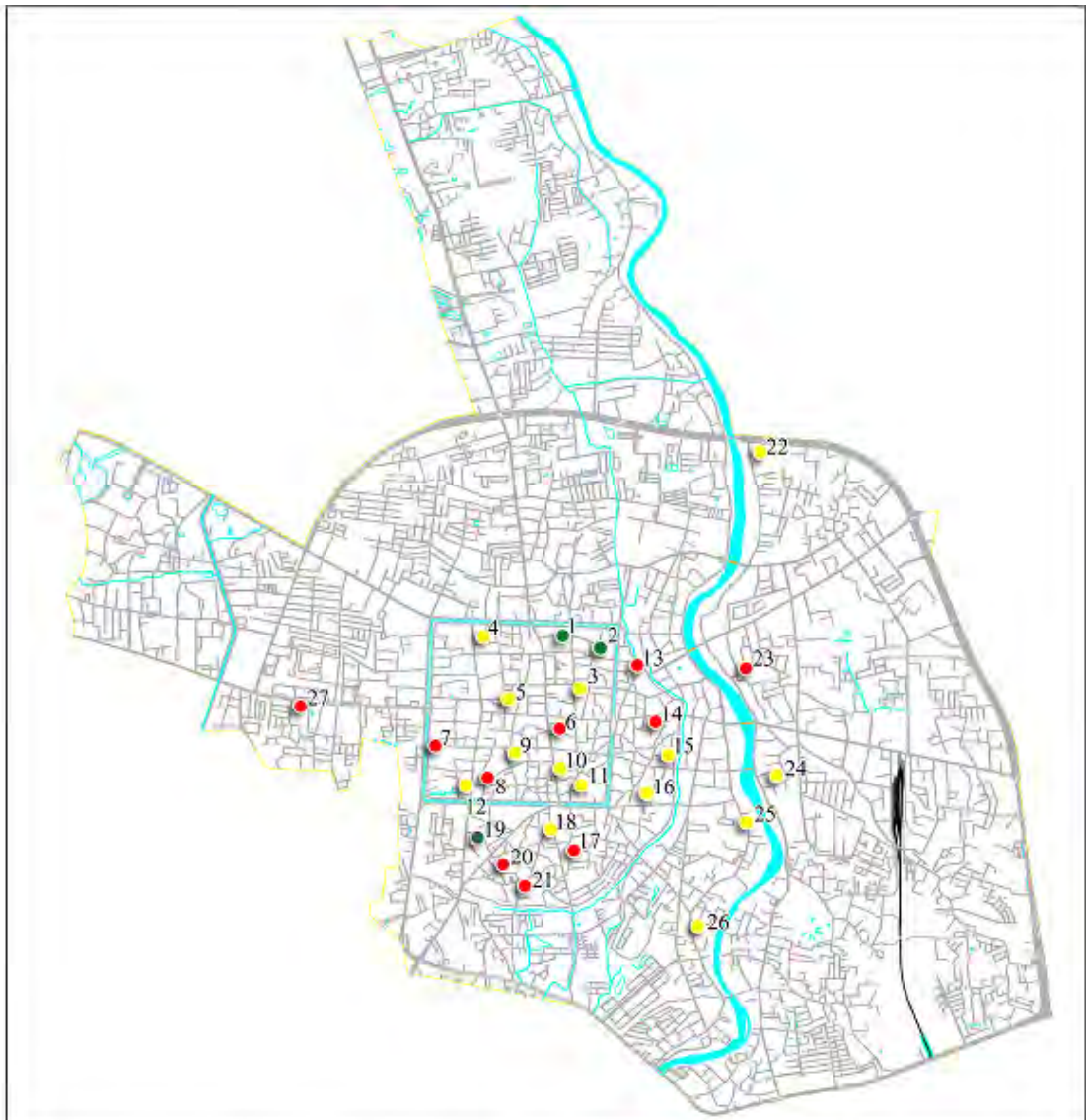
- P1 หมายถึง การดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน แบบทางการ
- P2 การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ป้ายสัญลักษณ์ ฯลฯ แบบทางการ

P3	การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แบบทางการ
P4	การดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน แบบไม่เป็นทางการ
P5	การดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย บริเวณแหล่งมรดก แบบไม่เป็นทางการ
P6	การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ศาลา ฯลฯ แบบไม่เป็นทางการ
P7	การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แบบไม่เป็นทางการ
P8	การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แบบไม่เป็นทางการ
TP	ผลรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านกายภาพ
F1	งบประมาณภาครัฐ
F2	เงินบริจาคจากภาคเอกชน มาใช้ในการจัดการมรดก
F3	เงินบริจาคจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) กลุ่มที่เป็นทางการ มาใช้ในการจัดการมรดก
F4	เงินบริจาคจากนักท่องเที่ยว คนนอกชุมชน มาใช้ในการจัดการมรดก
F5	เงินกองทุน ที่มีการจัดตั้งจากคนในชุมชน หรือเงินบริจาคจากคนในชุมชน มาใช้ในการจัดการมรดก
F6	การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน เช่น การบริจาควัสดุ การใช้แรงงาน ฯลฯ ที่นำมาใช้ในการจัดการมรดก
TF	ผลรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการเงิน
I1	การจัดงาน เทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษา พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม โดยภาครัฐ แบบทางการ
I2	การสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยภาครัฐ
I3	การจัดงาน เทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษา พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมโดยชุมชน แบบไม่เป็นทางการ
I4	การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อ เกี่ยวกับการดูแลรักษา พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมโดยชุมชน แบบไม่เป็นทางการ
I5	การจัดตั้งกลุ่มของชุมชน และดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ของคนในชุมชน แบบไม่เป็นทางการ
I6	การสร้างพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ ศูนย์ศึกษาในชุมชน ที่เป็นการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกโดยชุมชน แบบไม่เป็นทางการ
TI	ผลรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการลงทุน
E1	การถ่ายทอดความรู้ การปลูกจิตสำนึกและการสร้างความตระหนักในมรดกทางวัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษาโรงเรียน
E2	การฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน
E3	การศึกษา ถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ข้อมูล แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกอย่างไม่เป็นทางการ
E4	การฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรม นอกหลักสูตรการศึกษา
E5	การฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน
E6	การศึกษา ค้นคว้า วิจัยและสร้างความรู้เกี่ยวกับมรดกของชุมชน นอกกระบวนการศึกษาของโรงเรียน
TE	ผลรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ
R1	การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย แผน และกฎหมาย ในการดูแลรักษา พื้นฟู และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของภาครัฐ
R2	การพูดคุยตกลงร่วมกัน การแก้ไขความขัดแย้งในการใช้มรดกโดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนกลาง
R3	การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน ในการดูแลรักษา พื้นฟู การใช้มรดก
R4	การพูดคุยสร้างความตกลงร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งในการใช้มรดกโดยมีบุคคลที่เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในชุมชนเป็นคนกลาง
R5	การจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ในการรักษา พื้นฟูมรดกและการท่องเที่ยวของชุมชน
TR	ผลรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 5.1 การจัดกลุ่มชุมชนตามค่าคะแนนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

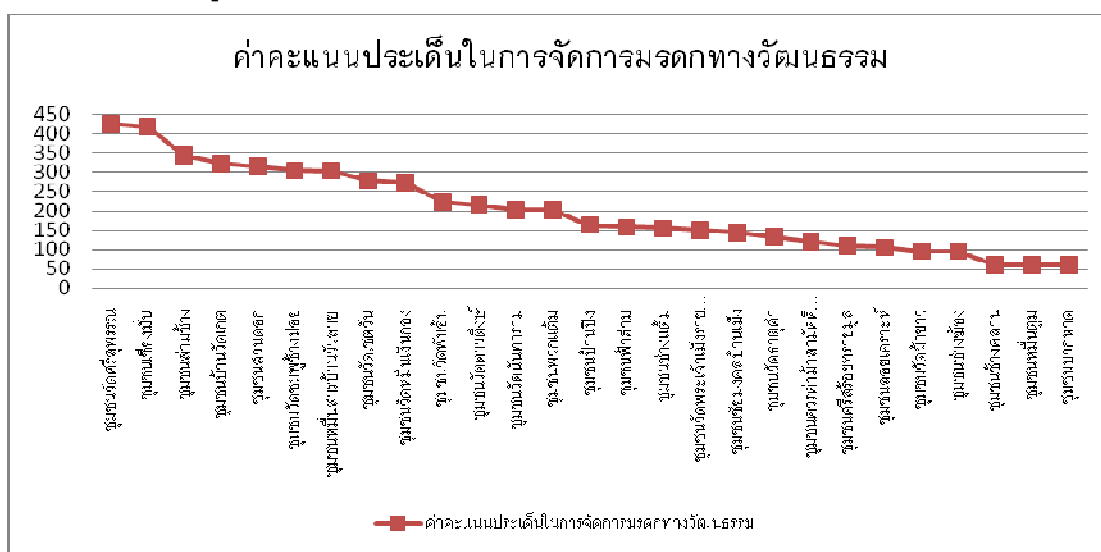
<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ชุมชนที่มีค่าคะแนนการจัดการ 334 - 500 ● ชุมชนที่มีค่าคะแนนการจัดการ 167 - 333 ● ชุมชนที่มีค่าคะแนนการจัดการ 0 - 166 	
<p>ที่มา : การวิเคราะห์</p>	<p>มาตราส่วน </p>

5.1.1 การวิเคราะห์ผลการศึกษาประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่

จากการสำรวจ สัมภาษณ์และแบบสอบถามชุมชนในเมืองเชียงใหม่ 27 ชุมชน (ตารางที่ 5.1 และแผนที่ 5.2) โดยแบ่งกลุ่มชุมชนออกเป็น 3 กลุ่ม เนื่องจากจากจำนวนชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษามีไม่มากนัก การแบ่งช่วงที่ละเอียดเกินไปจะไม่ได้ภาพรวมของกลุ่มที่ชัดเจน เมื่อนำค่าคะแนนรวมของประเด็นการจัดการในแต่ละชุมชนมาสร้างเป็นกราฟ (แผนภูมิที่ 5.1) พบว่า มีการกระจายตัวของค่าคะแนนอย่างสม่ำเสมอและคำนวณหาช่วงของค่าคะแนน โดยค่าคะแนนรวมทั้งหมด (500) หารด้วยจำนวนช่วง (3) จะได้ความกว้างของช่วงคะแนนเท่ากับ 166 และสามารถแบ่งช่วงของค่าคะแนนรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ดังนี้

ค่าคะแนน	334 – 500	ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาก
ค่าคะแนน	167 – 333	ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมปานกลาง
ค่าคะแนน	0 – 166	ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมน้อย

แผนภูมิที่ 5.1 ค่าคะแนนรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : การวิเคราะห์

ค่าที่มากที่สุดที่มีค่าคะแนนระหว่าง 334 – 500 คะแนน มีอยู่ 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ และชุมชนลำปาง

ค่าคะแนนปานกลาง ที่มีค่าคะแนนระหว่าง 167 – 333 คะแนน มี 10 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัดชมพูข้างม่อ ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดพันอ้น ชุมชนวัดดาวดั่งส์ ชุมชนวัดนันทาราม ชุมชนพวกแต้

สำหรับค่าคะแนนน้อยที่สุด ที่มีค่าคะแนนระหว่าง 0 – 166 คะแนน มี 14 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านปิง ชุมชนฟ้าฮ่าม ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง ชุมชนช่างแต่้ม ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งราย สามีคคี ชุมชนวัดธาตุดำ ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ชุมชนควรรค่าม้าสามีคคีพัฒนา ชุมชนวัดผ้าขาว ชุมชนช่างฮ่อง ชุมชนลอยเคราะห์ ชุมชนช่างคลาน ชุมชนหมื่นตุม ชุมชนบวกหาด

5.1.2 การวิเคราะห์ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาภาพรวมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนรวมทั้งสิ้น 27 ชุมชน ว่าในแต่ละประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีกี่ชุมชน โดยพิจารณาถึงรายละเอียดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแต่ละประเด็น ดังนี้

(1) ด้านกายภาพ

จากตารางที่ 5.1 ที่ได้มาจากการสำรวจ สัมภาษณ์ และการตอบแบบสอบถาม พบว่า ประเด็นการจัดการทางด้านกายภาพที่เป็นดำเนินการด้านการดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้แบบไม่เป็นทางการที่ชุมชนเป็นแกนนำในการจัดการ และด้านการดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยบริเวณแหล่งมรดกมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้แบบไม่เป็นทางการทุกชุมชน คือ 27 ชุมชน มีการจัดการในด้านนี้ ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ส่วนใหญ่ที่ชุมชนเข้ามาดูแลและรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย คือ อาคารและสิ่งก่อสร้างทางศาสนสถาน ที่ยังมีการใช้งานอยู่และเป็นศาสนสถานที่คนให้ความสำคัญเคารพสักการะ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หอไตร เป็นต้น

รองลงมาเป็นการดำเนินการด้านการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นกระบวนการดำเนินการภายในชุมชนเพื่อการดูแลรักษาและการพัฒนาด้านการบริการที่รองรับด้านการท่องเที่ยวและเป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ณ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีการใช้สอยร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน เช่น ศาลา ห้องน้ำ ภูบ่เทียนสำหรับบูชา เป็นต้น นอกจากนี้ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ณ แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นการปรับปรุงมาตรฐานของการอยู่อาศัยของคนในชุมชนด้วย มีอยู่ 15 ชุมชนที่มีการดำเนินการในด้านนี้ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีศาสนสถานที่มีชื่อเสียงเป็นที่เคารพสักการะของคนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เช่น วัดพระสิงห์ห่มขาววิหาร วัดดับภัยที่อยู่ในชุมชนวัดหมื่นเงินกอง วัดเจดีย์หลวงที่อยู่ในชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายสามีคคี วัดเชียงมั่นที่อยู่ในชุมชนเชียงมั่น

ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่เขตกำแพงเมืองชั้นใน ย่านถนนคนเดินย่านวัวลายและย่านถนนคนเดินวันอาทิตย์

ลำดับที่ 3 การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายที่สำคัญที่สุดสำหรับการปกป้องแหล่งมรดก เพื่อเชื่อมโยงคนในยุคปัจจุบันไปสู่อดีต และเพื่อสื่อถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าได้ถูกส่งผ่านไปยังคนในอนาคต การสื่อความหมายของมรดกเป็นส่วนผสมผสานของการท่องเที่ยวมรดก การสื่อความหมายเป็นการกล่าวถึงวิธีการสำหรับการติดต่อสื่อสารที่ให้ความหมายของคุณค่ามรดกของแหล่งที่ตั้งแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน โดยการสื่อสารถึงความหมายของแหล่งที่ตั้ง รวมทั้งการสร้างความเข้าใจและการรู้คุณค่าของแหล่งที่ตั้งแก่สาธารณชนทั่วไป โดยที่การสื่อความหมายของมรดก เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความตระหนักแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเกี่ยวกับความสำคัญของมรดกและการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับชุมชนในเมืองเชียงใหม่ มี 8 ชุมชนที่มีการดำเนินการทางด้านนี้ ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดนันทาราม และชุมชนบ้านปิง

วิธีการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ การสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมเชิงบุคคลที่มีผู้อยู่อาศัยท้องถิ่น เป็นภาคีภาคีในการสื่อความหมาย ซึ่งได้แก่ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต โดยที่ชุมชนเชียงใหม่ จะมีการจัดตั้งกลุ่มกลุ่มภาคีที่เป็นคนในชุมชน ซึ่งมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่เป็นผู้สื่อความหมายของมรดกในชุมชน (จากการสัมภาษณ์คุณทว นบุญมี พัฒนาการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ 30 มีนาคม 2553) ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมเชิงบุคคล จะเป็นผู้อาวุโสของชุมชนที่ทำหน้าที่ในการดูแลพิพิธภัณฑวัตถุวัดเกตการราม และทำหน้าที่ในการเล่าเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับย่านวัดเกตและมรดกทางวัฒนธรรมของย่านวัดเกต รวมทั้งประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ด้วย (จากการสัมภาษณ์คุณสมหวัง ฤทธิเดช ชาวบ้านชุมชนวัดเกต 1 ธันวาคม 2553) สำหรับการสื่อความหมายประเภทที่ 2 เป็นการสื่อความหมายโดยการใช้เครื่องมือเป็นประเภทที่ไม่ใช่เชิงบุคคล โดยการสื่อความหมายผ่านแผนที่ แผ่นพับ หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ การแสดงนิทรรศการ เว็บไซต์ ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดนันทาราม และชุมชนบ้านปิง มีการสื่อความหมายในลักษณะนี้ โดยเฉพาะการสื่อความหมายในลักษณะของป้ายสัญลักษณ์ ป้ายแผนที่ ป้ายข้อมูลต่างๆ นอกจากจะเป็นการดำเนินการโดยชุมชนเองแล้ว ยังมีกลุ่มทางการที่อยู่นอกชุมชน เป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนและดำเนินการด้วย ได้แก่ สมาคม

สถาปนิกสยาม สมาคมสถาปนิกล้านนา

สำหรับวิธีการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ควรจะมีการพัฒนาในด้านการสนับสนุนให้ประชากรท้องถิ่น เป็นภาคีคู่เทศน์ในการสื่อความหมาย เนื่องจากการติดต่อสื่อสารระหว่างภาคีที่สื่อความหมายกับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน คือ หัวใจของการสื่อความหมายของมรดก การเดินทางท่องเที่ยวด้วยภาคีที่สื่อความหมาย สามารถเพิ่มความยั่งยืนต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนให้เข้าใจและความสนุกสนานเพลิดเพลินในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นชุมชนในเมืองเชียงใหม่ควรสนับสนุนประชากรท้องถิ่นให้เป็นภาคีคู่เทศน์ที่สื่อความหมายในท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่นควรจัดเตรียมหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับภาคีคู่เทศน์ที่สื่อความหมาย การฝึกอบรมควรจะมีมุ่งเน้นไปที่ ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ถ้าคนในชุมชนรู้ถึงความสำคัญก็จะส่งผลต่อการเอาใจใส่ เกี่ยวกับการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ลำดับที่ 4 เป็นการดำเนินการด้านการจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทาง วัฒนธรรมของชุมชนแบบทางการมี 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนลำปาง ชุมชนวัดพันอ้น ชุมชนพระเจ้าเม็งรายสามัคคีและชุมชนบ้านปิง ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นในและอยู่ บริเวณย่านถนนคนเดินวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นลักษณะที่หน่วยงานภาครัฐส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาล นครเชียงใหม่ได้ดำเนินการจัดทำพื้นผิวของเส้นทางที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยวด้วยคอนกรีตรูปตัว หอนอน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ประเภทที่พักโดยเฉพาะกับแหล่งที่พักที่เป็นเกสต์เฮาส์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณชุมชนบ้านปิง ชุมชนลำปางและบริเวณถนนราชดำเนินซึ่งเป็นย่านถนนคนเดินวันอาทิตย์และเป็นถนนที่เป็น แนวแกนของเมืองที่มีมรดกทางวัฒนธรรมประเภทศาสนสถานที่ยังมีการใช้สอยกระจายอยู่ 2 ฝั่ง ถนน รวมทั้งมีอาคารและสิ่งก่อสร้างดั้งเดิมทั้งของรัฐและเอกชนที่มีคุณค่า เช่น ศาลาธนารักษ์เดิม คือ คุ่มเจ้าฟ้าเชียงตุง อาคารของ The American University Alumni Association (AUA) เดิมคือ คุ่มเจ้าราชบุตร คุ่มเจ้าราชวงศ์ (เจ้าชมชื่น ณ เชียงใหม่) เป็นต้น

ลำดับที่ 5 ด้านการดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน แบบ ทางการ มี 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี และชุมชนช่างแต้ม ซึ่งเป็นชุมชนที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนส่วนใหญ่ได้รับการ ขึ้นทะเบียนโบราณสถานจากกรมศิลปากรมีทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการใช้สอย เช่น อาคารและ สิ่งก่อสร้างในวัด และมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่มีการใช้สอย เช่น วัดร้าง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตกำแพง เมืองชั้นใน แต่อย่างไรก็ตาม การขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร ก็มีข้อจำกัด ในแง่ ที่ว่าเป็นการขึ้นทะเบียนโบราณสถานเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ สำหรับการปกป้องเป็น

พิเศษ อนุรักษ์สถานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าและมีความสำคัญในระดับชาติ โดยมีการจัดลำดับความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญมากที่สุด จะได้รับการปกป้องก่อน ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนของกรมศิลปากรที่เมินเฉยและไม่สนใจอนุรักษ์สถานโบราณที่ต่ำกว่าที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่น ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นจำนวนมาก เริ่มตกอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมและมีการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะโบราณสถานที่ไม่มีการใช้สอยประเภทเจดีย์ในวัดร้างที่มีอยู่จำนวนมาก (จากการสัมภาษณ์คุณไกรสิน อุ๋นใจจินต์ สำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ 28 เมษายน 2554) ประกอบกับหน่วยงานที่มีหน้าที่และมีบทบาทในการดูแลวัดร้างเหล่านี้ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาโบราณสถานที่ไม่มีการใช้สอยเหล่านี้ และได้มีการหารายได้โดยการจัดสรรพื้นที่บริเวณเหล่านี้ให้ประชาชนเช่า (จากการสัมภาษณ์คุณทวน บุญมี พัฒนาการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ 30 มีนาคม 2553 และคุณทิวาพร รัตนศักดิ์ ผู้อำนวยการศึกษา เทศบาลนครเชียงใหม่ 3 กุมภาพันธ์ 2554) ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่ได้รับการขึ้นทะเบียนเหล่านี้ อยู่ในภาวะที่เสื่อมเสี่ยงต่อการเสื่อมโทรมทางด้านลักษณะทางกายภาพของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเป็นการยากที่จะบรรลุเป้าหมายของความยั่งยืน

ลำดับสุดท้ายมี 2 ด้าน คือ การจัดการด้านการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบทางการมี 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนสวนดอกและชุมชนวัดหมื่นเงินกอง

ส่วนการจัดการอีกด้านหนึ่งเป็นการจัดการด้านเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ เส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ถูกเชื่อมโยงอย่างชัดเจนด้วยประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชุมชนและมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่สืบทอดมาจากยุคสู่ยุค การสืบทอดดังกล่าวจะอยู่บนเส้นทางพัฒนาการของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ที่จะช่วยในการสร้างยุคใหม่ที่ตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม โดยที่ผู้มีส่วนบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นคนในชุมชนได้สร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเส้นทางเหล่านี้จะเป็นเส้นทางที่สร้างประสบการณ์และความรู้ที่ดีที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและช่วยในการดูแลรักษา มรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป ในการดำเนินการของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการใช้สอยอยู่ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ความสำคัญกับความแท้ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยแท้ที่จริงแล้วชุมชนในเมืองเชียงใหม่ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการใช้สอยอยู่สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนที่สนใจในวิถีชีวิตหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องมาจากนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนที่เข้ามาจะได้รับประสบการณ์เป็นส่วนหนึ่ง

ทางด้านศิลปะ ความงาม มากกว่าการมาจับจ่ายสินค้าและกลับไป โดยชุมชนได้มีการสร้างและดำเนินการจัดการที่ดีในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ด้วยการพัฒนาพื้นที่เหล่านี้ในฐานะปลายทางของนักท่องเที่ยวบนเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชน ที่ประกอบไปด้วย เรือนปั้นถิ่น วัด พิพิธภัณฑสถาน และวัดร้าง อย่างไรก็ตาม เส้นทางการท่องเที่ยวเหล่านี้ไม่บรรลุผลสำเร็จในทุกชุมชน เนื่องจากสภาพอากาศที่ร้อนในพื้นที่เส้นทางท่องเที่ยว ประกอบกับชุมชนในเมืองเชียงใหม่บางชุมชนไม่มีแผนผัง ไม่มีหนังสือแนะนำการท่องเที่ยว ไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดดึงดูด ไม่มีมัคคุเทศก์ ท่องถิ่น การสื่อความหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพและป้ายที่ไม่ชัดเจน รวมทั้งการบังคับใช้และการปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎระเบียบในการควบคุมการก่อสร้างในพื้นที่ไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ดังนั้นในอนาคตถ้ามีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ทันสมัยที่เป็นที่นิยมเข้ามามาก จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น สำหรับชุมชนที่มีการจัดการด้านเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ มี 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ และชุมชนบ้านวัดเกต

สรุปภาพรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านกายภาพ ชุมชนส่วนใหญ่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการโดยให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้แบบไม่เป็นทางการ การดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยบริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้แบบไม่เป็นทางการ และการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ รวมทั้งการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะและมีผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนเชื่อถือศรัทธา จึงได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการดูแลรักษาและบูรณะซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ประกอบกับชุมชนส่วนใหญ่มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนโดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา วัดและชุมชนจึงได้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ห้องน้ำ ศาลา เป็นต้น เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนที่เข้ามาใช้พื้นที่ภายในวัดประกอบกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งเป็นการสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่จะมีการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้แพร่หลายออกไปและเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนต่อไป

(2) ด้านการเงิน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เพื่อเพิ่มคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จำเป็นที่จะต้องมีงบประมาณจำนวนมากสำหรับการดำเนินการ โดยเฉพาะการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย ดังนั้นชุมชนท้องถิ่น จึงได้มีการสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า (วรวิมล ชัยรัตน์, สัมภาษณ์วันที่ 13 ธันวาคม 2553) การตั้งตู้รับบริจาคจากนักท่องเที่ยว เป็นต้น

จากตารางที่ 5.1 พบว่า ด้านการเงิน ที่นำมาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งแหล่งที่มาของเงินทุนที่มีมากที่สุด คือ เงินบริจาคจากคนในชุมชน แบบไม่เป็นทางการ ที่นำมาใช้ในการจัดการมรดกวัฒนธรรม ซึ่งมีทุกชุมชนทั้ง 27 ชุมชน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า เพื่อการบูรณะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม การจัดตั้งกองทุน หรือสหกรณ์ชุมชน สำหรับการให้กู้ในการลงทุนเพื่อเพิ่มคุณค่าในผลิตภัณฑ์ การบริการด้านการท่องเที่ยว หรือการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นประเภทศาสนสถาน ที่คนในชุมชนให้ความสำคัญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมถึงการเป็นศรัทธาวัตถุ ทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ (วรวิมล ชัยรัตน์, สัมภาษณ์วันที่ 13 ธันวาคม 2553)

รองลงมาเป็น เงินบริจาคจากนักท่องเที่ยว แบบไม่เป็นทางการ มี 16 ชุมชน เป็นชุมชนที่มีศาสนสถานที่มีชื่อเสียง เป็นที่เคารพสักการะ ของคนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เช่น วัดพระสิงห์มหาวิหาร วัดดับภัย ที่อยู่ในชุมชนวัดหมื่นเงินกอง วัดเจดีย์หลวงที่อยู่ในชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี วัดเชียงมั่น ที่อยู่ในชุมชนเชียงมั่น วัดดวงดี ที่อยู่ในชุมชนบ้านปิง ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่เขตกำแพงเมืองชั้นใน ย่านถนนคนเดินวัวลาย และย่านถนนคนเดินวันอาทิตย์

ลำดับที่ 3 เป็นงบประมาณของภาครัฐ แบบทางการ มี 15 ชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน และเป็นชุมชนที่มีศาสนสถานที่มีชื่อเสียงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว โดยงบประมาณของภาครัฐ ประกอบด้วย งบประมาณส่วนกลางจากกรมศิลปากร สำหรับการบูรณะโบราณสถาน ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้ว ซึ่งเป็นงบประมาณส่วนกลางประจำปี และ 3 เดือนสุดท้ายก่อนหมดปีงบประมาณ เป็นงบประมาณในการดำเนินการโครงการอนุรักษ์ซึ่งเป็นช่วงของการนำไปปฏิบัติ คุณลักษณะทั่วไปของโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่จัดการในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ (Tanwutta Thaisuntad, 2008) งบประมาณจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำหรับวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ที่ใช้ในการบูรณะอาคารสถานที่ภายในวัดที่ทรุดโทรม (เจ้าอาวาสวัดบ้านปิง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16

มกราคม 2554) นอกจากนี้ยังมีงบประมาณส่วนท้องถิ่นจากทางเทศบาลนครเชียงใหม่ สำหรับชุมชนที่ได้มีการเขียนโครงการ เพื่อขอจัดสรรงบประมาณสำหรับชุมชนเข้มแข็ง (ประธานชุมชนบ้านปิง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2554)

ลำดับที่ 4 เป็นเงินบริจาคจากภาคเอกชน แบบไม่เป็นทางการ มี 15 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่มาก ประกอบด้วย ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนลำช้าง ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนนันทาราม ชุมชนพอกแต้ม ชุมชนช่างแต้ม ชุมชนลอยเคราะห์ ชุมชนพระเจ้าเม็งรายสามัคคี ชุมชนควรคำสามัคคีพัฒนา ชุมชนช่างหม้อ เพื่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ให้เป็นแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่ภาคเอกชนได้รับผลประโยชน์จากการทำมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า

ลำดับที่ 5 เป็นการช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน เช่น การบริจาควัสดุ การใช้แรงงาน ฯลฯ ที่นำมาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มี 11 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนลำช้าง ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนวัดนันทาราม ชุมชนวัดดาวดึงษ์ ชุมชนฟ้าฮ่าม ชุมชนวัดผ้าขาวและชุมชนช่างหม้อ เป็นลักษณะของการมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม ที่คนในชุมชนบางส่วนจะเข้ามามีส่วนร่วมโดยอาสาใช้แรงในการดำเนินกิจกรรม บางส่วนก็เอาข้าวของเครื่องใช้ที่มีอยู่ในบ้านมาร่วมกิจกรรม

ลำดับที่ 6 เป็นเงินบริจาคจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) หรือหน่วยงานที่ไม่ได้เป็นของรัฐ และกลุ่มทางการที่อยู่นอกชุมชน มาใช้ในการจัดการมรดก มี 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนสวนดอกและชุมชนวัดชมพูข้างม่อย เช่น ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีวัดศรีสุพรรณเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน และเป็นวัดที่อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าที่ปิงรัศมีโชติ มีกลุ่มทางการต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านเงินทุน ในการบูรณะอาคารศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสวนดอก ที่มีวัดสวนดอกพระอารามหลวง เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน และเป็นวัดที่มีชื่อเสียงที่เป็นที่เก็บอัฐิของเจ้านายในสมัยก่อน มีกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เช่น มูลนิธิไทยรักษ์ป่า เป็นต้น เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านเงินทุนในการดูแลสภาพแวดล้อมของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

สรุปภาพรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการเงิน ชุมชนส่วนใหญ่มีเงินทุนที่นำมาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจากแหล่งการเงินแบบไม่เป็นทางการ ชุมชนส่วนใหญ่ได้รับเงินจากการบริจาคของคนในชุมชน ในลักษณะของการร่วมทำบุญ การ

ทอดกฐิน การทอดผ้าป่า เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของผู้คนและการเป็นศรัทธาวัตถุที่ทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ รวมทั้งมีผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนเชื่อถือศรัทธาจึงมีจิตศรัทธาที่จะบริจาคเงินเพื่อการดูแลรักษาและบูรณะซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนเป็นอย่างดี และเงินบริจาคจากภาคเอกชนโดยเฉพาะกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ เพื่อใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ มีเงินบริจาคจากนักท่องเที่ยวและคนนอกชุมชน โดยเฉพาะชาวไทยที่เข้าไปแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ที่มีกล่องรับบริจาคเงินวางอยู่มีจิตศรัทธาที่จะทำบุญโดยการบริจาคเงินหรือสิ่งของต่างๆ เพื่อกิจกรรมต่างๆของวัด เนื่องมาจากความเชื่อ ความศรัทธาของคนไทยที่เชื่อในเรื่องการบุญแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์หรือประสบความสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ ส่วนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริจาคเงินตามกล่องรับบริจาคเหล่านี้ เนื่องจากแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมในการเข้าชมจึงมีการบริจาคเงินเพื่อการดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมโดยรอบ นอกจากนี้ งบประมาณจากภาครัฐซึ่งประกอบด้วยงบประมาณจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นที่นำมาดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมตามนโยบายและแผนของภาครัฐในส่วนงบประมาณของท้องถิ่นคือ เทศบาลนครเชียงใหม่จะจัดสรรตามโครงการที่ชุมชนนำเสนอและได้รับความเห็นชอบจากเทศบาลส่วนท้องถิ่น

(3) ด้านการลงทุน

จากตารางที่ 5.1 พบว่า ด้านการลงทุนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการดำเนินการมากที่สุด คือ การสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยภาครัฐ(แบบทางการ) ซึ่งชุมชนที่ได้รับการลงทุนในด้านการสำรวจและจัดทำทะเบียนมีทั้งหมด 21 ชุมชน หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานศิลปากรที่ 8 จังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการสำรวจและขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในระดับชาติ แต่ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเนื่องจากมีคุณค่าเพียงระดับท้องถิ่น แต่กรมศิลปากรก็ได้มีการดำเนินการสำรวจและจัดทำทะเบียนไว้แล้วโดยเฉพาะโบราณสถานประเภทวัดร้าง แต่สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอาคารและสิ่งก่อสร้างของเอกชนยังไม่ได้มีการสำรวจและจัดทำทะเบียน เนื่องจากสำนักงานศิลปากรที่ 8 ที่รับผิดชอบโดยตรงมีภาระงานมากและขาดแคลนบุคลากรที่จะดูแลในเรื่องนี้

รองลงมา คือ การจัดงานเทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษา ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม แบบไม่เป็นทางการ โดยชุมชนเป็นแกนนำในการดำเนินงาน มี 16 ชุมชน ได้แก่

ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงม่วน ชุมชนลุ่มช้าง ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัด
 ชมพูช้างม่อย ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนพันอัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง
 ชุมชนวัดดาวดึงษ์ ชุมชนนันทาราม ชุมชนฟ้าฮ่าม ชุมชนช่างแต้ม ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง
 ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล และการจัดงานเทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษา พื้นฟูมรดกทาง
 วัฒนธรรม แบบทางการ มี 15 ชุมชน เป็นการดำเนินงานในเขตศาสนสถานที่สำคัญของชุมชน
 และบริเวณย่านถนนราชดำเนิน ที่เป็นถนนคนเดินวันอาทิตย์ และถนนวัวลาย ได้แก่ ชุมชนวัดศรี
 สุพรรณ ชุมชนเชียงม่วน ชุมชนลุ่มช้าง ชุมชนวัดชมพูช้างม่อย ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชน
 วัดเซตวัน ชุมชนพันอัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดดาวดึงษ์ ชุมชนนันทาราม ชุมชนบ้านปิง
 ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี ชุมชนวัดธาตุคำ ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ชุมชนวัดผ้าขาว
 ต่อมาเป็น การรวมกลุ่มภายในชุมชนเกี่ยวกับการใช้มรดกทางวัฒนธรรม และการดำเนินกิจกรรม
 เพื่อสร้างรายได้ เช่น การขายดอกไม้ธูปเทียน ชุดสังฆทานในวัด การนวดแผนโบราณ การจัดทำ
 สินค้าของที่ระลึก เป็นต้น มี 13 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงม่วน ชุมชนลุ่มช้าง
 ชุมชนวัดชมพูช้างม่อย ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชน
 พันอัน ชุมชนวัดดาวดึงษ์ ชุมชนนันทาราม ชุมชนพวกแต้ม ชุมชนฟ้าฮ่าม ชุมชนศรีสร้อยทราย
 มูล ชุมชนช่างแต้ม ชุมชนลอยเคราะห์ ชุมชนพระเจ้าเม็งรายสามัคคี ชุมชนควรวัวสามัคคี
 พัฒนา ชุมชนช่างซ่อง

ลำดับที่ 3 เป็นการลงทุนในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้หรือศูนย์ศึกษา
 ในชุมชน ในการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยชุมชนเป็นแกนนำใน
 การจัดการ (แบบไม่เป็นทางการ) มี 10 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงม่วน ชุมชน
 ลุ่มช้าง ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัดชมพูช้างม่อย ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย
 ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนพันอัน ชุมชนพวกแต้ม โดยทำหน้าที่เป็นสถานที่ที่เก็บรวบรวมข้อมูล
 เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน พัฒนาการของชุมชน และข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว หรือ
 ผู้มาเยือน ที่สามารถเข้าเยี่ยมชมได้อย่างไม่เป็นทางการ ในพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้หรือศูนย์
 ศึกษานี้ ก่อนที่จะไปเยือนชุมชน ส่วนใหญ่จะมีที่ตั้งอยู่ในวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน การ
 ออกแบบและการตกแต่งของพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้หรือศูนย์ศึกษานี้ มีความกลมกลืนกับ
 สภาพแวดล้อมท้องถิ่นโดยการใช้วัสดุท้องถิ่น หรือใช้อาคารดั้งเดิม เพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของ
 ชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม ตั้งอยู่ในวัดเกตการาม และอาคารพิพิธภัณฑ์ เป็นอาคารที่
 ดัดแปลงมาจากกุฏิของเจ้าอาวาสในสมัยก่อน ซึ่งเรียกว่า โสงตุ้เจ้าหลวง (วรวิมล ชัยรัต, 2549)
 เช่นเดียวกับศูนย์ศึกษาเรียนรู้ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ตั้งอยู่ในวัดศรีสุพรรณ เป็นต้น (พระครูพิทักษ์
 สุทธิคุณ, 2554)

ลำดับที่ 4 เป็นการลงทุนในการประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อเกี่ยวกับดูแลรักษา และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนที่ชุมชนเป็นแกนนำในการดำเนินการ (แบบไม่เป็นทางการ) เช่น การโฆษณา การจัดทำแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน หนังสือที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน เป็นต้น การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ เป็นการเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนกับชุมชนท้องถิ่นในฐานะเป็นทรัพยากรของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเพิ่มคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ และความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แก่คนในชุมชน และนักท่องเที่ยว มี 7 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงมั่น ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนล้ามช้าง ชุมชนบ้านหมื่นสารวัลลาย ชุมชนบ้านปิง และชุมชนช่างแต้ม

สรุปภาพรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการลงทุน ชุมชนส่วนใหญ่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ โดยให้ความสำคัญกับการจัดงานเทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการโดยอาศัยความร่วมมือสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน การรวมกลุ่มภายในชุมชนและการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้ของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์หรือแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์ศึกษาในชุมชนในการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อเกี่ยวกับดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ เพื่อต้องการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ให้เป็นที่รับรู้ของนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน รวมทั้งความต้องการสืบทอดคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ ได้แก่ การสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้แบบทางการ เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการซ้อนทับมาหลายยุคหลายสมัย และมรดกทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชนมีคุณค่าในระดับชาติ หน่วยงานภาครัฐ คือ กรมศิลปากร จึงได้มีการจัดการด้วยการขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ แต่อย่างไรก็ตาม การลงทุนในประเด็นนี้ของกรมศิลปากร ยังมีข้อบกพร่องในแง่ที่ว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าระดับท้องถิ่นจำนวนมากยังไม่ได้รับขึ้นทะเบียน ถือว่าเป็นจุดอ่อนของกรมศิลปากรที่เมินเฉยและไม่สนใจมรดกทางวัฒนธรรมที่ต่ำกว่าที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่น ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ตกอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมทางด้านลักษณะทางกายภาพและมีการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นการยากที่จะบรรลุเป้าหมายของความยั่งยืน ประกอบกับการต้องการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ให้เป็นที่รับรู้ของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน จึงมีการจัดงานเทศกาลต่างๆ โดยภาครัฐ

(4) ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะสำหรับชุมชน

ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา สมาคม กลุ่มต่างๆ ในชุมชน (local members) และคนในชุมชนท้องถิ่นในเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะด้านการต้อนรับและการเป็นเจ้าของบ้านที่ดี (hospitality) เป็นมิตรต่อนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน ในด้านการช่วยเหลือและการให้บริการ ดังนั้นความเข้าใจถึงความต้องการของการท่องเที่ยว เช่น แนวทางในการต้อนรับนักท่องเที่ยว การติดต่อสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศ การดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมและการใช้มรดกทางวัฒนธรรม เป็นต้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่คนในชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และปรับปรุงความรู้ทักษะและการบริการด้านการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ความยั่งยืนของแหล่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ขึ้นอยู่กับระดับทั่วไปของความรู้และความตระหนักทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนจำนวนมาก ความรู้ที่เพิ่มขึ้นของคนในชุมชนในเมืองเชียงใหม่และนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน สามารถนำไปสู่ความตระหนักที่เพิ่มขึ้นและการสนับสนุนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมการจัดการมรดกที่เพิ่มขึ้นสำหรับการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม โดยเกิดความเสียหายที่น้อยที่สุดต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนจะใช้วิธีการที่หลากหลายสำหรับการเพิ่มความรู้ของประชากรท้องถิ่น เช่น การศึกษาในระบบที่เป็นหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียน โปรแกรมการฝึกอบรม ความรู้และความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม และความตระหนักของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน เป็นต้น ซึ่งการศึกษาและการฝึกอบรมเหล่านี้สามารถที่จะก่อให้เกิดการจัดการแหล่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน

จากตารางที่ 5.1 พบว่า ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะสำหรับชุมชนเกี่ยวกับลักษณะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน การดูแลรักษา พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ประเด็นย่อยในด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะที่มีการจัดการมากที่สุด คือ การถ่ายทอดความรู้ การปลูกจิตสำนึกและการสร้างความตระหนักในมรดกทางวัฒนธรรมในระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน (แบบทางการ) มี 11 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนล้ามช้าง ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดพันอ้น ชุมชนช่างแต้ม ชุมชนฟ้าฮ่าม ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีโรงเรียนในสังกัดของเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยการจัดทำ“หลักสูตรท้องถิ่นของเรา”ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา (นิเทศก์ศึกษาเทศบาลนครเชียงใหม่ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20

มีนาคม 2554) มีการบรรจุรายวิชาที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์ชุมชน มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีทั้งการศึกษาในห้องเรียนและการศึกษาพื้นที่จริงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนบางโรงเรียนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ที่ไม่มีการใช้สอย เช่น โบราณสถานประเภทวัดร้าง เป็นต้น ตั้งอยู่ในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้ มีการเสริมสร้างความรู้ ปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนักต่อมรดกทางวัฒนธรรม โดยการใช้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในโรงเรียนเป็นสื่อในการเรียนรู้ เช่น โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ที่อยู่ในชุมชนเชียงใหม่ ที่มีวัดนางเหลียว ที่เป็นโบราณสถานประเภทวัดร้าง ที่ตั้งอยู่ภายในโรงเรียน และมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เหลืออยู่ คือ เจดีย์โบราณ และประติมากรรมทางพุทธศาสนาขนาดใหญ่ของวัดนางเหลียว เดิมบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่อยู่ของเจ้าหน้าที่ ต่อมาได้มีการดัดแปลงใหม่ เพื่อรองรับบทบาททางการศึกษา วิหารใหม่ถูกสร้างใหม่ในรูปแบบล้านนาร่วมสมัย เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ศีลธรรม และพุทธศาสนา เจดีย์ถูกปฏิสังขรณ์อย่างสมบูรณ์ให้เป็นเจดีย์ที่มีชีวิต การเปลี่ยนแปลงจากวัดทางพระพุทธศาสนา ไปสู่ห้องเรียนทางพุทธศาสนา เป็นการดัดแปลงการใช้ใหม่ที่ประสบความสำเร็จ ที่ซึ่งมีการเชื่อมโยงกับบทบาทการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียน การฟื้นขึ้นใหม่เป็นการเพิ่มคุณค่าความสำคัญของซากเจดีย์และพื้นที่ (Tanwutta Thaisuntad, 2008)

สำหรับโรงเรียนโสภณพุทธศาสนา ที่อยู่ในชุมชนวัดพันอ้น ที่มีเจดีย์วัดเชษฐา ซึ่งเป็นโบราณสถานประเภทวัดร้าง ตั้งอยู่ในโรงเรียน ที่ถือว่าเจดีย์วัดเชษฐานี้เป็นสถานที่อันเป็นที่สักการะทางศาสนาพุทธของโรงเรียน และผู้คนในละแวกบ้าน (Tanwutta Thaisuntad, 2008) จะเห็นได้จากการมีเครื่องสักการบูชาอยู่บริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จากการที่มรดกทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ประเภทวัดร้าง ที่มีความสำคัญในแง่การเป็นที่สักการะทางศาสนาที่คนในชุมชน นับถืออย่างต่อเนื่อง และตระหนักถึงความสำคัญสิ่งเหล่านี้ ส่งผลให้คนในชุมชน โรงเรียนในชุมชน ช่วยกันดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป

โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ที่มีวัดกิตติเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ประเภทวัดร้างตั้งอยู่ภายในโรงเรียนและอยู่ในชุมชนข้างแต่ม เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ที่เป็นที่สักการะทางศาสนาที่สำคัญและเป็นหลักฐานท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมและพิธีเฉลิมฉลองประจำปี เช่น วันก่อตั้งโรงเรียน วันจบการศึกษาและวันนิเทศนักเรียน เป็นต้น โดยการทำพิธีสักการบูชาเจดีย์นี้ นอกจากนี้ โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ยังเป็นสถานที่เก็บรวบรวมวัตถุโบราณคดีในพื้นที่นี้ และจัดแสดงนิทรรศการของวัตถุโบราณคดีเหล่านี้แก่นักเรียน ณ อาคารที่อยู่ด้านข้างเจดีย์ขนาดใหญ่ (Tanwutta Thaisuntad, 2008) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่เหลืออยู่กับการเรียนรู้ในปัจจุบันของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม

นอกจากนี้ มี การจัดการในรูปแบบไม่เป็นทางการ ในด้านการศึกษา ถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ข้อมูล แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปฏิบัติงาน และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนอกกระบวนการศึกษา มี 11 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนลำช้าง ชุมชนวัดชมพูช้างม่อย ชุมชนหมื่นสาร บ้านวัวลาย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดดาวดั่งส์ ชุมชนช่างแต้ม ชุมชนฟ้าฮ่าม

รองลงมาเป็นการศึกษาค้นคว้าวิจัยและสร้างความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนนอกกระบวนการศึกษาของโรงเรียน มี 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดนันทาราม ชุมชนพวกแต้ม ด้วยมีการศึกษา วิจัย บทความ และจัดทำเอกสารเผยแพร่ ที่จัดทำโดยคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน เช่น ชุมชนบ้านวัดเกตมีการเก็บรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่สำคัญในชุมชนและจัดพิมพ์เผยแพร่โดยใช้ชื่อว่า “บ้านตำวัดเกต” นอกจากนี้ในชุมชนบ้านวัดเกตยังมีการศึกษาวิจัย 2 เรื่อง คือ “ความต้องการของชาวบ้านย่านวัดเกต” โดย ผศ.พองาม เดชคำธรณ และคณะ เมื่อปี พ.ศ. 2547 และ งานวิจัยเรื่อง “ย่านวัดเกต : ศักยภาพ การมีส่วนร่วมความต้องการของชาวบ้าน” โดยอาจารย์รุ่งชล คุณารักษ์ ผศ.พองาม เดชคำธรณ คุณวรวิมล ชัยรัตน์ และคุณวาลิกา จันทน์น้อย เมื่อปี พ.ศ. 2547-2548 ซึ่งงานวิจัยทั้ง 2 ชิ้นนี้ ได้ทำการศึกษาในย่านวัดเกตโดยนักวิชาการที่เป็นลูกหลานวัดเกต (วรวิมล, 2549) ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับวัดศรีสุพรรณชื่อว่า “วัดศรีสุพรรณ ในพระอุปถัมภ์พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ” (พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ, 2554) ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย มีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับวัดหมื่นสารชื่อว่า “วัดหมื่นสารบ้านวัวลาย: สายธารวัฒนธรรมชุมชน” (จิรวรรณ, 2553)

ลำดับที่ 3 คือ การฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนอกหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน มี 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนสวนดอก ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนช่างแต้ม โดยการฝึกอบรมคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เป็นอาสาสมัครด้านการท่องเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเพิ่มความตระหนักและเอาใจใส่เกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยอาสาสมัครด้านการท่องเที่ยวจะมาจากคนในชุมชน หรือกลุ่มนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่อยู่บนพื้นฐานชุมชน ให้แก่คนในชุมชน และเด็ก ๆ ในชุมชน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ ได้รับผลประโยชน์หรือรายได้จากนักท่องเที่ยว ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเกี่ยวกับ “การเป็นเจ้าของที่ดี” เมื่อนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมชุมชน เช่น ชุมชนย่านวัวลาย ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการจัดฝึกอบรมมัคคุเทศก์เยาวชน

และแม่บ้าน เมื่อวันที่ 30-31 กรกฎาคม และ 6-7 สิงหาคม 2548 เป็นต้น (วิทยาศิลปะ สื่อ และ เทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548)

ลำดับที่ 4 คือ การฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน มี 4 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงมั่น ชุมชนสวนดอก ชุมชนเซตวัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีโรงเรียนในสังกัดของเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยการจัดทำ “หลักสูตรท้องถิ่นของเรา” ทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (นิเทศศึกษา เทศบาลนครเชียงใหม่ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2554) มีการบรรจุรายวิชาที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น อุตสาหกรรมพื้นบ้าน สถานที่และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อที่จะสร้างนักเรียนให้เข้าใจถึงการท่องเที่ยวมรดกของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน มีทั้งการศึกษาในห้องเรียนและการศึกษาพื้นที่จริงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน เช่น ชุมชนเชียงมั่น มีโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเซตวัน มีโรงเรียนเทศบาลวัดดอกเงิน เป็นต้น

ลำดับที่ 5 คือ การฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรมนอกหลักสูตรการศึกษา มี 1 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ โดยการจัดตั้งศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนาวัดศรีสุพรรณ โดยให้ความรู้ในเรื่องงานช่างสิบหมู่ ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน ประกอบไปด้วยช่างไม้ ช่างปูน ช่างเงิน ฯลฯ เนื่องจากพื้นฐานชุมชนในอดีตเป็นชุมชนช่างเครื่องเงินเดิม คนในชุมชน และพระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณในปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) จึงได้มีแนวคิดในการที่จะรักษาและถ่ายทอดความรู้ด้านงานช่างจากสล่าในชุมชนให้ลูกหลานในชุมชนและคนทั่วไปได้เรียนรู้เป็นการสืบทอดงานช่างไม่ให้สูญหายไป โดยจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งในวัดศรีสุพรรณ ให้เป็นพื้นที่ศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนาโดยความร่วมมือของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยและสืบทอดงานช่าง (พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ, 2554)

สรุปภาพรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะสำหรับชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่มีการจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะแบบไม่เป็นทางการหรือนอกระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน ประกอบด้วย การศึกษา การถ่ายทอดความรู้ การเผยแพร่ข้อมูล การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การปลูกจิตสำนึก และการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมนอกระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน, การศึกษาค้นคว้า การวิจัยและการสร้างความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนนอกระบบ

หลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน และการฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และดำเนินงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรม นอกหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนโดยชุมชนเป็นแกน นำในการดำเนินงาน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีรากเหง้าของสังคมมีฐานเดียวกันเป็น อันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ศาสนา การเป็นสมาชิกในเครือญาติหรือ เชื้อสายเดียวกัน ทำให้เกิดความกลมกลืนซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนที่ต้องการสืบทอด วัฒนธรรมของกลุ่มส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง ให้ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทาง วัฒนธรรมของบรรพบุรุษ และความเชื่อผู้นำศาสนาที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล (อคิน รพีพัฒน์, 2531, บำรุง บุญปัญญา 2549) ที่พยายามรักษาและถ่ายทอดความรู้ด้านงานช่างจากส่วในชุมชนให้ ลูกหลานในชุมชนและคนทั่วไปได้เรียนรู้ เป็นการสืบทอดงานช่างไม่ให้สูญหายไป รวมทั้งต้องการ บอกเล่าเรื่องราวของมรดกทางวัฒนธรรม และการสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับมรดกทาง วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อยู่บนพื้นฐานชุมชน ให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชน ได้รับรู้และเห็นคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม อันจะนำมาซึ่งการคงอยู่ของมรดกทาง วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ผ่านเอกสาร งานวิจัย หนังสือ และ อาสาสมัครด้านการท่องเที่ยวหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้คนในชุมชน และเด็กๆในชุมชน ได้รับผลประโยชน์หรือรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ในส่วนการ จัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะในระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน (แบบ ทางการ) ได้แก่ การถ่ายทอดความรู้ การปลูกจิตสำนึกและการสร้างความตระหนักในมรดกทาง วัฒนธรรม ในระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน และการฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน เนื่องมาจากนโยบายทางด้าน การศึกษาของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นโดยการจัดทำ “หลักสูตรท้องถิ่นของเรา” ที่มีการ บรรจुरายวิชาที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น อุทยานกรรมพื้นบ้าน สถานที่และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน และทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศ มีทั้งการศึกษาในห้องเรียนและการศึกษาพื้นที่จริง เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจถึง คุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และการใช้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในโรงเรียนเป็นสื่อในการเรียนรู้ ด้านศีลธรรมและพุทธศาสนา เป็นหลักฐานของเรื่องเล่าท้องถิ่น และเป็นสถานที่เก็บรวบรวมวัตถุ โบราณคดีและจัดแสดงนิทรรศการของวัตถุโบราณคดี ที่เชื่อมโยงกับบทบาทการศึกษาในปัจจุบัน ของโรงเรียน รวมทั้งการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่เคารพสักการะทางศาสนาที่สำคัญสำหรับ นักเรียนและครูในโรงเรียน รวมทั้งคนในชุมชน ที่ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว ส่งผลให้คนใน ชุมชน โรงเรียนในชุมชน ช่วยกันดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป

(5) ด้านการสร้างความตกลงร่วมกันของชุมชน

เป็นการสร้างความตกลงร่วมกัน หรือการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และการใช้มรดกทางวัฒนธรรม ระหว่างองค์กรของรัฐบาล ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว นักพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ คนในชุมชน เจ้าของมรดก และนักอนุรักษ์มรดก (UNESCO, 2009, Jan 7 ; Orbasli, Aylin, 2000 ; The Australian National University, 2000)

สำหรับการจัดการในประเด็นนี้ ที่ชุมชนส่วนใหญ่ใช้ดำเนินการมากที่สุด คือ การพูดคุยสร้างความตกลงร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยบุคคลที่เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในชุมชนเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ มีทั้งหมด 14 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนลำช้าง ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดดาวดึงษ์ ชุมชนวัดนันทราชม ชุมชนพวกแต้ม ชุมชนฟ้าฮ่าม ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง และชุมชนวัดผ้าขาว

รองลงมา คือ การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน ในการดูแลรักษา พื้นที่ฟูการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ มีทั้งหมด 10 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนลำช้าง ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดดาวดึงษ์ ชุมชนพวกแต้ม ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง และชุมชนวัดธาตุคำ

ลำดับที่ 3 คือ การจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ในการรักษา พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของชุมชน มี 8 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนลำช้าง ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนวัดพันอ้น และชุมชนพวกแต้ม

ลำดับที่ 4 เป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย แผน และกฎหมาย ในการดูแลรักษา พื้นที่ฟู และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มี 8 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดพันอ้น และชุมชนวัดธาตุคำ เช่น การแสดงความคิดเห็น ของคนในชุมชนบ้านวัดเกต ที่ได้รับผลกระทบจากการกำหนดนโยบายของรัฐ และกฎหมายผังเมืองรวมในด้านการขยายถนน ที่ไปทำลายอาคารเก่าที่อยู่ริมถนนราชบุรีที่อยู่ในชุมชนบ้านวัดเกต เป็นต้น

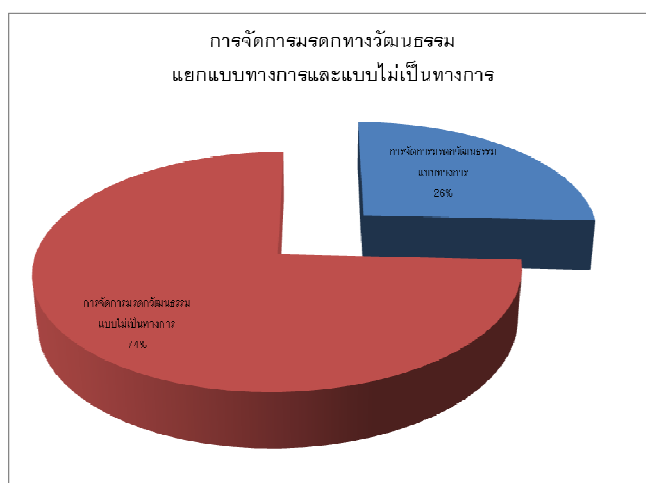
ลำดับที่ 5 การพูดคุยตกลงร่วมกัน การแก้ไขความขัดแย้งในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนกลาง มี 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย และชุมชนช่างฆ้อง

สรุปภาพรวมของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการสร้างความตกลงร่วมกันของชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ โดยให้ความสำคัญกับการพูดคุยสร้างความตกลงร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยบุคคลที่เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในชุมชนเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน ในการดูแลรักษา พิธีพู่และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ และการจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ในการรักษา พิธีพู่มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของชุมชน เนื่องจากระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือเชื้อสายเดียวกัน และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างบ้านเรือนแต่ละหลัง (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549) กลุ่มเป็นความสัมพันธ์แบบแนวนอนจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (อคิน รพีพัฒน์, 2531) อย่างเท่าเทียมกันในการสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน รวมทั้งการรวมกลุ่มตามธรรมชาติของคนในชุมชนที่มีปัญหาและผลประโยชน์ร่วมกันเกี่ยวกับการรักษา พิธีพู่มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นลักษณะการรวมกลุ่มตามธรรมชาติของคนในชุมชนในลักษณะแนวนอน (อคิน รพีพัฒน์, 2531) นอกจากนี้ การให้ความเคารพนับถือผู้นำแบบไม่เป็นทางการ อาทิ ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโสในชุมชน (อคิน รพีพัฒน์, 2531, บำรุง บุญปัญญา 2549) เข้ามามีบทบาทในการไกล่เกลี่ย ระวังความขัดแย้งต่างๆ (อคิน รพีพัฒน์, 2531) ส่วนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย แผนและกฎหมาย ในการดูแลรักษา พิธีพู่และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนและการพูดคุยตกลงร่วมกัน การแก้ไขความขัดแย้งในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนโดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนกลาง เนื่องจากคนในชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมและตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน จึงสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐเกี่ยวกับนโยบาย การพัฒนาของภาครัฐที่ส่งผลต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แต่ยังมีบางชุมชนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับระบบ “ผู้อุปถัมภ์ – ผู้ได้รับอุปถัมภ์” (ชยันต์ วรรธนะภูมิจ, 2537) ที่ผู้ได้รับอุปถัมภ์ยอมรับนับถือและเชื่อฟังผู้อุปถัมภ์ในที่นี้ คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความสำคัญด้านการจัดสรรงบประมาณของชุมชนและการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนที่คนในชุมชนนับถือว่านำผลประโยชน์มาสู่ชุมชน

จะเห็นได้ว่า ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ โดยการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ เป็น

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรม ส่วนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการเป็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้ริเริ่มและเป็นผู้ดำเนินการดำเนินกิจกรรม สำหรับลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ (แผนภูมิที่ 5.1) มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ (74%) มากกว่าการจัดการมรดกทางแบบทางการ (26%) เนื่องจากชุมชนในเมืองเชียงใหม่มีการรวมตัวของชุมชนอย่างเข้มแข็งที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต กลุ่มอาชีพ ศาสนา การเป็นสมาชิกในเครือญาติหรือเชื้อสายเดียวกัน และความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรมที่ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และต้องการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง และลักษณะความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันระหว่างบ้านเรือนแต่ละหลังเป็นความสัมพันธ์แบบแนวนอน ทำให้เกิดความกลมกลืน ความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนในอย่างเท่าเทียมกันในการสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน รวมทั้งการมีศูนย์รวมอยู่ที่ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในชุมชนให้มีการรวมตัวอย่างแข็งแรงแบบมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งต่างๆ โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือศรัทธาและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และการเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นพื้นที่ความเชื่อ ความศรัทธาที่คนให้ความเคารพสักการะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของผู้คนและมีคุณค่าทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น จึงได้มีการดำรงรักษามรดกที่สืบทอดกันมาให้คงอยู่ต่อไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ประกอบกับต้องการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ให้เป็นที่รับรู้ของนักท่องเที่ยว ดึงดูดการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน และนโยบายของภาครัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

แผนภูมิที่ 5.2 แสดงสัดส่วนของลักษณะการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

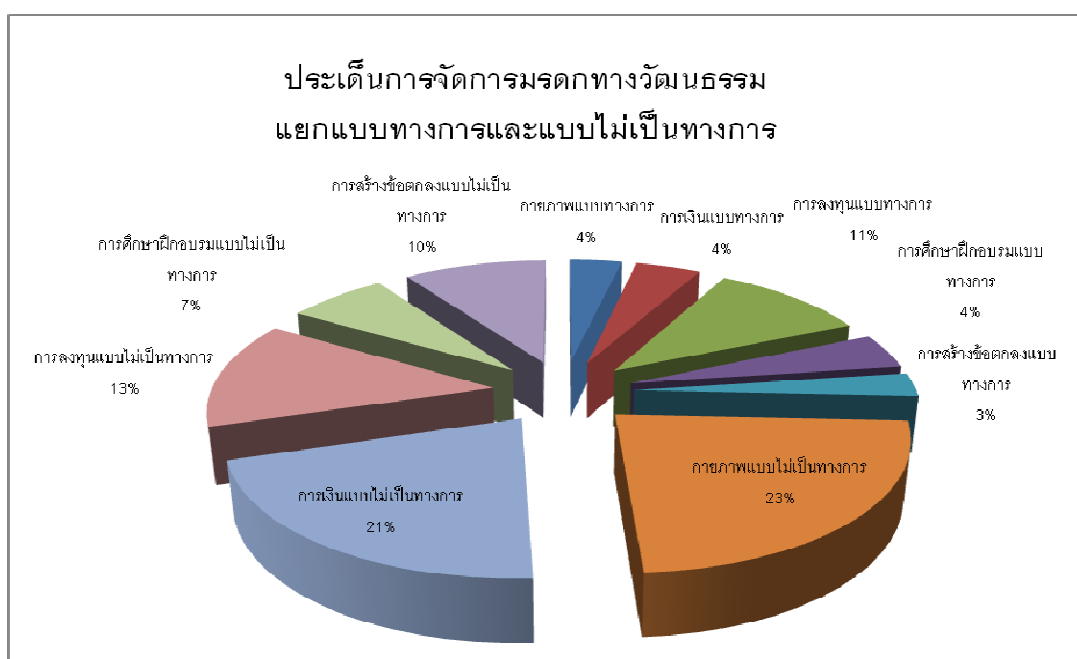
สำหรับประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ (แผนภูมิที่ 5.2) ประกอบด้วย การจัดการด้านกายภาพมีมากที่สุด (23%) ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนในเมืองเชียงใหม่ไม่มีแผนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน สิ่งที่เห็นได้ชัดเจน คือ ทำอย่างไรให้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ให้คงอยู่ได้ อันดับแรก คือ การรักษาลักษณะทางกายภาพของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ และการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งจำเป็น รวมไปถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก การสื่อความหมายและการจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะ และความเคารพนับถือศรัทธา และเชื่อถือผู้นำทางศาสนา ประกอบกับชุมชนส่วนใหญ่มีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนต่อไป

รองลงมาเป็นการจัดการด้านการเงิน (21%) ที่จะนำมาใช้ในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งการจัดการด้านการเงินมีหลายลักษณะ โดยจำแนกตามแหล่งที่มาของเงินสนับสนุน เช่น การบริจาคโดยคนในชุมชนในลักษณะของการทอดผ้าป่า การบริจาคโดยนักท่องเที่ยว คนนอกชุมชน ซึ่งจะพบในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังมีการใช้สอยอยู่ ประเภทอาคารทางศาสนา การสนับสนุนทางการเงินจากภาคเอกชนในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงินจากคนในชุมชน เช่น การช่วยเหลือด้านแรงงานในการดำเนินกิจกรรม การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรม ต่อมาเป็นการจัดการด้านลงทุน (13%) ด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน (10%) และลำดับสุดท้ายเป็นด้านการศึกษาและการฝึกอบรม (7%) เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชนส่วนใหญ่ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะและเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของผู้คน การเป็นศรัทธาวัตถุที่ทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ การมีรากเหง้าของสังคมมีฐานเดียวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ศาสนา การเป็นสมาชิกในเครือญาติหรือเชื้อสายเดียวกัน ทำให้เกิดความกลมกลืนซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนเชื่อถือศรัทธา เพื่อใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นแหล่งดึงดูดการท่องเที่ยว เผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ให้เป็นที่รับรู้ของนักท่องเที่ยว ดึงดูดการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน รวมทั้งความต้องการสืบทอดคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ส่วนประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ ประกอบด้วย การจัดการด้านการลงทุนแบบทางการมากที่สุด (11%) รองลงมาเป็นการจัดการด้านกายภาพ (4%) การเงิน

(4%) และการศึกษาและฝึกอบรม (4%) ลำดับสุดท้ายเป็นการจัดการด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกันแบบทางการ (3%) เนื่องมาจากนโยบายของภาครัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ด้านการเงินและการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่น และมรดกทางวัฒนธรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชนมีคุณค่าในระดับชาติ รวมทั้งการรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน จึงสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาของภาครัฐที่ส่งผลต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

แผนภูมิที่ 5.3 แสดงสัดส่วนของประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการและไม่เป็นทางการ

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

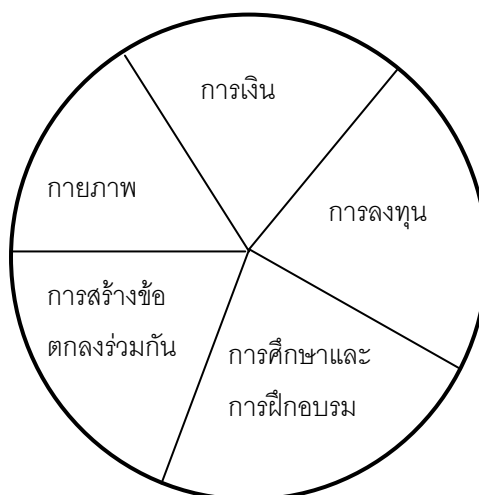
5.1.3 การอภิปรายผลเกี่ยวกับประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ เมื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า มีการจัดการครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เมื่อพิจารณาในรายชุมชนพบว่า จะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ในแต่ละกลุ่มชุมชน ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ 4 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย ประเด็นการจัดการมรดกวัฒนธรรม 5 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม

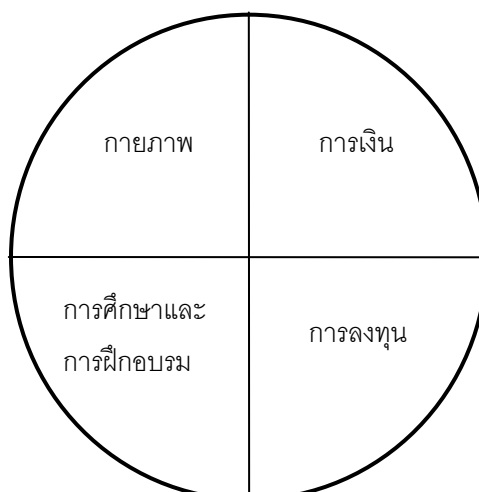
และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ทุกประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีระบบการจัดการทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ มี 13 ชุมชน

ภาพที่ 5.1 แสดงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย ประเด็นการจัดการมรดกวัฒนธรรม 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน และด้านการศึกษาและการฝึกอบรม โดยด้านการลงทุนมีระบบการจัด ส่วนด้านกายภาพ และด้านการศึกษาและการฝึกอบรม ส่วนใหญ่เป็นระบบการจัดการแบบไม่เป็นทางการ มี 2 ชุมชน

ภาพที่ 5.2 แสดงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 2

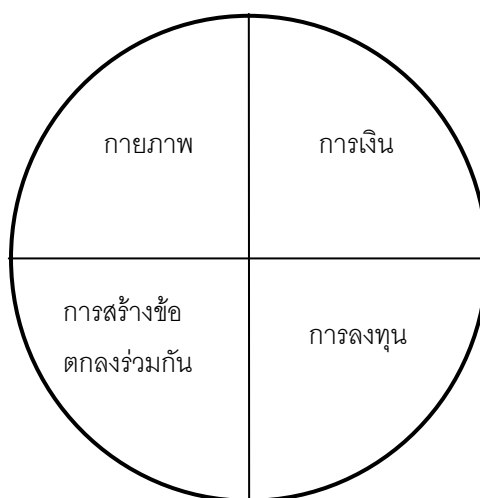

รูปแบบที่ 3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย ประเด็นการจัดการมรดกวัฒนธรรม 4 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยด้านกายภาพ และด้านการเงินส่วนใหญ่เป็นระบบการจัดการแบบไม่เป็นทางการ

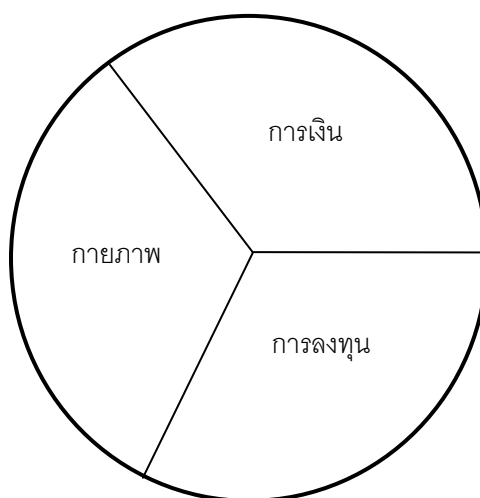
ด้านการลงทุนส่วนใหญ่เป็นระบบการจัดการแบบทางการ ส่วนด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกันมีทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ มี 5 ชุมชน

ภาพที่ 5.3 แสดงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 3

รูปแบบที่ 4 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย ประเด็นการจัดการมรดกวัฒนธรรม 3 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน และด้านการลงทุน ร่วมกัน โดยด้านกายภาพและด้านการเงินส่วนใหญ่เป็นระบบการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ด้านการลงทุนส่วนใหญ่เป็นระบบการจัดการแบบทางการ มี 7 ชุมชน

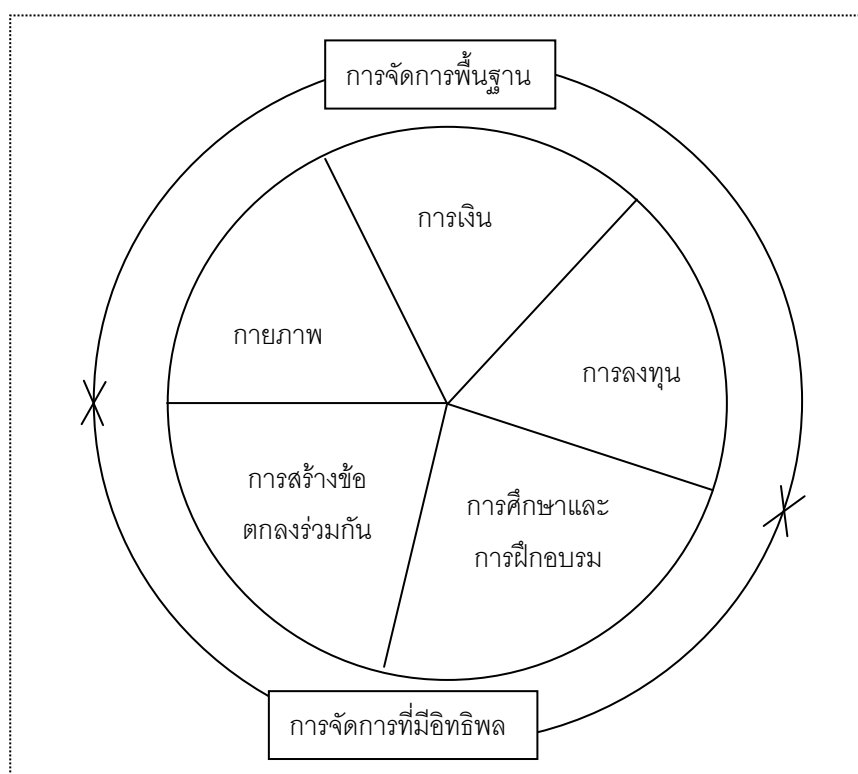
ภาพที่ 5.4 แสดงรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบที่ 4

จากรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ทั้ง 4 รูปแบบ จะพบว่าประเด็นการจัดการ ที่เป็นการจัดการพื้นฐาน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน และการลงทุน ส่วน

ประเด็นการจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เป็นประเด็นการจัดการที่มีอิทธิพลที่ทำให้รูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในแต่ละชุมชนแตกต่างกัน ดังภาพที่ 5.5

ภาพที่ 5.5 แสดงรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภาพรวม

5.2 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนในหลาย ๆ ประเทศ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในระดับรัฐ มักจะออกกฎเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่ ซึ่งบางครั้งถึงกับมีการย้ายคนในพื้นที่ออกไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น แต่อย่างไรก็ตามบทเรียนจากหลายชุมชนที่ผ่านมา พบว่า การย้ายชุมชนดั้งเดิมออกจากพื้นที่มีแต่จะสร้างปัญหาเนื่องจากจะขาดคนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาพื้นที่อย่างที่เคยเป็นมาในอดีต ทำให้การดูแลรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมตกเป็นภาระของรัฐ ซึ่งอาจดูแลไม่ได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้คนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งพวกเขาจะได้รับประโยชน์ตอบแทนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมรวมทั้งเป็นการสร้างโอกาสด้านเศรษฐกิจภายในชุมชน ทำให้เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ โดยมีพื้นฐานอยู่บนเทคโนโลยีดั้งเดิม วัสดุที่หาได้ในชุมชนและทรัพยากรบุคคลภายในชุมชนนั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการดำเนินงาน วัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ซึ่งมีความหลากหลายใน ตัวของมันเอง จำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน วัฒนธรรม จึงจะเกิดผลให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์รักษา และดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่ดีงาม ของชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางรัฐศาสตร์ในเรื่องของการปกครองตนเอง (Self-government) คือ ต้องการให้ประชาชนได้เข้าไปตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้จากกิจกรรมที่ตนปฏิบัติ การได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อตนเอง ต่อที่อยู่อาศัย ต่อกลุ่ม ต่อสังคม และต่อ งานอาชีพ ทำให้มีโอกาสเรียนรู้โดยตรงจากกิจกรรมที่ปฏิบัติเป็นการเพิ่มความรู้ ความสามารถ และความชำนาญมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้เกิดการรวมพลังในการ ปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วน ร่วมในการตัดสินใจและรับผิดชอบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เป็นการเพิ่ม ศักยภาพในการดำเนินงานวัฒนธรรมในภาพรวมของประเทศที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และเป็นผู้ ปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยและภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในสังคมโลก (สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544 : 6-12)

ดังนั้น การสนับสนุนจากประชากรท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญมาก และเป็นการทำทนายสำหรับ หน่วยงานส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน ที่จะกระตุ้นให้คนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในกิจกรรมการ ปกป้องและการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้เหล่านี้ ความต้องการและความ ปรรารถนาของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนที่หลากหลาย ในความ ต้องการที่จะกำหนดรูปแบบและลักษณะของกิจกรรมที่สัมพันธ์กับชุมชน แนวทางการสนับสนุน แนวทางหนึ่ง คือ การเพิ่มความต้องการ และความปรารถนาที่จะแบ่งปันผลประโยชน์ จากการใช้ มรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยชุมชนและผู้มีบทบาทในการ จัดการมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ ประชากรท้องถิ่นในชุมชนจะให้ความสำคัญอย่างมากต่อแหล่ง ที่ตั้งมรดก และจะดูแลแหล่งที่ตั้งมรดก เพื่อผลประโยชน์ของคนในชุมชน ซึ่งจะมีทั้งผลประโยชน์ ทางตรง เช่น การสร้างโอกาสในการจ้างงาน สำหรับประชากรท้องถิ่น หรือผลประโยชน์ทางอ้อม เช่น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการ

สำหรับองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Stakeholder) กระบวนการมีส่วนร่วม (Process) ระดับชั้นการมีส่วนร่วม (Levels) และกลไกการมีส่วนร่วม (Tools) โดยมี รายละเอียด ดังนี้

5.2.1 การศึกษาและการวิเคราะห์องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

สำหรับชุมชนในเมืองเชียงใหม่เมื่อพิจารณาภาพรวมของชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งสิ้น 27 ชุมชน พบว่า ในแต่ละชุมชนมีองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยพิจารณาถึงรายละเอียดของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

(1) ประเภทผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม จำเป็นที่จะต้องพิจารณาอย่างละเอียดว่า “ชุมชน” ประกอบไปด้วยกลุ่มคนหรือบุคคลใดบ้าง วิธีที่ดีที่สุดในการกำหนดผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม คือ การใช้แนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (stakeholder) กลุ่มบุคคลเหล่านี้ คือ คนที่มีความสนใจ มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อหรือได้รับผลกระทบทั้งด้านบวกและลบจากจัดการมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการสนับสนุนจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้ นอกจากคนในชุมชนแล้ว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมยังรวมถึงองค์กรของรัฐ ผู้เกี่ยวข้องที่อยู่นอกชุมชนซึ่งอาจจะเป็นคนท้องถิ่นหรือคนต่างถิ่นก็ได้

จากการศึกษาทั้งจากทฤษฎี แนวความคิด การสำรวจ การสัมภาษณ์และแบบสอบถาม พบว่า ประเภทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทคนที่อยู่ภายในย่านชุมชน มี 6 กลุ่ม คือ คนในชุมชน(S11) กลุ่มทางการในชุมชน(S12) สถาบันศาสนาในชุมชน(S13) กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน(S14) สถานศึกษาในชุมชน(S15) ภาคเอกชนในชุมชน(S16) และประเภทคนที่อยู่ภายนอกย่านชุมชนมี 4 กลุ่ม คือ ภาครัฐ(S01) นักวิชาการอิสระ(S02) กลุ่มทางการนอกชุมชน(S03) กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน (S04)

จากตารางที่ 5.2 พบว่า ประเภทคนที่อยู่ภายในย่านชุมชน เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีทุกชุมชน (27 ชุมชน) คือ คนในชุมชน และกลุ่มทางการในชุมชน ที่เป็นกลุ่มของผู้คนในชุมชนที่ได้สมัครเป็นสมาชิกของชุมชน โดยได้การรับรองการจัดตั้งชุมชนจากเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นกลุ่มหลักที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากการรู้สึกถึงการเป็นพวกเดียวกัน มีจิตสำนึกและความตระหนักในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง รวมทั้งการเข้ามามีบทบาทเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและชุมชน

นอกจากนี้ก็มีกลุ่มสถาบันทางศาสนาในชุมชน ที่อยู่ในประเภทคนที่อยู่ภายในย่านชุมชนมี 27 ชุมชนที่มีผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มนี้ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ส่วนหนึ่งเป็นศาสนาสถานที่คนให้ความสำคัญและการได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หอไตร เป็นต้น อยู่ในพื้นที่ของวัด โดยเฉพาะวัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นนักพัฒนาชุมชน ที่เป็นผู้นำในการชักจูง กระตุ้นและเปิดพื้นที่ทางกายภาพของวัด คือ การสละพื้นที่วัดในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ตัวอย่างชุมชนวัดศรีสุพรรณ ที่ให้ใช้พื้นที่ภายในวัดจัดตั้งศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เป็นต้น และใช้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่ทางสังคมในการเป็นแกนเป็นศูนย์รวมของชุมชน การแสดงออกของคนในชุมชน รวมทั้งการเป็นพื้นที่สืบค้นรากฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ให้คนในชุมชนทั่วไป หันมาสนใจกิจกรรมด้านมรดกทางวัฒนธรรมทางศาสนาที่จับต้องได้และรากเหง้าของชุมชน (พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ จากการศึกษา) โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาที่มีวิสัยทัศน์เป็นผู้ที่มองการณ์ไกล เมื่อเห็นสิ่งใดดีเป็นประโยชน์ต่อชุมชนก็จะริเริ่มหรือชักชวนให้คนในชุมชนเห็นค้อยตามและเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ดังนั้นเจ้าอาวาสที่เป็นผู้นำทางศาสนาและวัดที่อยู่ในชุมชน จึงเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ มีบทบาทในการชักจูง ส่งเสริม กิจกรรมที่บ่งชี้ถึงการมีวิสัยทัศน์ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระตุ้นความคิดริเริ่มของคนในชุมชน และเป็นการเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

ส่วนประเภทคนที่อยู่ภายนอกย่านชุมชน เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มภาครัฐ มี 27 ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ หน่วยงานส่วนภูมิภาคที่เข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่ คือ สำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ สังกัดกรมศิลปากร และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เนื่องจากทั้ง 2 หน่วยงานนี้เป็นเจ้าของพื้นที่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ตั้งอยู่ สำหรับเทศบาลนครเชียงใหม่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย แผนและดำเนินการร่วมกับชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนด้านการเงินในลักษณะงบประมาณทั้งจากภาครัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ สำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ เข้ามามีบทบาทในการปกป้อง ให้คำแนะนำ ดำเนินการเทคนิคเฉพาะในการบูรณะซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมให้คงความแท้ในด้านรูปทรง โครงสร้างและวัสดุ โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าระดับชาติ ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่มีบทบาทในการเป็นเจ้าของพื้นที่ การจัดสรรพื้นที่เพื่อหาผลประโยชน์

รองลงมามี 12 ชุมชน คือ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ที่อยู่ในประเภทคนที่อยู่ภายในย่านชุมชน ได้แก่ กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนในการจัดทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาจากการเป็น

ศรัทธาวัต (ทวน บุญมี จากการสัมภาษณ์, วันชัย คำรินทร์ จากการสัมภาษณ์, พระสมุห์สุรศักดิ์ สันติกโร จากการสัมภาษณ์) กลุ่มนี้จะเข้ามามีบทบาทในการให้ข้อมูล การให้ความคิดเห็น การวางแผนและการดำเนินการ รวมทั้งการสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ความเชื่อทางศาสนาเรื่อง บาป-บุญ นรก-สวรรค์ และการมีรากเหง้าทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนาเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มในของคนในชุมชนในการสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านวัดเกต ในนามของคณะทำงานชาวบ้านย่านวัดเกต กลุ่มบ้านตำ วัดเกต กลุ่มรักษบ้าน-รักษเมืองเชียงใหม่ เช่น การคัดค้านการขยายถนนเจริญราษฎร์ในย่าน ชุมชนบ้านวัดเกตของกรมโยธาธิการและผังเมือง ที่ส่งผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้อง ได้ที่เป็นอาคารเก่าที่อยู่ริมถนนเจริญราษฎร์ การคัดค้านการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ลุ่มเสี่ยงต่อการ สูญเสียของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และสภาพแวดล้อมของชุมชน (วรวิมล ชัยรัต จากการ สัมภาษณ์)

ลำดับที่ 3 มี 10 ชุมชน คือ สถานศึกษาในชุมชน ที่อยู่ในประเภทคนที่อยู่ภายใน ย่านชุมชน สถานศึกษาเหล่านี้เป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยเข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนและ เทศบาลนครเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่เดิมเป็นโรงเรียนที่ ขึ้นอยู่กับวัด ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นขึ้นกับการปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ยังคงใช้พื้นที่ภายในวัดเป็น ที่ตั้งโรงเรียน (สมโชติ อ๋องสกุล 2546, ประมวล ธัญชัย จากการสัมภาษณ์, พระสมุห์สุรศักดิ์ สัน ติกโร จากการสัมภาษณ์, พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ จากการสัมภาษณ์) ได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัด เกตการาม ตั้งอยู่ในวัดเกตการาม ชุมชนบ้านวัดเกต โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ตั้งอยู่ในวัดศรี สุพรรณ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ (สมโชติ อ๋องสกุล 2546) โรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด ตั้งอยู่ในวัด ศรีสร้อยทรายมูล (ท่าสะอาด) ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล โรงเรียนเทศบาลวัดหมื่นเงินกอง ตั้งอยู่ใน บริเวณวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง โรงเรียนเทศบาลดอกเงิน ตั้งอยู่ในชุมชนวัดเซตวัน (รุ่งนภา จิโรจน์พงศา จากการสัมภาษณ์) สำหรับชุมชนวัดสวนดอกมีมหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดสวนดอก นอกจากนี้เป็น โรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ โรงเรียนยุพราชที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเชียงใหม่และชุมชนล้ามข้าง (คุณจันทร์เม็ด สุวรรณราช จากการสัมภาษณ์) ประกอบกับการที่โรงเรียนในชุมชนเหล่านี้บางแห่งมีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับ ต้องได้ประเภทวัดร้างอยู่ในพื้นที่โรงเรียน คือ โรงเรียนยุพราช มีวัดนางเหลียว วัดหมื่นกอง โรงเรียน พุทธิโสภณมีวัดเชษฐา ตั้งอยู่ในชุมชนวัดพันอ้น โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่มีวัดกิตติ ตั้งอยู่ใน

ชุมชนช่างแต้ม โรงเรียนเทศบาลดอกเงิน มีวัดดอกเงิน ชุมชนวัดเซตวัน (สำนักงานศิลปากรที่ 8) สำหรับกรณีที่สถานศึกษามีมรดกทางวัฒนธรรมตั้งอยู่ในพื้นที่ มีการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีบทบาททางการศึกษาในการให้ความรู้ การปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักแก่นักเรียนในโรงเรียน ให้เห็นคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการจัดห้องเรียนทางพุทธศาสนา การให้ความสำคัญกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสถานที่เคารพสักการะของครูและนักเรียนในโรงเรียน และคนในชุมชน มีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วยการจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่รวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน

ลำดับที่ 4 มี 7 ชุมชน คือ ภาคเอกชนในชุมชน ที่อยู่ในประเภทคนที่อยู่ภายในย่านชุมชน ภาคเอกชนที่เข้ามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ที่ใช้มรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนในการดึงดูดนักท่องเที่ยว (คุณจันทร์เม็ด สุวรรณราช จากการสัมภาษณ์, วรวิมล ชัยรัต จากการสัมภาษณ์) เช่น ภัตตาคาร ร้านอาหาร เกสต์เฮ้าส์ เป็นต้น ประกอบด้วยชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนลุ่มช้าง ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนควรคำม้าสามัคคีพัฒนา ชุมชนวัดผ้าขาว ซึ่งภาคเอกชนเหล่านี้ จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการสนับสนุนทางการเงิน การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน เช่น วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น และร่วมดำเนินกิจกรรม รวมทั้งมีบทบาทในการดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารดั้งเดิมที่ตนเองเป็นเจ้าของ ด้วยการบูรณะซ่อมแซมอาคารให้อยู่ในสภาพที่ใช้สอยได้ และได้มีการปรับการใช้สอยเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เช่น ร้านแกลลอรี ที่นำอาคารเก่าดั้งเดิมมาปรับการใช้สอยเป็นร้านอาหาร โดยการบูรณะซ่อมแซมอาคารนี้ให้คงความแท้ดั้งเดิมมากที่สุด เพื่อผลประโยชน์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และการมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม จึงได้พยายามที่จะรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป

ลำดับที่ 5 เป็นประเภทคนที่อยู่นอกย่านชุมชน มี 5 ชุมชน คือ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่มทางการนอกชุมชน เช่น สถาปนิกล้านนา มูลนิธิสถาบันพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) เป็นต้น ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การส่งเสริมสืบสานการเรียนรู้ช่างสิบหมู่ การให้รางวัลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่สามารถรักษาสภาพของมรดกวัฒนธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี ชุมชนที่มีผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มนี้ คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนสวนดอก ชุมชนบ้านปิง ชุมชนช่างฆ้อง และผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่มนักวิชาการอิสระ ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการในสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

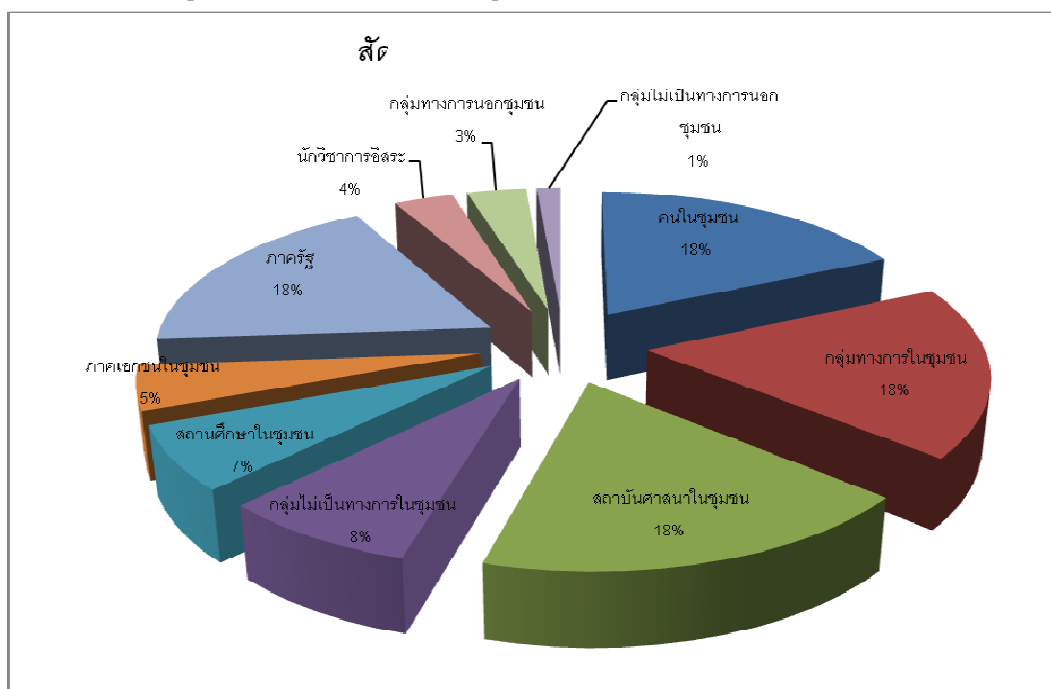
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นต้น ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ความรู้สร้างตระหนักรู้แก่คนในชุมชน การฝึกอบรมต่างๆ และการสำรวจร่วมกับชุมชนในการจัดทำข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (สมโชติ อ๋องสกุล จากการสัมภาษณ์, วรวิมล ชัยรัตน์ 2547, พระครูเนตร สิริจันโท จากการสัมภาษณ์) ชุมชนที่มีผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มนี้ คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนวัดชมพูข้างม่อย ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย และชุมชนพวกแต้ม

ลำดับที่ 6 เป็นประเภทคนที่อยู่ภายนอกย่านชุมชน มี 2 ชุมชน คือ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน เช่น องค์กรภาคีคนฮักเจียงใหม่ เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มของคนในเมืองเชียงใหม่ ที่ต้องการจะรักษามรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ ทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ดีของเมือง โดยจะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ข้อมูล การให้ความรู้ การสร้างตระหนักรู้แก่คนในชุมชน (พระครูเนตร สิริจันโท จากการสัมภาษณ์) การประสานงานระหว่างภาครัฐและชาวบ้าน การประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชน (วรวิมล ชัยรัตน์ จากการสัมภาษณ์) ชุมชนที่มีผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มนี้ คือ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนพวกแต้ม

สรุปประเภทของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นประเภทผู้มีส่วนได้เสียที่อยู่ภายในชุมชนมากกว่าประเภทที่อยู่ภายนอกชุมชน โดยกลุ่มหลักที่มีทุกชุมชน (แผนภูมิที่ 5.3) คือ กลุ่มคนในชุมชน (18%) กลุ่มทางการในชุมชน (18%) กลุ่มสถาบันศาสนาในชุมชน (18%) และกลุ่มภาครัฐ (18%) รองลงมาเป็น คือ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน (8%) และกลุ่มสถาบันการศึกษาในชุมชน (7%) ลำดับที่ 3 คือ กลุ่มเอกชนในชุมชน (5%) นักวิชาการอิสระนอกชุมชน (3.4%) และกลุ่มทางการนอกชุมชน (3.4%) สุดท้ายเป็นกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน (1.2%) เนื่องจากชุมชนในเมืองเชียงใหม่มีความตระหนักและความสำนึกในชาติพันธุ์เดียวกัน และมีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง หรือเป็นการรวมตัวของกลุ่มอาชีพในชุมชนเหมือนกัน หรือการมีศูนย์รวมอยู่ที่ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทางวัฒนธรรมมาก

แผนภูมิที่ 5.4 แสดงสัดส่วนของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(2) กระบวนการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาทั้งจากทฤษฎี แนวความคิด การสำรวจ สัมภาษณ์ และการตอบแบบสอบถาม สามารถแบ่งกระบวนการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอน คือ

- ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นตอนการริเริ่ม (Initiation) เป็นขั้นตอนที่กระตุ้นความต้องการของคนในชุมชน ให้เริ่มคิดถึงการปกป้อง ดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน รวมทั้งการแจ้งข่าวสารด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

- ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนการวางแผน (Planning) ที่ประกอบไปด้วย การเตรียมในการค้นหา การกำหนดรูปแบบ กระบวนการ วิธีการ ในการแก้ไข การลดปัญหา และการดำเนินการในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมหรือการสนองความต้องการของชุมชน รวมทั้งการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วางแผนงาน โครงการและกิจกรรม วิธีการแนวทางการดำเนินการในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มากที่สุด

- ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการปฏิบัติ และดำเนินการในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ให้เป็นไปตามแนวทางที่ได้วางแผนไว้ รวมถึงการช่วยเหลือสนับสนุนด้านการเงินหรือลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถและศักยภาพของตนเอง

- ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติการและเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ที่เป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด ซึ่งจะมีผลสะท้อนกลับ (Feed-back) จากการประเมินผลและปฏิบัติการ กลับไปสู่ขั้นตอนการเริ่มต้นใหม่ (Continuation) โดยอาจจะรายงานกลับไปเพื่อการปรึกษาหารือ (consultation) หรือระดับอื่น

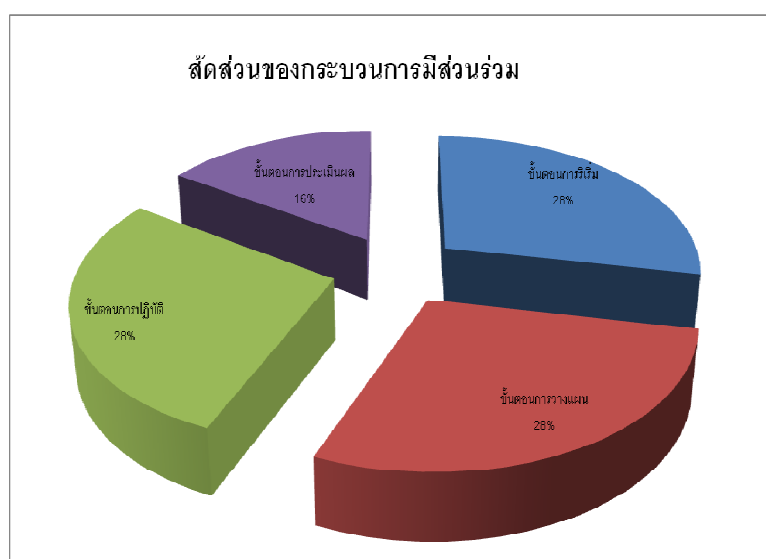
จากตารางที่ 5.2 พบว่า องค์ประกอบด้านกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ทุกชุมชนมีเหมือนกัน มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการริเริ่ม (Initiation) เป็นขั้นตอนที่ทุกชุมชนได้รับข้อมูล ให้ข้อมูล (Informing) เพื่อค้นหาปัญหาในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และแจ้งข่าวสารด้านกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่อมาเป็นขั้นตอนการวางแผน (Planning) ที่ประกอบด้วย การเตรียม (Preparation) ในการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการแนวทางการดำเนินการและทรัพยากรที่จะใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) ที่เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม (Participation) ในการดำเนินการปฏิบัติ และดำเนินการในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ให้เป็นไปตามแนวทางที่ได้วางแผนไว้ ทั้ง 3 ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนพื้นฐานของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องมีการดำเนินการ เพื่อบรรลุผลสำเร็จในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ส่วนขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) พบว่า มีเพียง 15 ชุมชน เท่านั้น ที่มีการดำเนินการในขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการประเมินผล ติดตามและตรวจสอบกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลรักษาและการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนว่า ได้ดำเนินการบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ผลจากการประเมินผลและปฏิบัติการอาจจะกลับไปสู่ขั้นตอนการเริ่มต้นใหม่ (Continuation) หรืออาจจะกลับไปเพื่อการปรึกษาหารือ (consultation) ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการในรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วย การจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการ

ฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีค่าคะแนนประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับมากและระดับปานกลาง

สรุปภาพรวมของกระบวนการมีส่วนร่วม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (แผนภูมิที่ 5.10) ขั้นตอนที่ชุมชนส่วนใหญ่ใช้ในการดำเนินการมากที่สุด มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการริเริ่ม (Initiation) (28%) ขั้นตอนการวางแผน (Planning) (28%) และขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) (28%) ทั้ง 3 ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมของการเรียนรู้ ในการตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง จากกิจกรรมที่ตนปฏิบัติ ที่มีผลกระทบต่อตนเอง ต่อที่อยู่อาศัย ต่อกลุ่ม ต่อสังคม และต่องานอาชีพ ซึ่งเป็นการเพิ่มความรู้ ความสามารถ และความชำนาญมากยิ่งขึ้น อีกทั้งทำให้เกิดการรวมพลังในการปฏิบัติกิจกรรมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน จึงเป็นขั้นตอนที่ชุมชนทุกชุมชนใช้ในการดำเนินการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนขั้นตอนที่มีชุมชนใช้น้อยที่สุด คือ ขั้นตอนการประเมินผล (Evaluation) (16%) ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ส่งผลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เป็นขั้นตอนในการหาข้อบกพร่องหรืออุปสรรคในการดำเนินการ และนำมาปรับใช้กับการดำเนินการในครั้งต่อไป เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่จะนำมาซึ่งการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการในรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วยการจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

แผนภูมิที่ 5.5 แสดงสัดส่วนของกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(3) ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาทั้งจากทฤษฎี แนวความคิด การสำรวจ สัมภาษณ์ และการตอบแบบสอบถาม สามารถแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมได้ 6 ระดับ คือ

- ระดับที่ 1 เป็นระดับขั้นการให้ข้อมูล
- ระดับที่ 2 เป็นระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น
- ระดับที่ 3 เป็นระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน
- ระดับที่ 4 เป็นระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ
- ระดับที่ 5 เป็นระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ
- ระดับที่ 6 เป็นระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน

จากตารางที่ 5.2 พบว่า องค์ประกอบด้านระดับขั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่ทุกชุมชนมีเหมือนกัน มี 3 ระดับ คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูล เป็นระดับขั้นหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน อยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการวางแผน และระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ อยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการปฏิบัติ ซึ่งทั้ง 3 ระดับขั้นนี้เป็นระดับขั้นพื้นฐานที่ทุกชุมชนต้องมีการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และทุกรูปแบบของประเด็นการจัดการจะต้องมีระดับขั้นทั้ง 3 นี้

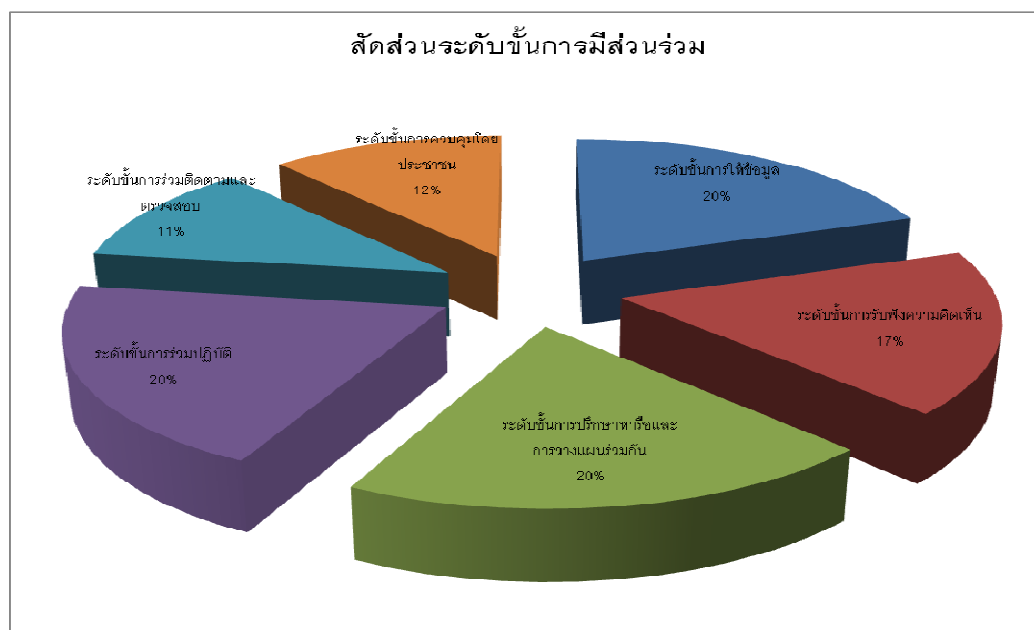
ส่วนระดับขั้นการมีส่วนร่วมที่มีจำนวนชุมชนอยู่ในระดับรองลงมา มี 24 ชุมชน คือ ระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น เป็นระดับขั้นหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม ทั้งนี้เนื่องมาจากบางชุมชนในระดับขั้นการแสดงความคิดเห็นจะดำเนินการร่วมกับระดับขั้นการให้ข้อมูล บางชุมชนก็มีการดำเนินการร่วมกับระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน จึงทำให้ไม่ทุกชุมชนที่มีระดับขั้นการแสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วยการจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกันที่มีระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ และเป็นชุมชนที่มีค่าคะแนนประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับมากและปานกลาง

ลำดับที่ 3 เป็นระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ มี 15 ชุมชน และระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน มี 16 ชุมชน ซึ่งเป็นระดับขั้นที่อยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการประเมินผล เนื่องจากระดับขั้นการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับกระบวนการมีส่วนร่วม และจากกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการประเมินผล พบว่า มีเพียง 16 ชุมชนที่มีกระบวนการดำเนินการ

ในขั้นตอนนี้ จึงทำให้ระดับขั้นทั้ง 2 ระดับ มีจำนวนชุมชนที่ไม่เกิน 16 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วยการจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ที่มีระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ และเป็นชุมชนที่มีค่าคะแนนประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับมากและปานกลาง ซึ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมทั้ง 2 ระดับนี้เป็นระดับขั้นที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเต็มรูปแบบในระดับขั้นสูง ที่ชุมชนสามารถดำเนินการและบริหารจัดการภายในชุมชน และทั้ง 2 ระดับขั้นนี้มีอิทธิพลที่ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมยั่งยืน เนื่องจากมีการนำผลการปฏิบัติมาประเมินหาข้อบกพร่องและอุปสรรคในการดำเนินการ เพื่อที่จะนำไปปรับปรุงการดำเนินการในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมครั้งต่อไปให้บรรลุผลสำเร็จอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน เป็นลักษณะการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ที่คนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นการลดความขัดแย้งของชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วยการจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ที่มีระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ และเป็นชุมชนที่มีค่าคะแนนประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับมากและปานกลาง

สรุปภาพรวมระดับขั้นการมีส่วนร่วม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (แผนภูมิที่ 5.11) ระดับขั้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ใช้ในการดำเนินการมากที่สุด มี 3 ระดับ คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูล (20%) ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน (20%) และระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ (20%) รองลงมา คือ ระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น (17%) ซึ่งเป็นระดับขั้นที่อยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม (Initiation) ขั้นตอนการวางแผน (Planning) และขั้นตอนการปฏิบัติ (Action) ส่วนระดับขั้นที่ชุมชนใช้น้อย คือ ระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ (11%) และระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน (12%) ซึ่งอยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการประเมินผล จะเห็นได้ว่า ระดับขั้นการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กับกระบวนการมีส่วนร่วม

แผนภูมิที่ 5.6 แสดงสัดส่วนของระดับชั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(4) กลไกการมีส่วนร่วม

สำหรับองค์ประกอบด้านกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน จะพิจารณาแยกตามระดับชั้นการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

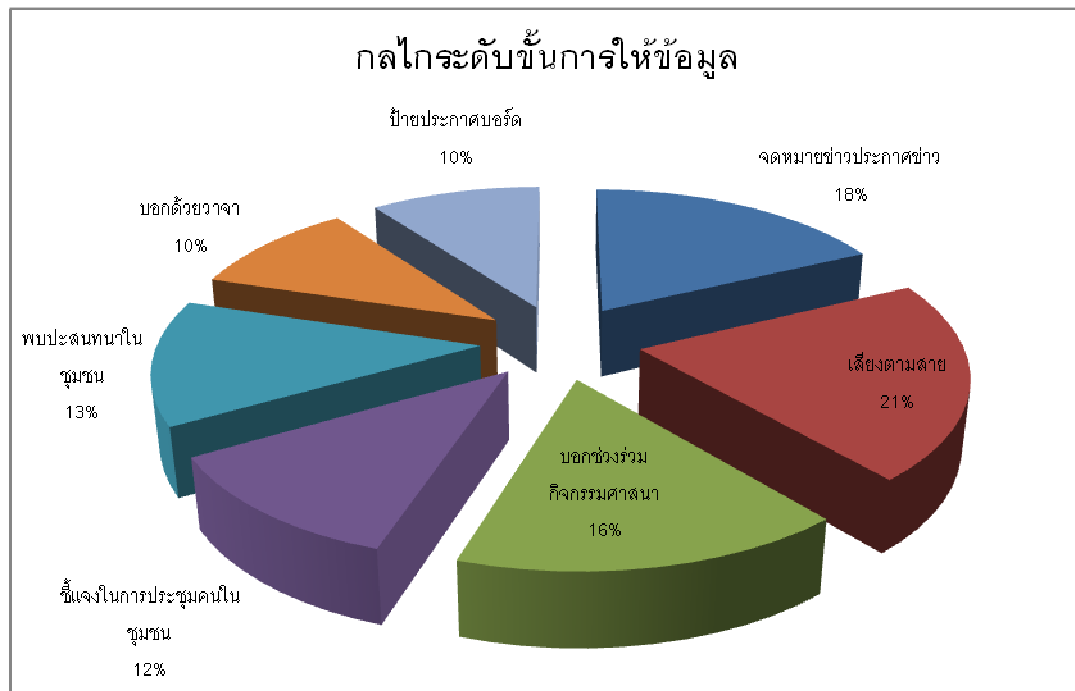
(4.1) กลไกการมีส่วนร่วมในระดับชั้นการให้ข้อมูล

จากตารางที่ 5.2 พบว่า กลไกในระดับนี้ ที่ชุมชนใช้มากที่สุด คือ กลไกหอกระจายข่าวชุมชน หรือเสียงตามสาย ซึ่งเป็นกลไกแบบไม่เป็นทางการ ที่ผู้นำในชุมชน ใช้ในการแจ้งข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ และการนัดหมายประชุมในชุมชนเกี่ยวกับกิจกรรมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงการบอกเล่าให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนใหญ่เสียงตามสายจะตั้งอยู่ที่ทำการชุมชน หรือบ้านผู้นำชุมชน โดยมักจะดำเนินการกระจายเสียงในช่วงเวลาเช้าก่อนที่คนในชุมชนจะไปทำงาน และช่วงเวลาเย็นหลังจากคนในชุมชนเลิกจากงาน (จันทร์-เสาร์ สวรรคต จากการสัมภาษณ์, ประมวล ธานีชัย จากการสัมภาษณ์) แล้วแต่ชุมชนแต่ละแห่งจะกำหนดกันขึ้นมาเอง มีทั้งหมด 27 ชุมชน และกลไกจดหมายข่าว ประกาศข่าว หรือแผ่นพับ ที่ผู้นำชุมชน และกรรมการชุมชนจะนำไปแจกจ่ายตามบ้านเรือนในชุมชน (ประมวล ธานีชัย จากการสัมภาษณ์) มีทั้งหมด 23 ชุมชน

รองลงมาเป็น การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน มี 21 ชุมชน เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษา เป็นชุมชนที่มีความผูกพันกับวัดอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากชุมชนส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่รายรอบวัดประจำชุมชน อาทิ วัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์กลางของชุมชนวัดศรีสุพรรณ วัดเกตการาม เป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านวัดเกต วัดศรีสร้อยทรายมูล (ท่าสะอาด) เป็นศูนย์กลางของชุมชนศรีสร้อยทรายมูล เป็นต้น วัดเป็นที่ที่คนในชุมชนใช้เป็นที่พักผ่อนพิศทางศาสนา เนื่องในวันพระ และประเพณีทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า พิธีสืบชะตาชุมชน เป็นต้น งานบุญเหล่านี้ เป็นโอกาสให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสนทนากันในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะดำเนินการเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นโอกาสที่พระสงฆ์ได้มีโอกาสพบกับศรัทธาวิดี รวมทั้งขอความร่วมมือคนในชุมชนในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายในวัด ประกอบกับภายในวัดส่วนใหญ่จะเป็นที่ตั้งของที่ทำกรชุมชน และกลุ่มกิจกรรมต่างในชุมชนด้วย กลไกต่อมาที่ชุมชนมีการใช้มาก มี 15 ชุมชน คือ การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน เป็นการเสริมสร้างและเป็นแหล่งให้ข้อมูลของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความตื่นตัวในการรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน และก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ย่อยๆ ในการพบปะของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ข้อมูล และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างคนในชุมชน โดยใช้กลไกการพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน มี 17 ชุมชน โดยสถานที่ที่ชุมชนใช้ในการพบปะพูดคุยสนทนา ของคนในชุมชน มักจะเป็นสถานที่สาธารณะ และแหล่งที่คนในชุมชนต้องไปใช้บริการ เช่น วัด ร้านค้าที่ขายของในชุมชน เป็นต้น

กลไกที่มีการใช้มากเป็นลำดับ ที่ 3 ในระดับการให้ข้อมูล คือ การบอกด้วยวาจาตามบ้าน และป้ายประกาศ บอร์ดในชุมชน มี 13 ชุมชน สำหรับการบอกด้วยวาจาตามบ้าน เป็นผู้นำชุมชนไปเดินบอกตามบ้าน บางชุมชนมีการแบ่งเขตความรับผิดชอบ โดยให้กรรมการชุมชนรับผิดชอบแต่ละกลุ่มบ้านของตนเองในการแจ้งข่าวสารด้วยวาจาตามบ้าน เช่น ชุมชนวัดศรีสุพรรณ กรรมการชุมชนมี 10 คน มี 10 กลุ่มบ้าน ที่กรรมการชุมชนแต่ละคนจะดูแลและแจ้งข่าวสารในกลุ่มบ้านของตนเอง (ประมวล ทัศนัญชัย จากกรรรมการสัมภาษณ์) ส่วนป้ายประกาศ บอร์ดในชุมชน ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารด้านกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่หน้าที่ทำกรชุมชน และจุดสำคัญในชุมชน รวมถึงการรณรงค์จัดนิทรรศการในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดทำบอร์ดประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนเก่าแก่ในเมืองเชียงใหม่ ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และสำนึกร่วมกันของควมมีรากฐานร่วมกันของคนในชุมชน (ประมวล ทัศนัญชัย จากกรรรมการสัมภาษณ์)

แผนภูมิที่ 5.7 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับชั้นการให้ข้อมูล

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(4.2) กลไกการมีส่วนร่วมในระดับชั้นการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน

จากตารางที่ 5.2 พบว่า กลไกในระดับนี้ ที่ชุมชนใช้มากที่สุด คือ การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน มี 19 ชุมชน เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษา เป็นชุมชนที่มีความผูกพันกับวัดอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากชุมชนส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่รายรอบวัดประจำชุมชน อาทิ วัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์กลางของชุมชนวัดศรีสุพรรณ วัดเกตการาม เป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านวัดเกต วัดศรีสร้อยทรายมูล (ท่าสะอาด) เป็นศูนย์กลางของชุมชนศรีสร้อยทรายมูล เป็นต้น วัดเป็นที่ที่คนในชุมชนใช้เป็นที่พักผ่อนพิศทางศาสนา เนื่องในวันพระและประเพณีทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า พิธีสืบชะตาชุมชน เป็นต้น งานบุญเหล่านี้ เป็นโอกาสให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสนทนากันในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะดำเนินการเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นโอกาสที่พระสงฆ์ได้มีโอกาสพบกับศรัทธาวัตร รวมทั้งขอความร่วมมือคนในชุมชนในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายในวัด ประกอบกับภายในวัดส่วนใหญ่จะเป็นที่ตั้งของที่ทำกรชุมชน และกลุ่มกิจกรรมต่างในชุมชนด้วย

รองลงมา คือ กลไกการชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน มี 17 ชุมชน เป็นการเสริมสร้างและเป็นแหล่งให้ข้อมูลของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความตื่นตัวในการรับรู้

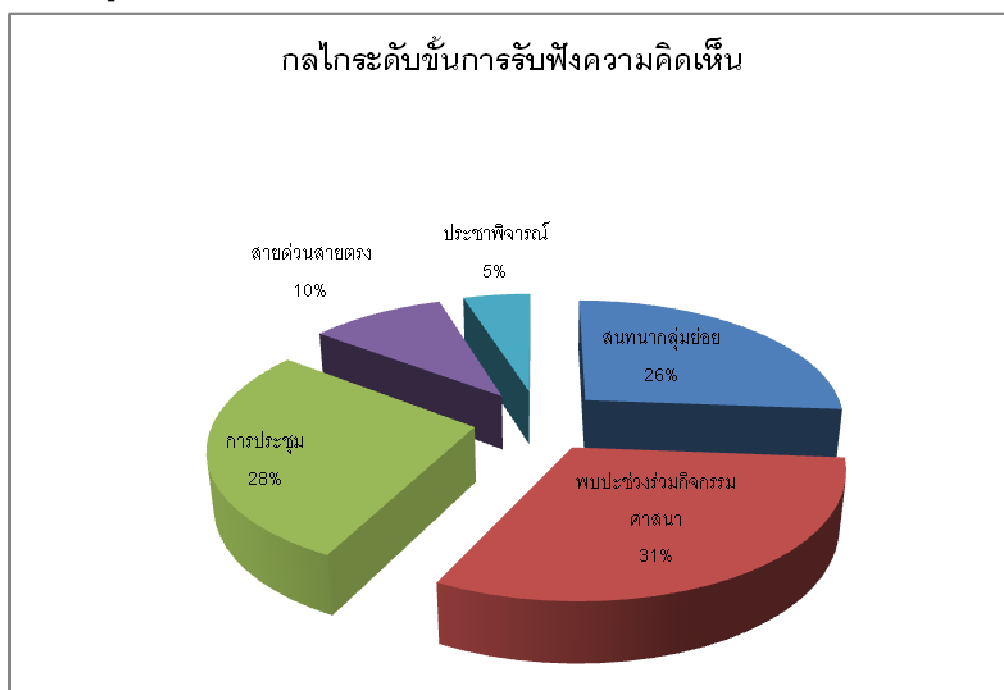

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน และกลไกการพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน หรือการสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งเป็นกลไกการมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ มี 16 ชุมชน ที่ใช้กลไกนี้ในการแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยสถานที่ที่ชุมชนใช้ในการพบปะพูดคุย สนทนาของคนในชุมชน มักจะเป็นสถานที่สาธารณะ และแหล่งที่คนในชุมชนต้องไปใช้บริการ เช่น วัด ร้านค้าที่ขายของในชุมชน เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ชุมชนวัดศรีสุพรรณ จะใช้พื้นที่ภายในวัดเป็นพื้นที่สนทนา แสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (ประมวล ธัญชัย จากการศึกษาสัมภาษณ์) เนื่องจากชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์กลางที่รวมกิจกรรมของชุมชน จากการศึกษา พบว่าถ้ากลไกนี้มีการใช้อย่างสม่ำเสมอ จะสร้างความตื่นตัวของคนในชุมชน ให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ลำดับที่ 3 คือ สายด่วน สายตรง เป็นกลไกแบบไม่เป็นทางการโดยที่คนในชุมชน ใช้การแสดงความคิดเห็นด้วยการโทรศัพท์บอกกล่าวแก่ผู้นำชุมชน หรือคณะกรรมการชุมชน (สุรีย์ สุริยะคำ จากการศึกษาสัมภาษณ์) มี 6 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนเชียงใหม่ ชุมชนลำน้ำซ่าง ชุมชนวัดเซตวัน ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง และชุมชนฟ้าฮ่าม

ลำดับที่ 4 คือ การประชาพิจารณ์ มี 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนพวกแต้ม

แผนภูมิที่ 5.8 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการรับความคิดเห็น

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(4.3) กลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการศึกษาหรือและการวางแผนร่วมกัน

จากตารางที่ 5.2 พบว่า ในระดับขั้นของการศึกษาหรือ และระดับขั้นของการวางแผนร่วมกันนั้น ทุกชุมชนจะมีการดำเนินการไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือ มีการพูดคุยปรึกษาหารือของคนในชุมชนแล้ว ก็พูดคุยถึงการวางแผนในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมไปด้วย

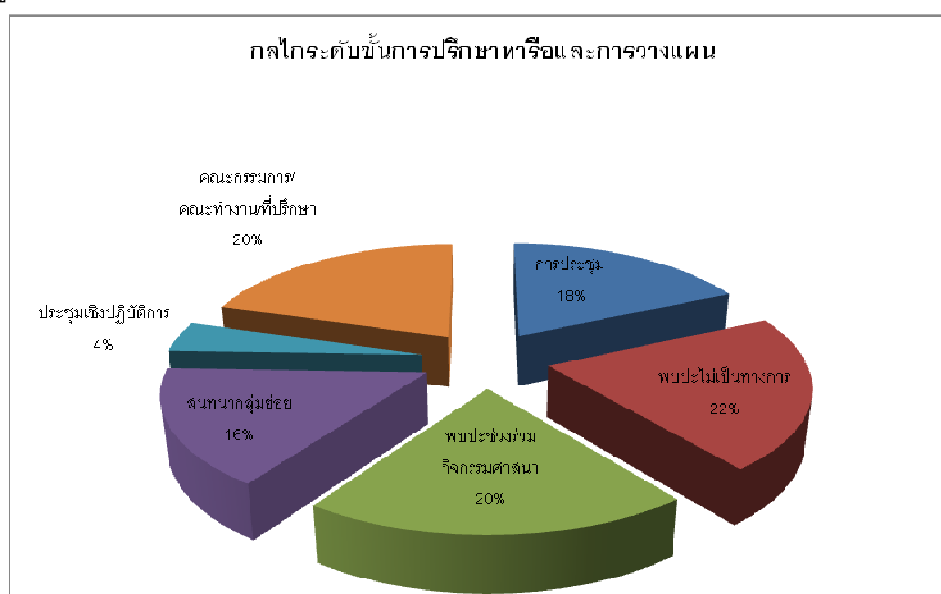
กลไกที่ชุมชนใช้มากที่สุดในระดับขั้นนี้ คือ การพบปะของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการในการปรึกษาหารือ โดยใช้กลไกการพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน มี 20 ชุมชน รองลงมาเป็นการพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน เป็นการพบปะของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ ในการปรึกษาหารือ มี 19 ชุมชน และกลไกคณะกรรมการชุมชน หรือคณะทำงานชุมชน เป็นกลุ่มคนที่มีการปรึกษาหารือและวางแผนร่วมกัน มี 19 ชุมชน

ลำดับที่ 3 คือ การประชุมคนในชุมชน ในการปรึกษาหารือและวางแผนร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน มี 17 ชุมชน

ลำดับที่ 4 คือ การสนทนากลุ่มย่อยของคนในชุมชน ส่วนใหญ่กลไกนี้จะเป็นการปรึกษาหารือ ในกลุ่มเล็กๆ ก่อนที่จะไปมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ ด้วยกลไกการประชุมคนในชุมชนและการประชุมคณะกรรมการชุมชนหรือคณะทำงานชุมชน มี 15 ชุมชน

ลำดับที่ 5 คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ มี 4 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนสวนดอก ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย และชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง

แผนภูมิที่ 5.9 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการศึกษาหรือและการวางแผน

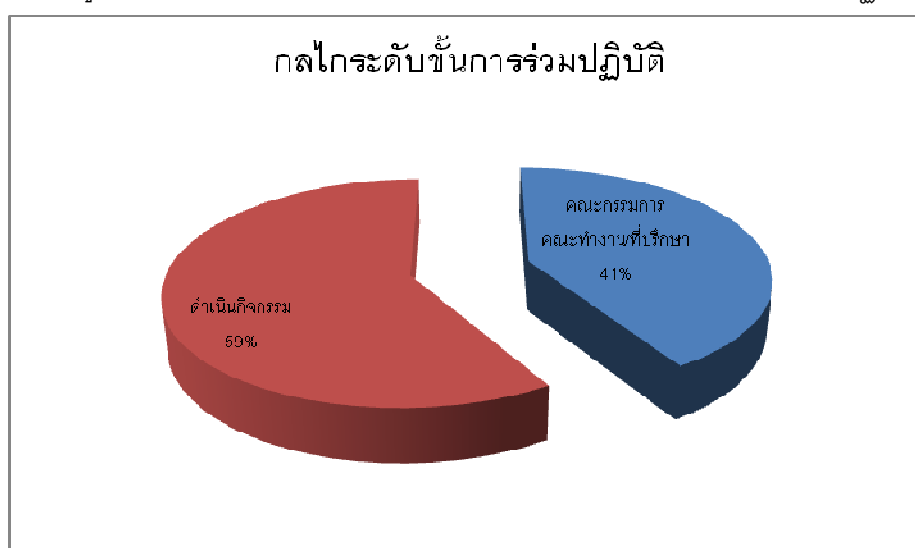

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(4.4) กลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ

จากตารางที่ 5.2 พบว่า ในระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ นั้น ทุกชุมชน มีกลไกรูปแบบการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งเป็นการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน รองลงมา เป็นกลไกการตั้งคณะกรรมการ หรือ คณะทำงาน เป็นตัวแทนของคนในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม มี 19 ชุมชน

แผนภูมิที่ 5.10 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ

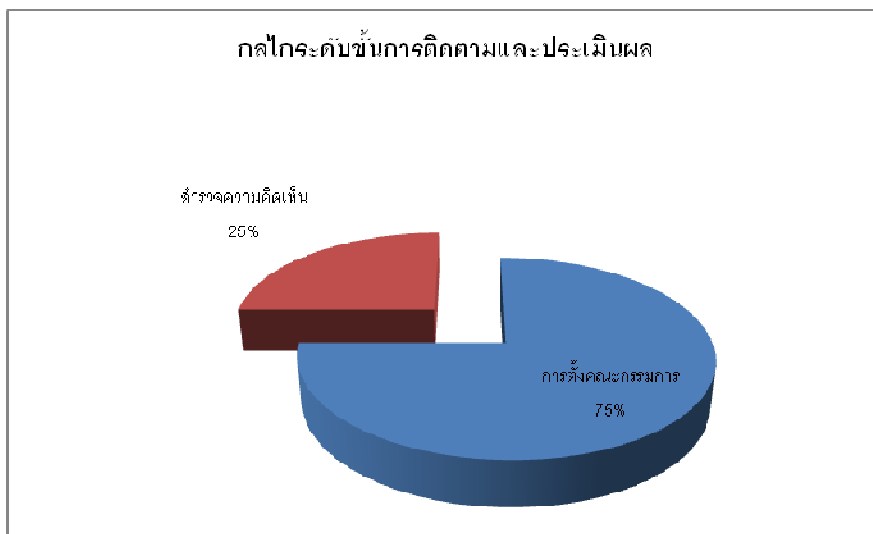

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(4.5) กลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นร่วมติดตามตรวจสอบ

จากตารางที่ 5.2 พบว่า ในระดับขั้นการร่วมติดตามตรวจสอบนั้น กลไกที่มีการใช้มากที่สุด คือ กลไกการตั้งคณะกรรมการในการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงาน พบว่า มี 15 ชุมชนที่มีการใช้กลไกนี้ ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ในกลุ่มที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนมากและปานกลาง รองลงมาเป็นกลไก การสำรวจความคิดเห็นหลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งถือว่าการติดตามและตรวจสอบอีกรูปแบบหนึ่ง มี 5 ชุมชน เป็นการสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชนตามบ้านพักอาศัย โดยผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งเป็นการพูดคุยในช่วงเวลาเย็น หรือเสาร์อาทิตย์ ที่ผู้นำครอบครัวได้หยุดพักจากการทำงาน (ประมวล ธัญชัย จากการสัมภาษณ์)

แผนภูมิที่ 5.11 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการติดตามและประเมินผล

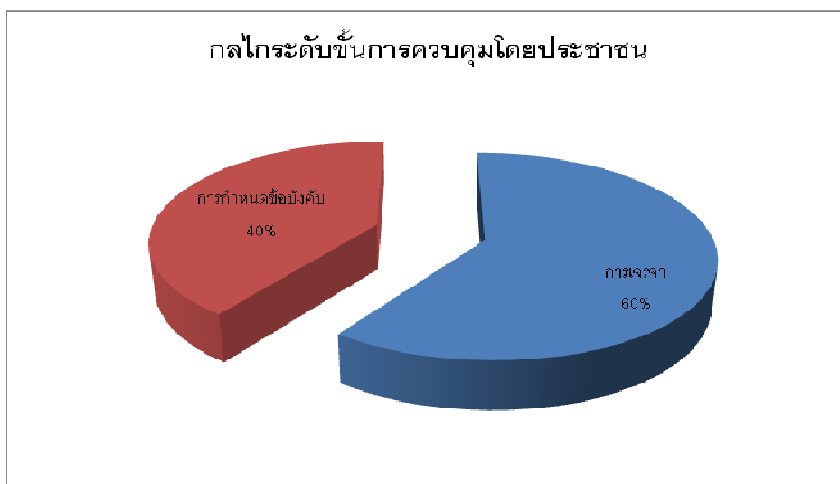

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

(4.6) กลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน

จากตารางที่ 5.2 พบว่า ในระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน กลไกที่มีการใช้มากที่สุดในระดับขั้นนี้ คือ การเจรจาความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ได้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำชุมชน เป็นต้น (ทวน บุญมี จากการสัมภาษณ์, ประมวล ธานีชัย จากการสัมภาษณ์, สุณีย์ สุริยะคำ จากการสัมภาษณ์) มี 15 ชุมชนที่ใช้กลไกนี้ รองลงมา คือ การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน มี 10 ชุมชน กลไกในระดับขั้นนี้ ส่วนใหญ่ชุมชนที่ใช้จะเป็นชุมชนที่อยู่ในกลุ่มที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนมากและปานกลาง.

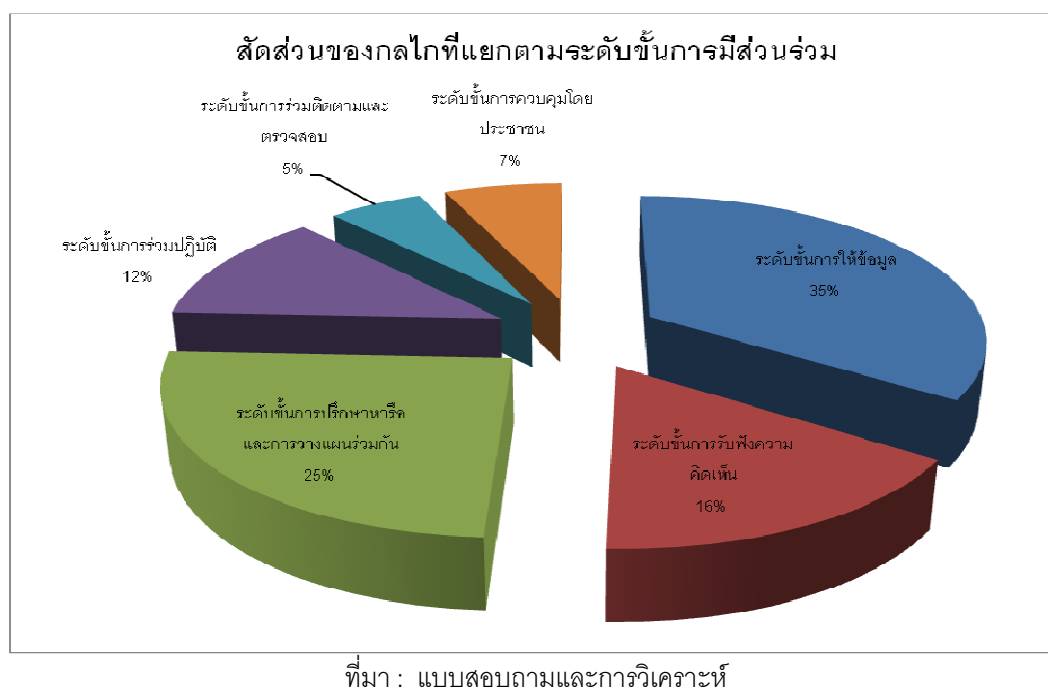
แผนภูมิที่ 5.12 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วมในระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

สรุปภาพรวมของ กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (แผนภูมิที่ 5.10) กลไกการมีส่วนร่วมมีการใช้มากที่สุด ในระดับชั้นการให้ข้อมูล (35%) รองลงมาเป็นระดับชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน ที่มีการใช้กลไกการมีส่วนร่วมมากเป็นลำดับที่ 2 (25%) กลไกการมีส่วนร่วมที่มีการใช้มากเป็นลำดับที่ 3 คือ กลไกในระดับชั้นการรับฟังความคิดเห็น (16%) ลำดับที่ 4 เป็นกลไกในระดับชั้นการร่วมปฏิบัติ (12%) ลำดับที่ 5 เป็นกลไกในระดับชั้นการควบคุมโดยประชาชน (7%) ลำดับสุดท้าย คือ กลไกในระดับชั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ (5%)

แผนภูมิที่ 5.13 แสดงสัดส่วนของกลไกการมีส่วนร่วม โดยแยกตามระดับชั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่า ระดับชั้นการให้ข้อมูลเป็นระดับชั้นที่มีการใช้กลไกมากที่สุด เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่สำคัญ ที่เป็นการริเริ่มการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่ต้องการให้ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้รับทราบถึงข้อมูล ความเป็นมาของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการปูพื้นฐานการรับรู้ข้อมูลของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ (Tuler and Webber, 1999) ระดับชั้นต่อมาที่มีการใช้กลไกมากเป็นลำดับรอง คือ ระดับชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกันในชุมชน มีการใช้กลไกที่หลากหลาย เพื่อหาฉันทมติที่เป็นเอกฉันท์ร่วมกันของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นการลดความขัดแย้งระหว่าง

กลุ่มคนต่างๆ ซึ่งจะไปสู่การปฏิบัติร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณารายละเอียดในกลไกแต่ละระดับชั้น พบว่า ระดับชั้นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ คือระดับชั้น 1-2 ชุมชนส่วนใหญ่จะใช้กลไกทางสังคมมากกว่ากลไกทางเทคนิค เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความเป็นเพื่อนบ้าน รวมทั้งความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา การมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นกลไกในการเข้าถึงข้อมูลของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนระดับชั้นการมีส่วนร่วมในระดับปานกลางและสูง กลไกที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นกลไกทางเทคนิค แต่ก็มีกลไกทางสังคมประกอบด้วย เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเริ่มมีจำนวนน้อยลง จึงต้องมีการกำหนดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินการบรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งระดับชั้นการมีส่วนร่วมในระดับสูงที่ต้องอาศัยกลไกทางสังคมเป็นส่วนประกอบในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากคนในชุมชนยังมีความเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโส และผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ในกรณีที่มีความขัดแย้งกัน ผู้นำเหล่านี้จะเข้ามามีบทบาทเป็นคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย เจรจาลดความขัดแย้ง ก็จะได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน รวมทั้งการสร้างข้อตกลงของคนในชุมชน ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางสังคมของชุมชน ที่มีการตกลงร่วมกัน

5.2.2 การอภิปรายผลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

(1) ประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

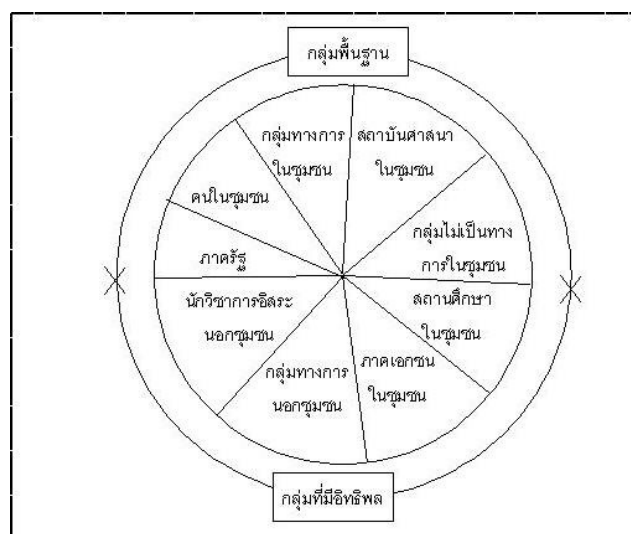
รูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้ส่วน 10 กลุ่ม เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชน 6 กลุ่ม และผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายนอกชุมชน 4 กลุ่ม ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทุกกลุ่ม เป็นกลุ่มพื้นฐานชุมชนที่มีผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้ เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วยการจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มี 1 ชุมชน

ภาพที่ 5.6 แสดงผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1

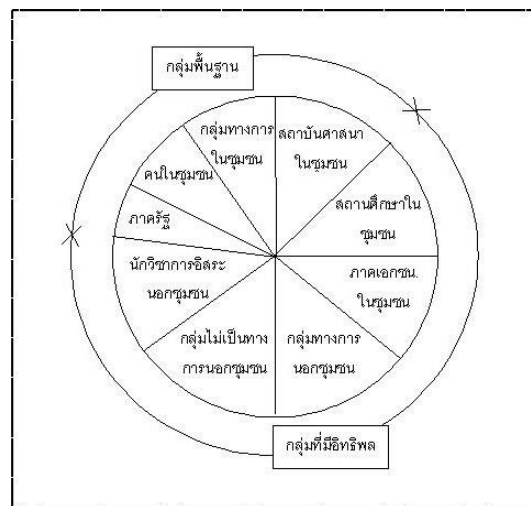
รูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 9 กลุ่ม เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชน 6 กลุ่ม และผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายนอกชุมชน 3 กลุ่ม โดยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มี 5 กลุ่ม คือ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ภาครัฐ และกลุ่มที่มีอิทธิพล มี 4 กลุ่ม คือ สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน ชุมชนที่มีผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้ เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วยการจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ และการสร้างข้อตกลงร่วมกันมี 11 ชุมชน

ภาพที่ 5.7 แสดงผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 3 ประกอบด้วยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 9 กลุ่ม เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชน 5 กลุ่ม และผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายนอกชุมชน 4 กลุ่ม โดยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มี 4 กลุ่ม คือ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน ภาครัฐ และกลุ่มที่มีอิทธิพล มี 5 กลุ่ม คือ สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ชุมชนที่มีผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบนี้ เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2, 3 และ 4 ที่ประกอบด้วยการจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ และการสร้างข้อตกลงร่วมกันมี 15 ชุมชน

ภาพที่ 5.8 แสดงผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 3

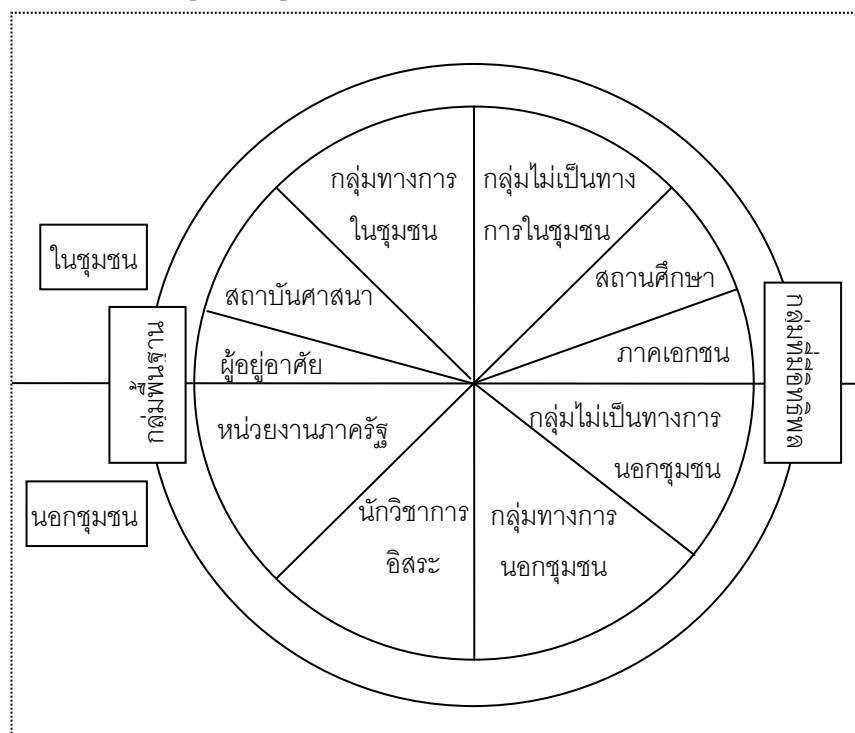

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม สามารถสรุปภาพรวมของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วมที่อยู่ภายในชุมชน มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อยู่อาศัย ชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน และสถาบันศาสนาในชุมชน ส่วนกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วมที่อยู่ภายนอกชุมชน มี 1 กลุ่ม คือ ภาครัฐ สำหรับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแตกต่างกัน ประกอบด้วย กลุ่มที่มีอิทธิพลที่อยู่ภายในชุมชน มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มสถานศึกษาในชุมชน และภาคเอกชนในชุมชน และ

กลุ่มที่มีอิทธิพลที่อยู่ภายนอกชุมชน มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระ และกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน โดยรูปแบบของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับประเด็นการจัดการในลักษณะที่ว่า ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาก ประเด็นการจัดการมาก แต่ถ้าผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมน้อย ประเด็นการจัดการน้อย ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่าง ประเด็นการจัดการกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ภาพที่ 5.9 แสดงรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภาพรวม

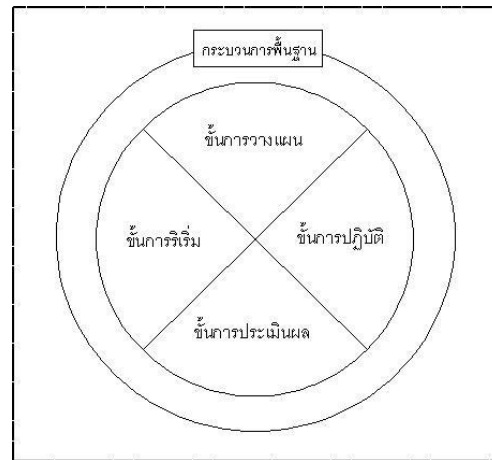

(2) กระบวนการมีส่วนร่วม

รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

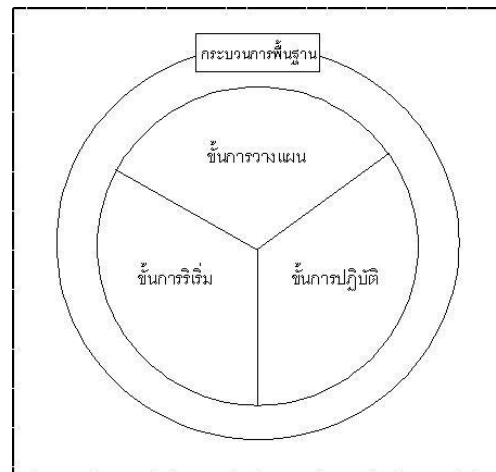
รูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้ง 4 ขั้นตอน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการวางแผน กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการประเมินผล ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ทุกขั้นตอนเป็นกระบวนการพื้นฐาน ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 15 ชุมชน

ภาพที่ 5.10 แสดงกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 3 ขั้นตอน เป็นกระบวนการพื้นฐาน ประกอบด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการวางแผน กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการปฏิบัติ สำหรับชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 12 ชุมชน

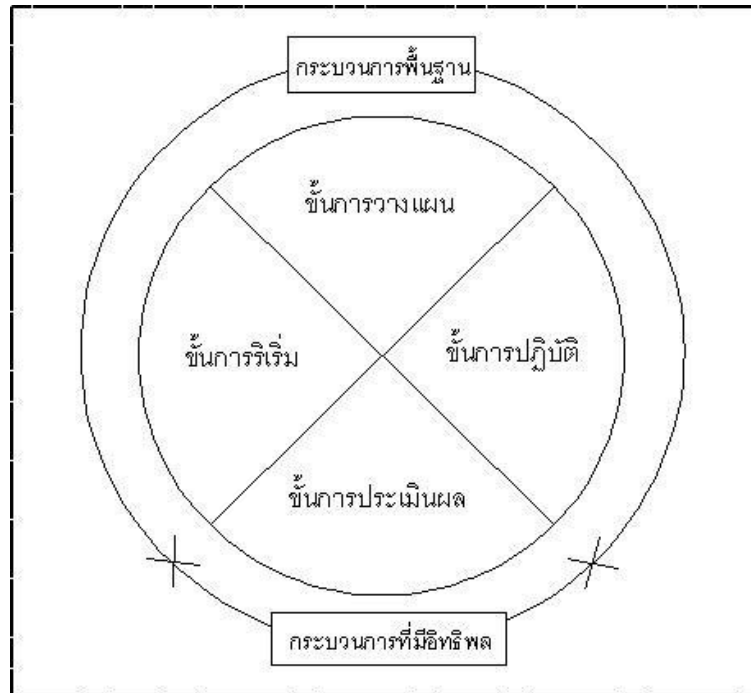
ภาพที่ 5.11 แสดงกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 2

จากการวิเคราะห์รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม สามารถสรุปภาพรวมของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นกระบวนการพื้นฐาน ที่ทุกชุมชนมีการดำเนินการ คือ ขั้นตอนการริเริ่ม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการสำรวจ ให้ข้อมูล ศึกษาปัญหา ต่อมาเป็นขั้นตอนการวางแผน และขั้นตอนการปฏิบัติ และกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีอิทธิพล ที่ทำให้รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการประเมินผล โดยมีความสัมพันธ์กับประเด็นการจัดการใน

ลักษณะที่ว่า ถ้าชุมชนมีกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการประเมินผล ชุมชนนั้นส่วนใหญ่จะมีประเด็นการจัดการมากและปานกลาง

ภาพที่ 5.12 แสดงรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในภาพรวม

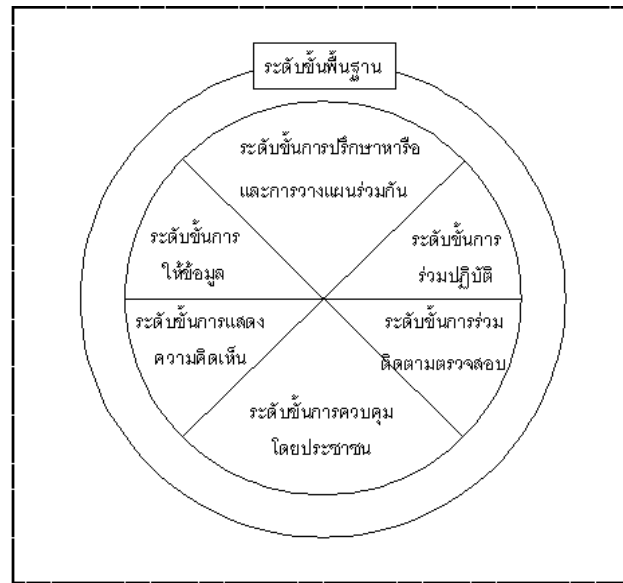

(3) ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

รูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

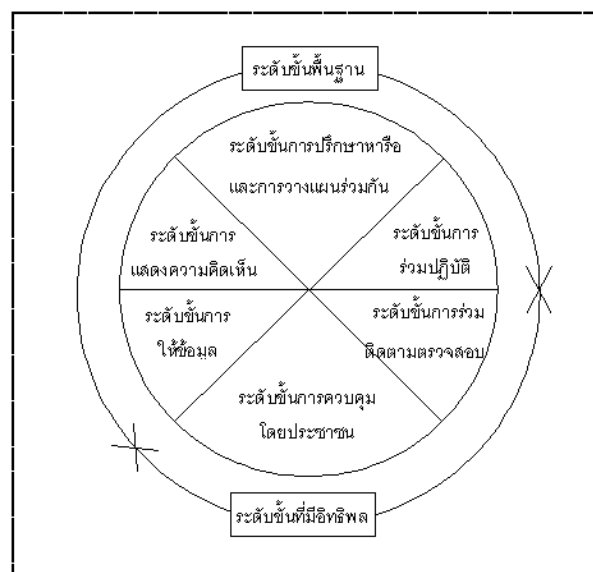
รูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยระดับขั้นการมีส่วนร่วม ทั้ง 6 ระดับ คือ ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการให้ข้อมูล ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการรับฟังความคิดเห็น ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมปฏิบัติ ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับการมีส่วนร่วมขั้นการควบคุมโดยประชาชน ซึ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ทุกขั้นตอนเป็นระดับขั้นพื้นฐาน ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 12 ชุมชน

ภาพที่ 5.13 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 1

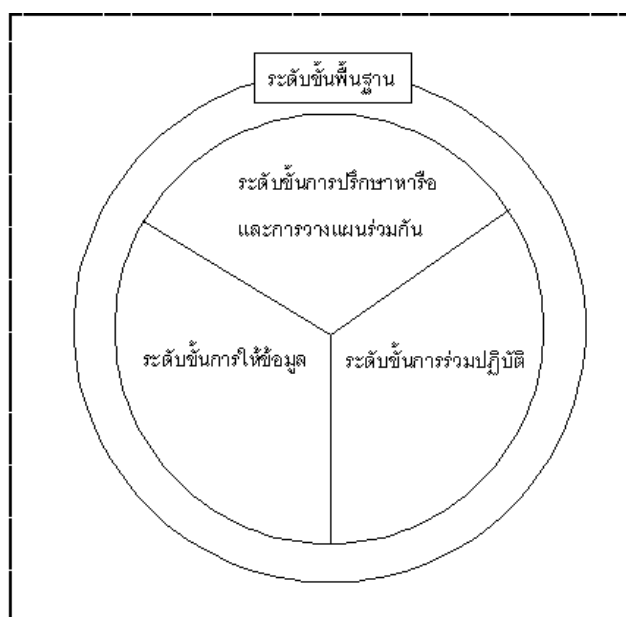
รูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยระดับขั้นการมีส่วนร่วมทั้ง 6 ระดับขั้น โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นระดับขั้นพื้นฐาน มี 4 ระดับขั้น ประกอบด้วย ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการให้ข้อมูล ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการรับฟังความคิดเห็น ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และระดับการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมปฏิบัติ กลุ่มที่ 2 เป็นระดับขั้นที่มีอิทธิพล มี 2 ระดับขั้น ประกอบด้วย ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับการมีส่วนร่วมขั้นการควบคุมโดยประชาชน สำหรับชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีระดับการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 12 ชุมชน

ภาพที่ 5.14 แสดงระดับขั้นการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 2

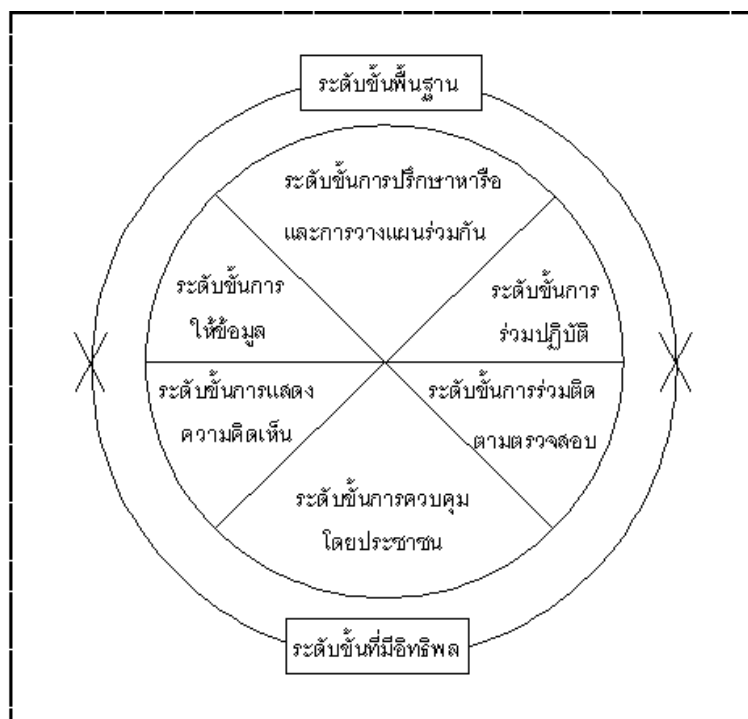
รูปแบบที่ 3 ประกอบด้วยระดับชั้นการมีส่วนร่วม 3 ระดับชั้น ประกอบด้วย ระดับการมีส่วนร่วมชั้นการให้ข้อมูล ระดับการมีส่วนร่วมชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และระดับการมีส่วนร่วมชั้นการร่วมปฏิบัติ ซึ่งระดับชั้นการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ทั้ง 3 ระดับชั้น เป็นระดับชั้นพื้นฐาน ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีระดับชั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 3 ชุมชน

ภาพที่ 5.15 แสดงระดับชั้นการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 3

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม สามารถสรุปภาพรวมของระดับชั้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยระดับชั้นการมีส่วนร่วมที่เป็นระดับชั้นพื้นฐาน ที่ทุกชุมชนมีการดำเนินการ มี 3 ระดับชั้น คือ ระดับการมีส่วนร่วมชั้นการให้ข้อมูล ระดับการมีส่วนร่วมชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และระดับการมีส่วนร่วมชั้นการร่วมปฏิบัติ ส่วนระดับชั้นที่มีอิทธิพล ที่ทำให้รูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแตกต่างกัน มี 3 ระดับชั้น ประกอบด้วยระดับการมีส่วนร่วมชั้นการรับฟังความคิดเห็น ระดับการมีส่วนร่วมชั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับการมีส่วนร่วมชั้นการควบคุมโดยประชาชน และมีความสัมพันธ์กับประเด็นการจัดการในลักษณะที่ว่าระดับชั้นการมีส่วนร่วมมาก ประเด็นการจัดการมาก แต่ถ้าระดับชั้นการมีส่วนร่วมน้อย ประเด็นการจัดการน้อย ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่าง ประเด็นการจัดการกับระดับชั้นการมีส่วนร่วมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ภาพที่ 5.16 แสดงรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมในภาพรวม

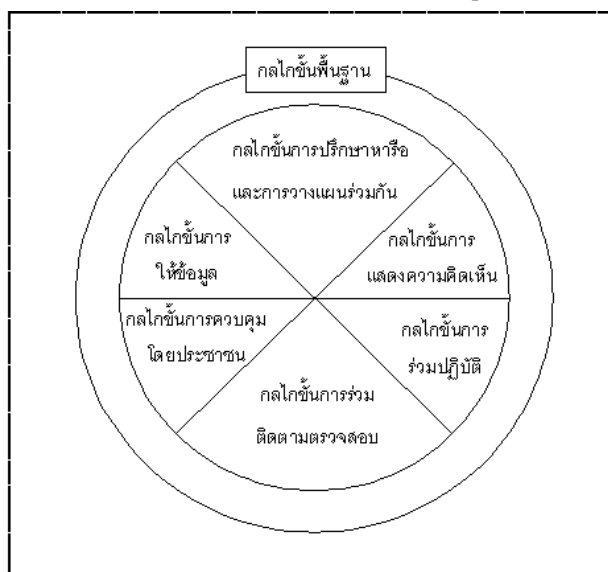

(4) กลไกการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาและการวิเคราะห์กลไกการมีส่วนร่วม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยแยกพิจารณาตามระดับขั้นการมีส่วนร่วม สามารถแบ่งรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

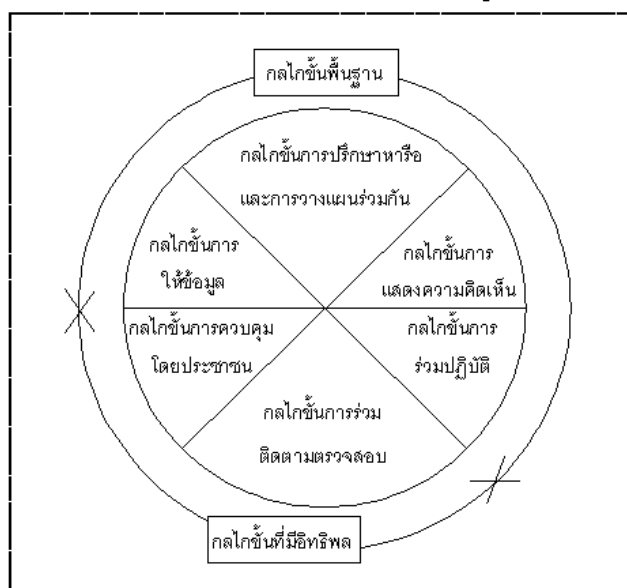
รูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยกลไกการมีส่วนร่วมในทุกระดับขั้นการมีส่วนร่วม ทั้ง 6 ระดับ คือ กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการให้ข้อมูล กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการรับฟังความคิดเห็น กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมปฏิบัติ กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และกลไกการมีส่วนร่วมขั้นการควบคุมโดยประชาชน ซึ่งกลไกการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ทุกระดับขั้นการมีส่วนร่วม จะต้องมีการมีส่วนร่วม เป็นกลไกในระดับขั้นพื้นฐาน ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีกลไกการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 12 ชุมชน

ภาพที่ 5.17 แสดงกลไกการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 1

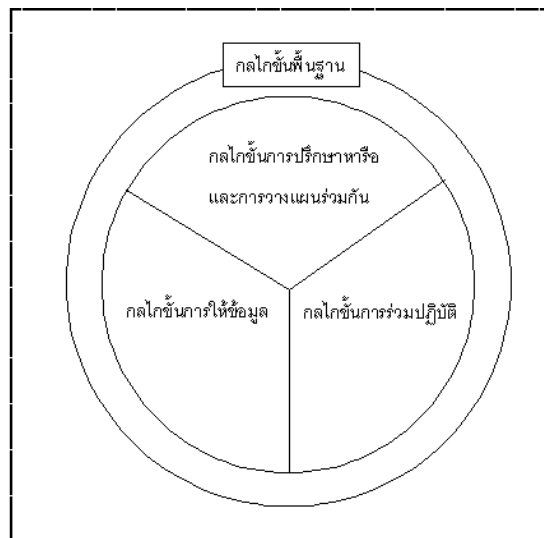
รูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยกลไกการมีส่วนร่วมในทุกระดับชั้นการมีส่วนร่วมทั้ง 6 ระดับชั้น โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลไกการมีส่วนร่วมขั้นพื้นฐาน กลไกกลุ่มนี้จะมีอยู่ใน 4 ระดับชั้น คือ กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการให้ข้อมูล กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการรับฟังความคิดเห็น กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และกลไกการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมปฏิบัติ กลุ่มที่ 2 เป็นกลไกการมีส่วนร่วมขั้นที่มีอิทธิพล กลไกกลุ่มนี้จะมีอยู่ใน 2 ระดับชั้น คือ กลไกการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และกลไกการมีส่วนร่วมขั้นการควบคุมโดยประชาชน สำหรับชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีกลไกการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 12 ชุมชน

ภาพที่ 5.18 แสดงกลไกการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 3 ประกอบด้วยกลไกการมีส่วนร่วม 3 ระดับชั้น ประกอบด้วย กลไกการมีส่วนร่วมชั้นการให้ข้อมูล กลไกการมีส่วนร่วมชั้นการศึกษาหรือและการวางแผนร่วมกัน และกลไกการมีส่วนร่วมชั้นการร่วมปฏิบัติ ซึ่งกลไกการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ที่มีอยู่ในทั้ง 3 ระดับชั้น เป็นกลไกการมีส่วนร่วมชั้นพื้นฐาน สำหรับชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่มีกลไกการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้มี 3 ชุมชน

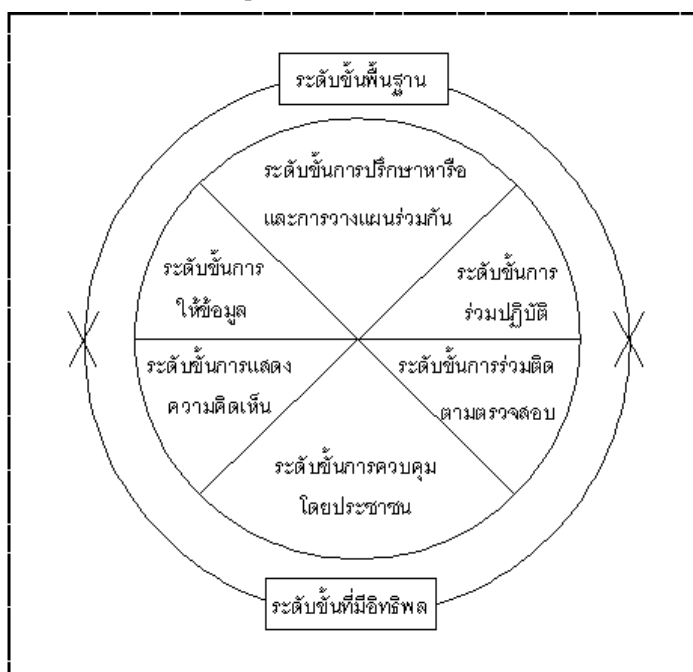
ภาพที่ 5.19 แสดงกลไกการมีส่วนร่วม รูปแบบที่ 3

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วม สามารถสรุปภาพรวมของกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยกลไกการมีส่วนร่วมที่แยกตามระดับการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกลไกชั้นพื้นฐาน ที่ทุกชุมชนมีการดำเนินการโดยใช้กลไกที่อยู่ในระดับชั้น 3 ระดับชั้น คือ กลไกการมีส่วนร่วมชั้นการให้ข้อมูล กลไกการมีส่วนร่วมชั้นการศึกษาหรือและการวางแผนร่วมกัน และกลไกการมีส่วนร่วมชั้นการร่วมปฏิบัติ ส่วนกลไกการมีส่วนร่วมชั้นที่มีอิทธิพล ที่ทำให้รูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแตกต่างกัน จะอยู่ในระดับชั้น 3 ระดับชั้น คือ กลไกการมีส่วนร่วมชั้นการรับฟังความคิดเห็น กลไกการมีส่วนร่วมชั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และกลไกการมีส่วนร่วมชั้นการควบคุมโดยประชาชน โดยมีความสัมพันธ์กับประเด็นการจัดการในลักษณะที่ว่า ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาก ใช้กลไกการมีส่วนร่วมมาก ประเด็นการจัดการน้อย ใช้กลไกการมีส่วนร่วมน้อย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และกลไกการมีส่วนร่วมยังมีความสัมพันธ์กับระดับชั้นการมีส่วนร่วมในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ กลไกการมีส่วนร่วมมาก จะมาจากระดับชั้นการมีส่วนร่วมมาก

ภาพที่ 5.20 แสดงรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วมในภาพรวม

5.3 ความสัมพันธ์กับที่ตั้งของชุมชนในระดับเมือง

จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชุมชนย่อยในเมืองเชียงใหม่ นั้น มีความแตกต่างกันในด้านการตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน บทบาทของชุมชนในระดับเมือง ความเป็นย่านของเมือง (function) ที่ทำให้แต่ละชุมชนมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ จำแนกชุมชนตามที่ตั้งที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน ในระดับเมือง ดังนี้

- ย่านกำแพงเมืองชั้นใน (Inner Wall) มีพัฒนาการมาจากการเป็นที่อยู่อาศัยของกษัตริย์และขุนนางในสมัยก่อน ซึ่งมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นจำนวนมาก เนื่องจากความเชื่อในเรื่องการทำบุญด้วยการสร้างวัดและทำให้มีบุญบารมีมาก
- ย่านกำแพงเมืองชั้นนอก (Outer Wall) มีพัฒนาการมาจากการเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนช่างฝีมือ ปัจจุบันมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องงานช่างฝีมือ
- ย่านเชิงดอยสุเทพ ที่อยู่ด้านตะวันตกของเมือง จากเขตคูเมืองเก่าไปจนถึงเชิงดอยสุเทพ มีพัฒนาการมาจากการเป็นที่ตั้งของเวียงโบราณและศาสนสถาน ต่อมาพัฒนาเป็นสถาบันการศึกษาและสถาบันราชการ ปัจจุบันมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเวียงโบราณและศาสนา

- ย่านริมแม่น้ำปิง มีพัฒนาการมาจากเป็นพื้นที่พักของพ่อค้าวัวต่างๆ ที่นำสินค้ามาค้าขายกับเมืองเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อการคมนาคมทางน้ำเจริญรุ่งเรืองเป็นชุมชนค้าขายริมน้ำ และเป็นชุมชนเกษตรกรรม

ตารางที่ 5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้ง ขนาดชุมชน รูปแบบประเด็นการจัดการ รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกวัฒนธรรม รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม

ชุมชน	ที่ตั้งของชุมชน	จำนวนครัวเรือน	ขนาดชุมชน	รูปแบบประเด็นการจัดการ	รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดก	รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม	รูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม
เชียงใหม่	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	146	เล็ก	1	2	1	1
ลำปาง	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	166	ใหญ่	1	2	1	1
วัดหมื่นเงินกอง	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	73	เล็ก	1	3	2	2
วัดพันอ้น	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	80	เล็ก	1	2	2	2
พวกแต้ม	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	89	เล็ก	1	3	1	1
บ้านปิง	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	105	เล็ก	4	3	2	2
วัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	131	เล็ก	4	3	1	2
ช่างแต้ม	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	58	เล็ก	2	3	2	2
ควรรค่าม้าสามัคคีพัฒนา	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	100	เล็ก	4	3	2	2
วัดผ้าขาว	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	87	เล็ก	3	3	2	2
หมื่นตุม	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	120	เล็ก	4	3	2	3
บวกวาด	ย่านท่าแพเมืองชั้นใน	120	เล็ก	4	3	2	2
วัดศรีสุพรรณ	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	134	เล็ก	1	2	1	1
วัดชมพูช้างม่อย	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	466	ใหญ่	1	2	1	1
หมื่นสรวบ้านวัวลาย	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	139	เล็ก	1	2	1	1
วัดเซตวัน	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	42	เล็ก	1	2	1	1
วัดดาวดึงษ์	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	159	ใหญ่	1	2	1	1
วัดนันทาราม	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	126	เล็ก	1	2	1	1
วัดธาตุคำ	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	185	ใหญ่	3	3	2	2
ช่างซ้อ	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	146	เล็ก	3	3	1	2
ลอยเคราะห์	ย่านท่าแพเมืองชั้นนอก	101	เล็ก	4	3	2	3
บ้านวัดเกต	ย่านริมแม่น้ำปิง	401	ใหญ่	1	1	1	1
ชัยมงคลบ้านเม็ง	ย่านริมแม่น้ำปิง	59	เล็ก	3	3	2	2
ฟ้าฮ่าม	ย่านริมแม่น้ำปิง	200	ใหญ่	1	3	1	1
ศรีสร้อยทรายมูล	ย่านริมแม่น้ำปิง	96	เล็ก	2	2	1	2
ช่างคลาน	ย่านริมแม่น้ำปิง	127	เล็ก	4	3	2	3
สวนดอก	ย่านเชิงดอยสุเทพ	198	ใหญ่	1	2	1	1

ที่มา : เทศบาลนครเชียงใหม่, 2553. การสำรวจและการวิเคราะห์

เมื่อนำตัวแปรที่ตั้ง ขนาดชุมชน รูปแบบประเด็นการจัดการ รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม และรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วม ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้การวิเคราะห์ Crosstab เนื่องจากตัวแปรเหล่านี้ มีระดับการวัดเป็นแบบนามบัญญัติ (Nominal Scale) การวิเคราะห์ crosstabs นี้สามารถวัดความสัมพันธ์ของตัวแปรนามบัญญัติสองตัว และสามารถวัดระดับความสัมพันธ์ได้ แต่ไม่สามารถระบุทิศทางได้

ตารางที่ 5.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้ง รูปแบบประเด็นการจัดการ รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการ รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมและขนาดชุมชน

Contingency Coefficient	P_Manage	P_Stake	P_Process	P_Level	Size
Location	0.431 (0.722)	0.524 (0.117)	0.397 (0.169)	0.429 (0.413)	0.413 (0.135)

ที่มา : การวิเคราะห์

หมายเหตุ	Location	คือ	ที่ตั้งชุมชน
	P_Manage	คือ	รูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
	P_Stake	คือ	รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
	P_Process	คือ	รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม
	P_Level	คือ	รูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วม
	Size	คือ	ขนาดชุมชน ในที่นี้แบ่งเป็น 2 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่ (ตั้งแต่ 150 ครัวเรือนขึ้นไป) ขนาดเล็ก (น้อยกว่า 150 ครัวเรือน) (จากเกณฑ์การแบ่งขนาดชุมชนของเทศบาลนครเชียงใหม่ 2553)

จากการวิเคราะห์ตารางไขว้ (crosstabs) ในตารางที่ 5.13 พบว่า ที่ตั้งชุมชนมีความสัมพันธ์กับรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วม และขนาดชุมชน ในระดับปานกลาง โดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.390 – 0.530 โดยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับที่ตั้งของชุมชนมากที่สุด คือ รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รองลงมาเป็นรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วม ขนาดของชุมชน และรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ตามลำดับ

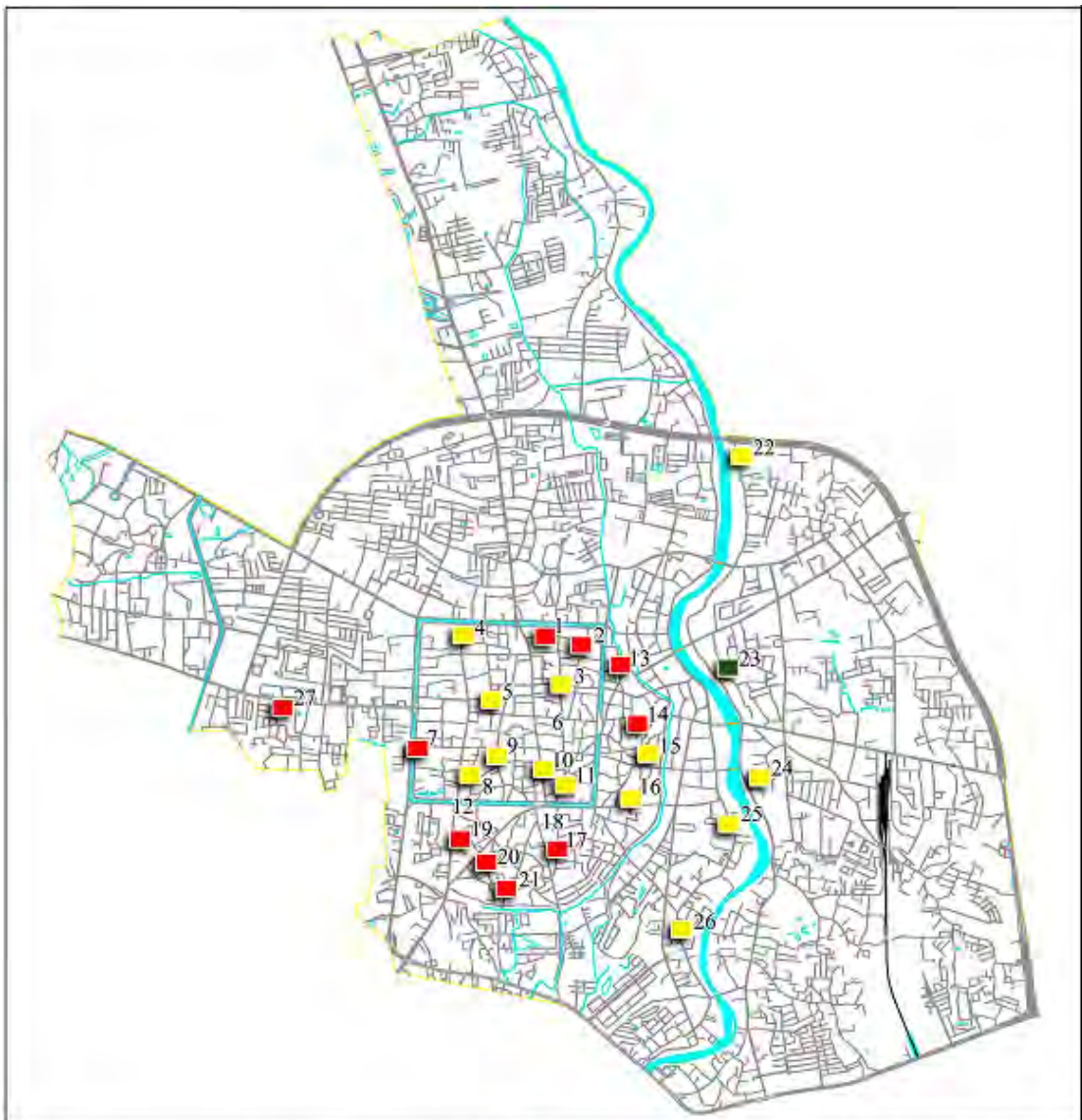
เมื่อนำผลจากตารางที่ 5.3 และตารางที่ 5.4 มาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยนำผลรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมวิเคราะห์ร่วมกับที่ตั้งชุมชน พบว่า

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นใน มีทั้งหมด 12 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเชียงมัน ชุมชนลำช้าง ชุมชนบ้านปิง ชุมชนวัดพันอ้น ชุมชนหมื่นตุม ชุมชนวัดผ้าขาว ชุมชนควรคำม้า สามีคคีพัฒนา ชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายสามีคคี ชุมชนช่างแต้ม ชุมชนพวกแต้ม ชุมชนวัดหมื่นเงินกอง ชุมชนบวกดาด เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 2 และ 3 โดยชุมชนส่วนใหญ่ในย่านประวัติศาสตร์กำแพงเมืองชั้นใน มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 3 ที่ประกอบด้วยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อาศัย ชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน และภาครัฐ สำหรับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มที่มีอิทธิพลมี 5 กลุ่ม คือ กลุ่มสถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระนอกชุมชน และกลุ่มไม่ใช่องค์การนอกชุมชน

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีทั้งหมด 9 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดชมพู ช้างม่อย ชุมชนเซตวัน ชุมชนช่างส้อม ชุมชนลอยเคราะห์ ชุมชนวัดดาวดึงษ์ ชุมชนวัดธาตุคำ ชุมชนหมื่นสารบ้านวัวลาย ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนวัดนันทาราม เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 2 และ 3 โดยชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2 และส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ทางด้านใต้ของกำแพงเมืองชั้นใน และรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มี 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อาศัยชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มไม่ใช่องค์การในชุมชน และภาครัฐ สำหรับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มที่มีอิทธิพลมี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มสถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระ และกลุ่มทางการนอกชุมชน

ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิง มีทั้งหมด 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนฟ้าฮ่าม ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง ชุมชนช่างคลาน เป็นชุมชนที่อยู่ตามแนว 2 ฝั่งแม่น้ำปิง เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3

รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1, 2 และ 3 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 1 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดเกต รูปแบบที่ 2 มีชุมชน 1 ชุมชน คือ ชุมชนฟ้าฮ่าม และรูปแบบที่ 3 มีชุมชน 3 ชุมชน จะเห็นได้ว่า ชุมชนส่วนใหญ่ในย่านริมแม่น้ำปิง มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 3 ที่ประกอบด้วยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มี 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อยู่อาศัยชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน และภาครัฐ สำหรับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มที่มีอิทธิพลมี 5 กลุ่ม คือ กลุ่มสถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระนอกชุมชน และกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 5.2 การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> รูปแบบที่ 1 รูปแบบที่ 2 รูปแบบที่ 3 	
<p>ที่มา : จากการวิเคราะห์</p>	<p>มาตราส่วน</p>

ชุมชนที่ตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพ ที่มีการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสถาบันการศึกษา และสถาบันราชการ มี 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสวนดอก เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบผู้มีส่วนบพาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนสวนดอกมีรูปแบบผู้มีส่วนบพาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยผู้มีส่วนบพาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มพื้นฐานของการมีส่วนร่วม มี 5 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อยู่อาศัยชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน และภาครัฐ สำหรับผู้มีส่วนบพาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มที่มีอิทธิพล 4 กลุ่ม คือ กลุ่มสถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระ และกลุ่มทางการนอกชุมชน

การวิเคราะห์รูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกับที่ตั้งชุมชน พบว่า

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นใน ทั้งหมด 12 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 4 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1, 2, 3 และ 4 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 5 ชุมชน รูปแบบที่ 2 มี 1 ชุมชน รูปแบบที่ 3 มี 1 ชุมชน และรูปแบบที่ 4 มีชุมชน 5 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นใน มีรูปแบบประเด็นการจัดการรูปแบบที่ 1 และ 4 โดยรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วย การจัดการมรดกวัฒนธรรม 5 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน และรูปแบบที่ 4 ประกอบด้วยการจัดการมรดกวัฒนธรรม 3 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน และด้านการลงทุน

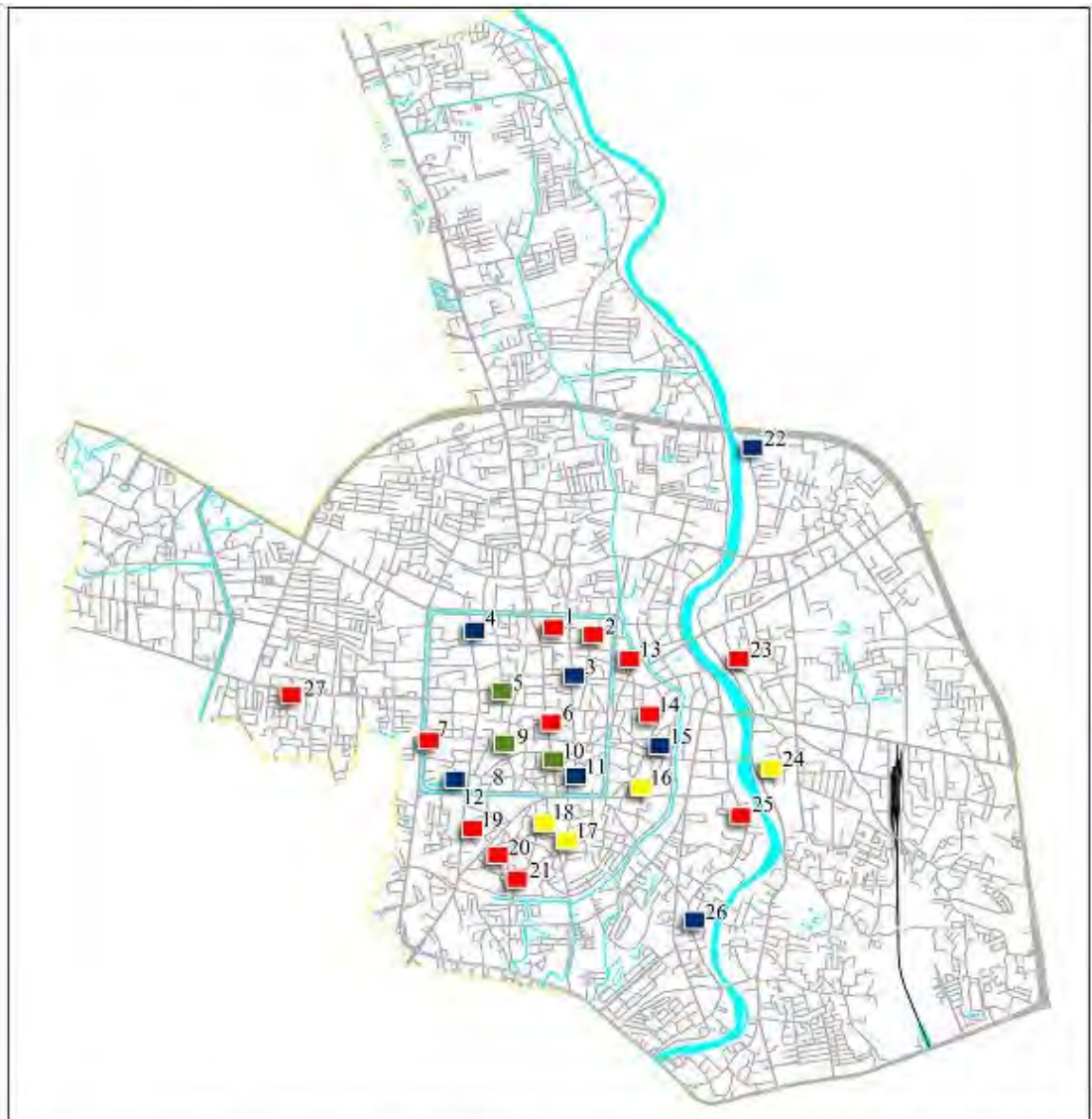
ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอกมีทั้งหมด 9 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1, 3 และ 4 โดยรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 6 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ทางด้านใต้ของกำแพงเมืองชั้นใน รูปแบบที่ 3 มี 2 ชุมชน และรูปแบบที่ 4 มีชุมชน 1 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีรูปแบบประเด็นการจัดการรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยการจัดการมรดกวัฒนธรรม 5 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านริมแม่น้ำปิง มีทั้งหมด 5 ชุมชน เป็นชุมชนที่อยู่ตามแนว 2 ฝั่งแม่น้ำปิง เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 4 รูปแบบ คือรูปแบบที่

1, 2, 3 และ 4 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนฟ้าฮ่าม ที่อยู่ทางตอนเหนือ ประกอบด้วย การจัดการมรดกวัฒนธรรม 5 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน รูปแบบที่ 2 มีชุมชน 1 ชุมชน ประกอบด้วย การจัดการมรดกวัฒนธรรม 4 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการเงิน และด้านการศึกษาและการฝึกอบรม รูปแบบที่ 3 มีชุมชน 1 ชุมชน ประกอบด้วย การจัดการมรดกวัฒนธรรม 4 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน และรูปแบบที่ 4 มีชุมชนข้างคลาน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นนับถือศาสนาอิสลาม ศูนย์กลางชุมชนเป็นมัสยิด ประกอบด้วย การจัดการมรดกวัฒนธรรม 3 ด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน และด้านการลงทุน

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านเชิงดอยสุเทพ ได้แก่ ชุมชนสวนดอก เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนสวนดอกมีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยการจัดการมรดกวัฒนธรรม 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งชุมชนสวนดอกนี้เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่ง มีเวียงสวนดอกตอนใต้ อยู่ในชุมชนมีผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยม ปัจจุบันแนวกำแพงด้านใต้ที่อยู่ในชุมชนสวนดอก ยังมีแนวกำแพงบางส่วนยังสมบูรณ์อยู่บางส่วนถูกทำลายลงแล้ว โดยมีวัดสวนดอกเป็นศูนย์กลางเวียงและเป็นพระอารามหลวงในสมัยราชวงศ์มังราย ปัจจุบันภายในวัดมีกุ๋เจ้านายในราชสกุล ณ เชียงใหม่ (วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, 2547) วัดสวนดอกขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. 2478

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

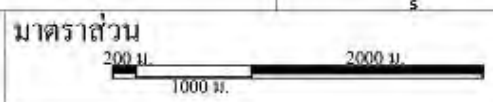
แผนที่ 5.3 การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

สัญลักษณ์

- รูปแบบที่ 1
- รูปแบบที่ 2
- รูปแบบที่ 3
- รูปแบบที่ 4

ที่มา : จากการวิเคราะห์

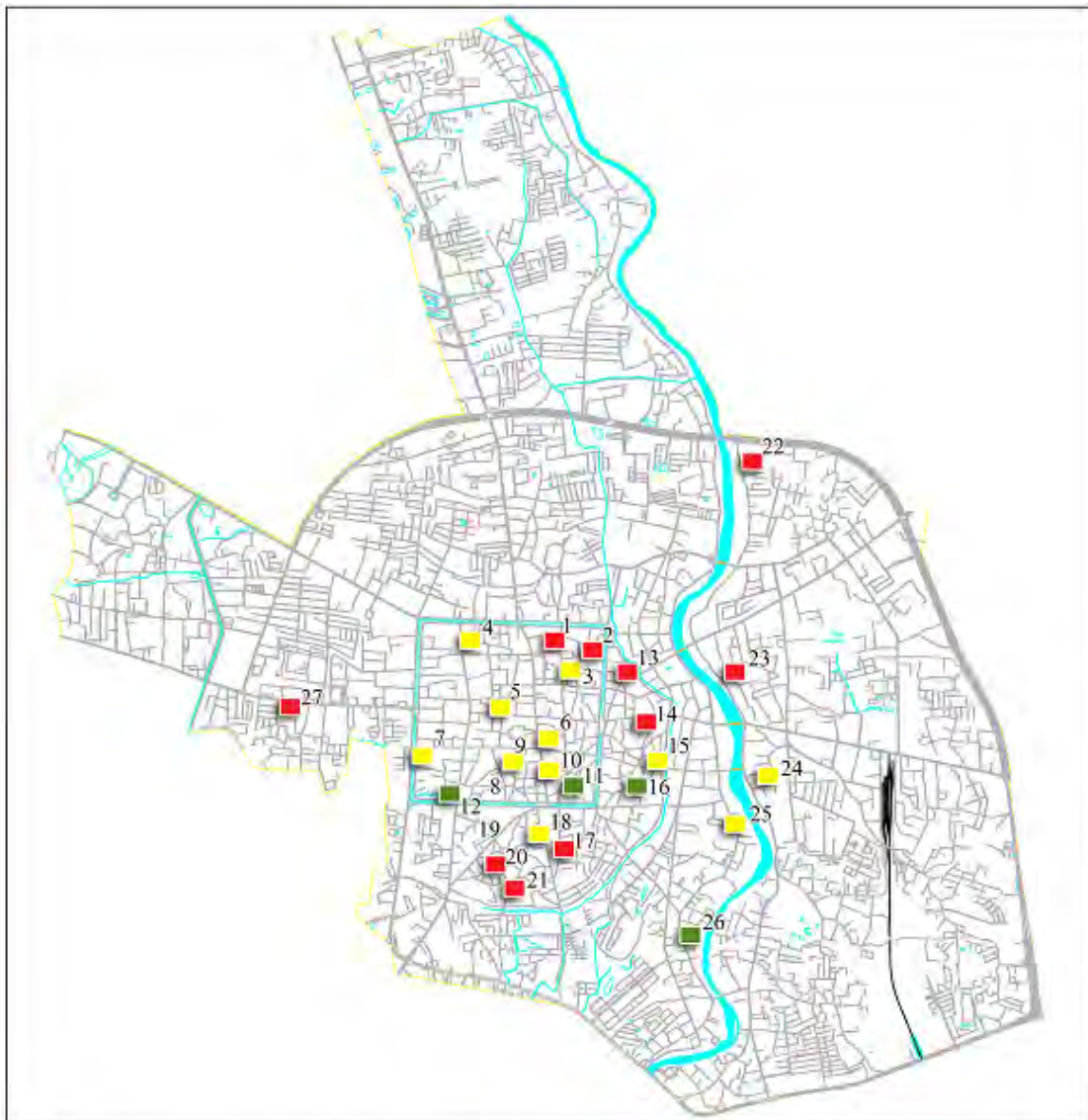
ส่วนการนำผลรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาวิเคราะห์ร่วมกับที่ตั้งชุมชน พบว่า

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นในมีทั้งหมด 12 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนในย่านนี้มีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมทั้ง 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1, 2 และ 3 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 3 ชุมชน รูปแบบที่ 2 มีชุมชน 8 ชุมชน และรูปแบบที่ 3 มีชุมชน 1 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นในมีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 2 ที่ประกอบด้วยระดับขั้นพื้นฐาน 4 ระดับขั้น คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูล ระดับขั้นการรับฟังความคิดเห็น ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกันและระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ ส่วนระดับขั้นที่มีอิทธิพลมี 2 ระดับขั้น ประกอบด้วยระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีทั้งหมด 9 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนในย่านนี้มีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมทั้ง 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1, 2 และ 3 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 6 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ทางด้านใต้ของกำแพงเมืองชั้นใน รูปแบบที่ 2 มีชุมชน 2 ชุมชน และรูปแบบที่ 3 มีชุมชน 1 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยระดับขั้นพื้นฐาน ทั้ง 6 ระดับ คือ ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการให้ข้อมูล ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการรับฟังความคิดเห็น ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมปฏิบัติ ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับการมีส่วนร่วมขั้นการควบคุมโดยประชาชน

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านริมแม่น้ำปิง มีทั้งหมด 5 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนในย่านนี้มีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมทั้ง 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1, 2 และ 3 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนฟ้าฮ่าม ที่อยู่ทางตอนเหนือ รูปแบบที่ 2 มีชุมชน 2 ชุมชน และรูปแบบที่ 3 มีชุมชน 1 ชุมชน คือ ชุมชนข้างคลาน ซึ่งคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นนับถือศาสนาอิสลาม

ชุมชนที่ตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพ มีการใช้พื้นที่ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นสถานบันการศึกษาและสถานราชการ มี 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสวนดอก เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนสวนดอก มีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยระดับขั้นพื้นฐาน ทั้ง 6 ระดับ คือ ระดับการมีส่วนร่วมขั้นการให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติ การร่วมติดตามและตรวจสอบ และควบคุมโดยประชาชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 5.4 การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วม

สัญลักษณ์

- รูปแบบที่ 1
- รูปแบบที่ 2
- รูปแบบที่ 3

ที่มา : จากการวิเคราะห์

มาตราส่วน
 200 ม. 1000 ม. 2000 ม.

ส่วนการนำผลรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมา
วิเคราะห์ร่วมกับที่ตั้งชุมชน พบว่า

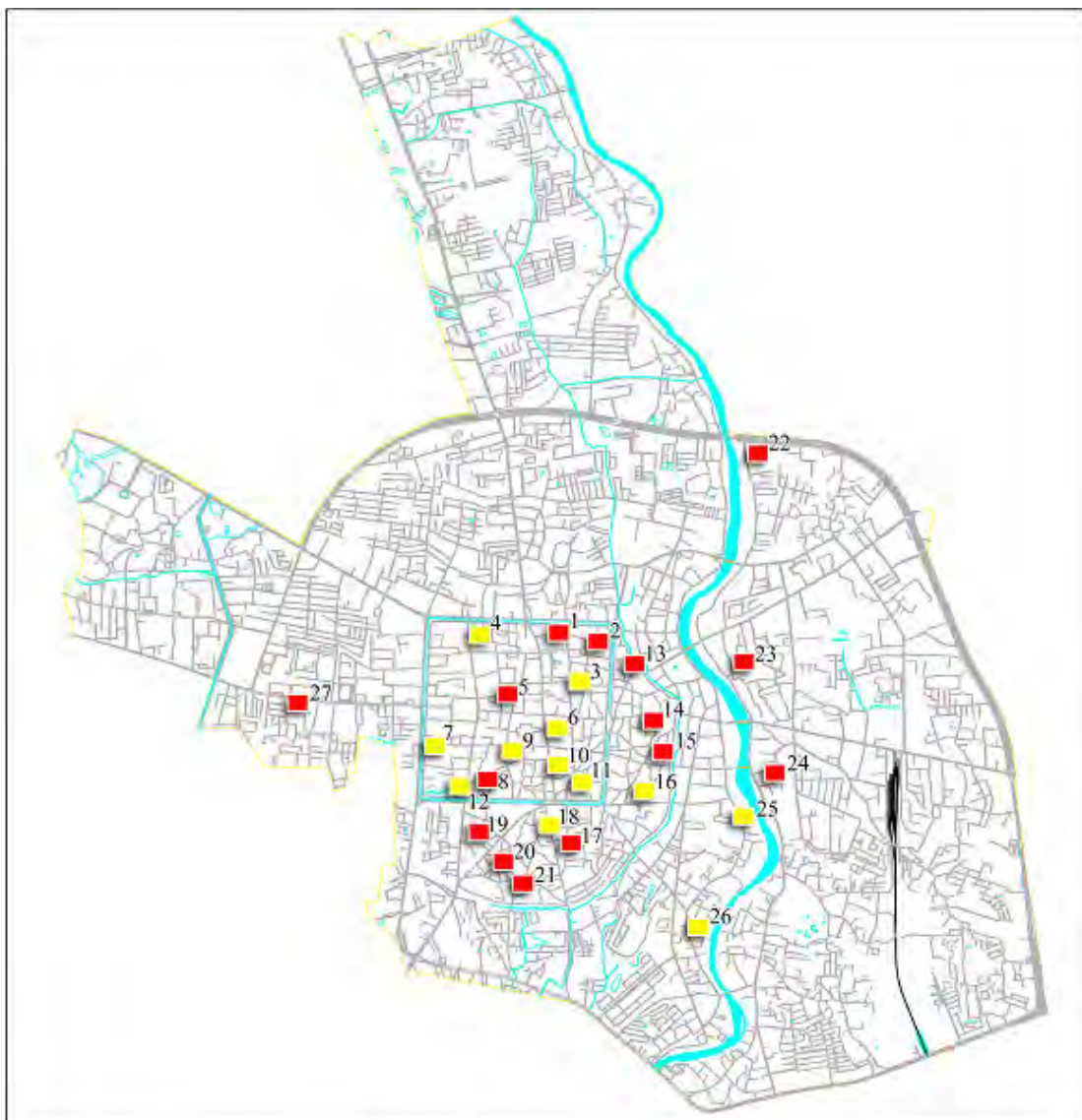
ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นใน ทั้งหมด 12 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 4 ชุมชน และรูปแบบที่ 2 มีชุมชน 8 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นใน มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 2 ที่ประกอบด้วยกระบวนการพื้นฐาน 3 ขั้นตอน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการวางแผน และกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการปฏิบัติ

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีทั้งหมด 9 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 7 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ทางด้านใต้ของกำแพงเมืองชั้นใน และรูปแบบที่ 2 มีชุมชน 2 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยกระบวนการพื้นฐาน 4 ขั้นตอน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการวางแผน กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการประเมินผล

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านริมแม่น้ำปิง ทั้งหมด 5 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมพบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 โดยในรูปแบบที่ 1 มีชุมชน 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดเกต ชุมชนฟ้าฮ่าม และชุมชนศรีสร้อยทรายมูล ที่อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง และรูปแบบที่ 2 มีชุมชน 2 ชุมชน คือ ชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง และชุมชนช้างคลาน ที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านเชิงดอยสุเทพ มี 1 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนสวนดอก เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนสวนดอก มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยกระบวนการพื้นฐาน 4 ขั้นตอน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการริเริ่ม กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการวางแผน กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมขั้นตอนการประเมินผล

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 5.5 การจัดกลุ่มชุมชนตามรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ รูปแบบที่ 1 ■ รูปแบบที่ 2 	
<p>ที่มา : จากการวิเคราะห์</p>	<p>มาตราส่วน </p>

สำหรับการนำผลขนาดของชุมชนมาวิเคราะห์ร่วมกับที่ตั้งชุมชน พบว่า

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นใน ทั้งหมด 12 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับขนาดของชุมชน พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีขนาดของชุมชนทั้ง 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก โดยขนาดใหญ่มีชุมชน 1 ชุมชน คือ ชุมชนลำช้าง และขนาดเล็กมี 11 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นในเป็นชุมชนขนาดเล็ก เนื่องจากพื้นที่มีอยู่อย่างจำกัดและมีหลายชาติพันธุ์ ทำให้ขนาดของชุมชนในกำแพงเมืองชั้นในมีจำนวนครัวเรือนต่อชุมชนไม่มากนัก

ชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก มีทั้งหมด 9 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับขนาดของชุมชน พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีชุมชนทั้ง 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่และขนาดเล็ก โดยขนาดใหญ่มีชุมชน 3 ชุมชน และขนาดเล็กมีชุมชน 6 ชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนส่วนใหญ่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอกเป็นชุมชนขนาดเล็ก เนื่องจากพื้นที่มีอยู่อย่างจำกัดและมีหลายชาติพันธุ์ ทำให้ขนาดของชุมชนในกำแพงเมืองชั้นนอกมีจำนวนครัวเรือนต่อชุมชนไม่มากนัก

ชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิง มีทั้งหมด 5 ชุมชน เมื่อวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์กับขนาดของชุมชน พบว่า ชุมชนในย่านนี้ มีชุมชนทั้ง 2 ขนาด คือ ขนาดใหญ่มี 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนฟ้าฮ่าม ที่อยู่ทางตอนเหนือ และขนาดเล็กมี 3 ชุมชน ส่วนชุมชนที่ตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพมีชุมชนสวนดอกเป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีจำนวนครัวเรือน 198 ครัวเรือน

สรุปผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้งชุมชน และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (ตารางที่ 5.5)

ตารางที่ 5.5 สรุปภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่างที่ตั้ง ขนาดชุมชน และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

องค์ประกอบ	ย่านกำแพงเมืองชั้นใน	ย่านกำแพงเมืองชั้นนอก	ย่านริมแม่น้ำปิง	ย่านเชิงดอยสุเทพ
รูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	รูปแบบที่ 1 และ 4	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 1, 2, 3 และ 4	รูปแบบที่ 1
รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	รูปแบบที่ 3	รูปแบบที่ 2	รูปแบบที่ 1,3	รูปแบบที่ 2
รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม	รูปแบบที่ 2	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 1, 2	รูปแบบที่ 1
รูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม	รูปแบบที่ 2	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 1, 2, 3	รูปแบบที่ 1
ขนาดของชุมชน	ขนาดเล็ก	ขนาดเล็ก	ขนาดเล็กและขนาดใหญ่	ขนาดใหญ่

ที่มา : การวิเคราะห์

จะเห็นได้ว่า ชุมชนที่อยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นใน ส่วนใหญ่มีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วยด้านกายภาพ การเงิน และการลงทุน รูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 3 ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐาน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน ภาครัฐ และกลุ่มที่มีอิทธิพล ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 2 มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการริเริ่ม การวางแผนและการปฏิบัติ รูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยระดับขั้นพื้นฐาน 4 ระดับขั้น ได้แก่ การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และการร่วมปฏิบัติ ส่วนระดับขั้นที่มีอิทธิพล มี 2 ระดับขั้น ได้แก่ การร่วมติดตามและตรวจสอบ และการควบคุมโดยประชาชน และส่วนใหญ่เป็นชุมชนขนาดเล็ก

ส่วนชุมชนที่อยู่ในย่านกำแพงเมืองชั้นนอก ส่วนใหญ่มีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน รูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐาน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ภาครัฐ และกลุ่มที่มีอิทธิพล ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการริเริ่ม การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามและประเมินผล รูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 มีระดับขั้นพื้นฐาน 6 ระดับ ได้แก่ การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติ การร่วมติดตามและตรวจสอบ และการควบคุมโดยประชาชน และส่วนใหญ่เป็นชุมชนขนาดเล็ก

สำหรับชุมชนในย่านริมแม่น้ำปิง มีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย คือ รูปแบบที่ 1 เป็นชุมชนที่อยู่ทางตอนเหนือ รูปแบบที่ 2, 3 และ 4 มีรูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยคนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน ภาครัฐ นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน และรูปแบบที่ 3 ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐาน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน ภาครัฐ และกลุ่มที่มีอิทธิพล ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน มีกระบวนการมีส่วนร่วมและระดับขั้นการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย โดยรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 เป็นชุมชนที่อยู่ทางฝั่งตะวันออก

ของแม่น้ำปิง และรูปแบบที่ 2 เป็นที่อยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง ส่วนรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วมมี 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1, 2 และ 3 รวมทั้งเป็นชุมชนขนาดเล็กและชุมชนขนาดใหญ่ โดยชุมชนที่อยู่ทางตอนเหนือเป็นชุมชนขนาดใหญ่ เนื่องจากเดิมพื้นที่ทางตอนเหนือส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองได้มาก ประกอบกับพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่จะอยู่ทางตอนล่างที่มีการเข้าถึงสะดวกทั้งทางรถไฟและทางรถยนต์

ชุมชนที่อยู่ในย่านเชิงดอยสุเทพ มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2 มีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 1 มีรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 และเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งมีเพียงชุมชนเดียว จึงไม่สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้

สรุปได้ว่า ที่ตั้งชุมชนที่แตกต่างกันนั้น มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการที่แตกต่างกัน โดยมีรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมและรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันเป็นส่วนประกอบที่แตกต่างกัน

5.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน

เมื่อนำตัวแปรประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในแต่ละด้าน และองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับชั้นการมีส่วนร่วม กลไกการมีส่วนร่วม มาพิจารณาถึงความสัมพันธ์กัน (relation) โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ได้ผลดังแสดงในตารางที่ 5.6 และแผนภูมิที่ 5.14

ตารางที่ 5.6 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

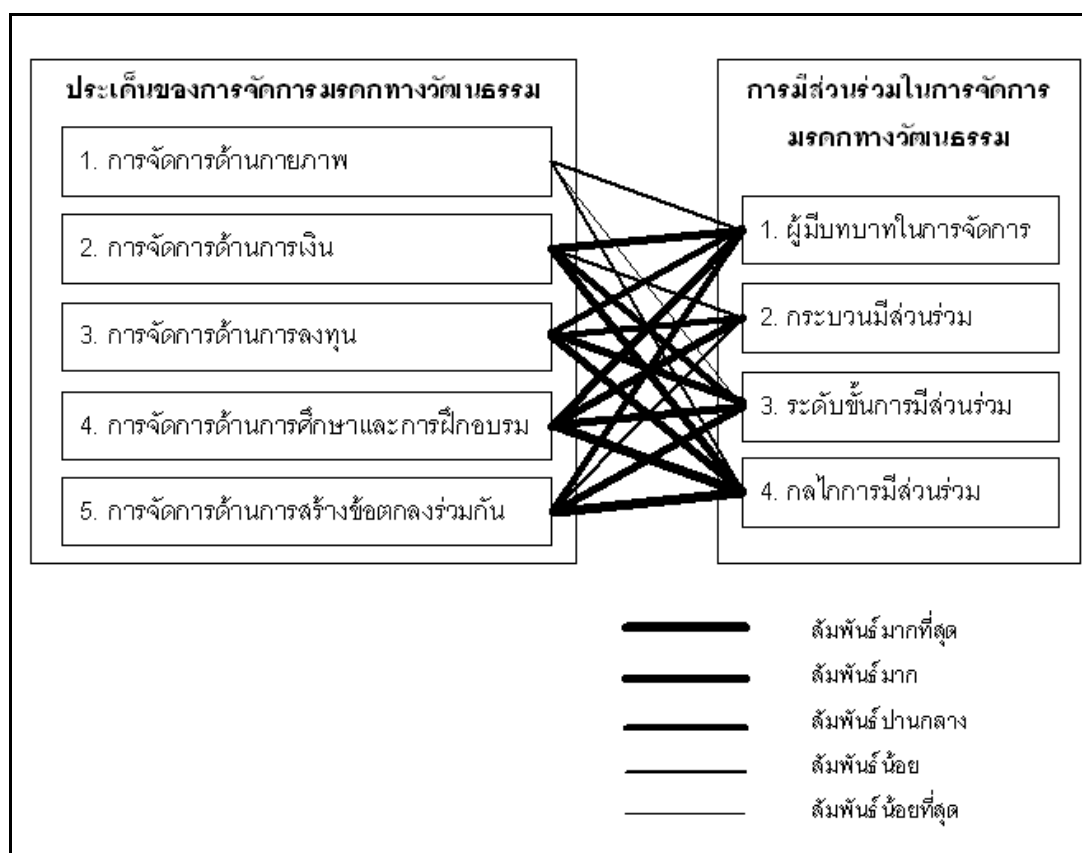
ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ			
	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	กลไกการมีส่วนร่วม
Pearson Correlation (Sig. (1-tailed))				
การจัดการด้านกายภาพ	.486 (.005)	.263 (.092)	.354 (.035)	.460 (.008)
การจัดการด้านการเงิน	.636 (.000)	.450 (.009)	.546 (.002)	.689 (.000)

ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ			
	ผู้มีบทบาทในการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรม	กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	กลไกการมีส่วนร่วม
Pearson Correlation (Sig. (1-tailed))				
การจัดการด้านการลงทุน	.588 .001	.558 .001	.657 .000	.675 .000
การจัดการด้านการศึกษา และการฝึกอบรม	.680 .000	.608 .000	.643 .000	.735 .000
การจัดการด้านการสร้าง ข้อตกลงร่วมกัน	.574 .001	.411 .017	.666 .000	.787 .000

ที่มา : การวิเคราะห์

แผนภูมิที่ 5.14 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.6 และแผนภูมิที่ 5.14 จะพบว่า รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ดังนี้

- การจัดการด้านกายภาพ มีความสัมพันธ์กับ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ระดับขั้นการมีส่วนร่วม และกลไกการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการเงิน มีความสัมพันธ์กับ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับขั้นการมีส่วนร่วม และกลไกการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการลงทุน มีความสัมพันธ์กับ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับขั้นการมีส่วนร่วม และกลไกการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับขั้นการมีส่วนร่วม และกลไกการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีความสัมพันธ์กับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับขั้นการมีส่วนร่วมและกลไกการมีส่วนร่วม

โดยรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีความสัมพันธ์มากที่สุด (ค่า correlation > 0.7) ได้แก่

- การจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม กับ กลไกการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน กับ กลไกการมีส่วนร่วม

ความสัมพันธ์มาก (ค่า correlation > 0.6) ได้แก่

- การจัดการด้านการเงิน กับ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

- การจัดการด้านการเงิน กับ กลไกการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการลงทุน กับ ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการลงทุน กับ กลไกการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรมกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

- การจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม กับ กระบวนการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม กับ ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน กับ ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

ความสัมพันธ์ปานกลาง (ค่า correlation > 0.5) ได้แก่

- การจัดการด้านการเงิน กับ ระดับขั้นการมีส่วนร่วม

- การจัดการด้านการลงทุน กับ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- การจัดการด้านการลงทุน กับ กระบวนการมีส่วนร่วม
- การจัดการด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกันกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทาง

วัฒนธรรม

ความสัมพันธ์น้อย (ค่า correlation > 0.4) ได้แก่

- การจัดการด้านกายภาพ กับ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- การจัดการด้านกายภาพ กับ กลไกการมีส่วนร่วม
- การจัดการด้านการเงิน กับ กระบวนการมีส่วนร่วม
- การจัดการด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน กับ กระบวนการมีส่วนร่วม

ความสัมพันธ์น้อยที่สุด (ค่า correlation > 0.3) ได้แก่

- การจัดการด้านกายภาพ กับ ระดับชั้นการมีส่วนร่วม

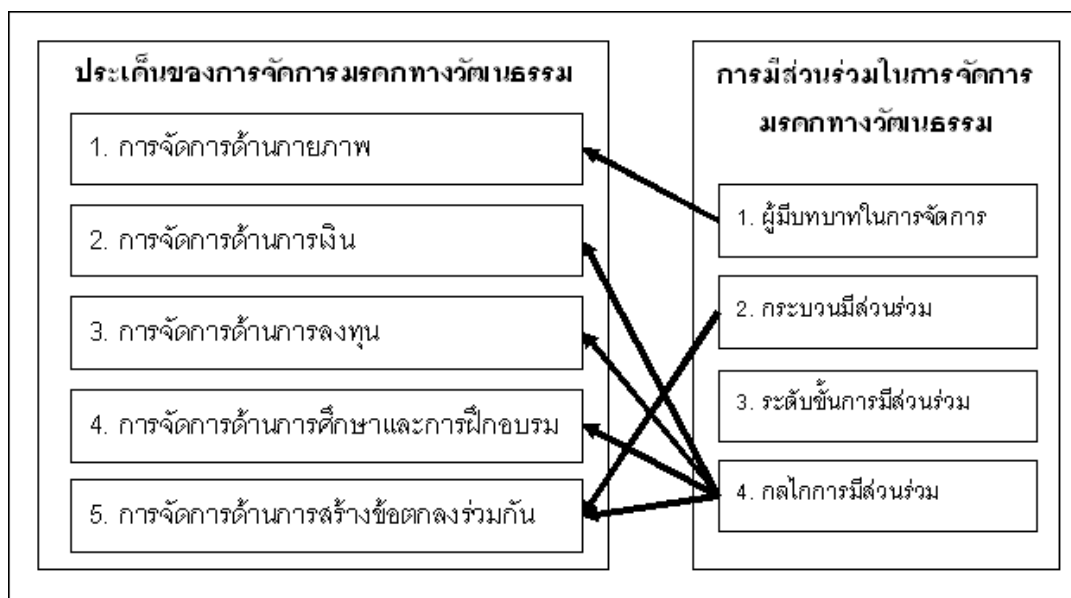
เมื่อนำตัวแปรรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ตัวแปรองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการเป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นตัวแปรตามได้ผลดังตารางที่ 5.7 และแผนภูมิที่ 5.15

ตารางที่ 5.7 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ			
	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	กลไกการมีส่วนร่วม
Sig. (Beta)				
การจัดการด้านกายภาพ	0.010 (0.486)	.969	.604	.310
การจัดการด้านการเงิน	.106	.228	.249	.000 (0.689)
การจัดการด้านการลงทุน	.309	.700	.556	.001 (.548)
การจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม	.132	.912	.091	.000 (.537)
การจัดการด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน	.451	.001 (-.640)	.627	.000 (1.303)

ที่มา : การวิเคราะห์

แผนภูมิที่ 5.15 แสดงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.7 และแผนภูมิที่ 5.15 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ เมื่อพิจารณาถึงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (Beta) พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านกายภาพ คือ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการเงิน คือ กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการลงทุน คือ กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านศึกษาและการฝึกอบรม คือ กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมและกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยปัจจัยกลไกการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลมากที่สุด ทั้งนี้จะเห็นว่า กระบวนการมีส่วนร่วมมีผลทางลบกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน นั่นคือ ถ้ากระบวนการมีส่วนร่วมมาก จะทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกันลดลง

เมื่อนำตัวแปรประเด็นการจัดการ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วม ระดับชั้นการมีส่วนร่วม กลไกการมีส่วนร่วม มาวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เนื่องจาก

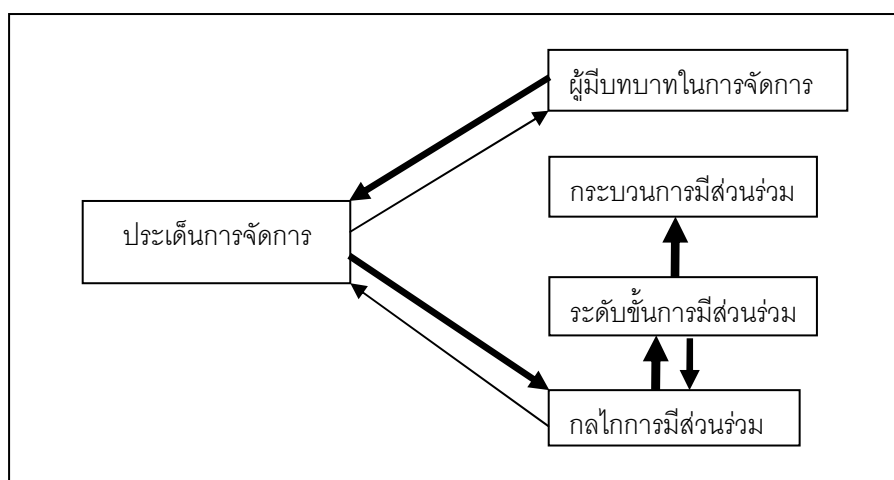
การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ สามารถบอกประสิทธิภาพของตัวแปรอิสระ ทั้งหลายในการพยากรณ์ตัวแปรตามร่วมกัน (วิเชียร เกตุสิงห์, 2534) ได้ผลดังตารางที่ 5.8

ตารางที่ 5.8 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ				
	ประเด็นการจัดการ	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกวัฒนธรรม	กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	กลไกการมีส่วนร่วม
Sig. (Beta)					
ประเด็นการจัดการ		0.037 (0.306)	0.106	0.674	0.000 (0.627)
ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	0.000 (0.726)		0.236	0.625	0.405
กระบวนการมีส่วนร่วม	0.838	0.379		0.000 (0.824)	0.193
ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	0.558	0.635	0.056		0.000 (0.900)
กลไกการมีส่วนร่วม	0.001 (0.382)	0.480	0.073	0.000 (0.625)	

ที่มา : การวิเคราะห์

แผนภูมิที่ 5.16 แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกวัฒนธรรมภาพรวม

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.8 และแผนภูมิที่ 5.16 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า มีตัวแปรที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของคะแนนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มี 2 ตัวแปร โดยมีความสำคัญตามลำดับ คือ กลไกการมีส่วนร่วม และผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งตัวแปรเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกวัฒนธรรมในทางบวก จึงกล่าวได้ว่า ถ้าตัวแปรทั้ง 2 มาก จะมีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมากตามไปด้วย เมื่อพิจารณาถึงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (Beta) พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพล ที่สามารถอธิบายรูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ดีที่สุด คือ กลไกการมีส่วนร่วม (Beta = 0.627) รองลงมาเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Beta = 0.306)

ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพล ที่สามารถอธิบายรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมได้ดีที่สุด คือ ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Beta = 0.726) ตัวแปรที่มีอิทธิพล ที่สามารถอธิบายรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ได้ดีที่สุด คือ ระดับชั้นการมีส่วนร่วม (Beta = 0.824) ตัวแปรที่มีอิทธิพล ที่สามารถอธิบายรูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม ได้ดีที่สุด คือ กลไกการมีส่วนร่วม (Beta = 0.900) สำหรับตัวแปรที่มีอิทธิพล ที่สามารถอธิบายรูปแบบกลไกการมีส่วนร่วม ได้ดีที่สุด คือ ระดับชั้นการมีส่วนร่วม (Beta = 0.625) รองลงมาเป็น ประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (Beta = 0.382)

จากการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า ประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อประเด็นการจัดการในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้ามีประเภทผู้มีส่วนได้เสียมากมีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาก โดยเฉพาะประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่อยู่ในกลุ่มที่มีอิทธิพล มีผลต่อประเด็นการจัดการในลักษณะที่ว่าประเภทผู้มีส่วนได้เสียในกลุ่มที่มีอิทธิพลมีมากขึ้นประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมก็มากขึ้นตามไปด้วย และประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อกลไกการมีส่วนร่วม ส่วนกลไกการมีส่วนร่วมก็จะมีอิทธิพลต่อระดับชั้นการมีส่วนร่วม และระดับชั้นการมีส่วนร่วมมีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วม

ตารางที่ 5.9 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน	84.953	16.067	.727	5.288	.000

ตัวแปรตาม : การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : การวิเคราะห์

ตารางที่ 5.10 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	31.199	5.760	.735	5.416	.000

ตัวแปรตาม : การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.9 และ 5.10 จะพบว่า ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพล ที่ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน คือ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มคนภายในชุมชน (insider) และเมื่อพิจารณาในรายละเอียด ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทกลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน เป็นตัวแปรที่ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน อาทิ กลุ่มศรัทธาวัด เป็นต้น ซึ่งคนในกลุ่มนี้ จะมีผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ เป็นต้น เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด และมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากระบบวัฒนธรรมของไทย จะมีลักษณะของการให้ความสำคัญกับตัวบุคคลเป็นหลัก และมีลักษณะของความผูกพันทางใจ (ศ.ดร. ไพฑูริย์ ช่างเขียน 2532) และมีส่วนช่วยให้งานการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน ลุล่วงไปได้ (บำรุง บุญปัญญา 2549)

ตารางที่ 5.11 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

การจัดการมรดก วัฒนธรรม	กลุ่มไม่เป็น ทางการใน ชุมชน	สถานศึกษา ในชุมชน	ภาคเอกชน ในชุมชน	นักวิชาการ อิสระนอก ชุมชน	กลุ่ม ทางการ นอกชุมชน	กลุ่มไม่เป็น ทางการนอก ชุมชน
Pearson Correlation	.735	.614	.294	.497	.283	.162
Sig.	.000	.000	.068	.004	.077	.210

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.11 เมื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า ประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน และนักวิชาการอิสระนอกชุมชน โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน

ตารางที่ 5.12 แสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรย่อยการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
กับตัวแปรองค์ประกอบย่อยของการมีส่วนร่วม

(1) ตารางย่อยที่ 1

Pearson Correlation Sig. (1-tailed)	กลุ่มภายในชุมชน				กลุ่มนอกชุมชน			ระดับชั้นการมีส่วนร่วม		
	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน	กระบวนการขึ้นการประเมินผล	ระดับชั้นการรับความคิดเห็น	ระดับชั้นการประเมินผล	ระดับชั้นการควบคุม
กายภาพแบบทางการ	0.067	.473(**)	-0.013	-0.287	0.1	-0.17	0.036	0.213	0.036	-0.009
การเงินแบบทางการ	0.369	0.006	0.475	0.074	0.309	0.198	0.43	0.143	0.43	0.482
การลงทุนแบบทางการ	.350(*)	.377(*)	0.189	0.043	0.235	-0.032	0.1	.395(*)	0.1	0.32
การศึกษาแบบทางการ	0.037	0.026	0.173	0.416	0.12	0.438	0.31	0.021	0.31	0.052
การตกลงแบบทางการ	.447(**)	0.192	0.085	0.048	-0.095	-0.141	0.224	.354(*)	0.224	0.188
การศึกษาแบบทางการ	0.01	0.169	0.338	0.407	0.318	0.241	0.131	0.035	0.131	0.173
การตกลงแบบทางการ	.640(**)	.671(**)	.357(*)	0.287	0.287	-0.021	.573(**)	0.267	.573(**)	.523(**)
การตกลงแบบทางการ	0	0	0.034	0.073	0.073	0.458	0.001	0.09	0.001	0.003
การตกลงแบบทางการ	.344(*)	0.318	0.215	.369(*)	0.197	0.066	0.194	0.236	0.194	0.282
การตกลงแบบทางการ	0.04	0.053	0.141	0.029	0.162	0.372	0.166	0.118	0.166	0.077
กายภาพแบบไม่เป็นทางการ	.555(**)	.412(*)	0.191	.399(*)	.495(**)	0.152	.340(*)	0.223	.340(*)	.422(*)
การเงินแบบไม่เป็นทางการ	0.001	0.016	0.17	0.02	0.004	0.225	0.041	0.132	0.041	0.014
การลงทุนแบบไม่เป็นทางการ	.524(**)	.413(*)	.446(**)	.437(*)	.347(*)	0.232	.532(**)	0.21	.532(**)	.493(**)
การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ	0.003	0.016	0.01	0.011	0.038	0.122	0.002	0.146	0.002	0.005
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	.808(**)	.639(**)	0.181	.497(**)	0.098	0.157	.594(**)	.420(*)	.594(**)	.564(**)
การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ	0	0	0.183	0.004	0.313	0.217	0.001	0.015	0.001	0.001
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	.588(**)	.447(**)	0.079	.578(**)	0.321	0.165	.551(**)	0.271	.551(**)	.499(**)
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	0.001	0.01	0.348	0.001	0.051	0.206	0.001	0.086	0.001	0.004
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	.469(**)	0.315	0.25	.482(**)	0.075	0.311	.426(*)	.370(*)	.426(*)	.804(**)
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	0.007	0.055	0.104	0.005	0.356	0.057	0.013	0.029	0.013	0

(2) ตารางย่อยที่ 2

Pearson Correlation Sig. (1-tailed)	กลไกระดับขั้นการให้ข้อมูล						กลไกระดับขั้นการรับความคิดเห็น				
	จดหมายข่าวประกาศข่าว	บอกช่วงร่วมกิจกรรมศาสนา	ชี้แจงในการประชุม	พบปะสนทนาในชุมชน	บอกด้วยวาจา	ป้ายประกาศบอร์ด	สนทนากลุ่มย่อย	พบปะช่วงร่วมกิจกรรมศาสนา	การประชุม	สายด่วนสายตรง	ประชาสัมพันธ์
กายภาพแบบทางการ	0.251	0.202	-0.067	-0.059	-0.179	0.025	0.092	0.061	-0.161	0.04	-0.213
การเงินแบบทางการ	0.104	0.156	0.369	0.386	0.185	0.45	0.325	0.381	0.211	0.421	0.143
การลงทุนแบบทางการ	.466(**)	.418(*)	0.1	0.24	0.265	0.116	.472(**)	0.236	0.086	0.299	0.079
การศึกษาแบบทางการ	0.007	0.015	0.31	0.114	0.091	0.282	0.006	0.118	0.335	0.065	0.348
การตกลงแบบทางการ	0.209	.535(**)	0.224	0.153	0.074	0.074	0.302	.446(**)	0.153	-0.134	-0.177
การศึกษาแบบทางการ	0.148	0.002	0.131	0.222	0.357	0.357	0.063	0.01	0.222	0.253	0.189
การตกลงแบบทางการ	0.314	.403(*)	.371(*)	.474(**)	.380(*)	.380(*)	.420(*)	0.269	.474(**)	.564(**)	0.213
การศึกษาแบบทางการ	0.055	0.019	0.028	0.006	0.025	0.025	0.014	0.087	0.006	0.001	0.143
การตกลงแบบทางการ	0.091	.357(*)	0.06	0.236	0.292	.426(*)	.418(*)	0.287	0.097	0.125	0.189
การศึกษาแบบทางการ	0.327	0.034	0.384	0.118	0.07	0.013	0.015	0.073	0.314	0.267	0.173
กายภาพแบบไม่เป็นทางการ	0.298	.337(*)	0.191	0.279	0.258	0.11	0.271	0.301	0.279	.376(*)	.367(*)
การเงินแบบไม่เป็นทางการ	0.066	0.043	0.17	0.08	0.097	0.293	0.086	0.064	0.08	0.026	0.03
การลงทุนแบบไม่เป็นทางการ	.346(*)	0.234	0.25	0.239	0.197	0.267	.422(*)	0.233	.383(*)	.355(*)	.457(**)
การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ	0.038	0.12	0.104	0.115	0.162	0.089	0.014	0.122	0.024	0.035	0.008
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	.495(**)	.324(*)	.335(*)	.376(*)	0.302	0.147	.354(*)	.375(*)	.536(**)	.483(**)	0.319
การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ	0.004	0.05	0.044	0.027	0.063	0.232	0.035	0.027	0.002	0.005	0.052
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	0.319	0.169	.484(**)	.449(**)	0.195	.328(*)	.364(*)	0.132	.587(**)	.392(*)	.471(**)
การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ	0.052	0.2	0.005	0.009	0.165	0.047	0.031	0.255	0.001	0.022	0.007
การตกลงแบบไม่เป็นทางการ	.436(*)	0.101	0.233	0.146	0.198	.388(*)	0.286	0.053	.408(*)	.508(**)	.439(*)
การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ	0.011	0.308	0.121	0.234	0.161	0.023	0.074	0.396	0.017	0.003	0.011

(3) ตารางย่อยที่ 3

Pearson Correlation Sig. (1-tailed)	กลไกระดับชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผน						กลไกระดับชั้นการประเมิน			กลไกระดับชั้นการควบคุม	
	การประชุม	พบปะไม่เป็นทางการ	พบปะช่วงรวมกิจกรรมศาสนา	สนทนากลุ่มย่อย	ประชุมเชิงปฏิบัติการ	คณะกรรมการ/ คณะทำงาน	คณะกรรมการ/ คณะทำงาน	คณะกรรมการ	สำรวจความคิดเห็น	การเจรจา	การกำหนดข้อบังคับ
ภาพถ่ายแบบทางการ	-0.161	0.013	0.061	-0.167	0.033	0.282	0.282	0.036	0.232	0.036	0.059
การเงินแบบทางการ	0.211	0.475	0.381	0.202	0.436	0.077	0.077	0.43	0.122	0.43	0.386
การลงท่นแบบทางการ	0.086	0.151	0.236	0.1	.373(**)	0.073	0.073	0.1	0.043	0.1	.377(**)
การศึกษาแบบทางการ	0.335	0.226	0.118	0.31	0.028	0.36	0.36	0.31	0.416	0.31	0.026
การตกลงแบบทางการ	0.153	0.169	.446(**)	0.112	-0.209	0.081	0.081	0.224	0.048	0	0.307
การศึกษแบบไม่ทางการ	0.222	0.2	0.01	0.289	0.148	0.344	0.344	0.131	0.407	0.5	0.06
การตกลงแบบไม่ทางการ	.474(***)	.446(***)	0.269	0.067	.393(**)	0.049	0.049	.573(***)	0.287	.371(**)	.358(**)
การศึกษแบบไม่ทางการ	0.006	0.01	0.087	0.369	0.021	0.404	0.404	0.001	0.073	0.028	0.033
การตกลงแบบไม่ทางการ	0.097	0.243	0.287	.463(***)	-0.091	0.141	0.141	0.194	0.197	0.194	.456(***)
การศึกษแบบไม่ทางการ	0.314	0.111	0.073	0.007	0.327	0.242	0.242	0.166	0.162	0.166	0.008
ภาพถ่ายแบบไม่ทางการ	0.279	0.316	0.301	0.041	.433(**)	.382(**)	.382(**)	.340(**)	0.113	.414(**)	0.105
การเงินแบบไม่ทางการ	0.08	0.054	0.064	0.419	0.012	0.025	0.025	0.041	0.287	0.016	0.301
การลงท่นแบบไม่ทางการ	.383(**)	0.272	0.233	0.18	.343(**)	0.309	0.309	.532(***)	.437(**)	.532(***)	.341(**)
การศึกษาแบบไม่ทางการ	0.024	0.085	0.122	0.185	0.04	0.058	0.058	0.002	0.011	0.002	0.041
การตกลงแบบไม่ทางการ	.536(***)	.349(**)	.375(**)	0.023	0.304	0.149	0.149	.594(***)	0.165	.490(***)	.425(**)
การศึกษแบบไม่ทางการ	0.002	0.037	0.027	0.455	0.062	0.23	0.23	0.001	0.206	0.005	0.013
การตกลงแบบไม่ทางการ	.587(***)	.377(**)	0.132	0.082	.524(***)	0.132	0.132	.551(***)	0.321	.484(***)	0.24
การศึกษแบบไม่ทางการ	0.001	0.026	0.255	0.342	0.003	0.255	0.255	0.001	0.051	0.005	0.114
การตกลงแบบไม่ทางการ	.408(**)	0.113	0.053	0.169	.368(**)	0.264	0.264	.426(**)	.401(**)	.746(***)	.775(***)
การศึกษแบบไม่ทางการ	0.017	0.288	0.396	0.199	0.03	0.092	0.092	0.013	0.019	0	0

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.12 ตารางย่อยที่ 1-3 เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นย่อยในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม พบว่า

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นการจัดการ ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมขึ้นการประเมินผล ระดับการมีส่วนร่วมขึ้นการรับความคิดเห็น การประเมินผล การควบคุม ส่วนกลไกการมีส่วนร่วมระดับชั้นปรึกษาหารือและการวางแผน และชั้นปฏิบัติการ ไม่มีกลไกแบบคณะกรรมการ/ คณะทำงานรวมทั้งไม่มีกลไกการสำรวจความคิดเห็น เนื่องจากรัฐเป็นผู้นำในการดำเนินการ ซึ่งได้มีการวางแผนและรูปแบบการดำเนินการมาแล้ว บางครั้งก็เป็นการทำงานเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องใช้กลไกแบบคณะกรรมการในชุมชน

สำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับประเด็นการจัดการ ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมขึ้นการประเมินผล ระดับการมีส่วนร่วมขึ้นการรับความคิดเห็น การประเมินผล การควบคุม ส่วนกลไกการมีส่วนร่วมระดับชั้นการให้ข้อมูลไม่มีความสัมพันธ์กับกลไก

แบบบอกด้วยวาจาตามบ้าน ในระดับชั้นปรีกษาหรือและการวางแผนไม่มีกลไกสนทนากลุ่มย่อย แต่จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับกลไกที่เป็นทางการเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับคนใน ชุมชน

ตารางที่ 5.13 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรย่อยการ จัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับตัวแปรองค์ประกอบย่อยของการมีส่วนร่วม

ตัวแปรตาม	ตัวแปรอิสระ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
กายภาพแบบทางการ	สถานศึกษาในชุมชน	0.241	0.09	0.473	2.682	0.013
การเงินแบบทางการ	กลไกระดับให้ข้อมูลแบบจดหมายข่าว ประกาศข่าว	0.79	0.254	0.565	3.11	0.005
	กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบสนทนากลุ่มย่อย	0.522	0.173	0.517	3.016	0.006
	กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบการประชุม	-0.47	0.201	-0.457	-2.342	0.028
การลงทุนแบบทางการ	กลไกระดับให้ข้อมูลแบบออกขงร่วมกิจกรรมทาง	0.429	0.136	0.535	3.162	0.004
การศึกษาแบบทางการ	สถานศึกษาในชุมชน	0.375	0.092	0.491	4.089	0
	กระบวนการมีส่วนร่วมขึ้นการประเมินผล	0.279	0.088	0.377	3.167	0.004
	กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบสายด่วนสายตรง	0.257	0.109	0.29	2.365	0.027
การตกลงแบบทางการ	กลไกระดับปรึกษาและวางแผนแบบสนทนากลุ่ม	0.212	0.094	0.38	2.245	0.034
	กลไกระดับการควบคุมแบบการกำหนดข้อบังคับ	0.213	0.097	0.371	2.192	0.038
กายภาพแบบไม่ทางการ	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	0.198	0.06	0.492	3.313	0.003
	กลุ่มทางการนอกชุมชน	0.217	0.076	0.421	2.835	0.009
การเงินแบบไม่ทางการ	สถานศึกษาในชุมชน	0.164	0.063	0.374	2.596	0.016
	กลไกระดับการประเมินผลแบบสำรวจความคิดเห็น	0.177	0.081	0.325	2.198	0.038
	กลไกระดับการควบคุมแบบการเจรจา	0.183	0.063	0.43	2.901	0.008
การลงทุนแบบไม่ทางการ	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	0.275	0.076	0.381	3.636	0.002
	สถานศึกษาในชุมชน	0.275	0.076	0.37	3.636	0.002
	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	0.52	0.123	0.563	4.223	0
	กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบสายด่วนสายตรง	0.268	0.068	0.31	3.953	0.001
	กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบประชาพิจารณ์	-0.306	0.143	-0.268	-2.134	0.045
การศึกษาแบบไม่ทางการ	สถานศึกษาในชุมชน	0.246	0.054	0.427	4.519	0
	ภาคเอกชนในชุมชน	-0.226	0.064	-0.356	-3.526	0.002
	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	0.383	0.067	0.535	5.703	0
	กลุ่มทางการนอกชุมชน	0.162	0.07	0.226	2.302	0.032
	กลไกระดับให้ข้อมูลแบบชี้แจงในการประชุม	0.332	0.055	0.593	6.02	0
การตกลงแบบไม่ทางการ	กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบการประชุม	0.226	0.079	0.281	2.853	0.009
	กลไกระดับปรึกษาและวางแผนแบบคณะกรรมการ	0.278	0.079	0.327	3.524	0.002
	กลไกระดับการควบคุมแบบการเจรจา	0.268	0.071	0.343	3.777	0.001
	กลไกระดับการควบคุมแบบการกำหนดข้อบังคับ	0.46	0.059	0.572	7.757	0

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.13 จะพบว่า ในแต่ละประเด็นย่อยการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ตัวแปร ด้านองค์ประกอบการมีส่วนร่วมที่มีอิทธิพลที่ทำให้มีการจัดการในแต่ละด้านมาก-น้อยแตกต่างกัน นั้น ได้แก่ ตัวแปรด้านประเภทผู้มีส่วนได้เสียประเภทกลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถานศึกษาใน ชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลไกระดับให้ ข้อมูลแบบจดหมายข่าว ประกาศข่าว บอกขงร่วมกิจกรรมทางศาสนา ชี้แจงในการประชุม กลไก ระดับรับความคิดเห็นแบบสนทนากลุ่มย่อย การประชุม สายด่วนสายตรง ประชาพิจารณ์ กลไก ระดับปรึกษาและวางแผนแบบสนทนากลุ่มย่อย ตั้งคณะกรรมการ กลไกระดับการประเมินผลแบบ สสำรวจความคิดเห็น กลไกระดับการควบคุมแบบการเจรจา การกำหนดข้อบังคับ กระบวนการมี ส่วนร่วมขึ้นการประเมินผล

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด จะพบว่า การจัดการมรดกวัฒนธรรมแบบทางการ ตัวแปรที่มีอิทธิพล ที่ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาก-น้อยแตกต่างกัน ได้แก่ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมประเภทสถานศึกษาในชุมชน กลไกระดับให้ข้อมูลแบบจดหมายข่าว ประกาศข่าว แบบบอกช่วงร่วมกิจกรรมทางศาสนา กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบสนทนากลุ่มย่อย แบบการประชุม แบบสายด่วนสายตรง กลไกระดับปรึกษาและวางแผนแบบสนทนากลุ่มย่อย กลไกระดับการควบคุมแบบการกำหนดข้อบังคับ กระบวนการมีส่วนร่วมชั้นการประเมินผล

ส่วนการจัดการมรดกวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ ตัวแปรที่มีอิทธิพล ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางานนอกชุมชน กลไกระดับให้ข้อมูลแบบชี้แจงในการประชุม กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบสายด่วนสายตรง แบบประชาพิจารณ์ แบบการประชุม กลไกระดับปรึกษาและวางแผนแบบคณะกรรมการ กลไกระดับการประเมินผลแบบสำรวจความคิดเห็น กลไกระดับการควบคุมแบบการเจรจา แบบการกำหนดข้อบังคับ

จะเห็นได้ว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ ส่วนใหญ่กลไกการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการ จะมีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เช่น กลไกระดับให้ข้อมูลแบบบอกช่วงร่วมกิจกรรมทางศาสนา กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบสนทนากลุ่มย่อย เป็นต้น ส่วนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ กลไกมีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นกลไกการมีส่วนร่วมแบบทางการ ได้แก่ กลไกระดับให้ข้อมูลแบบชี้แจงในการประชุม กลไกระดับรับความคิดเห็นแบบประชาพิจารณ์ แบบการประชุม เป็นต้น

นอกจากนี้ประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการนั้น มีเพียงกลุ่มเดียว คือ สถานศึกษาในชุมชน ในขณะที่การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการนั้น มีประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมหลายกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อการจัดการ ทั้งกลุ่มภายในชุมชน และกลุ่มนอกชุมชน

5.5 ข้อค้นพบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลของการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ค้นพบว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ทั้ง 27 ชุมชน มีรูปแบบประเด็นการจัดการที่แตกต่างกัน และค่าคะแนนประเด็นการจัดการมาก-น้อยแตกต่างกัน สาเหตุเกิดจากการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันในแต่ละชุมชน โดยเฉพาะรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ดังการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชน ในตารางที่ 5.17 เมื่อนำผลการวิเคราะห์มาสรุป เพื่อที่จะ

แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนในตารางที่ 5.14 และ 5.15

ตารางที่ 5.14 ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชน	ค่าคะแนน ประเด็น การจัดการ	รูปแบบ ประเด็น การจัดการ	รูปแบบผู้มี บทบาทใน การจัดการ	รูปแบบ กระบวนการมี ส่วนร่วม	รูปแบบระดับ ชั้นการมีส่วน ร่วม	รูปแบบ กลไกการมี ส่วนร่วม
วัดศรีสุพรรณ	มาก	1	2	1	1	1
เชียงมั่น	มาก	1	2	1	1	1
ลุ่มช้าง	มาก	1	2	1	1	1
บ้านวัดเกต	ปานกลาง	1	1	1	1	1
สวนดอก	ปานกลาง	1	2	1	1	1
วัดชมพูช้างม้อย	ปานกลาง	1	2	1	1	1
หมื่นสารบ้านวัวลาย	ปานกลาง	1	2	1	1	1
วัดเซตวัน	ปานกลาง	1	2	1	1	1
วัดหมื่นเงินกอง	ปานกลาง	1	2	2	2	2
วัดดาวดึงส์	ปานกลาง	3	2	1	1	1
วัดนันทาราม	ปานกลาง	1	2	1	1	1
วัดพันอ้น	ปานกลาง	1	2	2	2	2
พวกแต้ม	ปานกลาง	1	3	1	1	1
บ้านปิง	น้อย	4	3	2	2	2
ชัยมงคลบ้านเม็ง	น้อย	1	3	2	2	2
วัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี	น้อย	2	3	1	2	2
ช่างแต้ม	น้อย	2	3	2	2	2
ฟ้าฮ่าม	น้อย	4	3	1	1	1
วัดธาตุคำ	น้อย	3	3	2	2	2
ศรีสร้อยทรายมูล	น้อย	3	2	1	2	2
ควorc่าม้าสามัคคีพัฒนา	น้อย	4	3	2	2	2
วัดผ้าขาว	น้อย	2	3	2	2	2
ช่างฉ้อง	น้อย	4	3	1	2	2
ลอยเคราะห์	น้อย	3	3	2	3	3
ช้างคลาน	น้อย	4	3	2	3	3
หมื่นตุม	น้อย	4	3	2	3	3
บวกหาด	น้อย	4	3	2	2	2

ที่มา : การวิเคราะห์

ตารางที่ 5.15 ตารางสรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน				
ค่าคะแนนการจัดการ	มาก (68-100)	ปานกลาง (34-67)	น้อย (0-33)	ภาพรวม
รูปแบบประเด็นการจัดการ	<p>รูปแบบที่ 1</p>	<p>รูปแบบที่ 2</p>	<p>รูปแบบที่ 3</p>	<p>รูปแบบที่ 4</p>
รูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม	<p>รูปแบบที่ 2</p>	<p>รูปแบบที่ 1</p>	<p>รูปแบบที่ 2</p>	<p>รูปแบบที่ 3</p>
รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม	<p>รูปแบบที่ 1</p>	<p>รูปแบบที่ 2</p>	<p>รูปแบบที่ 3</p>	
รูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม	<p>รูปแบบที่ 1</p>	<p>รูปแบบที่ 2</p>	<p>รูปแบบที่ 3</p>	
รูปแบบกลไกการมีส่วนร่วม	<p>รูปแบบที่ 1</p>	<p>รูปแบบที่ 2</p>	<p>รูปแบบที่ 3</p>	

ที่มา : การวิเคราะห์

จากตารางที่ 5.15 สามารถสรุปได้ว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ มี 4 รูปแบบ โดยในรูปแบบที่ 1 มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน มีค่าคะแนนประเด็นในการจัดการมากถึงปานกลาง มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ประกอบด้วยคนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน ภาครัฐ นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน และรูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐาน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ภาครัฐ และกลุ่มที่มีอิทธิพล ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นการริเริ่ม การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามและประเมินผล และมีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 1 มีระดับขั้นพื้นฐาน 6 ระดับ ได้แก่ การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน การร่วมปฏิบัติการร่วมติดตามและตรวจสอบ และการควบคุมโดยประชาชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ รูปแบบที่ 2 มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม รูปแบบที่ 3 มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน รูปแบบที่ 4 มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 รูปแบบข้างต้น มีค่าคะแนนประเด็นในการจัดการน้อย มีรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการรูปแบบที่ 3 ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐาน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน ภาครัฐ และกลุ่มที่มีอิทธิพล ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน มีรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 2 มี 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการริเริ่ม การวางแผนและการปฏิบัติ และมีรูปแบบระดับขั้นการมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 2 ประกอบด้วยระดับขั้นพื้นฐาน 4 ระดับขั้น ได้แก่ การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และการร่วมปฏิบัติ ส่วนระดับขั้นที่มีอิทธิพล มี 2 ระดับขั้น ได้แก่ การร่วมติดตามและตรวจสอบ และการควบคุมโดยประชาชน และรูปแบบที่ 3 ประกอบด้วยระดับขั้นพื้นฐาน 3 ระดับขั้น ได้แก่ การให้ข้อมูล การปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และการร่วมปฏิบัติ

นอกจากนี้แล้ว รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ มีระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการมากกว่าระบบการจัดการแบบทางการ เนื่องจากชุมชนในเมืองเชียงใหม่มีการรวมตัวของชุมชนอย่างเข้มแข็ง ที่อยู่บนพื้นฐานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทางด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต กลุ่มอาชีพ ศาสนา การเป็นสมาชิกในเครือญาติหรือเชื้อสายเดียวกัน และความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม ที่ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และต้องการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนส่งต่อไปยังคนรุ่นหลัง และลักษณะความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันระหว่างบ้านเรือนแต่ละหลัง เป็นความสัมพันธ์แบบแนวนอน ทำให้เกิดความกลมกลืน ความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนในอย่างเท่าเทียมกัน ในการสร้างข้อตกลงร่วมกันของคนในชุมชน รวมทั้งการมีศูนย์รวมอยู่ที่ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในชุมชนให้มีการรวมตัวอย่างแข็งแกร่ง มีบทบาทในการไกล่เกลี่ย ระวังความขัดแย้งต่างๆ โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือศรัทธาและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล และการเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา เป็นพื้นที่ความเชื่อ ความศรัทธาที่คนให้ความเคารพสักการะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของผู้คน และมีคุณค่าทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น จึงได้มีการดำรงรักษามรดกที่สืบทอดกันมาให้คงอยู่ต่อไปถึงรุ่นลูกหลาน ประกอบกับต้องการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ให้เป็นที่รับรู้ของนักท่องเที่ยว ดึงดูดการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน และนโยบายของภาครัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลที่ทำให้รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่แตกต่างกัน คือ รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วยกลุ่มพื้นฐานที่เป็นกลุ่มคนภายในย่าน ได้แก่ คนในชุมชนและกลุ่มทางการในชุมชนที่เป็นกลุ่มของผู้คนในชุมชนที่ได้สมัครเป็นสมาชิกของชุมชน โดยได้การรับรองการจัดตั้งชุมชนจากเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นกลุ่มหลักที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากการรู้สึกถึงการเป็นพวกเดียวกัน มีจิตสำนึกและความตระหนักในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง รวมทั้งการเข้ามามีบทบาทเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและชุมชน นอกจากนี้มีกลุ่มสถาบันทางศาสนาในชุมชน เนื่องด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ส่วนหนึ่ง เป็นศาสนาสถานที่คนให้ความเคารพสักการะ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หอไตร เป็นต้น อยู่ในพื้นที่ของวัด โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาที่เป็นนักพัฒนาชุมชนและมีวิสัยทัศน์ ก็จะริเริ่มหรือชักชวนให้คนในชุมชนเห็นคล้อยตามและเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งชักจูง ส่งเสริมและ

กระตุ้นความคิดริเริ่มของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยเปิดพื้นที่ทางกายภาพของวัด คือ การสละพื้นที่วัดในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน และใช้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่ทางสังคมในการเป็นแกนเป็นศูนย์รวมของชุมชน การแสดงออกของคนในชุมชน รวมทั้งการเป็นพื้นที่สืบค้นรากฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ให้คนในชุมชนทั่วไปหันมาสนใจกิจกรรมด้านมรดกทางวัฒนธรรมทางศาสนาที่จับต้องได้และรากเหง้าของชุมชน ส่วนกลุ่มคนที่อยู่ภายนอกย่านชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ ประกอบด้วย ส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ และหน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาคที่เข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่ คือ สำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ สังกัดกรมศิลปากร และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เนื่องจากทั้ง 2 หน่วยงานนี้ เป็นเจ้าของพื้นที่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ตั้งอยู่ สำหรับเทศบาลนครเชียงใหม่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบาย แผนและดำเนินการร่วมกับชุมชน รวมทั้งการสนับสนุนด้านการเงินในลักษณะงบประมาณทั้งจากภาครัฐส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ สำนักงานศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ กรมศิลปากร เข้ามามีบทบาทในการปกป้อง ให้คำแนะนำ ดำเนินการเทคนิคเฉพาะ ในการบูรณะซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมให้คงความแท้ในด้านรูปทรง โครงสร้างและวัสดุ โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าระดับชาติ ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่มีบทบาทในการเป็นเจ้าของพื้นที่ การจัดสรรพื้นที่เพื่อหาผลประโยชน์

สำหรับกลุ่มที่มีอิทธิพลที่ทำให้รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ที่เป็นกลุ่มคนภายในย่าน ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ได้แก่ กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนในการจัดทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาจากการเป็นศรัทธา วัด กลุ่มนี้จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา เนื่องจากความเชื่อ ความศรัทธา ที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และการมีรากเหง้าทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเดียวกัน สถานศึกษาในชุมชน เข้ามามีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับชุมชนและเทศบาลนครเชียงใหม่ มีการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ ในบทบาททางการศึกษา การให้ความรู้ การปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนักแก่นักเรียนในโรงเรียน ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการจัดห้องเรียนทางพุทธศาสนา การให้ความสำคัญกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นสถานที่เคารพสักการะของครูและนักเรียนในโรงเรียน และคนในชุมชน มีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วยการจัดนิทรรศการและเป็นสถานที่รวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ด้วยการสนับสนุนทางการเงิน การช่วยเหลือต่างๆ และการดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารดั้งเดิมที่ตนเองมีการใช้สอยอยู่ เพื่อ

ผลประโยชน์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และการมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม จึงได้พยายามที่จะรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้แก่คนรุ่นหลังต่อไป ส่วนกลุ่มที่มีอิทธิพลภายนอกย่าน ได้แก่ กลุ่มทางการนอกชุมชน เช่น สถาปนิก ล้านนา มูลนิธิสถาบันพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาชานนอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) เป็นต้น ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การส่งเสริมสืบสานการเรียนรู้ การให้รางวัลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่สามารถรักษาสภาพของมรดกวัฒนธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี กลุ่มนักวิชาการอิสระ จะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ความรู้ สร้างตระหนักแก่คนในชุมชน การฝึกอบรมต่างๆ และการสำรวจร่วมกับชุมชนในการจัดทำข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน เช่น องค์การภาคีคนฮักเจียงใหม่ เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มของคนในเมืองเชียงใหม่ ที่ต้องการจะรักษามรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ดีของเมือง โดยจะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ข้อมูล การให้ความรู้ การสร้างตระหนักแก่คนในชุมชน การประสานงานระหว่างภาครัฐและชาวบ้าน การประสานความร่วมมือกันระหว่างชุมชน

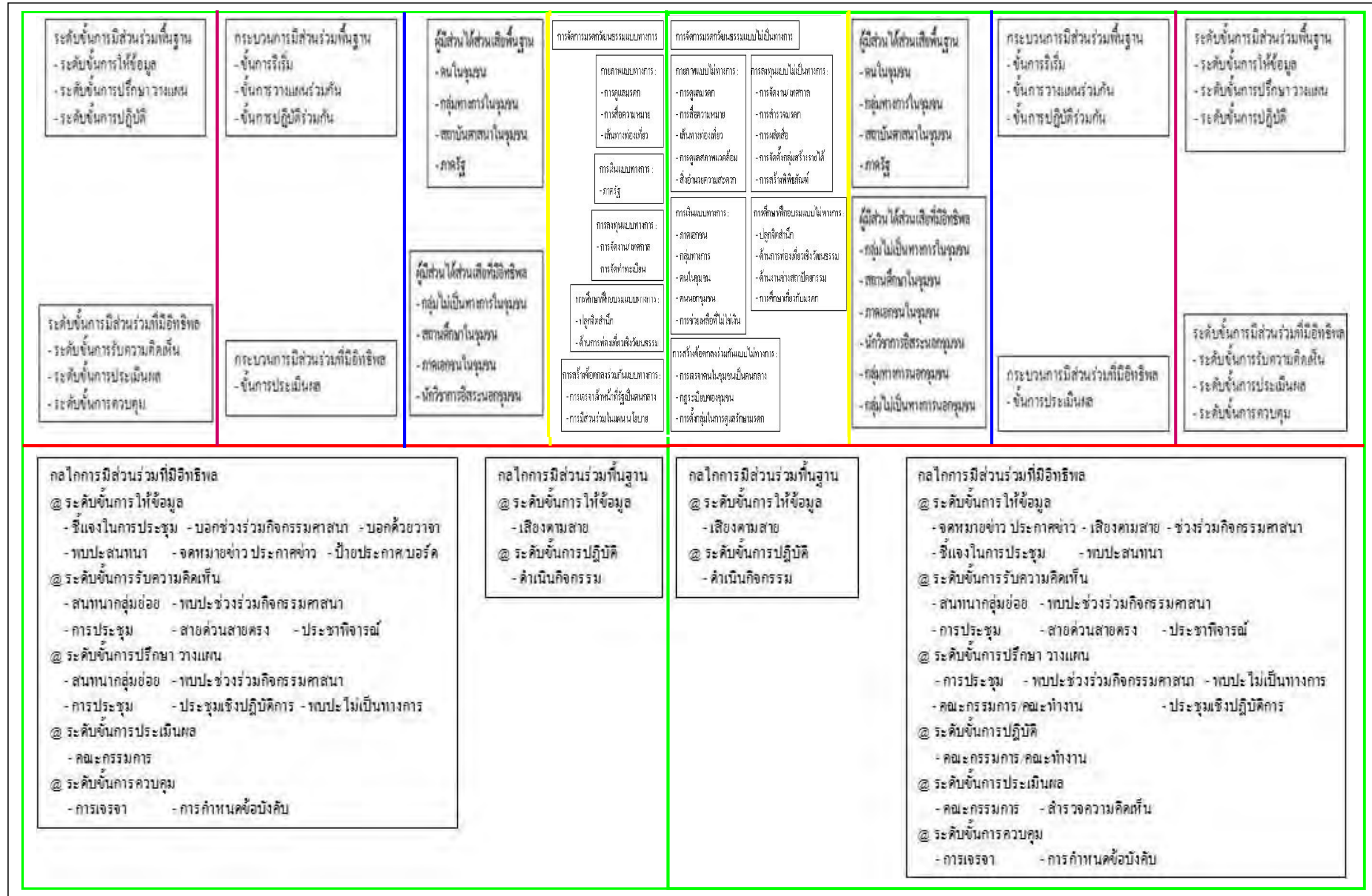
ปัจจัยอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลที่ทำให้รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่แตกต่างกัน คือ รูปแบบของกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งกลไกการมีส่วนร่วมจะสัมพันธ์กับระดับชั้นการมีส่วนร่วม ระดับชั้นการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่เป็นการเริ่มต้นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน คือ ระดับชั้นการให้ข้อมูลที่ ต้องการให้ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้รับความเข้าถึงข้อมูล ความ เป็นมาของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการปูพื้นฐานการรับรู้ข้อมูลของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ (Tuler and Webber, 1999) จึงทำให้ระดับชั้นการให้ข้อมูลนี้มีการใช้กลไกมากที่สุด ระดับชั้นต่อมาที่มีการใช้กลไกมากเป็นลำดับรอง คือ ระดับชั้นการปรึกษาหารือ และการวางแผนร่วมกันในชุมชน มีการใช้กลไกทางสังคมและทางเทคนิค เพื่อหาฉันทามติที่เป็นเอกฉันท์ร่วมกันของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และเป็นการลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ สำหรับระดับชั้นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ คือระดับชั้น 1-2 ชุมชนส่วนใหญ่จะใช้กลไกทางสังคมมากกว่ากลไกทางเทคนิค เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความเป็นเพื่อนบ้าน รวมทั้งความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา การมีส่วนร่วมจึงต้องอาศัยความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นกลไกในการเข้าถึงข้อมูลของผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนระดับชั้นการมี

ส่วนร่วมในระดับปานกลางและสูง กลไกที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นกลไกทางเทคนิค แต่ก็มีกลไกทางสังคมประกอบด้วย เนื่องจากเป็นระดับขั้นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเริ่มมีจำนวนน้อยลง จึงต้องมีการกำหนดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ให้ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินการบรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งระดับขั้นการมีส่วนร่วมในระดับสูงที่ต้องอาศัยกลไกทางสังคมเป็นส่วนประกอบในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากคนในชุมชนยังมีความเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโส และผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ ในกรณีที่มีความขัดแย้งกัน ผู้นำเหล่านี้จะเข้ามามีบทบาทเป็นคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเจรจาลดความขัดแย้ง ก็จะได้รับคำยอมรับจากคนในชุมชน รวมทั้งการสร้างข้อตกลงของคนในชุมชน ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางสังคมของชุมชน ที่มีการตกลงร่วมกัน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ขึ้นตอนพื้นฐาน คือ ขั้นตอนการริเริ่ม เป็นขั้นตอนที่ทุกชุมชนได้รับข้อมูล ให้ข้อมูล ขั้นตอนการวางแผน การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการแนวทางการดำเนินการ และขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นขั้นตอนในการดำเนินการปฏิบัติตามที่ได้วางแผนไว้ ส่วนขั้นตอนที่มีอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน คือ การประเมินผล เป็นขั้นตอนการดำเนินการประเมินผล ติดตามและตรวจสอบ เพื่อหาข้อบกพร่องหรืออุปสรรคในการดำเนินการ และนำมาปรับใช้กับการดำเนินการในครั้งต่อไป เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่จะนำมาซึ่งการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีประเด็นการจัดการในรูปแบบที่ 1 ที่ประกอบด้วย การจัดการด้านกายภาพ การเงิน การลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

แผนภูมิที่ 5.17 สามารถสรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับองค์ประกอบการมีส่วนร่วม โดยจำแนกตามระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมนอกชุมชนยกเว้นภาครัฐ จะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมน้อยกว่าการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ และกลไกในการมีส่วนร่วมจะมีทั้งกลไกทางสังคมและทางเทคนิค จะเห็นว่าในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ มีการใช้กลไกทางสังคมร่วมด้วย

แผนภูมิที่ 5.17 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการและไม่เป็นทางการกับองค์ประกอบการมีส่วนร่วม

ที่มา : การวิเคราะห์

บทที่ 6

กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่

ในบทนี้เป็นการศึกษาถึงเหตุผลเบื้องหลังของการมีส่วนร่วมของประชากรในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันเป็นผลมาจากอิทธิพลใด จากพื้นที่ที่สำรวจในบทที่ 5 นำมาแบ่งกลุ่มพื้นที่ เพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา หลังจากนั้นทำการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละกรณีศึกษา และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งผลของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ในพื้นที่ตัวอย่างศึกษาที่เลือกไว้ โดยการสำรวจด้วยแบบสอบถามประชาชนในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ด้านต่างๆดังต่อไปนี้

6.1 การจัดกลุ่มชุมชนและการคัดเลือกชุมชนเพื่อเป็นกรณีศึกษา

6.2 คุณลักษณะของกรณีศึกษา

6.3 ระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของกรณีศึกษา

6.3.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของกรณีศึกษา

6.3.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

6.3.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการ ระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

6.4 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

6.5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการกับลักษณะการมีส่วนร่วม

6.6 การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

6.7 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

6.8 การอภิปรายเชิงทฤษฎี

6.1 การจัดกลุ่มชุมชนและการคัดเลือกชุมชนเพื่อเป็นกรณีศึกษา

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนในหัวข้อที่ 5.4 และ 5.5 จะพบว่า ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลที่ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนแตกต่างกัน ในที่นี้จึงได้กำหนดรูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นตัวแปรหลัก โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก

ชุมชนเพื่อเป็นกรณีศึกษาในหัวข้อที่ 3.3.2 และสามารถแบ่งรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

ตารางที่ 6.1 แสดงการจัดกลุ่มรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน	รูปแบบที่ 1	กลุ่มที่ 2	กลุ่มที่ 3
รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรม	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 2	รูปแบบที่ 3
ค่าคะแนนในการจัดการ	ปานกลาง	มาก, ปานกลาง	น้อย
รูปแบบการจัดการ	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 2,3,4
รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 2
รูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 1	รูปแบบที่ 2,3

ที่มา : การวิเคราะห์

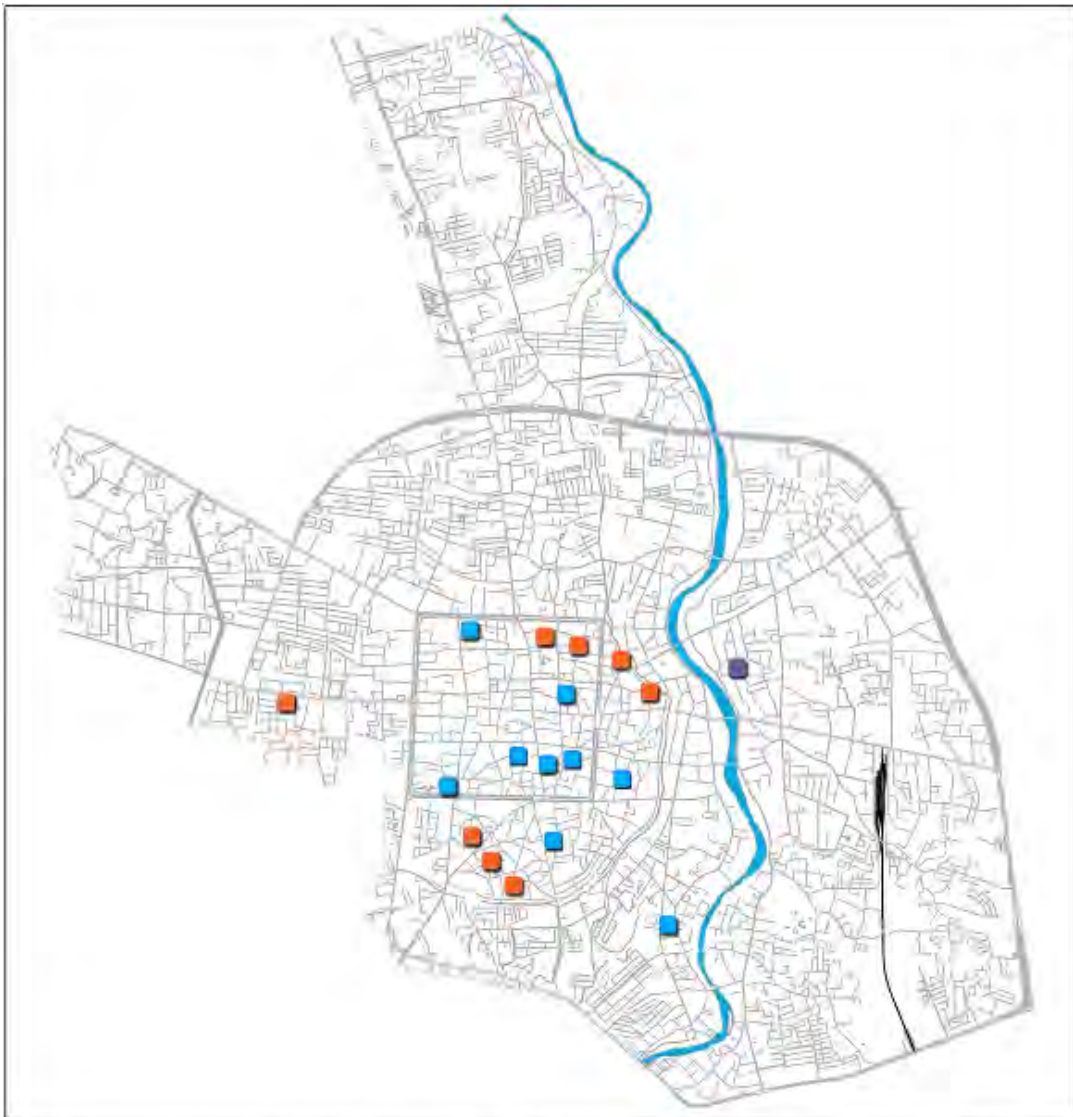
จากตารางที่ 6.1 สามารถแบ่งรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมได้ 3 รูปแบบหลักๆ แต่มีบางรูปแบบในรายละเอียดที่มีความแตกต่างในบางองค์ประกอบที่มีไม่มากนัก และไม่ใช้รูปแบบหลักจะไม่นำมาพิจารณา ในที่นี้จะใช้รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบหลัก ที่เป็นการหาลักษณะร่วมของรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อนำมาแจกแจงในรายชุมชน ได้ผลดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 6.2 แสดงการจำแนกชุมชนตามกลุ่มรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชน	รูปแบบผู้มี บทบาท ในการ จัดการ มรดก	ค่าคะแนน รวมการ จัดการ	รูปแบบ การ จัดการ	รูปแบบ กระบวนการ มีส่วนร่วม	รูปแบบ ระดับชั้น การมีส่วนร่วม	รูปแบบการ จัดการมรดก ทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วม
บ้านวัดเกต	1	ปานกลาง	1	1	1	1
วัดศรีสุพรรณ	2	มาก	1	1	1	2
เชียงใหม่	2	มาก	1	1	1	2
ชุมชน	รูปแบบผู้มี	ค่าคะแนนรวม	รูปแบบ	รูปแบบ	รูปแบบ	รูปแบบการจัดการ

	บทบาทในการจัดการมรดก	การจัดการ	การจัดการ	กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	มรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม
ลุ่มช้าง	2	มาก	1	1	1	2
สวนดอก	2	ปานกลาง	1	1	1	2
วัดชมพูช้างม่อย	2	ปานกลาง	1	1	1	2
หมื่นสารบ้านวัวลาย	2	ปานกลาง	1	1	1	2
วัดเซตวัน	2	ปานกลาง	1	1	1	2
วัดนันทาราม	2	ปานกลาง	1	1	1	2
วัดหมื่นเงินกอง	2	ปานกลาง	1	2	2	-
วัดพันอัน	2	ปานกลาง	1	2	2	-
วัดดาวดิงษ์	2	ปานกลาง	3	1	1	-
ศรีสร้อยทรายมูล	2	น้อย	3	1	2	-
บ้านปิง	3	น้อย	4	2	2	3
ควรร่วมสามัคคีพัฒนา	3	น้อย	4	2	2	3
บวหาด	3	น้อย	4	2	2	3
ช้างคลาน	3	น้อย	4	2	3	3
หมื่นตุม	3	น้อย	4	2	3	3
ช้างแต่ม	3	น้อย	2	2	2	3
วัดผ้าขาว	3	น้อย	2	2	2	3
วัดธาตุคำ	3	น้อย	3	2	2	3
ลอยเคราะห์	3	น้อย	3	2	3	3
พวกแต่ม	3	ปานกลาง	1	1	1	-
ชัยมงคลบ้านเม็ง	3	น้อย	1	2	2	-
วัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี	3	น้อย	2	1	2	-
ฟ้าฮ่าม	3	น้อย	4	1	1	-
ช้างช้อง	3	น้อย	4	1	2	-

ที่มา : การวิเคราะห์

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 6.1 รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

สัญลักษณ์

- กลุ่มที่ 1
- กลุ่มที่ 2
- กลุ่มที่ 3

ที่มา : การวิเคราะห์

มาตราส่วน

จากตารางที่ 6.2 และแผนที่ 6.1 นำมาทำการคัดเลือกชุมชนที่เป็นตัวแทนรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแต่ละรูปแบบ เพื่อทำการศึกษาในรายละเอียด โดยจะเลือกชุมชนในแต่ละรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นตัวแทนกลุ่มที่เป็นกรณีศึกษา ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ตัวแทนกลุ่ม คือ ชุมชนบ้านวัดเกต เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีรูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการรูปแบบที่ 1 ที่มีจำนวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมากที่สุด มีเพียง 1 ชุมชน และเป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทชุมชนพื้นถิ่น ประจำปี พ.ศ.2548 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการคัดเลือกของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีการพักอาศัยของนักท่องเที่ยวปานกลาง

กลุ่มที่ 2 ตัวแทนกลุ่ม คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีรูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการรูปแบบที่ 2 ที่มีประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมาก มีการริเริ่มกิจกรรมของคนในชุมชนในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด เช่น การจัดงาน “กาต้มข้าว คั่วเงิน คั่วฮัก คั่วหาง” โดยร่วมกับชุมชนใกล้เคียงที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน เป็นชุมชนเดียวในเชียงใหม่ที่มีการสืบทอดงานช่างสิบหมู่ล้านนา โดยตั้งศูนย์ศึกษาศิลปไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เป็นชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีการพักอาศัยของนักท่องเที่ยวน้อย

กลุ่มที่ 3 ตัวแทนกลุ่ม คือ ชุมชนบ้านปิง เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีรูปแบบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการรูปแบบที่ 3 เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในย่านเก่าแก่วัดร้างในที่ตั้งเมืองรวมเมืองเชียงใหม่กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย มีเทศบัญญัตินครเชียงใหม่ควบคุมการก่อสร้างอาคาร เป็นชุมชนที่อยู่ในแขวงนครพิงค์ที่มีเครือข่ายการร่วมมือระหว่างชุมชนที่เด่นชัด และเป็นชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวและเป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวมาก จึงน่าสนใจในแง่ที่ว่าชุมชนจะรับมือกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างไร

6.2 คุณลักษณะของกรณีศึกษา

6.2.1 ชุมชนบ้านวัดเกต

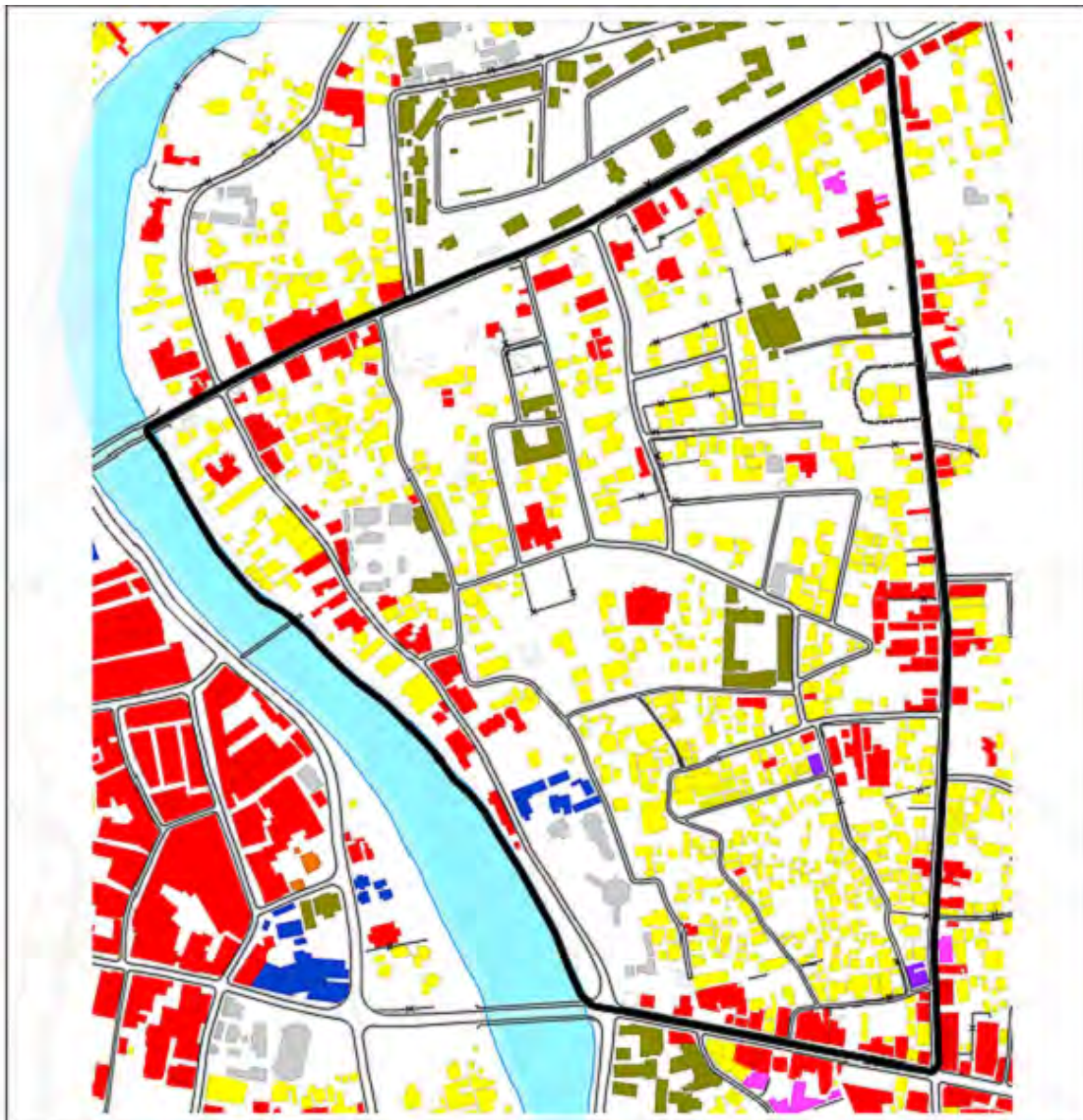
1) องค์ประกอบด้านกายภาพ

เป็นย่านที่มีความสำคัญตั้งแต่ในอดีตตั้งแต่ปีพ.ศ. 2317 ชาวจีนเริ่มอพยพมาอยู่ย่านชุมชนวัดเกตมีการค้าขายทางเรือขึ้นล่องระหว่างเชียงใหม่และกรุงเทพฯ และเป็นชุมชนค้าขายของชาวจีนแห่งแรกในเชียงใหม่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากในยุคการค้าทางน้ำ จึงมีผู้คนหลายเชื้อ

ชาติหลายศาสนาเข้ามาตั้งรกรากทำมาค้าขาย นอกเหนือจากคนจีนแล้ว ย่านวัดเกตยังมีคนเชื้อชาติอื่นอพยพเข้ามาอยู่ ได้แก่ ชาวอเมริกันที่เป็นคริสเตียน ได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนา มีการตั้งโรงพยาบาลแมคคอร์มิค โรงเรียนดาราวิทยาลัย โรงเรียนบรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย โรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียน มหาวิทยาลัยพายัพ ทั้งยังตั้งโบสถ์คริสจักรหลายแห่งเพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคริสเตียน ชาวอังกฤษเข้ามาทำไม้ (บริษัทบอร์เนียว) ชาวฝรั่งเศสเข้ามาเพื่อเหตุผลทางการเมือง ชาวซิกข์จากแคว้นปัญจาบในอินเดีย มาตั้งวัดติดกำแพงวัดเกต คนจีนญวนนานหรือ จีนฮ่อเป็นมุสลิม มีโรงเรียนและสุเหร่าตั้งอยู่ในย่านนี้ด้วย ผู้มีบทบาทสำคัญในด้านแรงงานยุคนี้ ได้แก่ ขมุ ที่มาจากเมืองชัยบุรีในประเทศลาว เป็นต้น ความเจริญรุ่งเรืองของย่านวัดเกตเริ่มซบเซาลง นับตั้งแต่กบฏพระยาปราบสงคราม (พญาผาบ) พ.ศ. 2432 เนื่องจากคนไทยภาคกลางขึ้นมาข่มเหงและถูกคนจีนที่เป็นนายอากรเก็บภาษีต้นหมากต้นพลู ก่อให้เกิดความเดือดร้อนไปทั่วพญาผาบจึงได้รวบรวมผู้คนก่อการกบฏขึ้นและคิดฆ่าคนจีนที่วัดเกตให้หมด คนจีนและลูกหลานคนจีนเกิดความเกรงกลัว พวกกันลี้ภัยข้ามไปอยู่ฝั่งตะวันตก ต่อมาในปี พ.ศ. 2464 มีการสร้างทางรถไฟมาถึงเชียงใหม่ ทำให้การค้าย่านวัดเกตซบเซาไปเติบโตบริเวณถนนเจริญเมือง (ย่านสถานีรถไฟ) การคมนาคมทางน้ำถูกลดบทบาทลง เนื่องจากมีความยากลำบากในการเดินทางที่ต้องใช้เวลาและเสียค่าใช้จ่ายสูง จึงเปลี่ยนมาเป็นการคมนาคมขนส่งทางรถไฟ ย่านวัดเกตจึงลดบทบาททางการค้ากลายเป็นย่านที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว

สำหรับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน (พ.ศ.2550) ของชุมชนบ้านวัดเกต (แผนที่ 6.2) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งจะอยู่ด้านในชุมชน ส่วนการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมจะอยู่บริเวณถนนสายหลัก ได้แก่ ถนนแก้วนครรัฐ (ด้านทิศเหนือของชุมชน) ถนนเจริญเมือง (ด้านทิศใต้ของชุมชน) และถนนบำรุงราษฎร์ (ด้านทิศตะวันออกของชุมชน) ที่เป็นขอบเขตของชุมชนบ้านวัดเกต สำหรับย่านพาณิชยกรรมบริเวณถนนเจริญราษฎร์นั้น ส่วนใหญ่เป็นย่านท่องเที่ยวประเภทสถานบันเทิง ร้านอาหาร โรงแรม เกสต์เฮ้าส์ และร้านขายของที่ระลึกและงานศิลปะ ที่นำอาคารเก่ามาปรับการใช้สอย นอกจากนี้ถนนซอยระหว่างถนนเจริญเมืองไปเชื่อมต่อกับนครรัฐ ก็มีร้านค้าหรือธุรกิจการค้าเป็นจำนวนมากและหลากหลาย เช่น ร้านอาหาร ร้านเสริมสวย เป็นต้น สถาบันการศึกษามีโรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม ตั้งอยู่ในวัดเกตการาม โรงเรียนจิตต์ภักดีเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแห่งแรกในเชียงใหม่และในภาคเหนือ ตั้งอยู่ใกล้กับมัสยิดอัส-ตักวา โรงเรียนอนุบาลวาริ โรงเรียนอนุบาลบ้านเด็ก และสถานรับเลี้ยงเด็กบ้านกตिका สถาบันศาสนาประกอบด้วย ศาสนาพุทธมีวัดเกตการามเป็นศูนย์กลาง ศาสนาคริสต์มีโบสถ์คริสตจักรที่หนึ่งเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง ศาสนาอิสลามมีมัสยิดอัส-ตักวาเป็นศูนย์กลาง วัดซิกข์ (สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา) เป็นศูนย์กลางของศาสนาซิกข์ และมูลนิธิเทียนเต้า เจิ้งอู้

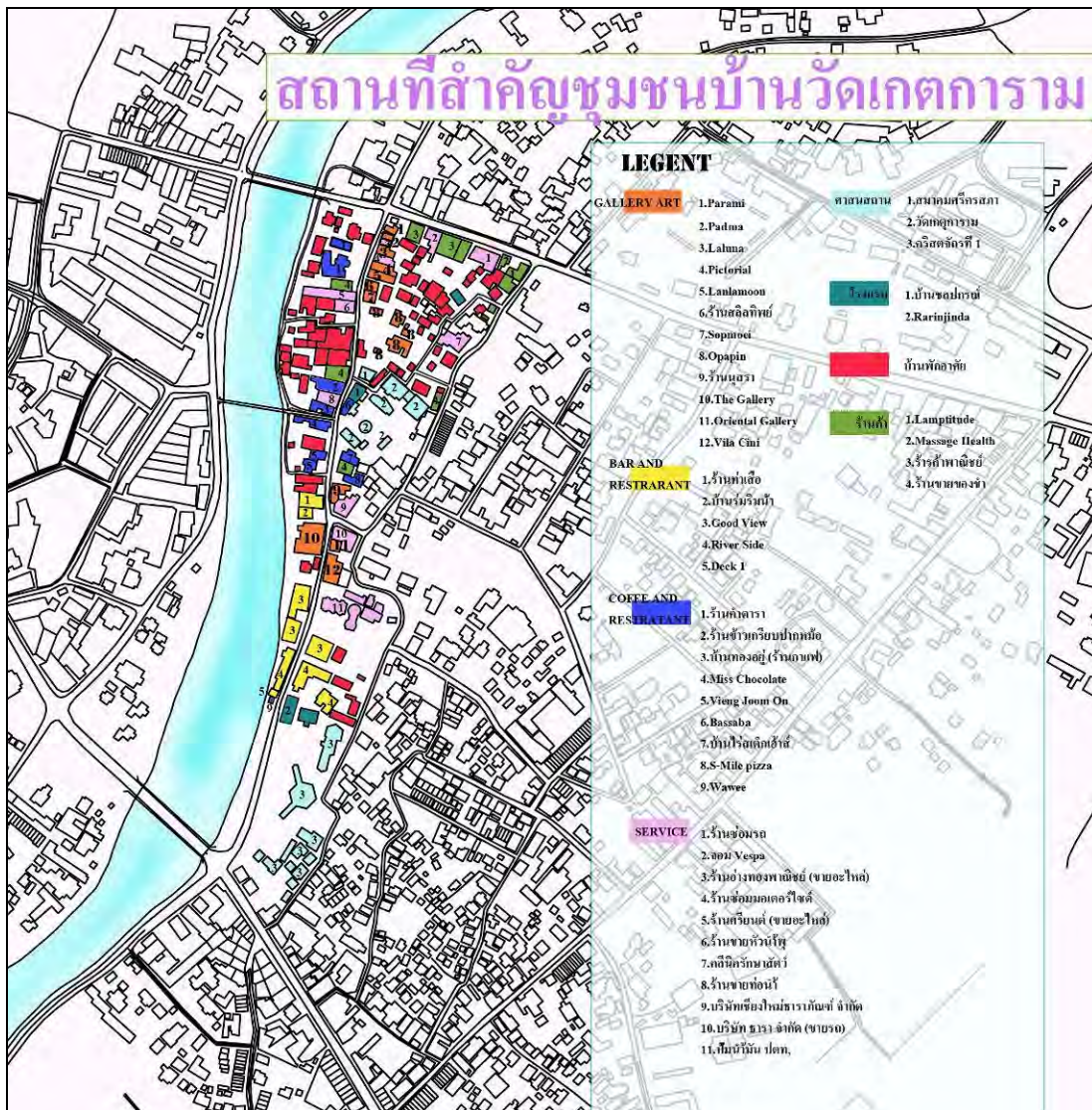
การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 6.2 การใช้ที่ดินชุมชนบ้านวัดเกตุ พศ.2550

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา อุตสาหกรรมเฉพาะกิจ สถาบันราชการ 	
<p>ที่มา การสำรวจและกรมโยธาธิการ และผังเมือง 2543</p>	<p>มาตราส่วน</p>

ภาพที่ 6.1 แสดงที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านวัดเกต พ.ศ. 2552

ที่มา : การสำรวจ

ความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาในชุมชนบ้านวัดเกต ส่งผลให้ชุมชนนี้มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมที่ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีอาคารบ้านเรือนที่งดงามด้วยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าตลอดสองฟากถนนเจริญราษฎร์ เช่น บ้านของตระกูลเลียวสวัสดิ์ อดีตพ่อค้าทางเรือขึ้นล่องเชียงใหม่-กรุงเทพฯ ตัวอาคารเป็นเรือนแถวแบบจีน ด้านหน้าตึกมีลายปูนปั้นเขียนสีอย่างศิลปะจีนงดงาม ช่วงกลางอาคารจัดเป็นสวนโล่งตามแบบสถาปัตยกรรมจีนดั้งเดิม ตัวบ้านสร้างด้วยไม้สัก ปัจจุบันเป็นร้านอาหารชื่อ เดอะแกลเลอรี คุณสุรัชย์ เลียวสวัสดิ์พงศ์ เจ้าของร้าน กล่าวว่า อาคารนี้สร้างมากกว่า 100 ปีแล้ว ตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ในฐานะทายาทเห็นว่าอาคารหลังนี้เป็นหนึ่งในประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่ ที่มีการผสมผสาน

วัฒนธรรมระหว่างคนจีนและคนเมืองเชียงใหม่ จึงต้องการอนุรักษ์อาคารหลังนี้ไว้ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ อาคารหลังนี้ได้รับรางวัลจำนวนมาก เช่น รางวัลจากโครงการอนุรักษ์บ้านโบราณ รุ่นที่ 1 พ.ศ.2534จากกรมการสถาปนิกล้านนา รางวัลอนุรักษ์ดีเด่นจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการคัดเลือกของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อ พ.ศ. 2536 บ้านเบนนิวาสที่เป็นเรือนไม้สัก เดิมเป็นที่ทำการของบริษัทบอมเบย์ เบอร์มา ตั้งอยู่ท่ามกลางร่มไม้ใหญ่ ให้บรรยากาศสงบเงียบ บ้านนิมมานเหมินท์ บ้านคุณารักษ์ บ้านอรพินท์ บ้านท่าช้าง บ้านสี่เส้าหกลเสา อาคารเก่าแก่เหล่านี้ บางหลังยังคงใช้เป็นที่อยู่อาศัย บางหลังปรับเปลี่ยนเป็นร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ผับ นอกจากนี้ในชุมชนยังมีขนมดั้งเดิมที่มีชื่อเสียงของบ้านวัดเกตุดู เช่น ข้าวเกรียบปากหม้อ สาคุ้ให้หมูสุตรลุงจรวง และขนมตาลตระกูลเข็มเพชร เป็นต้น

สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นศาสนาสถานที่สำคัญ คือวัดเกตการาม ตั้งอยู่ถนนเจริญราษฎร์ สันนิษฐานว่า สร้างเมื่อปี พ.ศ. 1971 เดิมชื่อ วัดเกตแก้วจุฬามณี (วัดสระเกษ) สร้างขึ้นโดยพระเจ้าสามฝั่งแกน มีศิลาจารึกประวัติวัดเกตการามอยู่ด้านทิศใต้ของวิหาร จารึกเป็นอักษรฝักขามบนหินทรายสีแดง เป็นวัดที่มีมาก่อนที่พม่าจะยึดครองเป็นวัดใหญ่ที่มีความสำคัญที่พม่ายอมรับการกลปนาเข้าวัดตามจารีตที่มีมาแต่เดิม จึงไม่มีการสร้างรูปสิ่งที่เป็นประติมากรรม ส่วนรูปสิ่งที่เป็นประติมากรรมหลังวัดเกตนี้ ฟังจะมีเมื่อ พ.ศ. 2542 สถาปัตยกรรมในวัดประกอบด้วย วิหารทรงล้านนาซ้อนชั้นหลังคา สร้างขึ้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คนพื้นเมืองเรียกวิหารลักษณะนี้ว่า "วิหารชด" หาได้ยากในปัจจุบัน มีศิลาจารึกเรื่องราวของวัดเกตการามจารึกด้วยอักษรฝักขามอยู่ตรงมุขวิหารด้านทิศใต้ พระอุโบสถมีหลังคาซ้อนกัน 3 ชั้น 2 ตัน แบบล้านนา เจดีย์เป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา ฐานเป็นสี่เหลี่ยมย่อเก็จ หอระฆัง ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ หอพระไตรปิฎกมีลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ก่ออิฐถือปูนมีพาไลล้อมรอบ หลังคาชั้นเดียวมุงด้วยกระเบื้องหางตัดปลายแหลม ศาลาบาตรศิลปะแบบจีน เอกลักษณะอีกอย่างหนึ่งของวัดเกตคืออุ้งเจดีย์ (กู๋ หรือที่เก็บกระดูกบรรพชน) ที่เรียงรายอยู่รอบพระธาตุอย่างเป็นระเบียบ สวยงามด้วยศิลปกรรมที่ประณีต

นอกจากนี้ ยังมีสถานที่ที่รวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชน คือพิพิธภัณฑสถานบ้านหรือพิพิธภัณฑสถานวัดเกตการามตั้งอยู่ที่วัดเกตการาม สิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน คือ สมบัติเดิมของวัด เช่น ช่อฟ้า ใบระกาซึ่งเป็นไม้แกะสลักจากโบสถ์เดิม ถ้วยชาม ฝาฉาบ ภาชนะต่างๆ เป็นต้น และเป็นสิ่งของที่คนในชุมชนบ้านวัดเกตและที่อื่น ๆ ร่วมกันบริจาคไว้ เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ชมของเก่าแก่ และสิ่งของที่คนสมัยก่อนใช้ ซึ่งสิ่งของในพิพิธภัณฑสถานบางอย่างไม่สามารถหาซื้อได้แล้วในปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานวัดเกตนี้มีการบริหารจัดการโดยกรรมการชุมชน เปิดทุกวันตั้งแต่เวลา 08.00-16.00 น. โดยมีลุงจรินทร์ เบน หรือที่ชาวบ้านละแวกนี้เรียกว่า ลุงแจ็ก

รณรงค์ให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญในเรื่องของการอนุรักษ์ให้มากขึ้น และหากมีผู้สนใจบริจาคสิ่งของเพื่อนำมาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ จะมีคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดำเนินการเรื่องทะเบียนของดังกล่าวอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 6.2 บริเวณพิพิธภัณฑ์วัดเกตการาม

สภาพของชุมชนบ้านวัดเกตในปัจจุบันมีพื้นที่สาธารณะไม่เพียงพอ สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย และทำกิจกรรมของคนในชุมชนบ้านวัดเกต จำเป็นต้องอาศัยพื้นที่บริเวณวัดเป็นลานกิจกรรมของชุมชน จากการที่ชุมชนบ้านวัดเกตประกอบด้วยกลุ่มที่นับถือศาสนาที่หลากหลาย กิจกรรมทางศาสนาที่เกิดขึ้นในย่านนี้มีหลากหลาย และบางเทศกาลของศาสนาหนึ่งอาจจะคาบเกี่ยวกับช่วงเวลาของเทศกาลของอีกศาสนาหนึ่ง นอกจากนี้มีกิจกรรมพิเศษ เช่น การจัดกิจกรรมบรรยายพิเศษเพื่อให้ความรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชมย่านวัดเกต และกิจกรรมที่นำมาไปสู่การเก็บรักษาย่านเก่าแก่นี้ให้เป็นย่านประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตและมีคุณค่า กิจกรรมที่ชุมชนได้ทำเป็นโครงการต่อเนื่องคือ การอบรมศีลธรรมทั้งเด็กและผู้ใหญ่เดือนละ 2 ครั้ง คือเสาร์ที่ 3 และ 4 ของเดือน กิจกรรมเข้าค่ายอบรมเยาวชนและผู้ปกครองในการป้องกันยาเสพติดติดละโรคเอดส์ อนุรักษ์วัฒนธรรม รักษาสิ่งแวดล้อม รักถิ่นเกิด ฯลฯ ปีละ 3 ครั้ง กิจกรรมฝึกตีกลองโบราณ ซึ่งจะฝึกซ้อมทุกเย็นวันศุกร์ และวันเสาร์

ความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนบ้านวัดเกต ปรากฏให้เห็นเป็นระยะๆ ทั้งในแง่การระดมทุน เพื่อบูรณะอาคารในวัดเกตการาม ในมัสยิด ในโบสถ์ ซึ่งเป็นถาวรวัตถุกับความร่วมมือร่วมใจในการแสดงความคิดเห็นและการมีปฏิริยาโต้ตอบกับโครงการของรัฐที่คิดมาจากเบื้องบน โดยมีได้ปรึกษาหารือหรือหาข้อมูลในพื้นที่ว่าจะสร้างปัญหาประการใดบ้างต่อพื้นที่

ภาพที่ 6.3 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนบ้านวัดเกต

วิหารเก่า ทรงล้านนา (วัดเกตการาม) ①

พระอุโบสถ (วัดเกตการาม) ②

หอธรรม (หอไตร วัดเกตการาม) ③

ศาลาบาตร (วัดเกตการาม) ④

พระธาตุวัดเกต
(เจดีย์กลมทรงล้านนา) ⑤

พิพิธภัณฑวัดเกต (โฮงตู้เจ้าหลวงหรือกุฎีเจ้าอาวาส) ⑥

อาคารเรียนนิกกรรม วัดสระเกษ ⑦

วัดชิกข์ ย่านวัดเกต 8

โบสถ์คริสต์จักรที่ 1 สภาคริสตจักรเชียงใหม่ 9

วัดเกตน้อย 10

บ้านหอมมณู ปัจจุบันเป็น ร้านอาหารอิตาเลียนในชุมชนบ้านวัดเกต 11

บ้านหอมจินดา 12

บ้าน 6 เส้า 13

บ้าน 4 เสาในชุมชนบ้านวัดเกต 14

ร้านเดอะเกดลอรี่ (ร้านอาหาร) ในชุมชนบ้านวัดเกต 15

บ้านท่าช้าง ปัจจุบันเป็นร้านอาหารในชุมชนบ้านวัดเกต 16

เรือนคุณทวดในชุมชนบ้านวัดเกต 17

บ้านแก้วมาลูนในชุมชนบ้านวัดเกต 18

บ้านดำเฮือนแปนในชุมชนบ้านวัดเกต 19

บ้านเลขที่ 89 ถนนเจริญราษฎร์ในชุมชนบ้านวัดเกต 20

บ้านพันธุศิลปในชุมชนบ้านวัดเกต 21

บ้าน 3 ส.ส. ปัจจุบันเป็นร้านขายของเก่า อนุชฐา
ในชุมชนบ้านวัดเกต 22

บ้านคุณารักษ์ในชุมชนบ้านวัดเกต 23

บ้านหยี - จันทรทิพย์ นิรมานเหมินทีในชุมชนบ้านวัดเกต 24

บ้านอรพินทีในชุมชนบ้านวัดเกต 25

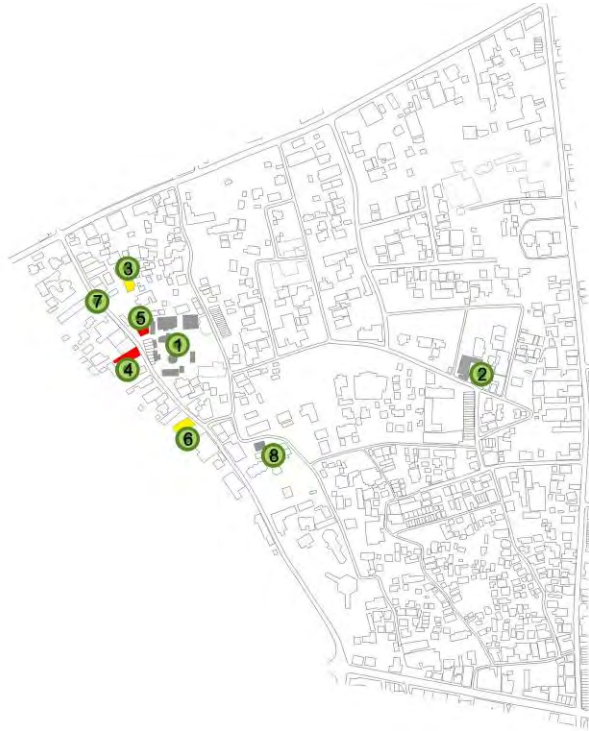

บ้านเบนนิवासในชุมชนบ้านวัดเกต 26

ภาพที่ 6.4 การใช้พื้นที่ภายในวัดเพื่อกิจกรรมนันทนาการ

ภาพที่ 6.5 กิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านวัดเกต

ผังบริเวณชุมชนบ้านวัดเกต

กิจกรรมจำหน่ายรูปเทียนและเครื่องสักการะ
ในวัดเกตการาม 1

มัสยิดอัล-ดีกวาในชุมชนบ้านวัดเกต 2

รูปแบบสถาปัตยกรรมที่อยู่อาศัย
ในชุมชนบ้านวัดเกต 3

ร้านค้าในชุมชนบ้านวัดเกต 4

วัดซีกตโนชุมชนบ้านวัดเกต 5

การเปลี่ยนแปลงการใช้สอยบ้านคุณทวด
จากที่อยู่อาศัยเป็นร้านอาหาร 6

ทัศนียภาพบริเวณถนนเจริญราษฎร์ 7

โบราณสถานร้างวัดเกตน้อย 8

2) องค์ประกอบด้านสังคม-วัฒนธรรม

คนที่อยู่ในย่านนี้ส่วนใหญ่ คือ ลูกหลานของคนที่มาตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม แม้จะมีบางคนย้ายออกไปอยู่ที่อื่นแล้วก็ตามแต่ยังคงมีสายใยผูกพันกับย่านนี้ คนในชุมชนมีการแต่งงาน ผสมผสานกลมกลืนระหว่างเชื้อชาติกลายเป็นคนเมืองย่านวัดเกต เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่าชุมชนบ้านวัดเกต เป็นศูนย์รวมคนต่างชาติต่างภาษาต่างศาสนา โดยมีคนเชื้อสายจีนนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ในย่านนี้ นอกจากนี้มีกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ที่เข้ามาอาศัยอยู่เพิ่มขึ้น มีการอพยพของประชากรจากที่อื่นเข้ามาอาศัยในชุมชนบ้านวัดเกต แต่ดูเหมือนว่าการอพยพเข้าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวเขาหรือชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาเป็นแรงงานเมือง การดำรงอยู่ของสังคมและวัฒนธรรมพบว่าย่านวัดเกตมีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่น รวมทั้งประเพณีในแต่ละศาสนาที่สืบทอดไปถึงรุ่นหลังมีการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมการกินอยู่จากการแต่งงานของคนกลุ่มต่างๆ และมีการปรับตัวของพิธีกรรมทางศาสนาบางศาสนาให้เข้ากับวิถีล้านนายิ่งขึ้น

คนในชุมชนบ้านวัดเกตมีความภูมิใจในเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของตนเองค่อนข้างมาก เห็นได้จากวัดเกตการามที่มีประวัติศาสตร์ต่อเนื่องมายาวนานเป็นที่น่าสนใจของบุคคลภายนอก มีนักวิชาการได้มาศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่จากศิลาจารึกอยู่ภายในวัดเกตการาม รวมทั้งคนในชุมชนให้การยอมรับว่าการมีประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของตนเองบ่งบอกถึงความภูมิใจและคุณค่าที่สำคัญต่อจิตใจของคนในชุมชนบ้านวัดเกต ดังที่ว่า “มีสิ่งที่ตัวเองรู้ว่าในชุมชนตัวเองมีอะไรที่มีคุณค่ามีอะไรที่เป็นวัฒนธรรมของตนเอง ถือว่ามีคุณค่าทางด้านจิตใจ” (จากการสัมภาษณ์คุณสมหวัง ฤทธิเดช ชาวบ้านชุมชนวัดเกต 1 ธันวาคม 2553) นอกจากนี้ “ชุมชนบ้านวัดเกตได้รับเลือกให้เป็น 1 ในชุมชนเมืองน่าอยู่ เนื่องมาจากเป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมเกี่ยวกับของเก่าค่อนข้างมากเช่น อาคารเก่า ส่วนในวัดก็อนุรักษ์กุฏิเก่า 2-3 หลัง ไม่รื้อถอนแต่จะใช้วิธีการบูรณะ” (จากการสัมภาษณ์ พระสมุห์สุรศักดิ์ สันติกโร วันที่ 4 พฤษภาคม 2554)

แม้ว่าประชาชนในชุมชนวัดเกตจะเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็พบว่าในพื้นที่ส่วนหนึ่งของชุมชน โดยเฉพาะบริเวณซอยชาวยุริเป็นกลุ่มของคนต่างถิ่นเข้ามาเช่าบ้านอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่การเช่าอยู่อาศัยมานานแล้วตั้งแต่วัยพ่อแม่สืบทอดกันมา คนในชุมชนย่านวัดเกตจะเป็นผู้ที่รักสงบและรักหวงแหนศิลปวัฒนธรรม ดังที่ คุณวรวิมล ชัยรัตน์ในฐานะตัวแทนชาวบ้านย่านวัดเกต ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของชาวบ้านแถบนี้ว่า กลุ่มชาวบ้านได้ยึดหลักการอนุรักษ์ไว้ 4 ประการคือ 1.รักษาของเก่า 2.บอกเล่าตำนาน 3.สืบสานวัฒนธรรมและ 4.ทำย่านวัดเกตให้อยู่เย็นเป็นสุข ดังนั้น คนในชุมชนจะมีวิถีชีวิตที่ปรับเข้ากับสภาพ

สังคมในปัจจุบัน แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงมีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สะท้อนความเป็นคนดั้งเดิม มีร่องรอยของอดีต ชาวบ้านมีภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคตสืบไป

ในความหลากหลายของกลุ่มต่างๆ ในปัจจุบันจะไม่ใช้ประเด็นสำคัญ เพราะชาวบ้านแบ่งกลุ่มตามการนับถือศาสนามากกว่า หากมองในแง่การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม พบว่าคนกลุ่มใหญ่มีการเกาะเกี่ยวกันทางสังคมมากบ้างน้อยบ้าง ทำให้ย่านวัดเกิดเป็นย่านที่สามารถสืบทอดวัฒนธรรมและสังคัมรูปแบบเดิมที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน และร่วมมือกันสร้างสังคมที่เข้มแข็ง กลุ่มต่างๆ ในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการรวมกลุ่มตามการนับถือศาสนา เช่น กลุ่มศรัทธา วัดเกต กลุ่มสัปบุรุษมัชยิดอัต-ตักวา สมาชิกโบสถ์คริสต์จักรที่ 1 เชียงใหม่ ต่อมาเป็นการรวมกลุ่มตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม เช่น กลุ่มโรงเรียนเทศบาลวัดเกตการาม คณะทำงานอนุรักษ์ย่านวัดเกต ชมรมผู้สูงอายุวัดเกตการาม กลุ่มออมทรัพย์อิสลาม กลุ่มออมทรัพย์เงินออมสัจจะ โรงเรียนจิตต์ภักดี คณะทำงานเอกสัมพันธ์ ฯ สถาบันการศึกษาในเครือคริสต์จักร เป็นต้น นอกจากนี้มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ คือ สมาชิกชุมชนบ้านวัดเกต

ตัวอย่างกรณีของการจัดการดูแลศิลปวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในพิพิธภัณฑสถานของวัดเกตของกลุ่มรักษ์วัดเกต แต่เป็นคนละกลุ่มกับกรรมการชุมชน อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกลุ่มนี้มุ่งสร้างความโปร่งใสเพื่อจูงใจให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืน "...ในวัดเกตนี้ไม่มีคอร์รัปชั่น เราต้องโปร่งใส ทุกบาททุกสตางค์คนที่ทำบุญเขามาเขาก็ต้องการรู้ว่าเขาไปไหน เรามีบัญชีถ้าจะเบิกก็ให้พระเซ็นต์ ไม่เกี่ยวกับเงินวัดที่เจริญขึ้นมามากกว่า 50% ภายใน 3 ปี..." (จากการสัมภาษณ์คุณจรินทร์ เบนเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2553) และ "...วัดทำงานร่วมกับชุมชนจะเป็นลักษณะการเข้าร่วมประชุม สัมมนา การอำนวยความสะดวกให้ชุมชนใช้สถานที่ประชุม... ถ้าวัดมีงานหรือการพัฒนาที่จะฝากไปแจ้งชุมชน ประธานฯ ก็จะประกาศให้ศรัทธามาร่วมงานก็ได้รับความร่วมมือ..." (จากการสัมภาษณ์พระสมุห์สุรศักดิ์ สันติกโร เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2554) นอกจากนี้มีกิจกรรมอื่น ๆ เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่มีการจัดการโดยคณะกรรมการชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรภายนอก

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นบุคคลในชุมชนวัดเกตทั้งเป็นสมาชิกของชุมชนและไม่เป็นสมาชิกของชุมชน จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และเข้าไปมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมด้วยความเต็มใจ กิจกรรมสำคัญในชุมชนมักเป็นกิจกรรมของวัด โดยอาศัยความเชื่อและความศรัทธาต่อวัดเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนกรณีบุคคลอื่นซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนนั้นจากการสังเกตภายในพื้นที่จะเห็นว่าคนในชุมชนบ้านวัดเกตเข้าไปมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมระดับต่ำ ส่วนหนึ่งมาจากความคิดเห็นว่าชุมชน

วัดเกตอยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีประธานในชุมชนซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นโดยตรงอยู่แล้ว จึงขาดความสนใจเข้าไปให้การสนับสนุน

3) การเปลี่ยนแปลงของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องในย่านชุมชนบ้านวัดเกต

จากการสัมภาษณ์คุณคุณจรินทร์ (แจ๊ค) เบน ผู้อาวุโสชุมชนบ้านวัดเกต (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2553) และคุณสมหวัง ฤทธิเดช ผู้อาวุโสชุมชนบ้านวัดเกต (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2553) ย่านวัดเกตในสมัยก่อนมีการคมนาคมทางน้ำ บริเวณริมแม่น้ำปิงจะเป็นย่านการค้าและโกดังสินค้าที่ล่องมาตามลำน้ำปิงจากกรุงเทพมหานคร ลักษณะอาคารเป็นเรือนแป (อาคารด้านหลังติดน้ำปิง ประตูบานเพี้ยม เปิดได้กว้างเพื่อลำเรือสินค้าขึ้นมาขายด้านหน้า) ลึกเข้ามาในแผ่นดิน จะเป็นบ้านที่อยู่อาศัยที่เป็นบ้านไม้แบบล้านนา บริเวณรอบบ้านเป็นสวน ลำไยหลังบ้านถัดออกไปเป็นทุ่งนา หลังจากรถไฟมาถึงเชียงใหม่ (พ.ศ. 2464) ย่านบ้านวัดเกตก็ซบเซาลง ความเป็นย่านการค้าย้ายไปอยู่ฝั่งตลาดวโรรส (ภาคหลวง) สำหรับร้านค้าในสมัยนั้นเป็นร้านค้าขนาดเล็กขายของเล็กๆ น้อยๆ อาคารร้านค้าเหล่านี้จะมีร้านน้ำอยู่หน้าร้าน ปัจจุบันไม่มีแล้ว สภาพแวดล้อมชุมชนในสมัยก่อนสงบเรียบร้อยไม่มีใครต่างถิ่น อาคารบ้านเรือนไม่มีรั้วกัน ไม่มีอาชญากรรม บ้านเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว อาชีพในคนในสมัยนั้น ได้แก่ การทำการเกษตร ทำนา เป็นลูกจ้างคนจีน ประมาณปี พ.ศ.2516 การท่องเที่ยวเริ่มเข้ามาในย่านบ้านวัดเกต เริ่มมีนักศึกษา นักเรียนเข้ามาดูลักษณะสถาปัตยกรรมอาคารเก่าในย่านชุมชนบ้านวัดเกต ส่งผลให้คนในย่านวัดเกตเริ่มมองเห็นถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชน และเห็นว่าควรเก็บรักษาอาคารเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป เช่น อาคารร้านอาหารเดอะแกลลอรี่ บ้าน 6 เส้า เป็นต้น

การท่องเที่ยวที่เข้ามาอย่างมากในย่านนี้ ในช่วงประมาณ 20 ปีที่แล้ว (ปัจจุบัน พ.ศ. 2554) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในย่านชุมชนบ้านวัดเกต ย่านชุมชนบ้านวัดเกตที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเวลากลางคืนและจับจ่ายซื้อของที่ระลึกในเวลากลางวัน ที่มีทั้งร้านอาหาร และ Gallery มากมาย รวมทั้งเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลลอยกระทง ซึ่งจัดขึ้นทุกปีและมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในย่านนี้มากขึ้น คนดั้งเดิมในชุมชนเริ่มขายที่ดินของตนเอง หรือให้คนต่างถิ่นเช่า และเจ้าของเดิมออกไปซื้อบ้านที่อยู่อาศัยนอกเมืองเชียงใหม่ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไม่ค่อยรู้จักกัน แตกต่างจากสมัยก่อนที่คนในชุมชนรู้จักกันหมด มีการช่วยเหลือกัน ทั้งนี้เนื่องจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อันมาจากการที่ชุมชนมีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่มาก และคนดั้งเดิมในชุมชนเหลืออยู่น้อย ประมาณ 40 % แต่ยังมีอยู่ คนดั้งเดิมในย่านวัดเกตเป็นไทลื้อ ที่อพยพ

มาในสมัยพระเจ้ากาวิละ นอกจากนี้มีชาติพันธุ์ลัวะที่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ มีขมุ ไทใหญ่ จีน อินเดีย อังกฤษ อเมริกัน คนในย่านชุมชนบ้านวัดเกตมีความแตกต่างในระดับทางสังคมสูง จากการที่ในย่านนี้ในสมัยก่อนมีการทำนา จึงมีการจัดการด้วยระบบเหมืองฝาย มีลำเหมืองพญาเพชร ปัจจุบันระบบเหมืองฝายไม่มีเหลือแล้ว และลำเหมืองพญาเพชรที่จากเดิมกว้าง 5 เมตร ปัจจุบันกว้างประมาณ 2-3 เมตร ในช่วงที่ผ่านบริษัทบอร์เนียว บางช่วงเป็นท่อลอด มีการออกโฉนดรุกล้ำลำนํ้า สถาปนามิถุ์คนดั้งเดิมในปัจจุบันของย่านวัดเกต (พ.ศ. 2554) เหลืออยู่น้อยมาก ชุมชนย่านวัดเกตเดิมอาคารไม่สูงมาก เนื่องจากคนดั้งเดิมในชุมชนมีความเชื่อเรื่อง ชีด ที่ว่า ห้ามสร้างอาคารบ้านเรือนสูงกว่า พระประธานในพระวิหาร ถ้าทำแล้วจะไม่ดี ไม่เป็นมงคลกับครอบครัวและตัวเอง แต่ในปัจจุบัน มีอาคารสูงที่เป็นคอนโดมิเนียมอยู่กลางชุมชน ซึ่งเป็นคนที่ต่างถิ่นที่เข้ามาอยู่ในชุมชน และไม่เชื่อเรื่อง อาคารสูงดังกล่าว จึงเป็นทัศนอุจาด ที่ส่งผลกระทบต่อเส้นขอบฟ้าของชุมชน มีป้ายโฆษณาต่างๆ ประมาณปี พ.ศ. 2510 เดิมเป็นป้ายเล็กๆ ติดตามเสาไฟ ต่อมาเป็นป้ายขนาดใหญ่ขึ้น มีอยู่มากริมถนนสายหลัก พี่พันธ์ดั้งเดิมในย่านชุมชนเหลือน้อยมาก ส่วนใหญ่เหลืออยู่ในบริเวณที่เป็นบริษัทบอร์เนียวเก่า (บริเวณบ้านคุณจรินทร์ (แจ๊ค) เบน) เป็นพวกไม้สัก งามจรี แต่ก็เหลือไม่มาก ตามบ้านเรือนเป็นลำไย

จากการที่กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เข้ามาในย่านชุมชนบ้านวัดเกต ทำให้คนชุมชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม คุณจรินทร์ (แจ๊ค) เบน ผู้อาวุโสชุมชนบ้านวัดเกต เริ่มมีแนวคิดในการเก็บรวบรวมของเก่า มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เดิมนั้นคนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าเก็บขายเป็นของเก่า คุณจรินทร์ (แจ๊ค) เบน ขอรับบริจาค เก็บรวบรวมเพื่อทำเป็นพิพิธภัณฑ์ โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2541 และเปิดเป็นพิพิธภัณฑ์วัดเกตเมื่อพ.ศ. 2543 โดยใช้อาคารที่เป็นกุฏิเจ้าอาวาสที่เป็นอาคารเก่ามีอายุประมาณ 200 ปี มาทำการปรับปรุงเดิมให้ชื่อว่า พิพิธภัณฑ์วัดสระเกษ เพื่อต้องการเก็บรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ และเป็นศูนย์บอกเล่าประวัติศาสตร์ โดยลูก-หลานชุมชนบ้านวัดเกต การเปลี่ยนแปลงสำคัญของชุมชนวัดเกตในปี 2542 กรณีอาคารเก่าแก่ภายในวัดเกตซึ่งอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม คณะศรัทธาวัดเกตกลุ่มหนึ่งมีความคิดที่จะทุบศาลาบาตรทิ้ง และใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวสร้างศาลาเอนกประสงค์สองชั้นแทน ในขณะที่นั้นมีการจัดทัวร์ศิลปวัฒนธรรม โดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เข้ามาพบว่า ศาลาบาตรหลังนั้นมีคุณค่าที่ควรอนุรักษ์ไว้ จึงได้มีการระงับการทุบทิ้ง และในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2542 มีการจัดเสวนา "ช่วยกันช่วยใจ พัฒนาวัดเกต" และมีกลุ่มไม่เป็นเป็นทางการในชุมชน เช่น ศรัทธาวัดเกต ฯลฯ มีความเห็นในการที่จะรักษาอาคารที่มีคุณค่าเหล่านั้น โดยการทอดผ้าป่า เพื่อนำเงินมาบูรณะซ่อมแซมอาคาร ร่วมกันการของบประมาณ

สนับสนุนจากภาครัฐ จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในชุมชนไปอีกมิติหนึ่ง คือ คนในชุมชนบ้านวัดเกตจึงเกิดความตื่นตัว เริ่มตระหนักในคุณค่าเอกลักษณ์ของสิ่งที่มีค่าที่มีอยู่นับได้ว่า นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ในเชียงใหม่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรมศิลปากร เป็นผู้จุดประกายให้คนในชุมชนบ้านวัดเกตตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เกิดความหวงแหน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้น มีความกระตือรือร้นในการอนุรักษ์และพัฒนาวัดเกตร่วมกันอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน นอกจากนี้ มีการฟื้นฟูคลอง “ปุจา” และขนมไทยโบราณหลายชนิด มีการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับภาพประวัติศาสตร์ วัตถุโบราณที่แสดงในพิพิธภัณฑ์ ภายใต้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง หลังจากนั้นเริ่มมีกลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน เข้ามาให้คำปรึกษา สนับสนุนต่างๆ เช่น สสส. สนับสนุนการจัดทำแผนที่ย่านวัดเกต การทำแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวชุมชนบ้านวัดเกต นักวิชาการอิสระนอกชุมชน เข้ามาช่วยในการจัดทำทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรม ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นถือว่าการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้แก่ชุมชนวัดเกต รวมทั้งสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้อีกทางหนึ่ง ภายใต้การประสานงานระหว่างชุมชนกับภาคีอื่น ๆ เช่น เทศบาลนครเชียงใหม่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นอกจากนั้นกรมการสถาปนิกล้านนา สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้เข้ามาช่วยวางผังการใช้พื้นที่ภายในวัดโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และในปี พ.ศ. 2548 ชุมชนบ้านวัดเกตได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทชุมชนพื้นถิ่น ประจำปี พ.ศ. 2548 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการคัดเลือกของสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ จากความตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้คนในชุมชนได้มีโครงการบ้านพูดได้ ซึ่งจะติดป้ายเล่าประวัติของบ้าน แต่ละหลังทุกหลังเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาเหนือเดิมไว้ที่หน้าบ้านอีกด้วย โครงการนี้ได้ทำไปบ้างแล้ว ในส่วนของการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม “ย่านวัดเกต” โดยพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยการประสานงานกับภาคีอื่นๆ

6.2.2 ชุมชนวัดศรีสุพรรณ

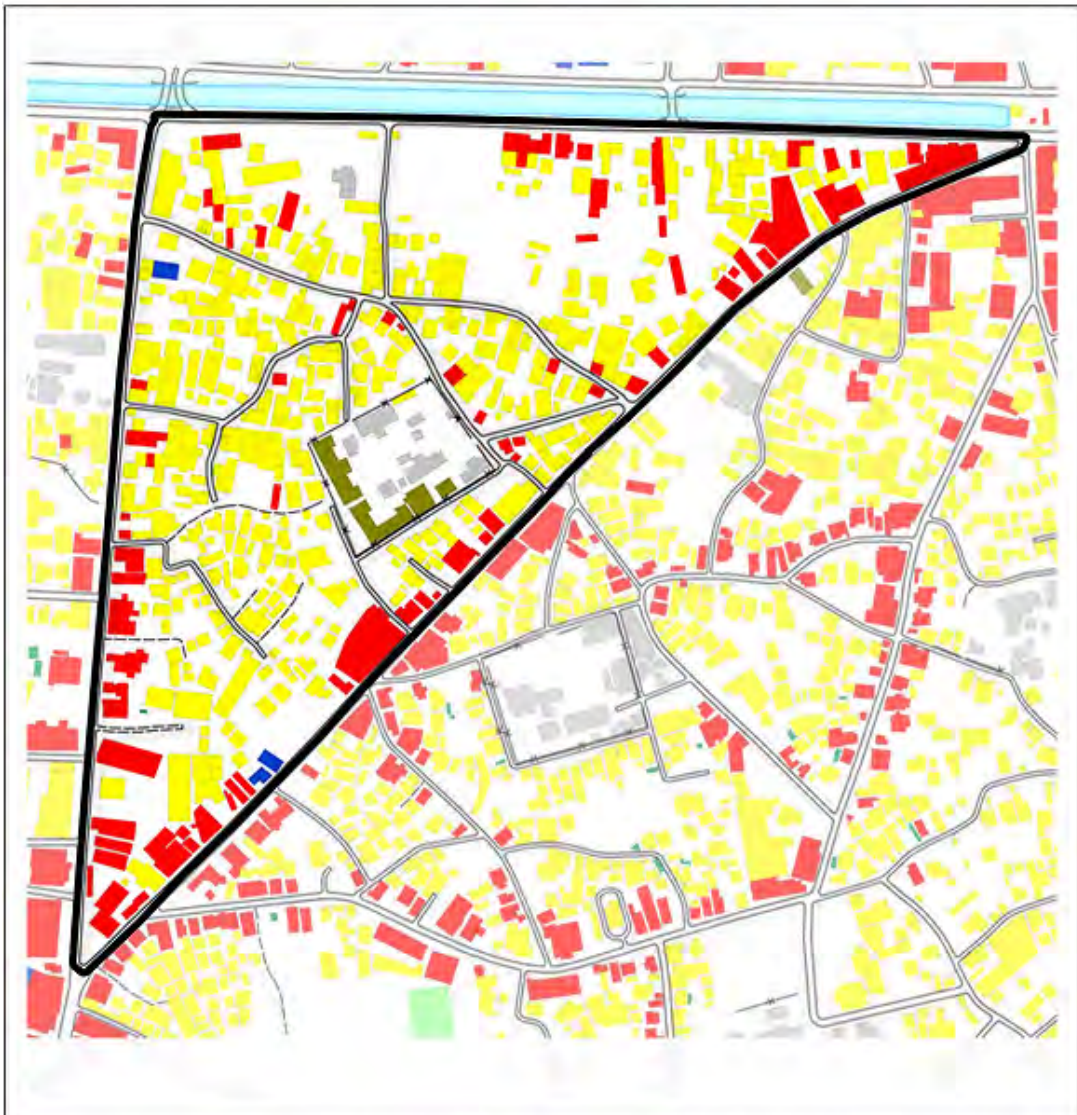
1) องค์ประกอบด้านกายภาพ

ชุมชนวัดศรีสุพรรณหรือ “บ้านศรีสุพรรณ” ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นนอกบริเวณทางตอนใต้ของเทศบาลนครเชียงใหม่ พื้นที่ชุมชนปัจจุบันครอบคลุมอาณาบริเวณถนนวัว

ลายซอย 2 , ซอย 2 ก, ซอย 2 ข, ซอย 2 ค, และวัลลายซอย 6 ด้านทิศเหนือติดกับชุมชนบ้านช่างหล่อซึ่งมีถนนช่างหล่อผ่าน ทิศตะวันตกจรดถนนทิพย์เนตร ทิศตะวันออกจรดถนนวัลลาย ชุมชนวัดศรีสุพรรณเป็นหนึ่งในชุมชน ที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิละได้กวาดต้อนผู้คนเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ ในยุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ผู้คนที่กวาดต้อนมาอยู่ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ ใน พ.ศ.2342 เป็นช่างฝีมือชั้นดีชาวไตเงินวัลลาย มาจากบ้านวัลลายฝั่งตะวันตกแม่น้ำสาละวิน รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ จะให้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนบริเวณถนนวัลลาย อยู่ทิศใต้ภายในกำแพงชั้นนอกของเมืองเชียงใหม่มีอาชีพทำเครื่องเงิน การใช้ที่ดินในย่านนี้ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัย มีการใช้ประเภทพาณิชยกรรมบ้างบริเวณริมถนนวัลลาย ประกอบด้วยร้านขายเครื่องเงินและงานหัตถกรรมจากคนในชุมชน ร้านขายสินค้าในชีวิตประจำวันและอุตสาหกรรมเฉพาะกิจ เช่น ร้านซ่อมรถ ร้านทำเบาะ เป็นต้น มีวัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ เป็นโรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ (แผนที่ 6.2)

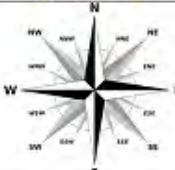

การใช้ที่ดิน เนื่องจากถนนวัลลาย เป็นถนนสายหัตถกรรมเครื่องเงิน สองฝากถนนส่วนมากจึงเป็นร้านขายเครื่องเงิน แต่ก็มีร้านค้าอื่นๆแทรกอยู่เช่นกัน เช่น ร้านซ่อมรถ หอพัก โรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านสะดวกซื้อ คลินิกสัตว์เลี้ยง โรงเรียนอนุบาล ฝ่ายทรัพยากรน้ำบาดาล สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถานรับเลี้ยงเด็ก ส่วนของบ้านพักอาศัยเป็นบ้านขนาด 1-2 ชั้น ส่วนมากจะเป็นบ้านไม้ผสมปูน ส่วนอาคารพาณิชย์เป็นอาคารขนาด 3-4 ชั้น มีหลายคูหาสลับกับบ้านพักอาศัย ส่วนมากเป็นร้านขายเครื่องเงิน ร้านอาหาร ร้านค้า ร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ที่ทำการบริษัทต่างๆ มีทั้งอาคารที่สร้างมานานแต่สภาพดีและอาคารที่เพิ่งสร้างใหม่ ด้านทิศใต้มีร้านขายจักรยานยนต์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นแบบผสมผสาน บางอาคารก็มีรูปแบบประยุกต์แบบล้านนา บางอาคารก็เป็นแบบสมัยใหม่

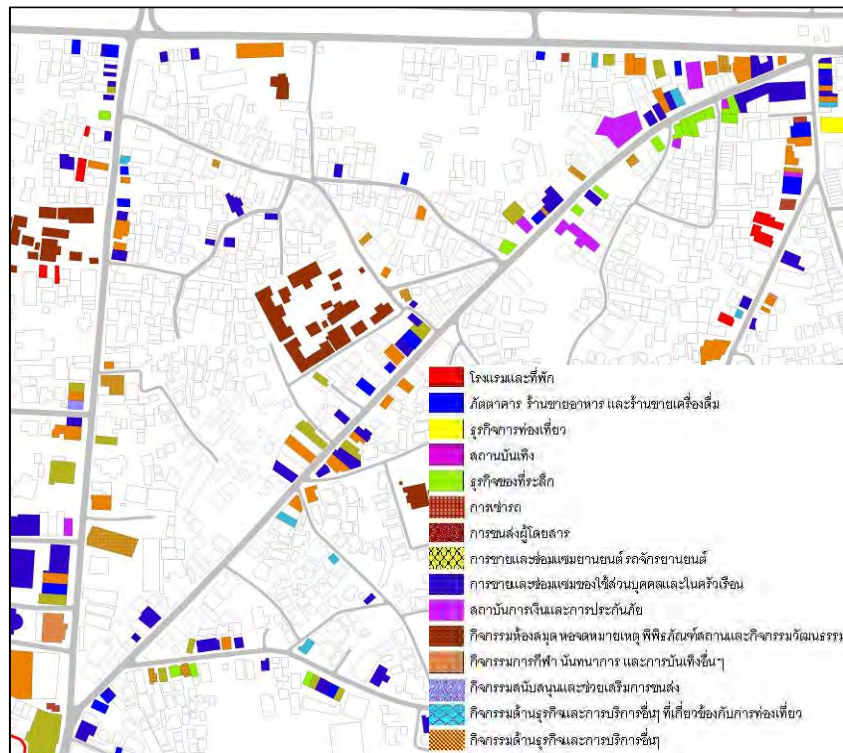

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 6.3 การใช้ที่ดินชุมชนวัดศรีสุพรรณ พ.ศ.2550

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา อุตสาหกรรมเฉพาะกิจ สถาบันราชการ <p style="text-align: center; margin-top: 10px;"> ขอบเขตชุมชน </p>	
<p>ที่มา : การสำรวจและกรมโยธาธิการ และผังเมือง 2543</p>	<p>มาตราส่วน</p>

ภาพที่ 6.6 แสดงที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนวัดศรีสุพรรณ พ.ศ. 2552

ที่มา : การสำรวจ

ภาพที่ 6.7 ร้านจำหน่ายเครื่องเงินและเครื่องเงินย่านวัวลาย

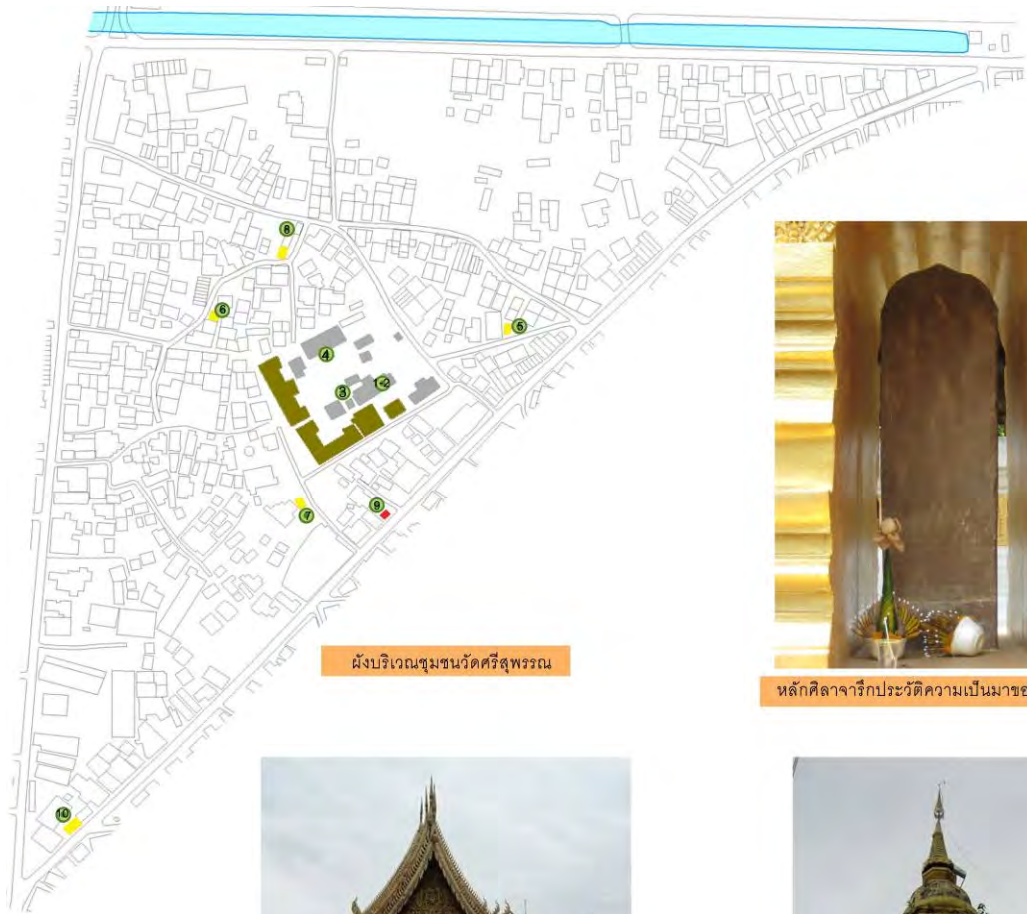

มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดศรีสุพรรณ ที่เป็นอาคารทางศาสนาในวัดศรีสุพรรณ สร้างในสมัยพระเมืองแก้วแห่งราชวงศ์มังราย ราวปี พ.ศ. 2403 ได้ชื่อว่า "ศรีสุพรรณอาราม" พระเมืองแก้ว พระราชทานวิสุงคามสีมาและอาราธนาพระสงฆ์ประกอบพิธีผูกพัทธสีมา เมื่อ พ.ศ. 2052 ในระหว่าง พ.ศ. 2043 – 2069 ใช้เป็นที่ทำสังฆกรรมของคณะสงฆ์ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิหารีย์ (พระเจ้า 500 ปี) ของวัดศรีสุพรรณมาโดยตลอด สถาปัตยกรรมและศิลปะล้านนา อาทิ พระเจดีย์ทรงกลมแบบเชียงใหม่ที่บรรจุสารวิริกธาตุ ฐานย่อมุมสูง วิหารทรงพื้นเมืองล้านนา มีมุขโถงคลุมราวบันไดพญานาค หลังคาซ้อนกันหลายชั้นลดหลั่นกัน หน้าบันแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมประดับลวดลายงดงาม หอไตรหรือหอพระไตรปิฎก ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสสองชั้น ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ชั้นบนเป็นโครงสร้างไม้ (กระทรวงมหาดไทยและกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2542) หอไตร เป็นสถาปัตยกรรมล้านนาโบราณ เป็นที่เก็บรวบรวมคัมภีร์ ไบลาณ และใช้ประโยชน์อื่นๆ ของวัด วิหาร เป็นสถาปัตยกรรมล้านนาโบราณ สร้างสมัยที่เรียกกันว่า "ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บซ้าใส่เมือง" พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ ได้บอกกล่าวว่า อุโบสถได้ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา ไม่เอื้อต่อการประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์ ประกอบกับกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาวัดศรีสุพรรณ ชมรมสล่าล้านนา มีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ที่ต้องการจะสืบสาน ส่งเสริมภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องเงิน ถนนวัวลาย ดังนั้นเมื่อ พ.ศ. 2547 จึงมีแนวคิดสร้างอุโบสถเงินหลังแรกของโลก ให้เป็นสถาปัตยกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยอุโบสถเงินหลังนี้จะเป็นแหล่งรวบรวมลวดลายศิลปะล้านนาและลวดลายประจำท้องถิ่น มีการระดมช่างภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งสามชุมชนซึ่งมีความเชี่ยวชาญเป็นผู้สรรค์สร้างสถาปัตยกรรมร่วมกัน โดยเป็นการก่อสร้างด้วยความศรัทธาไม่มีค่าแรง และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน ส่วนอาคารร้านค้าที่เป็นอาคารเก่าส่วนใหญ่อยู่ริมถนนวัวลาย อาคารบ้านเรือนเก่าที่เป็นที่อยู่อาศัยอยู่ในซอย เช่น บ้านเมฆบังวัน เป็นต้น

ภาพที่ 6.8 บรรยากาศย่านชุมชนวัดศรีสุพรรณ

ภาพที่ 6.9 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ

ผังบริเวณชุมชนวัดศรีสุพรรณ

หลักศิลาจารึกประวัติความเป็นมาของวัด 1

พระวิหารทรงพินเมืองล้านนา 2

พระเจดีย์ทรงกลมแบบเชียงใหม่ 3

หอไตร 4

บ้านเมฆบังวัน ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ 5

ร้านขายเครื่องเงินในชุมชนวัดศรีสุพรรณ 6

อาคารเก่าที่ดัดแปลงการใช้สอยเป็นร้านค้า ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ 7

อาคารเก่าที่ดัดแปลงการใช้สอยเป็นเกสต์เฮ้าส์ 8

ร้านขายเครื่องเงินในชุมชนวัดศรีสุพรรณ 9

อาคารเก่า ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ 10

2) องค์ประกอบด้านสังคม-วัฒนธรรม

ส่วนความสัมพันธ์ภายในชุมชนบ้านศรีสุพรรณจะมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างแน่นแฟ้น ดังสะท้อนให้เห็นได้จากคำบอกเล่าของพงศธร เทพวงศ์ อดีตรองอธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ซึ่งเป็นคนบ้านศรีสุพรรณ ได้เล่าถึงภาพความประทับใจในอดีตที่มีต่อชุมชนบ้านศรีสุพรรณ โดยเฉพาะในด้านความสามัคคีของคณะศรัทธาวัดศรีสุพรรณในการให้ความร่วมมือในงานบุญต่าง ๆ ด้วยดี โดยเล่าถึงการจัดงานทอดกฐินที่วัดศรีสุพรรณในสมัยก่อน ก่อนวันงานประมาณ 2 อาทิตย์ คณะศรัทธาวัดศรีสุพรรณเกือบทุกครอบครัว จะส่งตัวแทนพร้อมเครื่องมือ เช่น มีด พร้า จอบ เสียม มารวมกันที่วัด เพื่อทำความสะอาดนับตั้งแต่ถนนทางเข้าวัดไปจนถึงบริเวณวัดทั้งหมดและช่วยกันล้างพระวิหารและพระประธาน ซึ่งทุกคนจะให้ความร่วมมือร่วมใจเต็มที่ ในช่วงที่มีเทศกาลสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 13-16 เมษายน ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ โดยเฉพาะบ้านที่มีโรงงานทำเครื่องเงิน เช่น บ้านคุณคำปัน-บุญยืน เมฆบังวัน, บ้านคุณดวงฤทธิ์-ประไพ ไชยวุฒิ, บ้านคุณบุญส่ง-บัวคำ ใจงาม และร้านเงินเชียงใหม่ มักจะหยุดทำงานกันตั้งแต่วันที่ 12 เมษายน โดยในวัดดังกล่าวได้จัดให้มีงานเลี้ยงคนงาน เพื่อนบ้านมีการแจกล้างของ เช่น เสื้อผ้า ผ้าขาวม้า ให้แก่คนงานโดยทั่วหน้า ในวันที่ 13 - 14 เมษายน พวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ จะชักชวนกันไปขนทรายเข้าวัดในวันสังขารล่อง-วันเนาวิ บางส่วนจะเดินทางไปยังเชิงสะพานนารัฐ ระหว่างทางก็มีการสาดน้ำ รดน้ำเป็นสนุกสนาน ตกเย็นจึงจะขนทรายจากแม่น้ำปิงไปที่วัดของตนเอง ส่วนในวันพฤหัสบดี 15 เมษายน จะมีพิธีการทางศาสนาในช่วงเช้า โดยคณะศรัทธาจะมาร่วมทำบุญตักบาตร ตอนบ่ายก็จะมารวมกันที่ วัดอีกครั้งหนึ่งเพื่อรดน้ำดำหัวเจ้าอาวาสและเสื่อวัด เมื่อได้เวลาอันสมควร เจ้าอาวาส จะพาคณะศรัทธาไปดำหัวเจ้าอาวาสที่อาวาส และพระผู้ใหญ่ เช่น เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด (พงศธร เทพวงศ์ “เล็ก ๆ น้อย ๆ จากอารามบอยวัดศรีสุพรรณ” เรื่องเดียวกัน 2543 หน้า 19) นอกจากนี้คณะศรัทธาวัดศรีสุพรรณยังได้ร่วมแรงร่วมใจกันบูรณปฏิสังขรณ์ พระวิหาร และอุโบสถวัดศรีสุพรรณอีกหลายครั้ง เมื่อการบูรณปฏิสังขรณ์เสร็จก็จะจัดให้มีงานฉลองสมโภช หรืองานปอยหลวง คณะศรัทธาวัดศรีสุพรรณจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายบันเทิง ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายรักษาความสงบ ในด้านบันเทิงกลุ่มหนุ่มสาวจะมีบทบาทในการจัดงานแสดง (พงศธร เทพวงศ์ “เล็ก ๆ น้อย ๆ จากอารามบอยวัดศรีสุพรรณ” เรื่องเดียวกัน 2543 หน้า 19)

ในปี พ.ศ.2535 พระอธิการสุพล สุทนต์โล ทำหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาส และได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ.2537 ได้ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยดำเนินการหลายประการ เช่น ปฏิสังขรณ์วิหารทรงล้านนา ปฏิสังขรณ์หอธรรม ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ โดยเฉพาะภายในพระวิหารได้รับความร่วมมือจากกลุ่มพุทธศัลยกรรมล้านนา จัดองค์ประกอบศิลปภายใน

พระวิหารอย่างงดงามโดยรักษาของที่มีอยู่เดิมแล้วเพิ่มเติมงานศิลปชุดใหม่ และสร้างภาพชุดทศชาติด้วยฝีมือช่างเครื่องเงินโดยทำด้วยอลูมิเนียม (ดู ประวัติวัดศรีสุพรรณ 2541 หน้า 18-29,2535) การจัดงานวัดศรีสุพรรณครบรอบ 500 ปี โดยใช้ศักราชในจารึกวัดศรีสุพรรณ ว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. 2043 จึ่งครบ 500 ปี พ.ศ. 2543 โดยมีการหล่อพระพุทธรูป 500 ปี ด้วยฝีมือช่างของบ้านช่างหล่อที่เป็นศรัทธาวัด เมื่อ 30 มีนาคม 2543 การจัดงานฟื้นฟูภูมิปัญญาของชุมชน และริเริ่มโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำเครื่องเงิน บ้านวัวลายและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานของกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา การทำให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น การจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ประจำตำบลหายยา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนวัดศรีสุพรรณ (ศรช.) ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) และโครงการฝึกปฏิบัติจิตภาวนาตามหลักมหาสติปัฏฐาน 4 การเชื่อมโยงการศึกษาตามอัธยาศัยกับการศึกษานอกระบบ โดยสนับสนุนให้การศึกษาออกโรงเรียนมีหลักสูตรทำเครื่องเงินและประสานงานให้ช่างเครื่องเงินที่รวมกลุ่มเป็นกลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา ซึ่งนำโดยช่างดิเรก สิทธิการ เป็นผู้สอน ตั้งแต่ปี 2545 ได้รับการสนับสนุนจากกองทุน SIF(Social investment Fund) กลุ่มเข้มแข็ง และมีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้เรื่องช่าง และการเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เด่นชัดยิ่งขึ้น เชื่อมโยงการศึกษาตามอัธยาศัยกับการศึกษาในระบบ โดยสนับสนุนให้โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณมีการเรียนการสอนวิชาการทำเครื่องเงินในหลักสูตรท้องถิ่น มอบพื้นที่ในบริเวณวัดให้กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา ถ่ายทอดความรู้และสร้างสรรค์ผลงานการทำเครื่องเงิน-เครื่องอลูมิเนียม และเป็นสถานที่จำหน่ายผลงาน หางานที่เกี่ยวข้องกับช่างเงินและช่างอลูมิเนียมให้กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนาได้ทำอย่างต่อเนื่อง การประสานงานระหว่าง 3 ชุมชนคือชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนวัดหมื่นสารวัวลาย ชุมชนวัดนันทารามเตรียมการจัดกิจกรรมร่วมกันเรียกว่า “กาดมั่ว คั่วเงิน คั่วฮัก คั่วหาง” โดยเริ่มกิจกรรมรอบแรกครั้งที่ 1 ในวันที่ 1-2 พฤศจิกายน 2545 ณ วัดศรีสุพรรณ ครั้งที่สอง ในวันที่ 6-7 ธันวาคม 2545 ณ วัดหมื่นสาร ครั้งที่สามในวันที่ 3-4 มกราคม 2546 วัดนันทาราม และครั้งที่สี่ วันที่ 15-16 มีนาคม 2546 บนถนนวัวลาย กิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวแม้เริ่มต้นโดยเจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณและคณะ แต่กระบวนการทำงานทั้งหมดทำในรูปคณะกรรมการโดยมีการปรึกษาหารือกันเสมอ และฟังความเห็นของทุกฝ่ายทั้งที่เป็นกรรมการและศรัทธาวัด งานจึงประสบผลสำเร็จได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชนและมีแนวโน้มดีขึ้นตามลำดับรวมทั้งขยายไปถึงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนที่อยู่ข้างเคียงด้วย

การใช้พื้นที่ของชุมชน ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2500 ชาวบ้านจะประกอบอาชีพทำนา กันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อว่างเว้นจากการทำนาก็จะเป็นช่างฝีมือประกอบอาชีพทำเครื่องเงินตามที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษโดยจะใช้แรงงานของสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะ ช่วยกันทำเครื่องเงิน โดยมากผู้ที่ทำหน้าที่เป็นช่างตีและขึ้นรูป จะใช้แรงงานชายได้แก่ พ่อ สามี

ลูกชาย ส่วนผู้หญิงคือแม่ และลูกสาว จะรับหน้าที่เป็นช่างแกะลาย และนำเครื่องเงินไปขาย แต่ปัจจุบันยุคสมัยเปลี่ยนช่างทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เริ่มลดน้อยลง เนื่องจากเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น เช่น ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว หรือย้ายถิ่นฐานทำเครื่องเงินส่งขายที่อื่นที่ราคาดีกว่า เลยทำให้ความนิยมในเครื่องเงินของนักท่องเที่ยวที่มาที่นี้ลดลง ชาวบ้านก็เลยเปลี่ยนอาชีพมาค้าขายอย่างอื่น แทนปัจจุบันยังมีช่างเก่าแก่ที่ยังยึดอาชีพเดิมสอนลูกหลานทำเครื่องเงินขายก็มีให้เห็นอยู่ เพราะร้านเครื่องเงินที่ถนนวัวลายก็ยังมีให้เห็นอยู่มากและเนื่องจากแถบถนนวัวลาย มีทั้งแหล่งท่องเที่ยว เป็นถนนศิลปวัฒนธรรม ทั้งเรื่องเครื่องเงิน การให้บริการต่างๆ และมีการจัดงานต่างๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อย่างเช่น การปิดถนนวัวลายขายของ เครื่องเงิน เครื่องเงิน สินค้าเมืองเชียงใหม่ต่างๆ อาหาร งาน กาดหมั้ว โดยมีคณะกรรมการจะตกลงกันว่าที่ใด เมื่อไหร่ เพื่อส่งเสริมและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน ของชุมชน โดยได้จัดจำหน่ายสินค้าเครื่องเงินเครื่องเงินและสินค้าพื้นบ้านอื่น ๆ ทั้งยังมีการจัดกิจกรรมการแข่งขันฝีมือการทำเครื่องเงินของเยาวชน และ ชมนิทรรศการ การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน นอกจากนั้นก็มีประเพณีที่จัดตามช่วงเทศกาลต่างๆเช่น สงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ ลอยกระทง สงกรานต์ ประเพณีใส่บาตร พระอุปคุต เป็นต้น

จากการเป็นย่านชุมชนที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เก่าแก่ โดยเฉพาะเป็นแหล่งผลิตเครื่องเงิน และเป็นถิ่นที่อยู่ของช่างฝีมือเครื่องเงินดั้งเดิม มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตและได้ยึดปฏิบัติต่อๆ กันมา วิชาชีพช่างเงินเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคนและได้ยึดถือเป็นอาชีพ สร้างความภาคภูมิใจแก่คนในชุมชนมาจนทุกวันนี้ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมให้คนในชุมชน ให้มีลักษณะเฉพาะทางสังคมที่โดดเด่น มีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง มั่นคงและเป็นปึกแผ่น มีความรักและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง กิจกรรมทางสังคมของคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรม วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นส่วนประกอบทางสังคมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันไม่สามารถแยกออกจากกันได้

ประชากรมีความหลากหลายในเรื่องของอายุ ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ส่วนมากจะอยู่มาตั้งแต่รุ่นตายาย คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รองลงมาเป็นรับราชการ รายได้เฉลี่ยจึงอยู่ที่ประมาณ 4,000 -6,000 บาทต่อคน คนที่มาอาศัยอยู่ในชุมชนต้องการที่จะศึกษางานฝีมือการทำเครื่องเงิน และต้องการค้าขายหารายได้เลี้ยงชีพ ส่วนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนจะมาเพื่อท่องเที่ยวชมศาสนสถานในชุมชน คือ วัดศรีสุพรรณ และที่สำคัญคือการชมและซื้อสินค้าเครื่องเงินซึ่งเป็นชื่อเสียงของชุมชน

สภาพสังคมและความสัมพันธ์ของคนในย่าน มีความสัมพันธ์แบบความเป็นเครือญาติ มีการอยู่อาศัยกับแบบครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวใหญ่ มีทั้งแบบบ้านอาศัยหลายหลังอยู่ในพื้นที่เดียวกันและบ้านเดี่ยว ซึ่งส่วนมากผู้คนที่อาศัยอยู่ใกล้กันจะเป็นเครือญาติกันโดยมีพื้นที่ใหญ่และแบ่งพื้นที่กันสร้างบ้านพักอาศัยของแต่ละครอบครัว ส่วนผู้คนบ้านใกล้เคียงก็มีความสนิทสนมกันแบบญาติ เพราะคนในพื้นที่ส่วนมากจะอยู่อาศัยกันมายาวนานตั้งแต่ปู่ย่าตายายจึงมีความสนิทสนมกันมานาน จึงมีความกลมเกลียวกันถึงแม้จะไม่ใช่เครือญาติเดียวกัน แต่ก็ให้ความช่วยเหลือและสนิทกันเหมือนญาติพี่น้อง การไปมาหาสู่กันและการพูดคุยกันเกิดขึ้นโดยทั่วไป โดยจะมีกิจกรรมร่วมกันทั้งที่บ้านพักอาศัยและในวัดศรีสุพรรณ ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและพูดคุยช่วยเหลือกันจัดกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ชาวบ้านที่อยู่บ้านใกล้เคียงกันก็มักจะออกมาพูดคุยกันตามบ้านเรือนเป็นปกติ สอบถามสารทุกข์สุขดิบ ไปมาหาสู่ตามบ้านต่างๆ เพราะส่วนมากคนในชุมชนจะรู้จักกันหมด จึงพูดคุยกันทั่วไปตามประสาคนรู้จัก และบ้านใกล้เคียง เพื่อนบ้านส่วนมากก็จะรู้จักกันเกือบทุกบ้านในชุมชน มีความคุ้นเคยกันมาตั้งแต่สมัยตายาย จะมีเพียงบ้านเช่าที่เปลี่ยนผู้อยู่อาศัยบ่อยๆก็จะรู้จักกันในบ้านเรือนใกล้เคียงเท่านั้น บ้านเรือนในชุมชนส่วนมากจะประกอบอาชีพเดียวกัน คือค้าขาย และทำเครื่องเงิน ทำให้รู้จักกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สอบถามเรื่องต่างๆทั้งความเป็นอยู่ และการค้าช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้บ้านเรือนต่างๆรู้จักกันแทบทุกบ้าน

การเข้าร่วมกิจกรรมภายในชุมชน จะมีกิจกรรมต่างๆเป็นจำนวนมาก ทั้งการสืบสานความรู้ทางด้านเครื่องเงินให้คนรุ่นหลัง จนทั้งเป็นชมรมเครื่องเงินวัลลาย เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก้ปัญหาฝีมือท้องถิ่น เพื่อสร้างอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน และเพื่อเสริมสร้างและสืบสานเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมที่เป็นที่พำรวมกันในตอนเช้าและตอนเย็นในบริเวณวัด และมีกิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนาที่จัดขึ้นในวัด โดยมีชาวบ้านมาร่วมจัดกิจกรรมและประกอบพิธี ในวันหยุด เช่น วันเด็ก วันปีใหม่ ก็มีการจัดกิจกรรมของชุมชนภายในวัด มีชาวบ้านเข้าร่วมจำนวนมาก ในชุมชนมีกลุ่มต่างๆ ที่มีการพบปะสังสรรค์ เข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันหลายกลุ่ม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนี้

1) กลุ่มหนุ่มสาววัด มีการฝึกหัดการประดิษฐ์ตกแต่งงานฝีมือ การละครร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อวัดและส่วนรวม

2) กลุ่มศิษย์เก่าโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2466 กลุ่มนี้ได้มีการจัดงานครบรอบ 77 ปี โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณประกอบด้วยการจัดนิทรรศการและแสดงผลงานนักเรียน การละเล่น และบันเทิงต่างๆ มี

การจัดทำหนังสือที่ระลึกประกาศเกียรติคุณศิษย์เก่าดีเด่น การเผยแพร่กิจกรรมและผลงานของโรงเรียน การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

3) กลุ่มผู้นิยมกีฬาไคชน เป็นกลุ่มช่างฝีมือเครื่องเงินทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นอาวุโสที่นิยมกีฬาไคชน เป็นกีฬาที่นิยมในหมู่ช่างเงินมานานแล้ว โดยปกติช่างเงินจะมีการรวมกลุ่มกันในวันหยุด

4) ตลาดถนนคนเดินวันเสาร์ ตลาดนี้จะตั้งอยู่บนถนนวัวลายทั้งเส้น โดยจะปิดถนนในวันเสาร์ตั้งแต่เวลาบ่าย 3 โมงจนถึงเที่ยงคืน เป็นสถานที่ที่สามารถจับจ่ายซื้อสินค้าหลากหลายชนิด โดยมีสินค้าประเภทเครื่องเงินและเครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชาวบ้านวางขายด้วย

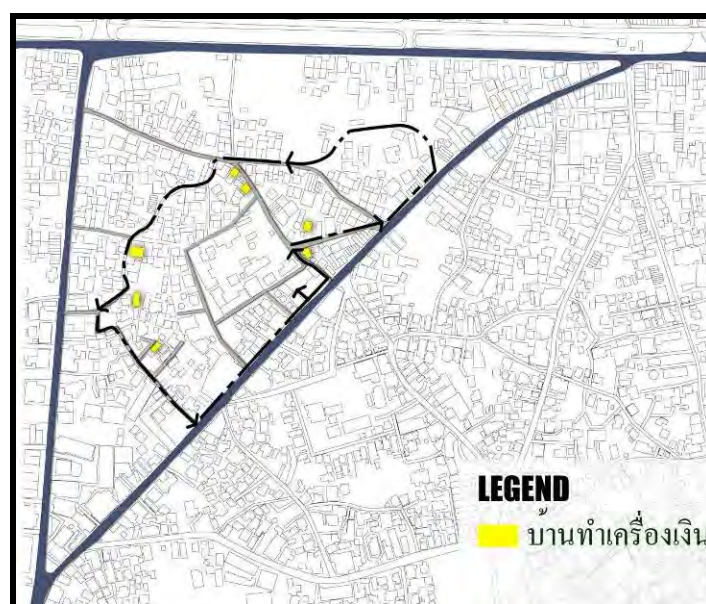
5) กองทุนนิธิวัดศรีสุพรรณ เป็นกลุ่มบุคคลที่เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ แต่งตั้งขึ้น มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกองทุนนิธิ และภายใต้ข้อบังคับของกองทุนนิธิโดยมิขัดหรือแย้งตามหลักพระธรรมวินัย และหลักกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งกองทุนดังกล่าวมีทรัพย์สินที่ได้รับการอุปถัมภ์บำรุงจากคณะศรัทธาในท้องถิ่นและผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป วัตถุประสงค์ของกองทุน เพื่อนำมาใช้ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาวัดศรีสุพรรณ เป็นทุนและค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อวัสดุสิ่งของ อุปกรณ์เครื่องใช้ในการดำเนินงานและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่ทางวัดจัดทำขึ้น เพื่อประโยชน์แก่วัดและชุมชน เป็นทุนในการส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น การปฏิสังขรณ์ปรับปรุงพัฒนาศาสนวัตถุ ศาสนสถานของวัด และเป็นทุนในการดำเนินกิจกรรมตามความเห็นชอบของคณะกรรมการกองทุน

6) ชมรมเครื่องเงินบ้านวัวลาย เป็นกลุ่มคนที่ประกอบด้วยเจ้าของกิจการร้านจำหน่ายเครื่องเงินถนนวัวลาย และช่างฝีมือเครื่องเงินหมู่บ้านวัวลายได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นชมรมเครื่องเงินบ้านวัวลาย เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2543 โดยได้รับการสนับสนุนจากหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูศิลปกรรมเครื่องเงินบ้านวัวลายให้เป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมแก่ภูมิปัญญาฝีมือท้องถิ่น เพื่อสร้างอาชีพและเศรษฐกิจชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน และเพื่อเสริมสร้างและสืบสานเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น โดยที่ผ่านมาชมรมฯ ได้ร่วมกับหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ พระสงฆ์ กรรมการวัดศรีสุพรรณ คณะครูและนักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ตลอดจนคณะศรัทธาวัดศรีสุพรรณ และช่างฝีมือเครื่องเงินหมู่บ้านวัวลายร่วมกันจัดงาน “มรดกล้านนาภูมิปัญญาท้องถิ่น 500 ปีวัดศรีสุพรรณ” ขึ้นในวันที่ 30 มีนาคม 2543 ถึงวันที่ 2 เมษายน 2543 ณ วัดศรีสุพรรณโดยในงานนอกจากจะมีการจัดพิธีทำบุญทางศาสนาแล้ว ยังมีการจัดทำถาดหลวงสลักลาย “มรดกล้านนาภูมิปัญญาท้องถิ่น 500 ปีวัดศรีสุพรรณ” โดยช่างฝีมือเครื่องเงินบ้านวัวลาย ซึ่งนับเป็นถาดขนาดใหญ่

ใหญ่ที่สุดของเมืองเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังได้จัดนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน การหล่อพระพุทธรูป และอื่นๆ มีการประกวดผลงานของช่างฝีมืออีกด้วย ซึ่งการจัดงานดังกล่าวได้รับความสนใจจากคนทั่วไปและนักท่องเที่ยวเป็นอันมาก ขณะนี้ชมรมเครื่องเงินบ้านวัวลายกำลังอยู่ระหว่างการพิจารณาจัดทำโครงการเทศกาลสาธิตการทำเครื่องเงิน การแสดงสินค้าเครื่องเงิน การออกร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมท้องถิ่น การจัดนิทรรศการ ตลอดจนการจัดขบวนแห่ของชาวบ้านและช่างฝีมือเครื่องเงินบริเวณสองข้างทางถนนวัวลาย เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมหัตถกรรมเครื่องเงินบ้านวัวลายให้คงอยู่มิให้สูญหายไป

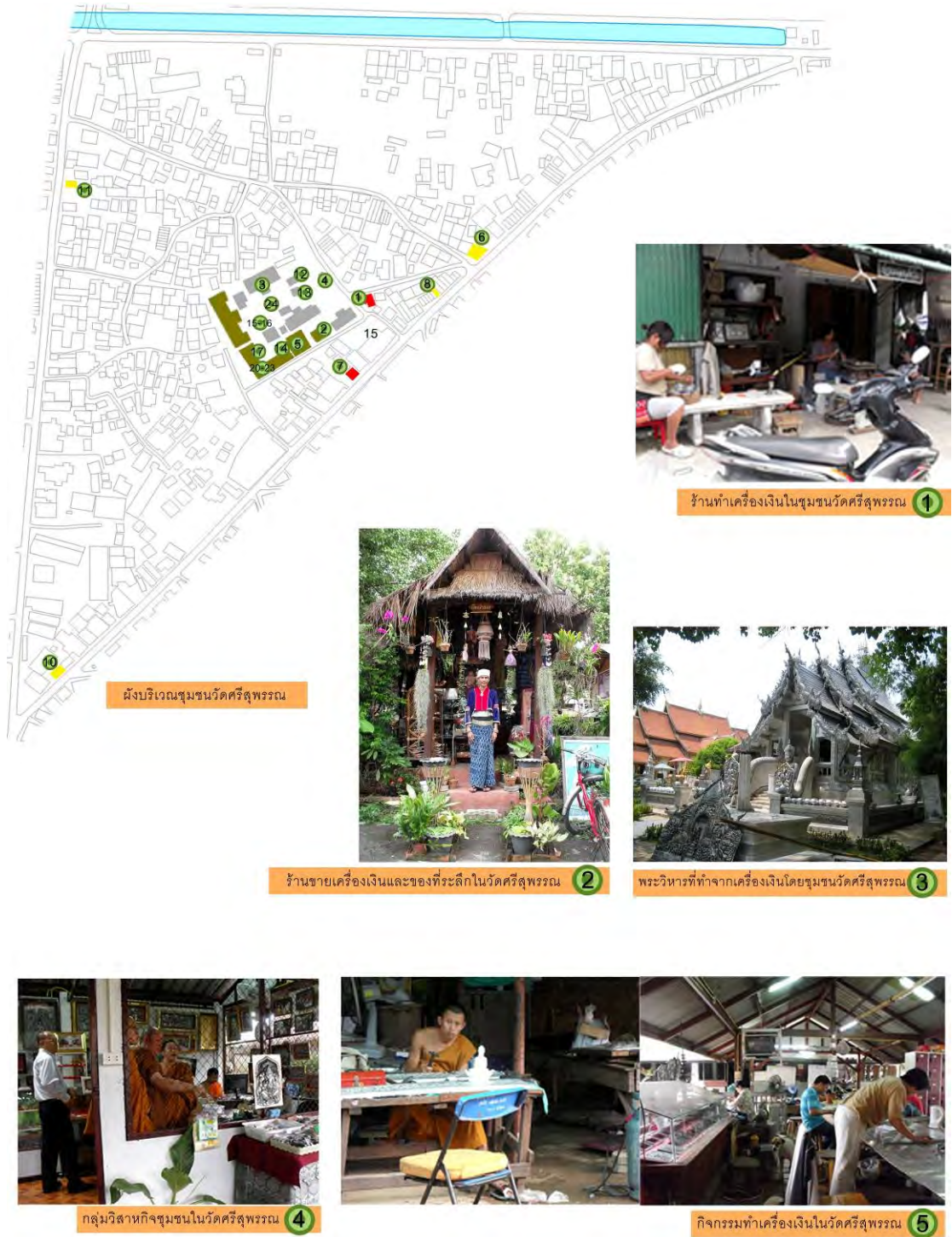
วัดศรีสุพรรณมีบทบาทต่องานช่างฝีมือเครื่องเงินค่อนข้างมากในด้านการส่งเสริม และการอนุรักษ์อาชีพเครื่องเงิน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้ผลิตที่ไม่เป็นร้านค้ามากกว่าที่เป็นร้านค้า เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการอนุรักษ์อาชีพการทำเครื่องเงินไม่ให้สูญสิ้นไป และส่งเสริมรายได้ให้คนในพื้นที่ จึงมีการรวมตัวกันของช่างเงินในพื้นที่โดยตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มหัตถศิลป์ล้านนา” เปิดสอนการทำเครื่องเงิน (ใช้สถานที่ภายในวัดศรีสุพรรณ) ให้กับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจ โดยไม่เก็บค่าเรียน ซึ่งมีสถาบันการศึกษา 2 แห่งในชุมชนได้แก่ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในชุมชนศรีสุพรรณ ให้การสนับสนุนโดยการจัดให้วิชาการทำเครื่องเงินเป็นหลักสูตรหนึ่งของการเรียนการสอนด้วย ภายในวัดยังเป็นที่ตั้งของกลุ่มสล่าช่างสิบหมู่ และพิพิธภัณฑ์วัดศรีสุพรรณ (เครื่องเงิน) สำหรับการทำเครื่องเงินตามบ้านเรือนในชุมชนมีทั้งหมด 7 หลัง เป็นวิถีชีวิตที่สืบสานมานาน ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านสามารถพัฒนาให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้ (ภาพที่ 6.10)

ภาพที่ 6.10 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของบ้านที่ทำเครื่องเงิน

ที่มา : การสำรวจ

ภาพที่ 6.11 กิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนวัดศรีสุพรรณ

การฝึกทักษะการทำเครื่องเงินของพระสงฆ์ในวัดศรีสุพรรณ 14

การใช้พื้นที่ชั้นล่างของหอไตรเป็นศูนย์ศึกษา ศิลปะไทยโบราณสละสลับมู่ล้านาวัดศรีสุพรรณ 15

หอไตรในวัดศรีสุพรรณ 16

การฝึกอบรมเยาวชนเกี่ยวกับการทำเครื่องเงิน ในวัดศรีสุพรรณ 17

เตาหลอมเครื่องเงินโบราณในบ้านเมฆบั้งวัน 18

เตาหลอมเครื่องเงินโบราณในบ้านเมฆบั้งวัน 19

รูปเครื่องเงินที่ขึ้นรูปแล้วในวัดศรีสุพรรณ 20

การฝึกทำเครื่องเงินของเยาวชนในวัดศรีสุพรรณ 21

การฝึกทำเครื่องเงินของสามเณรในวัดศรีสุพรรณ 22

การปรึกษาหารือระหว่างคณะกรรมการกับพระสงฆ์ในวัดศรีสุพรรณ 23

การจัดงานเพื่อหารายได้ในการจัดการมรดกของชุมชนวัดศรีสุพรรณ 24

3) การเปลี่ยนแปลงของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องในย่านชุมชนวัดศรีสุพรรณ

จากการสัมภาษณ์ประธานชุมชนวัดศรีสุพรรณ (คุณประมวล ธัญชัย สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2554) ซึ่งเป็นคนเก่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่เกิด เล่าว่า “สมัยก่อนชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีอาชีพทำเครื่องเงิน มีวัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์กลางชุมชน คนในส่วนใหญ่ในชุมชนทำเครื่องเงิน ต่อมาเงินมีราคาแพงขึ้น ได้เปลี่ยนมาใช้ลูมิเนียมแทน ในราว พ.ศ. 2512 กระแสการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในจังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในฐานะชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่น ประมาณพ.ศ. 2530 คนในชุมชนเริ่มมีรายได้จากการท่องเที่ยว ต่อมาชุมชนรอบนอกได้รับการส่งเสริมด้านหัตถกรรมท้องถิ่นมากขึ้น และดึงดูดนักท่องเที่ยว ประกอบกับคนในรุ่นหลังไม่นิยมรับช่วงทำเครื่องเงินต่จากบรรพบุรุษ เนื่องจากการทำเครื่องเงินเป็นงานที่หนักและเหนื่อย จะเป็นได้ว่า ช่างเครื่องเงินที่ทำอยู่ตามบ้าน จะเป็นคนรุ่นพ่อรุ่นแม่” พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ ท่านเป็นห่วงว่างานหัตถกรรมท้องถิ่นที่เป็นมรดกทอดจากบรรพบุรุษจะสูญหายไป จึงได้ปรึกษากับศรัทธาวัดศรีสุพรรณ ในการตั้งโรงงานหัตถกรรมท้องถิ่นมาไว้ในวัดศรีสุพรรณ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และถ่ายทอดความรู้ด้านงานช่างหัตถศิลป์ให้กับคนรุ่นหลังที่สนใจ โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นคนในชุมชน รวมทั้งพระสงฆ์และเณรที่บวชเรียนอยู่ในวัดเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการถ่ายทอดงานหัตถศิลป์เหล่านี้ นอกจากนี้ โรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ ยังได้ให้นักเรียนได้เรียนเกี่ยวกับงานช่างฝีมือท้องถิ่น และให้ฝึกปฏิบัติจริง โดยการใช้พื้นที่ภายในวัดเป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติ ต่อมาได้มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมนี้ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีส่วนร่วมในการอบรมเทคนิคการออกแบบลาย เป็นต้น นอกจากวัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์กลางงานหัตถศิลป์ท้องถิ่นแล้ว ยังเป็นศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมูล้านาวัดศรีสุพรรณ โดยให้ความรู้ในเรื่องงานช่างสิบหมู่ ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน ประกอบไปด้วยช่างไม้ ช่างปูน ช่างเงิน ฯลฯ ซึ่งเป็นการรักษา และถ่ายทอดความรู้ด้านงานช่างจากสล่าในชุมชนให้ลูกหลานในชุมชนและคนทั่วไปได้เรียนรู้ เป็นการสืบทอดงานช่างไม่ให้สูญหายไป (พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ, 2554)

สำหรับบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนยังคงมีบ้านที่มีอายุประมาณ 50 - 100 ปี อยู่ไม่มาก ประมาณ 30 % จะมีบริเวณริมถนนวิวัลาย ส่วนด้านในชุมชนเป็น บ้านไม้ 2 ชั้นได้ถูกลงเหมือนบ้านในชนบท ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสภาพเดิม มีต่อเติมบ้างเล็กน้อย และมีบ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นอาคารปูน มีประมาณ 15 % ในด้านความสูงของอาคาร ไม่มีการสร้างสูงกว่ายอดวิหาร ทั้งนี้เนื่องจากเป็นความเชื่อของคนในชุมชนที่ว่าห้ามสร้างอาคารสูงกว่ายอดวิหาร โดยเฉพาะบ้านที่อยู่ใกล้วัด แต่ถ้าเป็นอาคารที่สูง 3- 4 ชั้น สร้างสูงกว่ายอดวิหาร จะอยู่ไกลจาก

วัด และมีอยู่ริมถนนวิบูลย์ด้วย โดยเจ้าของอาคารดังกล่าวส่วนใหญ่ไม่ใช่คนดั้งเดิมในชุมชน เป็นคนจากพื้นที่อื่นเข้ามาอาศัย และประกอบอาชีพอยู่ในย่านชุมชน นอกจากนี้มีอาคารสูง ซึ่งคนในชุมชนที่เป็นคนดั้งเดิมส่วนใหญ่ ประมาณ 80 % จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ด้านในของชุมชน คนที่มาจากที่อื่นจะอยู่บริเวณขอบนอกชุมชน และริมถนนวิบูลย์ สภาพแวดล้อมภายในชุมชน เดิมไม่มีรั้ว คนในชุมชนสามารถไปมาหาสู่ได้ หลังจากชุมชนมีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ คนในชุมชนก็เริ่มมีการสร้างรั้ว เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่วนพืชพันธุ์ดั้งเดิมในชุมชน ได้แก่ ต้นมะขาม ปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2554) เหลืออยู่ประมาณ 30 % เส้นทางการสัญจรในชุมชน เดิมเป็นถนนดิน ขนาดเล็ก เมื่อมีการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ได้มีการขยายถนน โดยคนในชุมชนบริจาคพื้นที่ในการขยายถนน เป็นถนนกว้างประมาณ 5 เมตร (คุณประมวล ธัญชัย สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2554)

จากข้อมูลเชิงลึก จะเห็นได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนส่วนใหญ่จะเหลืออยู่ไม่มากนัก (ปานกลาง) แต่ที่น่าสนใจ คือ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เหลืออยู่ โดยนำเข้ามาไว้ในวัด หรือใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดำรงรักษา รวมทั้งเหตุผลด้านความเชื่อความศรัทธาในศาสนา เป็นการพยายามดำรงรักษาเส้นขอบฟ้าของชุมชนไว้ได้ รวมทั้งการที่คนในชุมชนยังเป็นคนดั้งเดิมอยู่มาก

6.2.3 ชุมชนบ้านปิง

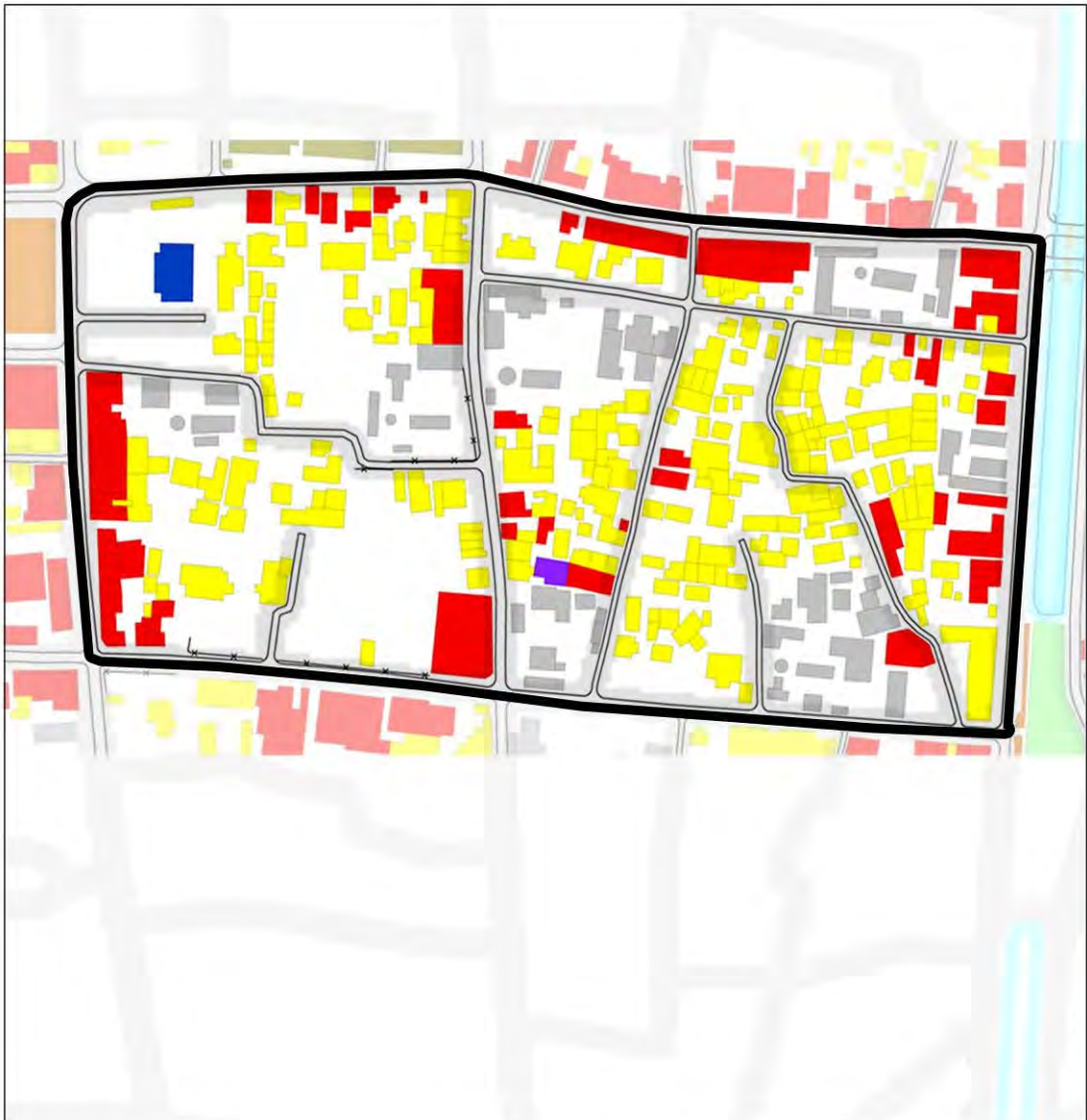
1) องค์ประกอบด้านกายภาพ

ชุมชนบ้านปิง ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองชั้นใน บริเวณประตูท่าแพ ที่ตั้งชุมชนในอดีตเป็นย่านชุมชน 3 ย่าน คือ บ้านวัดดวงดี บ้านวัดดอกคำและบ้านวัดดอกเอื้อง

ในอดีตบ้านวัดดวงดี บ้านชาวบ้านมักตั้งอยู่ด้านหน้าวัด บ้านเรือนมีไม่มากนัก และมีวัดหลายวัด ดังนั้นศรัทธาแต่ละวัดจึงต้องแยกไปเป็นศรัทธาวัดต่าง ๆ ทั้งวัดดวงดี วัดอุโมงค์ วัดบ้านปิง ทางด้านทิศใต้มีวัดสำเภา วัดพันอ้น บริเวณหน้าวัดดวงดีและบริเวณใกล้เคียงเป็นบริเวณคุ้มของเจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 5 คือ พระเจ้ามโหตรประเทศ ส่วนบ้านวัดดอกคำในสมัยก่อนตั้งที่อยู่บริเวณด้านหลังวัดดอกคำไปจนถึงข้างวัดดอกเอื้อง มีบ้านเรือนประมาณ 10 หลังคา บ้านแต่ละหลังห่าง ๆ มีสวนในบ้าน ไม่มีรั้วกั้นใช้แนวต้นไม้เป็นแนวแบ่งเขตบ้าน วัดดอกคำสร้างเมื่อ พ.ศ.2326 สมัยพระเจ้ากาวิละที่กวาดต้อนผู้คนมาอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่มีกลุ่มคนจากเมืองป๋น เมืองตองกาย และชาติพันธุ์อื่นๆ มาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้ ได้ร่วมกันก่อสร้างวัดดอกคำขึ้น (จากหนังสือวัดสำคัญของนครเชียงใหม่เล่ม 2) หลังวัดดอกคำเป็นที่อยู่อาศัยของตระกูล

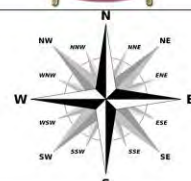

คบหาคู่“พญาแขก” เล่าสืบต่อกันมาว่ารัชการในคุ้มหลวงมีหน้าที่รับรองแขก ทำหน้าที่ประสานงานและนัดวันเวลานำเข้าเฝ้า ปัจจุบันพื้นที่บางส่วนสร้างเป็นเกสต์เฮาส์ (นางสุดา คณาเจริญพงษ์, สัมภาษณ์) วัดวัดดอกคำด้านเหนือเป็นบ้านของอุ้ยปั้นอาชีพทำยาสมุนไพร ปัจจุบันขายต่อเจ้าของทำเป็นเต็นท์รถ ด้านทิศใต้ของวัดเป็นบ้านของแม่อุ้ยชุ่มใจอาชีพทอผ้าและทำข้าวแตนขายปัจจุบันก็ยังทำกันอยู่ (พ.ต.ท.อนุ เนินหาด, 2548) ทางหลังประตูท่าแพอยู่ใกล้โรงแรมมนตรีในปัจจุบันเป็นบ้านของนายหน่อ มีอาชีพเย็บผ้าจิวและเสื้อคอกลมที่ตัดเย็บง่าย ๆ และมีอาชีพทำกับข้าวเมืองและหาบไปขายตามบ้านในเขตเมืองเชียงใหม่ (พ.ต.ท.อนุ เนินหาด, 2548) ปัจจุบันบ้านวัดดอกคำเป็นย่านสำคัญย่านหนึ่งที่กรรมสิทธิ์ที่ดินบางส่วนเปลี่ยนเจ้าของและเจ้าของใหม่มักทำธุรกิจสร้างเป็นอพาร์ทเมนต์และเกสต์เฮาส์ให้ชาวต่างชาติพักอาศัย สำหรับบ้านวัดดอกเอื้องอยู่ในกำแพงเมืองเชียงใหม่ด้านทิศตะวันออก มีบ้านเรือนค่อนข้างหนาแน่นเมื่อเทียบกับบริเวณย่านใจกลางเมืองเชียงใหม่อีกทั้งวัดมีน้อยกว่า ทำให้มีชาวบ้านเป็นศรัทธาวัดดอกเอื้องค่อนข้างมาก วัดดอกเอื้องตั้งอยู่ริมถนนราชวิถีมีประวัติว่าสร้างในปี พ.ศ.2219 โดยชาวบ้านฐานะดีที่ชื่อนางเอ้อมบ้านอยู่ใกล้วัด เดิมเรียกกันว่าวัดนางเอ้อม ต่อมาสมัยสมเด็จพระพุทธาจารย์ (วน วิสุทธิญาณมหาเถร) เปลี่ยนชื่อจากเอ้อม มาเป็น เอื้อง และใช้ชื่อว่าวัดดอกเอื้อง ซึ่งเป็นชื่อดอกไม้ชนิดหนึ่งจนถึงปัจจุบัน (หนังสือประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร) ในอดีตผู้สร้างวัดที่ชื่อนางเอ้อมมีอาชีพทอผ้า รุ่นต่อ ๆ มามีอาชีพทอผ้า กลุ่มทอผ้าของชาวบ้านวัดดอกเอื้องเล็กทอผ้าเมื่อประมาณ พ.ศ.2512 เนื่องจากมีเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่งจากกรุงเทพฯ มาขายเชียงใหม่ ชาวบ้านบ้านวัดดอกเอื้องมักตั้งบ้านเรือนหนาแน่นอยู่ข้างวัดทั้งด้านทิศเหนือและทิศใต้ ชาวบ้านจึงแบ่งเรียกกันว่า “บ้านเหนือ” และ “บ้านใต้” โดย “บ้านใต้” คนเก่า ๆ บอกว่าสมัยเมื่อ 60-70 ปีก่อนมีบ้านกระต๊อบหลังเล็กๆเป็นส่วนใหญ่ ริมทางหญ้าขึ้นรกแขกทางข้างคลานมักนำฝูงวัว ฝูงแพะมาเลี้ยงในซอยนี้ คุณป้าบัวผัน อุปคำ คนรุ่นเก่าของบ้านวัดดอกเอื้องเล่าว่า สมัยก่อนเมื่อ 70-80 ปีก่อน ชาวบ้านบ้านดอกเอื้องส่วนใหญ่ฐานะยากจนมักทำบ้านกึ่งกระต๊อบหลังคามุงด้วยหญ้าคา คนรวยก็มุงด้วยดินขอมักมีไร่นาอยู่นอกเมือง อาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านบ้านวัดดอกเอื้อง คือ การทำผางประทีปทำกันประมาณ 10 ครอบครัว มีคนมาซื้อจากบ้านวัดดอกเอื้องไปขายและไปใช้ช่วงลอยกระทงตอนหลังต้องเลิกทำเพราะควั่นรบกวนบ้านอื่น หลังจากหน้าลอยกระทงแล้วก็ทำขนมข้าวแตนขาย อาชีพหลักของบ้านวัดดอกเอื้องอีก 2 อาชีพ คือ อาชีพปั้นหม้อและทำทอง อาชีพทำทองนั้นเชื่อว่าเป็นงานฝีมือของชาวบ้านบ้านดอกเอื้องมาตั้งแต่อดีตและเป็นงานช่างฝีมือที่ต้องรับใช้ในคุ้มเจ้านาย ทำให้ชาวบ้านดอกเอื้องต้องมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในกำแพงเมืองซึ่งอยู่ใกล้ชิดเจ้านายเพื่อความสะดวกในการเรียกใช้งาน อาชีพทำทองเลิกไปประมาณ 30-40 ปีมาแล้ว อาชีพปั้นหม้อหรือเครื่องปั้นดินเผา ปัจจุบันไม่มีแล้ว(พ.ต.ท.อนุ เนินหาด, 2548)

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
: กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

แผนที่ 6.4 การใช้ที่ดินชุมชนบ้านปิง พศ.2550

<p>สัญลักษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา จุดสาทรรมเฉพาะกิจ สถาบันราชการ <p style="text-align: right;"> ขอบเขตชุมชน </p>	
<p>ที่มา : การสำรวจและกรมโยธาธิการ และผังเมือง 2543</p>	<p>มาตราส่วน</p>

ขอบเขตชุมชน ด้านทิศเหนือจดถนนราชวิถี ทิศตะวันออกจดถนนมูลเมือง ทิศใต้จดถนนราชดำเนิน ทิศตะวันตกจดถนนพระปกเกล้า สำหรับการใช้ที่ดินในปัจจุบัน (พ.ศ.2550) ของชุมชนบ้านปิง (แผนที่ 6.4) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ โรงแรม เกสต์เฮ้าส์ ร้านอาหาร ร้านค้าจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว อยู่บริเวณถนนสายหลักและตามซอยต่างๆ มีการใช้ที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยอยู่บ้างไม่มีนัก ส่วนการใช้ที่ดินที่มีมากอีกประเภทหนึ่ง คือ สถาบันศาสนา ในย่านนี้มีวัดถึง 7 วัด เนื่องจากในอดีตย่านนี้เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าหลวงและขุนนาง ซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างวัดประจำตัว นอกจากนี้ในย่านนี้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบริเวณนี้หลายๆ คือ ถนนคนเดินในวันอาทิตย์

ภาพที่ 6.12 แสดงที่ตั้งของกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านปิง พ.ศ. 2552

ที่มา : การสำรวจ

สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปิง ส่วนใหญ่เป็นวัด และคุ้มเจ้าหลวง ได้แก่ วัดบ้านปิง ตั้งอยู่ถนนราชภาคินัย สร้างเมื่อ พ.ศ.2025 (นับถึงปีปัจจุบัน พ.ศ.2552 มีอายุได้ 527 ปี) ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ.2115 (หรือ เมื่อ 437 ปีก่อน) "บ้านปิง" อันเป็นชื่อวัด แปลว่า "ขวาง" หรือ กั้นกระแสแม่น้ำปิงเอาไว้ให้ไหลไปทางอื่น เพราะคำว่า "บ้าน" เป็นภาษาล้านนาโบราณ แปลว่า ขวาง หรือ กั้นสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เบี่ยงเบนทิศทางออกไป ชื่อ วัดบ้านปิง หมายถึง เป็นแนวขวางแม่น้ำปิง ไม่ได้หมายถึงสร้างมาเพื่อขวางแม่น้ำปิง วัดบ้านปิงอยู่ในเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่ชั้นในอยู่แล้ว และมีแนวกำแพงดินชั้นนอก คือ กำแพงดิน ขวางเป็นชั้นที่สอง นอกจากนี้ ชื่อวัดบ้านปิง ยังหมายถึง ภัยอันตรายจากอีกฟากฝั่งของแม่น้ำปิงไม่สามารถข้ามมาได้ ซึ่งในอดีตภัยสงครามที่จะมาเชียงใหม่ได้นั้น ได้แก่ กองทัพจากมณฑล ในสมัยพ่อขุนเม็งราย, กองทัพจากพม่า และ กองทัพจากอยุธยา เป็นต้น ในวัดบ้านปิงประกอบไปด้วย เจดีย์เป็นทรง

แบบล้านนาฝีมือช่างหลวง ศิลาจารึก ที่มีลักษณะใบเสมาทำจากหินทรายสีเทา นอกจากนี้ยังมี วัดอุโมงค์ (มหาเถรจันทร์) สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยพระเจ้ากือนา กรมศิลปากรได้ประกาศให้วัดอุโมงค์เป็นโบราณสถานของชาติเมื่อ ปี พ.ศ. 2478 วัดดวงดีหรือ วัดพันธนูมณี วัดอุดมดี วัดพนมดี สันนิษฐาน ว่าสร้างสมัยพระเจ้ายอดเชียงรายครองเมืองเชียงใหม่ เดิมชื่อ วัดต้นหมากเหนือ หรือวัดต้นหมากเหนือ วัดสำเนา ไม่ปรากฏหลักฐานปีที่สร้าง เป็นวัดที่มีความเก่าแก่และได้รับการบูรณะอย่างต่อเนื่อง วัดหมื่นล้าน สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยของพระเจ้าติโลกราช วัดดอกคำ เดิมชื่อ วัดช่างท้อคำ สาเหตุที่เปลี่ยนชื่อเป็นวัดดอกคำ เพราะต้องการให้เรียกคล้องจองกับวัดใกล้เคียง เช่น วัดดอกเอื้อง วัดดอกเงิน วัดดอกแก้ว ในสมัยพระยาภาววิละเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ทรงขยายอาณาเขตและกวาดต้อนชาวเมืองบันและเมืองตองกายมาไว้ในเชียงใหม่ ตั้งเป็นชุมชนขึ้น ต่อมาชาวเมืองเหล่านั้นจึงได้สร้างวัดดอกคำขึ้นมาเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดดอกเอื้อง เดิมชื่อ วัดนางเอื้อม เพราะนางเอื้อมเป็นผู้สร้าง ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวัดดอกเอื้อง นอกจากนี้ในย่านชุมชนนี้ เป็นที่ตั้งของคุ้มเจ้าหลวงในสมัยก่อน อาทิ คุ้มเจ้าราชวงศ์ (เจ้าชมชื่น ณ เชียงใหม่) คุ้มเจ้าฟ้าเชียงตุง ปัจจุบันคือ ศาลาธารารักษ์ หรือศาลาเครื่องราชอิสริยยศ ใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ คุ้มเจ้าราชบุตร (เจ้าสมพะมิตร ณ เชียงใหม่) ปัจจุบันคือ The American University Alumni Association (AUA) อาคารราชการ เช่น ศาลแขวงจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 6.13 แสดงมรดกทางวัฒนธรรมและกิจกรรมในชุมชนบ้านปิง

ศิลาจารึก แห่ง วัดบ้านปิง

ศาลาที่ใช้สำหรับงานบุญและกิจกรรมของชุมชน

กิจกรรมปรับปรุงภูมิทัศน์รอบวิหารวัดบ้านปิง

โดยพนักงานโรงแรมแทมมาริน วิลเลจ

กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 6.14 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนบ้านปิง

พระอุโบสถเก่า ขนาดย่อม (วัดดวงดี) 1

วิหารเก่า (วัดดวงดี) 2

หอไตรเก่า (หอธรรมเก่า วัดดวงดี) 3

ผังบริเวณชุมชนบ้านปิง

เจดีย์เก่า สุสานเหลี่ยม (วัดดวงดี) 4

อุโบสถเก่า ทรงล้านนา (วัดอุโมงค์มหาเถรจันทร์) 5

วิหารเก่า (วัดอุโมงค์มหาเถรจันทร์) 6

พระเจดีย์อุโมงค์เก่า (วัดอุโมงค์มหาเถรจันทร์) 7

อุโบสถเก่า (วัดสำเภา) 8

วิหารเก่าแบบพื้นเมือง (วัดสำเภา) 9

เจดีย์ทรงกลม,านสี่เหลี่ยม ย่อเก็จ (วัดสำเภา) 10

หอไตรเก่า หลังคาศิลปะแบบ ไตใหญ่ (วัดหมื่นล้าน) 11

เจดีย์เก่าทรงกลม แบบพื้นเมือง (วัดหมื่นล้าน) 12

วิหารเก่า ทรงพื้นเมือง (วัดหมื่นล้าน) 13

วิหารเก่าทรงล้านนา (วัดดอกคำ) 14

เจดีย์เก่า ศิลปะแบบพม่า (วัดดอกคำ) 15

คุ้มเจ้าราชบุตร(เจ้าสมพะมิตร ณ เชียงใหม่) ปัจจุบันคือ The American University Alumni Association (AUA) (เอกชน) ในชุมชนบ้านปิง 23

ศาลแขวงจังหวัดเชียงใหม่ ในชุมชนบ้านปิง 24

บ้านพักจำลองศาลเป็นบ้านไม้ยกใต้ถุนสูงในชุมชนบ้านปิง 25

ร้านอาหารในชุมชนบ้านปิง 26

ร้านค้าในชุมชนบ้านปิง 27

อาคารเก่าในชุมชนบ้านปิง 28

ภาพที่ 6.15 กิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านปิง

การบูรณะมรดกทางวัฒนธรรมประเภทพระวิหารในวัดสำเภา ①

ขอเชิญผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญเป็นเจ้าภาพป่านมวิหาร

ลำดับ	รายการมูลค่า 5	ชื่อเจ้าภาพ	จำนวน	จำนวนเงิน
๑	ทองคำ	คุณวิชาญ ใจดี	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๒	ทองคำ	คุณประจักษ์ งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๓	ทองคำ	คุณสุภาวดี งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๔	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๕	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๖	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๗	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๘	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๙	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๐	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๑	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๒	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๓	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๔	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๕	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๖	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๗	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๘	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๙	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
๒๐	ทองคำ	คุณสุวิมล งามชื่น	๕	๕๐,๐๐๐ บาท
รวม	รวมทำบุญ 20 ปี ๆ 16,000 บาท	ชื่อเจ้าภาพ	จำนวน	จำนวนเงิน
	วัดสำเภา ๒๕๖๓	คุณสุวิมล งามชื่น	*	๕๐,๐๐๐ บาท

การรับบริจาคเงินจากคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อบูรณะพระวิหาร ②

ผังบริเวณชุมชนบ้านปิง

กิจกรรมให้บริการนวดแผนไทยของชาวบ้านในวัดสำเภา ③

กำรบริจาคเงินจากชาวบ้านและนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ④

ร้านค้าในชุมชนบ้านปิง ⑤

กิจกรรมการทอเสื่อประเภทนวดแผนไทยของคนในชุมชนบ้านปิง ⑧

กิจกรรมการทอเสื่อประเภทนวดแผนไทยของคนในชุมชนบ้านปิง ⑨

2) องค์ประกอบด้านสังคม-วัฒนธรรม

จากที่ย่านชุมชนนี้มีวัดจำนวนมาก คนในชุมชนเป็นศรัทธาวัตรกระจายออกไปตามบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ใกล้วัด การรวมกลุ่มของชุมชนเป็นไปอย่างหลวมๆ ประกอบกับในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าหลวงและขุนนาง ต่อมาเปลี่ยนเป็นสถาบันราชการเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้คนดั้งเดิมที่อยู่ในชุมชนมีน้อย รวมทั้งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่มีการเข้าถึงสะดวก ทำให้ย่านนี้มีการซื้อขายและเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์บ่อยมาก เป็นย่านที่อยู่อาศัยของคนมีรายได้น้อย ความผูกพันกับย่านมีมากนัก การเรียกตัวตนของคนในย่านไม่ชัดเจนนัก โดยทั่วไปคนเชียงใหม่เมื่อบอกกล่าวถึงความสัมพันธ์กับพื้นที่มักจะเรียกว่าเป็นศรัทธาวัตร การที่ในย่านชุมชนมีวัดมาก ทำให้มีศรัทธาวัตรหลายกลุ่ม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบเพื่อนบ้าน ลักษณะทางสังคมเป็นสังคมเมือง ที่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภาครัฐ

3) การเปลี่ยนแปลงของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องในย่านชุมชนบ้านปิง

จากการสัมภาษณ์คุณจันทร์เม็ด สุวรรณราช (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2553) คุณสมหวัง ฤทธิเดช (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2553) คุณสุภาวดี ชันทปราบ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2553 และวันที่ 23 เมษายน 2554) สามารถสรุปได้ว่า เดิมชุมชนบ้านปิงเป็นที่อยู่ของราชวงศ์ไม่ค่อยมีชาวบ้านอยู่มากนัก ต่อมาประมาณ พ.ศ. 2497 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง โดยเจ้านายฝ่ายเหนือขายที่ดินให้กับชาวบ้าน ส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่ย่านชุมชนบ้านวัดเกตไปซื้อไว้ ต่อมาก็ให้คนเช่า จากการที่มีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2507 ส่งผลให้มีคนเข้ามาเมืองเชียงใหม่มากขึ้น เมืองเชียงใหม่เริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป การท่องเที่ยวเริ่มคึกคักขึ้น ประมาณ พ.ศ. 2508 มีโรงแรมที่เรียกว่า “บังกะโลสุรพล” มีลักษณะเป็นเรือนไม้ มีการสร้างโรงแรมมนตรีสสูง 12 ชั้น โดยเจ้าของที่ไม่ใช่คนเชียงใหม่ สำหรับที่พักในย่านชุมชนบ้านปิงที่อยู่ในกำแพงเมืองชั้นใน ส่วนใหญ่เป็นไม้ให้ร่มเงา ต้นยาง มีสารภี ลำไย ลิ้นจี่ กล่าวกันว่า ก่อนปี พ.ศ. 2500 ในเมืองเชียงใหม่มีร่มเงาตลอดสามารถเดินได้อย่างสบายไม่ร้อน หลังพ.ศ. 2500 เมืองเชียงใหม่เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในเขตกำแพงเมืองชั้นใน มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินอย่างมาก มีคนต่างถิ่นเข้ามาเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเหลือคนดั้งเดิมที่เป็นคนพื้นเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 20 % ที่พักดั้งเดิมในย่านชุมชนไม่มีเหลือ สิ่งที่ยังเหลืออยู่ที่ยังเก็บรักษาไว้ได้คือ อาคารศาสนสถานในเขตวัด บางวัดก็ไม่เหลือความแท้ของดั้งเดิมแล้ว และมีอาคารสถานที่ราชการที่ยังเหลืออยู่ อาคารเอกชนที่เจ้าของยังรักษาไว้ในสภาพที่ดี ส่วนใหญ่เป็นคุ่มต่างๆ บางหลังให้เอกชนเช่า

6.3 ระดับการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของกรณีศึกษา

6.3.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของกรณีศึกษา

การศึกษาเรื่อง การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่ โดยมีชุมชนที่เป็นตัวแทนในกรณีศึกษา 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนบ้านปิง จากการวิเคราะห์ในบทที่ 5 พบว่า ตัวแปรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้นในบทที่ 6 นี้ จึงทำการศึกษาเพื่อหาเหตุผลเบื้องหลังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน นั้นหมายถึง การศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ จำนวน 100 ครัวเรือน ชุมชนบ้านวัดเกต จำนวน 200 ครัวเรือน และชุมชนบ้านปิง จำนวน 85 ครัวเรือน จากการสำรวจได้ผลดังตารางที่ 6.3

ตารางที่ 6.3 แสดงข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ปัจจัยส่วนบุคคล	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง		รวมทั้งหมด	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.1 เพศ								
1) ชาย	87	43.50	42	42.00	35	41.18	164.00	42.60
2) หญิง	113	56.50	58	58.00	50	58.82	221.00	57.40
1.2 อายุ								
1) น้อยกว่า 20 ปี	0	0.00	6	6.00	12	14.12	18.00	4.68
2) 21 – 30 ปี	42	21.00	21	21.00	10	11.76	73.00	18.96
3) 31 – 40 ปี	79	39.50	7	7.00	16	18.82	102.00	26.49
4) 41 – 50 ปี	31	15.50	12	12.00	18	21.18	61.00	15.84
5) 51 – 60 ปี	32	16.00	34	34.00	14	16.47	80.00	20.78
6) มากกว่า 60 ปี	16	8.00	20	20.00	15	17.65	51.00	13.25

ปัจจัยส่วนบุคคล	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง		รวมทั้งหมด	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.3 ศาสนา								
1) พุทธ	150	75.00	100	100.00	79	92.94	329.00	85.45
2) คริสต์	11	5.50		0.00	4	4.71	15.00	3.90
3) อิสลาม	39	19.50		0.00	2	2.35	41.00	10.65
4) อื่น ๆ		0.00		0.00		0.00	0.00	0.00
1.4 ชาติพันธุ์ของบรรพบุรุษ								
1) คนเมือง	149	74.50	94	94.00	81	95.29	324.00	84.16
2) ไทใหญ่		0.00	3	3.00	1	1.18	4.00	1.04
3) ไทลื้อ	5	2.50		0.00		0.00	5.00	1.30
4) มอญ		0.00		0.00	1	1.18	1.00	0.26
5) จีน	30	15.00	2	2.00	1	1.18	33.00	8.57
6) อินเดีย	5	2.50		0.00		0.00	5.00	1.30
7) อังกฤษ	1	0.50		0.00		0.00	1.00	0.26
8) ชนเผ่า	10	5.00	1	1.00	1	1.18	12.00	3.12
1.5 สถานภาพ								
1) โสด	86	43.00	35	35.00	34	40.00	155.00	40.26
2) สมรส	91	45.50	46	46.00	39	45.88	176.00	45.71
3) ม่าย	23	11.50	17	17.00	10	11.76	50.00	12.99
4) อื่น ๆ		0.00	2	2.00	2	2.35	4.00	1.04
1.6 การศึกษา								
1) ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา	5	2.50	5	5.00	4	4.71	14.00	3.64
2) ระดับประถมศึกษา	32	16.00	32	32.00	12	14.12	76.00	19.74
3) ระดับมัธยมศึกษาหรือ ปวช.	58	29.00	45	45.00	32	37.65	135.00	35.06
4) ระดับอนุปริญญา หรือ ปวส.	16	8.00	3	3.00	14	16.47	33.00	8.57
5) ระดับปริญญาตรี	87	43.50	10	10.00	20	23.53	117.00	30.39
6) ระดับปริญญาโท	2	1.00	4	4.00	1	1.18	7.00	1.82
7) ระดับปริญญาเอก		0.00		0.00	2	2.35	2.00	0.52
8) อื่น ๆ		0.00	1	1.00		0.00	1.00	0.26

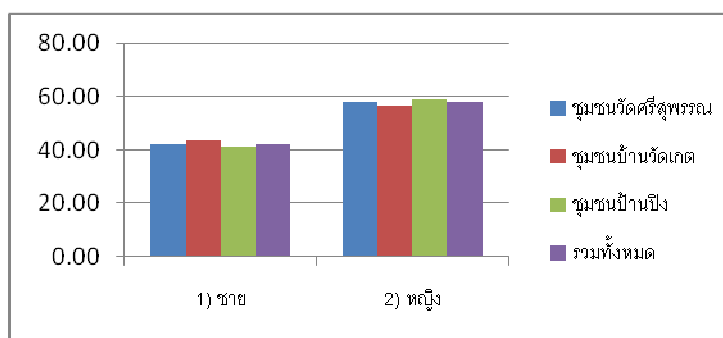
ปัจจัยส่วนบุคคล	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง		รวมทั้งหมด	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1.7 รายได้ต่อเดือนประมาณ								
1) ต่ำกว่า 6,000 บาท	37	18.50	39	39.00	28	32.94	104.00	27.01
2) 6,000 – 10,000 บาท	79	39.50	30	30.00	33	38.82	142.00	36.88
3) 10,001 – 20,000 บาท	74	37.00	28	28.00	12	14.12	114.00	29.61
4) 20,001 – 30,000 บาท	10	5.00	1	1.00	11	12.94	22.00	5.71
5) 30,001 – 40,000 บาท	0	0.00	2	2.00	0	0.00	2.00	0.52
6) มากกว่า 40,000 บาท		0.00		0.00	1	1.18	1.00	0.26
1.8 อาชีพ								
1) นักเรียน / นักศึกษา	4	2.00	10	10.00	15	17.65	29.00	7.53
2) แม่บ้าน	20	10.00	12	12.00	13	15.29	45.00	11.69
3) พนักงานบริษัทเอกชน	35	17.50	4	4.00	14	16.47	53.00	13.77
4) ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ	5	2.50	6	6.00	9	10.59	20.00	5.19
5) ผู้เกษียณอายุ / ข้าราชการ บำนาญ	0	0.00	8	8.00	7	8.24	15.00	3.90
6) รับจ้าง	57	28.50	20	20.00	8	9.41	85.00	22.08
7) อาชีพอิสระ	20	10.00	22	22.00	5	5.88	47.00	12.21
8) ธุรกิจส่วนตัว	59	29.50	8	8.00	12	14.12	79.00	20.52
9) อื่น ๆ		0.00	10	10.00	2	2.35	12.00	3.12
1.9 ระยะเวลาในการอยู่อาศัย								
1) น้อยกว่า 5 ปี	31	15.50	7	7.00	4	4.71	42.00	10.91
2) 5 – 10 ปี	26	13.00	5	5.00	12	14.12	43.00	11.17
3) 11 – 20 ปี	60	30.00	16	16.00	25	29.41	101.00	26.23
4) 21 – 30 ปี	41	20.50	25	25.00	16	18.82	82.00	21.30
5) 31 – 40 ปี	27	13.50	23	23.00	10	11.76	60.00	15.58
6) มากกว่า 40 ปี	15	7.50	24	24.00	18	21.18	57.00	14.81
1.10 กรรมสิทธิ์ในการถือครอง								
1) เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน	110	55.00	76	76.00	55	64.71	241.00	62.60
2) เช่าช่วง (เช่า)	5	2.50	5	5.00	2	2.35	12.00	3.12
3) เช่าที่ดิน	3	1.50	9	9.00	2	2.35	14.00	3.64
4) เช่าทั้งอาคารและที่ดิน	57	28.50	2	2.00	9	10.59	68.00	17.66

ปัจจัยส่วนบุคคล	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง		รวมทั้งหมด	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5) อื่น ๆ	25	12.50	8	8.00	17	20.00	50.00	12.99
1.11 การเกี่ยวข้องกับธุรกิจ ท่องเที่ยว								
1) โรงแรม	1	0.50	1	1.00	8	9.41	10.00	2.60
2) เกสต์เฮ้าส์	5	2.50	0	0.00	6	7.06	11.00	2.86
3) สถานบันเทิง	5	2.50	0	0.00	2	2.35	7.00	1.82
4) ร้านอาหาร	27	13.50	1	1.00	3	3.53	31.00	8.05
5) ร้านขายของที่ระลึก สินค้า พื้นเมือง	10	5.00	40	40.00	6	7.06	56.00	14.55
6) ธุรกิจให้บริการด้านการ ท่องเที่ยว	2	1.00	1	1.00	3	3.53	6.00	1.56
7) ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการ ท่องเที่ยว	150	75.00	57	57.00	62	72.94	269.00	69.87

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

เพศ กลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิง ไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ทั้ง 3 ชุมชน ในภาพรวมมีเพศชายคิดเป็นร้อยละ 42.60 และเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 57.40

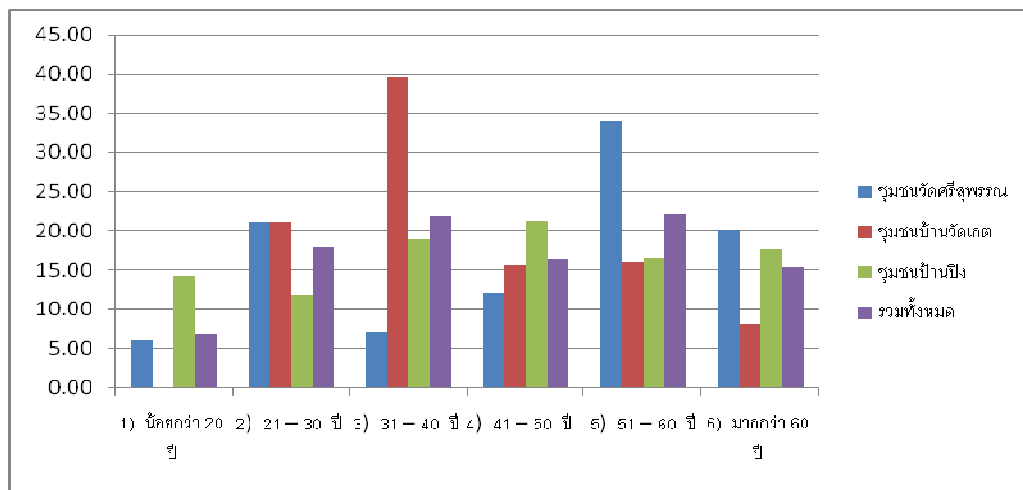
แผนภูมิที่ 6.1 แสดงสัดส่วนระหว่างเพศชายและเพศหญิงเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

อายุ กลุ่มตัวอย่างของชุมชนวัดศรีสุพรรณ ส่วนใหญ่จะมีอายุมากกว่า 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 54 ชุมชนบ้านวัดเกต กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 21 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 60.50 ซึ่งเป็นช่วงอายุที่อยู่ในวัยเริ่มต้นทำงาน ส่วนชุมชนบ้านปิงกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน อยู่ในช่วงอายุ 31- 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.00 จะเห็นว่าประชากรของชุมชนบ้านปิงและชุมชนบ้านวัดเกตจะอยู่ในวัยทำงาน บางส่วนเป็นคนภายนอกที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อประกอบอาชีพ ซึ่งอาจจะทำให้ไม่ค่อยมีความผูกพันกับชุมชน และไม่ค่อยรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนชุมชนวัดศรีสุพรรณประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนมานานมีระบบความสัมพันธ์ที่รู้จักกันหมดทั้งชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนและยังคงความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา วิถีชีวิตดั้งเดิม

แผนภูมิที่ 6.2 แสดงสัดส่วนระหว่างช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

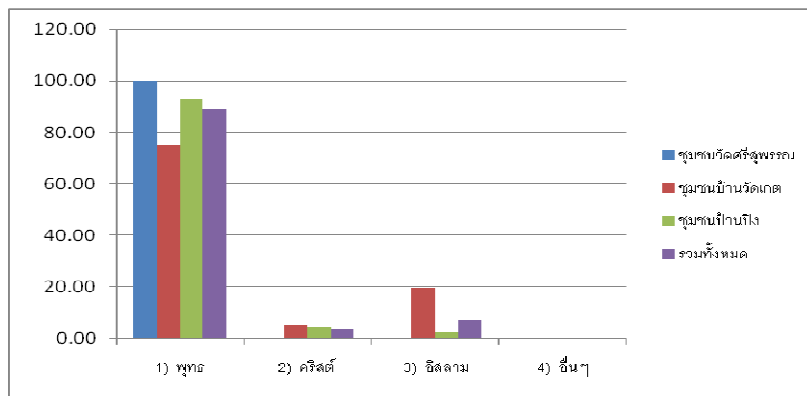

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

ศาสนา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ เมื่อพิจารณาในแต่ละชุมชน พบว่าชุมชนวัดศรีสุพรรณ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ เนื่องจากในอดีตบริเวณนี้เป็นชุมชนที่ชาติพันธุ์เดียวกันอพยพมาจากลุ่มน้ำสาละวิน ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต กลุ่มตัวอย่างจะมีความหลากหลายในการนับถือศาสนา เรียงจากมากไปน้อย นับถือศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์ตามลำดับ เนื่องจากชุมชนบ้านวัดเกตในอดีตเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ ที่มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน แต่ก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ศาสนาสถานที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนอยู่หลายศาสนา ได้แก่ วัดเกตกุฎาราม มัสยิดอัส-ตักวา โบสถ์คริสต์จักรที่หนึ่ง เป็นต้น สำหรับชุมชนบ้านปิง กลุ่มตัวอย่างมีการนับถือศาสนาอื่นบ้าง เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น แต่มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากชุมชนนี้ในอดีตเป็นที่อยู่ของกษัตริย์และ

ขุนนาง ต่อมาเมื่อมีกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่ พื้นที่บริเวณนี้มีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของคนจีนจากย่านวัดเกต โดยนำมาพัฒนาและคนภายนอกเข้า (สมหวัง ฤทธิเดช จากการสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2553)

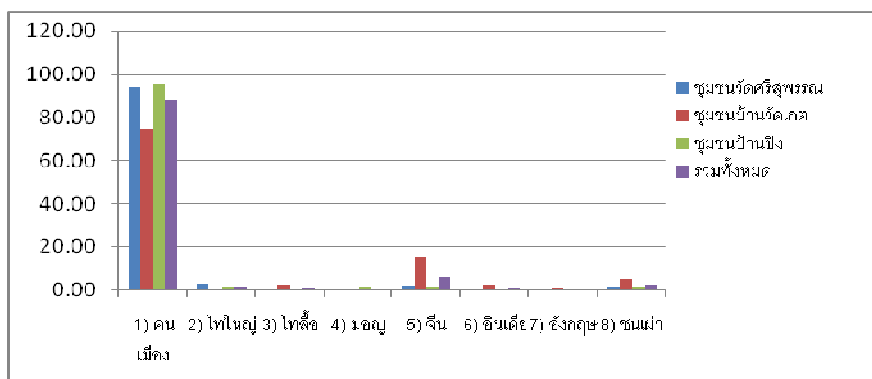
แผนภูมิที่ 6.3 แสดงสัดส่วนการนับถือศาสนาของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

ชาติพันธุ์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เรียกตัวเองว่า “คนเมือง” ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ สมัยพระยาภาววิไลกอบกู้บ้านเมือง (ไกรศรี นิมมานเหมินท์, 2527) เมื่อพิจารณาในแต่ละชุมชน พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคนเมือง มีชาติพันธุ์อื่นๆ บ้างเล็กน้อย เช่น ไทยใหญ่ จีน และชนเผ่า เป็นต้น ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต กลุ่มตัวอย่างจะมีความหลากหลายในชาติพันธุ์ ประกอบด้วย คนเมือง คนจีน ไทลื้อ อินเดียน และชนเผ่า เนื่องจากชุมชนบ้านวัดเกตเป็นชุมชนที่มีการผสมผสานของชาติพันธุ์ที่ต่างๆที่หลากหลายในอดีตที่ยังมีการอยู่อาศัยมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ คนพื้นเมืองเชียงใหม่ คนไทยภาคกลาง คนจีนแต้จิ๋ว คนขมุ คนอินเดียน คนจีนจากยูนนาน เป็นต้น (ดวงจันทร์ อภาวัฐรุทธ์ เจริญเมือง, 2549) สำหรับชุมชนบ้านปิง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นคนเมือง มีชาติพันธุ์อื่นๆ บ้างเล็กน้อย เช่น ไทยใหญ่ มอญ จีน และชนเผ่า เป็นต้น

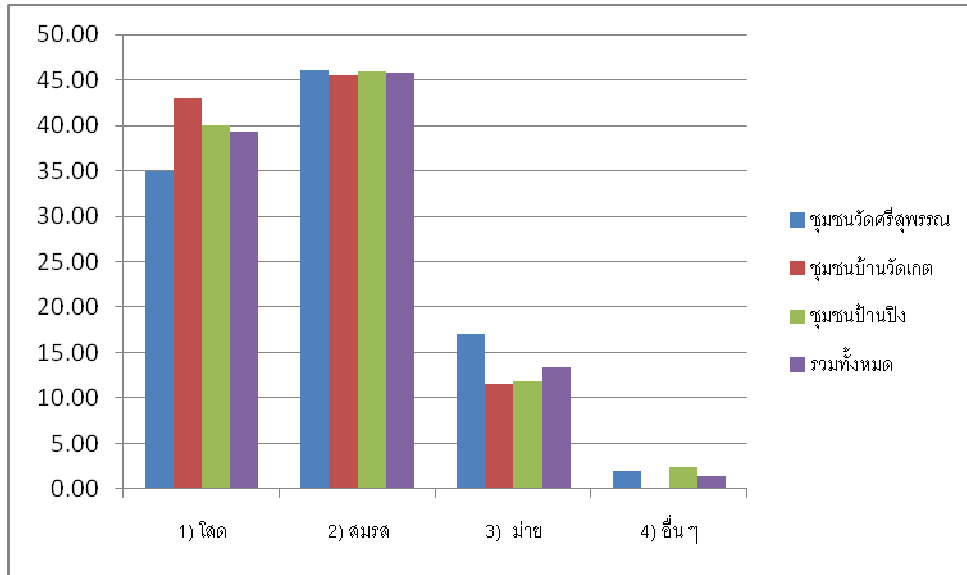
แผนภูมิที่ 6.4 แสดงสัดส่วนชาติพันธุ์ของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

สถานภาพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีสถานภาพสมรส สำหรับ ชุมชนบ้านวัดเกต และ ชุมชนบ้านปิง สัดส่วนระหว่างสถานภาพสมรส และสถานภาพโสด ไม่แตกต่างกัน

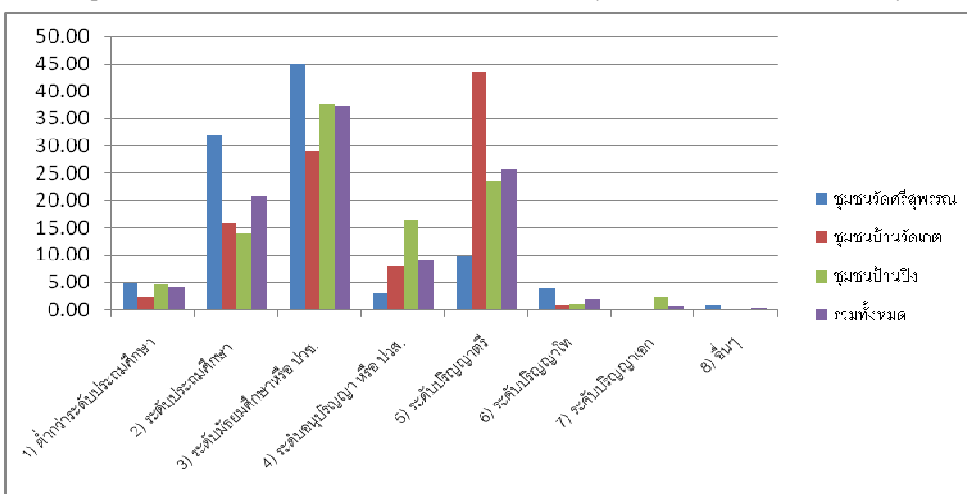
แผนภูมิที่ 6.5 แสดงสัดส่วนสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างของชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านปิง ส่วนใหญ่ มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือ ปวช. กลุ่มตัวอย่างของชุมชนบ้านวัดเกต ส่วนใหญ่ มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี แสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนบ้านวัดเกตมีระดับการศึกษาสูงกว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านปิง ซึ่งมีผลต่อกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

แผนภูมิที่ 6.6 แสดงสัดส่วนระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

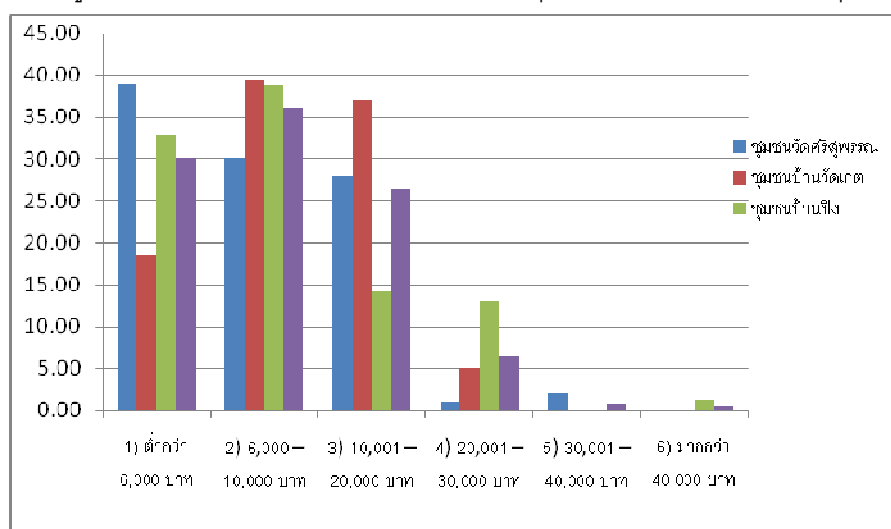

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

รายได้ เมื่อเปรียบเทียบ 3 ชุมชน กลุ่มตัวอย่างในชุมชนบ้านวัดเกต มีรายได้ค่อนข้างสูง กว่ากลุ่มตัวอย่างในชุมชนวัดศรีสุพรรณและชุมชนบ้านปิง ทั้งนี้เนื่องมาจากชุมชนบ้านวัดเกตตั้งอยู่ ใกล้กับศูนย์กลางการท่องเที่ยว มีกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทร้านอาหาร สถานบันเทิง เกสต์เฮาส์ ประกอบกับพื้นฐานทางการศึกษาของคนในชุมชนบ้านวัดเกตมีการศึกษาระดับปริญญาตรี ส่งผลให้มีการประกอบอาชีพที่มีรายได้สูง สำหรับชุมชนบ้านปิงแม้จะอยู่ในย่านการท่องเที่ยวแต่คนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่ใช่เจ้าของธุรกิจ ประกอบกับระดับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีระดับมัธยมศึกษาหรือปวช. ส่วนชุมชนวัดศรีสุพรรณมีรายได้ต่ำ เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือปวช. ส่วนใหญ่มีอายุมากทำให้ไม่ค่อยมีรายได้มากนัก ประกอบกับการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นงานหัตถกรรมเครื่องเงินที่ไม่ทำให้มีรายได้สูงมากนัก

แผนภูมิที่ 6.7 แสดงสัดส่วนระดับรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

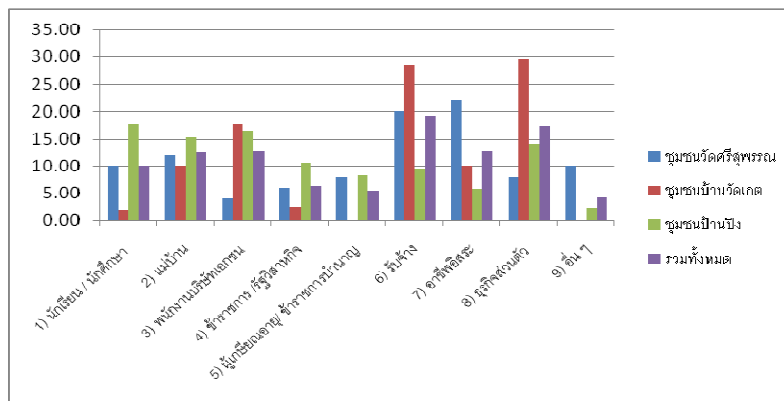

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

อาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างของชุมชนวัดศรีสุพรรณ ส่วนใหญ่ เป็นอาชีพอิสระและอาชีพรับจ้าง ส่วนกลุ่มตัวอย่างของชุมชนบ้านวัดเกต ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และธุรกิจส่วนตัว สำหรับชุมชนบ้านปิง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน นักศึกษา และพนักงานบริษัทเอกชน เนื่องมาจากคนในชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีพื้นฐานอาชีพในอดีตจนถึงปัจจุบันเกี่ยวกับการทำเครื่องเงิน ซึ่งเป็นอาชีพอิสระ และมีทั้งลักษณะรับจ้างทำเครื่องเงินส่งตามร้านค้าด้วย ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตมีพื้นฐานอาชีพในอดีตเกี่ยวกับการค้า ส่งผลให้คนดั้งเดิมของชุมชนประกอบอาชีพที่เป็นธุรกิจของตนเอง ส่วนคนภายนอกที่เข้ามาอยู่ในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้าง สำหรับชุมชนบ้านปิงจากการที่มีสถาบันการศึกษาในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ประกอบกับการมีทำเลที่ตั้งอยู่

ในศูนย์กลางเมืองเก่า มีการเดินทางสะดวก ทำให้นักเรียน นักศึกษา และพนักงานบริษัทเอกชน อยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก

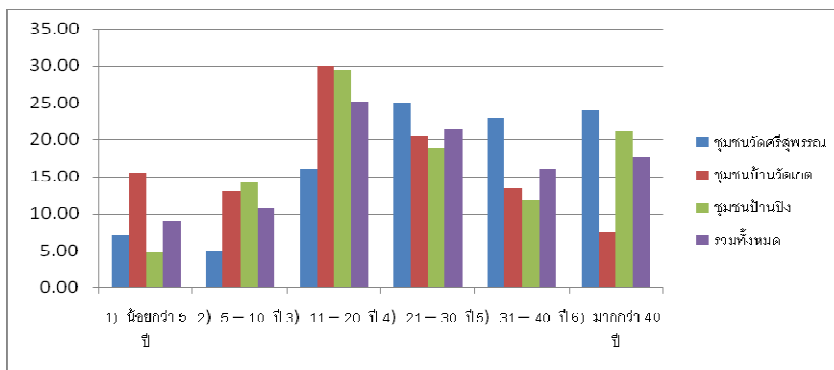
แผนภูมิที่ 6.8 แสดงสัดส่วนอาชีพของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างของชุมชนวัดศรีสุพรรณ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนกลุ่มตัวอย่างของชุมชนบ้านวัดเกตและชุมชนบ้านปิง ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนประมาณ 11 – 20 ปี

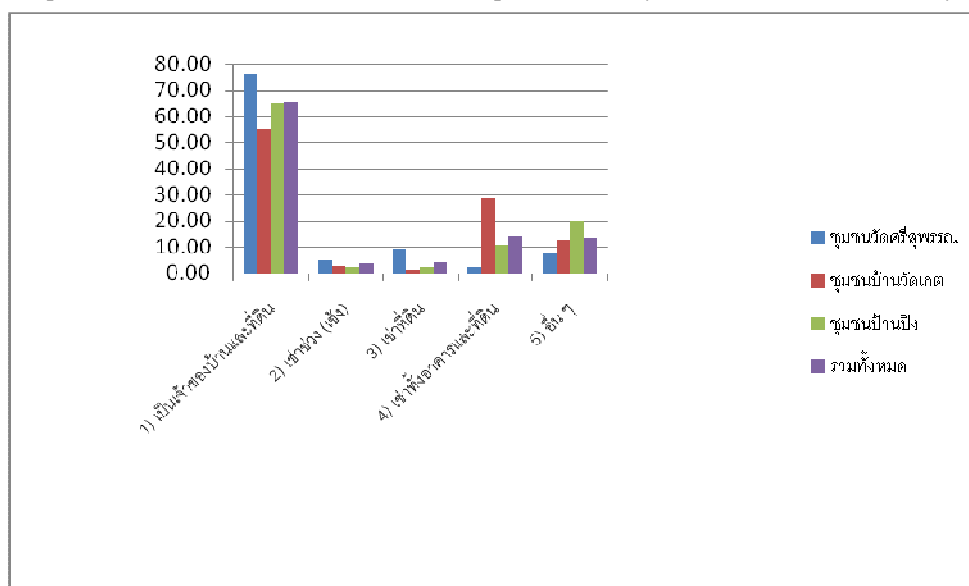
แผนภูมิที่ 6.9 แสดงสัดส่วนระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

กรรมสิทธิ์การอยู่อาศัยในชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน แต่ที่น่าสังเกตจะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างในชุมชนบ้านวัดเกต มีการถือกรรมสิทธิ์ในลักษณะการเช่าทั้งอาคารและที่ดินที่เห็นเด่นชัด หมายความว่า ชุมชนบ้านวัดเกตเริ่มที่มีคนนอกชุมชนเข้ามาอาศัยมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากชุมชนในย่านวัดเกตตั้งอยู่ใกล้กับศูนย์กลางการท่องเที่ยวไนท์บาร์ซาร์ ในชุมชนมีกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทร้านอาหาร สถานบันเทิง เกสต์เฮาส์อยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีคนภายนอกอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ

แผนภูมิที่ 6.10 แสดงสัดส่วนกรรมสิทธิ์การอยู่อาศัยของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

6.3.2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของคนในชุมชน ได้ทำการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

- 1) ระดับการมีส่วนร่วมในประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม
- 2) ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการมีส่วนร่วม
- 3) ระดับการมีส่วนร่วมในระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วม

1) ระดับการมีส่วนร่วมในประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน ได้ทำการศึกษาโดยแบ่งตามประเด็นการมีส่วนร่วม เพื่อพิจารณาถึงระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนว่า ในแต่ละประเด็นการจัดการ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในระดับใด โดยแบ่งประเด็นการจัดการหลัก ดังนี้

- 1) ด้านกายภาพ
  - 1.1) ทาการ
  - 1.2) ไม่เป็นทาการ
- 2) ด้านการเงิน
  - 2.1) ทาการ

- 2.2) ไม่เป็นทางการ
- 3) ด้านการลงทุน
  - 3.1) ทางการ
  - 3.2) ไม่เป็นทางการ
- 4) ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ
  - 4.1) ทางการ
  - 4.2) ไม่เป็นทางการ
- 5) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน
  - 5.1) ทางการ
  - 5.2) ไม่เป็นทางการ

ตารางที่ 6.4 ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ประเด็นการจัดการ	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1) ด้านกายภาพ	2.45	ปานกลาง	2.44	ปานกลาง	1.96	ปานกลาง
1.1) ทางการ	ไม่มี		ไม่มี		1.40	น้อย
1.1.1) การดูแลรักษาตัวมรดกวัฒนธรรม	ไม่มี		ไม่มี		ไม่มี	
1.1.2) การจัดสร้างการสื่อความหมาย	ไม่มี		ไม่มี		ไม่มี	
1.1.3) การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยว	ไม่มี		ไม่มี		1.40	น้อย
1.2) ไม่เป็นทางการ	2.45	ปานกลาง	2.44	ปานกลาง	2.10	ปานกลาง
1.2.1) การดูแลรักษาตัวมรดกวัฒนธรรม	2.46	ปานกลาง	2.55	ปานกลาง	2.36	ปานกลาง
1.2.2) การดูแลรักษาความสะอาด	2.46	ปานกลาง	2.47	ปานกลาง	2.19	ปานกลาง
1.2.3) การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก	2.62	ปานกลาง	2.44	ปานกลาง	1.94	ปานกลาง
1.2.4) การจัดสร้างการสื่อความหมาย	2.46	ปานกลาง	2.38	ปานกลาง	1.92	ปานกลาง
1.2.5) การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยว	2.26	ปานกลาง	2.35	ปานกลาง	ไม่มี	
2) ด้านการเงิน	1.97	ปานกลาง	1.81	ปานกลาง	1.60	น้อย
2.1) ทางการ	1.69	ปานกลาง	1.86	ปานกลาง	1.56	น้อย
2.1.1) การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ	1.69	ปานกลาง	1.86	ปานกลาง	1.56	น้อย
2.2) ไม่เป็นทางการ	2.04	ปานกลาง	1.80	ปานกลาง	1.61	น้อย
2.2.1) การสนับสนุนจากภาคเอกชน	1.74	ปานกลาง	1.71	ปานกลาง	ไม่มี	
2.2.1) การสนับสนุนจากกลุ่มทางการนอกชุมชน	ไม่มี		1.78	ปานกลาง	ไม่มี	

ประเด็นการจัดการ	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
2.2.2) การสนับสนุนจากนักท่องเที่ยวคนนอกชุมชน	1.97	ปานกลาง	1.78	ปานกลาง	1.44	น้อย
2.2.3) การสนับสนุนจากคนในชุมชน	2.18	ปานกลาง	1.81	ปานกลาง	1.79	ปานกลาง
2.2.4) การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน	2.28	ปานกลาง	1.92	ปานกลาง	ไม่มี	
3) ด้านการลงทุน	2.14	ปานกลาง	2.52	ปานกลาง	1.58	น้อย
3.1) ทหาร	1.87	ปานกลาง	2.44	ปานกลาง	1.53	น้อย
3.1.1) การจัดงานและเทศกาล	ไม่มี		2.44	ปานกลาง	1.72	ปานกลาง
3.1.2) การสำรวจและจัดทำทะเบียน	1.87	ปานกลาง	ไม่มี		1.34	น้อย
3.2) ไม่เป็นทหาร	2.23	ปานกลาง	2.54	ปานกลาง	1.69	ปานกลาง
3.2.1) การจัดงานและเทศกาล	2.23	ปานกลาง	2.58	ปานกลาง	ไม่มี	
3.2.2) การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อ	2.21	ปานกลาง	2.45	ปานกลาง	1.69	ปานกลาง
3.2.3) การตั้งกลุ่มและจัดกิจกรรมของกลุ่มเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้	ไม่มี		2.55	ปานกลาง	ไม่มี	
3.2.4) การสร้างพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ ศูนย์ศึกษาในชุมชน	2.26	ปานกลาง	2.57	ปานกลาง	ไม่มี	
4) ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ	2.06	ปานกลาง	2.27	ปานกลาง	ไม่มี	
4.1) ทหาร	2.28	ปานกลาง	2.29	ปานกลาง	ไม่มี	
4.1.1) การถ่ายทอดความรู้ การปลูกจิตสำนึกและการสร้างความตระหนัก	2.28	ปานกลาง	2.33	ปานกลาง	ไม่มี	
4.1.2) การฝึกอบรมทักษะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	ไม่มี		2.25	ปานกลาง	ไม่มี	
4.2) ไม่เป็นทหาร	1.95	ปานกลาง	2.27	ปานกลาง	ไม่มี	
4.2.1) การถ่ายทอดความรู้ ปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนัก	2.08	ปานกลาง	2.48	ปานกลาง	ไม่มี	
4.2.2) การฝึกอบรมทักษะเกี่ยวกับงานช่างฝีมือสถาปัตยกรรม นอกหลักสูตร	ไม่มี		2.43	ปานกลาง	ไม่มี	
4.2.3) การฝึกอบรมทักษะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกหลักสูตร	ไม่มี		2.21	ปานกลาง	ไม่มี	
4.2.4) การศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม นอกหลักสูตรการศึกษา	1.82	ปานกลาง	1.93	ปานกลาง	ไม่มี	
5) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน	2.28	ปานกลาง	2.19	ปานกลาง	ไม่มี	
5.1) ทหาร	2.15	ปานกลาง	1.99	ปานกลาง	ไม่มี	

ประเด็นการจัดการ	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
5.1.1) การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย แผน ที่เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม	2.15	ปานกลาง	1.99	ปานกลาง	ไม่มี	
5.1.2) การพูดคุยตกลงร่วมกันเกี่ยวกับ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนกลาง	ไม่มี		ไม่มี		ไม่มี	
5.2) ไม่เป็นทางการ	2.35	ปานกลาง	2.25	ปานกลาง	ไม่มี	
5.1.1) การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับชุมชนเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม		ไม่มี	2.34	ปานกลาง	ไม่มี	
5.1.2) การพูดคุยสร้างความตกลงร่วมกัน โดยมีบุคคลที่เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในชุมชนเป็นคนกลาง	2.41	ปานกลาง	1.96	ปานกลาง	ไม่มี	
5.1.3) การจัดตั้งกลุ่มของชุมชน ในการรักษาฟื้นฟู และการท่องเที่ยว	2.28	ปานกลาง	2.45	ปานกลาง	ไม่มี	
ภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการจัดการ	2.19	ปานกลาง	2.25	ปานกลาง	1.64	น้อย

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ในประเด็นการจัดการ (ตารางที่ 6.4) พบว่า ในภาพรวมของระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในระดับปานกลาง ส่วนชุมชนบ้านปิงมีส่วนร่วมในระดับน้อย เมื่อพิจารณาแยกตามประเด็นการจัดการ พบว่า การจัดการด้านกายภาพ ทั้ง 3 ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ด้านการเงินและด้านการลงทุน ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนชุมชนบ้านปิงมีส่วนร่วมในระดับน้อย สำหรับด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนชุมชนบ้านปิงไม่มีการจัดการในประเด็นดังกล่าว ทั้ง 2 ประเด็น

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดในแต่ละรูปแบบการจัดการ พบว่า ด้านกายภาพแบบไม่เป็นทางการ และด้านการลงทุนแบบไม่เป็นทางการ มีการจัดการในระดับปานกลางเหมือนทั้ง 3 ชุมชน ด้านการเงินแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ และด้านการลงทุนแบบทางการ มีการจัดการในระดับเดียวกัน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วน

ชุมชนบ้านปิงมีส่วนร่วมในระดับน้อย ในขณะที่การจัดการด้านด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ มีระดับการมีส่วนร่วมที่เหมือนกัน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนชุมชนบ้านปิงไม่มีการจัดการในประเด็นดังกล่าว นั่นหมายความว่า การจัดการด้านกายภาพแบบไม่เป็นทางการ และด้านการลงทุนแบบไม่เป็นทางการ เป็นตัวแปรที่ไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการ แต่ตัวแปรที่ทำให้ชุมชนวัดศรีสุพรรณและชุมชนบ้านวัดเกตมีระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการที่แตกต่างจากชุมชนบ้านปิง คือ ด้านการเงินแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ และด้านการลงทุนแบบทางการ อีกส่วนหนึ่ง คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณและชุมชนบ้านวัดเกต มีการจัดการในประเด็นทางการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ ทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกันทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ ที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับเหมือนกัน คือ ระดับปานกลาง แต่ชุมชนบ้านปิงไม่มีการจัดการในประเด็นดังกล่าวทั้ง 2 ประเด็น ดังนั้น ตัวแปรการจัดการในประเด็นทางการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะและด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน น่าจะเป็นตัวแปรสนับสนุน ไม่ใช่ตัวแปรพื้นฐานในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

2) ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการมีส่วนร่วม

จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ มี 4 ขั้นตอนหลักๆ คือ

- 1) ด้านการศึกษาปัญหา การให้ข้อมูล
- 2) ด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) ด้านการปฏิบัติงาน
- 4) ด้านการติดตามประเมินผล

ตารางที่ 6.5 ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามขั้นตอนในกระบวนการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1) ด้านการศึกษาปัญหา การให้ข้อมูล	1.77	น้อย	2.11	ปานกลาง	1.89	น้อย
1.1) การให้ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม	2.36	ปานกลาง	2.27	ปานกลาง	2.25	ปานกลาง
1.2) การวิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหา	1.26	น้อย	2.01	ปานกลาง	1.71	น้อย
1.3) อำนวยความสะดวกในการค้นหาปัญหา	1.69	น้อย	2.05	ปานกลาง	1.73	น้อย
2) ด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม	1.38	น้อย	1.72	น้อย	1.42	น้อย

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
2.1) ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น	1.87	ปานกลาง	1.88	น้อย	1.62	น้อย
2.2) กำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม	1.46	น้อย	1.97	น้อย	1.60	น้อย
2.3) กำหนดบุคคลในการปฏิบัติงาน	0.82	น้อยที่สุด	1.41	น้อย	1.22	น้อย
2.4) วางกฎระเบียบของกิจกรรม	1.38	น้อย	1.62	น้อย	1.25	น้อย
3) ด้านการปฏิบัติงาน	1.85	น้อย	2.08	ปานกลาง	1.84	น้อย
3.1) ปฏิบัติงานตามแผน	2.33	ปานกลาง	2.30	ปานกลาง	2.11	ปานกลาง
3.2) ชักชวนผู้อื่นให้เข้าร่วมปฏิบัติงาน	1.77	น้อย	2.11	ปานกลาง	2.00	ปานกลาง
3.3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	1.46	น้อย	1.82	น้อย	1.41	น้อย
4) ด้านการติดตามประเมินผล	1.40	น้อย	1.62	น้อย	ไม่มี	
4.1) การประเมินผลกิจกรรม	1.59	น้อย	1.60	น้อย	ไม่มี	
4.2) การติดตามและหาแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงาน	1.21	น้อย	1.69	น้อย	ไม่มี	
4.3) อำนวยความสะดวกและให้การสนับสนุน	1.59	น้อย	1.81	น้อย	ไม่มี	
4.4) ควบคุมการดำเนินการ	1.21	น้อย	1.37	น้อย	ไม่มี	
ภาพรวมของกระบวนการมีส่วนร่วม	1.60	น้อย	1.88	น้อย	1.66	น้อย

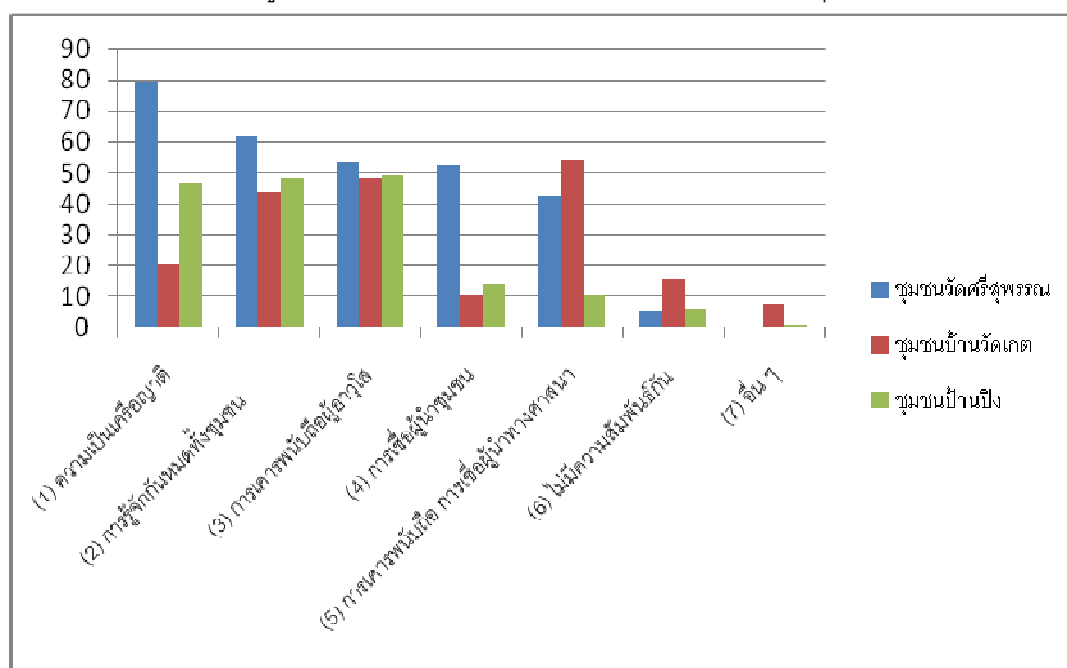
ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ในภาพรวมของกระบวนการมีส่วนร่วม (ตารางที่ 6.1) พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนบ้านปิง ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย เมื่อพิจารณาในรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า ขั้นตอนที่ประชาชนทั้ง 3 ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับเดียวกัน คือ ขั้นตอนการวางแผนดำเนินกิจกรรม มีส่วนร่วมในระดับน้อย สำหรับขั้นตอนการให้ข้อมูล ขั้นตอนการปฏิบัติงาน พบว่า ประชาชนทั้ง 3 ชุมชน มีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกัน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนบ้านปิง มีส่วนร่วมในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจาก ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนวัดศรีสุพรรณ ที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นเครือญาติมากที่สุด รองลงมาเป็นลักษณะการรู้จักหมดทั้งชุมชน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะแนวราบ ขั้นตอนการวางแผนร่วมกันจึงเป็นขั้นตอนที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ ในขณะที่ชุมชนบ้านวัดเกต มีความสัมพันธ์ในรูปแบบการเคารพนับถือและการเชื่อผู้นำทางศาสนามากที่สุด รองลงมาเป็นการเคารพนับถือผู้อาวุโส ส่วนชุมชนบ้านปิงลักษณะความสัมพันธ์ที่มากที่สุดเป็นการเคารพนับถือผู้อาวุโส รองลงมาเป็น

ลักษณะการรู้จักหมดทั้งชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นลักษณะแนวดิ่ง ที่คนในชุมชนมักจะเคารพนับถือ เชื่อถือ เกรงใจ และเห็นคล้อยตามความคิดเห็นของผู้นำทางศาสนา และผู้อาวุโสของชุมชน (แผนภูมิที่ 6.11) ส่วนขั้นตอนการติดตามประเมินผล ทั้งชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย สำหรับชุมชนบ้านปึง ไม่มีการกระบวนกรมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้

แผนภูมิที่ 6.11 แสดงลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

3) ระดับการมีส่วนร่วมในระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ แบ่งเป็น 6 ระดับ คือ

- 1) ระดับการให้ข้อมูลเป็นการให้ประชาชนรับรู้
- 2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน
- 3) ระดับการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน
- 4) ระดับการร่วมปฏิบัติ
- 5) ร่วมติดตามตรวจสอบ
- 6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน

ตารางที่ 6.6 ระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วม

ระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วม	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
1) ระดับการให้ข้อมูล	2.32	ปานกลาง	2.89	ปานกลาง	2.45	ปานกลาง
1.1) จดหมายข่าว / ประกาศข่าว / หนังสือแจ้งข่าว / แผ่นพับ	2.10	ปานกลาง	2.41	ปานกลาง	2.20	ปานกลาง
1.2) หอกระจายข่าว เสียงตามสาย	2.36	ปานกลาง	3.36	มาก	2.60	ปานกลาง
1.3) ป้ายประกาศ บอร์ดในชุมชน	2.18	ปานกลาง	2.91	ปานกลาง	2.20	ปานกลาง
1.4) การบอกด้วยวาจาตามบ้าน	ไม่มี		3.01	มาก	ไม่มี	
1.5) การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	2.59	ปานกลาง	3.05	มาก	2.64	ปานกลาง
1.6) การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน	2.44	ปานกลาง	2.75	ปานกลาง	2.64	ปานกลาง
1.7) การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน	2.23	ปานกลาง	2.75	ปานกลาง	ไม่มี	
2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน	2.21	ปานกลาง	2.38	ปานกลาง	2.01	ปานกลาง
2.1) การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน	2.59	ปานกลาง	2.87	ปานกลาง	ไม่มี	
2.2) การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน / การสนทนากลุ่มย่อย	2.28	ปานกลาง	2.65	ปานกลาง	2.01	ปานกลาง
2.3) การประชุมคนในชุมชน	2.05	ปานกลาง	2.73	ปานกลาง	ไม่มี	
2.4) สายด่วน สายตรง	ไม่มี		1.94	น้อย	ไม่มี	
2.5) การปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ (ประชาพิจารณ์)	1.90	น้อย	1.72	น้อย	ไม่มี	
3) ระดับการปรึกษาหารือและระดับการวางแผนร่วมกัน	2.08	ปานกลาง	2.33	ปานกลาง	2.13	ปานกลาง
3.1) การติดต่อ/ การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ	2.00	ปานกลาง	2.10	ปานกลาง	ไม่มี	
3.2) การประชุมคนในชุมชน	2.13	ปานกลาง	2.46	ปานกลาง	2.49	ปานกลาง
3.3) การตั้งคณะกรรมการ คณะกรรมการ คณะทำงานที่ปรึกษา	1.85	น้อย	2.41	ปานกลาง	1.89	น้อย
3.4) การสนทนากลุ่มย่อย	1.87	น้อย	2.31	ปานกลาง	ไม่มี	
3..5) การจัดสัมมนา / ประชุมเชิงปฏิบัติการ	ไม่มี		1.82	น้อย	ไม่มี	

ระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วม	ชุมชนบ้านวัดเกต		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		ชุมชนบ้านปิง	
	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ	ค่าเฉลี่ย	ระดับ
3.6) การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน	2.56	ปานกลาง	2.88	ปานกลาง	2.75	ปานกลาง
4) ระดับการร่วมปฏิบัติ	2.06	ปานกลาง	2.44	ปานกลาง	1.99	น้อย
4.1) การจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน	1.90	น้อย	2.31	ปานกลาง	1.69	น้อย
4.2) การดำเนินกิจกรรม ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน	2.23	ปานกลาง	2.57	ปานกลาง	2.28	ปานกลาง
5) ร่วมติดตามตรวจสอบ	1.85	น้อย	2.08	ปานกลาง		ไม่มี
5.1) การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล	1.85	น้อย	2.11	ปานกลาง		ไม่มี
5.2) การสอบถามประชาชน โดยการสำรวจให้ประชาชนประเมิน	ไม่มี		2.05	ปานกลาง		ไม่มี
6) ระดับการควบคุมโดยประชาชน	1.92	น้อย	1.74	น้อย		ไม่มี
6.1) การเจรจาความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกลเกลี่ย	1.92	น้อย	1.49	น้อย		ไม่มี
6.2) การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน	ไม่มี		1.98	น้อย		ไม่มี
ภาพรวมของระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วม	2.16	ปานกลาง	2.41	ปานกลาง	2.22	ปานกลาง

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

จากการสำรวจด้วยแบบสอบถามถึง ระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา (ตารางที่ 6.8) พบว่า ภาพรวมของระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วมทั้ง 3 ชุมชน มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด จะพบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ จะมีส่วนร่วมในระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาเป็นชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนบ้านปิง ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในแต่ละระดับชั้น ระดับชั้นการให้ข้อมูล ทั้ง 3 ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยชุมชนวัดศรีสุพรรณ ส่วนใหญ่จะใช้กลไกหอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา และการบอกด้วยวาจาตามบ้าน ชุมชนบ้านวัดเกต ส่วนใหญ่จะใช้กลไกการบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน และหอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย

ส่วนชุมชนบ้านปิง ส่วนใหญ่จะใช้กลไกการบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน และหอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย

ระดับขั้นการเปิดรับความคิดเห็น ทั้ง 3 ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยชุมชนวัดศรีสุพรรณ ส่วนใหญ่จะใช้กลไกการพบปะในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การประชุมคนในชุมชน และการพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน / การสนทนากลุ่มย่อย ชุมชนบ้านวัดเกต ส่วนใหญ่จะใช้กลไกการพบปะในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน / การสนทนากลุ่มย่อย และการประชุมคนในชุมชน ส่วนชุมชนบ้านปิง จะใช้กลไกการพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน / การสนทนากลุ่มย่อย

ระดับขั้นการปรึกษาหารือและระดับการวางแผนร่วมกัน ทั้ง 3 ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยชุมชนวัดศรีสุพรรณ ส่วนใหญ่จะใช้กลไกการพบปะในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การประชุมคนในชุมชน และการตั้งคณะกรรมการดำเนินการ คณะทำงานที่ปรึกษาชุมชนบ้านวัดเกต ส่วนใหญ่จะใช้กลไกการพบปะในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การประชุมคนในชุมชน และการติดต่อ/ การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ ส่วนชุมชนบ้านปิง จะใช้กลไกการพบปะในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา และการประชุมคนในชุมชน

ระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนชุมชนบ้านปิงจะมีส่วนร่วมน้อย ทั้ง 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนบ้านปิง จะใช้กลไกการดำเนินกิจกรรม ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนมากที่สุด รองลงมาการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน โดยชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนบ้านปิง จะมีส่วนร่วมในการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงานในระดับน้อย

ระดับขั้นการร่วมติดตามตรวจสอบ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีส่วนร่วมในระดับขั้นการร่วมติดตามตรวจสอบ ในระดับปานกลาง โดยใช้กลไกการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลมากที่สุด ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต ในระดับขั้นนี้ จะมีส่วนร่วมน้อย กลไกที่ใช้จะเป็นกลไกการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล แต่ยังคงอยู่ในระดับน้อย ส่วนชุมชนบ้านปิงไม่มีการมีส่วนร่วมในระดับขั้นนี้

ระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีส่วนร่วมในระดับขั้นการร่วมติดตามตรวจสอบ ในระดับน้อย โดยใช้กลไกการสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชนมากที่สุด แต่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในระดับน้อย ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต ในระดับขั้นนี้ จะมีส่วนร่วมน้อย กลไกที่ใช้จะเป็นกลไกการเจรจาลดความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แต่ยังคงอยู่ในระดับน้อย ส่วนชุมชนบ้านปิงไม่มีการมีส่วนร่วมในระดับขั้นนี้

6.3.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการ ระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

ตารางที่ 6.7 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา

	Beta	t	Sig.
ชุมชนบ้านวัดเกต			
ตัวแปรตาม : กระบวนการมีส่วนร่วม			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.585	6.836	.000
ความศรัทธาในศาสนา	-.370	-4.372	.000
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียด	.281	3.089	.004
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่เป็นทางการ	.349	4.102	.000
การเคารพนับถือผู้อาวุโส	.276	3.198	.003
รายได้	.207	2.399	.022
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการให้ข้อมูล			
การมีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม	.378	4.000	.000
รายได้	.403	4.602	.000
บทบาททางสังคม	.268	2.964	.006
การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน	.205	2.719	.011
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.268	3.208	.003
อำนาจบังคับ จากผู้นำที่เป็นทางการ	-.256	-3.040	.005
ความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน ระหว่างคนในชุมชน	.196	2.286	.029
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการวางแผน			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.501	4.416	.000
ความเป็นเครือญาติ	-.417	-3.929	.000
เชื้อชาติ	-.341	-3.179	.003
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียด	.324	3.078	.004
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่เป็นทางการ	.242	2.407	.022
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์เท่ากับการท่องเที่ยว	.229	2.245	.032
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการปฏิบัติ			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.617	6.694	.000
การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน	.294	3.248	.003
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์มากกว่าท่องเที่ยว	-.368	-3.849	.000
ความเป็นเครือญาติ	-.310	-3.222	.003

	Beta	t	Sig.
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการประเมินผล			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.560	6.538	.000
ความศรัทธาในศาสนา	-.405	-4.598	.000
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์มากกว่าท่องเที่ยว	-.232	-2.686	.012
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียด	.337	3.888	.001
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่เป็นทางการ	.287	3.246	.003
การเคารพนับถือผู้อาวุโส	.267	2.868	.007
ค่านิยมของคนในชุมชน	.244	2.749	.010
ความเป็นเครือญาติ	-.208	-2.152	.040
ชุมชนวัดศรีสุพรรณ			
ตัวแปรตาม : กระบวนการมีส่วนร่วม			
การได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน	.529	7.766	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.351	5.142	.000
ความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน ระหว่างคนในชุมชน	.157	2.630	.010
กรรมสิทธิ์	.113	2.024	.046
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการให้ข้อมูล			
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.385	5.456	.000
การได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรม	.327	4.060	.000
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.288	4.347	.000
การได้รับประโยชน์จากการจัดภูมิทัศน์ชุมชน	.271	2.868	.005
ความเชื่อ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	-.228	-3.352	.001
เป็นแผนงานและนโยบายของเทศบาลนครเชียงใหม่	-.161	-2.542	.013
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์เท่ากับท่องเที่ยว	-.123	-1.995	.049
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการวางแผน			
การได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน	.451	6.108	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.383	5.191	.000
ระยะเวลา	-.218	-3.579	.001
ความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน ระหว่างคนในชุมชน	.174	2.723	.008
การศึกษา	-.137	-2.270	.026
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการปฏิบัติ			
การได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน	.698	7.914	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.271	3.955	.000
การได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรม	-.313	-3.432	.001

	Beta	t	Sig.
การได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	.223	2.432	.017
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการประเมินผล			
การได้รับประโยชน์จากการจัดภูมิทัศน์ชุมชน	.560	6.500	.000
เพื่อฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน	.175	2.484	.015
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.210	2.412	.018

	Beta	t	Sig.
ชุมชนบ้านปิง			
ตัวแปรตาม : กระบวนการมีส่วนร่วม			
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.489	6.090	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.225	2.728	.008
กรรมสิทธิ์	-.184	-2.303	.024
เชื้อชาติ	.217	2.791	.007
การมีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม	-.280	-3.452	.001
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ	.237	2.956	.004
การมีบทบาทในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากมรดก	.218	2.706	.008
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการให้ข้อมูล			
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.405	4.597	.000
กรรมสิทธิ์	-.278	-3.412	.001
การเกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว	-.219	-2.386	.019
เชื้อชาติ	.248	3.085	.003
อำนาจบังคับ จากผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หรือคนที่มีอำนาจเหนือกว่า	-.270	-3.275	.002
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ	.231	2.678	.009
การมีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม	-.217	-2.532	.013
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการวางแผน			
การเกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว	-.213	-2.549	.013
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.313	3.914	.000
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.654	4.296	.000
การได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรม	-.520	-3.384	.001
ความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน ระหว่างคนในชุมชน	-.194	-2.391	.019
เพศ	-.186	-2.399	.019
กรรมสิทธิ์	-.179	-2.335	.022
การรวมตัว ความผูกพันและการสืบทอดของชาติพันธุ์เดียวกัน	-.230	-2.780	.007
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียด	.189	2.296	.024

	Beta	t	Sig.
ตัวแปรตาม : ขั้นตอนการปฏิบัติ			
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.458	4.997	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.310	3.419	.001
ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ	-.343	-3.578	.001
เพศ	-.206	-2.224	.029
การมีบทบาทในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากมรดก	.192	2.172	.033

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

จากตารางที่ 6.7 พบว่า ในกระบวนการมีส่วนร่วม ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกัน ตัวแปรที่มีอิทธิพลที่เหมือนกันในชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านปิง ที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมาก เนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน และกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของที่ดินและอาคาร

เมื่อพิจารณาในรายชุมชน ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในลักษณะเพื่อนบ้าน ชุมชนบ้านวัดเกต ปัจจัยที่มีอิทธิพล ได้แก่ การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่เป็นทางการ การได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียด การเคารพนับถือผู้อาวุโส รายได้ มีลักษณะในทิศทางเดียวกับระดับของกระบวนการมีส่วนร่วม แต่ปัจจัยความศรัทธาในศาสนา มีทิศทางตรงกันข้าม สำหรับชุมชนบ้านปิง นอกจากปัจจัยข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยทางด้าน การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม เชื้อชาติ ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ การมีบทบาทในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากมรดก การมีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนการให้ข้อมูล พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก และได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรมมาก ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต เนื่องมาจากคนในชุมชนมีรายได้สูง และการมีจิตสำนึกและความตระหนักถึงคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องมาจากการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมมาก และการมีกรรมสิทธิ์ในการเป็นเจ้าของที่ดินและอาคารมาก

ขั้นตอนการวางแผน พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนมาก และคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต เนื่องมาจากคนในชุมชนการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน และคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่ได้เป็นเครือข่ายดีมาก สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องมาจากการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมมาก และการไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรมมาก

ส่วนขั้นตอนการปฏิบัติ พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนมาก และคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต เนื่องมาจากคนในชุมชนการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน และคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่รู้จักกันหมดทั้งชุมชน สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องมาจากการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมมาก และคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก

ส่วนขั้นตอนการประเมินผล มีเพียง 2 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดภูมิทัศน์ชุมชนมาก คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก และเพื่อฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนชุมชนบ้านวัดเกต เนื่องมาจากคนในชุมชนการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน และการได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอื่น อย่างละเอียด สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องมาจากการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมมาก และการไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรมมาก

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลในภาพรวม ต่อชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ในกระบวนการมีส่วนร่วม จะเห็นได้ว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ปัจจัยทางด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุกขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม ชุมชนบ้านวัดเกต ปัจจัยทางด้านกรได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ สำหรับชุมชนบ้านปิง ปัจจัยด้านการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุกขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับชั้นและกลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกวัฒนธรรม

ตารางที่ 6.8 วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา

	Beta	t	Sig.
ชุมชนชุมชนบ้านวัดเกต			
ตัวแปรตาม : กลไกการมีส่วนร่วม			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.762	8.320	.000
ความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย	.244	2.665	.012
การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน	.214	2.338	.025
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการให้ข้อมูล			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.578	4.540	.000
การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน	.292	2.299	.027
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการเปิดรับความคิดเห็น			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.768	7.648	.000
ความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย	.265	2.616	.013
บทบาททางสังคม	-.233	-2.279	.029
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.945	9.296	.000
ความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย	.337	3.931	.000
การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน	.292	3.327	.002
เพื่อฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน	-.292	-3.021	.005
ค่านิยมของคนในชุมชน	-.193	-2.267	.030
การมีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม	-.201	-2.133	.041
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการปฏิบัติร่วมกัน			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.740	7.159	.000
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์เท่ากับท่องเที่ยว	.229	2.214	.033
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการติดตามและประเมินผล			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.708	6.449	.000
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์เท่ากับท่องเที่ยว	.290	2.993	.005
การได้รับประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจ	.244	2.387	.023
เชื้อชาติ	-.221	-2.107	.043
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการควบคุม			
การได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรม	.720	6.750	.000
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์เท่ากับท่องเที่ยว	.268	2.512	.017

	Beta	t	Sig.
ชุมชนวัดศรีสุพรรณ			
ตัวแปรตาม : กลไกการมีส่วนร่วม			
การได้รับประโยชน์จากการรักษาสุขภาพแวดล้อมชุมชน	.600	8.976	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.302	4.934	.000
ตัวแปรตาม : กลไกการมีส่วนร่วม			
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.297	5.292	.000
ความเชื่อ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	-.179	-3.172	.002
การเชื่อผู้นำชุมชน	.149	2.624	.010
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์	.119	2.267	.026
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ	-.124	-2.257	.026
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการให้ข้อมูล			
การได้รับประโยชน์จากการรักษาสุขภาพแวดล้อมชุมชน	.582	8.439	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.296	4.325	.000
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.165	2.918	.004
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์	.119	2.037	.044
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการเปิดรับความคิดเห็น			
การได้รับประโยชน์จากการรักษาสุขภาพแวดล้อมชุมชน	.487	6.295	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.370	4.766	.000
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.193	3.052	.003
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผน			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.556	7.340	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.275	3.876	.000
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.375	5.615	.000
ความเชื่อ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	-.232	-3.661	.000
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์	.157	2.617	.010
การเชื่อผู้นำชุมชน	.198	3.041	.003
เพื่อฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน	-.158	-2.584	.011
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ	-.130	-2.073	.041
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการปฏิบัติร่วมกัน			
การได้รับประโยชน์จากการรักษาสุขภาพแวดล้อมชุมชน	.467	5.019	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.211	3.074	.003
การได้รับการฝึกอบรม ความรู้ เกี่ยวกับการดูแลรักษามรดก	.154	2.243	.027
การเชื่อผู้นำชุมชน	.315	4.814	.000
ความเชื่อ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	-.247	-3.956	.000

	Beta	t	Sig.
รายได้	-.156	-2.696	.008
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ	-.208	-3.391	.001
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.268	3.639	.000
เพื่อฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน	-.143	-2.421	.018
ความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์	.148	2.561	.012
การได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	.162	2.011	.047
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการติดตามและประเมินผล			
การได้รับประโยชน์จากการจัดภูมิทัศน์ชุมชน	.593	6.498	.000
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.340	4.454	.000
ความเชื่อ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	-.236	-3.112	.002
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.195	2.319	.023
การเชื่อผู้นำชุมชน	.188	2.466	.016
ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ	-.160	-2.137	.035
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการควบคุม			
การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน	.487	4.802	.000
การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน อย่างละเอียด	.337	4.315	.000
ความเชื่อ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์	-.371	-4.394	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.250	2.573	.012
การเคารพนับถือผู้อาวุโส	-.163	-2.073	.041
ชุมชนบ้านปิง			
ตัวแปรตาม : กลไกการมีส่วนร่วม			
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.328	3.566	.001
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.275	3.167	.002
กรรมสิทธิ์	-.174	-1.921	.058
ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ	-.335	-3.659	.000
เพศ	-.271	-2.940	.004
การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน	.233	2.584	.012
การมีบทบาทในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากมรดก	.215	2.474	.016
ศาสนา	.193	2.136	.036
ตัวแปรตาม : กลไกระดับชั้นการให้ข้อมูล			
เป็นแผนงานและนโยบายของเทศบาลนครเชียงใหม่	.309	3.422	.001
การได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรม	.278	3.176	.002
บทบาทสังคม	-.287	-3.211	.002

	Beta	t	Sig.
กรรมสิทธิ์	-.266	-2.991	.004
ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ	-.225	-2.516	.014
อำนาจบังคับ จากผู้นำที่เป็นทางการ	.194	2.087	.040
ตัวแปรตาม : กลไกระดับขั้นการเปิดรับความคิดเห็น			
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.320	3.386	.001
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.353	3.753	.000
ความศรัทธาในศาสนา	.314	3.428	.001
ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ	-.231	-2.496	.015
ตัวแปรตาม : กลไกระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผน			
การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม	.360	3.659	.000
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.272	2.759	.007
ตัวแปรตาม : กลไกระดับขั้นการปฏิบัติร่วมกัน			
ศาสนา	.321	3.233	.002
การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน	.258	2.633	.010
ความเป็นเครือญาติ	-.286	-2.801	.006
ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน	.271	2.691	.009

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

จากตารางที่ 6.8 พบว่า ในภาพรวมของระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วม ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อกลไกการมีส่วนร่วมที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกัน ตัวแปรที่มีอิทธิพลที่เหมือนกันในชุมชนวัดศรีสุพรรณและชุมชนบ้านปิง ที่ทำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมาก เนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนมาก สำหรับตัวแปรที่มีอิทธิพลที่เหมือนกันในชุมชนวัดบ้านวัดเกตและชุมชนบ้านปิงที่ทำคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมาก เนื่องมาจากการความสัมพันธ์ในลักษณะการรู้จักกันหมดทั้งชุมชน ส่วนปัจจัยความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติทั้งชุมชนวัดบ้านวัดเกตและชุมชนบ้านปิงมีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ ชุมชนบ้านวัดเกตความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติมีคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกมาก แต่ชุมชนบ้านปิงความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติน้อยคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกมาก

เมื่อพิจารณาในรายชุมชน ชุมชนวัดศรีสุพรรณคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนมาก เนื่องจากการได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนและคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก ชุมชนบ้านวัดเกตคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนมาก เนื่องจากการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน

ความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายดีมาก และความสัมพันธ์ในลักษณะการรู้จักกันหมดทั้งชุมชนมาก สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องจากการการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก และไม่มีความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายดีมาก

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกลไกระดับชั้นการให้ข้อมูล พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณมีส่วนร่วมในกลไกระดับชั้นนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการรักษาสุขภาพแวดล้อมของชุมชนมากและคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตเนื่องมาจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน และคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะการรู้จักกันหมดทั้งชุมชนมาก สำหรับชุมชนบ้านปิงเนื่องมาจากการเป็นแผนงานและนโยบายของเทศบาลนครเชียงใหม่ การได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรมมาก และคนในชุมชนมีบทบาททางสังคมน้อย

กลไกระดับชั้นการเปิดรับฟังความคิดเห็น พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณมีส่วนร่วมในกลไกระดับชั้นนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการรักษาสุขภาพแวดล้อมของชุมชนมากและคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตเนื่องมาจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน และคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายดีมาก สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องมาจากการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมมาก คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากและคนในชุมชนมีความศรัทธาในศาสนา

กลไกระดับชั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณมีส่วนร่วมในกลไกระดับชั้นนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตเนื่องมาจากคนในชุมชนการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเครือข่ายดีมาก และคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะการรู้จักกันหมดทั้งชุมชน สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องมาจากการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมมาก และปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนมาก

ส่วนกลไกระดับชั้นการปฏิบัติร่วมกัน พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณมีส่วนร่วมในกลไกระดับชั้นนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการรักษาสุขภาพแวดล้อมของชุมชนมากคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก การเชื่อผู้นำชุมชนและการได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนอย่างละเอียด ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตเนื่องมาจากคนในชุมชนการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน และคนในชุมชนที่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของชุมชนควรมีการอนุรักษ์

เท่ากับการท่องเที่ยวมาก สำหรับชุมชนบ้านปิง เนื่องมาจากการคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะการรู้จักกันหมดทั้งชุมชนและคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก

ส่วนกลไกระดับขั้นการติดตามและประเมินผล มีเพียง 2 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านวัดเกต พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณมีส่วนร่วมในกลไกระดับขั้นนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดภูมิทัศน์ชุมชนมาก การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนอย่างละเอียดและคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมาก ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตเนื่องมาจากคนในชุมชนการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์ในชุมชน และคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการอนุรักษ์เท่ากับการท่องเที่ยว รวมทั้งการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจ

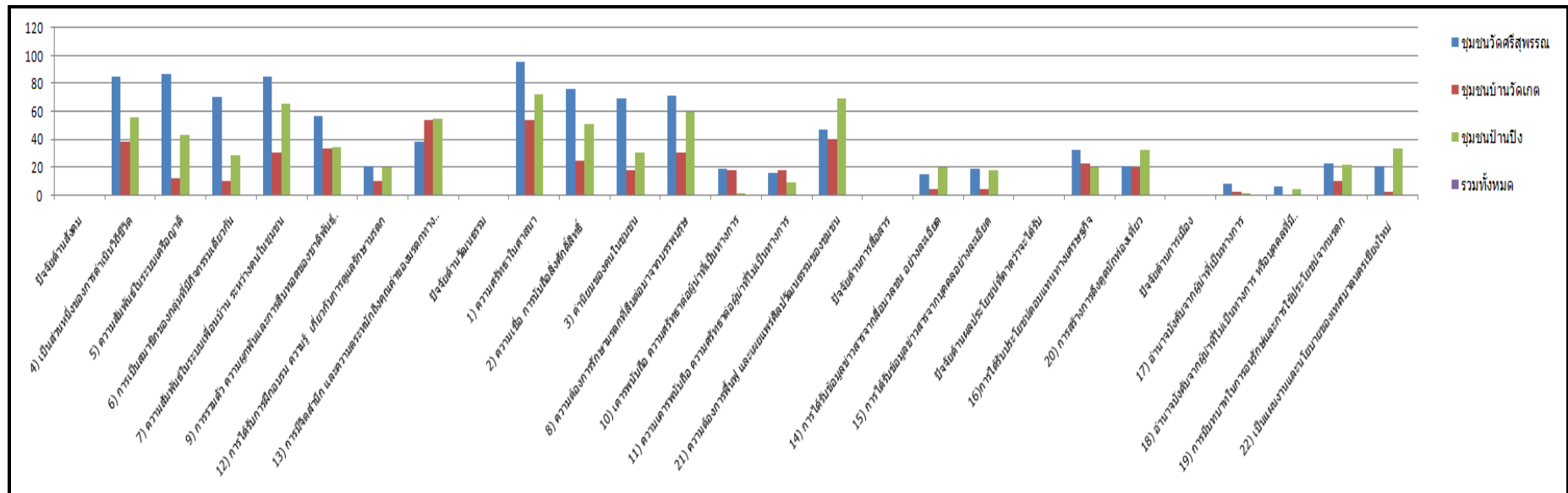
สำหรับกลไกระดับขั้นการควบคุมมีเพียง 2 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณและชุมชนบ้านวัดเกต พบว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณมีส่วนร่วมในกลไกระดับขั้นนี้มาก เนื่องจากคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารในชุมชนมาก และการได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนอย่างละเอียด ส่วนชุมชนบ้านวัดเกตคนในชุมชนการได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรม และคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการอนุรักษ์เท่ากับการท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีอิทธิพลในภาพรวมต่อชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา ในกระบวนการมีส่วนร่วม จะเห็นได้ว่า ชุมชนวัดศรีสุพรรณปัจจัยทางด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนและการได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนอย่างละเอียดเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทุกระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วม ชุมชนบ้านวัดเกตปัจจัยทางการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชนที่มีอิทธิพลต่อระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ สำหรับชุมชนบ้านปิงปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีอิทธิพลต่อระดับขั้นและกลไกการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่

3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

จากแผนภูมิที่ 6.10 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มตัวอย่างของชุมชนวัดศรีสุพรรณ เป็นปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมโดยเฉพาะปัจจัยความศรัทธาในศาสนา รองลงมาเป็นปัจจัยทางสังคมที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน ระบบเครือญาติ และการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ส่วนกลุ่มตัวอย่างชุมชนบ้านวัดเกตปัจจัยที่มีอิทธิพลเป็นปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะปัจจัยความศรัทธาในศาสนา รองลงมาเป็นปัจจัยทางสังคมในด้านการมีจิตสำนึกและความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับกลุ่มตัวอย่างชุมชนบ้านปิงปัจจัยที่มีอิทธิพลเป็นปัจจัยด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะปัจจัยความศรัทธาในศาสนา รองลงมาความต้องการฟื้นฟูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน และปัจจัยทางสังคมที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน

แผนภูมิที่ 6.12 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

ตารางที่ 6.9 แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนของกลุ่มตัวอย่างเปรียบเทียบ 3 ชุมชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนที่ควร จะเป็น	ชุมชนบ้านวัดเกต (200)		ชุมชนวัดศรีสุพรรณ (100)		ชุมชนบ้านปิง (85)	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1) อนุรักษ์	15	7.5	58	58.59	11	12.94
2) อนุรักษ์มากกว่าท่องเที่ยว	51	25.5	18	18.18	16	18.82
3) อนุรักษ์และท่องเที่ยวใน ระดับที่เท่ากัน	133	66.5	18	18.18	58	68.24
4) ท่องเที่ยว			1	1.01		
5) ท่องเที่ยวมากกว่าอนุรักษ์			4	4.04		

ที่มา : แบบสอบถามและการวิเคราะห์

เมื่อถามถึงความคิดเห็นต่อชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างในชุมชนวัดศรีสุพรรณ ส่วนใหญ่ต้องการอนุรักษ์ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างในชุมชนบ้านวัดเกต และชุมชนบ้านปิง มีความเห็นว่า ควรจะมีการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในระดับที่เท่ากัน เนื่องจากสภาพปัจจุบันของชุมชนบ้านปิง และชุมชนบ้านวัดเกต คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ต้องการที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ด้วยเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว ในขณะที่คนในชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีที่ตั้งที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางการท่องเที่ยวบริเวณย่านไนท์บาร์ซาร์ และคนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงมากนักและยังมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม จึงมีความคิดเห็นที่ต้องการอนุรักษ์ชุมชน

4) การอภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีความเก่าแก่ คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่างๆ มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตคนในชุมชนเหล่านี้จะร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน เช่น การจัดการเหมืองฝาย ชาวบ้านจะช่วยกันจัดการสร้างและซ่อมแซมเหมืองฝาย เพื่อใช้ในการทำการเกษตรกรรม หรือการร่วมมือกันด้านอาชีพ โดยเฉพาะการทำเครื่องเงินถือว่าเป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของคนในภาคเหนือในอดีตที่ผูกพันกับศาสนาพุทธ อันได้แก่ สลุง พานที่ใช้ใส่ของไปทำบุญที่วัด หรือเครื่องประดับต่าง ๆ ที่ช่างเครื่องเงินของชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านหมื่นสารวิบูลย์เป็นผู้ผลิต ประกอบกับการตั้งถิ่น

ฐานของชุมชนเมืองในเชียงใหม่ที่ส่วนใหญ่มาจากกลุ่มเชื้อพันธุ์เดียวกันในชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนา กลไกการติดต่อสื่อสารของคนในชุมชนมาจากลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นลักษณะเครือญาติ เพื่อนบ้านที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน เช่น การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นต้น จากการศึกษาพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในระดับขั้นการให้ข้อมูลที่สำคัญในชุมชน นอกจากสื่อเสียงตามสายและป้ายประกาศแล้ว ที่สำคัญ คือ การพบปะอย่างไม่เป็นทางการของคนในชุมชน ในการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ ข้อคิดเห็น ทั้งในยามว่างและโอกาสร่วมกิจกรรมของชุมชน ทั้งกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีต่าง ๆ ที่คนในชุมชนถือปฏิบัติกัน แม้ในชุมชนที่มีความเป็นเมืองสูง แต่ถ้ายังมีกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมดำรงอยู่ การพบปะสนทนาและการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังคงจะมีอยู่ เนื่องจากคนในชุมชนต่างมีบทบาท มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน มีบทบาทในการกำหนด ดูแลให้คำปรึกษาในเรื่องของพิธีกรรม นอกจากนี้แล้ว การที่คนในชุมชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมของชุมชน จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ด้านการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นการยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยกระบวนการดังกล่าวที่เกิดขึ้นในชุมชน เกิดจากกลไกการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เป็นกลไกที่ก่อส่งเสริมให้มีการพบปะของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ สำหรับสถานที่ที่คนในชุมชนใช้เป็นพบปะสนทนา ส่วนใหญ่เป็นสถานที่สาธารณะ ได้แก่ วัด ร้านค้าชุมชน เป็นต้น โดยเฉพาะวัดในชุมชน จะมีกิจกรรมในลักษณะที่ชัดเจน เพราะเป็นศูนย์กลางที่รวมกิจกรรมของชุมชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นที่ตั้งของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าชุมชนวัดศรีสุพรรณจะใช้พื้นที่มนวัดศรีสุพรรณในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ชุมชนบ้านวัดเกตใช้พื้นที่ในวัดเกตการาม ส่วนชุมชนบ้านปิงจะใช้พื้นที่ในวัดบ้านปิง กลไกเหล่านี้ ถ้าเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอจะสร้างความตื่นตัวของชุมชนและสร้างเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนวัดศรีสุพรรณมีความเข้มแข็งของชุมชนมาก เพราะคนในชุมชนมีโอกาสพบปะสนทนาอย่างไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการใช้ออกัสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การใช้พื้นที่วัดในการดำเนินกิจการ เช่น ร้านค้าที่เป็นวิสาหกิจของชุมชนวัดศรีสุพรรณที่น่าสนใจ คือ การที่คนในชุมชนได้อาศัยโอกาสที่พบปะในการร่วมกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี กิจกรรมทางสังคมของชุมชน เช่น งานปอยหลวง งานกาดมั่ว เป็นต้น เป็นโอกาสที่ดีที่คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยน เสนอความคิดเห็นการดำเนินการกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน นอกจากนี้แล้ว กลไกการประชุมเป็นกลไกที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะเป็นการกระตุ้นคนในชุมชนให้มีความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และก่อให้เกิดการกลไกอื่นๆ อย่างไม่เป็นทางการตามมา การรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มี

ความแตกต่างกัน อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในการทำกิจกรรมร่วมกัน คนในชุมชนจะแก้ปัญหาโดยใช้ผู้มีบทบาทเป็นที่เชื่อถือในชุมชน เช่น พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยในการประนีประนอมแนวคิดที่แตกต่าง เป็นแนวคิดที่น่าสนใจที่จะส่งเสริมบทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการของชุมชน โดยพระสงฆ์ ให้มีบทบาทในการแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ใช้โอกาสของกิจกรรมทางสังคมเป็นหลัก อาจจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน อีกประการหนึ่ง ก็คือ บทบาทของผู้นำที่ไม่เป็นทางการอย่างกรณีของพระสงฆ์ มีข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมและโอกาสในการเข้าถึงคนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายร่วมมือระหว่างชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน เช่น การจัดงานคู่ขวัญคู่หว่าง ที่มีการจัดร่วมกัน 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนบ้านหมื่นสารวิบูลย์ ชุมชนวัดนันทาราม เป็นต้น รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันผ่านระบบการเมืองท้องถิ่น ที่แต่ละชุมชนต้องมีกิจกรรมร่วมมือในการประชุมและการร่วมกิจกรรมของเมืองเชียงใหม่

6.4 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของกรณีศึกษา

6.4.1 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านวัดเกต

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ประธานชุมชน ผู้อาวุโสชุมชน แกนนำชุมชน เจ้าอาวาสวัดเกตการาม เกี่ยวกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและบทบาทในการมีส่วนร่วมของชุมชนวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ผลดังภาพที่ 6.16

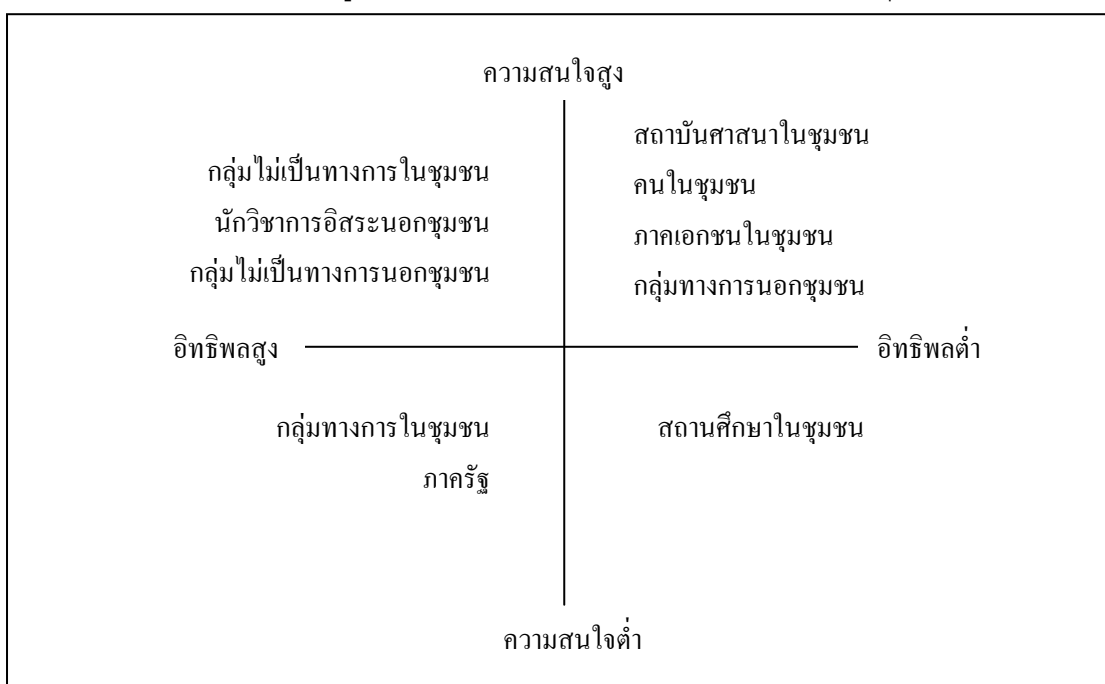
พบว่า กลุ่มที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจสูง ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน โดยเฉพาะศรีธาวัต นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำ หรือเป็นแกนนำในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วย นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มในของคนในชุมชนในการสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านวัดเกต ในนามของคณะทำงานชาวบ้านย่านวัดเกต กลุ่มบ้านต้าวัดเกต กลุ่มรักษาน้ำ-รักษารักษาเมืองเชียงใหม่ เช่น การคัดค้านการขยายถนนเจริญราษฎร์ในย่านชุมชนบ้านวัดเกตของกรมโยธาธิการและผังเมือง ที่ส่งผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ที่เป็นอาคารเก่าที่อยู่ริมถนนเจริญราษฎร์ การคัดค้านการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สุ่มเสี่ยงต่อการสูญเสียของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และสภาพแวดล้อมของชุมชน (วรวิมล ชัยรัตน์ จากการสัมภาษณ์)

กลุ่มที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจสูง ได้แก่ คนในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ให้คำแนะนำ ให้การปรึกษา และเข้าร่วมในการดำเนินการปฏิบัติ

กลุ่มที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจต่ำ ได้แก่ กลุ่มทางการในชุมชน ภาครัฐ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ให้คำปรึกษา จัดหางบประมาณในการดำเนินการ

กลุ่มที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจสูง ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เข้าร่วมในการดำเนินการปฏิบัติ

ภาพที่ 6.16 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านวัดเกต

ที่มา : การวิเคราะห์

6.4.2 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดศรีสุพรรณ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ประธานชุมชน ผู้อาวุโสชุมชน เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณเกี่ยวกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและบทบาทในการมีส่วนร่วมของชุมชน วิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ผลดังภาพที่ 6.20

พบว่า กลุ่มที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจสูง ได้แก่ กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชนโดยเฉพาะศรัทธา วัด สถาบันศาสนาในชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการ

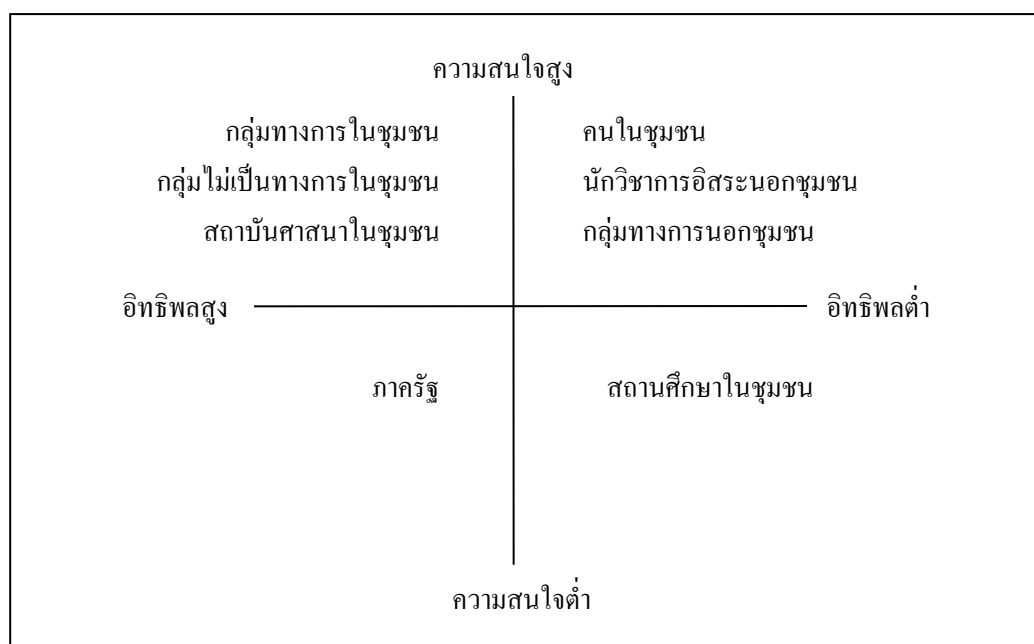
มรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำ หรือเป็นแกนนำในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

กลุ่มที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจสูง ได้แก่ คนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ให้คำแนะนำ ให้การศึกษา และเข้าร่วมในการดำเนินการปฏิบัติ

กลุ่มที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจต่ำ ได้แก่ ภาครัฐ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ให้คำปรึกษาและจัดหางบประมาณในการดำเนินการ

กลุ่มที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจสูง ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เข้าร่วมในการดำเนินการปฏิบัติ

ภาพที่ 6.17 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนวัดศรีสุพรรณ

ที่มา : การวิเคราะห์

6.4.3 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปิง

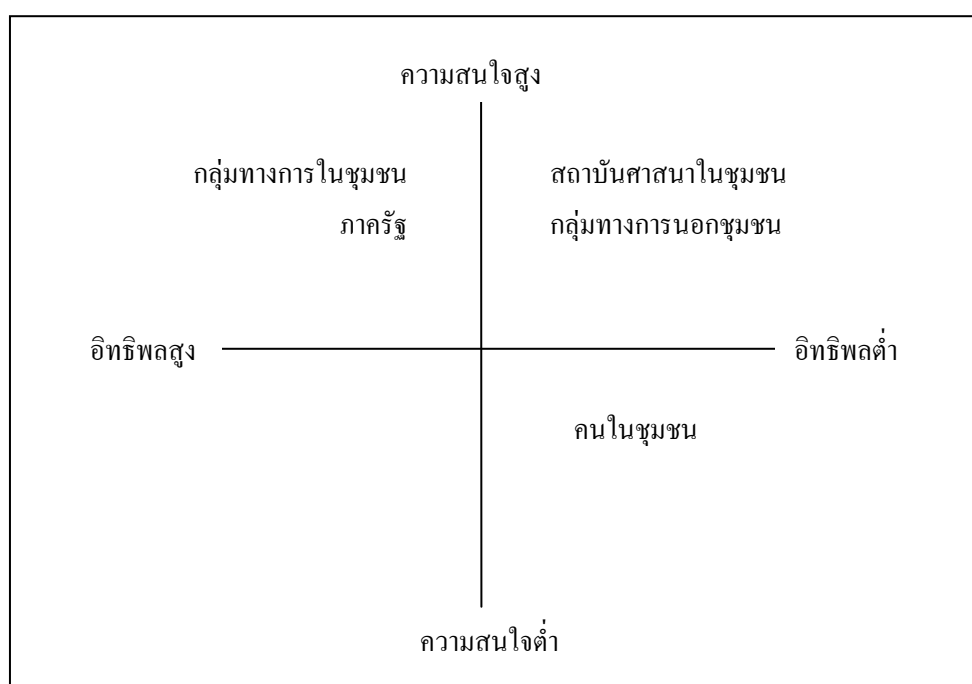
จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ประธานชุมชน เจ้าอาวาสวัดบ้านปิง เกี่ยวกับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและบทบาทในการมีส่วนร่วมของชุมชน มาทำการวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ได้ผลดังภาพที่ 6.18

พบว่า กลุ่มที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจสูง ได้แก่ กลุ่มทางการในชุมชน ภาครัฐ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำ หรือเป็นแกนนำในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และจัดหางบประมาณในการดำเนินการด้วย

กลุ่มที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจสูง ได้แก่ สถาบันศาสนาในชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่ให้คำแนะนำ ให้การปรึกษา และเข้าร่วมในการดำเนินการปฏิบัติ

กลุ่มที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจสูง ได้แก่ คนในชุมชน ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มมีบทบาทหน้าที่เข้าร่วมในการดำเนินการปฏิบัติ

ภาพที่ 6.18 การวิเคราะห์ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนบ้านปิง

ที่มา : การวิเคราะห์

6.5 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการกับลักษณะการมีส่วนร่วม

เมื่อนำลักษณะการจัดการมาวิเคราะห์ร่วมกับลักษณะการมีส่วนร่วมในแต่ละกรณีศึกษา แสดงผลในตารางที่ 6.10 – 6.12 จะเห็นได้ว่า

1) ชุมชนบ้านวัดเกต

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ มีทั้ง 4 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนการริเริ่ม ในขั้นตอนนี้เป็นระดับการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลแก่คนในชุมชน และการรับความคิดเห็นจากคนในชุมชน การแจ้งปัญหาเกี่ยวกับการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม และการแจ้งเรื่องกิจกรรมที่จะดำเนินการเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งการแจ้งการนัดประชุมเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนบ้านวัดเกต จะใช้กลไกจดหมายข่าว เสียงตามสาย ป้ายประกาศ การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน การสนทนากลุ่มย่อย จากตารางที่ 6.10 จะพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านวัดเกต กลไกที่คนในชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ดีที่สุด คือ กลไกการบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน และหอกระจายข่าวชุมชน/เสียงตามสาย จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นกลไกแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มภายในชุมชน ที่เป็นกลุ่มพื้นฐานได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน และภาคเอกชนในชุมชน สำหรับการจัดการแบบไม่เป็นทางการ บางกลไกจะมีกลุ่มภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะในระดับขั้นการรับความคิดเห็น จะมีกลุ่มภายนอกชุมชนที่หลากหลาย ได้แก่ นักวิชาการอิสระ กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน แต่กลุ่มทางการนอกชุมชน จะเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกที่เป็นทางการ ส่วนการจัดการแบบทางการ กลุ่มพื้นฐานจะมีเพิ่มขึ้นมา คือ ภาครัฐ ในระดับขั้นการรับความคิดเห็นจะเช่นเดียวกับการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ในกลไกส่วนใหญ่ จะมีกลุ่มภายนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมเหมือนกัน ส่วนผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกลุ่มสถาบันศาสนาในชุมชนและสถานศึกษาในชุมชน มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ แต่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแบบไม่เป็นทางการมากกว่าการจัดการแบบทางการ

- ขั้นตอนการวางแผน ในขั้นตอนนี้ เป็นระดับการมีส่วนร่วมขั้นการปรึกษาหารือและวางแผนร่วมกัน กลไกที่ใช้เป็นกลไกการติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ การประชุมคนในชุมชน การตั้งคณะกรรมการ หรือคณะทำงาน การสนทนากลุ่มย่อย จะเป็นทั้งกลไกแบบทางการ และแบบไม่เป็นทางการ และมีผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมหลายกลุ่ม กลุ่มที่เป็นพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน และภาคเอกชนในชุมชน ส่วนกลุ่มภายนอกชุมชน ได้แก่ นักวิชาการอิสระ กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ส่วนกลุ่มทางการนอกชุมชน จะเน้นการเข้าร่วมในกลไกที่เป็นทางการ หรือกึ่งทางการมากกว่า ซึ่งกลุ่มภายนอกเหล่านี้ จะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ และร่วมวางแผนกิจกรรม และคล้ายคลึงกันทั้งการจัดการแบบทางการและการจัดการแบบไม่ทางการ โดยเฉพาะการจัดการแบบทางการ ขั้นตอนนี้ บางกิจกรรมภาครัฐจะไม่เข้ามามีส่วนร่วมแต่ใช้

วิธีการมอบหมายให้กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชน ที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างภาครัฐและคนในชุมชน เป็นตัวแทนของรัฐด้วย จะเห็นได้ว่า ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายนอกชุมชน ที่เป็นกลุ่มนักวิชาการอิสระ กลุ่มทางการนอกชุมชน และกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทั้งแบบไม่เป็นทางการและแบบทางการ ถึงแม้ว่าการจัดการแบบทางการ จะได้มีการวางแผนงานมาก่อนหน้านั้น โดยภาครัฐแล้วก็ตาม แต่กลุ่มผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ เห็นว่าจะมีผลกระทบต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ก็จะทำให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อให้เป็นตามความต้องการของคนในชุมชนที่ต้องการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป นั้นแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างอำนาจการต่อรองกับภาครัฐ ซึ่งจะแตกต่างจากชุมชนวัดศรีสุพรรณ ถึงแม้ว่าจะมีความเข้มแข็งของชุมชนในการร่วมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมของชุมชน แต่ยังไม่มีความเข้มแข็งในแง่ของการสร้างอำนาจการต่อรองกับภาครัฐ จึงมักจะยอมรับโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆของรัฐ

- ขั้นตอนการปฏิบัติร่วมกัน ในขั้นตอนนี้ เป็นระดับขั้นดำเนินการร่วมกัน กลไกที่ใช้เป็นกลไกการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน และการดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน จะเป็นกลไกแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ในกลไกการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน จะมีกลุ่มพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชนและกลุ่มภาคเอกชนในชุมชน รวมทั้งกลุ่มที่มีอิทธิพลนอกชุมชน ได้แก่ นักวิชาการอิสระ กลุ่มทางการนอกชุมชน และกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ส่วนกลไกการดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน จะมีตัวแทนเกือบทุกกลุ่มภายในชุมชนเข้าร่วม ในขณะที่การจัดการแบบทางการ ในกลไกนี้ จะมีกลุ่มภายในชุมชน และกลุ่มภายนอกชุมชนมีเพียงเฉพาะภาครัฐเท่านั้น ส่วนกลไกการจัดตั้งคณะทำงานมีเพียงกลุ่มคนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถานศึกษาในชุมชนและภาครัฐ

- ขั้นตอนการติดตาม ในระดับขั้นการร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล ใช้กลไกการจัดตั้งคณะกรรมการ หรือคณะทำงาน ทั้งการจัดการแบบทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วม คล้ายกัน คือ มีกลุ่มคนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ในส่วนการจัดการแบบทางการจะมีภาครัฐ และทางการนอกชุมชนอิสระเพิ่มมาด้วย ส่วนระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน ใช้กลไกการเจรจาลดความขัดแย้ง โดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ถ้าเป็นการจัดการแบบไม่ทางการ มีเฉพาะผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มภายในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ในขณะที่การจัดการแบบทางการ ผู้เข้ามามี

ส่วนร่วมมีทั้งกลุ่มภายในชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน ฯลฯ และกลุ่มภายนอกชุมชนทุกกลุ่ม เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับคนในชุมชน

2) ชุมชนวัดศรีสุพรรณ

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ มีทั้ง 4 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนการริเริ่ม ในขั้นตอนนี้เป็นระดับการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลแก่คนในชุมชน การแจ้งปัญหาเกี่ยวกับการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม และการแจ้งเรื่องกิจกรรมที่จะดำเนินการเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งการแจ้งการนัดประชุมเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนวัดศรีสุพรรณจะใช้กลไกจดหมายข่าว เสียงตามสาย ป้ายประกาศ การบอกด้วยวาจาตามบ้าน การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน จากตารางที่ 6.9 จะพบว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนวัดศรีสุพรรณ กลไกที่คนในชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ดีที่สุด คือ หอกระจายข่าว เสียงตามสาย การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา และ การบอกด้วยวาจาตามบ้าน จะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นกลไกแบบไม่เป็นทางการ โดยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มภายในชุมชน ที่เป็นกลุ่มพื้นฐานได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน และกลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สำหรับการจัดการแบบไม่เป็นทางการ กลุ่มพื้นฐานจะมีเพิ่มขึ้นมา คือ ภาคเอกชน แต่การจัดการแบบทางการ กลุ่มพื้นฐานจะมีภาครัฐ ส่วนกลุ่มสถาบันศาสนาในชุมชนและสถานศึกษาในชุมชน มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ในบางกลไก แต่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแบบไม่เป็นทางการมากกว่าการจัดการแบบทางการ

- ขั้นตอนการวางแผน ในขั้นตอนนี้ เป็นระดับการมีส่วนร่วมขั้นการศึกษาหารือและวางแผนร่วมกัน กลไกที่ใช้เป็นกลไกการติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ การประชุมคนในชุมชน การตั้งคณะกรรมการ หรือคณะทำงาน การสนทนากลุ่มย่อย การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ส่วนใหญ่ จะเป็นกลไกแบบทางการ ในกลไกแบบทางการนี้ จะพบว่ามีผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมหลายกลุ่ม โดยเฉพาะการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ที่จะมีกลุ่มผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือและวางแผนมากกว่าการจัดการแบบทางการ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการแบบทางการภาครัฐได้มีการวางแผนงานมาก่อนหน้านั้นแล้ว เพียงแต่ในขั้นตอนนี้เป็นการมาขอความร่วมมือ และปรึกษาหารือบาง

ประเด็นที่ชุมชนมีความคิดเห็น เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วม และดึงดูดให้คนในชุมชนร่วมปฏิบัติการร่วมกับภาครัฐ แต่ในส่วนการจัดการแบบไม่เป็นทางการนั้น คนในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของโครงการ หรือกิจกรรมที่เขามีส່วนร่วมตั้งแต่การคิดค้นประเด็นปัญหา การรับข้อมูล การคิดกิจกรรม นอกจากนี้แล้ว พบว่า ในขั้นนี้ จะมีนักวิชาการอิสระนอกชุมชน และกลุ่มทางการนอกชุมชน จะเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในแง่การทำให้คำปรึกษา คำแนะนำ และร่วมวางแผนกิจกรรม

- ขั้นตอนการปฏิบัติร่วมกัน ในขั้นตอนนี้ เป็นระดับขั้นดำเนินการร่วมกัน กลไกที่ใช้เป็นกลไกการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน และการดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน จะเป็นกลไกแบบทางการ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ในกลไกการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน จะมีตัวแทนเกือบทุกกลุ่มภายในชุมชนเข้าร่วม ในขณะที่การจัดการแบบทางการ ในกลไกนี้ จะมีเพียงกลุ่มทางการในชุมชน และภาครัฐเท่านั้น ส่วนกลไกการดำเนินกิจกรรม การจัดการแบบไม่เป็นทางการ จะมีผู้เข้าร่วมทุกกลุ่ม

- ขั้นตอนการติดตาม ในระดับขั้นการร่วมติดตามตรวจสอบและประเมินผล ใช้กลไกการจัดตั้งคณะกรรมการ หรือคณะทำงาน และการสอบถามประชาชนด้วยการสำรวจ ทั้งการจัดการแบบทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วม คล้ายกัน คือ มีกลุ่มคนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน และภาครัฐ ในส่วนการจัดการแบบทางการจะมีกลุ่มนักวิชาการอิสระเพิ่มมาด้วย ส่วนระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน ใช้กลไกการเจรจา และการสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบชุมชน ส่วนใหญ่ใช้ในการจัดการแบบไม่ทางการ โดยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นกลุ่มภายในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม ในขณะที่การจัดการแบบทางการจะใช้เพียงกลไกการเจรจาที่มีผู้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งกลุ่มภายในชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน ฯลฯ และกลุ่มภายนอกชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับคนในชุมชน

3) ชุมชนป่าบึง

จากตารางที่ 6.12 จะพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนการริเริ่ม ในขั้นตอนนี้เป็นระดับการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลแก่คนในชุมชน การแจ้งปัญหาเกี่ยวกับการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม และการแจ้งเรื่องกิจกรรมที่จะ

ดำเนินการเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งการแจ้งการนัดประชุมเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนบ้านปิง จะใช้กลไกจดหมายข่าว เสียงตามสาย ป้ายประกาศ การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านปิง กลไกที่คนในชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ดีที่สุด คือ กลไกการบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน และหอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย ส่วนใหญ่เป็นกลไกแบบไม่เป็นทางการ ในการจัดการไม่เป็นทางการ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นนี้ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มภายในชุมชน ที่เป็นกลุ่มพื้นฐานได้แก่ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน และกลุ่มที่มีอิทธิพลภายในชุมชน คือ สถาบันศาสนา สำหรับการจัดการแบบทางการ กลุ่มพื้นฐานจะมีเพิ่มขึ้นมาเป็นกลุ่มภายนอกชุมชน คือ ภาครัฐ ส่วนระดับการรับรู้ความคิดเห็น มีกลไกแบบไม่เป็นทางการ คือ กลไกการสนทนากลุ่มย่อย ทั้งการจัดการแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ จะมีผู้มีส่วนได้เสียที่เข้าร่วมคล้ายคลึงกัน คือ กลุ่มพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน และกลุ่มทางการในชุมชน แต่ในการจัดการแบบไม่เป็นทางการ จะมีกลุ่มทางการนอกชุมชนเพิ่มขึ้นมา

- ขั้นตอนการวางแผน ในขั้นตอนนี้ เป็นระดับการมีส่วนร่วมขั้นการศึกษาหารือและวางแผนร่วมกัน กลไกที่ใช้เป็นกลไกการประชุมคนในชุมชน และกลไกการตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ซึ่งเป็นกลไกแบบทางการ และผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมจะคล้ายคลึงกัน ทั้งการจัดการแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน และกลุ่มทางการในชุมชน แต่ในการจัดการแบบทางการ จะมีกลุ่มภาครัฐ และสถาบันศาสนาในชุมชน (ในกรณีที่เป็นการจัดการที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่ของศาสนสถาน) เพิ่มขึ้นมา และการมีส่วนร่วมในขั้นการศึกษาหารือและวางแผน ในการจัดการแบบทางการ เป็นขั้นตอนของการมาขอความร่วมมือ และปรึกษาหารือบางประเด็นที่ชุมชนมีความคิดเห็น เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วม และดึงดูดให้คนในชุมชนร่วมปฏิบัติการร่วมกับภาครัฐ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการแบบทางการภาครัฐได้มีการวางแผนงานมาก่อนหน้านั้นแล้ว

- ขั้นตอนการปฏิบัติร่วมกัน ในขั้นตอนนี้ เป็นระดับขั้นดำเนินการร่วมกัน กลไกที่ใช้เป็นกลไกการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน และการดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน จะเป็นกลไกแบบทางการ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกการจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงานจะคล้ายคลึงกัน ทั้งการจัดการแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ คือ กลุ่มพื้นฐานในชุมชน ได้แก่ คนในชุมชน และกลุ่มทางการในชุมชน แต่ในการจัดการแบบทางการ จะมีกลุ่มภาครัฐ เพิ่มขึ้นมา ส่วนกลไกการ

ดำเนินกิจกรรม ทั้งการจัดการแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ จะมีผู้มีบทบาทในการจัดการ
มรดกทางวัฒนธรรมเข้ามามีส่วนร่วมคล้ายคลึงกัน คือ กลุ่มภายในชุมชน ประกอบด้วย คนใน
ชุมชน และกลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน แต่จะมีแตกต่างกันที่กลุ่มภายนอก
ชุมชน ในการจัดการแบบไม่เป็นทางการ จะเป็นกลุ่มทางการนอกชุมชน ส่วนการจัดการแบบ
ทางการจะเป็นกลุ่มภาครัฐ

ตารางที่ 6.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนบ้านวัดเกต

กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	กลไกการมีส่วนร่วม	การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ										การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ										
			คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มไม่เป็นที่ทางการ	สถาบันศาสนาในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน	ภาคเอกชน	ภาครัฐ	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	กลุ่มไม่เป็นที่ทางการ	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มไม่เป็นที่ทางการ	สถาบันศาสนาในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน	ภาคเอกชน	ภาครัฐ	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	กลุ่มไม่เป็นที่ทางการ	
ขั้นตอนการเริ่ม	ระดับการให้ข้อมูล	- จัดหมายข่าวประกาศข่าว หนังสือแจ้งข่าว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- หลอกระบายข่าวชุมชน / เสียตามสาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- ป้ายประกาศ บอร์ด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การบอกคนในชุมชนในโอกาสรวมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
		- บอกตัววาจาตามบ้าน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ระดับการเปิดรับความคิดเห็น	ระดับการเปิดรับความคิดเห็น	- การพบปะในโอกาสรวมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- พบปะสนทนาในชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การประชุมคนในชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
ขั้นตอนการวางแผน	ระดับการปรึกษาหารือการวางแผน	- การปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- พบปะสนทนาในชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การพบปะในโอกาสรวมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การประชุมคนในชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การตั้งคณะกรรมการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ขั้นตอนการปฏิบัติ	ระดับการร่วมปฏิบัติ	- การจัดงานที่หน้าทำปะสานงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ขั้นตอนการติดตาม	ระดับการตรวจสอบ	- การติดตามตรวจสอบประเมินผล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การแจ้งผลความขัดแย้งโดยผู้คนกลางเป็นผู้ไกลเกลี่ย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ที่มา : จากการวิเคราะห์และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตารางที่ 6.11 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนวัดศรีสุพรรณ

กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับชั้นการมีส่วนร่วม	กลไกการมีส่วนร่วม	การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นการ							การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ										
			คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน	ภาครัฐ	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน	ภาครัฐ	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน
ขั้นตอนการเริ่ม	ระดับการให้ข้อมูล	- จดหมายข่าว ประกาศข่าว หนังสือแจ้งข่าว	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓				✓		
		- หอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓				✓		
		- ป้ายประกาศ บอร์ด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓						
		- การบอกด้วยวาจาตามบ้าน	✓	✓	✓							✓	✓	✓					✓	
		- การบอกในโอกาสรวมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓	✓						✓	✓	✓	✓					
		- การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน	✓	✓	✓							✓	✓	✓						
	ระดับการเปิดรับความคิดเห็น	- การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน	✓	✓	✓						✓	✓	✓				✓	✓		
		- การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓	✓						✓	✓							
		- พบปะสนทนาในชุมชน	✓	✓	✓						✓	✓	✓							
		- การประชุมคนในชุมชน	✓	✓	✓						✓	✓	✓				✓	✓		
		- สายด่วน สายตรง	✓	✓								✓	✓					✓		
		- การปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ (ประชาพิจารณ์)										✓	✓	✓				✓		
ขั้นตอนการปรึกษาหารือการวางแผน	- โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	✓		✓					✓		✓									
	- พบปะสนทนาในชุมชน	✓		✓					✓		✓									
	- การประชุมคนในชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓								
	- การตั้งคณะกรรมการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓				
	- การสนทนากลุ่มย่อย	✓	✓	✓						✓	✓	✓								
	- การจัดสัมมนา / ประชุมเชิงปฏิบัติการ	✓	✓	✓					✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		
ขั้นตอนการปฏิบัติ	ระดับการร่วมปฏิบัติ	- การจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		- การดำเนินกิจกรรมที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
ขั้นตอนการติดตาม	ร่วมติดตามตรวจสอบติดตาม	- การจัดตั้งคณะกรรมการ	✓	✓			✓				✓	✓					✓	✓		
		- การสอบถามประชาชนโดยการสำรวจ	✓	✓							✓	✓					✓			
	ระดับการควบคุมโดยประชาชน	- การเจรจาลดความขัดแย้งโดยใช้คนกลาง	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							✓	✓		
		- การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓								✓	✓	✓	

ที่มา : จากการวิเคราะห์และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตารางที่ 6.12 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนบ้านปิง

กระบวนการมีส่วนร่วม	ระดับขั้นการมีส่วนร่วม	กลไกการมีส่วนร่วม	การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ					การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ				
			คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	ภาครัฐ	กลุ่มทางการนอก	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	ภาครัฐ	กลุ่มทางการนอก
ขั้นตอนการริเริ่ม	ระดับการให้ข้อมูล	- จดหมายข่าว ประกาศข่าว หนังสือแจ้งข่าว แผ่นพับ	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	
		- หอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย	✓	✓	✓			✓	✓			
		- บอกด้วยวาจาตามบ้าน	✓	✓				✓	✓			
		- การบอกในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓			✓	✓			
		- การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน	✓	✓			✓	✓	✓			
	ระดับการเปิดรับความคิดเห็น	- การบอกในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓			✓	✓			
ขั้นตอนการวางแผน	ระดับการปรึกษาหารือการวางแผน	- การประชุมคนในชุมชน	✓	✓			✓	✓	✓	✓		
		- โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	✓	✓	✓							
		- การตั้งคณะกรรมการ	✓	✓				✓	✓			
ขั้นตอนการปฏิบัติ	ระดับการร่วมปฏิบัติ	- การจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน	✓	✓				✓	✓		✓	
		- การดำเนินกิจกรรม ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	

ที่มา : จากการวิเคราะห์และการสัมภาษณ์เชิงลึก

โดยสรุปในภาพรวม จะเห็นได้ว่า ในกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่คนในชุมชนยังมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เพื่อนบ้านที่รู้จักกันหมดทั้งชุมชน ความสัมพันธ์ในรูปแบบการเคารพนับถือและการเชื่อผู้นำทางศาสนา และผู้อาวุโสในชุมชน กลไกการมีส่วนร่วมในระดับการให้ข้อมูล การรับความคิดเห็น เป็นกลไกแบบไม่เป็นทางการที่อาศัยโอกาสในการทำกิจกรรมทางสังคมของคนในชุมชน เมื่อกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับขั้นที่สูงขึ้น มากกลไกการมีส่วนร่วม เริ่มจะเป็นกลไกแบบทางการที่มีการประชุม และการตั้งคณะกรรมการ

6.6 การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม จะวิเคราะห์จากการประเมินคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของมรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นในย่านชุมชน โดยผู้เชี่ยวชาญ ได้ผลดังตารางที่ 6.13

ตารางที่ 6.13 แสดงระดับคุณค่าและการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับย่าน

เกณฑ์	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต		
	ชุมชน บ้านวัดเกต	ชุมชน วัดศรีสุพรรณ	ชุมชน บ้านปิง
ด้านสุนทรียภาพ	4.27	3.80	3.33
รูปแบบสถาปัตยกรรม ของอาคาร สิ่งก่อสร้างท้องถิ่นที่มี คุณค่าในการอนุรักษ์	5.00	3.67	3.33
งานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์	4.33	5.00	3.00
ภูมิทัศน์/ภูมิสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์	4.00	3.00	3.33
ความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่ ลักษณะพื้นถิ่น/ กลมกลืน กับสภาพแวดล้อมชุมชน	4.33	3.67	3.67
ผังของย่านและชุมชน ลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็น เอกลักษณ์	3.67	3.67	3.33
ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี	4.56	3.89	3.56
ช่วงที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์ของย่าน ชุมชน และเมือง ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์	5.00	4.00	3.67
ความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์ศิลปะขององค์ประกอบ	4.67	4.33	3.67
ความสืบเนื่องการพัฒนา ย่าน ชุมชน กิจกรรมของ ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น	4.67	4.00	3.33
อายุสมัย	4.33	4.00	3.67

เกณฑ์	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต		
	บ้านวัดเกต	วัดศรีสุพรรณ	บ้านปิง
ความสมบูรณ์และความชัดเจนของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หลักฐานทางโบราณคดี	4.33	3.33	3.67
ความเป็นมาและพัฒนาการของชุมชน	4.33	3.67	3.33
ด้านวิทยาการและการศึกษา	4.62	3.90	3.00
ความเป็นของแท้ดั้งเดิมด้านที่ตั้ง	5.00	4.00	4.00
ความเป็นของแท้ดั้งเดิม ด้านเทคโนโลยีการก่อสร้าง (อาคาร สาธารณูปโภค สาธารณูปการ)	4.67	3.33	3.00
ความเป็นของแท้ดั้งเดิมรูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ผัง	4.67	3.67	3.00
ยังคงใช้วัสดุของเดิมหรือเหมือนเดิม	4.00	3.33	2.33
ความหายาก (ความมีเอกลักษณ์เฉพาะ) ลักษณะพิเศษเฉพาะ	5.00	4.67	3.00
การสื่อความหมาย	4.00	3.67	2.33
การเป็นตัวแทนของรูปแบบหรือยุคสมัย / สัญลักษณ์ท้องถิ่น	5.00	4.67	3.33
ด้านสังคม	4.67	4.33	3.11
ความสืบเนื่องของการใช้สอย	4.33	4.00	3.67
วัฒนธรรมท้องถิ่น ลักษณะวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่น	4.67	5.00	3.00
ความผูกพันต่อท้องถิ่น และเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่น	5.00	4.00	2.67
สภาพทางกายภาพในปัจจุบัน	3.94	3.55	3.36
คุณภาพด้านสภาพแวดล้อมของย่านชุมชน	4.33	3.67	3.00
บรรยากาศความเป็นย่านประวัติศาสตร์	4.67	3.67	3.67
ความหนาแน่น/ การมีที่โล่งที่เหมาะสม	4.33	3.33	3.33
ระบบนิเวศชุมชนดั้งเดิม (การคงอยู่ของลำน้ำ คูคลอง)	4.00	3.33	3.33
การมีพืชพรรณท้องถิ่น ต้นไม้ดั้งเดิมของย่าน	4.00	3.33	3.00
ทัศนียภาพของย่านชุมชน (อาคารสูงในย่าน)	3.00	4.00	4.00
ภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม (ไม่มีป้ายโฆษณาบดบังภูมิทัศน์)	3.67	3.67	3.00
ความสัมพันธ์ของผังเดิมกับโครงผังเมืองปัจจุบัน	3.67	4.00	4.00
ระบบการสัญจร – การเข้าถึง	4.00	3.00	3.33
ความคงสภาพทางกายภาพของย่านชุมชนประวัติศาสตร์	4.00	3.67	3.33
การใช้พื้นที่ ประกอบกิจกรรมที่เหมาะสม	3.67	3.33	3.00
รวม	4.41	3.89	3.00

ที่มา : การประเมิน และการวิเคราะห์

จากตารางที่ 6.13 ในภาพรวม พบว่า ชุมชนที่ยังคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในปัจจุบันได้ดีที่สุด คือ ชุมชนบ้านวัดเกต รองลงมาเป็นชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านปิงตามลำดับ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า คุณค่าความสำคัญด้านสุนทรียภาพ ในเกณฑ์ งานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น ที่มีคุณค่าในการอนุรักษ์ ชุมชนวัดศรีสุพรรณจะมีค่ามากที่สุด เนื่องจากการที่ชุมชนวัดศรีสุพรรณ เป็นชุมชนที่มีพื้นฐานจากการเป็นช่างเงินอดีต และปัจจุบันยังคงมีคนในชุมชนพยายามที่จะรักษาความเป็นช่างของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป ในด้านวิทยาการและการศึกษาในเกณฑ์การยังคงใช้วัสดุของเดิมหรือเหมือนเดิม ชุมชนบ้านปิง มีระดับการคงอยู่น้อย ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านปิงจะอยู่ในย่านประวัติศาสตร์ก็ตาม ทั้งนี้จากในช่วงที่มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมาก พื้นที่ในกำแพงเมืองชั้นในถูกพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ทำให้แทบไม่สามารถรักษาวัดดั้งเดิมในพื้นที่ไว้ได้ สำหรับสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของชุมชน จะเห็นได้ว่า ในเกณฑ์ทัศนียภาพของย่านชุมชน (ที่พิจารณาจากอาคารสูงในย่าน) ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนบ้านปิง มีการคงอยู่ในระดับที่สูงกว่า ชุมชนบ้านวัดเกต ทั้งนี้เนื่องจากในชุมชนบ้านปิง มีกฎหมายควบคุมความสูงของอาคาร ส่วนชุมชนวัดศรีสุพรรณ ยังคงเป็นชุมชนที่กระแสการท่องเที่ยวยังเข้าไปสู่ชุมชนไม่มากนัก และอยู่ห่างจากย่านศูนย์กลางการท่องเที่ยว (ย่านถนนช้างคลาน) มากกว่าชุมชนบ้านวัดเกตและชุมชนบ้านปิง ประกอบกับคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมอยู่มาก ส่วนความสัมพันธ์ของผังเดิมกับโครงผังเมืองปัจจุบัน ชุมชนบ้านวัดเกตมีระดับการคงอยู่น้อยที่สุด เป็นผลมาจากการขยายตัวของเมือง และกิจกรรมการท่องเที่ยวในย่านนี้

6.7 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ผู้มีส่วนบทบาทในการจัดการ และการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม สามารถสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ได้ 3 รูปแบบ ดังภาพที่ 6.19 – 6.21

สำหรับความหมายสัญลักษณ์ในภาพ ดังนี้

- หมายถึง กลไกการมีส่วนร่วมแบบทางการเป็นกลไกทางเทคนิค
- หมายถึง กลไกการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการเป็นกลไกทางสังคม

ภาพที่ 6.20 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แบบที่ 2

ชุมชนวัดศรีสุพรรณ		การจัดการแบบไม่เป็นทางการ					การจัดการแบบทางการ				
กระบวนการ	ระดับขั้น	กลไก	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง				กลไก	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม			
			กลุ่มอิทธิพลสูง ความสนใจสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ ความสนใจสูง	กลุ่มอิทธิพลสูง ความสนใจต่ำ	กลุ่มอิทธิพลต่ำ ความสนใจต่ำ		กลุ่มอิทธิพลสูง ความสนใจสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ ความสนใจสูง	กลุ่มอิทธิพลสูง ความสนใจต่ำ	กลุ่มอิทธิพลต่ำ ความสนใจต่ำ
ขั้นตอนการริเริ่ม	การให้ข้อมูล	☺ > ☹	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน		สถานศึกษาในชุมชน	☹ > ☹	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	
	การรับความคิดเห็น		กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน			กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน		คนในชุมชน	ภาครัฐ		
ขั้นตอนการวางแผน	การปรึกษาหารือและการวางแผน	☹ < ☹	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน		สถานศึกษาในชุมชน	☹ < ☹	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	
	การปฏิบัติร่วมกัน		กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน		กลุ่มทางการนอกชุมชน		นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน		
ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล	การติดตามและประเมินผล	☹ < ☹	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	สถานศึกษาในชุมชน	☹ < ☹	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	สถานศึกษาในชุมชน
	การควบคุมโดยประชาชน		กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน		กลุ่มทางการนอกชุมชน		นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน		
			☹ = ☹				☹				

ระดับการคงคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในภาพรวมมาก

ภาพที่ 6.21 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แบบที่ 3

ชุมชนบ้านปึง		การจัดการแบบไม่เป็นทางการ						การจัดการแบบทางการ			
กระบวนการ	ระดับขั้น	กลไก	กลุ่มอิทธิพลสูง		กลุ่มอิทธิพลต่ำ		กลไก	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม			
			ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ	ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ		กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ	กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ
ขั้นตอนการริเริ่ม	การให้ข้อมูล		กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน		คนในชุมชน		กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน		คนในชุมชน
	การรับความคิดเห็น		กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน		คนในชุมชน		กลุ่มทางการในชุมชน			คนในชุมชน
ขั้นตอนการวางแผน	การปรึกษาหารือและการวางแผน		กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน		คนในชุมชน		กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน		คนในชุมชน
	การปฏิบัติร่วมกัน		กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน		คนในชุมชน		กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน		คนในชุมชน
ระดับการคงคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในภาพรวมปานกลาง											

6.8 การอภิปรายเชิงทฤษฎี

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage management) ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural Heritage) ประกอบด้วย สถานที่ อาคาร สิ่งปลูกสร้าง โครงสร้าง และวัตถุที่สร้างขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม แหล่งงานศิลปหัตถกรรม โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี หรือแหล่งชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ออดีต (ICOMOS 2007) เช่น บ้านเรือน เจดีย์ โบสถ์ กำแพงเมือง คูเมือง ซากฝังเมืองในอดีต เป็นต้น มีการจัดการทั้งในส่วนที่เป็นการจัดการตัวมรดกทางวัฒนธรรม และการจัดการด้านท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรม (Orbasli, Aylin, 2000) ซึ่งประกอบไปด้วย การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ (formal cultural heritage management) ที่อยู่บนพื้นฐานการดำเนินการโดยภาครัฐ และมีกลไกทางกฎหมาย (Albert Mumma, 2009) เป็นตัวสนับสนุน คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 2504 เป็นระบบที่มาจากภาครัฐส่วนกลาง การจัดการในระบบนี้ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น แต่เป็นลักษณะการรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญของรัฐ (Albert Mumma, 2009) ในการจัดการบางกิจกรรม ที่เป็นโครงการของภาครัฐ ที่เป็นหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งก็คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะในการร่วมปฏิบัติ จะเห็นถึงความแตกต่างได้ว่า ถ้าการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบที่มาจากภาครัฐส่วนท้องถิ่นแล้ว การจัดการดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน

นอกจากนี้ การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ยังมีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ (informal cultural heritage management) หรือระบบการจัดการแบบดั้งเดิม (traditional system) ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ เป็นระบบการจัดการที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชน (community-based system) (Albert Mumma, 2009) เป็นการจัดการที่ริเริ่มจากภาคประชาชนในชุมชนท้องถิ่น (people focus-approach) ที่มุ่งเน้นการใช้หลักการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม (participative approach) (สายนต์ ไพโรชาญจิตร, 2548) ซึ่งการจัดการในลักษณะนี้ จะอาศัยความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ เพื่อนบ้านที่รู้จักในชุมชน โดยเฉพาะด้านความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา และความเชื่อถือผู้นำทางการ เช่น ประธานชุมชน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น พระสงฆ์ ผู้อาวุโสของชุมชน เป็นต้น ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้คนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เช่น การบูรณะซ่อมแซมอาคาร ศาลาบาตร ในวัดเกตการาม ที่ผู้อาวุโสของชุมชน ศรัทธาวัดเกตการาม เป็นแกนนำในการชักชวนให้คนในชุมชนบ้านวัดเกต เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาลาบาตร ที่เป็นมรดกทาง

วัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Albert Mumma (2009) ที่กล่าวว่า ลักษณะการจัดการแบบไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การบังคับใช้ด้วยกฎหมาย เป็นระบบที่มาจากการใช้ในชีวิตประจำวัน และในการปฏิบัติ โดยเริ่มต้นมาจากชุมชนท้องถิ่น (community-based system) ให้ความสำคัญกับความรู้สึกภายในจิตใจ การบังคับใช้ผ่านระบบความเชื่อของชาติพันธุ์ ความเชื่อทางศาสนาและสังคม และรูปแบบทางพฤติกรรม รวมทั้งผู้นำชุมชน มีการผสมผสานการจัดการมรดกที่สอดคล้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆ คนในชุมชนมีสิทธิที่เท่าเทียมกันในการจัดการ นอกจากนี้แล้ว การอยู่รอดของมรดกทางวัฒนธรรม ยังเป็นผลมาจากการเป็นแหล่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะ (Ndoro, Mumma & Abungo 2008; Sheridan & Nyamweru 2008) เช่น เจดีย์วัดเชษฐา ที่เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญในแง่การเป็นที่สักการะทางศาสนาพุทธของโรงเรียน และผู้คนในละแวกบ้าน เห็นได้จากการมีเครื่องสักการบูชา อยู่บริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ส่งผลให้คนในชุมชน โรงเรียนในชุมชน ช่วยกันดูแลรักษา มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า เมื่อใดก็ตามที่แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ถือเป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ทำพิธีสักการะบูชา สถานที่เหล่านี้ มักจะได้รับประโยชน์จากการดูแลแบบดั้งเดิม (แบบไม่เป็นทางการ) ที่โดดเด่นจากชุมชนท้องถิ่น (Ranger 1999; Ndoro 2003; Sætersdal 2004) ที่มีการสะสมความรู้ การปฏิบัติ และความเชื่อ รวมถึงโลกทัศน์หรือประเพณีทางศาสนาของสังคม ชนบทรรมนิยมที่มีอย่างยาวนาน (Berkes, Colding & Folke 2000:1252) จะเห็นได้ว่า ระบบการจัดการแบบดั้งเดิม ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ จะเป็นไปตามกฎจารีตประเพณี และกลไกทางสังคม (พิธีกรรมและข้อห้าม) เพื่อรักษาความเคารพในสถานที่ที่ทางวัฒนธรรมที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์สำหรับชุมชน (Mantjoro 1996; Berkes Colding และ Folke 2000; Maradze 2003; Mumma 2003, 2005)

สำหรับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประเด็น แต่ประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ การจัดการด้านการกายภาพ เนื่องจากชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ยังไม่มีการวางแผนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้น การจัดการในประเด็นนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดการอย่างไม่เป็นทางการ ในการดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นศาสนสถาน ที่ยังมีการใช้งานอยู่ และเป็นสถานที่ที่คนให้ความเคารพ สักการะ ที่มีคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรมสำหรับชุมชน (Ndoro & Pwiti 2001; Sheridan & Nyamweru 2008) ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หอไตร เป็นต้น รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม โดยการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยว และการสื่อความหมาย เป็นลักษณะของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Ashworth 1993) ในด้านการสื่อความหมายนั้น มีการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่ในรูปแบบป้ายสัญลักษณ์

(signage) ป้ายแผนที่ ป้ายข้อมูลต่างๆ แผ่นพับต่างๆ เว็บไซต์ (Orbasli, Aylin, 2000 ; Millar 1995) ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารทางเดียว สำหรับการสื่อความหมายในลักษณะของป้ายสัญลักษณ์ ป้ายแผนที่ ป้ายข้อมูลต่างๆ นอกจากจะเป็นการดำเนินการโดยชุมชนเองแล้ว ยังมีกลุ่มทางการที่อยู่นอกชุมชน เป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนและดำเนินการด้วย ได้แก่ สมาคมสถาปนิกสยาม สมาคมสถาปนิกล้านนา แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ บางชุมชนเมืองเชียงใหม่ เช่น ชุมชนบ้านวัดเกต มีการสื่อความหมายเชิงบุคคล โดยอาศัยผู้อาวุโสในชุมชน ในการอธิบายและบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ประเด็นด้านการเงิน นำมาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่ ได้รับเงินจากการบริจาคจากคนในชุมชน ด้วยวิธีการที่น่าสนใจ คือ การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า เพื่อการบูรณะแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นประเภทศาสนสถาน ที่คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รวมถึงการเป็นศรัทธาวัด ทำให้คนในชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ จึงยินดีที่จะร่วมสนับสนุน เนื่องจากความเชื่อในเรื่องบาป-บุญ และเชื่อว่าทำบุญจะได้ขึ้นสวรรค์ ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมาในชุมชน (Graham, Harry L และ Manler and Guix , Burke 1976 : 83-85) นอกจากนั้นเป็นเงินทุนที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ เช่น การบริจาคจากภาคเอกชน (UNESCO, 2009, Jan 7; Orbasli, Aylin, 2000) การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน (UNESCO, 2009, Jan 7) ที่มาจากการช่วยด้านแรงงาน บริจาควัสดุ เป็นต้น

ด้านการลงทุน ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่ มีการดำเนินการเป็นการจัดการแบบทางการ คือ การสำรวจและขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมมีคุณค่าในระดับชาติ แต่ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน เนื่องจากมีคุณค่าเพียงระดับท้องถิ่น ซึ่งส่งผลต่อความอยู่รอดของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ หน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานส่วนภูมิภาค คือ สำนักงานศิลปากรที่ 8 จังหวัดเชียงใหม่ กรมศิลปากร นอกจากนี้มี การจัดงานเทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษา พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม แบบไม่เป็นทางการ การรวมกลุ่มภายในชุมชน เกี่ยวกับการใช้มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ เช่น การขายดอกไม้ธูปเทียน ชุดสังฆทานในวัด การนวดแผนโบราณ การจัดทำสินค้าของที่ระลึก (สายนต์ ไพรัชญาจิตร, 2547) เป็นต้น การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้หรือศูนย์ศึกษา ส่วนใหญ่จะมีที่ตั้งอยู่ในวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน การลงทุนในการ การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อ เช่น การโฆษณา การจัดทำแผ่นพับ ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในชุมชน หนังสือที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน เป็นต้น

ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ ที่มีการจัดการมากที่สุดและน่าสนใจ คือ การถ่ายทอดความรู้ การปลูกจิตสำนึกและการสร้างความตระหนักในมรดกทางวัฒนธรรม ในระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน โดยการจัดทำ “หลักสูตรท้องถิ่นของเรา” มีการบรรจุรายวิชาที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ประวัติศาสตร์ชุมชน มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีทั้งการศึกษาในห้องเรียนและการศึกษาพื้นที่จริงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน สำหรับบางโรงเรียนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ที่ไม่มีการใช้สอย ประเภทโบราณสถานวัดร้าง ตั้งอยู่ในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้ มีการเสริมสร้างความรู้ ปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนักต่อมรดกทางวัฒนธรรม โดยการใช้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในโรงเรียนเป็นสื่อในการเรียนรู้ เช่น โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ที่อยู่ในชุมชนเชียงใหม่ ที่มีวัดนางเหลียว ที่เป็นโบราณสถานประเภทวัดร้าง ที่ตั้งอยู่ภายในโรงเรียน ได้มีการดัดแปลงใหม่ เพื่อรองรับบทบาททางการศึกษา เป็นศูนย์เรียนรู้ศิลปกรรม และพุทธศาสนา การเปลี่ยนแปลงจากวัดทางพระพุทธศาสนา ไปสู่ห้องเรียนทางพุทธศาสนา เป็นการดัดแปลงการใช้ใหม่ที่ประสบความสำเร็จ ที่ซึ่งมีการเชื่อมโยงกับบทบาทการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียน การฟื้นคืนใหม่เป็นการเพิ่มคุณค่า ความสำคัญของซากเจดีย์และพื้นที่ วัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ที่มีวัดกิตติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ประเภทวัดร้าง เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ ที่เป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาที่สำคัญ เป็นหลักฐานของเรื่องเล่าท้องถิ่น และเป็นตัวแทนของศูนย์กลางของโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมและพิธีเฉลิมฉลองประจำปี เช่น วันก่อตั้งโรงเรียน วันจบการศึกษา และวันนิเทศนักเรียนเป็นต้น โดยการบวกรวบรวมสักการบูชา ณ เจดีย์แห่งนี้ นอกจากนี้ โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ยังเป็นสถานที่เก็บรวบรวมวัตถุโบราณคดีในพื้นที่นี้ และจัดแสดงนิทรรศการของวัตถุโบราณคดีเหล่านี้แก่นักเรียน มีการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและสร้างความรู้ข้อมูลมรดกของชุมชน นอกกระบวนหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน ที่จัดทำโดยคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน เช่น ชุมชนบ้านวัดเกต มีการเก็บรวบรวมข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมประเภทอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่สำคัญในชุมชน และจัดพิมพ์เผยแพร่โดยใช้ชื่อว่า “บ้านตำวัดเกต” เป็นต้น ซึ่งเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ ข้อมูล ประสบการณ์ให้แก่คนอื่นๆ ในชุมชน นอกชุมชน และสาธารณชนทั่วไป (รัศมี 2552 : 12-53 และ Green 2008 : 375-394 ; The Australian National University, 2000 ; New Zealand Historic Places Trust , 2004) การฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรม นอกหลักสูตรการศึกษา เช่น ชุมชนวัดศรีสุพรรณ มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสถาปัตยกรรมล้านนาวัดศรีสุพรรณ โดยให้ความรู้ในเรื่องงานช่างสิบหมู่ ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน ประกอบไปด้วยช่างไม้ ช่างปูน ช่างเงิน ฯลฯ เนื่องจากพื้นฐานชุมชนในอดีตเป็นชุมชนช่างเครื่องเงินเดิม คนในชุมชน และพระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณในปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) จึงได้มี

แนวคิดในการที่จะรักษา และถ่ายทอดความรู้ด้านงานช่างจากส่วในชุมชนให้ลูกหลานในชุมชน และคนทั่วไปได้เรียนรู้ เป็นการสืบทอดงานช่างไม่ให้สูญหายไป โดยจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งในวัดศรีสุพรรณ ให้เป็นพื้นที่ศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมู่ล้านนา โดยความร่วมมือของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การศึกษาชนบทโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยและสืบทอดงานช่าง ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง (learning by doing) การจัดการศึกษาที่เน้นการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ (informal two-way communication) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในหมู่นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในชุมชนท้องถิ่น (UNESCO, 2009, Jan 7)

ด้านการสร้างความตกลงร่วมกัน (การแก้ปัญหาความขัดแย้ง) ระหว่างรัฐบาลและองค์กรของรัฐบาล ภาคเอกชน คนในชุมชน เจ้าของมรดก และนักวิชาการอิสระ (UNESCO, 2009, Jan 7 ; Orbasli, Aylin, 2000 ; The Australian National University, 2000) เป็นการพูดคุยสร้างความตกลงร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งในการใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีบุคคลที่เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในชุมชนเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย หรือเป็นผู้ประองคอง (UNESCO, 2009) และการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน (UNESCO, 2009, Jan 7 ; Orbasli, Aylin, 2000 ; Natural England, 2008 ; The Australian National University, 2000) อย่างไม่เป็นทางการ ในการดูแลรักษา พื้นฟู การใช้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ ที่น่าสนใจ คือ มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ ในการรักษา พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของชุมชน

สำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ กลุ่มคนที่อยู่ภายในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุด ที่มีความสามารถในการรวบรวม (organizational capacity) อย่างมีประสิทธิภาพ ในกระบวนการเกี่ยวกับการปรึกษาหารือ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ (McGlashan & Williams 2003) โดยเฉพาะกลุ่มสถาบันทางศาสนาในชุมชน เนื่องด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ส่วนหนึ่ง เป็นศาสนาสถาน ที่คนให้ความเคารพสักการะ ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หอไตร เป็นต้น อยู่ในพื้นที่ของวัด โดยเฉพาะวัดที่มีเจ้าอาวาส เป็นนักพัฒนาชุมชน ที่เป็นผู้ดำเนินการชักจูง กระตุ้น และเปิดพื้นที่ทางกายภาพของวัด คือ การสละพื้นที่วัดในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ตัวอย่างชุมชนวัดศรีสุพรรณ ที่ให้ใช้พื้นที่ภายในวัดจัดตั้งศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณ สล่าสิบหมู่ล้านนาวัดศรีสุพรรณ เป็นต้น และใช้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่ทางสังคมในการเป็นแกนเป็นศูนย์รวมของชุมชน การแสดงออกของคนในชุมชน รวมทั้งการเป็นพื้นที่สืบค้นรากฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ให้คนในชุมชนทั่วไป หันมาสนใจ

กิจกรรมด้านมรดกทางวัฒนธรรมทางศาสนาที่จับต้องได้ และรากเหง้าของชุมชน รวมทั้งจากการที่ผู้นำทางศาสนา ที่มีวิสัยทัศน์เป็นผู้ที่มองการณ์ไกล เมื่อเห็นสิ่งใดดีเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ก็จะมีริเริ่ม หรือชักชวนให้คนในชุมชนเห็นคล้อยตามและเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ดังนั้นเจ้าอาวาสที่เป็นผู้นำทางศาสนา และวัดในชุมชน จึงเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นเจ้าของพื้นที่ มีบทบาทในการชักจูงส่งเสริม กิจกรรมที่บ่งชี้ถึงการมีวิสัยทัศน์ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กระตุ้นความคิดริเริ่มของคนในชุมชน และเป็นการเสริมความเข้มแข็งของชุมชน (สมโชติ อ๋องสกุล, 2546 ; บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) กลุ่มไม่เป็นที่ทางการในชุมชน ที่อยู่ในประเภทคนที่อยู่ภายในย่านชุมชน ได้แก่ กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนในการจัดทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาจากการเป็นศรัทธา วัด การเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ที่ต้องการสร้างพื้นที่ทางสังคม (Social Space) ที่มีอัตลักษณ์ของตนไว้อย่างภาคภูมิใจ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545) ที่น่าสนใจ คือ การรวมกลุ่มในของคนในชุมชนในการสร้างอำนาจต่อรองกับภาครัฐ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านวัดเกต ในนามของคณะทำงานชาวบ้านย่านวัดเกต กลุ่มบ้านตำบวัดเกต กลุ่มรักษบ้าน-รักษเมืองเชียงใหม่ และกลุ่มนักวิชาการอิสระ ส่วนใหญ่เป็นนักวิชาการในสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ความรู้สร้างตระหนักรู้แก่คนในชุมชน กลุ่มนี้จะมีบทบาททางความคิดแก่คนในชุมชน รวมทั้งกลุ่มทางการนอกชุมชน เช่น สถาปนิกล้านนา มูลนิธิสถาบันพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนกาญจนาภิเษก (วิทยาลัยในวัง) เป็นต้น ซึ่งจะเข้ามามีบทบาทในการให้คำปรึกษา คำแนะนำ การส่งเสริมสืบสานการเรียนรู้ข้างสิบหมู่ การให้รางวัลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ที่สามารถรักษาสภาพของมรดกวัฒนธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกที่มีบทบาทสนับสนุน (บำรุง บุญปัญญา 2549) สำหรับกลุ่มที่มีอิทธิพล และเป็นผู้นำในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากเป็นผู้นำทางศาสนา ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว มีผู้นำที่เป็นทางการ คือ ประธานชุมชน (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) มีบทบาทในการชักชวนคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดมรดกทางวัฒนธรรม เช่น ประธานชุมชนวัดศรีสุพรรณ เป็นต้น นอกจากนี้มีผู้อาวุโสของชุมชน (บริษัท เทสโก้ จำกัด สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) เช่น คุณจรินทร์ (แจ๊ค) เบน ผู้อาวุโสชุมชนบ้านวัดเกต เป็นผู้นำในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัดเกต ที่น่าสนใจ คือ กลุ่มนักวิชาการอิสระ ที่เข้ามามีบทบาทความคิด ในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่คนในชุมชน ใช้กลไกทางสังคม (Mantjoro 1996; Berkes Colding และ Folke 2000; Maradze 2003; Mumma 2003, 2005) เช่น ในโอกาสการร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน เนื่องจากในบริบทของสังคมไทย ที่ชุมชนส่วนใหญ่ เป็นชุมชนที่มีความผูกพันกับวัดอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากชุมชนส่วนใหญ่มีที่ตั้งอยู่รายรอบวัดประจำชุมชน อาทิ วัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์กลางของชุมชนวัดศรีสุพรรณ วัดเกตการาม เป็นศูนย์กลางของชุมชนบ้านวัดเกต วัดศรีสร้อยทรายมูล (ท่าสะอาด) เป็นศูนย์กลางของชุมชนศรีสร้อยทรายมูล เป็นต้น วัดเป็นที่ที่คนในชุมชนใช้เป็นที่พักพิงทางศาสนา เนื่องในวันพระ และประเพณีทางศาสนา เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า พิธีสืบชะตาชุมชน เป็นต้น งานบุญเหล่านี้ เป็นโอกาสให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสนทนากันในเรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะดำเนินการเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นโอกาสที่พระสงฆ์ได้มีโอกาสพบกับศรัทธาวัตถุ รวมทั้งขอความร่วมมือคนในชุมชนในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายในวัด ประกอบกับภายในวัดส่วนใหญ่จะเป็นที่ตั้งของที่ทำกรชุมชน และกลุ่มกิจกรรมต่างในชุมชนด้วย และกลไกที่เป็นทางเทคนิค เช่น การประชุมคนในชุมชน เป็นกลไกที่เสริมสร้างและเป็นแหล่งให้ข้อมูลของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความตื่นตัวในการรับรู้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน และก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ย่อยๆ ในการพบปะของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ข้อมูล และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างคนในชุมชน โดยใช้กลไกการพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน โดยสถานที่ที่ชุมชนใช้ในการพบปะพูดคุย สนทนา ของคนในชุมชน มักจะเป็นสถานที่สาธารณะ และแหล่งที่คนในชุมชนต้องไปใช้บริการ เช่น วัด ร้านค้าที่ขายของในชุมชน เป็นต้น

บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาในบทนี้เป็นการสรุปผลของการศึกษาและข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย การสรุปผลการศึกษา การสังเคราะห์ผลการศึกษา ข้อค้นพบจากการศึกษาและข้อเสนอแนะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.1 การสรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงรูปแบบของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในแต่ละชุมชนย่อยต่าง ๆ ในเมืองเชียงใหม่ ท่ามกลางกระแสการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่พื้นที่ชุมชน และผลของกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยได้ผลสรุปของการศึกษาดังนี้

1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แตกต่างกัน เป็นผลมาจากประเภทผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม และกระบวนการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน โดยตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุด คือ ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ดังนั้นการแบ่งรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงใช้เกณฑ์รูปแบบผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหลัก และใช้เกณฑ์อื่นๆ ประกอบด้วยรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบระดับชั้นการมีส่วนร่วม รูปแบบประเด็นการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

2) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ประกอบด้วยประเด็นในการจัดการ 5 ด้าน โดยประเด็นการจัดการหลักที่จำเป็นต้องมีในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ส่วนประเด็นการจัการรองที่ส่งเสริมให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน คือ ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เนื่องมาจากการที่ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ไม่มีแผนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้จึงเน้นไปที่การจัดการด้านกายภาพเป็นหลัก ในส่วนของการจัดการด้านการเงินมีลักษณะที่น่าสนใจ คือ การบริจาคโดยคนในชุมชนในลักษณะของการทอดผ้าป่าหรือการทอดกฐิน นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน

จากคนในชุมชน เช่น การช่วยเหลือด้านแรงงานในการดำเนินกิจกรรม การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในการดำเนินกิจกรรม

3) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนในเมืองเชียงใหม่ที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ต้องประกอบด้วย การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ โดยจะเน้นไปการจัดการแบบไม่เป็นทางการที่คนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมผ่านกลไกทางสังคม เนื่องจากชุมชนในเมืองเชียงใหม่มีการรวมตัวของชุมชนอย่างเข้มแข็งที่อยู่บนพื้นฐานของชาติพันธุ์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต กลุ่มอาชีพ ศาสนา การเป็นสมาชิกในเครือญาติหรือเชื้อสายเดียวกัน หรือการมีศูนย์รวมอยู่ที่ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่ใช่เป็นทางการเป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในชุมชนให้มีการรวมตัวอย่างแข็งแกร่ง โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพเชื่อถือศรัทธา ประกอบกับมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเกี่ยวกับศาสนาที่คนให้ความเคารพสักการะ

4) รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เชียงใหม่ มี 3 รูปแบบ ดังนี้

4.1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่มีผลดีต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมมากที่สุด ประกอบด้วยการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมครบทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน โดยเป็นระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ สำหรับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบนี้ ประกอบด้วยผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชน 6 กลุ่ม คือ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน สถานศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน และผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายนอกชุมชน 4 กลุ่ม คือ ภาครัฐ นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน และกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน นับเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมหลักครบทุกกลุ่ม ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการจัดการแบบอื่นที่ผู้มีบทบาทการจัดการมีกลุ่มคนที่มีบทบาทในการจัดการน้อยกว่า

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบนี้ มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการ 4 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนการริเริ่ม ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ และขั้นตอนการประเมินผล โดยมีระดับขั้นในการมีส่วนร่วม 6 ระดับขั้นหลัก คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูล ระดับขั้นการรับความคิดเห็น ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน ระดับ

ขั้นการร่วมปฏิบัติ ระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน นับว่าเป็นการจัดการที่มีทั้งขั้นตอนและระดับขั้นในการมีส่วนร่วมมากที่สุดในรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้ง 3 รูปแบบ

ชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 1 (แผนภูมิที่ 7.2) คือ ชุมชนบ้านวัดเกต โดยผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจสูง ได้แก่ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน เช่น กลุ่มรักษำบ้านรักษำเมือง กลุ่มบ้านตำวัดเกต กลุ่มศรัทธาวัด เป็นต้น คนกลุ่มนี้มีบทบาทอย่างมากในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม มีการประชุมปรึกษาหารือกันเมื่อเกิดปัญหาหรือความเดือดร้อนด้านต่างๆ กระทั่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการวางแผนการใช้ที่ดินในพื้นที่ (ผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ฉบับปรับปรุงและอยู่ระหว่างรอการประกาศใช้บังคับ) ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากย่านพาณิชยกรรมและการอยู่อาศัยหนาแน่นเป็นย่านอนุรักษ์เพื่อการอยู่อาศัย เป็นต้น กลุ่มนักวิชาการอิสระนอกชุมชน เช่น อาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นต้น กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ส่วนกลุ่มสถาบันศาสนาในชุมชน คนในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มเหล่านี้เป็นผู้ที่แม้จะมีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่ำแต่ก็มีความสนใจสูง สำหรับผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลสูงแต่กลับมีความสนใจต่ำ ได้แก่ กลุ่มทางการในชุมชนและภาครัฐ เช่น เทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นต้น ส่วนผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจต่ำ ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามประเภทของผู้มีบทบาทเหล่านี้ อาจจะมีระดับอิทธิพลและความสนใจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดแต่ละระดับขั้นการมีส่วนร่วม

ส่วนกลไกในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบที่ 1 สำหรับระดับขั้นการมีส่วนร่วม พบว่า กลไกทางสังคมใช้ได้ดีในระดับขั้นต้นๆ ส่วนกลไกทางเทคนิคเป็นเรื่องจำเป็นในระดับขั้นกลางถึงระดับสูง โดยเมื่อถึงระดับขั้นการมีส่วนร่วมสูงสุด ได้แก่ การควบคุมให้เป็นไปตามข้อตกลงกลับพบว่าจำเป็นต้องมีกลไกทางสังคมร่วมกับกลไกทางเทคนิค ระดับการให้ข้อมูลและการรับความคิดเห็นจะใช้ทั้งกลไกทางสังคมและกลไกทางเทคนิคจึงจะประสบความสำเร็จ

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนบ้านวัดเกตซึ่งเป็นชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบที่ 1 เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานบันเทิงที่มีการพักอาศัยของนักท่องเที่ยวปานกลาง และมีลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนแบบสังคมเมือง แต่กลับมีกลุ่มไม่เป็นทางการภายในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนที่สำคัญและมีอิทธิพลในการจัดการ เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่

ประกอบด้วยผู้คนที่มีการศึกษาสูงและผู้ที่มีความรู้มีประสบการณ์เป็นแกนนำในการดำเนินการ รวมทั้งยังมีการประสานงานกับกลุ่มทางการนอกชุมชนที่เป็นองค์กรอิสระและนักวิชาการอิสระ นอกชุมชนในการให้ความรู้ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีศักยภาพสูงและมีความเป็นประชาสังคมมาก สามารถสร้างอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐมากขึ้น ส่วนเหตุผลเบื้องหลังที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบนี้มากที่สุด คือ ความศรัทธาในศาสนา การมีจิตสำนึกและความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นแบบเครือญาติและรู้จักกันหมดทั้งชุมชน และการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน รวมทั้งความคิดเห็นของคนในชุมชนที่ว่า ชุมชนควรมีการอนุรักษ์และการการท่องเที่ยวในระดับที่เท่ากัน สาเหตุสำคัญมีความเป็นไปได้สูงที่จะมาจากปัจจัยส่วนบุคคลของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูง ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวและอยู่ในวัยทำงาน ทำให้มีความกระตือรือร้น ความคิดริเริ่ม ความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ส่งผลต่อการคงอยู่ของคุณค่าความสำคัญ และสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับย่านชุมชนในภาพรวมในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะคุณค่าความสำคัญด้านสังคม สังเกตได้จากมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชนยังคงมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปรับการใช้สอยให้สอดคล้องกับสังคมร่วมสมัย และยังคงแสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด รวมทั้งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและมีความผูกพันต่อท้องถิ่น คุณค่าความสำคัญอีกด้านหนึ่งที่มีการคงอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านวิทยาการและการศึกษา เพราะมีการคงอยู่ของความเป็นของแท้ดั้งเดิมในด้านที่ตั้ง เอกลักษณ์เฉพาะที่หายากและการเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นในระดับมากที่สุด และนับว่าชุมชนบ้านวัดเกตเป็นชุมชนที่ยังคงบรรยากาศของความเป็นย่านประวัติศาสตร์มากที่สุด เพราะมีที่โล่งที่เหมาะสมไม่หนาแน่นมาก และยังมีคงอยู่ของลำน้ำและพืชพรรณท้องถิ่น รวมทั้งมีการคงอยู่ของรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคารและสิ่งก่อสร้างท้องถิ่นที่มีคุณค่ามีระดับการคงอยู่มากที่สุดอีกด้วย

4.2) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 2 ยังประกอบด้วยจัดการมรดกทางวัฒนธรรมครบทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เช่นเดียวกับรูปแบบที่ 1 โดยเป็นระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบนี้ ประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลักในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทภายในย่านชุมชนมี 4 กลุ่ม คือ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน

และประเภทภายนอกย่านชุมชนมี 1 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ส่วนผู้มีบทบาทส่งเสริมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ประเภทภายในย่านชุมชนมี 2 กลุ่ม คือ สถานศึกษาในชุมชนและภาคเอกชนในชุมชน และประเภทภายนอกย่านชุมชนมี 2 กลุ่ม คือ นักวิชาการอิสระนอกชุมชน และกลุ่มทางการนอกชุมชน จะเห็นได้ว่า ผู้มีบทบาทหลักในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่ต้องเข้ามา มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีเพียง 5 กลุ่มเท่านั้น ที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับมาก ส่วนผู้มีบทบาทส่งเสริมจะเป็นกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการที่ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมมีการคงอยู่ในระดับที่สูงขึ้น

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบนี้ มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการ 4 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนการริเริ่ม ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ และขั้นตอนการประเมินผล โดยมีระดับขั้นการมีส่วนร่วม 6 ระดับขั้นหลัก คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูล ระดับขั้นการรับความคิดเห็น ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน ระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ ระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน นับว่าเป็นการจัดการที่มีทั้งขั้นตอนและระดับขั้นในการมีส่วนร่วมมากที่สุดเหมือนการจัดการรูปแบบที่ 1

ชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 2 (แผนภูมิที่ 7.3) คือ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ โดยผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจสูง ได้แก่ กลุ่มทางการในชุมชน เช่น สมาชิกชุมชน คณะกรรมการชุมชน เป็นต้น กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน เช่น กลุ่มศรัทธา วัด เป็นต้น และสถาบันศาสนาในชุมชน ผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่แม้จะมีอิทธิพลต่ำแต่ก็มีความสนใจสูง ได้แก่ คนในชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน เช่น อาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นต้น กลุ่มทางการนอกชุมชน สำหรับผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลสูงแต่กลับมีความสนใจต่ำ ได้แก่ ภาครัฐ ส่วนผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจต่ำ ได้แก่ สถานศึกษาในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามประเภทของผู้มีบทบาทเหล่านี้ อาจจะมีระดับอิทธิพลและความสนใจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดแต่ละระดับขั้นการมีส่วนร่วม

ส่วนกลไกในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบที่ 2 ตามระดับขั้นการมีส่วนร่วม พบว่า กลไกทางสังคมใช้ได้ดีในระดับขั้นต้นๆ ส่วนกลไกทางเทคนิคเป็นเรื่องจำเป็นในระดับขั้นกลาง สำหรับระดับขั้นสูงจำเป็นต้องมีกลไกทางสังคมร่วมกับกลไกทางเทคนิค

ชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพักอาศัยของนักท่องเที่ยวน้อย และมีลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนคล้ายกับสังคมชนบท มี

ลักษณะโครงสร้างการดูแลและการจัดการเป็นกลุ่มบ้าน หมายความว่า กรรมการชุมชนแต่ละคน จะมีกลุ่มบ้านของตนเองที่อยู่ในความรับผิดชอบ ซึ่งมีกลุ่มทางการภายในชุมชนที่ประกอบด้วย ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน และผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนที่สำคัญและมีอิทธิพลในการจัดการ เนื่องจากลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนที่ยังคงยึดวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทมากในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ที่ส่งผลให้คนในชุมชนเชื่อฟังและยินยอมทำตามผู้นำทางศาสนา ส่วนเหตุผลเบื้องหลังที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบนี้มากที่สุด คือ ความศรัทธาในศาสนา ลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นแบบเครือญาติและเพื่อนบ้าน คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์สูงและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต การได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งความคิดเห็นของคนในชุมชนที่ว่าชุมชนควรจะมีการอนุรักษ์ สาเหตุสำคัญมีความเป็นไปได้สูงที่จะมาจากปัจจัยส่วนบุคคลของคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อาศัยอยู่ในชุมชนมานาน และประกอบอาชีพอิสระ ทำให้มีต้องการความเงียบสงบ และผูกพันกับบรรยากาศสภาพแวดล้อมแบบเก่าๆ ส่งผลต่อการคงอยู่ของคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับย่านชุมชนในภาพรวมในระดับมาก โดยเฉพาะคุณค่าความสำคัญด้านสังคมสังเกตได้จากมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนยังคงแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาประเภทองค์ความรู้ท้องถิ่นในระดับมากที่สุด และมีการใช้สอยสืบเนื่องมาจากอดีต รวมทั้งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและมีความผูกพันต่อท้องถิ่น และนับว่าชุมชนวัดศรีสุพรรณเป็นชุมชนที่ยังคงบรรยากาศของย่านประวัติศาสตร์มาก เพราะทัศนียภาพภายในชุมชนยังคงมีสภาพแบบดั้งเดิมมาก อาคารสูงในพื้นที่มีน้อยไม่สูงมากนัก ระบบการสัญจรและการเข้าถึงยังเป็นลักษณะที่สัมพันธ์กับสัดส่วนของมนุษย์เหมือนอดีตอยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการมีงานศิลปกรรมช่างท้องถิ่นที่มีคุณค่ามีระดับการคงอยู่มากที่สุดด้วย

4.3) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 3 มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพียง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน และด้านการลงทุน โดยเป็นระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ สำหรับผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบนี้ ประกอบด้วยผู้มีบทบาทหลักในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทภายในย่านชุมชนมี 3 กลุ่ม คือ คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน และประเภทภายนอกย่านชุมชนมี 1 กลุ่ม คือ ภาครัฐ ส่วนผู้มีบทบาทส่งเสริมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ประเภทภายในย่านชุมชนมี 2 กลุ่ม คือ สถานศึกษาในชุมชนและภาคเอกชนในชุมชน และประเภทภายนอกย่านชุมชนมี 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการอิสระนอกชุมชน กลุ่มทางการนอกชุมชน และกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน จะเห็นได้ว่า ผู้มีบทบาทหลักในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีเพียง 4 กลุ่มเท่านั้นที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับปานกลาง ส่วนผู้มีบทบาทส่งเสริมจะเป็นกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการที่ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมมีการคงอยู่ในระดับที่สูงขึ้น

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในรูปแบบนี้ มีกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการ 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนการริเริ่ม ขั้นตอนการวางแผน และขั้นตอนการปฏิบัติ โดยมีระดับขั้นการมีส่วนร่วม 3 ระดับขั้นหลัก คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูล ระดับขั้นการปรึกษาหารือ และการวางแผนร่วมกัน และระดับขั้นการร่วม เห็นได้ว่าเป็นการจัดการที่มีเพียงขั้นตอนและระดับขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น

ชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 3 (แผนภูมิที่ 7.4) คือ ชุมชนบ้านปิง โดยผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลสูงและมีความสนใจสูง ได้แก่ กลุ่มทางการในชุมชน เช่น สมาชิกชุมชน คณะกรรมการชุมชน เป็นต้น และภาครัฐ ส่วนสถาบันศาสนาในชุมชนและกลุ่มทางการนอกชุมชนเป็นผู้ที่แม้จะมีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่ำแต่ก็มีความสนใจสูง สำหรับผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่ำและมีความสนใจต่ำ ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามประเภทของผู้มีบทบาทเหล่านี้ อาจจะมีระดับอิทธิพลและความสนใจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดแต่ละระดับขั้นการมีส่วนร่วม

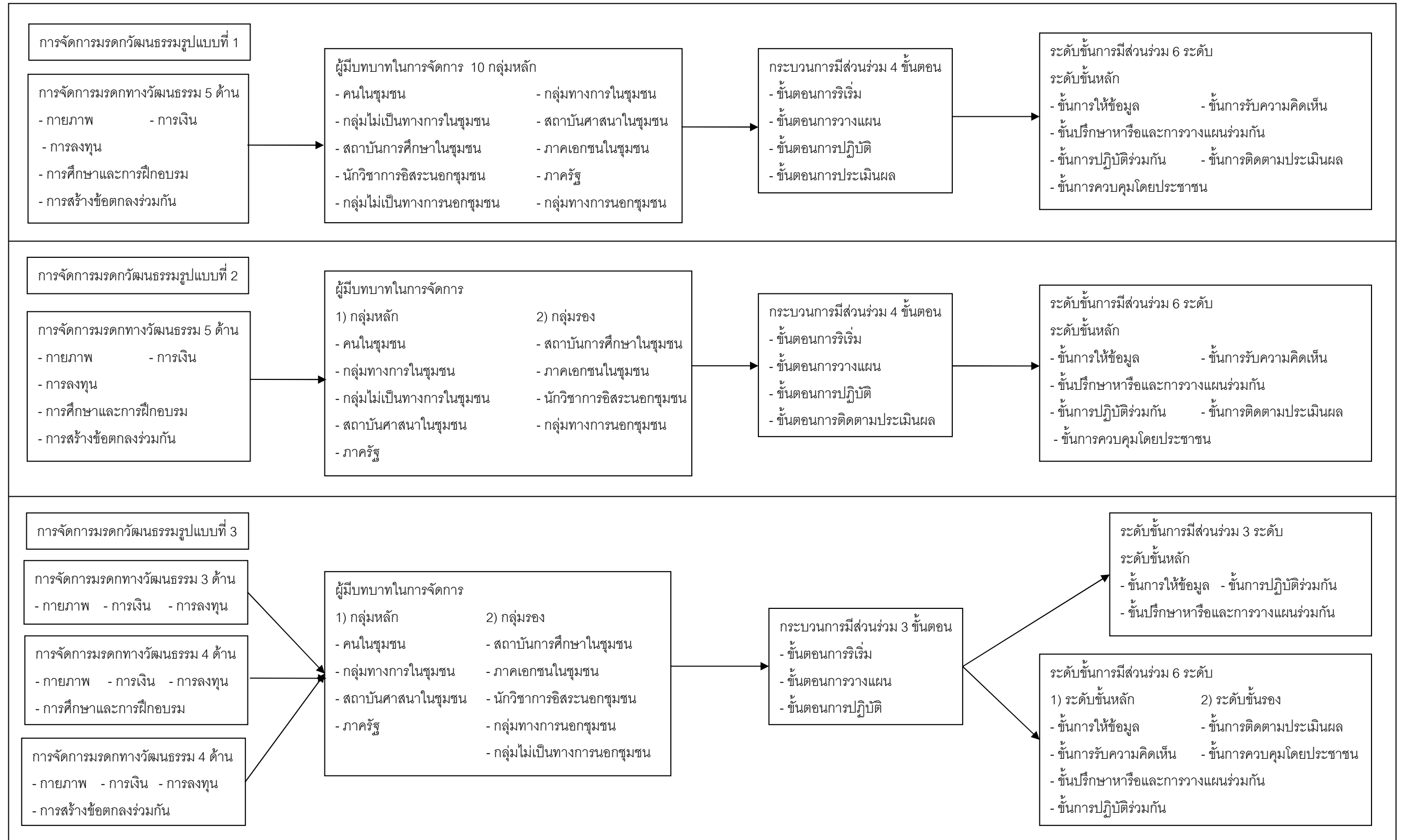
ส่วนกลไกที่ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบที่ 3 ตามระดับขั้นการมีส่วนร่วม พบว่า กลไกทางสังคมใช้ได้ดีในระดับขั้นต้นๆ ส่วนกลไกทางเทคนิคเป็นเรื่องจำเป็นในระดับขั้นกลางที่ใช้ร่วมกับกลไกทางสังคม

ชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 2 เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพักอาศัยของนักท่องเที่ยวน้อย และมีลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนคล้ายกับสังคมชนบท มีลักษณะโครงสร้างการดูแลและการจัดการเป็นกลุ่มบ้าน หมายความว่า กรรมการชุมชนแต่ละคนจะมีกลุ่มบ้านของตนเองที่อยู่ในความรับผิดชอบ ซึ่งมีกลุ่มทางการภายในชุมชนที่ประกอบด้วยประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน และผู้นำแบบไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนที่สำคัญและมีอิทธิพลในการจัดการ เนื่องจากลักษณะทางสังคมของคนใน

ชุมชนที่มีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมรูปแบบที่ 3 ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมที่มีการพักอาศัยของนักท่องเที่ยวมากหรือมีคนท้องถิ่นน้อย และมีลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนแบบสังคมเมือง ที่ยังคงมีโครงสร้างการจัดการลักษณะการดำเนินการตามนโยบายและแผนงานของภาครัฐอยู่มาก โดยกลุ่มทางการภายในชุมชนที่ประกอบด้วยประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน เป็นผู้มืบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนที่สำคัญและมีอิทธิพลในการจัดการ นอกจากนี้มีภาครัฐที่ใช้กระบวนการในการดำเนินการผ่านทางประธานชุมชน และมีผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือเป็นผู้สนับสนุนและให้คำปรึกษา รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆที่อยู่ในขอบเขตการปกครองเดียวกันโดยการปรึกษาหารือถึงแนวทางในการจัดการ ส่วนเหตุผลเบื้องหลังที่ทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบนี้มากที่สุด คือ ความศรัทธาในศาสนา ความต้องการฟื้นฟูและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ลักษณะความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นแบบเพื่อนบ้าน คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์สูงและการได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งความคิดเห็นของคนในชุมชนที่ว่าชุมชนควรจะมีการอนุรักษ์และการการท่องเที่ยวในระดับที่เท่ากัน สาเหตุสำคัญมีความเป็นไปได้สูงที่จะมาจากปัจจัยส่วนบุคคลของคนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นประชากรในวัยทำงาน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่นาน ทำให้ต้องการเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ หรืออาศัยอยู่ในชุมชนค่อนข้างนาน ทำให้รู้จักกันในฐานะเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากและมีการช่วยเหลือ ส่งผลต่อการคงอยู่ของคุณค่า ความสำคัญและสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของมรดกทางวัฒนธรรมในระดับย่านชุมชนในภาพรวมในระดับปานกลาง โดยเฉพาะคุณค่าความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสังเกตได้จากมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนยังคงสะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ จากสถานที่ที่ประกอบพิธีกรรม ที่เป็นที่พักของกษัตริย์และขุนนาง และที่เป็นศูนย์กลางของการบริหารและการปกครองในยุคอดีต รวมทั้งยังคงเห็นถึงศิลปะขององค์ประกอบที่มีความโดดเด่นทางประวัติศาสตร์และสะท้อนถึงอายุสมัยที่ยาวนานที่มีระดับการคงอยู่มาก และยังคงเห็นถึงความสมบูรณ์และความชัดเจนของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงอยู่ในปัจจุบันในระดับมากอีกด้วย เป็นย่านแหล่งท่องเที่ยวจึงมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหนาแน่น มีความแออัดของอาคารทั้งอาคารเก่าดั้งเดิมและอาคารใหม่ที่สูงขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวต่างจากในอดีตที่อาคารไม่หนาแน่นมาก ทักษะสภาพภายในชุมชนไม่มีอาคารสูง เนื่องจากมีกฎหมายควบคุมอาคารที่กำหนดการควบคุมความสูงของอาคารที่ตั้งอยู่ในย่านประวัติศาสตร์ที่มีการใช้ที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ศิลปะ และยังคงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผังเมืองกับโครงผังเมืองในปัจจุบันที่มีการคงอยู่มากของโครงสร้างที่เป็นตารางกริด และมีเส้นทางภายในชุมชนที่เป็นลักษณะที่สัมพันธ์กับสัดส่วนของมนุษย์ในอดีตที่ยังมีการคงอยู่ค่อนข้างมากอีกด้วย

แผนภูมิที่ 7.1 สรุปรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

แผนภูมิที่ 7.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบที่ 1

การจัดการมรดกทาง		ด้านกายภาพ		ด้านการเงิน		ด้านการลงทุน		ด้านการศึกษาและฝึกอบรม		ด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน			
วัฒนธรรมรูปแบบที่ 1		การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ						การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ					
กระบวนการ	ระดับชั้น	รูปแบบกลไก	กลไก	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม				รูปแบบกลไก	กลไก	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม			
				กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ	กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ			กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ	กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ
				ความสนใจสูง	ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ	ความสนใจต่ำ			ความสนใจสูง	ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ	ความสนใจต่ำ
ขั้นตอนการริเริ่ม	การให้ข้อมูล	กลไกทางสังคม	บอกด้วยวาจาตามบ้าน	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน
			โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	กลไกทางเทคนิค	จดหมายประกาศข่าว		ภัยประกาศ	เสี่ยงตามสาย	การประชุม	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน
พบปะสนทนาในชุมชน	กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	กลไกทางเทคนิค	ภัยประกาศ		เสี่ยงตามสาย	การประชุม				กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน
การรับความคิดเห็น	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน			คนในชุมชน			กลุ่มทางการในชุมชน	ภาครัฐ	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน
		พบปะสนทนาในชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	กลไกทางเทคนิค	การประชุม	ประชาพิจารณ์	พบปะสนทนาในชุมชน			นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน
ขั้นตอนการวางแผน	การปรึกษาหารือและการวางแผน	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	คนในชุมชน				กลุ่มทางการในชุมชน	ภาครัฐ	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน
			พบปะสนทนาในชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	กลไกทางเทคนิค	สนทนากลุ่มย่อย	การประชุม			การตั้งคณะกรรมการ	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน
		กลไกทางเทคนิค	สนทนากลุ่มย่อย	กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	การประชุม				การตั้งคณะกรรมการ	กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน		ภาคเอกชนในชุมชน
			การประชุม	การตั้งคณะกรรมการ	การประชุม		การตั้งคณะกรรมการ	การประชุม	การตั้งคณะกรรมการ				
ขั้นตอนปฏิบัติ	การปฏิบัติร่วมกัน	กลไกทางสังคม	การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน	กลไกทางสังคม	การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถานศึกษาในชุมชน
			กลไกทางเทคนิค	การตั้งคณะกรรมการ	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	การประชุม		การตั้งคณะกรรมการ	การตั้งคณะกรรมการ	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	
ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล	การติดตามและประเมินผล	กลไกทางเทคนิค		การตั้งคณะกรรมการ	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน		การประชุม		กลไกทางเทคนิค	การตั้งคณะกรรมการ	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	คนในชุมชน
			กลไกทางสังคม	การเจรจา	คนในชุมชน	กลุ่มทางการในชุมชน	การประชุม		การประชุม		การเจรจา	กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน	คนในชุมชน
การควบคุมโดยประชาชน	กลไกทางสังคม	การเจรจา		สถาบันศาสนาในชุมชน	ภาคเอกชนในชุมชน	การประชุม		การประชุม		การประชุม	การประชุม	การประชุม	การประชุม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

- ปัจจัยทางวัฒนธรรม(Cultural Factors) ด้านความศรัทธาในศาสนา
- ปัจจัยทางสังคม (Social Factors) ด้านการมีจิตสำนึกและความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ในลักษณะการรู้จักกันหมดทั้งชุมชน
- ปัจจัยทางการรับผลประโยชน์ (Benefit Factors) ด้านการได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่าในชุมชน

การคงอยู่ของคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในภาพรวมของย่านมีระดับการคงอยู่มากที่สุด

แผนภูมิที่ 7.3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบที่ 2

การจัดการมรดกทาง		ด้านกายภาพ		ด้านการเงิน		ด้านการลงทุน		ด้านการศึกษาและฝึกอบรม		ด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน			
วัฒนธรรมรูปแบบที่ 2		การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ						การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ					
กระบวนการ	ระดับขั้น	รูปแบบกลไก	กลไก	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม				รูปแบบกลไก	กลไก	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม			
				กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ	กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ			กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ	กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ
				ความสนใจสูง	ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ	ความสนใจต่ำ			ความสนใจสูง	ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ	ความสนใจต่ำ
ขั้นตอนการริเริ่ม	การให้ข้อมูล	กลไกทางสังคม	บอกด้วยวาจาตามบ้าน	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน		สถานศึกษาในชุมชน	กลไกทางสังคม	บอกด้วยวาจาตามบ้าน	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	สถานศึกษาในชุมชน
			โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา						กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน				
		กลไกทางเทคนิค	พบปะสนทนาในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน				กลไกทางเทคนิค	พบปะสนทนาในชุมชน				
			จดหมายประกาศข่าว						จดหมายประกาศข่าว				
			ป้ายประกาศ						ป้ายประกาศ				
			เสียงตามสาย						เสียงตามสาย				
			การประชุม						การประชุม				
ขั้นตอนการรับรู้ความคิดเห็น	การรับความคิดเห็น	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน			กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	
			พบปะสนทนาในชุมชน						กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน				
		กลไกทางเทคนิค	สายด่วนสายตรง	สถาบันศาสนาในชุมชน				กลไกทางเทคนิค	สายด่วนสายตรง				
			การประชุม						การประชุม				
			ประชาพิจารณ์						ประชาพิจารณ์				
ขั้นตอนการวางแผน	การศึกษาหารือและการวางแผน	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน		สถานศึกษาในชุมชน	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	
			พบปะสนทนาในชุมชน						กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน				
		กลไกทางเทคนิค	สนทนากลุ่มย่อย	สถาบันศาสนาในชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน			กลไกทางเทคนิค	สนทนากลุ่มย่อย	กลุ่มทางการนอกชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน		
			การประชุม						การประชุม				
			การประชุมเชิงปฏิบัติการ						การประชุมเชิงปฏิบัติการ				
			การตั้งคณะกรรมการ						การตั้งคณะกรรมการ				
ขั้นตอนปฏิบัติ	การปฏิบัติร่วมกัน	กลไกทางสังคม	การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน		สถานศึกษาในชุมชน	กลไกทางสังคม	การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	สถานศึกษาในชุมชน
			การตั้งคณะกรรมการ						กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน				
		กลไกทางเทคนิค	สถาบันศาสนาในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน			กลไกทางเทคนิค	สถาบันศาสนาในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน		
			การตั้งคณะกรรมการ						การตั้งคณะกรรมการ				
ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล	การติดตามและประเมินผล	กลไกทางเทคนิค	การตั้งคณะกรรมการ	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน		สถานศึกษาในชุมชน	กลไกทางเทคนิค	การตั้งคณะกรรมการ	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	
			การสำรวจความคิดเห็น						กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน				
การควบคุมโดยประชาชน		กลไกทางสังคม	การสร้างข้อตกลง	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน		สถานศึกษาในชุมชน	กลไกทางสังคม	การสร้างข้อตกลง	กลุ่มทางการในชุมชน	คนในชุมชน	ภาครัฐ	
			การเจรจา						กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน				
		กลไกทางสังคม	สถาบันศาสนาในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน				กลไกทางเทคนิค	สถาบันศาสนาในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	นักวิชาการอิสระนอกชุมชน		
			การตั้งคณะกรรมการ						การตั้งคณะกรรมการ				

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

- ปัจจัยทางวัฒนธรรม(Cultural Factors) ด้านความศรัทธาในศาสนา
- ปัจจัยทางสังคม (Social Factors) ด้านความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน ระบบเครือญาติ ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต
- ปัจจัยทางการรับผลประโยชน์ (Benefit Factors) ด้านการได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน

การคงอยู่ของคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในภาพรวมของย่านมีระดับการคงอยู่มาก

แผนภูมิที่ 7.4 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบที่ 3

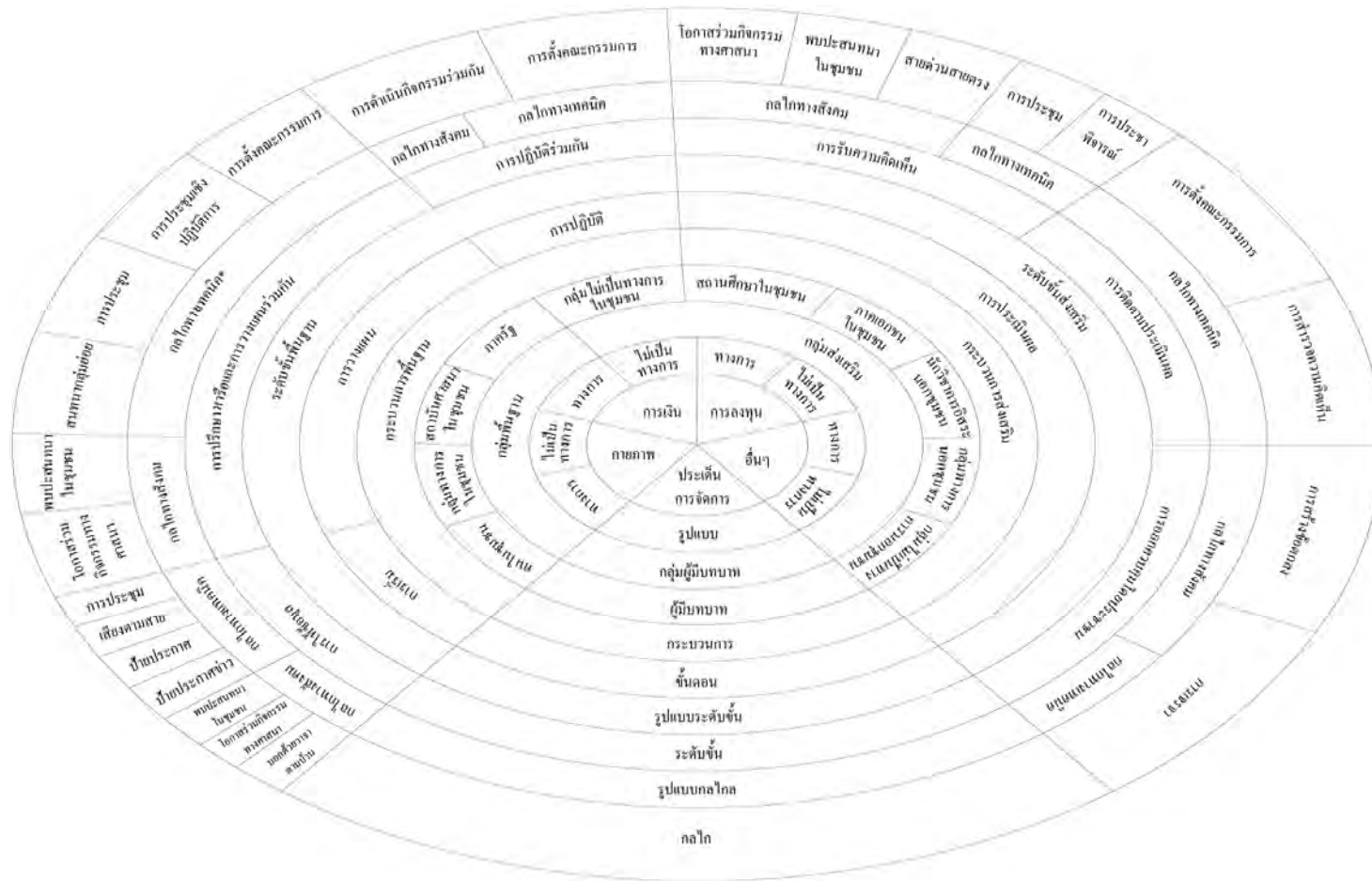
การจัดการมรดกทาง		ด้านกายภาพ				ด้านการเงิน				ด้านการลงทุน			
วัฒนธรรมรูปแบบที่ 3		การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ						การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบทางการ					
กระบวนการ	ระดับชั้น	รูปแบบกลไก	กลไก	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม				รูปแบบกลไก	กลไก	ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม			
				กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ	กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ			กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ	กลุ่มอิทธิพลสูง	กลุ่มอิทธิพลต่ำ
				ความสนใจสูง	ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ	ความสนใจต่ำ			ความสนใจสูง	ความสนใจสูง	ความสนใจต่ำ	ความสนใจต่ำ
ขั้นตอนการริเริ่ม	การให้ข้อมูล	กลไกทางสังคม	บอกด้วยวาจาตามบ้าน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	คนในชุมชน	กลไกทางสังคม	บอกด้วยวาจาตามบ้าน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	ภาครัฐ	คนในชุมชน	
			โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา		กลุ่มทางการนอกชุมชน			โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา					
		กลไกทางเทคนิค	จดหมายประกาศข่าว				กลไกทางเทคนิค	จดหมายประกาศข่าว					
	การรับความคิดเห็น	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	คนในชุมชน	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	ภาครัฐ		คนในชุมชน	
ขั้นตอนการวางแผน	การปรึกษาหารือและการวางแผน	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	กลุ่มทางการนอกชุมชน	คนในชุมชน	กลไกทางสังคม	โอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนา	กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	ภาครัฐ	คนในชุมชน	
			พบปะสนทนาในชุมชน					พบปะสนทนาในชุมชน					
		กลไกทางเทคนิค	การตั้งคณะกรรมการ				กลไกทางเทคนิค	การตั้งคณะกรรมการ					
ขั้นตอนปฏิบัติ	การปฏิบัติร่วมกัน	กลไกทางสังคม	การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	คนในชุมชน	กลไกทางสังคม	การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน	กลุ่มทางการในชุมชน	สถาบันศาสนาในชุมชน	ภาครัฐ	คนในชุมชน	
			การตั้งคณะกรรมการ		กลุ่มทางการนอกชุมชน			การตั้งคณะกรรมการ					
<p>ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยทางวัฒนธรรม(Cultural Factors) ด้านความศรัทธาในศาสนา ความต้องการฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน - ปัจจัยทางสังคม (Social Factors) ด้านความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน - ปัจจัยทางการรับผลประโยชน์ (Benefit Factors) ด้านได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม 													
<p>การคงอยู่ของคุณค่าความสำคัญและสภาพทางกายภาพในภาพรวมของย่านมีระดับการคงอยู่ปานกลาง</p>													

7.2 การสังเคราะห์ผลการศึกษา

จากผลการศึกษาศาสามารถนำไปสร้างแบบจำลองกลุ่ม (Group Model) (แผนภูมิที่ 7.5) เป็นแบบจำลองที่ใช้อธิบายรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วยประเด็นการจัดการหลักเป็นการจัดการที่จำเป็นขาดไม่ได้ คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน และด้านการลงทุน ส่วนประเด็นการจัดการรองเป็นการจัดการด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน เป็นประเด็นการจัดการที่ทำให้การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มพื้นฐาน ประกอบด้วยกลุ่มที่อยู่ภายในชุมชน มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มคนในชุมชน กลุ่มที่เป็นทางการในชุมชนและสถาบันศาสนาในชุมชน ส่วนกลุ่มที่อยู่ภายนอกชุมชนมี 1 กลุ่ม คือ ภาครัฐ สำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นกลุ่มส่งเสริม ประกอบด้วยกลุ่มที่อยู่ภายในชุมชน มี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน กลุ่มสถานศึกษาในชุมชนและภาคเอกชนในชุมชน ส่วนกลุ่มที่อยู่ภายนอกชุมชนมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มนักวิชาการอิสระและกลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยกระบวนการพื้นฐานที่จำเป็น คือ ขั้นตอนการริเริ่ม ขั้นตอนการวางแผนและขั้นตอนการปฏิบัติ ส่วนกระบวนการส่งเสริม คือ ขั้นตอนการประเมินผล ซึ่งถ้ามีการดำเนินการในขั้นตอนนี้จะทำให้การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน สำหรับระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ระดับขั้นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมมี 3 ระดับขั้น คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูล ระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ ส่วนระดับขั้นส่งเสริมในการมีส่วนร่วมมี 3 ระดับขั้น ประกอบด้วย ระดับขั้นการรับความคิดเห็น ระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบ และระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชน โดยกลไกการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ คือ ระดับขั้นการให้ข้อมูลและระดับขั้นการรับความคิดเห็น ให้ความสำคัญกับกลไกทางสังคมมากกว่ากลไกทางเทคนิค ส่วนระดับขั้นการปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และระดับขั้นการร่วมปฏิบัติ กลไกที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นกลไกทางเทคนิคแต่ก็มีกลไกทางสังคมประกอบด้วย ระดับขั้นการร่วมติดตามและตรวจสอบใช้กลไกทางเทคนิค ระดับขั้นการควบคุมโดยประชาชนเป็นกลไกทางเทคนิคโดยมีกลไกทางสังคมเป็นส่วนประกอบ ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมการใช้กลไกที่หลากหลาย เพื่อหาฉันทามติที่เป็นเอกฉันท์ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นการลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

แผนภูมิที่ 7.5 แสดงกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

7.3 ข้อค้นพบจากการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า

1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นการจัดการที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะต้องมีการจัดการด้านการศึกษาและการฝึกอบรม รวมทั้งมีการสร้างข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมและการดูแลรักษาและปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังเช่นกรณีชุมชนบ้านวัดเกต

2) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นการจัดการที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะต้องมีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการควบคู่กัน โดยให้ความสำคัญกับระบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบไม่เป็นทางการ ผ่านกลไกทางสังคม เป็นผลมาจากความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาที่ให้ความสำคัญกับมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในฐานะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่คนในชุมชนให้ความเคารพสักการะ ความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน และความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

3) ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนประเภทกลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชนเป็นกลุ่มที่สำคัญในการสร้างอำนาจการต่อรองกับภาครัฐ ในการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนจากการพัฒนาของภาครัฐที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

4) ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนประเภทนักวิชาการอิสระนอกชุมชน และกลุ่มทางการนอกชุมชน เข้ามามีบทบาทในกระตุ้น และส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมและมีความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน จะส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

5) กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ในขั้นตอนการติดตามและประเมินผลเป็นขั้นตอนที่มีอิทธิพลที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

6) การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ในระดับขั้นการมีส่วนร่วมในขั้นการให้ข้อมูลและการรับความคิดเห็น จะใช้กลไกทางสังคมมากกว่ากลไกทางเทคนิค

เนื่องมาจากคนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและเพื่อนบ้าน ในระดับชั้นการ
 ปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกัน และระดับชั้นการปฏิบัติร่วมกัน จะใช้กลไกทางสังคมและ
 กลไกทางเทคนิคเท่าๆกัน และในระดับชั้นการติดตามและประเมินผล จะใช้กลไกทางเทคนิค
 เนื่องจากเป็นระดับชั้นที่ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเริ่มมีจำนวนน้อยลง จึง
 ต้องมีการกำหนดกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ให้ชัดเจน และระดับชั้นการควบคุมโดยประชาชน จะใช้ทั้ง
 กลไกทางเทคนิคและกลไกทางสังคม เนื่องจากคนในชุมชนยังมีความเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้นำ
 ที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโส เป็นต้น ผู้นำเหล่านี้จะเข้ามามีบทบาทเป็นคนกลาง
 ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย เปรียบความขัดแย้ง

7) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 1 เป็น
 รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ใช้กับชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่ง
 ท่องเที่ยวประเภทสถานบันเทิงที่มีการพักอาศัยของนักท่องเที่ยวอยู่ปานกลาง และเป็นชุมชนที่มี
 ลักษณะทางสังคมของคนในชุมชนแบบสังคมเมือง ชุมชนที่มีลักษณะทางสังคมของคนในชุมชน
 แบบสังคมเมืองที่มีความเป็นประชาสังคมสูงสามารถสร้างอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ โดย
 กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชนและนักวิชาการอิสระนอกชุมชน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพล
 ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน และมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มทางการนอกชุมชน
 และไม่เป็นทางการนอกชุมชน

8) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 2 เป็น
 รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ใช้กับชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการพัก
 อาศัยของนักท่องเที่ยวหรือมีนักท่องเที่ยวในชุมชนมาก และเป็นชุมชนที่มีลักษณะทางสังคม
 ของคนในชุมชนคล้ายกับสังคมชนบทที่มีลักษณะโครงสร้างการดูแลเป็นกลุ่มบ้าน โดยมี
 คณะกรรมการชุมชนแต่ละคนเป็นผู้รับผิดชอบกลุ่มบ้านนั้นๆ สำหรับผู้มีบทบาทสำคัญและมี
 อิทธิพลในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน คือ กลุ่มทางการภายในชุมชนและผู้นำทาง
 ศาสนา และมีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนใกล้เคียงที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน

9) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนรูปแบบที่ 3 เป็น
 รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ใช้กับชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีการพัก
 อาศัยของนักท่องเที่ยวอยู่มากหรือมีนักท่องเที่ยวในชุมชนน้อย และเป็นชุมชนที่มีลักษณะทางสังคม
 ของคนในชุมชนแบบสังคมเมือง ที่ยังคงมีโครงสร้างการดำเนินการตามนโยบายและแผนงานของ
 ภาครัฐอยู่มาก สำหรับผู้มีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของ
 ชุมชน คือ กลุ่มทางการภายในชุมชนและภาครัฐที่ใช้กระบวนการในการดำเนินการผ่านทาง

ประธานชุมชน โดยมีผู้นำทางศาสนาที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือเป็นผู้สนับสนุนและให้คำปรึกษา และมีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆที่อยู่ในขอบเขตการปกครองเดียวกัน

7.4 ข้อเสนอแนะ

7.4.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นการจัดการที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะต้องมีการจัดการด้านทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเงิน ด้านการลงทุน การศึกษาและการฝึกอบรม และด้านการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

2) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นการจัดการที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะต้องมีการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้งแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการควบคู่กัน และใช้ทั้งกลไกทางสังคมและกลไกทางเทคนิค ซึ่งทุกภาคส่วนควรมีความสนใจกับกระบวนการนี้สำหรับการวางแผนและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น

3) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นการจัดการที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะต้องต้องมีผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคนภายใน ประกอบด้วย คนในชุมชน กลุ่มทางการในชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชน สถาบันศาสนาในชุมชน สถาบันการศึกษาในชุมชน ภาคเอกชนในชุมชน และกลุ่มคนภายนอกชุมชน ประกอบด้วย ภาครัฐ กลุ่มทางการนอกชุมชน กลุ่มไม่เป็นทางการนอกชุมชน นักวิชาการอิสระนอกชุมชน

4) กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จะต้องประกอบด้วยขั้นตอนการริเริ่ม ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ และขั้นตอนการติดตามและประเมินผล

7.4.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในหัวข้อที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันครั้งต่อไปควรจะศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เน้นไปที่มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2) ศึกษา รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตามลักษณะทางสังคมของชุมชนเปรียบเทียบกัน

3) ศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นผลมาจากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม

7.5 ข้อจำกัดในการศึกษา

การศึกษานี้ใช้ขอบเขตที่มีการจัดตั้งของชุมชนอย่างเป็นทางการ ได้แก่ ชุมชนที่มีการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายกับเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับขอบเขตในความรู้สึกของผู้อยู่อาศัยในชุมชน และมีผลต่อความรู้สึกการเป็นคนในชุมชนและการเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม อันจะส่งผลกระทบต่อระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน ถ้าคนในชุมชนมีความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของและเห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนมาก จะทำให้ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนสูงไปด้วย แต่จากการศึกษานี้ พบว่า ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังไม่สูงนัก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร (ICCRROM). **แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกโลกทาง**

วัฒนธรรมของโลก. กรุงเทพมหานคร : ประชาชน, 2538.

กรรณิการ์ ชมดี. **การประเมินคุณค่าทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร 2524.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **Mission Statement ของ ททท.** กรุงเทพมหานคร. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2543

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ใน **ลายคราม** หนังสืออนุสรณ์เฉลิมฉลองอายุครบ 6 รอบ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ 24 ธันวาคม 2527

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. **ลายคราม.** สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527

ไกรศรี นิมมานเหมินท์. **ลายคราม** หนังสือฉลองอายุครบ 7 รอบ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์, 24 ธันวาคม 2527.

คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เอกสารจากการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “**คนเมืองท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลง**” วันที่ 25 สิงหาคม 2545.

จิตติ มงคลชัยอรัญญา อ่างใน ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** พิมพ์ครั้งที่ 3. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, กรุงเทพฯ. 2548.

จิราวรรณ กาวิลละ โอภาโมะโตะ. **วัดหมื่นสาร บ้านวัวลาย : สายธารวัฒนธรรมชุมชน.** เชียงใหม่ : วัดหมื่นสาร, 2553.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2540.

ดวงจันทร์ อภาวัฐรุตร์ เจริญเมือง. **เมืองยั่งยืนในสังคมไทย : แนวคิดและประสบการณ์ของน่านและพิษณุโลก.** สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. 2547.

ดวงจันทร์ อภาวัฐรุตร์ เจริญเมือง. **เมืองยั่งยืนในเชียงใหม่ แนวคิดและประสบการณ์ของเมืองในหุบเขา.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม. หจก.เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, 2548.

ดวงจันทร์ อภาวัฐรุตร์ เจริญเมือง. **เมืองยั่งยืนในเอเชีย แนวคิดและประสบการณ์จากเมืองนาราและบาหลี.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม. หจก.เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, 2547.

ดวงจันทร์ อภาวัฐรุตม์ เจริญเมือง. **เมืองเชียงใหม่ที่ยั่งยืน : แนวคิดและประสบการณ์ของ ย่านวัดเกต**. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. หจก.เชียงใหม่โรงพิมพ์ แสงศิลป์. 2549.

เดวิท แมทิวส์. จากปัจเจกชนสู่สาธารณณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง. แปลโดย ลีรวุฒิ เสนาคำ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. 2540.

ถวิลาดี บุรีกุลและคณะ. **การประเมินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทของการกระจายอำนาจและการจัดทำกรณีศึกษาจากประสบการณ์ที่ได้รับ**. สถาบันพระปกเกล้า, กรุงเทพฯ. 2547.

ถีน รัตติกนก, **วัดและโบราณสถานที่สำคัญที่สำคัญแห่งนครเชียงใหม่**, ทิพยเนตรการพิมพ์ เชียงใหม่, 2517

ทิพย์สุดา ปทุมานนท์. **สถาปัตยกรรม กังสดาลแห่งความคิด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543.

นิจ นิญชีระนันท์. “กฎหมายสิ่งแวดล้อม” เอกสารการสอนวิชากฎหมาย. กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534. หน้า 309

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, **เชียงใหม่และภาคเหนือ**, อักษรเจริญทัศน์กรุงเทพฯ 2504.

บุญเสริม สาทราภัยและสังคีต จันทนะโพธิ. **อดีตล้านนา**. กรุงเทพฯ: เรื่องศิลป์, 2520

บัณฑิต จุลาสัย. การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : 2532)

บริษัท เทสโก้ จำกัด. **โครงการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ. 2547.

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. “การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน : องค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์”, **เอกสารในการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง มรดกวัฒนธรรมในเขตเมืองในประเทศไทย** เสนอที่ ณ ห้องนครพิงค์ โรงแรมเชียงใหม่พลาซ่า จังหวัดเชียงใหม่ 21-22 มิถุนายน 2542. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ประเวศ วะสี. **องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน หัวใจของการพัฒนา**. ในรวมบทความวิชาการพัฒนาสังคม: แนวความคิดและปฏิบัติ" ในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงเจริญพระชนมายุ ๓ รอบนักษัตร. 2534

ประเวศ วะสี. ในชูชัย ศุภวงศ์ และยวดี คาดการณ์ไกล (บรรณาธิการ) ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ : ทัศนะนักคิดในสังคมไทย ใน**เอกสารประกอบการนำเสนอในที่ประชุมวิชาการประจำปีของสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข เรื่อง “ปฏิรูปเพื่อสุขภาพ ยุทธศาสตร์ใหม่สู่การพัฒนาระบบ**. 1-2 กุมภาพันธ์ 2539. ณ สถาบันวิจัยระบบ

- สาธาณสุข. อ้างถึงใน อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล, ประชาสังคม : คำ
ความคิดและความหมาย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2541.
- ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ, **เที่ยวเชียงใหม่**, สุนทรกิจการพิมพ์ พระนคร, 2517
- ปลาย้อ ชนะนนท์. **นายทุนพ่อค้ากับการก่อและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือ
ของไทย พ.ศ. 2464 – 2523**. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือเล่มสถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสำนักพิมพ์สร้างสรรค์จำกัด, 2530.
- ปลาย้อ ชนะนนท์. **“บทบาทนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อและขยายตัวของทุนนิยม
ภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ.2464 – 2523”** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- ปวงคำ ต้อยเขียว, **วัดมหาโพธาราม**, เชียงใหม่. 2520.
- พระครูขันตยาภรณ์, **ประวัติวัดศรีเกิดและพระเจ้าแช่งคม เนื่องในงานฉลองกุฏิวัดศรีเกิด
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**, พระสังฆการพิมพ์ เชียงใหม่ 2518
- พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ. **วัดศรีสุพรรณ ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปัง
กรศรีมิโชติ**. เชียงใหม่ : เวียงพิงค์การพิมพ์. 2554.
- พระยาอนุบาลพายัพกิจ, **ตำนานโบราณสถานในเมืองเชียงใหม่** โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารพระ
นคร 2512
- พระอธิการอินตา, **ตำนานพระแก้วขาว**, รุ่งเรืองการพิมพ์เชียงใหม่ 2517
- มรดกโลก. **โครงการศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท, 2538.
- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาทฤษฎีการอนุรักษ์** เรื่อง “ความเข้าใจ
เบื้องต้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์”. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. 2542.
- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. **แนวคิดของการวางผังที่ให้ผลในทางปฏิบัติ**. ภาควิชาการวางแผนภาค
และเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง. มปป.
- .รัศมี ชูทรงเดช, นุชนางค์ ชุมดี, ศิริลักษณ์ กัณทศศรี, เชิดศักดิ์ ตีรียาภิวัฒน์. **โครงการสืบค้น
และจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนในอำเภอป่าเย็บ-ปางมะผ้า-ขุนยวม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน** : รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย, 2552
- เลอสม สถาปิตานนท์ และคณะ. **มะจิจีศิริ** : การปลูกชุมชนในญี่ปุ่น. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ. 2546.

- วรรณศิลป์ พีรพันธุ์. **การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม** สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร : คຸ້ມคຣองมรดกไทย, 2541.
- วรรณศิลป์ พีรพันธุ์. **เอกสารประกอบการสอนวิชาการอนุรักษ์ชุมชน**, 2547.
- วรรณภา วงษ์วานิช. **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- วรวิมล ชัยรัต (บรรณานุกรม). **บ้านตำวัดเกต**. เชียงใหม่ : ชาวบ้านย่านวัดเกต, 2549.
- วิฑูรย์ เหลียงรุ่งเรือง. **พัฒนาการของสถาปัตยกรรมในจังหวัดเชียงใหม่** : รายงานการวิจัย. ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เมษายน 2543.
- วิฑูรย์ เหลียงรุ่งเรือง, สุจิตินา พานิชกุล และปัทมา จันทรวโรจน์. **เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ Architectural Routes for Historical Tourism**. รายงานวิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- วิทยาศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **รายงานโครงการพัฒนาบุคลากรและศึกษาวิจัยจัดทำแผนพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันเครื่องเงิน-เครื่องเงินเล่มที่ 2**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- วิเชียร เกตุสิงห์, ดร. **การแปรผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺**. กรุงเทพฯ : ชมรมผู้สนใจงานวิจัยทางการศึกษา. 2534.
- วีรพันธุ์ ชินวัตร. **“ความหมายของการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรม แนวทางการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวในแถบเอเชียแปซิฟิก”**, เอกสารแจกประกอบ โครงการอบรมเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง ในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จัดโดย กองจัดรูปที่ดินและปรับปรุงฟื้นฟูเมือง สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร 2 กันยายน 2547 (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)
- ศิลปากร, มหาวิทยาลัย ; คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. **ภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร : บริษัทคຸ້ມคຣองมรดกไทย, 2549.
- สงวน โชติสุขรัตน์, แปล **ตำนานวัดมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอดฉบับพระมหามีนวุมทิฎาโณ วัดหอยธรรม**, 2514 (ฉบับพิมพ์โรเนียว)
- สงวน โชติสุขรัตน์, **ตำนานเมืองเหนือเล่ม 1, 2** สำนักพิมพ์รัตนากร เชียงใหม่ 2499
- สงวน โชติสุขรัตน์, **ประชุมตำนานล้านนาไทย เล่ม 1**, สำนักพิมพ์ไอดีเยนสโตร์ 2515
- สถาบันพระปกเกล้า. **แนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2547.

- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. **โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ** เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540.
- สุปราณี วัฒนสิน **การรับรู้และการจัดการข้อมูลข่าวสารของชาวชุมชนเมืองเชียงใหม่**
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 2548
- สมชาติ อ่องสกุล **ผังเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต** 2539.
- สมชาติ อ่องสกุล. **โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่ : การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2546.
- สุภาพร นาคบัลลังก์ และมนฤทัย ไชยวิเศษ. **การปรับตัวและการจัดการทางวัฒนธรรมของชุมชนรอบวัดเพื่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมล้านนา**, รายงานการวิจัย. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2546.
- สุวัฒนา ธาดานิติ. "การวิจัยแบบมีส่วนร่วม". **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเมือง**. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547, ไม่ระบุเลขหน้า.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ, 2548.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **ระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : บริษัทคุ้มครองมรดกไทย, 2541.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **โครงการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. บริษัท เทสโก้ จำกัด, 2547
- อาภรณ์ จันทร์สมวงศ์ **พลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์** พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2544 กรุงเทพฯ : โครงการประสานงานวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม สกว., 2544
- อิสรา กันแดง. **การศึกษาลักษณะเฉพาะและพัฒนาการโครงข่ายการสัญจรและพื้นที่ปลูกสร้างในบริเวณนครเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรณ วิสารทสกุล, **ประชาสังคม : คำ ความคิดและความหมาย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2541.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ สุรพล ดำริห์กุล. **วัดร้างในเวียงเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, 2539.

เอกสารจากการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง **“คนเมืองท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลง”** วันที่ 25 สิงหาคม 2545 ณ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยเฉพาะบทความของสุเทพ สุนทรภัสส์ เรื่อง **“คนเมือง : ความสำนึกและการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยเหนือในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ การเมือง และสังคม”** หน้า 1-36 และชยันต์ วรรธนะภูมิ เรื่อง **“คนเมือง : ตัวตน การผลิตซ้ำ สร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง”** หน้า 83-116

อัษฎางค์ โปราณนท์. **เมืองเชียงใหม่ : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537

อนุ เนินหาด. **ประวัติศาสตร์ชุมชนในเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์, 2548.

ภาษาอังกฤษ

Aas Christina, Ladkin Adele and Fletcher. Stakeholder Collaboration and Heritage Management. *Annals of Tourism Research*, Vol. 32, No. 1. (2005.): 28-48.

Albert Mumma, *The link between traditional and formal legal systems in Legal Framework for The Protection of Immovable Cultural Heritage in Africa*. Edited by Webber Nodoro and Gilbert Pwiti. ICCROM Conservation Studies 5, 2009.

Appiah, K. *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*. New York/London: W.W. Norton & Company. 2006.

Appleyard, Donald. *The Methodology used in the Revitalization of Split*. In *The Conservation of European Cities*. London : The M.I.T. Press, 1979.

Arnstein, S. R. A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35 (1969): 216 - 224.

Ashworth, G.J. and J.Turnbridge. *The Tourist – Historic City*. London : Printer Publishers, New York : Belhaven Press. 1990.

Bhatia, A.K. *Tourism Development Principles and Practices*. 4th ed. New Delhi : Sterling Publishers Private 1986.

- Both Ends .Towards People Oriented River Basin Management: An NGO Vision. Input to the World Water Vision process. Final draft. February 2000. Amsterdam.
- Burke, G. **Townscape**. England : Pelican Books Ltd., 1976
- Burns Wilfred. **New Town for Old : The Technique of Urban Renewal**. London : Leonard Hill Books Ltd. Pp. 14-15. 1963.
- Burra Charter. **The Australian ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance**. Sidney: ICOMOS. 1999.
- Catanese, J.A. **Introduction to Urban Planning**. U.S.A. McGraw-Hill. 1979.
- Chapin, F. Stuart, Jr. and Kaiser, J. Edward. **Urban Land Use Planning 3rd ed**. Chicago : University of Illinois Press. Pp. 271-275. 1979.
- Charles Landry. **Revitalizing Cities through Culture**. Work shop : Urban Cultural Heritage in Thailand. 21 June 1988. Chiang Mai University, 1988.
- Cohen, Nahoum. **Urban Conservation**. Cambridge, Matsachuset : MIT Press. 1988.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N. **Rural Development Participation : Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation**. New York : Cornell University, 1977.
- Charles Landry. **Revitalizing Cities through Culture**. Work shop : Urban Cultural Heritage in Thailand. 21 June 1988. Chiang Mai University, 1988.
- Cohen, Nahoum. **Urban Conservation**. Cambridge, Massachusetts : MIT Press. 1998.
- Deacon, J. **Management Guidelines for Rock Art Sites in Two Wilderness Areas in the Western Cape**. Report Submitted to the Department of Environmental Affairs and Tourism. 1993.
- Dobby, Alan. **Conservation and Planning**. London : Hutchinson, Great Britain : Anchor Press Ltd. 1978.
- Feilden, Bernard. M. **Conservation of Historic Buildings**. Oxford : Butterworth-Heinemann. 1994.
- Feilden, Bernard. M. and Jokilehto. **Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites**. Rome : ICCROM , 1993.
- Fien, John. **Teaching for a Sustainable World**. UNESCO.

Edward Inskip. **Tourism Planning : An Integrated and Sustainable Development**

Approach. New York : Van Nostrand Reinhold, 1991.

Feilden, Bernard. M. and Jokilehto, **Management Guidelines for World Cultural Heritage**

Sites. Rome : ICCROM. 1993.

Feilden, Bernard. M. **Conservation of Historic Buildings.** Oxford : Butterworth-Heinemann.

1994.

Greed, Clara and Roberts, Marion (ed.), **International Urban Design : Interventions and**

Responses. Singapore : Longman Singapore Publishers (Pte.) Ltd., p. 72. 1998.

Gunn, Clare A. **Tourism Planning : Basics, Concepts, Cases.** 3 rd ed. Washington, DC :

Taylor & Francis Publishing Office. (Printing by Edwards Brothers, Inc.) 1994.

Hann, Bernard. **Sustainable Development and the Future of Cities.** London: Intermediate

Technology Publications, 1998.

ICOMOS, ASEAN. **Declaration On Cultural Heritage Bangkok,** Thailand, 24-25 July 2000

ICOMOS International Committee on Culture Tourism. **INTERNATIONAL CULTURAL**

TOURISM CHARTER. Managing Tourism Place of Heritage Significance, 8th

Draft, for Adoption by ICOMOS at the 12th General Assembly, Mexico, October

1999, [Online]. Available from : <http://www.icomos.org/tourism/charter.html> [2005,

Aug 14]

ICOMOS International Council On Monument and Sites. **Charter for the Conservation of**

Historic Towns and Urban Areas (Washington Charter 1987)[Online]. Available

from : <http://www.international.icomos.org>, [2005, Aug 14]

ICOMOS. [online]. Available from: <http://www.international.icomos.org> [2005, May 18].

ICOMOS NEW ZEALAND, **Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage**

IAP2 (International Association for Public Participation) [Online]. 2004. Available from :

<http://iaps.org/practitionertools/index.shtml>. [2005, Aug 14]

Loubser, J. Management planning for conservation. In: Whitley, D. (ed.) **Handbook of**

Rock Art Research. Walnut Creek: Altamira. 2001.

Mill, Robert Christie. **Tourism The International Business.** New Jersey : Prentice Hall.

1990.

- Mumma, A. Community-Based Legal Systems and the Management of World Heritage Sites. *World Heritage Papers* 13: 43-44. Paris: UNESCO. 2003.
- Mumma, A. The link between traditional and formal legal systems. In: Ndoro, W. & Pwiti, G. (eds) *Legal frameworks for the Protection of Immovable Cultural Heritage in Africa*: 22-24. Rome: ICCROM. 2005.
- Munjari, D. Smart Partnership: Cultural Landscapes in Africa. *World Heritage Papers* 7: 134-142. Paris: UNESCO. 2002.
- Nattinee Sriwongtrakul. *The challenges of developing a community approach to cultural heritage management and tourism : the case study of Dan Kwian Pottery Village, Nakhon Ratchasima, Thailand.* ." Program of Architectural Heritage Management and Tourism (International Program) Graduate School. Silpakorn University. 2007.
- Ndoro, W. Traditional and Customary Heritage Systems: Nostalgia or Reality? The implication of managing heritage sites in Africa. *World Heritage Papers* 13: 81-84. Paris: UNESCO. 2003.
- Ndoro, W. & Pwiti, G. (eds) *Legal frameworks for the Protection of Immovable Cultural Heritage in Africa*. Rome: ICCROM. 2005.
- Ndoro, W., Mumma, A. & Abungu, G. (eds) *Cultural Heritage and the Law. Protecting Immovable Heritage in English Speaking Countries of Southern Africa*. ICCROM Conservation Studies 8. Rome: ICCROM. 2008.
- Orbasli, Aylin. *Tourist in Historic Town : Urban Conservation and Heritage Management*. London : E & FN Spon. 2000.
- Pretty, N. *Participatory learning for sustainable agriculture*. *World Development* 23. 1995
- Pichard, Michel. *Bali : Cultural Tourism and Touristic Culture*. English translation by Diana Darling. Singapore : Archipelago Press, 1996.
- Pwiti, G. & Mvenge, G. Archaeologists, tourists and rainmakers: problems in the management in rock art sites in Zimbabwe, a case study of Domboshava national monument. In: Pwiti, G & Soper, R. (eds) *Aspects of African Archaeology*: 816 – 822. Harare: University of Zimbabwe Publications. 1996.

- Robert Mc Nulty. **Conservation and Tourism : Cultural Tourism : New Opportunities of Wedding Conservation Economic Development**. London : Heritage trust, 1985.
- Rapoport, Amos. "Environment-Behavior Study and Venacular Design." A reader for Professor Amos Rapoport's visiting lecture at Faculty of Architecture, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, Bangkok, Thailand, 4 August 2000.
- Rossi, Aldo. **The Architecture of the city**. U.S.A.. The M.I.T. Press, 1976.
- Robert McNulty. "Cultural Tourism : New Opportunities of Wedding Conservation Economic Development" in *Conservation and Tourism*. London : Heritage Trust, 1985. p. 37
- Roy Worskett. **The Character of Town : An Approach to Conservation**. Pp. 42-56
- Ruairi Brughá., Zsuzsa Varvasovszky. **Stakeholder analysis : a review**. *Health Policy and Planning* ; 15(3) : 239 – 246. Oxford University Press 2000.
- Sanoff, Henry (ed.). **Designing With Community Participation**. New York : McGraw Hill. Pp. 44-45. 1978.
- Shackleton, S., Campbell, B., Wollenberg, E., & Edmunds, D. **Devolution and Community Based Natural Resource Management: Creating Space for Local People to Participate and Benefit?** Maputo: ODI. 2002.
- Sheridan, M. J. The dynamics of African sacred groves: ecological, social and symbolic processes. In: Sheridan, M. & Nyamweru, C. (eds) **African Sacred Groves: ecological dynamics and social change**: 1-41. Oxford/Athens/Pretoria: James Currey/Ohio University Press/UNISA Press. 2008.
- Smith, L. **Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage**. London/New York: Routledge. 2004.
- Smith, L. **Uses of Heritage**. London: Routledge. 2009.
- Sanoff, Henry (ed.). **Designing With Community Participation**. New York : McGraw Hill. Pp. 44-45. 1978.
- Steinberg, Florian. "Conservation and Rehabilitation of Urban Heritage in Developing Countries". **HABITAT INTL** Vol.20 No.3. Great Britain : Science Ltd 1996.

- Sullivan, S. Local involvement and traditional practices in the world heritage systems. **World Heritage Papers 13**: 49-55. Paris: UNESCO. 2003.
- Tanwutta Thaisuntad. "Securing a sustainable future for Chiang Mai's Historical Ruins : a case study of Ten Abandoned Wat within the city walls." Program of Architectural Heritage Management and Tourism (International Program) Graduate School. Silpakorn University. 2008.
- Taruvinga, P. **Cultural or Economic? The conflicting values affecting the management of Domboshava rock art site.** Harare: Museum of Human Sciences. 1995.
- Taruvinga, P. Community participation and rock art management in Zimbabwe. In: Deacon, J. (ed.) **African Rock Art: The Future of Africa's Past. Proceedings of the 2004 International Rock Art Conference**: 39-48. Nairobi: TARA. 2007.
- Tiesdell, S. et. al. **Revitalizing Historic Urban Quarters.** Oxford : Architectural Press. 1996.
- Twigger-Ross, C. L. and Uzzell, D. L. "Place and Identity Process." **Journal of Environmental Psychology.** V 16 : 205-220. 1996.
- UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. **Culture Heritage Management and Tourism: Models for Co-operation among Stakeholders.** [Online] . Available from : <http://www.unescobkk.org/culture/our-projects/sustainable-cultural-tourism-and-ecotourism/culture-heritage-management-and-tourism-models-for-co-operation-among-stakeholders>, [2009, Jan 7]
- UNESCO. **Culture sector.** [Online] . Available from: <http://www.unesco.org/culture> [2009, Jan 7]
- UNESCO. **Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage.** [Online] . 2003. Available from: <http://www.unesco.org/intangible-cultural-heritage> [2009, Jan 7]
- UNESCO. **Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage.** meeting in Paris from 17 October to 21 November 1972. [Online] . Available from : http://whc.unesco.org/world_he.htm

- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. **IMPACT : The Effects of Tourism on Culture and the Environment in Asia and the Pacific : Tourism and Heritage Site Management in Luang Prabang, Lao PDR.** UNESCO, Bangkok, 2004.
- Wittick, A. ed. *Encyclopedia of Urban Planning.* USA. McGraw. Hill Book Company. 1974.
- World Tourism Organization. **Global Tourism Forecasts to the Year 2000 and Beyond : The World.** Volume1. Madrid : n.p. 1995.
- World Tourism Organization. **Global Tourism Forecasts to the Year 2000 and Beyond : The World.** Volume1. Madrid : n.p. 1995.
- Worskett, Roy. **The Character of Towns and Approach to Conservation.** London : William Clowes and son, Limited, 1969.
- Yamamura, Takayoshi. **Succession and Tourism-Use of Intangible Cultural Heritage : the Roles of Local Government and Communities in the Old Town of Lijiang, China.** In *Proceedings of the 7 th International Symposium of World Heritage Cities.* Rhodes, 24-26 September 2003.
- Yamane, Toro. **Statistic : An Introductory Analysis 3rd ed.** Tokyo : Harpet International Edition. 1973.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. คุณทวน บุญมี พัฒนาการชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่ 30 มีนาคม 2553
2. คุณวันชัย คำรินทร์ นักพัฒนาชุมชนแขวงศรีวิชัย เทศบาลนครเชียงใหม่ 11 พฤษภาคม 2553
3. คุณไชยเสถียร ชำนิพร นักพัฒนาชุมชนแขวงนครพิงค์ เทศบาลนครเชียงใหม่ 17 พฤษภาคม 2553
4. คุณมณฑา กิติแก้ว นักพัฒนาชุมชนแขวงนครพิงค์ เทศบาลนครเชียงใหม่ 17 พฤษภาคม 2553
5. คุณไกรสิน อุ๋นใจจินต์ นักโบราณคดีชำนาญการพิเศษ สำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่ 26-28 เมษายน 2554 28 เมษายน 2554
6. คุณทิวาพร รัตนศักดิ์ ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงใหม่ 3 กุมภาพันธ์ 2554
7. คุณรุ่งนภา จิโรจน์พงศา ศึกษานิเทศชำนาญการ เทศบาลนครเชียงใหม่ 23 พฤษภาคม 2554 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2554
8. คุณพีรญา มงคลณัฐ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่
9. รศ.สมโชติ อ๋องสกุล คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 7 มกราคม 2554 และ 11 กุมภาพันธ์ 2554
10. รองศาสตราจารย์ ดร.วรฉัญจก์ บุญยสุรัตน์ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
11. ผศ.ดร.ทักษิณา คุณารักษ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
12. พระศรีสิทธิเมธี เจ้าอาวาสวัดสวนดอก มกราคม 2554
13. พระครูสุทธิจิตตวร เจ้าอาวาสวัดหมื่นสารวัลลาย มกราคม 2554
14. พระครูพิทักษ์สุทธิคุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุพรรณ มกราคม 2554
15. พระสมุห์สุรศักดิ์ สันติกโร เจ้าอาวาสวัดเกตการาม 4 พฤษภาคม 2554
16. พระครูเนตร สิริจันโท เจ้าอาวาสวัดพวงแด้ม มกราคม 2554
17. พระอธิการชาติ กลุยาโณ วุฒิ เจ้าอาวาสวัดบ้านปิง 23 เมษายน 2554
18. คุณจรินทร์ (แจ๊ค) เบน ชาวบ้านชุมชนวัดเกต 15 ธันวาคม 2553
19. คุณสมหวัง ฤทธิเดช ชาวบ้านชุมชนวัดเกต 1 ธันวาคม 2553

20. คุณวรวิมล ชัยรัต กลุ่มรักษำบ้าน-รักษำเมืองเชียงใหม่ และคณะทำงานชาวบ้านย่านวัดเกต เชียงใหม่ สัมภาษณ์วันที่ 13 ธันวาคม 2553

21. คุณสุนีย์ สุริยะคำ ประธานชุมชนฟ้าฮำม 11 พฤษภาคม 2553

22. คุณจันท์เม็ด สุวรรณราช ประธานชุมชนลำช้าง 14 พฤษภาคม 2553

23. คุณบุญยวง โยธามาต ประธานชุมชนวัดเซตวัน 24 มิถุนายน 2553 23 เมษายน 2554

24. คุณสุภาพ เจริญภักดี ประธานชุมชนบ้านหมื่นสารวัลลาย

25. คุณสุภางค์ ชันทปราบ ประธานชุมชนบ้านปิง 24 มิถุนายน 2553 23 เมษายน 2554

26. คุณดาวเรือง ถาวร ประธานชุมชนวัดหมื่นเงินทอง 22 เมษายน 2554

27. คุณประมวล ธัญชัย ประธานชุมชนวัดศรีสุพรรณ 20 เมษายน 2554

รายชื่อประธานชุมชนที่ตอบแบบสอบถาม

1. คุณสุนีย์ สุริยะคำ ประธานชุมชนฟ้าฮำม

2. คุณจันท์เม็ด สุวรรณราช ประธานชุมชนลำช้าง

3. คุณบุญยวง โยธามาต ประธานชุมชนวัดเซตวัน

4. คุณสุภาพ เจริญภักดี ประธานชุมชนบ้านหมื่นสารวัลลาย

5. คุณสุภางค์ ชันทปราบ ประธานชุมชนบ้านปิง บ้านปิง สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2554

6. คุณดาวเรือง ถาวร ประธานชุมชนวัดหมื่นเงินทอง

7. คุณประมวล ธัญชัย ประธานชุมชนวัดศรีสุพรรณ

8. นางรัชฎาพร บริจินดา ประธานชุมชนเชียงมั่น

9. นางสาวพาที ชัยนิลพันธุ์ ประธานชุมชนบ้านวัดเกต

10. นางทองประเสริฐ ศิริวรรณ ประธานชุมชนวัดพันอัน

11. นางพริ้มเพรา มิ่งบุรี ประธานชุมชนช่างฮำง

12. นางสาววย ดุลลาพันธ์ ประธานชุมชนช่างคลาน

13. นางสาวฝน สิทธิปราณี ประธานชุมชนวัดผ้าขาว

14. นายวีระพล กุมาลา ประธานชุมชนชัยมงคลบ้านเม็ง

15. นายทศพร อนุกุล ประธานชุมชนหมื่นตุม

16. นายทองเดช ปินตาแก้ว ประธานชุมชนวัดชมพูฮำงมำอย

17. นายสุรพล วิริยะพันธ์ ประธานชุมชนสวนดอก
18. นายวิสิทธิ์ กิติบุตร ประธานชุมชนช่างแต้ม
19. นายปรีชา แก้วชัยหาญ ประธานชุมชนบวกหาด
20. นางรัตนา ชูเกษ ประธานชุมชนควรค้ำม้าสามัคคีพัฒนา
21. นายนิวัฒน์ ศรีแก้วขัน ประธานชุมชนพวกแต้ม
22. นายบุญยืน อุษณลักษณะมี ประธานชุมชนวัดพระเจ้าเม็งรายสามัคคี
23. นายบุญศรี สุทธิมา ประธานชุมชนวัดนันทาราม
24. นายอุ้นใจ สุวรรณ ประธานชุมชนลอยเคราะห์
25. นางสาววิบูลย์ศรี สุริยะวรรณ ประธานชุมชนวัดดาวดึงษ์
26. นายสุพจน์ เรืองเดช ประธานชุมชนวัดธาตุคำ
27. นางสาวสุพิน นันทวิชัย ประธานชุมชนศรีสร้อยทรายมูล

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. คุณไกรสิน อุ้นใจจินต์ นักโบราณคดีชำนาญการพิเศษ สำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่
2. คุณพรระพีพล ชันแก้ว นายช่างศิลปกรรมชำนาญงาน สำนักศิลปากรที่ 8 เชียงใหม่
3. คุณพีรญา มงคลนัฐ ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่
4. คุณวิษณุ อยู่ดี สถาปนิกชำนาญการพิเศษ หัวหน้ากลุ่มงานตรวจสอบงานสถาปัตยกรรมและงานกำหนดมาตรฐาน สำนักสถาปัตยกรรม กรมโยธาธิการและผังเมือง
5. คุณนภดล สวาสดีญาติ สถาปนิกชำนาญการพิเศษ สำนักสถาปัตยกรรม กรมโยธาธิการและผังเมือง
6. คุณอนันต์ สิริพฤกษา สถาปนิกชำนาญการ สำนักสถาปัตยกรรม กรมโยธาธิการและผังเมือง
7. ผศ.ดร.วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
8. รศ.สมโชติ อ๋องสกุล คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
9. คุณจุลพร นันทพานิช อาจารย์พิเศษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
10. ผศ.ดร.ปรานอม ตันสุขานันท์ อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

11. ดร.แทนวรุธา ไทยสันทัด อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการ
ออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

12. คุณวิทยา ดวงธิมา อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

แนวคำถามหลักในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

- 1) การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการจัดการในประเด็นใด (การดำเนินการโดยรัฐ/การดำเนินการโดยชุมชน)
- 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในประเด็นต่อไปนี้
  - 2.1) ผู้มีบทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนมีกลุ่มใดบ้าง แต่ละกลุ่มมีบทบาทอย่างไร
  - 2.2) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนใดบ้าง
  - 2.3) ระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของชุมชน มีระดับใด
  - 2.4) กลไกที่ในการมีส่วนร่วมของประชาชน มีวิธีการอย่างไร

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามประธานชุมชน

ชุมชน.....

แบบสอบถามชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิง

ประวัติศาสตร์ :

กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม :

เพื่อศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ และรูปแบบของกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในชุมชนย่อยต่าง ๆ ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ หมายถึง โบราณสถานประเภทกำแพงเมือง คูเมือง ประตูเมือง แจ่ง เสาหลักเมือง วัดร้าง อาคารทางศาสนาเก่าแก่ อาคารสาธารณะเก่าแก่ อาคารพาณิชย์เก่าแก่ อาคารที่อยู่อาศัยเก่าแก่ ต้นไม้ใหญ่ ไม้พื้นถิ่น ภูมิทัศน์ที่อยู่อาศัยแบบดั้งเดิม ภูมิทัศน์ศาสนาแบบดั้งเดิม และภูมิทัศน์ชุมชนแบบดั้งเดิม

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หน้าตัวเลือกที่ต้องการ หรือ เติมข้อความในช่องว่าง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

- 1.1 เพศ 1) ชาย 2) หญิง
- 1.2 อายุ 1) น้อยกว่า 20 ปี 2) 21 – 30 ปี 3) 31 – 40 ปี
 4) 41 – 50 ปี 5) 51 – 60 ปี 6) มากกว่า 60 ปี
- 1.3 ศาสนา 1) พุทธ 2) คริสต์
 3) อิสลาม 4) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....
- 1.4 สถานภาพ 1) โสด 2) สมรส
 3) ม่าย 4) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....
- 1.5 การศึกษา 1) ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา 2) ระดับประถมศึกษา 3) ระดับมัธยมศึกษา
 4) ระดับอนุปริญญา 5) ระดับปริญญาตรี 6) ระดับปริญญาโท
 7) ระดับปริญญาเอก 8) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

1.6 รายได้ต่อเดือนประมาณ

- 1) ต่ำกว่า 6,000 บาท   2) 6,000 – 10,000 บาท   3) 10,001 – 20,000 บาท
 4) 20,001 – 30,000 บาท   5) 30,001 – 40,000 บาท   6) มากกว่า 40,000 บาท

1.7 อาชีพ

- 1) ข้าราชการ   2) พนักงานบริษัท   3) แม่บ้าน
 4) รับจ้าง   5) ผู้เกษียณอายุ
 6) ค้าขาย (โปรดระบุประเภทของการ) .....
 7) กิจการส่วนตัว (โปรดระบุประเภท) .....
 8) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

1.8 ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนนี้

- 1) น้อยกว่า 5 ปี   2) 5 – 10 ปี   3) 11 – 20 ปี
 4) 21 – 30 ปี   5) 31 – 40 ปี   6) 41 – 50 ปี
 7) 51 – 60 ปี   8) มากกว่า 60 ปี (โปรดระบุ) .....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในชุมชนและมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่

2.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในชุมชนของท่าน มีอะไรบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) อาคารร้านค้าเก่า (โปรดระบุ) .....
 2) อาคารพักอาศัย/บ้านเก่าในชุมชน (โปรดระบุ) .....
 3) อาคารทางศาสนาเก่าแก่ (โปรดระบุ) .....
 4) อาคารสาธารณะ/ ราชการเก่าแก่ (โปรดระบุ) .....
 5) วัด / เจดีย์ร้าง (โปรดระบุ) .....
 6) โบราณสถาน เช่น กำแพง ประตู ฯลฯ (โปรดระบุ) .....
 7) สถานที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประกอบพิธีกรรม (โปรดระบุ) .....
 8) ต้นไม้ใหญ่ กลุ่มพันธุ์ไม้ท้องถิ่น (โปรดระบุ) .....
 9) ลักษณะภูมิทัศน์บริเวณที่พักอาศัย (โปรดระบุ) .....
 10) ลักษณะภูมิทัศน์บริเวณศาสนสถาน (โปรดระบุ) .....
 11) ลักษณะภูมิทัศน์บริเวณถนนในชุมชน (โปรดระบุ) .....
 12) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

2.2 ส่วนใหญ่คนในชุมชนของท่านใช้พื้นที่บริเวณใด ในการพบปะพูดคุยของคนในชุมชน (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) สวนสาธารณะ   พื้นที่นันทนาการ   2) วัด   ศาสนสถาน
 3) โรงเรียน   4) สถานที่ราชการที่ตั้งในชุมชน
 5) บริเวณบ้านที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน   6) ร้านค้าขายของในชุมชน   ร้านกาแฟ
 7) พื้นที่ว่างของชุมชน / พื้นที่สาธารณะของชุมชน / ศาลาประชาคม
 8) พื้นที่อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....   9) ไม่มี

2.3 ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนของท่านส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์ในลักษณะใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) ความเป็นเครือญาติ	☐ 2) การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน
☐ 3) การเคารพนับถือผู้อาวุโส	☐ 4) การเชื่อผู้นำชุมชน
☐ 5) การเคารพนับถือ การเชื่อผู้นำทางศาสนา	☐ 6) ไม่มีความสัมพันธ์กัน
☐ 7) อื่น ๆ (โปรดระบุ)	

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

3.1 ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ สิ่งก่อสร้าง อาคารเก่า และองค์ประกอบทางพื้นที่ในชุมชน ประกอบด้วยกลุ่มใดบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) เจ้าของอาคาร	☐ 2) ผู้ใช้อาคาร
☐ 3) ประธานชุมชน	☐ 4) คณะกรรมการชุมชน
☐ 5) ผู้นำทางศาสนา (โปรดระบุศาสนา)	
☐ 6) ผู้อาวุโสของชุมชน (โปรดระบุชื่อ)	
☐ 7) ผู้อยู่อาศัยภายในชุมชน	☐ 8) ศรัทธาวัด (โปรดระบุชื่อวัด) .....
☐ 9) ครูในสถาบันการศึกษาในชุมชน (โปรดระบุชื่อสถาบันการศึกษา)	
☐ 10) กองทุน/มูลนิธิ/กลุ่ม/ชมรม/โครงการ ในชุมชน(โปรดระบุชื่อ).....	
☐ 11) กองทุน/มูลนิธิ/กลุ่ม/ชมรม/โครงการนอกชุมชน (โปรดระบุชื่อกลุ่ม)	
☐ 12) ภาคธุรกิจเอกชน (โปรดระบุประเภทธุรกิจ)	
☐ 13) นักวิชาการในสถาบันการศึกษา (โปรดระบุชื่อสถาบันการศึกษา)	
☐ 14) สื่อมวลชน (โปรดระบุชื่อสื่อ)	
☐ 15) เทศบาลนครเชียงใหม่	☐ 16) จังหวัดเชียงใหม่ / องค์การบริหารจังหวัด
☐ 17) หน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง เช่น ททท	
☐ 18) อื่น ๆ (โปรดระบุ)	

3.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน

3.2.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
1) ด้านกายภาพ			
1.1) หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำ			
1.1.1) การดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
1.1.2) การดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย บริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
1.1.3) การจัดสร้างการเข้าถึงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ถนน ทางเดินเท้า ระบบขนส่งมวลชน เป็นต้น			

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
1.1.4) การจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ			
1.1.5) การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศาลา ฯลฯ			
1.1.6) การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ป้ายสัญลักษณ์ ฯลฯ			
1.1.7) การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน			
1.2) ชุมชนเป็นผู้นำ			
1.2.1) การดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
1.2.2) การดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย บริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
1.2.3) การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศาลา ฯลฯ			
1.2.4) การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน			
1.2.5) การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน			
2) ด้านการเงิน			
2.1) การวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการนำงบประมาณส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
2.2) การวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเงินกองทุน หรือเงินบริจาคจากหน่วยงานระดับนานาชาติ มาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้			
2.3) การวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเงินบริจาคจากหน่วยงานที่ไม่ได้เป็นของรัฐส่วนกลาง เช่น สสส ฯลฯ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) มาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
2.4) การวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเงินบริจาคจากภาคเอกชน			
2.5) การวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเงินบริจาคจากนักท่องเที่ยว คนนอกชุมชน มาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
2.6) การวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการนำเงินกองทุน ที่มีการจัดตั้งจากคนในชุมชน หรือเงินบริจาคจากคนในชุมชน มาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
2.7) การบริจาคเงิน หรือเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุน หรือสหกรณ์ ที่จัดตั้งจากคนในชุมชน เพื่อใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้			
2.8) การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน เช่น การบริจาควัสดุ การใช้งาน การประสานงาน ฯลฯ ที่นำมาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้			

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
3) ด้านการลงทุน			
3.1) หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้นำ			
3.1.1) การจัดทำโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
3.1.2) การจัดทำโครงการนำมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้กลับมาใช้ใหม่			
3.1.3) การดำเนินการจัดงานและเทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
3.1.4) การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อเกี่ยวกับการดูแล ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม			
3.1.5) การสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยภาครัฐ			
3.2) ชุมชนเป็นผู้นำ			
3.2.1) การจัดทำโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
3.2.2) จัดทำโครงการนำมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้กลับมาใช้ใหม่			
3.2.3) การดำเนินการจัดงานและเทศกาลต่างๆ ที่เป็นการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
3.2.4) การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อ เกี่ยวกับการดูแลรักษา ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน			
3.2.5) การจัดตั้งกลุ่มของชุมชน และดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเกี่ยวกับการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน			
3.2.6) การสร้างและจัดการพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ ศูนย์ศึกษาในชุมชน ที่เป็นการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน			
3.2.7) การลงทุนในการติดต่อสื่อสารของชุมชน อย่างไม่เป็นทางการ เช่น การติดตั้งเครื่องกระจายเสียง ฯลฯ ที่นำมาใช้ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม			
3.2.8) การสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยชุมชน			
4) การศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ			
4.1) การดำเนินการและเรียนรู้เกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ การปลูกจิตสำนึกและการสร้างความตระหนักในมรดกทางวัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษาโรงเรียน			
4.2) การดำเนินการฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรม เช่น ช่างไม้ ช่างปูน การซ่อมแซมอาคาร ฯลฯ ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน			
4.3) การดำเนินการฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การนำเที่ยว ทักษะการสื่อสาร ฯลฯ ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน			
4.4) กิจกรรมการให้การศึกษาเกี่ยวกับการดูแลรักษามรดก ถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ข้อมูล แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปลูกจิตสำนึก และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ให้แก่คนในชุมชน อย่างไม่เป็นทางการ			

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
4.5) กิจกรรมการฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรม เช่น ช่างไม้ ช่างปูน การซ่อมแซมอาคาร ฯลฯ นอกหลักสูตรการศึกษา			
4.6) การดำเนินการฝึกอบรมทักษะและเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การนำเที่ยว ทักษะการสื่อสาร ฯลฯ นอกหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน			
4.7) กิจกรรมการศึกษา ค้นคว้า วิจัยและสร้างความรู้ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ของชุมชนนอกระบบหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน			
4.8) โครงการทัศนศึกษา ดูงานชุมชนที่ได้รับการอนุรักษ์			
5) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน			
5.1) การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย แผน และกฎหมาย ในการดูแลรักษา พื้นฟู และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้			
5.2) การพูดคุยตกลงร่วมกัน ในการแก้ไขความขัดแย้งด้านการดูแลรักษา พื้นฟู และการใช้มรดกทางวัฒนธรรม โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย			
5.3) การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน ในการดูแลรักษา พื้นฟู และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น อาคารเก่า โบราณสถาน ฯลฯ			
5.4) การพูดคุยสร้างความตกลงร่วมกัน ในการแก้ไขความขัดแย้งด้านการดูแลรักษา พื้นฟู และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยมีบุคคลที่เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในชุมชนเป็นคนกลาง			
5.5) การจัดตั้งและดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการของชุมชน ในการรักษา พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และการท่องเที่ยวของชุมชน			
6) การรับผลประโยชน์			
6.1) ชุมชนได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน			
6.2) ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดภูมิทัศน์ชุมชน			
6.3) ชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน			
6.4) ชุมชนได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว			
6.5) ชุมชนได้รับประโยชน์จากการใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรม			
6.6) ชุมชนได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร ความรู้และทักษะ เกี่ยวกับการจัดการ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม			

3.2.2 ท่านเคยได้รับข้อมูลข่าวสาร หรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน เช่น กำแพงเมือง ประตูเมือง แจ่ง เสาหลักเมือง วัดร้าง อาคารทางศาสนา เก้าแก้ว อาคารพาณิชย์เก้าแก้ว อาคารที่อยู่อาศัยเก้าแก้ว ต้นไม้ใหญ่ องค์ประกอบทางพื้นที่ ฯลฯ ด้วยวิธีการใดต่อไปนี้

วิธีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
1) ระดับการให้ข้อมูลเป็นการให้ประชาชนรับรู้			
- เอกสารทางราชการ			
- จดหมายข่าว / ประกาศข่าว / หนังสือแจ้งข่าว / แผ่นพับ			
- หอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย			
- ป้ายประกาศ บอร์ดในชุมชน			
- การบอกด้วยวาจาตามบ้าน			
- การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน			
- การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน			
- การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน			
- การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมของทางราชการ			
- การสื่อสารผ่านวิทยุกระจายเสียง / โทรทัศน์			
- สื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์รายวัน / วารสาร / นิตยสาร			
- อินเทอร์เน็ต			
- การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร			
- การแถลงข่าว / การจัดสัมมนาวิชาการให้แก่สื่อมวลชน			
- ทัศนศึกษา/ การเยี่ยมชมโครงการหรือชุมชนอื่น			
- เวทีนำเสนอข้อมูล			
- อื่นๆ (โปรดระบุ)			
2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน			
- การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน			
- การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน / การสนทนากลุ่มย่อย			
- การประชุมคนในชุมชน			
- สายด่วน สายตรง			
- การสำรวจความคิดเห็น			
- การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์			
- การปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ (ประชาพิจารณ์)			
- คณะทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล			
- อื่นๆ (โปรดระบุ)			

3.2.3 ท่านเคยเข้าร่วมปรึกษาหารือ วางแผน และตัดสินใจ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน เช่น กำแพงเมือง ประตูเมือง แจ่ง เสาหลักเมือง วัดร้าง อาคารทางศาสนา เก้าแก้ว อาคารพาณิชย์เก้าแก้ว อาคารที่อยู่อาศัยเก้าแก้ว ต้นไม้ใหญ่ องค์ประกอบทางพื้นที่ ฯลฯ ในรูปแบบใด

รูปแบบการมีส่วนร่วม	มี	ไม่มี	หมายเหตุ
1) ระดับการปรึกษาหารือ			
- การสัมภาษณ์รายบุคคล			
- การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ			
- การประชุมคนในชุมชน / เวทีสาธารณะ			
- การตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา			
- การอภิปรายกลุ่ม / การสนทนากลุ่มย่อย			
- การจัดสัมมนา / ประชุมเชิงปฏิบัติการ			
- อื่นๆ (โปรดระบุ)			
2) ระดับการวางแผนร่วมกันจนถึงร่วมกันตัดสินใจ			
- การประชุมคนในชุมชน			
- การตั้งคณะกรรมการดำเนินการ			
- การอภิปรายกลุ่ม / การสนทนากลุ่มย่อย			
- การจัดสัมมนา / ประชุมเชิงปฏิบัติการ			
- อื่นๆ (โปรดระบุ)			
3) ระดับการร่วมปฏิบัติ			
- การจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน			
- การดำเนินกิจกรรม ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน			
- อื่นๆ (โปรดระบุ)			
4) ร่วมติดตามตรวจสอบ			
- การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล			
- การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจเพื่อให้ประชาชนประเมิน			
- อื่นๆ (โปรดระบุ)			
5) ระดับการควบคุมโดยประชาชน			
- การเจรจาความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย			
- การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน			
- อื่นๆ (โปรดระบุ)			

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการเสียสละเวลาของท่านเพื่อตอบแบบสอบถามนี้

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ :

กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้” หมายถึง โบราณสถาน อาคารทางศาสนาเก่าแก่ อาคาร
สาธารณะเก่าแก่ อาคารพาณิชย์เก่าแก่ อาคารที่อยู่อาศัยเก่าแก่ ต้นไม้ใหญ่ ไม้พุ่มถิ่น ภูมิทัศน์ที่อยู่
อาศัยแบบดั้งเดิม ภูมิทัศน์ศาสนาแบบดั้งเดิม และภูมิทัศน์ชุมชนแบบดั้งเดิม

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หน้าตัวเลือกที่ต้องการ หรือ ในช่องว่างที่คิดว่าเหมาะสมที่สุด หรือ เดิม

ข้อความในช่องว่าง

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 เพศ 1) ชาย 2) หญิง
- 1.2 อายุ 1) น้อยกว่า 20 ปี 2) 21 – 30 ปี 3) 31 – 40 ปี
 4) 41 – 50 ปี 5) 51 – 60 ปี 6) มากกว่า 60 ปี
- 1.3 ศาสนา 1) พุทธ 2) คริสต์ 3) อิสลาม 4) อื่น ๆ (ระบุ) .....
- 1.4 เชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ของบรรพบุรุษ
 1) คนเมือง 2) ไทใหญ่ 3) ไทลื้อ 4) ไทเขิน 5) มอญ (เม็ง)
 6) ลัวะ 7) จีน 8) พม่า 9) อินเดีย
 10) อเมริกัน 12) อังกฤษ 13) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....
- 1.5 สถานภาพ 1) โสด 2) สมรส 3) ม่าย 4) อื่น ๆ (ระบุ) .....
- 1.6 การศึกษา
 1) ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา 2) ระดับประถมศึกษา 3) ระดับมัธยมศึกษาหรือ ปวช.
 4) ระดับอนุปริญญา หรือ ปวส. 5) ระดับปริญญาตรี 6) ระดับปริญญาโท
 7) ระดับปริญญาเอก 8) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....
- 1.8 รายได้ต่อเดือนประมาณ
 1) ต่ำกว่า 6,000 บาท 2) 6,000 – 10,000 บาท 3) 10,001 – 20,000 บาท
 4) 20,001 – 30,000 บาท 5) 30,001 – 40,000 บาท 6) มากกว่า 40,000 บาท
- 1.7 อาชีพ 1) นักเรียน / นักศึกษา 2) แม่บ้าน 3) พนักงานบริษัทเอกชน
 4) ข้าราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ 5) ผู้เกษียณอายุ/ ข้าราชการบำนาญ
 6) รับจ้าง(ระบุ) ..... 7) อาชีพอิสระ (ระบุ) .....
 8) ธุรกิจส่วนตัว (ระบุ) ..... 9) อื่น ๆ (ระบุ) .....

1.8 ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชนนี้

- 1) น้อยกว่า 5 ปี   2) 5 – 10 ปี   3) 11 – 20 ปี   4) 31 – 40 ปี
 5) 41 – 50 ปี   6) มากกว่า 50 ปี (โปรดระบุจำนวนปี) .....

1.9 กรรมสิทธิ์ในการถือครองอาคาร

- 1) เป็นเจ้าของบ้านและที่ดิน   2) เช่าช่วง (เช่า)
 3) เช่าที่ดิน   4) เช่าทั้งอาคารและที่ดิน
 5) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

1.10 ท่านเกี่ยวข้องกับหรือประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวประเภทใดบ้าง (ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) โรงแรม   2) เกสต์เฮ้าส์   3) สถานบันเทิง
 4) ร้านอาหารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว   5) ร้านขายของที่ระลึก สินค้าพื้นเมือง
 6) ธุรกิจให้บริการด้านการท่องเที่ยว บริษัททัวร์ บริษัทนำเที่ยว
 7) ไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว   8) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

1.11 ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับคนในชุมชน ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ในลักษณะใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) ความเป็นเครือญาติ   2) การรู้จักกันหมดทั้งชุมชน   3) การเคารพนับถือผู้อาวุโส
 4) การเชื่อผู้นำชุมชน   5) การเคารพนับถือ การเชื่อผู้นำทางศาสนา
 6) ไม่มีความสัมพันธ์กัน   7) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

1.12 ความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1) ความถี่ในการพูดคุย (พบปะ / โทรศัพท์) กับเพื่อนบ้านในย่านชุมชน					
2) ความถี่ในการเดินไปมาหาสู่ตามบ้าน / ร้านของเพื่อนบ้านในย่านชุมชน					
3) ความถี่ในการเข้าร่วมมีบทบาทในกิจกรรมของย่านชุมชน					
4) ความถี่ในการติดต่อกับองค์กรทางศาสนา เช่น วัด กรรมการวัด					
5) ความถี่ในการติดต่อกับสถานศึกษาในชุมชน เช่น โรงเรียน					
6) ความถี่ในการติดต่อกับกลุ่มอาชีพ เช่น ค้าขาย ช่างเงิน					
7) ความถี่ในการติดต่อกับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน เช่น จีน ไทยจีน					
8) ความถี่ในการติดต่อกับกลุ่มธุรกิจด้านการท่องเที่ยว					
9) ความถี่ในการติดต่อกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน					
10) ความถี่ในการติดต่อกับองค์กร / กลุ่มต่างๆ นอกชุมชน					
11) ความถี่ในการติดต่อกับสถาบันการศึกษานอกชุมชน					

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
12) ความถี่ในการติดต่อกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)					
13) ความถี่ในการติดต่อกับสื่อมวลชน					
14) ความถี่ในการติดต่อกับองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เช่น สสส					
15) ความถี่ในการติดต่อกับเทศบาลนครเชียงใหม่					
16) ความถี่ในการติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่					
17) ความสัมพันธ์กับกลุ่มฯ (ระบุ).....					

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

คำชี้แจงส่วนที่ 2

การมีส่วนร่วม หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมที่ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น อาคารเก่า วิหารเก่า หอไตรเก่า เจดีย์เก่า ฯลฯ ในชุมชนของท่าน โดยมีเกณฑ์ดังนี้

5 หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด	2 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย
4 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก	1 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยที่สุด
3 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง	0 หมายถึง ไม่เคยมีส่วนร่วมเลย

2.1 ท่านมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนของท่าน ในกระบวนการต่อไปนี้ ในระดับใดบ้าง โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านคิดว่าเหมาะสมที่สุด ให้ครบทุกข้อ

ลักษณะการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
1) ท่านมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ค้นหาปัญหาในระดับใดบ้าง						
1.1) การให้ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม						
1.2) การวิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น						
1.3) อำนวยความสะดวกในการค้นหาปัญหา						
2) ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนในระดับใดบ้าง						
2.1) แสดงความคิดเห็นในการวางแผน						
2.2) เขียนและจัดทำแผน						
2.3) ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง						
2.4) อำนวยความสะดวกในการวางแผน						
3) ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อกำหนดแผนงานร่วมกันในระดับใดบ้าง						
3.1) ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น						

ลักษณะการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
3.2) กำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม						
3.3) กำหนดบุคคลในการปฏิบัติงาน						
3.4) วางกฎระเบียบของกิจกรรม						
4) ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกันในระดับใดบ้าง						
4.1) ปฏิบัติงานตามแผน						
4.2) ชักชวนผู้อื่นให้เข้าร่วมปฏิบัติงาน						
4.3) ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง						
5) ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลในระดับใดบ้าง						
5.1) การประเมินผลกิจกรรม						
5.2) การติดตามและหาแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินงาน						
5.3) อำนวยความสะดวกและให้การสนับสนุนต่างๆ						
5.4) ควบคุมการดำเนินการ						
6) ท่านมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในระดับใดบ้าง						
6.1) การได้รับประโยชน์จากการรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน						
6.2) การได้รับประโยชน์จากการจัดภูมิทัศน์ชุมชน						
6.3) การได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์อาคารเก่า วัดเก่า ในชุมชน						
6.4) การได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว						
6.5) การได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม						
6.6) การได้รับประโยชน์จากการใช้มรดกทางวัฒนธรรม						

2.2 ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนของท่าน ในประเด็นต่อไปนี้ ในระดับใดบ้าง โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ท่านคิดว่าเหมาะสมที่สุด ให้ครบทุกข้อ

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
1) ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ที่เป็นโครงการของรัฐ ในระดับใดบ้าง						
1.1) ด้านกายภาพ						
1.1.1) การดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน						

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
1.1.2) การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้						
1.1.3) การจัดสร้างการเข้าถึงแหล่งมรดกวัฒนธรรม เช่น ถนน ทางเดินเท้า ฯลฯ						
1.1.4) การจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานในแหล่งมรดกวัฒนธรรม เช่น ไฟฟ้า ประปา						
1.1.5) การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ศาลา ม้านั่ง ถึงขยะ ฯลฯ						
1.1.6) การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ป้ายสัญลักษณ์ ฯลฯ						
1.1.7) การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมของชุมชน						
1.2) ด้านการเงิน						
1.2.1) การสนับสนุนจากส่วนกลางด้านงบประมาณ						
1.2.2) การสนับสนุนจากเทศบาลนครเชียงใหม่ด้านงบประมาณ						
1.3) ด้านการลงทุน						
1.3.1) การจัดงานและเทศกาลเกี่ยวกับการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม						
1.3.2) การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อเกี่ยวกับการดูแล ฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรม						
1.3.3) การสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยภาครัฐ						
1.4) ด้านการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ						
1.4.1) การถ่ายทอดความรู้ การปลูกจิตสำนึกและการสร้างความตระหนักในมรดกทางวัฒนธรรม ในหลักสูตรการศึกษาโรงเรียน						
1.4.2) การฝึกอบรมทักษะเกี่ยวกับงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรม เช่น ช่างไม้ การซ่อมแซมอาคารเก่า ฯลฯ ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน						
1.4.3) การฝึกอบรมทักษะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การนำเที่ยว ทักษะการสื่อสาร ฯลฯ ในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน						
1.5) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน						

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
1.5.1) การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบาย แผน และกฎหมาย ในการดูแลรักษา ป่าไม้ และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้						
1.5.2) การพูดคุยตกลงร่วมกัน ในการแก้ไขความขัดแย้งด้านการดูแลรักษา ป่าไม้ และการใช้มรดกทางวัฒนธรรม โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย						
2) ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นโครงการของชุมชน ในระดับใดบ้าง						
2.1) ด้านกายภาพ						
2.1.1) การดูแลรักษาตัวมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน						
2.1.2) การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้						
2.1.3) การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ศาลา ม้านั่ง ถังขยะ ฯลฯ						
2.1.4) การจัดสร้างการสื่อความหมายในแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ป้ายสัญลักษณ์ ฯลฯ						
2.1.5) การจัดสร้างเส้นทางท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน						
2.2) ด้านการเงิน						
2.2.1) การสนับสนุนด้านการเงิน ที่ได้รับบริจาคจากภาคเอกชน						
2.2.2) การสนับสนุนด้านการเงิน ที่ได้รับบริจาคจากนักท่องเที่ยวคนนอกชุมชน						
2.2.3) การสนับสนุนด้านการเงิน ที่ได้รับบริจาคจากคนในชุมชน						
2.2.4) การช่วยเหลือที่ไม่ใช่เงิน เช่น การบริจาควัสดุ การใช้แรงงาน ฯลฯ						
2.3) ด้านการลงทุน						
2.3.1) การจัดงานและเทศกาลที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาและป่าไม้ มรดกวัฒนธรรม						
2.3.2) การประชาสัมพันธ์ การผลิตสื่อ เกี่ยวกับการดูแลรักษา ป่าไม้ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชน						

ประเด็นการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)	ไม่ เคย (0)
2.3.3) การตั้งกลุ่มและจัดกิจกรรมของกลุ่มเกี่ยวกับการใช้มรดกทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน						
2.3.4) การสร้างพิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ ศูนย์ศึกษาในชุมชนเกี่ยวกับการดูแลรักษาและฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน						
2.3.5) การสำรวจและจัดทำทะเบียนแหล่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยชุมชน						
2.4) การศึกษาและการฝึกอบรมทักษะ						
2.4.1) การถ่ายทอดความรู้ ปहुจิดสำนึก และสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ให้แก่คนในชุมชน อย่างไม่เป็นทางการ						
2.4.2) การฝึกอบรมทักษะเกี่ยวกับงานช่างฝีมือด้านสถาปัตยกรรม เช่น ช่างไม้ ช่างปูน การซ่อมแซมอาคาร ฯลฯ นอกหลักสูตรการศึกษา						
2.4.3) การฝึกอบรมทักษะด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การนำเที่ยว ทักษะการสื่อสาร ฯลฯ นอกหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน						
2.4.4) การศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน นอกหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียน						
2.5) การสร้างข้อตกลงร่วมกัน						
2.5.1) การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน ในการดูแลรักษา ฟื้นฟู และการใช้มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น อาคารเก่า โบราณสถาน ฯลฯ						
2.5.2) การพูดคุยสร้างความตกลงร่วมกัน ในการแก้ไขความขัดแย้งด้านการดูแลรักษา ฟื้นฟู และการใช้มรดกวัฒนธรรม โดยมีบุคคลที่เป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือในชุมชนเป็นคนกลาง						
2.5.3) การจัดตั้งกลุ่มของชุมชน ในการรักษา ฟื้นฟู และการท่องเที่ยว มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน						

2.3 ท่านเคยได้รับข้อมูลข่าวสาร หรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน ด้วยวิธีการต่อไปนี้ ในระดับใด

วิธีการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
1) ระดับการให้ข้อมูลเป็นการให้ประชาชนรับรู้						
- เอกสารทางราชการ						
- จดหมายข่าว / ประกาศข่าว / หนังสือแจ้งข่าว / แผ่นพับ						
- หอกระจายข่าวชุมชน / เสียงตามสาย						
- ป้ายประกาศ บอร์ดในชุมชน						
- การบอกด้วยวาจาตามบ้าน						
- การบอกคนในชุมชนในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน						
- การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน						
- การชี้แจงให้ประชาชนในการประชุมคนในชุมชน						
- อื่นๆ (โปรดระบุ)						
2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นของประชาชน						
- การพบปะในโอกาสร่วมกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน						
- การพบปะสนทนากันระหว่างคนในชุมชน / การสนทนากลุ่มย่อย						
- การประชุมคนในชุมชน						
- สายด่วน สายตรง						
- การปรึกษาหารืออย่างเป็นทางการ (ประชาพิจารณ์)						
- อื่นๆ (โปรดระบุ)						

2.4 ท่านเคยเข้าร่วมปรึกษาหารือ วางแผน และตัดสินใจ ในการดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ของชุมชน ในรูปแบบต่อไปนี้ ในระดับใด

รูปแบบการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
1) ระดับการปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน						
- การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการ						
- การประชุมคนในชุมชน						
- การตั้งคณะกรรมการ						
- การสนทนากลุ่มย่อย						
- การจัดสัมมนา / ประชุมเชิงปฏิบัติการ						
- อื่นๆ (โปรดระบุ)						

รูปแบบการมีส่วนร่วม	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่เคย (0)
2) ระดับการร่วมปฏิบัติ						
- การจัดตั้งคณะทำงานที่ทำหน้าที่ประสานงาน						
- การดำเนินกิจกรรม ที่อาศัยความร่วมมือร่วมใจของประชาชน						
- อื่นๆ (โปรดระบุ)						
3) ร่วมติดตามตรวจสอบ						
- การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผล						
- การสอบถามประชาชน โดยการสำรวจให้ประชาชนประเมิน						
- อื่นๆ (โปรดระบุ)						
4) ระดับการควบคุมโดยประชาชน						
- การเจรจาความขัดแย้งโดยใช้คนกลางเป็นผู้ไกล่เกลี่ย						
- การสร้างข้อตกลงหรือกฎระเบียบของชุมชน						
- อื่นๆ (โปรดระบุ)						

2.5 ท่านคิดว่าชุมชนของท่าน ควรจะเป็นอย่างไร

- 1) อนุรักษ์
- 2) อนุรักษ์มากกว่าท่องเที่ยว
- 3) อนุรักษ์และท่องเที่ยวในระดับที่เท่ากัน
- 4) ท่องเที่ยว
- 5) ท่องเที่ยวมากกว่าอนุรักษ์
- 6) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

2.6 เหตุผลที่ทำให้ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) ความศรัทธาในศาสนา
- 2) ความเชื่อ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- 3) ค่านิยมของคนในชุมชน
- 4) เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินวิถีชีวิต
- 5) ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ
- 6) การเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีกิจกรรมเดียวกัน
- 7) ความสัมพันธ์ในระบบเพื่อนบ้าน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน
- 8) เนื่องจากต้องการรักษามรดกที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ
- 9) การรวมตัว ความผูกพันและการสืบทอดทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์เดียวกัน

- 10) ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่เป็นทางการ (โปรดระบุผู้นำ) .....
- 11) ความเคารพนับถือ ความศรัทธาต่อผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (โปรดระบุผู้นำ) .....
- 12) การได้รับการฝึกอบรม ความรู้ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษามรดก
- 13) การมีจิตสำนึก และความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม
- 14) การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ ฯลฯ อย่างละเอียดเป็นสิ่งจูงใจให้เกิด

การมีส่วนร่วม

- 15) เนื่องจากการได้รับข้อมูลข่าวสารจากบุคคลอย่างละเอียดเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม
- 16) เนื่องจากการได้รับประโยชน์ตอบแทนทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างงาน อาชีพ รายได้ ในพื้นที่
- 17) เนื่องจากอำนาจบังคับ จากผู้นำที่เป็นทางการ เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ฯลฯ
- 18) เนื่องจากอำนาจบังคับ จากผู้นำที่ไม่เป็นทางการ หรือคนที่มีอำนาจเหนือกว่า
- 19) เนื่องจากการมีส่วนร่วมทำให้มีบทบาทในการตัดสินใจในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์

จากมรดก

- 20) เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
- 21) เพื่อฟื้นฟู และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
- 22) เนื่องมาจากเป็นแผนงานและนโยบายของเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และ

ส่วนกลาง

- 23) อื่น ๆ (โปรดระบุ) .....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการเสียสละเวลาของท่าน เพื่อตอบแบบสอบถามนี้

ภาคผนวก จ

แบบประเมินชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง
 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิง
 ประวัติศาสตร์ :
 กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามฉบับนี้ เป็นแบบสอบถามปลายปิด ชนิดมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ
 จุดมุ่งหมายของแบบสอบถามนี้ เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถาม พิจารณาข้อความในแบบสอบถาม และ
 ให้นำน้ำหนักความสำคัญของข้อความตามระดับความคิดเห็นของท่าน โดยการทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง
 ของข้อความที่ท่านเห็นด้วยเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของคุณค่าและความสำคัญของชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่
 ยังคงเหลืออยู่ และระดับการคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน ในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยมี
 หลักการพิจารณาดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง การมีคุณค่าความสำคัญ การคงอยู่ในด้านความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะดั้งเดิมเหลืออยู่ มากที่สุด
- 4 หมายถึง การมีคุณค่าความสำคัญ การคงอยู่ในด้านความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะดั้งเดิมเหลืออยู่ มาก
- 3 หมายถึง การมีคุณค่าความสำคัญ การคงอยู่ในด้านความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะดั้งเดิมเหลืออยู่ ปานกลาง
- 2 หมายถึง การมีคุณค่าความสำคัญ การคงอยู่ในด้านความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะดั้งเดิมเหลืออยู่ น้อย
- 1 หมายถึง การมีคุณค่าความสำคัญ การคงอยู่ในด้านความเก่าแก่ ลักษณะเฉพาะดั้งเดิมเหลืออยู่ น้อยที่สุด
- 0 หมายถึง ไม่มีข้อมูล หรือ ไม่มีความเป็นของเก่าเหลืออยู่เลย

ในการตอบแบบสอบถามชุดนี้จะไม่มีการหักคะแนนใด ๆ ต่อผู้ที่ตอบแบบสอบถาม หากแต่
 ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษา ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้รับจากท่าน
 ไว้เป็นความลับ โดยจะนำไปใช้เพื่อสรุปผลการศึกษาเป็นภาพรวมเท่านั้น ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงและสมบูรณ์ จะช่วยให้การวิจัยดำเนินไปด้วยความถูกต้อง

ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความกรุณาจากท่าน โปรดตอบแบบสอบถามให้ครบ และกรุณาพับ
 แบบสอบถาม แล้วนำส่งไปรษณีย์กลับมาตามที่อยู่ที่คุณวิจัยได้จำหน่ายซองและติดแสตมป์ไว้ให้
 เรียบร้อยแล้ว ขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่าน มา ณ โอกาสนี้

ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ..... นามสกุล..... ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน..... โทรศัพท์.....

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หน้าตัวเลือกที่ต้องการ หรือ ในช่องว่างที่คิดว่าเหมาะสมที่สุด หรือ เติมข้อความในช่องว่าง

1. ในความคิดเห็นของท่าน ย่านชุมชนต่อไปนี้มีคุณค่าและความเป็นของแท้ดั้งเดิมที่ยังคงอยู่ของย่านชุมชนเก่า ในระดับใด

เกณฑ์การพิจารณา		ย่านชุมชนวัดศรีสุพรรณ					ย่านชุมชนบ้านวัดเกต					ย่านชุมชนบ้านปิง							
		5	4	3	2	1	0	5	4	3	2	1	0	5	4	3	2	1	0
ด้าน สุนทรียภาพ	รูปแบบสถาปัตยกรรม ของอาคาร สิ่งก่อสร้างท้องถิ่นที่มีคุณค่าในการ อนุรักษ์																		
	งานศิลปกรรมช่างท้องถิ่น ที่มีคุณค่าใน การอนุรักษ์																		
	ภูมิทัศน์ /ภูมิสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าใน การอนุรักษ์																		
	ความกลมกลืนของอาคารในพื้นที่ ลักษณะพื้นถิ่น/ กลมกลืนกับ สภาพแวดล้อมชุมชน																		
	ผังของย่านและชุมชน ลักษณะรูปแบบ การตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์																		

เกณฑ์การพิจารณา		ย่านชุมชนวัดศรีสุพรรณ						ย่านชุมชนบ้านวัดเกต						ย่านชุมชนบ้านปิง					
		5	4	3	2	1	0	5	4	3	2	1	0	5	4	3	2	1	0
	ภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม (ไม่มีป้ายโฆษณาบดบังภูมิทัศน์ชุมชน)																		
	ความสัมพันธ์ของผังเดิมกับโครงผังเมืองปัจจุบัน																		
	ระบบการสัญจร – การเข้าถึง																		
	ความคงสภาพทางกายภาพของย่านชุมชนประวัติศาสตร์																		
	การใช้พื้นที่ ประกอบกิจกรรมที่เหมาะสม																		

ขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการเสียสละเวลาของท่าน เพื่อตอบแบบสอบถามนี้

- ชื่อสกุล :** นางสาวปรีชมาศ ลัญชานนท์
- สถานที่ทำงาน :** อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290
- ระดับการศึกษา :** - วิทยาศาสตร์ศาสตรบัณฑิต (ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สำเร็จปีการศึกษา พ.ศ.2532
- ผังเมืองมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.2535
- ศึกษาต่อหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
การวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา พ.ศ.2549
- ที่อยู่ :** 63/142 ม.4 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50290